ÖTEKİ AMERİKA

1

Kristof Kolomb'dan bugüne Amerika'da ezilenlerin tarihi...

Howard Zinn

aykırı

TARİH

ÖTEKİ AMERİKA

1

Howard Zinn

aykırı

ÖTEKİ AMERİKA

HOWARD ZINN

Türkçesi
Seyfi Öngider

aykırı
TARİH

© PEGASUS AJANS

ÖTEKİ AMERİKA 1
Howard Zinn

KİTABIN ÖZGÜN ADI
A People's History of the United States
•1492-Present•
Harper Perennial
•Akçalı Telif Hakları aracılığıyla•

TÜRKÇESİ
Seyfi Öngider

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Saim Koç

EDİTÖR
Seyfi Öngider

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Gülşen Sayın - Uğur Alkapar

KAPAK
Uğur Alkapar

İstanbul 2000
ISBN 975-8337-09-2

BASKI
Kitap Matbaacılık
Tel: 0212. 567 48 84

CİLT
Fatih Mücellit
Tel: 0212. 501 28 23

TARİH VE TOPLUM DİZİSİ 2
AYKIRI YAYINCILIK
Sinan Ercan Cad. No: 34/33 81080 Erenköy-İstanbul
Tel: 0216. 445 22 14 - 380 29 24 Faks: 0216. 410 52 99
email: aykiri@kuraldisi.com
www.kuraldisi.com

İçindekiler

I. Cilt 1492-1900

Editörün Notu • 4

1. Kolomb, Yerliler ve İnsanlığın Gelişimi • 9

2. Siyah Siyahtır, Beyaz da Beyaz! • 40

3. Aşağılık Kişiler, İğrenç Koşullar • 63

4. Zorbalık Zorbalıktır • 91

5. Bir Çeşit Devrim • 114

6. Samimiyetle Ezilen • 149

7. Ot Bittikçe, Su Yürüdükçe •179

8. Allaha Şükür, Fetihle Bir Şey Kazanmıyoruz! • 212

9. Teslimiyet Olmadan Kölelik,
Özgürlük Olmadan Kurtuluş! • 239

10. Öteki İç Savaş • 290

11. Soyguncu Soylular, Yoksul Asiler • 346

12. İmparatorluk ve Halk • 402

Editörün Notu

Türkiye'de devletin ve genel olarak siyasi elitin ABD'ye ne kadar önem verdiği biliniyor. Özellikle 1950'lerden sonra Türkiye'yi yönetenlerin ülkenin kaderini nasıl ABD'ye bağladıkları Celal Bayar'ın "Küçük Amerika olacağız" sözlerinde açıkça ifadesini buluyordu. Gelinen noktada bazı mafya ve çete olayları doğrusu ABD'deki örneklerini hatırlatmıyor değil ama yine eski Cumhurbaşkanlarından Cevdet Sunay'ın "Donumuza kadar her şeyi Amerika veriyor" sözünün ifade ettiği ilişki tarzı, bugün artık farklı bir bağlamda da olsa, yine de geçerli olmaya devam ediyor. Hele de 90'lı yıllardan itibaren dünyanın "tek patronu" haline gelen ABD'nin Türkiye eliti için taşıdığı önem ve ağırlık daha da artmış durumda.

Yönetici elitin ABD ile kurduğu bu ilişkinin yönetilenlerin, halkın yaşamına da yansıması tabii ki kaçınılmaz. Bunun da ürettiği ve her birimizin yaşamına taşıdığı çeşitli sonuçları var. Ama bunun da ötesinde özellikle televizyonun yaygınlaşmasıyla, egemen kültürün kitle iletişim araçlarının sağladığı olanaklarla "popüler kültür"ün çeşitli formları altında yeniden üretilmesiyle birlikte artık ABD ile Türkiye'nin ve herhalde dünyanın pek çok ülkesinin kurduğu ilişki çok değişti. Artık

Amerika gündelik yaşamımızın bir parçası; ABD'nin birçok kenti, bölgesi veya ünlü siması hemen her gün evlerimize konuk oluyor. Zaten haberlerde Amerika'nın bir kasabasında meydana gelen küçük bir kazayı bile anında öğrendiğimiz gibi çok tutulan dizilerin, filmlerin, yarışma programlarının birçoğu Amerikan ürünü ve bunların hepsinden şöyle veya böyle ABD'ye ait bir şey çıkıp geliyor, gündelik yaşamımızın içinde önemli bir yer işgal ediyor.

Ama tüm bunlar bize "gösterilen", "öyle görmemiz istenilen" bir ABD ve içinde kimi zaman en sert eleştiriler/özeleştiriler de olsa sonuçta bir "popüler kültür malzemesi" olarak sunulan bu ABD, bugün insanlığın ulaşmayı hedefleyeceği bir "ideal ülke", "bir rüya ülkesi" olarak karşımıza çıkıyor.

Oysa gerçek bundan ibaret değil ve bir de 'Öteki Amerika' var; tabii ki tıpkı 'Öteki Türkiye' gibi, 'Öteki İngiltere' gibi veya 'Öteki Almanya' ve diğerleri gibi...

Bu 'Öteki Amerika' bize pek gösterilmiyor. Bizim de onu görme ve anlama çabamızın pek fazla olduğu söylenemez doğrusu. Bu 'Öteki Amerika'ya ulaşmak için elimizin altında yeteri kadar olanak bulunduğu da söylenemez belki ama örneğin bir Avrupa veya Rusya kadar merak ve ilgi alanımızın içine girdiğini de söylemek zor. Sosyalizm deneyimi nedeniyle Rusya'nın ve her şeye karşın komşu olduğumuz, pek çok kurumsal yapısının içinde veya kenarında dolandığımız Avrupa'nın işçi hareketi ve ezilenlerinin tarihini bildiğimiz kadar Amerikan işçi hareketinin ve ezilenlerinin tarihini bilmiyoruz. Oysa bugün Amerika her ne ise aslında çok da uzun olmayan tarihinin bütünsel bir ürünü, bir sonucu olarak karşımızda duruyor. 'Öteki Amerika'yı bilmeden, tanımadan ABD'yi gerçekten anlamak mümkün değil, hele de bize "gösterilen", popüler kültür araçlarıyla "sunulan", hatta "pazarlanan" ABD'ye eleştirel bir şekilde yaklaşmak ve kavramak hiç mümkün değil.

İşte Boston Üniversitesi Tarih Profesörü Howard Zinn'in 'Öteki Amerika'sı bu yaklaşıma ve kavrayışa sahip olma fırsatını okura sunuyor.

***

'Öteki Amerika' Kristof Kolomb'un kıtaya ayak basmasından itibaren bu toprakların asıl sahibi Kızılderililerin direnişleriyle başlayıp, kölelerin, siyahların, işçilerin, çiftçilerin, kadınların, azınlıkların, aydınların, gençlerin mücadeleleriyle günümüze kadar geliyor.

Kızılderililerle başlayıp, kölelerin, siyahların sayısız isyanını ve direnişiyle devam eden 'Öteki Amerika'nın mücadelesi 19. yüzyıldaki işçi hareketiyle doruğa ulaşıyor. 1 Mayıs ve 8 Mart'ın "anavatanı" olan ABD'deki işçi hareketinin 19. yüzyıldaki tarihini görünce Marks'ın yine o tarihlerde ABD'de sosyalizme barışçı yoldan geçilebileceğini söylemesi daha iyi anlaşılıyor. Sadece bir örnek olması açısından şuna işaret etmekte yarar olabilir ki, daha 1842'de Rhode Island'da patlak veren Dorr İsyanı "Halkın Meclisi" adını verdiği bir iktidar organı yaratırken Rusya işçilerinin 63 yıl sonra 1905 Devrimi sırasında kuracağı 'sovyet'in birçok açıdan ilk örneğini vermiş oluyordu. Emeğin Şövalyeleri (Knights of Labor) gibi yüz binlerce üyesi olan militan örgütlenmeler yaratan Amerikan işçi hareketinin mücadelesine eşlik eden topraksız köylülerin Anti-Renter Hareketi, çiftçilerin Ulusal Çiftçi İttifakı örgütü aynı şekilde yüz binlerce üyesi olan ve milyonları mücadeleye sevk eden toplumsal ve siyasal insiyatiflerdi. Yine yüz binleri kucaklayan Amerikan Anti-Emperyalist Birlik örgütü 19. yüzyılın sonunda ABD'nin Küba'yı ve Filipinler'i işgali sırasında savaşa karşı etkili kampanyalar yürütmüştü.

Söz konusu olan sadece ekonomik veya mesleki haklarla sınırlı bir mücadele değildi, siyasal örgütlenmeler ve mücadeleler de önemli boyutlardaydı. I. Enternasyonal'le sıkı bir ilişki

içinde bulunan Chicago'daki İşçi Partisi Marks ve Engels tarafından yakından ve umutla izleniyordu. Bağımsız Emek Partisi'nin 1886'da New York belediye başkanlığına aday gösterdiği Henry George yüzde 31 oy alırken seçimleri az farkla kaybetmişti ama başka birçok kentte önemli başarılar kazanılmıştı. Ulusal Çiftçi İttifakı'nın oluşturduğu Halkın Partisi ise 1896'da Demokratlarla birlikte Bryan'ı ABD başkanlığına aday gösteriyordu.

***

Noam Choamsky ile birlikte ABD'deki muhalif entelektüeller arasında en ön sıralarda yer alan Howard Zinn'in yıllar süren çalışmasının ürünü olan bu kitabın elinizdeki ilk cildi 1492'den 19. yüzyılın sonuna kadar olan dönemi kapsıyor. Ocak ayında yayımlamayı planladığımız ikinci cilt ise tümüyle 20. yüzyılı ele alacak, Clinton dönemine kadar gelecek.

Denebilir ki, Zinn'in bu çalışması sadece 'dostun' değil 'düşmanın' da saygısını kazanan çok değerli bir kaynak niteliğini taşıyor. Akıl almaz bir kaynak/belge araştırmasıyla beslenen kitapta daha İngiliz sömürgeciliği döneminde sözgelimi bir Boston valisinin bir İngiliz parlamento komisyonuna gönderdiği raporları da görebilirsiniz, 1 Mayıs'ın doğuşuna vesile olan "Chicago Sekizleri"nin idamlarının engellenmesi için Bernard Shaw'ın çabalarını da okuyabilirsiniz. Yeri gelmişken aktaralım; Illinois Yüksek Mahkemesi, Chicago Sekizleri'nin başvurusunu reddedince Londra'daki protesto mitingine katılan Bernard Shaw kendine özgü üslubuyla şu öneriyi yapıyor: "Eğer dünya sekiz kişiyi kaybedecekse, bu sekiz kişinin Illinois Yüksek Mahkemesi üyelerinden sekizi olmasına daha kolay katlanılabilir."

Kitabın bu zenginliğine eşlik eden ve belki de onu benzerlerinden daha etkili kılan ikinci bir özelliği ise yanındakinden çok karşısındakine seslenen bir dile, karşısındakini düşünmeye

ve ikna etmeye çalışan sağlam bir mantık kurgusuna sahip olması. Zinn, zaten kendisi gibi düşünenleri, bir anlamda kazanılmış olanları değil karşı saflarda yer alanları yeniden düşünmeye ve doğru olarak bildiklerini sorgulamaya davet ediyor.

Kitabın üçüncü bir özelliği ise ezilenlerin mücadelesine de eleştirel yaklaşabilmesi, basit ve gözü kapalı bir övgüye girişmekten kaçınması. Bu kitabı okurken sadece işçi hareketinin başarılarını görmeyeceksiniz, sözgelimi kimi zaman bu harekete egemen olan ırkçı yaklaşımları da bulacaksınız, siyahların haklı eylemlerinin içinde ortaya çıkan yanlışları da göreceksiniz, ama yine Zinn'e yol gösteren şu sözlerin ışığında: Yoksulların çığlığı her zaman haklı değildir, ama ona kulak vermezseniz adaletin ne olduğunu hiçbir zaman bilemezsiniz."

İşte bu gibi özelliklerinin ve bilimsel değerinin yanı sıra akıcı, canlı bir üslupla kaleme alınan Zinn'in eseri bu tür araştırma kitaplarında pek görülmeyen bir şekilde 'bestseller' olmuş, şimdiye kadar 25 baskı yaparken sadece ABD'de 400 binden çok satılmış bulunuyor. Bugüne kadar Türkçe'ye çevrilmemiş olması ciddi bir eksiklikti. Bu eksikliği gidermek de Aykırı Yayınları'na düştü.

Seyfi ÖNGİDER

1

Kolomb, Yerliler ve İnsanlığın Gelişimi

Çıplak, kahverengi derileri ve meraklı bakışlarıyla köylerinden çıkarak adanın kumsalına yürüyen Arawak erkekleri ve kadınları kıyıya gelen tuhaf büyük kayığı daha yakından görmek için denize girerek, bir süre yüzdüler. Kılıçları ve acayip konuşmalarıyla Kristof Kolomb ve denizcileri kıyıya çıktıklarında Arawak yerlileri onları selamlamaya koştu. Yiyecek, su ve armağanlar sundular denizden gelen bu yabancılara. Daha sonra gemisinin seyir defterine Kolomb şöyle yazacaktı:

"Bize havuç, pamuk topları, mızrak ve daha bir sürü şey getirdiler. Bunları cam boncuklar ve atmaca çıngıraklarıyla değiş tokuş yaptılar. Sahip oldukları her şeyi sunuyor ve değiştirmek istiyorlardı... Sağlam yapılı, güzel vücutlu ve yakışıklı yaratıklardı... Silah taşımıyor ve bilmiyorlardı. Bir kılıç gösterdiğimde, keskin kenarından tutmaya kalkışıp, ellerini kestiler. Demir eşyaları yoktu. Mızrakları bambudan yapılmıştı. İyi hizmetkar

olurlardı... Sadece elli kişiyle onları kontrol altına aldık ve her istediğimizi yaptırdık."

Bahama Adaları'nın yerlileri olan bu Arawaklar ana kıtanın diğer yerlileri gibiydiler, yani Avrupalı gözlemcilerin tekrar tekrar söyledikleri üzere, konukseverlikleri ve paylaşımcılıkları dikkat çekiciydi. Oysa papaların ve kralların egemenliği altındaki Rönesans Avrupa'sında, paraya sahip olma çılgınlığının belirlediği Batı uygarlığında ve onun Amerika'ya ilk ayak basan temsilcisinde, Kristof Kolomb'da bu özellikler hiç de göze çarpmıyordu.

Kolomb şöyle yazıyordu:

"Hint Adaları'na varır varmaz, bu bölgede neler olduğunu öğrenmek, bilgi almak için, ayak bastığım ilk adada yerlileri silah zoruyla buyruğum altına aldım."

Kolomb'un yanıtını en çok almak istediği sorusu şuydu: Altın nerede? Seferini finanse etmeleri için İspanya kralını ve kraliçesini ikna ederken Atlantik'in öbür kıyısındaki zenginlikleri vaat etmiş, Hindistan ve Asya'daki altın ve baharattan söz etmişti. Çağının diğer bilgili insanları gibi, dünyanın yuvarlak olduğunu ve Uzakdoğu'ya ulaşabilmek için batıya doğru gitmek gerektiğini biliyordu.

Fransa, İngiltere ve Portekiz gibi yeni ulus devletlerden biri olarak İspanya, birliğini daha yeni sağlamıştı. Büyük çoğunluğu yoksul köylülerden oluşan İspanyol halkı, nüfusun yüzde 2'sini oluşturan ama toprakların yüzde 95'ine sahip olan soylular için çalışıyordu. Katolik Kilisesi'ne bağlanan İspanya, Yahudileri sürgün etmiş ve Moorları da kovmuştu. Dönemin modern dünyasının diğer devletleri gibi İspanya da altın peşindeydi. Çünkü her şeyi satın alabilmesi dolayısıyla topraktan daha kullanışlı olan altın artık zenginliğin yeni ölçüsü idi.

Yüzlerce yıl önce Marco Polo ve diğer gezginler deniz aşırı seferlerden dönüşlerinde harika şeyler getirdikleri için Asya'da

altın ve tabii ipek ve baharat da olduğuna inanılıyordu. Konstantinopol ve Doğu Akdeniz'i ele geçiren Türkler Asya'ya giden karayollarını da kontrol altına aldıkları için bir deniz yolu gerekliydi. Portekizli denizciler Afrika'nın güney ucundan yol arıyorlardı. Böylece İspanya da bilinmeyen bir okyanusu geçecek uzun bir deniz seferini denemeye karar verdi.

Geri dönüşünde getireceği altın ve baharatın yüzde 10'unu kendisine bırakacaklarını Kolomb'a söz verdiler, ayrıca yeni bulacağı toprakların yönetimi de Kolomb'a ait olacaktı ve nihayet kazanacağı şöhrete yeni bir unvan da eşlik edecekti: Okyanus Amirali. İtalya'nın Ceneve kentinden bir tüccarın katibi olan Kolomb, yetenekli bir dokumacı ustasının oğluydu ve kendisi de zaman zaman dokumacılık yapıyordu ve aynı zamanda iyi bir denizciydi. En büyüğü yaklaşık otuz metre uzunluğundaki Santa Maria olan üç gemiyle ve otuz dokuz denizciyle yola çıktı.

Dünyanın daha küçük olduğunu zanneden Kolomb hesapladığından binlerce mil daha uzakta olan Asya'ya hiçbir zaman ulaşamayacaktı. Engin okyanus kaderini de belirliyordu. Ama şanslıydı. Yolunun dörtte birini kat etmişti ki, Avrupa ile Asya arasında bilinmeyen, haritalarda yer almayan bir kara parçasına, yani Amerika'ya rastladı. 1492 Ekiminin başlarıydı ve Afrika'nın Atlantik kıyılarındaki Kanarya Adaları'ndan okyanusa açılmasının üzerinden otuz üç gün geçmişti. Denizin üzerinde yüzen ağaç dalları ve sopalar gördüler. Havada kuş sürüleri de vardı. Bunlar yakınlarda bir kara parçası olduğunu kanıtlıyordu. Nihayet, 12 Ekim günü, Rodrigo adındaki bir denizci öğlen güneşinin beyaz kumlar üzerinde parıldadığını gördü ve haykırdı. Bu, Karayipler denizindeki Bahama adalarından biriydi. Karayı ilk gören kişiye ömür boyunca her yıl on bin altın sikke ödül vaat edilmişti ama Rodrigo bunu hiçbir zaman alamadı. Çünkü Kolomb bir gece önce bir ışık gördüğünü iddia etti ve ödülü kendisi aldı.

Böylece kıyıya yanaştılar ve onları yüzerek selamlayan Awarak yerlileri tarafından karşılandılar. Köy komünlerinde yaşayan Awaraklar mısır, tatlı patates ve manyok tarımında gelişmiştiler. Yün eğirmeyi ve dokumayı biliyorlardı ama atları veya iş hayvanları yoktu. Demir eşyaları yoktu ama kulaklarına ince altın süsler takıyorlardı.

Bu durum çok önemli sonuçlara yol açtı: Bazı yerlileri tutsak alarak gemisine götüren Kolomb kendisini altının kaynağına götürmelerinde ısrar ediyordu. Ardından bugünkü Küba'ya ve daha sonra da Hispaniola'ya (bugünkü Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'nin bulunduğu ada) geçti. Burada nehirlerde yüzen altın parçacıkları görülebiliyordu ve yerli bir şef Kolomb'a altın bir maske armağan edince Kolomb ve adamları altın kaynaklarına ulaştıklarına artık emindiler.

Hispaniola'da Santa Maria'yı karaya çıkaran Kolomb geminin kerestelerinden bir kale inşa ettirirken böylece batı yarımküredeki ilk Avrupa askeri üssünü de kurmuş oluyordu. Navidad adı verilen kaleye gemideki otuz dokuz denizciyi bırakan Kolomb'un onlardan istediği altını bulmaları ve kendisi dönünceye kadar saklamalarıydı. Adada bıraktığı adamlarından daha fazla yerliyi tutsak aldı ve kalan iki gemisine yerleştirdi. Adanın bir diğer bölgesinde bulunan yerliler istenilen ok ve yayları vermeyince Kolomb ve adamları onlarla savaşa tutuştu ve iki yerli kılıç darbeleriyle öldürüldü. Ardından Nina ve Pinta adlı gemiler Azor Adaları ve İspanya'ya doğru yelken açtı. Ancak havalar soğuduğunda yerli tutsaklar da ölmeye başladılar.

Kolomb'un Madrit Sarayı'na verdiği raporlar hayli abartılıydı. Asya'ya ulaştığına ısrar ediyor -oysa Küba'ya ayak basmıştı- ve Çin kıyılarında bir adaya -oysa Hispaniola idi- çıktığını iddia ediyordu. Anlatımlarının bir bölümü gerçek, bir bölümü ise hayaliydi:

"Hispaniola harika bir yer. Dağlar ve tepeler, ovalar ve yay-

lalar bereketli ve çok güzel... Koylar inanılmaz güzellikte ve çoğunluğunun içinde altın parçacıklarının yüzdüğü pek çok geniş ırmak var... Baharat yönünden çok zengin ve diğer madenlerin yanı sıra zengin altın yatakları bulunuyor..."

"Yerliler" diyordu Kolomb, "mülkleri konusunda öylesine saf ve özgür ki, gözleriyle görmeyen inanamaz. Sahip oldukları bir şeyi istediğinizde, hiçbir zaman hayır demezler. Tam tersine biriyle paylaşmak isterler..." Raporunun sonunda Kolomb, Majesteleri'nden biraz daha destek talep ediyordu ve karşılık olarak da seferden dönüşünde "istediği kadar altın ve istediği sayıda köle" getirme sözü veriyordu. Bu arada dinsel bir söylemi de ihmal etmiyordu: "Ulu Tanrı, efendimiz, açık olanaksızlıklara, engellere rağmen O'nun yolundan gidenleri zafere ulaştıracaktır."

Kolomb'un abartılı raporu ve vaatleri üzerine ikinci seferi için 17 gemi ve 1200'den fazla adam verildi. Hedef açıktı: köle ve altın. Yerlileri esir alarak Karayipler'de adadan adaya dolaştılar. Ancak Avrupalıların niyetleri anlaşıldıkça giderek daha çok boşalmış köyler buluyorlardı. Haiti'ye geldiklerinde Navidad Kalesi'nde bıraktıkları denizciler yerlilerle yapılan bir savaşta öldürülmüşlerdi. Kolomb'un ardından altın bulmak için adanın altını üstüne getiren denizciler seks ve köle olarak kullanmak için kadın ve çocukları tutsak almışlardı.

Haiti'ye üslenen Kolomb, iç bölgelere sefer üstüne sefer düzenledi. Altın yatakları bulamadılar ama İspanya'ya dönerken gemileri bir tür kar payı ile doldurmuşlardı. 1495 yılında büyük bir köle avına çıkarak erkeği, kadını ve çocuğuyla 1500 kadar Arawak yerlisini tutsak ettiler. İspanyol muhafızlar ve köpekler tarafından korunan ağıllara toplanan Arawaklılar içinden en güçlü beş yüz kişi seçilerek gemilere bindirildi. Dönüş seferi sırasında 500'ün 200'ü ölecekti. Diğerleri İspanya'ya sağ olarak ulaştı ve köle pazarında satılırken şöyle haykırılıyordu: "Doğdukları gün gibi çıplaklar, ama hayvanlardan daha fazla utanmı-

yorlar." Sonraları Kolomb şöyle yazacaktı: "Tanrı, İsa ve Meryem adına satılabilecek bütün köleleri gönderin."

Ancak tutsaklık sırasında kölelerin çoğu ölüyordu. Kendisini finanse edenlere verdiği sözleri yerine getirmekten umutsuzluğa kapılan Kolomb gemilerini altınla doldurmak zorundaydı. Haiti'nin Cicao bölgesinde zengin altın yatakları olduğunu düşünen Kolomb ve adamları on dört yaş ve üzerindeki herkesin üç ayda bir belirli miktarda altın toplayıp, teslim etmesini emretti. Altın getirenlere boyunlarına asmak için bir bakır parçası veriliyordu. Boyunlarında bakır olmayanların elleri kesiliyor ve kan kaybından ölmeleri için terk ediliyordu.

Aslında yerlilerden istenen olanaksız bir şeydi. Bölgede bulunan tek altın akarsuların getirdiği toz parçacıklarıydı. Yerliler kaçmaya başladılar ama köpeklerle izlenip, yakalanıyor ve öldürülüyorlardı.

Bir direniş birliği oluşturmaya çalışan Arawaklar atları, kılıçları ve tüfekleri olan İspanyol muhafızlarıyla karşı karşıya geldiler. Muhafızlar yakaladıkları yerlileri ya asarak ya da yakarak katlediyordu. Arawaklar arasında manyok otuyla kitlesel intiharlar başladı. İspanyolların eline geçmemesi için bebekler ve küçük çocuklar artık öldürülüyordu. Katliamlar veya intiharlarla iki yıl içinde Haiti'de yaşayan 250 bin yerlinin yarısı ölmüştü. Artık başka altın olmadığı anlaşılınca yerliler, daha sonra encomiendas diye bilinen büyük malikanelerde çalıştırılmak üzere, köle yapılmaya başlandılar. İnanılmaz koşullarda çalıştırılıyor ve binlerle ölüyorlardı. 1515 yılına gelindiğinde adada herhalde elli bin kadar yerli kalmıştı. 1550'de ise sayıları ancak beş yüz kadardı. 1650 yılına ait bir raporda adada Arawaklar'dan veya onların soyundan hiç kimsenin kalmadığı görülüyordu.

Kolomb'dan sonra adalarda neler olduğuna ilişkin başlıca bilgi kaynağı -hatta bazı yönleriyle tek kaynak da denebilir- kendisi de genç bir rahip olarak Küba'nın talan edilmesine katı-

lan Bartolome de las Casas idi. Bir süre yerli kölelerin çalıştığı bir plantasyonu vardı ama daha sonra bunu bırakıp İspanyol vahşetinin şiddetli bir eleştiricisi oldu. Kolomb'un günlüklerini kaydeden Las Casas elli yaşlarında *Yerlilerin Tarihi* adını taşıyan birkaç ciltlik eserini kaleme almaya başladı. Çeşitli yönleriyle yerlilerin tanıtıldığı bu eserde yerlilerin çok çevik olduğunu belirten Las Casas, uzun mesafelere yüzebildiklerini ve bu arada kadınların erkeklerden daha çok yüzdüğünü yazıyor. Tümüyle barışçı değildiler ve zaman zaman başka kabilelerle savaşıyorlardı. Ama yine de kayıpları azdı çünkü bireysel olarak zorlandıklarında savaşıyorlardı kaptanların veya kralların emirleriyle değil.

Yerli toplumunda kadınlara yönelik davranışlar İspanyolları şaşırtacak ölçüde iyiydi. Las Casas cinsel ilişkileri şöyle anlatıyor:

"Evlilikle ilgili yasalar bulunmuyor; kadınlar ve erkekler eşlerini seçiyorlar ve yine aynı şekilde istedikleri zaman saldırı, kıskançlık veya öfke olmadan terk ediyorlar. Nüfus büyük bir hızla artıyor; hamile kadınlar son ana kadar çalışıyor ve neredeyse ağrısız bir şekilde doğum yapıyor; ertesi gün nehirde yıkanıyorlar ve doğumdan önceki kadar temiz ve sağlıklı oluyorlar. Erkeklerinden bıkarlarsa edep yerlerini yapraklar veya pamuklu bezlerle örterek şifalı otların yardımıyla düşük yapıyorlar. Biz bir adamın kafasına veya ellerine nasıl aldırmadan bakıyorsak hepsi çıplak olan kadın ve erkek yerliler de birbirlerine öyle bakıyorlar."

Las Casas, yerlilerin dinlerinin, en azından tapınaklarının olmadığını söylüyor:

"Sağlam tahtadan yapılmış, çatısı palmiye yapraklarıyla örtülmüş ve aynı anda altı yüz kişiyi alabilen çok büyük çan şeklinde komünal binalarda yaşıyorlar. Çeşitli renklerden kuş tüylerine, balık dişlerinden yapılmış boncuklara ve kulaklarıyla dudaklarına taktıkları yeşil ve beyaz taşlara değer veriyorlar ama

altın ve benzeri değerli taşları hiç önemsemiyorlar. Almak ve satmak da dahil olmak üzere ticaretten tümüyle uzaklar ve doğal koşullar içinde yaşamlarını sürdürüyorlar. Kendilerinin ve dostlarının sahip oldukları şeyler konusunda son derece cömertler ve aynı düzeyde özgürlüğe sahip olmayı bekliyorlar..."

Daha güçlü olduklarını ve hayatta kalabileceklerini düşünerek yerlilerin yerine siyahların köle olarak kullanılmasını önceleri öneren Las Casas, daha sonra siyahların da durumunu görünce insafa geldi. Yerlilerin Tarihi'nin İkinci Kitabı'nda İspanyol muhafızların yerlilere nasıl davrandıklarını şöyle anlatıyordu -bu eşsiz bölüm fazla kısaltılmadan aktarılmayı hak ediyor:

"Sayısız tanıklık yerlilerin yumuşak başlı, sakin ve barışçı olduğunu kanıtlıyor... Ama bizim işimiz çileden çıkarmak, intikam almak, öldürmek, parçalamak ve yok etmekti; bu durumda bizlerden birini öldürmeye kalkışmalarına hiç şaşmamak gerekir... Evet, gerçekten de Kolomb ve izleyicileri kördüler ve Kralı memnun etmek için çok telaşlanan amiral yerlilere karşı affedilemez suçlar işledi..."

İspanyolların "her geçen gün nasıl daha kibirli hale geldiğini" anlatan Las Casas bir süre sonra yürümekten de vazgeçtiklerini belirtiyor. "Eğer aceleleri varsa yerlilerin sırtına biniyorlardı" veya gruplar halinde koşan yerlilerce hamaklarda taşınıyorlardı. "Bu durumda güneşten korunmak için yerlilere büyük yapraklar taşıtıyor ve kaz kanatlarını da yelpaze niyetine kullandırıyorlardı."

Toplu denetim toplu zulmü getirdi. İspanyollara göre "onlarca yerliyi bıçaklamak veya kılıçlarının keskinliğini denemek için kesmek hiçbir şeydi." Las Casas'ın aktardığına göre; "İkisi de birer papağan taşıyan iki yerli çocuğa rastlayan iki Hıristiyan papağanları aldılar ve sırf zevk olsun diye çocukların kafalarını kestiler."

Yerlilerin kendilerini savunma çabaları başarısız kaldı. Dağlara kaçtıklarında ise yakalanıp, öldürülüyorlardı. "Dünyada

yardım isteyecekleri kimsenin olmadığını bilerek, umutsuz bir suskunluk içinde madenlerde ve diğer çalışma kamplarında acı çekerek ölüyorlardı" diye devam eden Las Casas madenlerdeki çalışma koşullarını ise şöyle anlatıyor:

"... dağlar, aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağı belki bin kez kazılıyordu; kazıyor, taşları ayıklayıp ayırıyor, yıkanması için toprakları ve çamuru sırtlarında nehre taşıyorlardı. Bu arada çamurların içinden altını ayırıp, temizlemek için sürekli olarak iki büklüm nehirde duranlar sakatlanıyordu. Madenleri su basınca tepsilerle suların boşaltılması ise hepsinden zordu..."

Yeterli altının çıkarılması için her gruba tanınan zaman altı veya sekiz aydı ve bu sürenin sonunda yerlilerin üçte biri ölüyordu.

Adamlar millerce uzaklardaki madenlere gönderildiğinde geride kalan kadınları dayanılmaz acılar veren bir iş bekliyordu; toprağı manyok tarımı için uygun duruma getirmek üzere binlerce tepe oluşturmak.

"Böylece sekiz ya da on ayda bir buluşan eşler o kadar bitkin ve acı içinde oluyorlardı ki üremeyi durdurdular. Yeni doğan bebekler de hemen ölüyorlardı, çünkü yeterince beslenmeyen ve çok fazla çalışan annelerinin onlara verecek sütleri olmuyordu. Ben Küba'da iken üç ayda yedi bin çocuk öldü. Acıdan çılgına dönen bazı anneler bebeklerini nehirde boğuyorlardı... Böylece erkekler madenlerde, kadınlar ağır çalışma içinde ve çocuklar da süt bulamadıkları için ölüyordu... bu kadar büyük, güçlü ve verimli topraklar kısa sürede boşaldı. İnsanlığa o kadar yabancı olan tüm bunları kendi gözlerimle gördüm ve şimdi bile yazarken ürperiyorum..."

1508'de Hispaniola'ya ulaşan Las Casas şöyle diyor: "Yerliler de dahil olmak üzere adada altmış bin kişi yaşıyordu; demek ki, 1494'ten 1508'e kadar savaşlarda, kölelikte ve madenlerde üç milyondan fazla kişi yok olmuştu. Gelecek kuşaklarda buna kim inanır? Gözümle gördüğüm bir şey olarak yazarken ben bile zor inanıyorum..."

Amerika'daki yerlilerin topraklarının Avrupalılar tarafından istilasının 500 yıl önceki tarihi işte böyle başladı. Verdiği sayılar abartılı olsa bile -başlangıçta gerçekten üç milyon yerli var mıydı ya da bazı tarihçilerin hesapladığı gibi bir milyondan az ya da başkalarının iddia ettiği gibi sekiz milyon muydu? Las Casas'sı okuyunca bu başlangıcın yağma, kölelik ve ölüm olduğu görülüyor. Oysa okullarda çocuklara okutulan tarih kitaplarında bu başlangıç kan dökülmesine hiç yer vermeyen kahramanca bir serüven olarak anlatılıyor ve Kolomb Günü hala kutlanıyor.

İlk ve ortaokullarda bazen üstü kapalı sözlere rastlanır, örneğin Harvard Üniversitesi tarihçilerinden Samuel Eliot Morison'un yazdıklarında olduğu gibi. Morison, Kolomb üzerine yazan en tanınmış tarihçilerdendir ve birkaç ciltlik bir biyografi kaleme almış, hatta kendisi de bir denizci olduğu için Kolomb'un rotasını izleyerek Atlantik'i bir uçtan diğer uca geçmiştir. 1954'te kaleme aldığı *Christopher Columbus, Mariner,* adını taşıyan popüler kitabında köleleştirme ve ölümlerden söz eder: "Kolomb tarafından başlatılan ve kendisinden sonrakiler tarafından da sürdürülen acımasız politikalar tam bir jenositle sonuçlandı."

Bu sözler görkemli bir aşk ve macera romanı içinde geçerken sadece bir sayfada yer almaktadır. Kitabının son paragrafında Morison, Kolomb ile ilgili görüşlerini şöyle özetlemektedir:

"Hataları ve eksiklikleri oldu, ama bunlar onu büyük yapan niteliklerine ilişkin eksikliklerdi; sarsılmaz iradesi, Tanrı'ya inancı ve deniz aşırı topraklara İsa'yı tanıtma misyonuna inanılmaz bağlılığı, ihmallere, yoksulluğa ve korkaklığa karşı inatla direnişi... Ama tüm bu göz alıcı niteliklerinin ötesinde Kolomb'un sahip olduğu bir şey daha vardı ki, onda bir kusur, bir leke yoktu: Denizciliği."

Geçmişe ilişkin basbayağı yalan söylenebilir. Ya da kabul edilemez sonuçlara yol açan gerçekler görmezden gelinebilir. Ama Morison ikisini de yapmıyor. Kolomb hakkında yalan söy-

lemeyi reddediyor. Kitle katliamı öykülerini atlamıyor; hatta bu konuda söylenebilecek en ağır lafı ediyor: Jenosit.

Ama bir şey daha yapıyor; gerçeğe hızla bir işaret edip kendince daha önemli şeylere geçiyor. Doğrudan yalan söylemek veya gerçekleri görmezden gelmek tehlikelidir. Çünkü okur yazara karşı çıkabilir. Oysa gerçekleri ifade etmek ve sonra da bunları başka bilgi yığınının içine gömmek bulaşıcı bir soğukkanlılıkla okura şunu demektir: Evet, kitle katliamı oldu ama bu önemli değil; nihai değerlendirmede bunun pek bir ağırlığı olamaz; dünyada yaptıklarımıza bakıldığında bunun etkisi son derece azdır.

Tarihçi öne çıkaracağı şu veya bu gerçeği belirleme hakkına sahiptir elbette. Bu, bir haritacıda olduğu kadar onun doğal hakkıdır; pratik amaçlar için işe yarar bir çizim yapabilmek üzere bir haritacı da önce dünyayı yassı bir duruma getirir ve şeklini bozar, sonra da belirli amaçlarla kullanılacak şu veya bu harita için şaşırtıcı büyüklükteki coğrafi bilgi yığınının içinden seçimini yapacaktır.

Haritacılar veya tarihçiler açısından kaçınılmaz olan seçme, basitleştirme veya vurgulamayı tartışıyor değilim. Ama haritacının dünyayı istediği şekle sokması haritalara ihtiyaç duyan herkesin kabul ettiği teknik bir zorunluluktur. Oysa tarihçinin şekilsizleştirmesi teknik olmaktan öteye giden ideolojik bir şeydir; tarihçinin yaptığı seçimin sonuçları çıkarların çatıştığı bir dünyada dolaşıma girerken -tarihçi düşünmüş olsun veya olmasın- ekonomik veya politik, ırksal veya ulusal ya da cinsel belirli çıkarların destekçisi olur.

Bunun da ötesinde söz konusu ideolojik çıkar bir haritacının teknik zorunluluğunun açıkça ifade edilmesi gibi ortaya konmaz. Hayır, tüm tarih okurlara, tarihçilerin yetenekleri elverdiğince hizmet ettikleri ortak çıkarları varmış gibi sunulur.

Ama aslında bu da kasıtlı bir aldatma değildir; tarihçi de öyle

bir toplum içinde yetişmektedir ki, burada eğitim ve bilgi mükemmele ulaşmanın teknik araçları olarak değerlendirilmektedir, çatışmakta olan sınıflar, ırklar, uluslar için araçlar olarak değil.

Denizci ve kaşif olarak Kolomb ve izleyicilerinin kahramanlıklarını öne çıkarıp, jenositlerini küçümsemek teknik bir ihtiyaç değil ideolojik bir seçimdir. Bilerek olmasa da, yapılanların meşrulaşmasına hizmet eder.

Amacım tarihi yazarken Kolomb'u yokluğunda eleştirmek, yargılamak veya suçlamak değil. Bunun için artık çok geç; ahlaki açıdan gereksiz bir bilimsel çaba olurdu bu. Ama insanlığın ilerlemesi için ödenen bedeller olarak acınası iğrençliklerin kolayca kabullenilmesi -Batı uygarlığını kurtarmak için Hiroşima ve Vietnam, sosyalizmi kurtarmak için Kronştad ve Macaristan, hepimizi kurtarmak için nükleer silahlanma- hala sürüyor. Bu iğrençliklerin hala sürmesinin bir nedeni, radyoaktif atıkları konteynerler içinde toprağa gömdüğümüz gibi, bunları başka gerçekler yığınının içine gömmeyi öğrenmiş olmamızdır. Bunlara, öğretmenlerin ve yazarların en saygın sınıflara ve ders kitaplarına tam da gösterdikleri kadar dikkat göstermeyi öğrenmiş bulunuyoruz. Basın toplantılarındaki politikacılardan değil de bilimin açık nesnelliğinden geldiğinde bu öğrenilmiş etik ölçü anlayışı daha kolay kabul görüyor. Dolayısıyla daha tehlikeli oluyor.

Kahramanları (Kolomb) ve kurbanlarını (Arawaklar) bu tarzda ele alış -ilerleme adına yağma ve katliamın sessizce kabullenilmesi- tarihe belirli bir yaklaşımın sadece bir yönüdür; bu tarihte geçmiş hükümetlerin, fatihlerin, diplomatların, liderlerin bakış açısından anlatılır. Onlar, Kolomb gibi evrensel bir kabullenilmeyi sanki hak ederler -Kurucu Atalar, Jackson, Lincoln, Wilson, Roosevelt, Kennedy, Kongre'nin önde gelen üyeleri, ünlü Yüksek Mahkeme Kararları gibi- sanki bir bütün olarak ulusu temsil ederler. Zaman zaman aralarında çatışmalar ve tar-

tışmalar olsa da, esasen ortak çıkarları bulunan insanlardan meydana gelen bir topluluk olarak gerçekten de "Birleşik Devletler" diye bir şey varmış gibi numara yapılır. Anayasada, bölgesel genişlemede, Kongre'den geçen yasalarda, mahkemelerin kararlarında, kapitalizmin gelişmesinde, eğitim kültüründe ve kitlesel iletişimde gerçekten de bir "ulusal çıkar" varmış gibi hareket edilir.

Henry Kissinger, 19. yüzyıl Avrupası'nın tarihini Avusturya ve İngiltere liderlerinin bakış açısından anlatmayı denerken, bu devletlerin politikalarından acı çekmiş milyonları görmezlikten geldiği, A World Restored adını taşıyan ilk kitabında "Tarih devletlerin hafızasıdır" diye yazıyordu. Ona göre Fransız Devrimi'nden önce Avrupa'da var olan "barış" birkaç ulusal liderin diplomasisi ile yeniden onarılmıştı. Oysa İngiltere'deki fabrika işçileri, Fransa'daki çiftçiler, Asya ve Afrika'daki renkli derililer, yüksek sınıflar dışında her yerdeki kadın ve çocuklar için ise bir yağma, vahşet, açlık ve sömürü dünyasıydı; yeniden onarılan değil parçalanan, bölünen bir dünya idi.

Birleşik Devletler'in tarihini anlatırken benim bakış açım değişik: Devletlerin hafızasını kendi hafızamız olarak kabullenmemeliyiz. Uluslar ortak çıkarlara sahip topluluklar değildir ve hiçbir zaman da olmadılar. Bir ailenin tarihi olarak sunulan herhangi bir ülkenin tarihi, fatihler ve fethedilenler, efendiler ve köleler, kapitalistler ve işçiler, egemen ırk ve egemen cins ile ezilenler arasında -bazen su yüzüne çıkan ama çoğunlukla bastırılan- şiddetli çıkar çatışmalarını gizler. Ve böylesi bir çatışma dünyasında, bir kurbanlar ve cellatlar dünyasında, Albert Camus'nun da belirttiği gibi, düşünen insanların görevi cellatların tarafında yer almamaktır.

Dolayısıyla tarih içindeki seçimimden veya vurgularımdan kaynaklanan bu kaçınılmaz yer alışımda ben Amerika'nın keşfini Arawakların bakış açısıyla anlatmayı tercih ediyorum; Ana-

yasa'yı kölelerin bakış açısıyla, Andrew Jackson'ı Cherakeelerin açısından, Amerikan İç Savaşı'nı New York Irish'a göründüğü gibi, Meksika Savaşı'nı Scott'un ordusundan firar eden askerlere, sanayinin yükselişini Lowell tekstil atölyelerindeki genç kadınlara, İspanyol-Amerikan Savaşı'nı Kübalılara, Filipinler'in fethini Luzon'daki siyah askerlere, Yaldızlı Çağ'ı güneyli çiftçilere, Birinci Dünya Savaşı'nı sosyalistlere, İkinci Dünya Savaşı'nı pasifistlere, New Deal politikalarını Harlem'deki siyahlara, savaş sonrası Amerikan imparatorluğunu Latin Amerika'daki gündelikçilere göründüğü gibi anlatmayı tercih ediyorum. Ve böyle uzayıp giden bakış açım, yine de, tarihi başkalarının açısından görebildiğini iddia eden herhangi birisinin boyutlarıyla sınırlıdır.

Bakış açım kurbanlara üzülmek ve cellatları lanetlemek değil. Geçmişe dönük o gözyaşları, o öfke, bugünkü moral enerjimizi tüketir. Ve satırlar her zaman anlaşılır değildir. Uzun vadede zalim de aynı zamanda bir kurbandır. Ama kısa vadede (ki şimdiye kadar insanlık tarihi kısa vadelerden meydana gelmektedir) kurbanların kendileri de umutsuz ve kendilerine zulmeden kültürle lekelenmiş olarak diğer kurbanlara saldırırlar.

Tüm bu zorluklar anlaşılır olsa da, sıradan insanları politik ve kültürel yollardan etkileyerek ortak ulusal çıkarlar için davrandıklarına inandıran ve böylece tuzağa düşüren hükümetler ve onların bu doğrultudaki girişimleri bu kitaba kuşkuyla bakacaktır. Bununla birlikte sistemin yük vagonlarına hep birlikte doldurulmuş kurbanlarının birbirlerine uyguladıkları zulmü de görmezlikten gelmeye çalışmayacağım. Onları romantikleştirmek istemiyorum. Ama aklımda kaldığı kadarıyla bir zamanlar okuduğum bir özdeyişi hatırlıyorum: "Yoksulların çığlığı her zaman haklı değildir, ama ona kulak vermezseniz adaletin ne olduğunu hiçbir zaman bilemezsiniz."

Halk hareketleri için zaferler icat etmek istemiyorum. Ama ta-

rih yazımının geçmişe egemen olan hataları özetlemek gibi basit bir amacı olması gerektiğinin düşünülmesi de tarihçileri sonsuz bir yenilgi döngüsünün işbirlikçileri yapar. Tarih yaratıcı olacaksa eğer, geçmişi inkar etmeden mümkün bir gelecek öngörmek ve yeni olanakları vurgulamak için geçmişteki gizli kalmış kimi olayları açığa çıkarmanın şart olduğuna inanıyorum; bir takım küçük parıltılar gibi bile olsa, bu olaylar insanların kazanmak için birleşme, direnme yeteneğini göstermektedir. Sanıyorum, belki de sadece umuyorum ki, geleceğimiz geçmişin taş yürekli savaş yüzyıllarında olmaktan çok, firari merhamet anlarındadır.

İşte mümkün olduğunca sözümü esirgemeden ABD tarihine nasıl yaklaştığımı ortaya koydum sanıyorum. Okur kitaba devam edecekse bunları bilmelidir kanısındayım.

Kolomb, Bahamalar'ın Arawaklarına ne yaptıysa, Cortes Meksika'nın Azteklerine, Pizarro Peru'nun İnkalarına ve Virginia ile Massachusetts'in İngiliz göçmenleri de Powhatanlara ve Pequotlara aynısını yapmışlardır.

Meksika'nın Aztek uygarlığı Maya, Zapotek ve Toltek kültürlerinin mirasından gelir. Bu uygarlık kayalardan araçlar ve insan emeğiyle dev yapılar inşa etti, bir yazı ve bir ibadet sistemi geliştirdi. Bu arada -haydi görmezlikten gelmeyelim- tanrılara kurban olmak üzere binlerce insanın birden öldürüldüğü ritüelleri de içeriyordu. Bununla birlikte Azteklerin zalimliği belirli bir masumiyeti de yok etmiyordu; İspanyol donanması Vera Cruz önlerinde görüldüğünde ve zırhlara bürünmüş, sakallı bir beyaz adam tuhaf hayvanlarla, yani atlarla, ortaya çıktığında, bir Aztek efsanesine göre 300 yıl önce ölmüş ama geri dönmeye söz vermiş 'altın adam', esrarengiz Quetzalcoatl olduğu sanıldı. Ve onu cömert bir konukseverlikle karşıladılar.

Oysa bu Hernando Cortes idi. Tüccarların ve toprak sahiplerinin finanse ettiği gemileri İspanya'dan geliyordu ve Tanrı'nın elçilerinin de kutsadığı Cortes'in kafasında tek bir hedef vardı:

Altın bulmak. Azteklerin kralı Montezuma'nın kafasında da Cortes'in gerçekten Quetzalcoatl olduğuna ilişkin belirli bir kuşku vardı herhalde. Çünkü Cortes'i karşılamak üzere gönderdiği yüz kişi çok zengin hazineler, altın ve gümüşten yapılmış inanılmaz güzellikte hediyeler getirdiler ama aynı zamanda geri dönmesi için de yalvarıyorlardı. (Birkaç yıl sonra seferden İspanya'ya döndükten sonra ressam Dürer gördüklerini anlatırken, hazine değerinde altın bir güneşten ve gümüş bir aydan söz edecekti.)

Bunun ardından Cortes'in bir kentten diğerine giden ölüm yürüyüşü başladı; yerlilerin iradesini çökertmek için beklenmedik anlarda korkunç katliamlar düzenlemeye dayanan bir strateji izlerken önceden tasarlanan biçimlerde Aztek'i Aztek'e kırdırıyordu. Böylece Cholulu kentinde Cholula kabilesinin önde gelenlerini kentin meydanına davet etti. Ve binlerce silahsız adam geldiklerinde Cortes'in İspanyol muhafızlarından oluşan küçük ordusu meydanın etrafını toplarla sardı. Atların üzerindeki silahlı İspanyollar bir kişi sağ kalmamacasına herkesi katletti. Ardından kenti yağmaladılar ve yollarına devam ettiler. Bu kanlı yürüyüşleri sona erdiğinde Mexico City'e gelmişlerdi, Montezuma ölmüş ve param parça olan Aztek uygarlığı artık İspanyol muhafızlarının eline geçmişti.

Tüm bunlar İspanyolların kendi kayıtlarında yer alıyor. Peru'da diğer İspanyol fatih Pizarro da aynı nedenlerle aynı taktikleri kullandı. Avrupa'nın erken kapitalist devletlerinin altın için, köle için, tarım ürünleri için çılgınlığı; deniz seferlerini finanse eden tefecilerin paralarını ödemek için, Batı Avrupa'da yükselmekte olan monarşik bürokrasileri beslemek için, daha sonra Marks'ın "ilkel sermaye birikimi" diye adlandırdığı sürece katılmak için... Bunlar, gelecek 500 yılda dünyaya egemen olacak ve teknolojinin, sanayinin, politika ve kültürün karmaşık bir sisteminin vahşi başlangıçlarıydı.

Kolomb'un Bahama adalarında yerleştirdiği model Kuzey Amerika'nın İngiliz kolonilerinde öncelikle yaygınlaştı. 1585'te Virginia'da daha henüz kalıcı bir İngiliz yerleşimi olmadan, Richard Grenville yedi gemiyle yola çıktı. Burada karşılaştığı yerliler konukseverdi, ama içlerinden biri küçük bir gümüş kadeh çalınca Grenville yerli köyünü tümüyle yağmaladı ve yaktı.

Jamestown kasabası şef Powhatan'ın yönetimindeki bir Kızılderili konfederasyonun toprakları üzerinde kurulmuştu. Powhatan, halkının topraklarına yerleşen İngilizleri izledi ama soğukkanlı bir tutum takınarak saldırmadı. 1610 yılı kışında İngilizler büyük bir açlıkla karşı karşıya kalınca bazıları kaçarak yerlilere katıldılar. Böylece hiç olmazsa açlıktan ölmeyeceklerdi. Yaz gelince koloninin valisi Powhatan'a haberci göndererek kaçakların geri gönderilmesini istedi. Ama İngiliz kayıtlarına göre Powhatan'ın yanıtı "aşağılayıcı ve gurur kırıcıydı". Bunun üzerine "intikam almak için" bir miktar asker gönderildi. Bir Kızılderili köyünü basan İngiliz askerleri 15-16 Kızılderili'yi öldürdüler, evleri yaktılar, köyün etrafında yetiştirilen mısırları imha ettiler, kabilenin kraliçesini ve çocuklarını kaçırarak, kayıklarla yola çıktılar. Ama daha sonra anne ve çocuklarını suya attılar ve "suyun içinde ateş ederek çocukların beyinlerini dağıttılar". Kraliçe sudan kurtarıldı ve bıçaklanarak öldürüldü.

İngiliz göçmenlerin sayısının giderek artmasının yiyecek sıkıntısına yol açacağından endişelenen Kızılderililer, on iki yıl sonra İngilizleri topraklarından kovmaya karar verdiler. Saldırıya geçerek 347 kadın, erkek ve çocuğu öldürdüler. Artık bundan sonrası topyekün savaştı.

Kızılderilileri köleleştiremeyen ama onlarla birlikte de yaşayamayan İngilizler Kızılderilileri yok etmeye karar verdiler. Edmund Morgan, erken Virgina tarihini anlattığı *"American Slavery, American Freedom"* adlı kitabında şöyle yazıyor:

"Kızılderililer ormanlarda İngilizlerden çok daha iyi yaşaya-

bildiğinden ve takip edilmeleri de mümkün olmadığından, uygulanan yöntem şuydu: Barışçı bir görünüm veriliyor, Kızılderililerin istedikleri bölgeye yerleşmelerine ve mısır yetiştirmelerine göz yumuluyor ama hasat zamanı geldiğinde baskın yaparak mümkün olduğunca çok Kızılderili öldürülüyor ve mısır tarlaları ateşe veriliyordu... İki veya üç yıl içinde İngilizler kat be kat fazla Kızılderili öldürdüler."

Virginia'daki beyaz adamın o ilk yıllarında, 1607'de, Powhatan, John Smith'e gönderdiği bir mektupta daha sonra olacakları önceden görerek, haber veriyordu. Bu metnin otantik olup, olmadığı tartışmaya açıktır ama Kızılderililere ait pek çok benzer belge bulunmaktadır. Bu mektupta ifade edilen görüşler şöyle idi:

"Halkımın iki kuşağının ölümünü gördüm... Savaş ve barış arasındaki farkı ülkemdeki herhangi bir adamdan daha iyi bilirim. Artık yaşlandım ve yakında öleceğim; iktidar yetkim kardeşlerim Opitchapan'a, Opechancaough'a ve Catatough'a geçecek, sonra iki kızkardeşime ve iki kızıma. Onların da benim kadar bilgili olmalarını ve onlara olan sevginizin benim size olan sevgim gibi olmasını diliyorum. Sevgiyle ve barışçıl bir şekilde elde edeceklerinizi neden zorla ele geçirmeye kalkışıyorsunuz? Size yiyecek sağlayan bizleri neden yok ediyorsunuz? Erzaklarımızı saklayıp, ormanlara sığınabiliriz; bu durumda dostlarınıza yanlış davrandığınız için açlıktan ölürsünüz. Neden bize tahammül edemiyorsunuz? Silahsızız, bizlerle dostça ilişkiler kurarsanız size istediklerinizi vermeye hazırız. İyi et yemek, rahatça uyumak, kadınlarımız ve çocuklarımızla birlikte yaşamak, gülmek ve İngilizlerle birlikte neşelenmek, bakır ve küçük balta ticareti yapmak, soğuk ormanlarda yaşamaktan, yapraklar ve köklerle beslenmekten ve vahşi hayvanlar gibi avlanma korkusuyla uyumamak ve yememekten daha iyi değil mi? Bu basit gerçeği anlamak o kadar zor değil. Bu savaşlarda adamlarım hep

uyanık ve nöbette olmak zorunda. Bir dal kırılsa "Kaptan Smith geliyor" diye haykırıyorlar. Öyleyse bu acılarla dolu yaşamımıza bir son verelim. Silahlarınızı ve kılıçlarınızı atın, tahammülsüzlüğümüze yol açan nedenleri bir kenara bırakalım, yoksa hepiniz aynı şekilde ölüme gideceksiniz."

New England'a ilk Hıristiyan kafileleri geldiğinde, onlar da boş topraklara değil Kızılderili kabilelerle dolu bir bölgeye geliyorlardı. Massachussets Bay Kolonisi'nin valisi John Winthrop Kızılderililerin topraklarına el koymak için bölgenin yasal olarak "boş" olduğu gerekçesini uydurdu. "Kızılderililer bölgeyi 'zor kullanarak' kontrol altına almamışlar" diyordu, dolayısıyla bu topraklar üzerinde ancak "doğal" hakları olabilirdi, ama bu da "sivil hak" olarak kabul edilemezdi. "Doğal hak" yasal bir niteliğe sahip değildi.

Püritenler (Sofu Hıristiyanlar) İncil'e de başvuruyorlardı, ilahi 2:8: "Bana inanın, o zaman size kafirlerin eski miraslarını vereceğim, dünyanın en güzel yerlerini size sunacağım." Topraklara el koymak için zora başvurmalarını meşrulaştırmayı ise Romans 13:2'ye dayandırıyorlardı: "İktidara direnenler, Tanrının düzenine karşı çıkanlar; onların direnişi kendilerine lanet getirecektir."

Bugünün güney Connecticut ve Rhode Island'ı olan bölgeyi elinde bulunduran Pequot Kızılderilileri ile Püritenler huzursuz bir ateşkes içinde bir süre yaşadılar. Ama Kızılderililer beyazları bölgeden çıkarmak ve topraklarına tümüyle sahip olmak istiyorlardı. Ayrıca Connecticut'a yerleşmiş olan herkes üzerinde egemenliklerini sıkı bir şekilde kurmak isteyen bir görünümleri de vardı. Köle ticareti yapan bir beyazın öldürülmesi 1636'da Pequotlara savaş açılması için bahane oldu.

Pequotlarla dotça ilişkiler içinde bulunan Block Island'daki Narragansett Kızılderilileri'ne saldırmak üzere bir ceza birliği Boston'dan yola çıktı. Vali Winthrope şöyle yazıyordu:

"Block Island'daki erkekleri öldürmeye yetkileri vardı ama kadınları ve çocukları ayırarak uzaklaştıracaklar ve adaya el koyacaklardı; ondan sonra Pequotların üzerine giderek Kaptan Stone ve diğer İngilizlerin katillerini teslim etmelerini isteyeceklerdi. Ayrıca tazminat olarak bin kulaç katır boncuğu istenecek ve çocuklarının bir bölümü rehin alınacaktı. Bunlar reddedilirse zorla gerçekleştirilecekti."

İngilizler adaya çıktılar ve bazı Kızılderilileri öldürdüler ama çoğu adanın sık ormanlarına kaçarak saklandılar ve böylece İngilizler terk edilmiş bir köyden diğerine koşturarak mısır tarlalarını imha ettiler. Adadan tekrar bölgeye geri döndüler ve kıyıdaki Pequot köylerine saldırarak yine mısırları yok ettiler. Bu askeri sefere katılan subaylardan biri karşılaştıkları Pequotlarla ilgili olarak kişisel notlarında şunları yazıyor: "Kıyı boyunca kalabalık gruplar halinde ilerlediğimizi gözleyen Kızılderililer, ne güzel, İngilizler. Ne güzel, ne için geliyorsunuz, diye bağırıyorlardı. Savaşa geldiğimizi düşünmeden, neşe içinde bağırışıyorlardı..."

Böylece Pequotlarla savaş başladı. İki tarafta da katliamlar meydana geldi. İngilizler daha önce Cortes tarafından kullanılan ve 20. yüzyılda daha da sistematik bir şekilde uygulanan bir savaş taktiği geliştirdiler. Düşmanı terörize etmek için silahsız kişilere saldırılar düzenliyorlardı. Long Island Sound yakınındaki Mystic River kıyısında yer alan bir Pequot köyüne Kaptan John Mason'ın saldırısını etnik tarihçi Francis Jennings şöyle aktarıyor: "Mason, Pequot savaşçılarına doğrudan saldırmaktan kaçınıyordu, çünkü tecrübesiz birliklerine pek güvenmiyordu. Savaş onun için amaç değildi. Savaş, düşmanın savaşma iradesini yok etmenin yollarından biriydi sadece. Daha az riskle, katliam da aynı sonucu sağlayabilirdi ve Mason amacına ulaşmak için ikincisini benimsedi."

Böylece İngilizler köydeki kulübeleri ateşe verdiler. Yine İn-

gilizlerin kendi kaynaklarına göre: "Kaptan, bunları yakmalıyız, dedi ve derhal kulübeye girip, meşaleyle içerdeki eşyaları tutuşturdu." O zamanlar kaleme aldığı History of Pylmouth Plantation adlı kitabında William Bradford, John Mason'ın Pequot köyüne saldırısını şöyle anlatıyor:

"Yangından kaçmak için kulübelerden dışarı fırlayanlar kılıçtan geçiriliyor, bazıları parça parça ediliyor, uzun mızraklarıyla kaçmaya çalışanlar kısa sürede yakalanarak öldürülüyordu. Çok azı kaçıp canını kurtarabildi. Gözümüzün önünde korkunç bir tablo vardı, bu saldırı sonucunda dört yüz kadar Kızılderili'nin katledildiğini sanıyorum. Bir yanda ateşler içinde yananlar, bir yanda akan kan derecikleri... Ama zafer güzel bir armağan gibi görülüyordu, düşmanlarını yenmek için kendilerinden yardımını esirgemeyen, aşağılık bir düşman karşısında bu kadar hızlı bir zafer kazanmalarını sağlayarak onları onurlandıran tanrıya şükrettiler. Püriten din bilimcisi Dr. Cotton Mather şöyle diyordu: " O gün en az altı yüz Pequot ruhu cehenneme gönderildi."

Ama savaş devam etti. Kızılderili kabileleri birbirlerine karşı kullanıldı ve İngilizlere karşı savaşta hiçbir zaman bir araya gelemediler. Jennings durumu şöyle özetliyor:

"Terör Kızılderilileri çok etkiledi ve zamanla bunun üzerine uzun uzun düşündüler. Kızılderililer Pequot Savaşı'ndan üç ders çıkardılar: (1) Bir çarpışma zorunlu değilse de, eğer koşullar lehlerine ise İngilizler en ciddi bir şekilde verdikleri sözleri bile çiğnerler; (2) İngiliz savaş tarzı son derece acımasız ve vicdansızdır; (3) Kızılderililerin yaptığı silahlar Avrupa'da imal edilen silahlar karşısında neredeyse hiçbir işe yaramamaktadır. Kızılderililer bu dersleri gerçekten derin bir şekilde kavradılar."

Virgil Vogel'in *This Land Was Ours* (1972) kitabında yer alan bir dipnotta şu bilgi var: "Bugün Pequotların Connecticut'taki resmi sayısı 21'dir."

Pequot Savaşı'ndan kırk yıl sonra, Püritenler ve Kızılderililer yeniden savaşa tutuştu. Bu kez Massachussets Bay Kolonisi'nin dışındakilerle ticarete başlayan ve koloninin güney kıyılarında yaşayan Wampanoaglarla savaşılıyordu. Şefleri Massasoit ölmüştü. Oğlu Wamsutta da İngilizler tarafından öldürüldü ve Wamsutta'nın erkek kardeşi Metacom -daha sonra İngilizler 'Kral Philip' diye adlandıracaklardı- şef oldu. Bu kez İngilizlerin bulduğu bahane Metacom'un işlediğini iddia ettikleri bir cinayetti. Böylece Wampanoaglara karşı savaşı başlattılar, amaç Kızılderililerin topraklarını ele geçirmekti. Saldırgan taraf oldukları çok açıktı ama onlar savunma amacıyla saldırdıklarını iddia ediyorlardı. Kızılderililere her zamankinden daha dostça yaklaşan Roger Williams şöyle diyordu: "Bütün akıllı adamlar veya sağduyulu görünmeye çalışanlar savaşlarının savunma amaçlı olduğunu söylerler."

Jennings, Püritenlerin elit kesiminin savaş istediğini yazar, ama sıradan beyaz bir İngiliz savaş istemiyordu ve savaşa katılmayı da sık sık reddettiği oluyordu. Kızılderililer de kesinlikle savaş istemiyordu ama onlar da canavarca davranmaktan geri kalmadılar. Savaş 1676'da bittiğinde İngilizler kazanmıştı ama onların da maddi kaynakları tükenmişti, insan kayıpları ise altı yüz kişiydi. Buna karşılık Metacom da dahil olmak üzere üç bin Kızılderili ölmüştü. Yine de Kızılderili baskınları sürüp gitti...

Bazen İngilizler daha yumuşak taktikleri de denediler. Ama dönüp dolaşıp, imha politikasına geliyorlardı. Kolomb geldiğinde Meksika'nın kuzeyinde yaşayan Kızılderili nüfusu on milyon kadardı, sonuçta bir milyonun altına düştü. Çok sayıda Kızılderili beyazların bulaştırdığı hastalıklardan ölecekti. 1656'da New Netherland'daki bir Hollandalı gezgin şöyle yazıyordu: "Kızılderililer, Hıristiyanların gelişinden ve çiçek hastalığının yayılmasından önce nüfuslarının bugünkünden on kat daha fazla olduğuna inanıyorlar. Ve bu hastalığın nüfusun onda dokuzunu

crittiğini düşünüyorlar." 1642'de Martha's Vineyard'a ilk İngiliz yerleşimi sırasında Wampanoagların sayısı herhalde üç bin kadardı. Bu adada savaş olmadı ama 1764'e gelindiğinde sadece 313 Kızılderili kalmıştı. Benzer bir şekilde 1662'de Block Island Kızılderililerinin sayısı 1200 ile 1500 arasında iken, 1774'te sayıları 51'e düşmüştü.

Kuzey Amerika'nın İngilizler tarafından işgalinin ve Kızılderililerin katledilmelerinin arkasında yatan neden, bunca acımasızlığa ve vicdansızlığa yol açan etken özel mülkiyete dayanan uygarlıkların içinden fışkıran o güçlü doğrultu, o özel yönelimdir. Ahlaki olarak ne olduğu belirsiz bir yönelimdi bu; yerleşmek için alan ve toprak ihtiyacı gerçek bir insani ihtiyaçtı. Ama kıtlık koşullarında ve rekabetin egemen olduğu bir tarihsel dönemin barbarlığı, bu insani ihtiyacı insanların öldürülmesine dönüştürdü. Roger Williams şöyle diyordu:

"... geniş toprak parçalarını ele geçirmek için büyük bir kibirle ortaya çıkan iştah bu vahşet içinde, kayıplara karışan insani yaşamın düşleri ve gölgeleri olarak mülk sahibi olmak için harekete geçti; sanki tehlikelerle dolu uzun ve fırtınalı bir seferden sonra aç, susuz, bitkin düşmüş denizcilerin karaya olan özlemi gibi toprağa, daha çok toprağa sahip olmaya çalışıyorlardı. New England'ın tanrılarından biri buydu, yaşamın ve ölümsüzlüğün bir gün yok edeceği tanrılardan biri..."

Kolomb'dan Cortes'e, Pizarro ve Püritenlere kadar tüm bu kan dökmeler ve hilekarlıklar insan ırkının ilkellikten uygarlığa geçmesi için gerekli miydi? Morison, bir jenosit öyküsünü daha önemli gördüğü bir insani gelişme öyküsü içine gömerek, gözlerden saklarken haklı mıydı? Ama belki de ikna edici bir açıklama yapılabilir; Sovyetler Birliği'ndeki endüstriyel gelişme için köylüleri öldüren Stalin'in veya Dresden ve Hamburg bombardımanlarını izah eden Churchill'in ya da Hiroşima'yı savunan Truman'ın yaptığı gibi... Bununla birlikte kayıplar be-

lirtilmediği veya hızla değinilip geçildiği için kazançlarla kayıpların dengelenemediği koşullarda adil bir değerlendirme nasıl yapılabilir?

Belki de akla gelen o ilk açıklama, "Maalesef evet, ama yapılmak zorundaydı" sözleri muzaffer "gelişmiş" ülkelerin orta ve üst sınıfları tarafından kabul edilebilir. Ama Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın yoksulları için ya da Sovyet çalışma kamplarının mahkumları için veya kentlerin gettolarındaki siyahlar için veya zorunlu iskana tabi tutulan Kızılderililer için, kısacası nimetlerinden dünyada ayrıcalıklı bir azınlığın yararlandığı bu ilerlemenin kurbanları için de bu açıklama acaba kabul edilebilir mi? Amerika'nın madencileri ve demiryolcuları için, fabrika işçileri için, yaşadıkları veya çalıştıkları yerlerde kazalardan ve salgın hastalıklardan ölen yüz binlerce kadın ve erkek için, yani ilerlemenin bedelini böyle ödeyenler için bu açıklama kabul edilebilir veya kaçınılmaz bir şey midir? Hatta şu ayrıcalıklı azınlık bile bu durumu gözden geçirmek zorunda değil mi? Çünkü yasalar ve devlet tarafından suç olarak nitelendirilen örgütlü isyanlar, dağınık ayaklanmalar veya gerçekten acımasızca düzenlenen bireysel umutsuzluk eylemleri ayrıcalıklı azınlığı tehdit etmiyor mu?

İnsanlığın ilerlemesi için gerçekten kurban vermek gerekiyorsa, kurban edileceklerin kendi kararlarını kendilerinin vermesi ilkesini savunmak gerekmez mi? Her birimiz kendimizden bir şeyler vermeyi kararlaştırabiliriz ama hastalık veya sağlık, yaşam veya ölüm kadar somut ve belirgin olmayan bir ilerleme için başkalarının çocuklarını, bu arada kendi çocuklarımızı ateşe atmaya hakkımız var mı?

Amerikan yerlilerinin payına düşen onca ölüm ve acı karşılığında İspanya'daki insanlar ne kazandı? Tarihte kısa bir süre için batı yarımkürede İspanyol İmparatorluğu'nun bir zaferi parıldadı. Hepsi bu. *Columbus: His Enterprise* adlı kitabında Hans Konning durumu şöyle özetliyor:

"Çalınarak gemilerle İspanya'ya götürülen bütün altın ve gümüşler İspanyolları daha zengin yapmadı. İktidarını biraz daha uzatmak için krallarına bir avantaj sağladı ve savaşlar için daha çok acımasız asker toplamasına yaradı. Ama bu arada tüm o savaşlar kaybedildi ve geriye kalan yüksek enflasyon, açlık çeken bir nüfus, zenginin daha zengin, yoksulun daha yoksul olduğu bir toplum ve çöken köylülük oldu."

Ayrıca tüm bunların ötesinde, bu süreçte kalitesizlerin yok edildiğinden nasıl emin olabiliriz? Kıyıya koşan ve yüzerek Kolomb ve tayfalarına armağanlar sunan bu insanlar kimdi? Cortes ve Pizarro topraklarında at sürerken onları uzaktan izleyen, Virginia ve Massachussets'in ilk İngiliz göçmenlerini karşılamak için ormanlarından fırlayan bu insanlar kimdi? Kolomb onları "Indians" (Hintli) olarak adlandırmıştı çünkü Hindistan'a geldiğini zannederek dünyanın büyüklüğünü yanlış hesaplamıştı. Biraz isteksizce de olsa, biz de bu kitapta onlara "Indians" diyoruz, çünkü tarihte sıkça görüldüğü üzere, insanlar fatihlerin kendilerine verdikleri isimleri taşımak zorunda kalıyorlar.

Ama bu arada, onları "Indians" olarak adlandırmanın haklı nedenleri de bulunmaktadır, çünkü bu insanlar büyük bir olasılıkla 25 bin yıl kadar önce sonradan sular altında kalan Bering Boğazı'nın kara köprüsünden geçerek, Asya'dan Alaska'ya gelmişlerdir. Sonra da sıcak iklim ve toprak arayarak güneye doğru binlerce yıl süren bir yolculuk yapmışlar ve böylece Kuzey Amerika'ya, Orta ve Güney Amerika'ya dağılıp, yerleşmişlerdir. Nikaragua, Brezilya ve Ekvator'da bizonların ayak izleri boyunca onların taşlaşmış ayak izlerini de görmek mümkündür. Bizonların nesli yaklaşık beş bin yıl önce tükendiğine göre bu insanların Güney Amerika'ya ulaştıkları tarih de aşağı yukarı ortaya çıkmaktadır.

Amerika kıtasının geniş topraklarına dağılan nüfuslarının toplamı -belki 25 milyonu Kuzey Amerika'da olmak üzere- Ko-

lomb geldiğinde 75 milyon civarında olmalıdır. İklim ve toprağın yarattığı farklı çevre koşullarının etkisi altında yüzlerce farklı kabile kültürü ve herhalde iki bin kadar değişik dil geliştirdiler. Tarımı da bir sanat gibi geliştirdiler ve kendi kendine yetişmeyen, mutlaka ekilmesi, budanması, gübrelenmesi, biçilmesi, yapraklarının temizlenmesi ve kabuğunun çıkarılması gereken mısırın yetiştirilmesinin inceliklerini kavradılar. Yer fıstığı, tütün ve lastiğin yanı sıra çeşitli sebze ve meyveleri ustalıkla yetiştirdiler.

Asya, Avrupa ve Afrika'daki halklarla aşağı yukarı aynı sıralarda Kızılderililer de kendi açılarından büyük tarım devrimini yaşadılar.

Kabilelerin birçoğu göçebe avcılar ve yiyecek toplayıcılar olarak eşitlikçi komünler halinde yaşarken, diğerleri de daha yerleşik topluluklar halinde yaşam sürüyorlardı. İkincilerde daha fazla yiyecek, daha büyük nüfus, kadın ve erkek emeği arasında daha fazla bölünme, şefleri ve rahipleri beslemek için daha fazla artık değer, sanatsal ve sosyal çalışma ve ev yapımı için daha fazla boş zaman vardı. İsa'dan yaklaşık bin yıl önce, Mısır ve Mezopotamya'da da benzer bir yapılaşma görülürken, bugünkü New Mexico'da bulunan Zuni ve Hopi Kızılderilileri düşmanlardan korunmak için dağların ve kayaların arasında birbirine sokulmuş büyük balkonlu binalardan ve yüzlerce odadan oluşan köyler meydana getirdiler. Avrupalı kaşifler gelmeden önce sulama kanalları ve barajları kullanıyorlardı, keramik yapıyorlar, sepet örüyorlar ve pamuktan giysi imal ediyorlardı.

İsa ve Sezar dönemine gelindiğinde Ohio River Valley'de Moundbuilders (Dağ ustaları) denilen bir kültür geliştirmişlerdi; bu Kızılderililer topraktan binlerce dev heykel yapmışlardı, kimisi dev gibi insan biçiminde, kimisi ise kuş veya yılan biçimindeydi, bazen de toprağa gömülmüş siteler veya kaleler yapmışlardı. Birisi üç buçuk mil uzunluğunda ve yaklaşık 45 hektarlık

bir alanı kaplıyordu. Bu 'Dağ ustaları', Büyük Göller, Uzak Batı ve Mexico Körfezi'ne kadar uzanan bir coğrafyada karmaşık bir alet ve silah ticareti sisteminin bir parçası olduğu sanılıyor.

İS 500 yıllarında, Ohio vadisindeki bu 'Dağ ustaları' kültürü gerilemeye başladığında batıda, Missisipi vadisinde, bugünkü St. Louis'in merkez olduğu başka bir kültür gelişiyordu. Binlerce köyü içeren gelişkin bir tarım vardı ve ayrıca otuz bin kişinin yaşadığı sanılan büyük bir Kızılderili metropolünün kenarında mezar olarak topraktan yapılmış çok büyük tepeler ve dini tören yerleri inşa edilmişti. Mısır'daki Büyük Piramit'ten daha büyük bir dikdörtgen tabanı olan en büyük tepenin yüksekliği yaklaşık 25 metre idi. Cahokia diye bilenen kentte alet imal eden ustalar, deri elbiseler diken terziler, çömlekçiler, mücevher imalatçıları, örgücüler, tuz imalatçıları, bakır işleyen ustalar ve muhteşem keramikçiler vardı. Bir cenaze örtüsü 12 bin boncuk kabuğundan yapılmıştı.

Adirondacks'tan Büyük Göller'e kadar olan bölgede, yani bugün Pennsylvannia ve yukarı New York olan coğrafyada, kuzeybatı kabilelerinin en güçlüleri yaşıyorlardı; Iroquois Birliği adı altında bir araya gelen ve ortak bir Iroquois dilinin birbirine bağladığı binlerce Kızılderili kabilenin arasında yer alanlardan bazıları şunlardı: Mohawklar (Çakmaktaş Halkı), Oneidalar (Kaya Halkı), Onondagalar (Dağ Halkı), Cayugalar (Toprak Halkı), Senecalar (Büyük Tepe Halkı).

Mohawk şefi Hiawatha'ya göre efsanevi Dekaniwidah Iroquois'e şöyle demişti: "Ellerimizi kenetleyerek ve sıkıca sarılarak birbirimize öyle güçlü bağlandık, öyle sağlam bir çember oluşturduk ki, üzerimize bir ağaç düşse bizi ne sarsabilir, ne dağıtabilir, böylece halkımız ve torunlarımız bu çemberde güven içinde, barış ve mutluluk içinde yaşayacaklardır."

Iroquois köylerinde toprak ortak mülkiyete aitti ve ortakça çalışılıyordu. Avcılık da birlikte yapılıyor ve avlanan hayvanlar

köyde yaşayanlar arasında paylaşılıyordu. Evler de ortak mülkiyetin bir parçası olarak görülüyordu, bir evde birkaç aile kalabiliyordu. Toprağın ve evlerin özel mülkiyet konusu olması Iroquois Kızılderilileri'ne yabancı düşüncelerdi. 1650'lerde onlarla karşılaşan bir Fransız Cizvit rahibi şöyle yazıyordu: "Hiç yoksul ev görünmüyordu, çünkü aralarında ne dilenciler, ne de düşkün kişiler vardı... Nezaketleri, insancıllıkları ve incelikleri onları sadece liberal kılmıyordu ama aynı zamanda ortak mülkiyet dışında herhangi bir şeye sahip olmalarını da engelliyordu."

Iroquois toplumunda kadınlar önemli ve saygın bir yer tutuyorlardı. Aileler anaerkildi. Yani soy çizgisi kadınlar üzerinden gidiyordu; damatlar kadınların ailelerinin yeni üyeleri haline geliyordu. Her genişleyen aile bir "uzun ev"de yaşıyordu. Boşanmak isteyen bir kadın kocasının eşyalarını kapının önüne koyuyordu. Aileler klanlar olarak gruplaşıyorlardı ve bir düzine ya da daha fazla klan bir köyü meydana getiriyordu. Köyün yaşlı kadınları köydeki klanda ve kabile konseylerinde temsilci olacak erkekleri belirliyordu. Iroquois Beş Ulus Konfederasyonu'nu yöneten kırk dokuz kişilik şefler konseyini de yine en yaşlı kadınlar tayin ediyordu. Klan toplantılarına katılan kadınlar, konuşan ve oy veren erkek çemberinin arkasında duruyor ve kadınların isteklerinden çok uzaklaşan erkekleri görevden alıyorlardı.

Kadınlar mısır yetiştirip, köyün işlerinin genel sorumluluğunu üstlenirken, erkekler de her zaman avlanıyor veya balık tutuyorlardı. Ve askeri seferler için mokasen ve yiyecek sağladıkları için askeri konuların kontrolünü ellerinde tutuyorlardı. Gary B. Nash'ın Amerika'nın ilk dönemlerini ele alan son derece ilginç eseri *Red, White and Black'te* belirttiği gibi: "İktidar cinsler arasında paylaşıldığı için Avrupalı düşünüş biçiminde varolan erkeğin egemen kadının bağımlı olduğu her şeyin Iroquois toplumunda bulunmaması dikkat çekiciydi."

Kendi tarihlerinin kültürel mirası ve kabileleriyle dayanışma

içinde olmaları gerektiği öğretilen Iroquois toplumundaki çocuklar aynı zamanda bağımsız olmaları ve zorba otoriteye boyun eğmemeleri doğrultusunda da eğitiliyorlardı. Çocuklara eşitlik düşüncesi ve sahip olduklarını paylaşma anlayışı da veriliyordu. Iroquois toplumunda çocuklara ağır cezalar verilmezdi; sütten erken kesilmeleri veya tuvalet eğitimini bir an önce öğrenmeleri için ısrarlı olunmaz, yavaş yavaş ve kendi çabalarıyla öğrenmelerine izin verilirdi.

Tüm bunlar ilk göçmenler tarafından Amerika kıtasına getirilen Avrupa toplumsal yaşamının değerleriyle keskin bir çatışma içindeydi; çünkü zengin ve yoksul olarak bölünmüş Avrupa toplumu rahipler, profesyonel yöneticiler, ailelerin erkek bireyleri tarafından yönetiliyordu. Örneğin Pilgrim kolonisinin papazı John Robinson'ın yöredeki yetişkinlere çocuklarıyla nasıl başa çıkacaklarına ilişkin tavsiyeleri şöyleydi: "Kesin olarak bütün çocuklarda doğal gururdan kaynaklanan bir dik başlılık ve cesaret bulunur ki, ilk planda kırılması, ezilmesi gereken budur; ancak böylece eğitimleri alçakgönüllülük ve yumuşak başlılık temelinde inşa edilebilir."

Öte yandan Gary Nash Iroquois kültürünü şöyle tanımlıyordu: "Yasalar ve kurallar, şerifler ve polisler, yargıçlar ve jüriler, mahkemeler ve hapishaneler yoktu; yani Avrupalıların gelişinden önce, Avrupa toplumlarının iktidar aygıtları kuzeybatı ormanlarında yaşayan yerlilerde bulunmuyordu. Bununla birlikte meşru davranış kalıpları kesin bir şekilde belirlenmişti. Özerk bireyler olarak kendilerinden onur duyan Iroquois Kızılderilileri katı bir yanlış ve doğru anlayışına da sahipti... Bir başkasının yiyeceğini çalan veya savaşta cesurca davranmayan biri çevresi için utanç verici olur ve yaptıklarının affedilmesine, artık ahlaken kendini düzelttiğine iyice inanılana kadar dışlanırdı."

Sadece Iroquois değil diğer Kızılderili kabileleri de aynı kültüre sahiptiler. 1635'te bölge valisi Maryland Kızılderilileri'ne

şu talebi iletti: Eğer içlerinden biri bir İngiliz'i öldürürse, suçlu İngiliz yasalarına göre cezalandırılmak üzere kendilerine teslim edilecekti. Maryland Kızılderilileri şöyle yanıt verdiler:

Eğer böylesi bir kaza meydana gelirse, biz Kızılderililer arasında geçerli olan tavır, öldürülen kişinin yaşamı için yüz kol uzunluğunda boncuğu fidye olarak vermektir ve siz bizim ülkemize gelen yabancılar olduğunuza göre kendi geleneklerinizi bize dayatmaktan çok bizim geleneklerimize uymanız gerekir...

Görüldüğü gibi, Kolomb ve izleyicileri, vahşetin egemen olduğu boş bir kıtaya değil, tam tersine bazı yerlerinde Avrupa'dan daha sık bir nüfusun bulunduğu, insanlar arası ilişkilerin daha eşitlikçi olduğu ve daha karmaşık bir kültürün görüldüğü bir dünyaya geliyorlardı; ayrıca erkekler, kadınlar, çocuklar ve doğa arasındaki ilişkiler burada belki de dünyanın herhangi bir yerinden çok daha güzel bir şekilde kurulmuştu.

Yazılı bir dilleri olmayan insanlardı, ama şarkıların, danslaın ve törensel oyunların da eşlik ettiği kendi yasalarını, şiirlerini ve tarihlerini Avrupa'dan daha karmaşık sözlü bir kültür olarak toplumsal belleklerinde koruyor ve kuşaktan kuşağa aktarıyorlardı.

Birbirleriyle ve doğayla olan ilişkilerinde kişiliklerinin gelişmesine, iradelerine saygı gösterilmesine, bağımsızlıklarına ve esnekliklerine, tutkularına ve güçlerine dikkat çekici bir önem veriyorlardı.

1920'ler ve 1930'larda Güneybatı Amerika'da Kızılderililer arasında yaşayan Amerikalı bir araştırmacı, John Collier'in şu sözleri ne kadar anlamlıdır: "Keşke bu kültürü bize ait kılabilseydik, o zaman hiç tükenmeyecek bir dünya ve sonsuza kadar sürecek bir barış olurdu."

Belki bu sözlerde biraz romantik bir mitoloji var. Ama Kızılderililerin yaşamı üzerine çalışmalar yapan Amerikalı bir uzmanın, William Brandon'un, kısa bir süre önce 16, 17 ve 18. yüz-

yılların Avrupalı gezginlerinden toparladığı kanıtlar böylesi bir "miti" fazlasıyla destekliyor. Bu arada mitlerin kusurlarına sığınmak anlamına gelse bile, o zamanlar ve günümüz için, ırkların yok edilmesi pahasına bir gelişmeyi ve tarihin fatihlerin ve Batı uygarlığının liderlerinin bakış açısından anlatılmasını sorgulamamız için bu sözler yeterlidir.

2

Siyah Siyahtır, Beyaz da Beyaz

Amerikalı bir siyah yazar, J. Saunders Redding, 1619 yılında Kuzey Amerika'ya bir geminin varışını şöyle anlatıyor:

"Yelkenler indirildi, yuvarlak kıç tarafındaki bayrağı salınarak, sessizce kıyıya doğru süzüldü. Gerçekten de, her açıdan garip, korkutucu, esrarlı bir gemiydi. Ticaret gemisi miydi, korsan gemisi miydi, savaş gemisi miydi, kimse bilmiyordu. Mazgallarından topların kara ağızları görünüyordu. Hollanda bayrağı taşıyordu ve mürettebatı karışıktı. Bir İngiliz limanına, Virginia kolonisindeki Jamestown'a bağlıydı. Geldi, ticaretini yaptı ve kısa bir süre sonra çekti gitti. Belki de çağdaş tarihte hiçbir gemi ondan daha anlamlı bir navlun taşımamıştı. Navlunu ne miydi? Yirmi köle."

Dünya tarihinde ırkçılığın ABD'de olduğundan daha uzun süre önemli olduğu bir ülke yoktur. Ve W.E.B. Du Bois'in belirttiği gibi, "renk çizgisi" sorunu hala bizimle birlikte yaşamaya

devam etmektedir. Dolayısıyla şunu sormak salt tarihsel bir soru olmanın ötesine gider: Nasıl başladı? Daha da yaşamsal soru şudur: Sona erebilir mi? Ya da bir başka ifadeyle soracak olursak: Siyahların ve beyazların nefret olmaksızın birlikte yaşamaları mümkün müdür?

Tarih bu soruların yanıtlanmasına yardım edebilirse, o zaman ilk beyazların ve ilk siyahların gelişlerini izleyebildiğimiz bir kıta olan Kuzey Amerika'daki köleliğin başlangıcı en azından bazı ipuçları sağlayabilir.

Bazı tarihçiler Virginia'daki o ilk siyahların, Avrupa'dan getirtilen beyaz sözleşmeli hizmetkarlar gibi değerlendirildiğini düşünüyorlar. Ama daha güçlü olasılık şudur ki, İngilizce'ye daha yatkın bir sözcük olarak, "hizmetkar" olarak adlandırılmış olsalar bile, beyaz hizmetkarlardan daha farklı görülüyorlardı, daha farklı davranılıyordu ve gerçekte köleydiler. Ne olursa olsun, kölelik hızla sistemin bir kurumu olarak gelişti, Yeni Dünya'da siyahların beyazlara sunduğu normal bir emek biçimi haline geldi. Ve beraberinde -nefret, hor görme, acıma veya hükmetme, ne derseniz deyin- o özel ırkçı duyguyu geliştirdi. Bu duygu, daha sonraki 350 yılda Amerika'daki siyahların konumunu belirledi. İşte bu toplumsal statüye ve aşağılayıcı düşünüş biçimine ırkçılık adını veriyoruz.

İlk beyaz göçmenlerin yaşamlarındaki her şey siyahların köleleştirilmesi için bir tür baskı rolü oynadı.

1619'un Virginialıları, hayatta kalmalarına yetecek kadar yiyecek sağlamak için emeğe, çalışacak insana çok ihtiyaç duyuyordu. Aralarında 1609-1610 kışından, "açlık zamanı"ndan hayatta kalmayı başarmış olanlar vardı. O günlerde bir parça yiyecek için her türlü çılgınlığı yapmışlar, fındık veya çilek için ormanlarda dolaşmışlar, hatta mezarları açarak cesetleri yemişler ve sürüler halinde can vererek beş yüz kişilik nüfusları altmış kişiye kadar inmişti.

Virginia'daki Burgesses Meclisi'nde bulunan gazetelerde 1619 yılına ait bir belgede Jamestown kolonisinin ilk on iki yılı anlatılmaktadır. İlk göçmen grubu yüz kişiydi ve yiyecek olarak her birine bir öğünde ancak küçük bir kepçe arpa düşüyordu. Göçmen sayısı arttıkça yiyecek miktarı da azalıyordu. Birçoğu toprağa kazdıkları mağara benzeri deliklerde yaşarken o korkunç 1609-1610 kışında olanlar ise unutulur gibi değildi:

"... Dayanılmaz bir açlığın içine sürüklenince doğadaki en tiksindirici şeylerini yemek zorunda kaldılar. Kendi halkının yanı sıra Kızılderililerin de etlerini ve dışkılarını yediler. Üç gün önce gömülmüş bir adamın mezarını açarak tümüyle parçalayıp, yuttular. Başka bazıları, kendilerinden daha kötü durumda olanları yemek için ölmesini beklediler ve öldürmekle tehdit ettiler; içlerinden biri göğsünde uyumakta olan karısını öldürerek parçalara ayırdı, etlerini tuzladı ve sadece başı kalana kadar her tarafını yiyip, bitirdi..."

Otuz kadar sömürgecinin Burgesses Meclisi'ne verdiği bir şikayet dilekçesinde Sir Thomas Smith'in on iki yıllık valiliğinden şikayet edilerek şöyle deniyordu:

"Sir Thomas Smith ve yönetiminin bu on iki yılı sırasında koloninin büyük bir bölümü en haksız ve adaletsiz yasalar altında açlık ve sefalet içinde kıvrandı... Bu dönemde bir kişi için verilen günlük yiyecek miktarı yaklaşık 250 gram mısır ve çeyrek litre bezelye çorbasıydı... Değil insanların hayvanların bile yemeyeceği küflenmiş, çürümüş, kurtlanmış, örümcek ağı sarmış iğrenç şeyler verilince canını kurtarmak için pek çok kişi vahşi düşmana sığınmak zorunda kaldı. Geri alınanlar asılarak, vurularak veya tekerlekle çiğnenerek vahşi biçimlerde öldürüldüler... Birkaç avuç yulaf ezmesi çalanların diline saç iğnesi takılıyor ve zincirle ağaca bağlanarak açlıktan ölünceye kadar öyle bırakılıyordu..."

Virginialılar geçinmek için mısır ve ihraç etmek için tütün ye-

tiştirmek zorundaydılar ve bunun için de emeğe, çalışacak insana ihtiyaçları vardı. Tütün yetiştirmesini ancak kavradılar ve 1617 yılında İngiltere'ye ilk parti tütünlerini gönderdiler. Ahlaki olarak onaylanmayan bütün keyif verici maddeler gibi tütün de yüksek bir fiyattan satılıyordu ve koyu dindar inançlarına karşın, bu kadar karlı bir şey hakkında fazla soru sormayacaklardı.

Kolomb'un yaptığı gibi Kızılderilileri kendileri için çalışmaya zorlayamazlardı. Çünkü kendilerinden daha kalabalıktılar ve daha üstün silahlarıyla onları öldürseler de karşılığında Kızılderililer de kendilerini öldürüyordu. Kızılderilileri yakalayarak köleleştiremezlerdi de, çünkü Kızılderililer sağlam, becerikli, savaşçı ve oralara göç etmiş İngilizlerle kıyaslandığında ormanlarda kendi evlerinde gibiydiler.

Beyaz hizmetkarlar da yeterli miktarda getirtilemiyordu. Bu arada zaten kölelikten gelmiyorlardı ve göçmenlik belgesini alarak Yeni Dünya'da yeni bir yaşama başlamak için gereken birkaç yıl için yapılan sözleşmeler çerçevesinde çok fazla da çalışmıyorlardı. Özgür beyaz göçmenlerin birçoğu yetenekli denizciler ya da hatta İngiltere'de boşta gezen kişilerdi. Dolayısıyla çalışmaya ve toprağı işlemeye hiç de istekli olmuyorlardı. Böylece o ilk yıllarda John Smith bir tür sıkıyönetim ilan ederek onları çalışma grupları içinde örgütlemiş ve hayatta kalabilmeleri için tarlalarda çalışmaya zorlamıştı.

Bu arada, kendi beceriksizliklerine ve Kızılderililerin üstünlüklerine yönelik olarak bir çeşit bastırılmış bir öfkenin Virginialıları kölelerin efendileri olmaya özel olarak hazırladığı da söylenebilir. Edmund Morgan, *American Slavery, American Freedom* adlı kitabında bu ilk göçmenlerin ruh halini şöyle canlandırıyor:

"Eğer bir sömürgeciyseniz, teknolojinizin Kızılderililerden daha üstün olduğunu biliyorsunuz. Sizin uygar onların ise vahşi olduğunu da... Ancak üstün teknolojiniz bir işe yaramamaktadır.

Üstün teknolojinize gizlice gülen Kızılderililer sizden daha az emek harcayarak topraktan daha fazla ürün almaktadır... Ve bu durumda kendi insanlarınız onlarla birlikte yaşamak için firar etmeye başlayınca artık bu kadarı da çok fazla geliyor... Böylece Kızılderilileri öldürüyor, işkence ediyor, köylerini ve mısır tarlalarını yakıyorsunuz. Üstünlüğünüzü kanıtlayıp, başarısızlıklarınızı örtüyorsunuz. Ve sizin bu vahşi yaşam tarzına dayanamayan kendi insanlarınıza da aynı şekilde davranıyorsunuz. Ama yine de hala fazla mısır yetiştiremiyorsunuz..."

İşte tüm bunlara yanıt siyah kölelerdi. Onlarca yıl boyunca kölelik kurumu düzenlenmiş ve yasallaşmış olmasa da kıtanın dışından getirtilen siyahların köle olarak değerlendirilmesi normaldi. Çünkü 1619'a kadar, Güney Amerika ve Karayipler'deki Portekiz ve İspanyol sömürgelerinde köle olarak çalışmak üzere Afrika'dan bir milyon siyah getirtilmişti bile. Kolomb'dan elli yıl önce Portekizliler Afrikalı on siyahı Lizbon'a getirmişti. Bu, düzenli bir köle ticaretinin de başlangıcıydı. Afrikalı siyahlar yüz yıldır köle olarak zaten kullanılıyordu. Dolayısıyla Jamestown'dan zorla getirilen ve harıl harıl çalışacak insan arayan göçmenlere mal gibi satılan o yirmi siyahın köle değil de başka bir şey sanılması, doğrusu çok garip olurdu.

Çaresizlik köleliğin gelişmesini kolaylaştırdı. Kızılderililer kendi topraklarındaydılar. Beyazlar ise kendi Avrupa kültürlerinde. Oysa siyahlar hem topraklarından, hem de kültürlerinden koparılmışlardı ve dilleri, giyimleri, gelenekleri, aile ilişkileri parça parça silinip, yok ediliyordu. Ancak çok küçük bir bölümü sadece olağanüstü bir inat ve ısrarla bunlardan bazı şeyleri yaşatabildiler.

Siyahların kültürleri daha aşağı mıydı? Kolayca yok edilebilir nitelikte miydi? Askeri kapasite olarak evet, daha aşağı idi, beyazların silahlarının ve gemilerinin saldırılarına açıktı. Ama başka hiçbir şekilde aşağı değildi. Oysa kimi yararlar ve karlar

dikkate alınarak farklı kültürler sık sık aşağı kültürler olarak değerlendirilmiştir. Hatta askeri olarak bile durum tartışmaya açıktır. Çünkü Afrika'nın kıyılarında kaleler kurarak buralara egemen olan Batılılar iç bölgeleri ele geçirememiş ve kabile şefleriyle anlaşmalar yapmak zorunda kalmışlardır.

Afrika uygarlığı kendi açısından Avrupa uygarlığı kadar gelişmişti. Hatta bazı yönlerden daha da takdire layıktı; ama aynı zamanda haksızlıkları, hiyerarşik ayrıcalıkları, din veya kar için insanların kurban edilmesini de içeriyordu. Demir aletler kullanan ve tarımda gelişkin yüz milyonluk bir uygarlıktı. Büyük kent merkezlerine sahipti ve örmecilikte, seramik yapımında ve oymacılıkta dikkate değer başarıları vardı.

16. yüzyılın Avrupalı gezginleri yerleşik ve örgütlü Afrika krallıkları Timbuktu ve Mali'den çok etkilenmişlerdi. O zamanlar Avrupa devletleri modern bir uluslaşma içine daha yeni giriyorlardı. 1563'te, Venedik yöneticilerinin sekreteri Ramusio İtalyan tüccarlara şöyle yazıyordu: "Bırakın Timbuktu ve Mali Kralı ile iş yapsınlar. Emin olun ki, gemileri ve mallarıyla birlikte orada iyi karşılanacaklar ve ne isterlerse alacaklardır..."

Batı Afrika'nın Benin krallığı hakkında 1602 yıllarında kaleme alınan bir Hollanda raporunda şöyle deniyordu: "İçine girildiğinde şehir bir hayli büyük görünüyordu. Taşla döşenmemiş çok geniş bir caddeye giriyorsunuz ki, bu cadde Amsterdam'daki Warmoes Caddesi'nden yedi veya sekiz kat daha geniş görünüyor... Şehirdeki evler çok düzgün, Hollanda'daki evler gibi yan yana yapılmışlar."

1680 yıllarında Gine kıyısı sakinleri bir gezgin tarafından şöyle tanımlanıyordu: "Çok uygar ve iyi huylu insanlar, kolayca ilişki kurulabiliyor, Avrupalıların kendilerinden istediklerini uygar bir şekilde sağlamaya tenezzül ediyorlar, bizim verdiğimizin iki katı hediye vermeye hazırlar..."

Tarıma dayalı üretimin ve lortlarla vasalların hiyerarşik iliş-

kilerinin egemen olduğu Avrupa gibi Afrika'da da bir tür feodalizm vardı. Ama Afrika feodalizmi, Avrupa feodalizmi gibi antik kabile yaşamını yok eden Yunan ve Roma köle toplumlarının içinden çıkmamıştı. Afrika'da kabile yaşamı hala güçlüydü ve bu yaşam tarzının -komünal bir ruh, yasalarda ve cezalandırmada daha sevecen olma gibi- olumlu bazı yanları hala sürüyordu. Ve lortlar Avrupalı lortlar gibi silahlara sahip olmadıkları için kolayca boyun eğdiremiyorlardı.

The African Slave Trade adlı kitabında, Basil Davidson, 16. yüzyılın başında Kongo'daki yasalarla Portekiz ve İngiltere'deki yasaları karşılaştırıyor. Özel mülkiyet düşüncesinin güçlenmekte olduğu bu Avrupa ülkelerinde hırsızlık ağır bir şekilde cezalandırılıyordu. 1740'a kadar İngiltere'de bir parça bez çalan bir çocuk asılabilirdi. Oysa Kongo'da komünal yaşam özel mülkiyet düşüncesini garip bir şey olarak değerlendirdiği için hırsızlık para cezası veya değişik düzeylerdeki kölelikle cezalandırılıyordu. Kendisine Portekiz yasaları anlatılan Kongolu bir lider bir keresinde bir Portekizliye takıldı: "Portekiz'de ayağını toprağa basan birisine verilen ceza nedir?"

Afrika devletlerinde kölelik sürüyordu ve bazen Avrupalılar tarafından kendi köle ticaretlerini meşrulaştırmak için kullanılıyordu. Ancak Davidson'ın da işaret ettiği gibi, Afrika'nın "köleleri" daha çok Avrupa'nın serfleri gibiydiler, yani o dönemdeki Avrupa nüfusunun büyük çoğunluğu gibi. Doğrusu kaba bir kölelik vardı ama Amerika'ya getirilen kölelerin sahip olmadığı haklara sahiptiler ve "hep birlikte köle gemileriyle nakledilen insan sığırlarından ve Amerikan plantasyonlarından farklıydılar." Bir gözlemcinin bildirdiğine göre, Batı Afrika'daki Ashanti Krallığı'nda " bir köle evlenebilir, mülk sahibi olabilir, kendisi de köle edinebilir, kutsal şeylere küfür edebilir, tanıklık yapabilir ve sonuçta efendisinin mirasçısı olabilirdi... Ashanti kölelerinin onda dokuzu ailenin saygın bir üyesi haline gelebilirler ve efendilerinin erkek akrabaları arasındaki evlilik-

ler dolayısıyla ataları öylesine karışıktır ki çok azı orijinlerini gerçekten bilebilir."

Daha sonra kölecilik karşıtı bir lider haline gelen bir zamanların köle tüccarı John Newton bugünkü Sierra Leone'de yaşayanlarla ilgili olarak şöyle yazmıştı:

"Bizim vahşi barbarlar olarak nitelendirdiğimiz bu insanların köle devleti bizim sömürgelerimizdeki yönetimlerden çok daha yumuşaktı. Öte yandan bizdeki West Indian plantasyonları gibi yoğun tarım yapılan topraklar olmadığı için, bizim kölelerimizi mahveden aşırı, sınır tanımayan çalışma da yoktu ve kimseye kölelerin kanını akıtma hakkı tanınmazdı."

Afrika köleliği tabii ki övülemez, ancak ömür boyu süren, ahlaken sakat, aile bağlarını tahrip eden ve gelecek için hiçbir umut vaat etmeyen Amerika kıtasındaki plantasyon ve maden köleliğinden gerçekten çok farklıydı. Afrika köleliği, Amerikan köleliğini tarihte görülen en acımasız kölelik biçimi haline getiren iki unsurunu taşımıyordu; birincisi, kapitalist tarımın getirdiği sınırsız kar çılgınlığı, ikincisi ise ırkçı nefreti kullanarak renginden dolayı köleyi insan statüsünden daha aşağı gören anlayış. Böylece beyaz efendi, siyah da köle oluyordu.

Kabile gelenekleri ve aile bağları, komünal yaşam ve geleneksel ritüellerden oluşan yerleşik bir kültürden geldikleri için, bunlardan koparılan Afrikalı siyahlar gerçekten de kendilerini özellikle çaresiz bir durumda buluyorlardı. Ülkenin iç bölgelerinde, genellikle köle tüccarları için çalışan diğer siyahlar tarafından yakalanılıyor, kıyıya getirilerek satılıyor, sonra da farklı diller konuşan başka kabilelerden siyahlarla birlikte çitlerle çevrilmiş ağıllara kapatılıyorlardı.

Yakalanma ve satış koşulları siyah Afrikalının üstün bir güç karşısındaki çaresizliğini ezici bir şekilde kabullenmesini sağlayacak tarzdaydı. Boyunlarında zincirlerle, kırbaç ve silahların altında bazen bin mil süren kıyıya doğru yürüyüşler gerçekten

de ölüm yürüyüşleriydi ve her beş siyahtan üçü yolda can veriyordu. Kıyıya vardıklarında, seçilip satılana kadar kafeslerde tutuluyorlardı. 17. yüzyılın sonunda John Barbot, *Gold Coast* adlı kitabında bu kafesleri şöyle anlatmıştı:

"Köleler ülkenin iç bölgelerinden Fida'ya geldikçe kumsalda bir tür hapishaneye veya çardağa kondular... Avrupalılar onları görmeye geldiklerinde büyük bir düzlüğe getirildiler. Gemi doktorları en küçüğünden en büyüğüne, kadın ve erkek, her biri çırıl çıplak olan köleleri etraflı bir şekilde incelediler... İyi ve sağlıklı bulunanlar bir kenara ayrılarak İngiliz, Fransız veya Hollanda şirketlerine ait olduklarını gösteren işaretlerle göğüsleri kızgın bir demirle dağlanıyordu... Bunun ardından damgalanan köleler yine çardaklarına geri götürülüyor ve kendilerini götürecek gemileri beklemeye başlıyorlardı. Bu bekleyiş bazen 10-15 gün sürüyordu..."

Daha sonra bir tabuttan daha fazla yer kaplamayacak tarzda köle gemilerine yerleştiriliyorlardı; gemilerin en altında, sulu zemin üzerinde ve karanlıkta birbirlerine zincirlerle bağlanıyorlar ve kendi dışkılarının pis kokusundan boğularak yola çıkıyorlardı. Dönemin belgelerinde koşullar şöyle anlatılıyor:

"Ranzalar arasında sadece kırk santim kadar olan mesafe omuzlarının bile hareketine olanak sağlamıyordu, öyle ki, bu zavallı insanlar dönemiyorlar, hatta yan yatamıyorlardı; burada bile genellikle ayaklarından ve boyunlarından ranzalara zincirleniyorlardı. Böylesi bir yerde ıstırap ve boğulma duygusu o kadar büyüktü ki zenciler çıldırıyorlardı."

Bir keresinde siyahların birbirlerine zincirlendikleri alt güvertelerden sesler duyan tayfalar kapakları açtılar ve köleleri çeşitli biçimlerde boğulmuş buldular, birçoğu ölmüştü, bazıları nefes alabilmek için umutsuzca çırpınırken diğerlerini öldürmüştü. Bu sefalete katlanmaktansa köleler sık sık gemiden denize atlayarak boğulmayı tercih ediyorlardı. Kölelerin kapatıldığı bir gü-

verteyi gören bir gözlemci şöyle diyecekti: "Ortalığı o kadar kan ve sümük kaplamıştı ki, bir mezbahayı andırıyordu."

Bu koşullarda belki de deniz aşırı ülkelere götürülen her üç siyahtan biri ölüyordu, ama her seferde yatırılan paranın iki katı kazanıldığı için çok yüksek karlar vardı ve böylece köle ticareti sürüp gitti, siyahlar balıklar gibi ambarlara paketlenerek satılmaya devam edildi.

Önce Hollandalılar, daha sonra da İngilizler köle ticaretine egemen oldular. (1795'te Liverpool'da köle taşımacılığı yapan yüzden fazla gemi vardı ve Avrupa köle ticaretinin yarısını ellerinde tutuyorlardı.) New England'daki bazı Amerikalılar da bu işe başladılar ve 1637'de ilk Amerikan köle gemisi, Desire, Marblehead'den denize açıldı. Ambarları demirden ayaklar ve çubuklarla 60 santime 180 santimlik raflara bölünmüştü.

1800 yılı itibariyle Amerika kıtasına köle olarak 10 ile 15 milyon arasında siyah getirilmişti ki, herhalde bunlar Afrika'da yakalananların üçte birini oluşturuyordu. Bizlerin Batı uygarlığının başlangıç yılları olarak adlandırdığımız o yüzyıllarda Afrika'nın ölüme gönderdiği veya kölecilere kurban verdiği insan sayısı kabaca elli milyon olarak tahmin ediliyor. Bu insanlar dünyanın en ileri ülkeleri sayılan Batı Avrupa ve Amerika'nın plantasyon sahiplerinin ve köle tüccarlarının ellerinde can verdiler.

1610 yılında, Amerika kıtasındaki bir papaz, Peder Sandoval, Avrupa'daki bir kiliseye mektup yazarak Afrikalı siyahların yakalanmasının, satılmasının ve köleleştirilmesinin kilisenin doktrinine göre meşru olup olmadığını sordu. Birader Luis Brandaon'dan Peder Sandoval'a gönderilen 12 Mart 1610 tarihli bir mektup yanıtı veriyordu:

"Saygıdeğer rahip bölgenize gönderilen yerlilerin yakalanmalarının meşru olup olmadığını öğrenmek üzere bana yazmış. Kilisenizin bu konuda hiçbir tereddüdü olmaması gerektiğini düşünüyorum, çünkü bu sorun Lizbon'daki Yüksek Kurul tara-

fından da ele alınmıştır ve hepsi de bilgili ve vicdan sahibi adamlardır. Sao Thome, Cape Verde ve burada Loando'daki piskoposlar da, ki yine hepsi bilgili ve erdemli kişilerdir, konuya ilişkin bir yanlışlık görmemektedirler. Bizler kırk yıldır buradayız ve aramızda çok bilgili rahipler bulunmaktadır... Onlar da bu ticaretin caiz olmadığı kanısında değildirler. Dolayısıyla biz de, Brezilya kilisesinin rahipleri de hiç tereddütsüz kendi hizmetlerimiz için köle satın alıyoruz..."

İşte böylece, Kızılderilileri kullanma olanağı olmayan ve beyazları kullanmakta da zorlukları bulunan ama öte yandan da müthiş bir şekilde işgücüne ihtiyacı olan Jamestown göçmenlerine insan etini pazarlayarak para kazananlar giderek daha fazla sayıda siyah sağladılar. Siyahların denetlenmesi mümkün ve kolaydı çünkü öylesine korkunç bir ortamın içinden geliyorlardı ki, ölmemeyi başarsalar bile fiziksel veya düşünsel olarak çaresiz kalmış olarak yeni yaşamlarına adım atıyorlardı. Bu durumda siyahların köleleştirilmeye çok uygun olmalarına şaşılabilir mi?

Ve yine bu koşullar altında, bazı siyahlar hizmetkar olarak görülmüş olsa bile, onlara beyaz hizmetkarlarla aynı biçimde davranılmış olabilir mi?

Kanıt Virginia kolonisinin mahkeme tutanaklarından gelmektedir; 1630 yılında Hugh Davis adındaki bir beyaz adamın bir siyahla yatarak bedenini kirlettiği için halkın gözü önünde kırbaçlanma cezasına çarptırıldığı görülmektedir. On yıl sonraki bir mahkeme kararı ise altı hizmetkar ve "Mr. Reynold'un bir zencisi" firar etmeye kalkıştıklarını gösteriyor. Beyazlar hafif cezalar alırken "siyah Emanuel otuz kırbaca, avurtlarının yakılmasına ve bir yıl veya efendisinin uygun göreceği daha uzun bir süre prangalı olarak çalışmaya" mahkum ediliyordu.

O ilk yıllarda kölelik henüz düzenlenmiş veya yasallaşmış değilse de, hizmetkarlar listesinde siyahlar ayrı olarak gösterilmektedir. 1639'da çıkarılan bir yasa "siyahlar dışında herkes"in silah

ve cephane almasını ilan ediyordu -herhalde Kızılderililere karşı savaşmak için. 1640'ta üç hizmetkar kaçmaya çalışınca, beyaz olan ikisi hizmet sürelerinin uzatılmasıyla cezalandırıldılar. Ama mahkeme kayıtlarına göre "John Punch adındaki üçüncüsü zenci olduğu için efendisine veya onun istediklerine ömür boyu hizmet edecekti." Yine 1640'da beyaz bir adam olan Roberk Sweat siyah bir kadın hizmetkardan çocuk sahibi olunca mahkemenin verdiği karar şöyledir: "Söz konusu zenci kadın kırbaçlanma yerinde kırbaçlanacak ve Sweat de yarın öğleden sonra James şehir kilisesinde halka açık bir şekilde günah çıkaracaktır."

Bizim "ırkçılık" olarak adlandırdığımız bu eşitsiz davranış, bu baskı ve hor görme bileşiminin gelişmesi, bu duygu ve eylem beyazların siyahlara duyduğu "doğal" antipatinin sonucu mudur? Soru önemlidir, sadece tarihsel olarak bir netliğe kavuşmak açısından değil, ama "doğal" ırkçılık üzerine yapılan herhangi bir vurgu toplumsal sistemin sorumluluğunu hafifletmektedir de onun için. Irkçılık doğal bir şey olarak gösterilemezse o zaman belirli koşulların bir sonucudur ve biz de o koşulları ortadan kaldırmak için harekete geçmek zorunda kalırız.

Beyazların ve siyahların daha farklı koşullarda birbirlerine davranışlarının nasıl olacağını test etme olanağına sahip değiliz; örneğin başkalarına hükmetme tarihi olmaksızın, daha fazla para için sömürme ve köleleştirme olmaksızın, hayatta kalabilmek için zorla çalıştırma rezaleti olmaksızın acaba aralarındaki ilişki nasıl olurdu? Oysa 17. yüzyıl Amerika'sında tüm koşullar bunların tersineydi, tüm koşullar uzlaşmaz karşıtlık ve kötü davranışa doğru güçlü bir şekilde yöneltiyordu. Böylesi koşullar altında ırklar arasında en küçük bir insanlık belirtisi bile toplum için temel bir insanlık yönelimine kanıt olarak değerlendirilebilirdi.

Bazen belirtilmektedir ki, 1600'den bile önce, yani köle ticaretinin henüz başladığı sıralarda, Afrikalıların bu ticarete konu olmasından önce, hem edebi hem de sembolik olarak siyah

renkten hoşlanılmazdı. İngiltere'de, 1600'den önce, İngilizce Oxford Sözlüğü'ne göre siyahın anlamı şöyleydi: "Çok ciddi olarak kire bulaşmış, kirlenmiş, kirli, hatalı. Karanlık veya kötü niyetli; ölüm veya ölümcül şeyler içeren; günahkar, kötü kalpli; aşağı, cezalandırılmayı hak eden, vs." Ve Elizabet dönemi şiirinde beyaz renk sık sık güzellikle bağlantılı olarak kullanılırdı.

Belki de, başka herhangi bir etkeni dikkate almadan, denebilir ki, geceye ve bilinmezliğe bağlı olarak karanlık ve siyahlık bu anlamların çıkarılmasına yol açmaktadır. Ancak yine de bir başka insanın, ırkın varlığı güçlü bir etkendir ve bu varoluş koşullarının, insanlıktan bir sapma olarak görülen belirli bir renge karşı bir önyargı yaratıp yaratmadığı ve bunun da vahşet ve nefrete dönüşüp dönüşmediği kritik bir konudur.

Siyahlara ilişkin bu gibi önyargılara, 17. yüzyılda Amerika kıtasındaki siyahların özel bir bağımlılık içine sokulmasına karşın, siyahların ve beyazların kendilerini ortak sorunlarla yüz yüze bulduğu, ortak çalışma içinde oldukları, ortak bir düşmana karşı mücadele ettikleri yerlerde birbirlerine eşit bir şekilde davrandıklarının kanıtları vardır. Kölelikle ilgili araştırmacılardan biri, Kenneth Stamp, 17. yüzyılın beyaz ve siyah hizmetkarlarının "gözle görülür fiziksel farklılıklara hiç aldırmadıklarını" belirtiyor.

Beyaz ve siyah birlikte çalıştılar, birlikte arkadaş oldular. Bir süre sonra bu gibi ilişkileri yasaklayan yasaların çıkartılmış olması bu eğilimin gücünü göstermektedir. 1661'de Virginia'da çıkarılan bir yasa "herhangi bir zenciyle birlikte kaçmaya kalkışan bir İngiliz hizmetkarın" kaçak siyahın efendisine de fazladan hizmet etmek zorunda kalacağını söylüyordu. 1691'de Virginia'da "özgür bir beyaz erkek veya kadının zenci, melez veya Kızılderili bir kadın veya erkekle evlenmesini" cezalandıran yasa çıkarıldı.

Amerika kıtasında ortaya çıkan ırkçı yabancılaşma duygusu,

belki de korkusu ile milyonlarca siyah insanın kitlesel köleliliği arasında korkunç bir fark bulunmaktadır. Birinden diğerine geçiş "doğal" eğilimlerle kolayca açıklanamaz. Bu durumun tarihsel koşulların bir ürünü olarak anlaşılması ise o kadar zor değildir.

Plantasyon sistemi büyüdükçe kölelik de büyüdü. Nedeni ise, iğrenç doğal ırkçılıktan başka bir şey olarak kolayca ortaya konabilirdi; özgür veya sözleşmeli hizmetkarlar olarak (dört veya yedi yıl için) gelen beyazların sayısı plantasyonlarda gerek duyulan işgücünü karşılamaya yetmiyordu. 1700 yılına gelindiğinde, Virginia'da nüfusun on ikide birini oluşturan altı bin köle vardı. 1763'e gelindiğinde ise köle sayısı 170 bin olmuştu ve nüfusun yaklaşık yarısını oluşturuyordu.

Siyahlar beyazlardan veya Kızılderililerden daha kolay köleleştiriliyordu ama yine de hala bazı sorunlar vardı. Yakalanan siyah kadın ve erkekler baştan itibaren köleleştirilmelerine direniyorlardı. Sonuç olarak direnişleri kontrol altına alındı ve Güney'de üç milyon siyah için köleci bir düzen oluşturuldu. Ama her şeye karşın ölüm ve sakatlanma pahasına da olsa en zor koşullar altında Kuzey Amerika'daki iki yüz yıllık kölelik sırasında bu Afro-Amerikalılar isyanı sürdürdüler. Ancak örgütlü ayaklanma çok seyrekti. Boyunduruk altına alınmaya gösterdikleri tepki daha çok firar etmek oluyordu. Hatta daha da çok sabotajlara katılıyorlar, iş yavaşlatıyorlar ve kendilerinin yanı sıra erkek ve kızkardeşlerinin insan olarak saygınlığını gösteren bir tarzda direnmenin ince biçimlerine başvuruyorlardı.

İsyan Afrika'da başladı. Bir köle tüccarının notlarında yer aldığına göre "Zenciler ülkelerinden ayrılmakta o kadar isteksiz ve inatçıydı ki, sık sık kanolardan, kayıklardan veya gemilerden denize atlıyorlar ve boğuluncaya kadar suyun altında kalıyorlardı."

1503'te ilk siyah köleler Hispaniola'ya getirildiğinde, koloninin İspanyol valisi İspanyol mahkemesine kaçak siyahların Kızılderililere itaatsizlik aşıladığından şikayet ediyordu.

1520'ler ve 1530'larda Hispaniola'da, Porto Riko'da, Santa Marta'da ve bugünkü Panama'da köle isyanları meydana gelmişti. Bu ayaklanmalardan kısa bir süre sonra İspanyollar kaçak köleleri takip etmek üzere özel bir polis oluşturdular.

1669 yılına ait bir Virginia yasası "pek çoğunun dik başlılığı"na işaret ederken, 1680'de de koloninin Meclis'i "ziyafet görüntüsü altında" siyahların toplantılarından söz ediyor ve bunu "tehlikeli bir durum" olarak değerlendiriyordu. 1687'de koloninin Northern Neck bölgesinde ortaya çıkarılan bir plana göre siyahlar o yöredeki bütün beyazları öldürmeyi ve kitlesel cenaze töreni sırasında kaçmayı tasarlamışlardı.

18. yüzyılda Virginia'daki köle direnişi üzerine araştırmalar yapan Gerald Mullin, Flight and Rebellion adlı çalışmasında şöyle diyordu:

"18. yüzyıl Virginia'sında kölelik üzerine var olan kaynaklar -plantasyon ve çiftlik kayıtları, firarlarla ilgili gazete haberleri- asi köleleri ve diğerlerini anlatıyor. Köleler tembel ve hırsız olarak tanıtılıyor; hasta numarası yapıyor, ürünleri, depoları, aletleri tahrip ediyor ve bazen gözcülere saldırıyor ve öldürüyorlardı. Çalınan mallarla karaborsa da yapıyorlardı. Firar edenler de çeşitli tiplere ayrılıyorlardı; genellikle kendiliğinden gönüllü olarak geri dönen anlık kaçaklar, yasadışı olanlar ve gerçekten kaçak olan köleler... Akrabalarını ziyaret etmek üzere kente giderek serbestçe başka yerlere gitmenin yolunu arayanların yanı sıra kölelikten kesin olarak kurtulmak için bir gemiye binerek koloniden ayrılmaya çalışanlar veya bir araya gelerek ortak çalışmalarla sınırın ötesinde köyler oluşturmaya uğraşanlar da vardı. Nihayet isyancı kölelerin bir diğer tipi de en tehlikeli olan katiller, kundakçılar ve ayaklanma örgütleyicileriydi."

Afrika'dan yeni gelen ve henüz komünal yaşama ilişkin anıları taze olan köleler gruplar halinde firar ediyor vahşi ormanların içinde veya sınırın ötesinde kaçak köle köyleri kurmaya ça-

lışıyorlardı. Öte yandan Amerika'da doğan köleler ise daha çok tek başlarına firar etmeyi tercih ediyor ve plantasyonlarda edindikleri yetenekleriyle özgür adamlar olarak koloninin dışına çıkmaya çalışıyorlardı.

İngiliz koloni belgelerinde yer alan Virginia vali vekilinin İngiliz Ticaret Kurulu'na verdiği 1729 tarihli bir raporda, "Bir miktar zenci, yaklaşık on beş kadar, efendilerinden kaçarak yakındaki dağların ücra yerlerine sığınmayı hedeflemişler. Gitmeyi tasarladıkları yere silah ve cephane götürmenin yollarını da bulmuşlar ve beraberlerinde yiyeceklerini, elbiselerini, yataklarını ve çalışma aletlerini de götürmüşler... Sonuç olarak bu girişim başarısızlığa uğramış olsa da, bu bizi uyarmalı ve etkili önlemler almaya zorlamalıdır" deniyordu.

Kölelik bazı efendiler için gayet kazançlı bir işti. Amerikan Devrimi'nden kısa bir süre sonra, James Madison, bir İngiliz ziyaretçisine bir siyah üzerinden yılda 257 dolar kazandığını ve bunun sadece on iki veya on üç dolarını bakımı için harcadığını anlatıyordu. Öte yandan köle sahibi Landon Carter ise bundan elli yıl öncesinde yazarken, kölelerinin işleri çok savsakladıklarından ve dağınık çalıştıklarından ("yapmıyorlar veya yapamıyorlar") şikayet ediyor ve onları çalıştırma zahmetine katlanıp katlanmamayı düşünür olduğundan söz ediyordu.

Örgütlü ayaklanmaların seyrekliğine ve Güney'de köleliğin iki yüz yıl boyunca sürdürülebilmesine dayanan bazı tarihçiler siyahların köleliğe boyun eğmesini, bu durumu kabullenmesini kendi koşullarıyla açıklayan bir tablo çiziyorlardı. Örneğin Stanley Elkins'e göre Afrikalı kişilikleri yok edilerek "Sambolar" haline getirilmişler, "aciz bir bağımlılar toplumu" olmuşlardı. Ya da bir diğer tarihçi, Ulrich Phillips ise daha da ileri giderek "ırksal nitelikte bağımlılık"tan söz ediyordu. Ama gündelik yaşamdaki direnişleri ve firar etmek için kendi aralarında işbir-

liğine yanaşmayan tutumlarıyla birlikte, köle karakterinin bütününe bakıldığında, tablo farklılaşır.

1710'da, vali Alexandar Spotswood, Virginia Meclisi'ni uyararak şunları söylüyordu:

"...özgürlük, kölelik bağından kurtulmak isteyen bütün herkesi bir araya toplayabilecek dilsiz bir kasket giyer ve bu tür bir isyan korkunç sonuçlar doğurabilir. Bence bunu engellemek için önlemler almakta geç kalmamalıyız, hem kendimizi daha iyi bir savunma konumuna getirmeli, hem de bu zencilerin birbirleriyle ilişki kurmalarını engelleyen bir yasa çıkarmalıyız."

Firar eyleminin ağır bir şekilde cezalandırılmasına karşın yine de o kadar çok siyahın firar etmesi, aslında güçlü bir isyankarlığın belirtisi olarak değerlendirilmelidir. Bütün 1700'lü yıllar boyunca Virginia köle yasası şöyle diyordu:

"Sürekli kaçarak ormanlarda, bataklıklarda ve gözden uzak benzer yerlerde saklanan, barınan ve domuzları öldürüp başka insanlara karşı çeşitli suçlar işleyen köleler derhal geri dönmezlerse, onları gören herhangi bir kişi, kendine göre uygun bulacağı herhangi bir biçimde cezalandırabilir... Bu köleler yakalandıklarında mahkemeye çıkarılıp, parçalanarak veya bir başka biçimde suçlarına uygun olarak öylesine cezalandırılırlar ki, kaçak köleler ıslah olabilsinler veya başkaları benzer suçları işlemekten korksunlar..."

Mullin, 1736 ile 1801 yılları arasında kaçmış 1138 erkek ve 141 kadın köleyle ilgili gazete haberleri derlemişti. Firarın en belirgin nedenlerinden biri ailenin diğer üyelerini bulabilmekti; kölelik sistemi evlenmeye izin vermeyerek ve aileleri birbirinden ayırarak aralarındaki bağları yok etmeye çalışıyordu ama köleler de bir araya gelmek için ölümü ve sakat kalmayı göze alıyorlardı.

Köleliğin 1660'lardan beri yasalarda yer aldığı Maryland'de ayaklanmaların bastırılmasına ilişkin maddeler ancak 1750'de,

köleler nüfusun üçte birine ulaştıklarında, kabul edildi. Köle kadınların, bazen zehirleyerek, bazen tütün depolarını ve evlerini yakarak, efendilerini öldürdükleri durumlar oluyordu. Cezalar kırbaçlamaktan öldürmeye kadar değişiyordu ama sorun devam ediyordu. 1742'de efendilerini öldürdükleri gerekçesiyle yedi köle ölüme mahkum edildi.

Köle isyanı korkusu plantasyon yaşamının sürekli bir gerçeği gibi görünüyor. Virginialı zengin bir köle sahibi olan William Byrd, 1736'da şöyle yazıyordu:

"Silah taşıyabilecek durumda en azından on bin adamımız var ve gerek doğum, gerekse ülke dışından yeni getirilenlerle bu sayı her gün artmaya devam ediyor. Bu adamların geleceği umutsuz olursa bir tür köle savaşı patlak verebilir... O zaman da nehirlerimiz kan olarak akar."

İşgücü kaynaklarını ve yaşam tarzlarını güvenceye almak için köle sahipleri karmaşık ve güçlü bir kontrol sistemi geliştirdiler; gücün ve zenginliğin aynı yerde kalmasını sağlamak üzere toplumsal düzenin gerektirdiği her türlü araç, incelikle veya kabaca kullanılıyordu. Kenneth Stampp'ın dediği gibi:

"Akıllı bir köle sahibi zencilerin köle olarak doğdukları safsatasına inanmıyor, daha iyisini ve doğrusunu biliyordu. Afrika'dan yeni getirilmiş zencilerin sıkı bir şekilde kontrol altına alınmaları ve her yeni kuşağın dikkatli bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğini biliyordu. Yeni köleler çok seyrek olarak gönüllü bir şekilde boyun eğdikleri için bu kolay bir iş değildi. Hatta bunun da ötesinde bir kölenin tümüyle boyun eğmesi çok enderdi. Genellikle kontrol ihtiyacının sonu yoktu, en azından köle iyice yaşlanarak çaresiz bir durumda kalıncaya kadar."

Kontrol sistemi hem psikolojik, hem de fizikseldi. Kölelere disiplin öğretiliyor, "kendi yerlerini bilmeleri"ni sağlayacak bir aşağılık duygusunu içselleştirmeleri için sistematik bir şekilde eğitiliyor, siyah olmayı boyun eğmenin bir gereği olarak görme-

leri sağlanmaya çalışılıyor, efendinin gücünü kabullenmeleri isteniyor ve bireysel çıkarlarını unutarak kendi çıkarlarıyla efendinin çıkarlarını özdeşleştirmeleri için her türlü şey yapılıyordu. Tüm bunların üstesinden gelmek için ise ağır bir çalışma disiplini uygulanıyor, köle ailesi parçalanıyor, (bir köle sahibinin "büyük aldatmaca" diye adlandırdığı) dinin yatıştırıcı etkisinden yararlanılıyor, aralarındaki birliği parçalamak için köleler evsizler ve ev sahibi olarak ayrılıyor ve nihayet yasaların veya yöneticilerin gücünü kanıtlama ve böylece caydırıcı olması için kırbaçlama, ev yakma, sakat bırakma veya öldürme gibi cezalandırma fırsatları yaratılıyordu. Virginia'da 1705'de çıkarılan bir yasada kölenin uzuvlarının parçalanması cezası öngörülüyordu. 1723'te bir yasa kabul eden Maryland kolonisinde beyazlara saldıran bir kölenin kulakları kesiliyordu ve daha ciddi suçlar için ise köleler asılıyor ve parçalanan vücutları teşhir ediliyordu.

Tüm bunlara karşın ayaklanmalar devam etti. Çok değildi ama beyaz toprak sahipleri arasında korkunun devam etmesini sağlamaya yeterliydi. Kuzey Amerika kolonilerindeki ilk büyük çaplı köle ayaklanması 1712'de New York'da meydana geldi. New York'ta köleler nüfusun yüzde 10'unu oluşturuyorlardı. Tarımsal arazilerin ekonomik koşullarının o kadar fazla köleye ihtiyaç duyurmadığı kuzey kolonilerinde bu oran en yükseği idi. Yirmi beş kadar siyah ve iki Kızılderili bir binayı ateşe verdiler ve karşılarına çıkan dokuz beyazı öldürdüler. Askerler tarafından yakalanarak yargılandılar ve -yirmi biri- ölüme mahkum edildi. Valinin İngiltere'ye gönderdiği raporda şöyle deniyordu: "Bazıları yakıldı, diğerleri asıldı, birinin boynu kırıldı ve biri de zincire canlı asılarak şehirde dolaştırıldı..." Birisi hafif bir ateşte sekiz ile on saat arasında yavaş yavaş yakılmıştı ve tüm bunlar diğer kölelere gözdağı oluyordu.

1720'de Güney Carolina'dan Londra'ya gelen bir mektupta şunlar yer alıyordu:

"Daha yeni çok vahşi ve barbarca bir zenci isyanı planını ortaya çıkardık; zenciler ülkedeki bütün beyazları öldürerek Charles Town şehrini ele geçirmeyi planlıyorlardı. Ama Tanrı'ya şükürler olsun ki, plan açığa çıktı ve birçoğu hapse atılırken, bazıları yakıldı, bazıları asıldı ve bazıları da çeşitli cezalara çarptırıldı."

Yaklaşık bu sıralarda Boston ve New Haven'de siyah kölelerin çıkardığından kuşkulanılan bir dizi yangın oldu. Sonuçta Boston'da bir siyah idam edildi ve Boston Konseyi iki veya daha fazla sayıda bir araya gelen siyahların kırbaçlanarak cezalandırılmasına karar verdi.

1739'da, Güney Carolina'nın Stono şehrinde yirmi kadar köle isyan etti, iki ambar bekçisini öldürerek silah ve barut çaldıktan sonra güneye doğru kaçmaya başladılar. Önlerine çıkanları öldürüp, binaları ateşe veriyorlardı. Kendilerine katılanlarla birlikte sayıları seksen kadar oldu. Dönemin belgelerine göre, "Özgürlük istiyorlardı ve vücutlarını savaş renkleriyle boyayıp, davullar çalarak yürüyorlardı." Sonunda muhafızlar yakalayıp, saldırdılar. Çıkan çatışmada isyan bastırılırken elli köle ve yirmi beş beyaz öldürüldü.

American Negro Slave Revolts adlı kitabı için Kuzey Amerika'daki köle direnişini geniş bir şekilde araştıran Herbert Aptheker, en az on kölenin katıldığı ayaklanma veya gizli çalışma sayısını 250 olarak vermektedir.

Zaman zaman beyazların tek uğraşı köle direnişi oluyordu. Daha 1663'te, Virginia'daki Gloucester County'de sözleşmeli beyaz hizmetkarlar ve siyah köleler ayaklanmak ve özgürlüklerini kazanmak için gizli bir örgütlenme oluşturdular. Ancak ihanete uğradılar ve isyan planı idamlarla son buldu. Mullin'in bildirdiğine göre, Virginia'daki gazetelerde kaçaklarla ilgili yer alan haberlerde onları barındıran "kötü huylu" beyazlardan söz ediliyordu. Bazen köleler ve özgür beyazlar birlikte firar ediyor veya suç işlerken işbirliği yapıyorlardı. Bazen siyah erkek köleler kaçarak beyaz kadınlarla birlikte oluyorlardı. Zaman zaman

da gemi kaptanları ve denizciler kaçaklarla uğraşmak zorunda kalıyor, belki de köleleri tayfalarının arasına alıyorlardı.

1741'de New York'ta on bin beyaz ve iki bin de siyah köle vardı. Çok ağır bir kış oldu ve yoksullar -köle veya özgür- büyük sıkıntılar çekti. Esrarengiz yangınlar çıkmaya başlayınca bunları siyahların ve beyazların birlikte yaptıkları iddia edildi. Suçlanan yoksullara karşı kitle histerisi harekete geçti. İhbarcıların uydurma iddialarıyla ve baskıyla yaptırılan itiraflarla gerçekleştirilen bir yargılamadan sonra iki beyaz adam, iki beyaz kadın idama mahkum edildi, on sekiz köle asıldı ve on üç köle de canlı canlı yakıldı.

Yeni Amerikan kolonilerinde sadece bir korku siyahların isyanından daha büyüktü. Bu korku yaşamlarından hoşnut olmayan beyazların kurulu düzeni yıkmak için siyah kölelerle birleşmeleriydi. Köleliğin ilk yıllarında, özellikle ırkçılığın bir düşünüş tarzı olarak kökleşmesinden önce ve sözleşmeli beyaz hizmetkarlara sık sık siyah köleler kadar kötü davranıldığı dönemlerde gerçekten de böyle bir işbirliği olasılığı vardı. Edmund Morgan şöyle diyordu:

"Aşağılanan iki grubun birbirlerini aynı kaderi paylaşırken gördüğüne ilişkin işaretler vardı. Örneğin hizmetkarların ve siyahların birlikte firar etmeleri, birlikte domuz çalmaları, birlikte içip sarhoş olmaları sık görülen durumlardı. Birbirlerine aşık olduklarına da rastlanılırdı. Bacon's İsyanı'nda kuşatılan en son gruplardan biri seksen zenci ve yirmi İngiliz hizmetkardan meydana gelen karma bir topluluktu."

Morgan'ın dediği gibi, efendiler, "en azından başlangıçta, köleleri hemen hemen hizmetkarlarla aynı biçimde görüyorlardı... miskin, sorumsuz, vefasız, saygısız, onursuz..." Ve "eğer hayal kırıklığına uğramış özgür adamların umutları kölelerin öfkeli umutlarıyla ortaklaşırsa, sonuçlar Bacon isyanından çok daha kötü olabilirdi."

Ve böylece önlemler alındı. Köle yasalarıyla yaklaşık aynı

tarihlerde Virginia Meclisi'nden disiplin ve cezalandırma yasaları çıkarılıyordu;

"Bütün beyaz adamların siyahlardan üstün olduğunu ilan eden Virginia'nın yönetici sınıfı toplumsal olarak daha aşağı tabakalara (ama beyazlara) daha önce tanımadığı bir takım hakları tanımaya karar vermiştir. 1705'de kabul edilen bir yasada efendilerin sözleşme süresi dolan beyaz erkek hizmetkarlara on ölçek buğday, otuz şilin ve bir silah, kadın hizmetkarlara ise on beş ölçek buğday ve kırk şilin vermeleri isteniyordu. Ayrıca özgürlüklerine yeni kavuşan hizmetkarlara da yaklaşık 200 dönüm toprak verilecekti."

Morgan şu sonuca varıyordu: "Küçük toprak sahibi artık iktidar tarafından daha az sömürüldüğünü hissedip, biraz zenginleşmeye başladığında, daha az kavgacı, daha az tehlikeli ve daha saygılı oluyordu. Zengin komşusunu zorba bir haraççı değil ortak çıkarlarının güçlü bir koruyucusu olarak görmeye başlayabiliyordu."

Amerika'da siyahları kölelik tuzağına düşürmek için kurulan ağın tarihsel ipliklerini artık görebiliyoruz; açlıkla boğuşan ilk göçmenlerin umutsuzluğu, yabancı bir dünyaya gelen Afrikalıların çaresizliği, köle tüccarlarının ve büyük toprak sahiplerinin doymayan kar hırsları, yoksul beyazların siyahlardan daha yüksek bir statüye kavuşturulmaları, firarlara ve isyanlara karşı sıkı denetim ve siyahlarla beyazların işbirliğini önlemeye yönelik yasal ve toplumsal cezalar...

Öyle görünüyor ki, bu ağın unsurları "doğal" değil, tarihseldir. Bu, onların kolayca çözülebilir veya parçalara ayrılabilir olduğu anlamına gelmez. Sadece henüz gerçekleşmeyen farklı tarihsel koşullarda başka şeyler haline gelme olasılıklarının bulunduğunu gösterir. Bu farklı koşullardan biri ise, yoksul beyazları ufak ayrıcalıklar içeren statüleri kabule zorlayan ve ortaklaşa isyan etmek ve toplumu yeniden kurmak için beyazla-

rın ve siyahların birliğini engelleyen sınıfsal sömürünün ortadan kaldırılmasıdır.

1700'lerde Virginia Burgesses Meclisi şöyle bir karar almıştı:

"Bu ülkedeki Hıristiyan hizmetkarların büyük çoğunluğu Avrupa'nın en kötü, en aşağı tabakalarından geliyor. İrlanda ve diğer ülkelerden gelen bu insanların çoğu son savaşlarda yer alan askerlerden oluşuyor. Dolayısıyla mevcut koşullarda onları yönetmekte zorlanıyoruz ve eğer silahlanma olanağı bulurlar ve eski askerler olarak bir araya gelirlerse bize karşı ayaklanmalarından korkmak için haklı nedenlerimiz vardır."

Bu, bir tür sınıf bilinci, sınıf korkusuydu. Virginia ve diğer kolonilerde bu korkuyu haklı çıkaran bir takım olaylar da meydana geliyordu.

3

Aşağılık Kişiler, İğrenç Koşullar

1676'da, kuruluşundan yetmiş yıl sonra ve Amerikan Devrimi'nin liderliğini üstlenmesinden yüzyıl önce Virginia'da büyük bir ayaklanma patlak verdi; koloninin sınır boylarında yaşayanların kölelerle ve beyaz hizmetkarlarla birleşerek gerçekleştirdikleri bu ayaklanma öylesine korkutucuydu ki, koloni valisi alevler içindeki başkentten kaçmak zorunda kalırken, Atlantik'in öte yakasındaki İngiltere kırk bin nüfuslu kolonide düzeni sağlamak için bin asker göndermeye karar verdi. Bu, Bacon Ayaklanması idi. İsyan bastırıldıktan sonra, lideri Nathaniel Bacon öldürüldü ve yardımcıları da idam edildi. Bir Kraliyet Komisyonu raporunda Bacon şöyle anlatılıyordu:

"Otuz dört veya otuz beş yaşlarında, oldukça uzun boylu ama ince, siyah saçlı, uğursuz, dalgın ve melankolik görünüşlü, ateizme yatkın tehlikeli ve etkili bir üsluba sahip olduğu söyleniyor... En ilkel ve cahil insanların (her koloninin üçte ikisi bu tür

insanlardan oluşuyor) kendisine inanmalarını ve yüreklerini açmalarını başararak, tüm umutların kendisine bağlanmasını sağlamış. Ardından valiyi tembel ve kötü ruhlu, kalleş ve yetersiz, yasaları ve vergileri de baskıcı ve adaletsiz olmakla suçlayarak, tümünün yeniden düzenlenmesini talep etmiş. Böylece Bacon kargaşa çıkartırken ve sessiz kalabalık da onu izleyerek etrafında toplanırken, taraftarlarının isim listesini büyük bir kağıda daire biçiminde yazarak, liderlerinin kim olduğunun belli olmasını engellemeye çalışmış. Yanına kazandıklarını iyice etkilemek için içki dağıtan ve birbirlerine sıkıca bağlanmak üzere yemin ettiren Bacon, böylece bu insanları yönetmeye başlamış ve daha sonra da New Kent County'i de zehirleyerek ayaklanmaya katılmalarını sağlamıştır."

Bacon Ayaklanması, batı sınırlarına yakın ve sürekli bir tehlike durumundaki Kızılderililerle olan sorunun nasıl çözümleneceğine ilişkin anlaşmazlıktan kaynaklandı. Jamestown civarındaki topraklar dağıtılırken görmezden gelinen beyazlar toprak bulmak için batıya gittiler ve burada Kızılderililerle karşı karşıya geldiler. Sınır boylarında yaşayan Virginialılar, kendilerini önce batıdaki Kızılderili bölgesine doğru sürüp, sonra da Kızılderililerle savaşmaya pek istekli görünmeyen politikacılara ve aristokrat toprak sahiplerine içerlemekte haksız mıydılar? İşte bu durum ayaklanmanın karakterini açıklayabilirdi; sadece aristokratlara veya sadece Kızılderililere karşı olarak görülemezdi, çünkü her ikisine de karşıydı.

Vali William Berkeley ve Jamestown'daki şürekası Kızılderililere karşı çok mu ödün veriyordu? Bazılarını casus veya müttefik olarak kullanmaya çalıştıkları biliniyordu ama doğudaki toprakları tümüyle ele geçirdiklerine göre artık sınır boylarındaki beyazları tampon olarak mı kullanmak istiyorlar ve barışa mı ihtiyaçları vardı? Hükümetin ayaklanmayı bastırmadaki acımasızlığı iki hedefi olduğunu ortaya koyuyordu: Kızıl-

derilileri bölerek kontrol altına almak üzere özel bir Kızılderili politikası geliştirdiler (tam da bu sıralarda New England'da Massasoit'in oğlu Metacom'un Kızılderili kabilelerini birleştirme gibi bir tehdit gündemdeydi ve 'Kral Philip Savaşı'nda Püriten göçmenlere ağır bir darbe indirmişti); ve üstün bir kuvvetle, İngiltere'den askeri birlikler getirterek ve kitlesel idamlarla Virginia'nın yoksul beyazlarına ayaklanmanın bir şey kazandırmayacağını öğrettiler.

Ayaklanma öncesinde sınırda şiddet artmıştı. Bazı Doeg Kızılderilileri bir borcun karşılığı olarak birkaç domuza el koymuşlar, bunun üzerine harekete geçen beyazlar da domuzları geri alırken iki Kızılderili'yi de öldürmüşlerdi. Doeglerin bir çobanı öldürmek üzere bir grup savaşçıyı göndermelerinin hemen ardından beyaz milisler yirmi dört Kızılderili'yi öldürdü. Bu durum bir dizi Kızılderili saldırısına yol açarken, Kızılderililer açısından bir tür gerilla savaşına da dönüştü. Jamestown'daki Burgesses Meclisi Kızılderililere savaş ilan etti ama bu arada kendileriyle işbirliği yapan Kızılderilileri de ayırdı. Bu, topyekün savaş isteyen sınır bölgesindeki beyazları kızdırdı ama aynı zamanda savaş için getirilen yüksek vergilerden de hoşlanmamışlardı.

1676 çok zor bir yıldı. "Gerçek bir sefalet ve yoksulluk vardı... Dönemin tüm kaynakları büyük kitlelerin çok zor ekonomik koşullarda yaşadıklarını anlatıyor." diye yazıyor, İngiliz koloni belgelerini inceleyerek Bacon Ayaklanması üzerine geniş bir araştırma yapan Wilcomb Washburn. Başlıca besin kaynağı mısır ve ihraç malı tütünü mahveden kurak bir yaz oldu. Yetmiş yaşlarındaki vali Berkeley, yorgundu ve kendi durumunu şöyle tanımlıyordu; "Bir adam için ne büyük bir talihsizliktir ki, yönetmekte olduğu insanların yedide altısı yoksul, borçlu, huzursuz ve silahlıdır..."

"Yedide altısı" dediğine göre o kadar yoksul olmayan küçük

bir üst tabaka da vardı. Gerçekten de Virginia'da böylesi bir sınıfsal tabakadan söz edilebilirdi. Bacon'ın kendisi de bu tabakadan geliyordu ve oldukça geniş toprakları vardı. Büyük bir olasılıkla yoksulların haklarının tanınmasından çok Kızılderililerin öldürülmesiyle daha fazla ilgilenmiştir. Ama Virginia yönetimine karşı gelişen kitlesel hoşnutsuzluğun sembolü haline geldi ve 1676 ilkbaharında Burgesses Meclisi'ne seçildi. Kızılderililerle savaşmak üzere gayri resmi olarak silahlı birlikler kurulmasında ısrar edince Berkeley, Bacon'ı asi ilan etti ve yakalattı. Bunun üzerine Bacon'ı desteklemek için iki bin Virginialı Jamestown üzerine yürüdü. Berkeley, özür dilemesi koşuluyla Bacon'ı serbest bıraktı ama o kaçarak kendi milislerini topladı ve Kızılderililere saldırmaya başladı.

Bacon'ın Temmuz 1676'da açıkladığı "Halkın Deklarasyonu" zenginlere ve Kızılderililere karşı sınır bölgesindekilerin öfkesini ortaya koyan popülist bir karışımdı. Berkeley yönetimini haksız vergiler koymakla, yüksek mevkilere tanıdıklarını getirmekle, kunduz kürkü ticaretini tekeline almakla ve batıdaki çiftçileri Kızılderililere karşı korumamakla suçluyordu. Ardından dost Pamunkey Kızılderililerine saldıran Bacon, sekizini öldürdü ve mallarını yağmaladı.

Bacon'ın asi ordusu ile Berkeley'in resmi ordusunun tabanının liderleri kadar hırslı olmadığını gösteren kanıtlar vardır. Washburn'a göre her iki taraftan da kitlesel firarlar oluyordu. Sonbaharda, yirmi dokuz yaşındaki Bacon hastalandı ve öldü; dönemin kaynaklarına göre "Vermyn arıları sokmuştu." Bacon'a sempatisi olmadığı bilinen bir yönetici şu mısraları yazdı:

Bacon öldü, kalbim acıyla doldu.

O bit ve bok yığını celladın payı oldu.

Bacon'ın ölümünden sonra ayaklanma fazla sürmedi. York River nehri üzerinde dolaşan ve otuz tüfekle silahlanmış bir gemi düzenin yeniden sağlanmasının aracı oldu. Kaptan Thomas

Grantham son asileri de silahsızlandırmak için hem kuvvete, hem de hileye başvurdu. Ayaklanmanın karargahına geldiğinde özgür beyazlardan, hizmetkarlardan ve kölelerden meydana gelen dört yüz silahlı İngiliz ve siyahla karşılaştı. Herkesin affedileceğine, kölelerin ve hizmetkarların özgürlüklerine kavuşacağına söz verdi. Bunun üzerine, seksen siyah ve yirmi İngiliz dışında, herkes silahlarını teslim etti ve dağıldı. Grantham onları nehrin aşağılarındaki bir garnizona kadar götüreceğini söyledi ama gemiye bindiklerinde büyük silahlar üzerlerine çevrilerek teslim alındılar ve sonuçta kölelerle hizmetkarlar efendilerine teslim edildiler. Karargah böylece dağıtıldıktan sonra da geri kalan garnizonlar birer birer ele geçirildi. Yirmi üç asi lider asıldı.

Virginia'da karmaşık bir baskı sistemi vardı. Jamestown'daki yönetici elit tarafından kontrol edilen ve soyulan sınırdaki beyazlar Kızılderilileri yağmalıyorlardı. Ve tüm koloni, tütünlerini istediği fiyattan alan ve Kral için yılda yüz bin pound kazanan İngiltere tarafından sömürülüyordu. İngiliz tüccarlara koloni ticaretinde tekelleşme sağlayan İngiliz Denizcilik Yasası'nı protesto etmek için İngiltere'ye erken dönüş yapan Berkeley'in kendisi de durumdan şikayetçi olarak şöyle diyordu:

"... Tütünümüzün biricik alıcısı durumundaki kırk tüccarın zenginleşmesi için kırk bin kişinin yoksullaşmasına daha fazla göz yumamayız; onların kazançlarını bize verin, tütün buraya geldikten sonra istediğiniz fiyata satın; ve gerçekten de kırk bin kişiyi bu kadar düşük fiyatlara mahkum ederseniz bunlar nasıl köle besleyebilirler..."

Valinin bizzat kendi tanıklığının da gösterdiği gibi, kendisine karşı patlak veren ayaklanma Virginia nüfusunun büyük çoğunluğu tarafından destekleniyordu. Bir Konsey üyesi ayaklanmanın "hemen hemen genel olduğu"nu belirtirken, neden olarak da "kimi alçak kişilerin ülkeyi Majesteleri'nin elinden tümüyle alarak kendi ellerine geçirme gibi boş hayalleri"ni gösteriyordu.

Vilayet Konseyi'nin bir başka üyesi, Richard Lee ise, 'Bacon Ayaklanması'nın Kızılderili politikası üzerine patlak verdiğini bildiriyordu. Ama "yığınların kıskanç emellerle" Bacon'ı desteklemelerini koşulları "düzeltme umuduna" bağlamak gerektiğinin de altını çiziyordu.

"Düzeltmek" zenginlikte eşitlenmek anlamına geliyordu. "Düzeltmek", Devrim'den yüz elli yıl önce bütün İngiliz kolonilerinde yoksul beyazların zenginlere karşı gerçekleştirdikleri sayısız eylemin arkasında olmak demekti.

Bacon Ayaklanması'na katılan hizmetkarlar sefalet içinde yaşayan yoksul beyazlardan geliyordu; Kuzey Amerika kolonilerine Avrupa kentlerinden gelen bu insanlar Avrupa hükümetleri için bir endişe kaynağıydı. İngiltere'de, 1500 ve 1600'larda gelişen ticaret ve kapitalizm, pamuk üretimi için kapatılan topraklar kentleri bu yersiz yurtsuz yoksul insanlarla doldurmuştu. Elizabeth döneminden itibaren bunları cezalandırmak, çalışma kamplarına kapatmak ve sürgüne göndermek için yasalar çıkarılmaya başlandı. Elizabet döneminin "serseri ve dolandırıcı" tanımı şunları içeriyordu:

"... Kendilerini Schollers diye adlandıran ve ortalıkta dolaşarak dilenen herkes, gemilerinin battığını veya denizde mallarını kaybettiklerini söyleyerek ülke içinde dolaşan ve dilenen gemiciler, dilenerek veya uygunsuz alet kullanarak veya yasadışı oyunlar oynatarak dolaşan aylak kişiler, çalışabilecek durumda olup da kendisine verilen işleri yapmayı reddedenler..."

Dilenirken yakalanan bu gibi kişiler bellerine kadar soyularak ağır bir şekilde kırbaçlanabilir, kentin dışına çıkarılabilir, çalışma kamplarına gönderilebilir veya ülke dışına atılabilirdi.

1600 ve 1700'lerde, zorunlu sürgün, cezalandırma, vaat veya yalan, kandırma, anayurtlarındaki koşullardan kaçıp kurtulma gibi çeşitli nedenlerle yoksul insanlar Amerika'nın yolunu tutuyorlardı ve doğrusu tüccarlar, gemi kaptanları ve Amerika'daki

olası efendileri için de iyi karlar getiren mallar gözüyle bakılıyordu. Sözleşmeli hizmetkarlar üzerine araştırmalarını topladığı *Colonists in Bondage* adlı kitabında, Abbot Smith şöyle yazıyor: "Hizmetkarların Amerikan kolonilerine akmasını sağlayan en güçlü neden bu insanların ülkelerinde karşılaştığı zorlu koşullardı. Onların yeni kıtaya nakledilmesi iyi bir para kaynağıydı."

Bu göçmenler, geçiş bedellerini bir efendiye beş veya yedi yıl çalışarak ödemek üzere sözleşmelerini imzaladıktan sonra, firar etmemeleri için kendilerini getiren gemi denize açılıncaya kadar genellikle hapsediliyordu. Amerika'daki ilk temsili meclis olarak doğduğu 1619 yılında (aynı zamanda siyah kölelerin de ülkeye ilk kez getirildiği yıldı) Virginia Burgesses Meclisi, hizmetkarlarla efendiler arasındaki sözleşmelerde uyulması gereken kuralları ve koşulları belirledi. Eşit olmayan taraflar arasında yapılan her sözleşme gibi, burada da taraflar kağıt üzerinde eşit görünüyordu, ama tabii ki koşullar efendiler için çok daha uygundu.

Amerika'ya deniz yolculuğu sekiz, on veya on iki hafta sürüyordu ve hizmetkarlar yüksek karlar peşinde koşan köle gemilerinde olduğu gibi paketleniyorlardı. Hava kötü olup da yolculuk uzun sürdüğünde, yiyeceksiz kalıyorlardı. 1741'de Belfast'tan denize açılan Sea-Flower gemisi on altı hafta denizde kaldı ve Boston'a ulaştığında 106 yolcusundan 46'sı açlıktan ölmüş ve bunların da altı tanesi diğerleri tarafından yenmişti. Bir başka yolculukta ise otuz üç çocuk açlıktan ve hastalıktan öldü ve cesetleri okyanusa atıldı. Gottlieb Mittelberger adındaki bir müzisyen 1750 yılında Almanya'dan Amerika'ya gitti ve yolculuğuyla ilgili şunları yazdı:

"Yolculuk sırasında gemi acı ve sefaletin her türüyle doluydu; berbat kokular, yaralar, korkular, endişeler, çeşitli deniz hastalıkları, dizanteri, baş ağrıları, ateş, sıtma, uçuk, çıban, kanser, ağız yaraları gibi tümü de küflenmiş ve aşırı tuzlu yiyecekler-

den, özellikle de kokmuş et ve mikroplu içme suyundan kaynaklanan sorunlar, hastalıklar... Bunlara yetersiz yemeği, açlığı, susuzluğu, ateşi, korkuyu, üzüntüyü, pişmanlığı ve diğerlerini ekleyin... Korkunç bir fırtınaya yakalandığımız bir gün, doğurmak üzere olan ve o koşullara artık dayanamayan hamile bir kadın tayfalardan biri tarafından itilerek, denize atıldı..."

Sözleşmeli hizmetkarlar köleler gibi alınıp, satılıyordu. 28 Mart 1771 tarihli Virginia Gazette'de şöyle bir ilan yer alıyordu: "Leedstown'a yeni gelen Justitia gemisinde erkek, kadın ve çocuk olarak yüz kadar sağlıklı hizmetkar bulunmaktadır... Satış 2 Nisan Salı günü yapılacaktır."

Amerika'daki yaşam koşullarının daha iyi olduğuna ilişkin pembe hayaller içeren mektuplara karşı bir göçmenin Amerika'dan gönderdiği mektupta şöyle yazıyordu: "Hali vakti yerinde olanlar Avrupa'da kalsınlar. Her yerde olduğu gibi burada da açlık ve sefalet var, kimileri için ise Avrupa ile karşılaştırılamayacak ölçüde..."

Dayak ve kırbaçlama yaygındı. Kadın hizmetkarlara tecavüz ediliyordu. Bir gözlemcinin tanıklığına göre; "Bir ustabaşının, üzerinde konuşulmaya bile değmez bir hatası yüzünden, sopayla bir hizmetkarı dövdüğünü gördüm, kanlar akana kadar kafasına vurdu..." Maryland mahkeme kayıtları pek çok hizmetkarın intihar ettiğini gösteriyor. Virginia Valisi Berkeley, 1671'de hazırladığı bir raporda bir önceki yılda beş hizmetkardan dördünün ülkeye ulaştıktan sonra hastalıktan öldüğünü belirtiyordu. Birçoğu, İngiliz şehirlerinin sokaklarından yüzlerle toplanarak çalışmaları için Virginia'ya gönderilen yoksul çocuklardı.

Efendi hizmetkarların cinsel yaşamını kontrol altında tutmaya çalışırdı. Kadın hizmetkarların evlenmelerini veya cinsel ilişkilerini engellemek ekonomik çıkarlarının bir gereğiydi, çünkü hamilelik ve doğum çalışmayı kesintiye uğratırdı. 1736'da "Poor Richard" imzasıyla yazan Benjamin Franklin okurlarına şu

tavsiyede bulunuyordu: "Kadın hizmetkarların vefalı, güçlü ve evine bağlı olmalarını sağlayın."

Hizmetkarlar izin almadan evlenemezdi, ailelerinden koparılabilirdi ve çeşitli bahanelerle kırbaçlanabilirdi. On yedinci yüzyılın Pennsylvania yasaları "efendilerinin izni olmaksızın evlenen hizmetkarın fuhuş veya zina yaptığını" söylüyor ve "çocuklarının gayri meşru olduğunu" kabul ediyordu.

Hizmetkarlara karşı aşırı uygulamaları önlemeye yönelik koloni yasaları bulunsa da, Richard Morris'in *Government and Labour in Early America* adlı çalışmasında yer alan ilk mahkemelerin kayıtlarından öğrendiğimiz kadarıyla bu yasalar doğru dürüst uygulanmıyordu. Hizmetkarlar jürilerde yer almıyordu ama efendiler alıyordu. (Ve mülkiyetleri olmadığı için oy da kullanamıyorlardı.) 1666'da bir New England mahkemesi ayak parmakları sahibesi tarafından kesildikten sonra öldürülen bir hizmetkar çiftinin davasını görüştü. Jüri beraat karar verdi. Yine 1660'larda Virginia'da bir efendi iki kadın hizmetkara tecavüz etmekten yargılandı. Kendi karısına ve çocuklarına da dayak attığı biliniyordu. Ölmeden önce başka bir hizmetkarı da kırbaçlamış ve zincire vurmuştu. Adam mahkeme tarafından azarlandı ama kesin kanıtlara karşın özellikle tecavüz iddiasından temize çıkarıldı.

Bazen hizmetkarlar ayaklanmalar örgütlediler ama yine de kıtada, örneğin West Indies'teki Barbados'ta olduğu gibi, hizmetkarların geniş çaplı gizli örgütlenmelerine pek rastlanmıyor. (Abbot Smith'e göre bunun nedeni küçük bir adada başarı şansının daha yüksek olmasıydı.)

Bununla birlikte, 1661'de, Virginia'daki York County'de Isaac Friend adındaki bir hizmetkar, açlık canına tak edince diğer hizmetkarlara çağrıda bulundu; "Gelin kırk kişi bir araya gelelim ve silahlanalım, ben ilk olacağım, sokaklara çıkıp, haykıralım 'özgürlük istiyoruz, bağlarımızdan kurtulmak istiyoruz'

diyelim, yeterince çok kişi olursa tüm ülkeye sesimizi duyurabiliriz, bize karşı çıkanları öldürürüz, ya özgür oluruz, ya da ölürüz." Bu çağrıya karşılık gelmedi ama iki yıl sonra Gloucester County'te hizmetkarlar yeniden bir ayaklanma planladılar. Ama içlerinden biri ihbar etti ve dördü idam edildi. Muhbire özgürlüğü ve beş bin poundluk tütün verildi. Hizmetkarların ayaklanması seyrekti ama ayaklanma tehdidi her zaman vardı ve efendiler de korkuyordu.

Koşullarını dayanılmaz bulan ama giderek daha örgütlü bir duruma gelen toplumsal düzende ayaklanmanın da sonuç vermediğini gören hizmetkarlar bireysel eylemlere başvurmaya başladılar. New England'ın kırsal mahkeme dosyalarında bir hizmetkarın efendisine yabayla saldırdığını gösteriyordu. Genç bir hizmetkar "efendisinin boğazına sarılıp, onu iki kere yere savurduğu, boynunu kırmakla tehdit ettiği ve yüzüne taşla vurduğu..." için suçlanıyordu. Bir kadın hizmetkar "kötü, tembel, dikkatsiz, sakar olduğu ve itaatkar olmadığı" için mahkemeye çıkarılmıştı.

Hizmetkarlar Bacon Ayaklanması'na katıldıktan sonra Virginia yönetimi ayaklanan hizmetkarları cezalandırmak için yeni yasalar çıkardı. Yasaların önsözünde şöyle deniyordu:

"Bugün varolan özgürlük ve hoşgörü ortamını istismar ederek korkunç ayaklanmaya katılan kötü ruhlu hizmetkarlar çalışmalarını aksatmışlar ve böylece efendilerine büyük zarar ve ziyan vermişlerdir..."

Çıkabilecek sorunlara müdahale etmek üzere Virginia'da iki İngiliz askeri birliği kalmıştı. Ticaret ve Plantasyon Lortları'na verilen bir raporda bu askerlerin kolonide kalmaları şöyle gerekçelendiriliyordu: "Virginia şu sıralarda çok kalabalık ve yoksuldur. Hizmetkarlar arasında ayaklanama eğilimi var; giysi ve diğer ihtiyaçlarını sağlamak istiyorlar ve bunun için de mağazaları ve gemileri yağmalayabilirler."

Bu arada, kaçmak ayaklanmaktan daha kolaydı. 1700'lerin koloni gazetelerini tarayan Richard Morris "Güney kolonilerinde beyaz hizmetkarların kitlesel firarlarının sayısız olduğunu" bildiriyordu. "On yedinci yüzyıl Virginia'sı" diyordu, "hizmetkarların kaçmak için planlar yaptıkları veya birleştikleri söylentileriyle çalkalanıyor." Maryland mahkemesinin kayıtları, 1650'lerde bir düzine hizmetkarın bir kayık ele geçirmek ve kendilerini engellemeye kalkışanlara silahla karşı koymak üzere hazırlık yaptıklarını gösteriyordu. Bu hizmetkarlar yakalandılar ve kırbaç cezasına çarptırıldılar.

Kontrol mekanizmasının aşılması zordu. Yabancılar, özgür olduklarını kanıtlamak için pasaport veya sertifika göstermek zorundaydılar. Koloniler arasındaki anlaşmalar kaçak hizmetkarların iadesini sağlıyordu. Bu kural daha sonra Birleşik Devletler Anayasası'nda da yer aldı; "Çalışmaya veya hizmete zorunlu olduğu bir eyaletten kaçarak başka bir eyalete giden teslim edilir..."

Hizmetkarlar bazen greve gidiyorlardı. Maryland'de bir efendi Eyalet Mahkemesi'ne 1663'te yaptığı başvuruda hizmetkarlarının "düzenli ve sistemli olarak yapmaları gereken işleri yapmayı reddettiklerinden" şikayet ediyordu. Hizmetkarlar sadece "fasulye ve ekmek" ile beslendiklerini ve dolayısıyla "çok güçsüz düşerek efendilerinin kendilerinden istediklerini yerine getiremediklerini" belirterek karşılık verdiler. Sonuçta mahkeme otuzar kamçı cezası verdi.

Koloni döneminde Kuzey Amerika'ya göç eden nüfusun yarıdan fazlası hizmetkar olarak gelmişti. 17. yüzyılda büyük çoğunluğu İngiliz'di, 18. yüzyılda ise İrlandalı ve Alman. Firar ettikçe veya hizmet sürelerini doldurdukça köleler yerlerini alıyordu ama 1755'e kadar beyaz hizmetkarlar Maryland'in nüfusunun yüzde 10'unu oluşturuyorlardı.

Özgürlüklerine kavuştuktan sonra bu hizmetkarlar ne olu-

yordu? Zengin olduklarına, toprak sahibi ve önemli kişiler haline geldiklerine ilişkin eğlenceli notlar yok değildir. Ama dikkatli bir araştırmadan sonra Abbot Smith'in koloni toplumuyla ilgili olarak vardığı sonuç şudur: "Demokratik ve eşitlikçi değildi; başkalarını kendileri için çalıştıracak kadar parası olanların egemenliğindeydi... Hizmetkarların ancak birkaçı daha üst kesimlere çıkabildi ve gerçekte hiçbiri o kesimlerin bir parçası olamadı."

Abbot Smith hizmetkarları hor görüyordu: "Pasaklı ve tembel kadın ve erkekler, kaba, cahil ve genellikle suça eğilimli kişiler olarak hırsızlık yaparlar ve aylak aylak dolaşırlardı... Gayri meşru çocuk yaparlar ve salgın hastalıkları yayarak toplumun çürümesine neden olurlardı." Görüldüğü kadarıyla ancak "on tanesinden biri düzgün bir şekilde çalışıyor, zamanını iyi değerlendiriyor ve toprak sahibi olarak zengin olmanın yoluna giriyordu." Belki yine bir diğeri zanaatkar veya ustabaşı olabiliyordu. Ama geri kalan yüzde 80 ise "çaresiz, umutsuz, yıkılmış kişiler" olarak ya "hizmet süresi sırasında ölüyordu, ya bu süre bittikten sonra İngiltere'ye dönüyordu ya da 'yoksul beyaz' haline geliyordu."

Smith'in vardığı sonuçlar 17. yüzyılda Maryland'deki hizmetkarlık üzerine yapılan son araştırmalarla da doğrulanıyor; bu araştırmalarda da ilk hizmetkarlar arasından daha sonra toprak sahibi olanlar ve politikada etkin konuma gelenler çıksa da yüzyılın ikinci yarısında durum değişiyor. Özgürlüklerine kavuştuktan on yıl sonra bile topraksız oldukları gözleniyor. Hizmetkarlar ücretli emekçi haline geliyor ve hizmet süreleri sırasında, hem de sonrasında büyük plantasyonlar için ucuz işgücü olarak kullanılıyordu.

Koloni döneminde sınıf çizgilerinin çok kalın, zengin ve yoksul arasındaki farkların çok keskin olduğu görülüyor. 1700 yılı itibariyle Virginia'da servetleri elli bin pound civarında -o

günkü koşullara göre çok büyük- elli zengin aile vardı; siyah köleler ve beyaz hizmetkarlar onlar için çalışırdı, plantasyonlar onlara aitti, hükümette onlar vardı ve aynı zamanda yerel yargıç olarak da görev yaparlardı. Koloni üzerindeki sınırsız denetim hakkı İngiliz Kralı tarafından onaylanan bir mülk sahibi Maryland'i yönetiyordu. 1650 ile 1689 yılları arasında bu yönetime karşı beş ayaklanma meydana gelmişti.

Carolinalar'da, 'Temel Kurallar' 1660'larda, Kurucu Pederler'in ve Amerikan sisteminin felsefi hamisi olarak değerlendirilen John Locke tarafından kaleme alınmıştı. Lock'un anayasası feodal tipte bir aristokrasi öngörüyordu; sekiz baron koloni topraklarının yüzde 40'ını elinde tutuyor ve vali bu baronlardan biri oluyordu. Toprak sahiplerine karşı bir ayaklanmanın ardından İngiliz tahtı Kuzey Carolina'nın yönetimini doğrudan ele alınca zengin spekülatörler kıyıdaki en verimli toprakları ele geçirdiler. Toprağa hasret yoksullar ise küçük toprak parçaları üzerinde yaşam kavgalarını sürdürdüler ve Amerikan Devrimi öncesindeki tüm yıllar boyunca büyük toprak sahiplerinin kira toplama girişimlerine karşı mücadele ettiler.

Carl Bridenbaugh'un koloni kentlerini araştırdığı *Cities in the Wilderness* adlı kitabı da açık seçik bir sınıf sisteminin varlığını ortaya koyuyor:

"Boston'un ilk yıllarındaki liderleri oldukça zengin beylerdi ve papazlarla birlikte anayurttaki toplumsal düzeni Amerika'da da yerleştirmek için azimle uğraştılar. İş ve ticaret üzerindeki kontrolleri, kilisenin de desteğiyle siyasal yaşamdaki egemenlikleri ve kendi aralarında gerçekleştirdikleri hesaplı evliliklerle bu küçük oligarşinin mensupları 17. yüzyıl Boston'unda aristokrat bir sınıfın temellerini attılar."

1630'da, Massachusetts Bay Koloni'nin daha ilk yıllarında vali John Winthrop yönetiminin felsefesini şöyle ilan etmişti: "... tüm zamanlarda geçerli olmak üzere bazıları zengin olmalı-

dır, bazıları yoksul, bazıları yukarıda ve güçlü olmalıdır, bazıları ise aşağıda ve zayıf..."

Zengin tüccarlar köşkler, konaklar dikiyorlardı; 'kaliteli' kişiler atlı arabalarla veya tahtırevanlarla dolaşırlar, ressamlara portrelerini yaptırırlar, çok süslü giyinirler ve çok iyi beslenirlerdi. 1678'de Deerfield kasabasından Massachussetts Yüksek Mahkemesi'ne gönderilen bir dilekçede şöyle deniyordu: "Toprakların en iyi, en verimli kesimi, kasabanın en merkezi ve en güzel yerleri sekiz veya dokuz kişiye ait ve miktar olarak da tüm toprakların yarısına eşit durumda olduğunu öğrenmekten belki memnun olursunuz."

Bridenbaugh, Newport, Rhode Island ve Boston'da gördüklerini şöyle anlatıyordu; "Görünüşte demokratik olan şehir meclisleri aslında önemli makamların çoğunu elinde tutan bir grup aynı aristokrat tüccar tarafından her yıl daha fazla denetim altına alınıyordu..." Dönemin bir kaynağı Newport tüccarlarını şöyle tanımlıyordu; "... kenarları parlak sarı şeritlerle yaldızlı paltolar ve kabanlar içinde parlayan adamlar. Süslü püslü giyime pek düşkün olan bu adamların evlerindeki eşyalar da göz alıcı maden plakalarla kaplıydı."

En gösterişlisi de New York aristokrasisiydi. Bridenbaugh anlatmaya devam ediyor: "... pencerelerinde göz kamaştırıcı şark kumaşlarından perdeler, cilalı masalar, altın çerçeveli aynalar, büyük duvar saatleri vardı... zengin mobilyalar, mücevherler ve gümüş tabaklar... ve evlerde siyah hizmetçiler olurdu."

Koloni dönemindeki New York feodal bir krallık gibiydi. Hollandalılar, Hudson Nehri boyunca geniş arazileri kaplayan bir patronaj sistemi kurmuştu ve baronlar buralardaki işçilerinin yaşamlarını tümüyle denetim altında tutuyorlardı. Yoksulların şikayetleri 1689'da çiftçilerin gerçekleştirdiği Jacob Leisler ve arkadaşlarının ayaklanma talepleri arasına karıştı. Leisler idam edildi ve büyük toprakların paylaşılması devam etti. Vali Benja-

min Fletcher döneminde New York'taki toprakların dörtte üçü yaklaşık otuz kişiye dağıtılmıştı. Fletcher bir arkadaşına yaklaşık yirmi milyon dönüm araziyi yıllığı otuz şilingden kiraya vermişti. 1700'lerin başında, Lort Combury döneminde ise bir grup spekülatöre yaklaşık seksen milyon dönüm verilmişti.

1700'de New York Kent kilisesi görevlileri konseye başvurarak fonlardan yardım talep ettiler, çünkü "yoksul ve çaresiz insanların yardım isteyen çığlıkları çok yükselmişti." 1730'larda "her gün sokaklarda dilenerek dolaşan insanlar" için yardım kuruluşlarının oluşturulması istekleri iyice arttı. Bir kent konseyi konuyla ilgili olarak şu kararı almıştı:

"Kentte yoksulların sayısının sürekli artması dikkate alınarak, ... boş ve işsiz olarak dolaşan bu insanların çeşitli suçlara karıştıkları, hırsızlık ve soygunlar yaptıkları göz önüne alınarak... gerekli olan yerlerde bunların barınması için iyi ve sağlam evler ve apartmanlar inşa edilmelidir..."

Peter Zenger'in çıkardığı New York Journal gazetesinde 1737'de yayımlanan bir mektupta New York'taki yoksullar sokağı tanımlanırken şöyle deniyordu: "İnsan kılığında bir şey, soğuktan ve açlıktan harap olmuş, dirsekleri ve dizleri delik giysiler içinde ve saçları karma karışık... dört yaşından on dört yaşına kadar pek çok kişi günlerini sokaklarda geçiriyor... Bunlar çırak olarak dört, beş veya altı yıllığına birilerinin yanına konuyordu..."

Koloniler 1700'lerde hızla gelişti. İngiliz göçmenlere İskoç ve İrlandalılarla Almanlar da katıldı. Siyah köleler de gelmeye devam ediyordu; 1690'da nüfusun yüzde 8'i idiler, 1770'te yüzde 21 oldular. Kolonilerin toplam nüfusu 1700'de 250 bindi, 1760'da 1 milyon 600 bin oldu. Tarım ve manifaktür sanayi gelişiyor, gemicilik ve ticaret genişliyordu. Boston, New York, Philedelphia, Charleston gibi büyük kentler iki ya da üç kat büyüyordu.

Tüm bu gelişim içinde üst sınıflar gelirin büyük çoğunluğuna el koyuyor ve siyasal iktidarı da tekellerine alıyorlardı. Boston vergi listelerini inceleyen bir tarihçi 1687 ile 1771 arasında altı bin kişilik nüfusta yaklaşık bin kişi mülk sahibiydi ve bunların da yüzde 5'i -yani toplam nüfusun yüzde 1'i- zenginliğin yüzde 25'ine sahip elli kişiden oluşuyordu. 1770'e gelindiğinde mülk sahiplerinin en üstteki yüzde 1'i zenginliğin yüzde 44'üne sahipti.

1687'den 1770'e kadar Boston büyüdükçe, belki bir oda kiralayabilen veya bir dükkanın arkasında yatıp kalkan herhangi bir mülkü olmayan yetişkin yoksul erkeklerin nüfusa oranı ikiye katlanarak, yüzde 14'ten yüzde 29'a yükseldi. Mülklerin kaybedilmesi oy hakkının da kaybedilmesi anlamına geliyordu.

Her yerde yoksullar hayatta kalmaya, sadece soğuktan donmamaya çalışıyordu. 1730'larda sadece yaşlılar, dullar veya öksüz ve yetimler için değil, işsizler, eski askerler ve yeni göçmenler için bütün kentlerde yoksul evleri açılmaya başlandı. Yüzyılın ortalarında New York'ta kapasitesi yüz kişi olan yoksul evinde dört yüz kişi barınıyordu. Bir Philadelphialı 1748'de şöyle yazıyordu: "Bu kış bu şehirdeki dilencilerin sayısı ne kadar da çok arttı..." 1757'de Bostonlu yöneticiler "..... her gün kendileri ve aileleri için zorlukla ekmek bulabilen yoksulların sayısındaki büyük artış"tan söz ediyorlardı.

New England'ın koloni dönemi üzerine araştırma yapan Kenneth Lockbridge, serserilerin ve dilencilerin sürekli arttığını ve "ortalıkta dolaşan yoksulların" 1700'lerin ortalarında New England'ın yaşamının bir parçası olduğunu belirtiyordu. James T. Lemon ve Gary Nash da 1700'lerde Pennsylvania'daki Chester County üzerine araştırma yaptıklarında aynı bulguları elde ettiler; zenginliğin belli ellerde toplanması ve zenginle yoksul arasındaki uçurumun giderek büyümesi...

Görüldüğü kadarıyla koloni toplumları birbirleriyle mücade-

le halindeki sınıflardan oluşuyordu; bu gerçek, İngiltere'ye karşı mücadele ve Amerikan Devrimi'nde kolonilerin birleşmesi nedeniyle geleneksel tarihçiler tarafından görmezden geliniyordu. Oysa ülke "özgür doğmamıştı", köle ve özgür, hizmetkar ve efendi, kiracı ve toprak sahibi, zengin ve yoksul olarak doğmuştu. Sonuç olarak, Nash'a göre, siyasal yönetimlere karşı "sık sık, yaygın bir şekilde, bazen vahşice" muhalefetler meydana gelmişti. "17. yüzyılın son çeyreğini kapsayan düzene başkaldırılar Massachusetts, New York, Maryland, Virginia ve Kuzey Carolina hükümetlerini devirmişti."

Özgür beyaz işçiler siyah kölelerden veya hizmetkarlardan daha iyi durumdaydılar, ama onlar da zengin sınıflar tarafından haksız davranışlara maruz kalıyorlardı. Daha 1636'da, Maine kıyısındaki bir işveren işçilerinin ve balıkçılarının "bir isyanın içine sürüklendiği"ni bildiriyordu, çünkü ücretlerini vermemişti. İşçiler kitle halinde bölgeyi terk ettiler. Beş yıl sonra bu kez Maine'deki marangozlar yiyeceklerin yetersiz olduğunu söyleyerek iş yavaşlatmaya gittiler. 1640'larda Gloucester tersanelerinde, Richard Morris'in "Amerikan emek tarihinin ilk lokavtı" olarak nitelendirdiği olay meydana geldiğinde, yetkililer sorun çıkaran bir grup gemi işçisinin "bir çekiç daha vurmamaya" kararlı olduklarını söylüyorlardı.

Daha ilk dönemlerden itibaren, bakırcıların, kasapların, fırıncıların ücretlerinin hükümet tarafından kontrol edilmesine karşı greve gittikleri biliniyor. 1650'lerde New York'taki hamallar tuz ve madeni eşya taşımayı reddederek greve gidince aleyhlerine dava açıldı. Gerekçe ise "emirleri ve kendilerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmemek" idi. 1741'de fırıncılar birleşerek ekmek yapmayı reddettiler, çünkü buğday fiyatları çok yükselmişti.

1713'te Boston'da ciddi bir yiyecek sıkıntısı baş gösterdiğinde belediye meclisi üyeleri Massachusetts Meclisi'ne uya-

rıda bulunarak "yiyecek stoklarının azlığı nedeniyle çok yükselen fiyatların yaklaşmakta olan kış aylarında yoksulların baskılarını artıracağını" bildiriyorlardı. Zengin bir tüccar olan Andrew Belcher daha yüksek kar getirdiği için Karayipler'e buğday ihraç ediyordu. 19 Mayıs günü iki yüz kişi Boston Belediyesi'ni bastı. Belcher'in gemilerine saldırdılar, depolarına girerek tahıl aradılar ve duruma müdahale etmeye kalkışan vali vekilini vurdular.

Belediye baskınından sekiz yıl sonra bir broşür yazarı, "yoksulları sömürerek, baskı yaparak, aldatarak ve komşularını görmezden gelerek" zengin olanlara karşı mücadele çağrısı yapıyordu. "Zenginlerin, büyüklerin, güçlülerin acımasız bir şiddetle alaşağı edilmeleri gerektiğini..." ilan ediyordu.

1730'larda, Boston'da tüccarların belirlediği yüksek fiyatları protesto eden halk Dock Square'deki halk pazarını dağıtırken, tutucu bir yazar "hükümete ve zenginlere karşı homurtulardan" şikayet ediyordu. Kimse tutuklanmadı, çünkü göstericiler eğer tutuklama olursa, bu kez beş yüz kişinin toplanarak zengin tüccarların mallarının satıldığı diğer pazarları da dağıtacakları tehdidini yapmışlardı.

Aşağı yukarı aynı sıralarda NewYork'ta dağıtılan bir seçim broşürü, kimi mesleklere özgü örgüt adlarını sıralayarak, örgücülerin "Mekik"e, marangozların "Rende"ye, nakliyecilerin "Yol"a, duvarcıların "Harç"a, denizcilerin "Katran"a, terzilerin "Makas"a, iyi toprak sahiplerinin "Küçükev"e, kiracıların "Yoksul John"a katılmaları çağrısında bulunuyor ve "Tüccarları ezin, mağaza sahiplerini gırtlaklayın, avukatların kemiklerini kırın" diyordu. Seçmenlerin "yüksek makamlardaki kişilere" oy vermemesi isteniyor, çünkü onların kendilerini "ilkel, soyguncu, zanaatkar sürüsü" olarak gördüklerini söylüyordu.

1730'larda Boston'da tüccarlara borcu olanların kurdukları bir komiteye borçlarını daha kolay ödeyebilmek için kağıt para

basılmasını isteyip istemedikleri soruldu. İstemediler ve "bizim ekmek ve suyumuz lüks ve ihtişam içinde yüzenlerle aynı değerler üzerinden hesaplanmamalı" dediler.

Erkeklerin deniz kuvvetlerine alındığı Bostonlular zorunlu askerliğe karşı da ayaklandılar. Valinin evini kuşatarak şerifi tartakladılar, şerif yardımcısını bir odaya kilitlediler ve mahkemenin bulunduğu binayı alt üst ettiler. Duruma müdahale etmesi istenen sivil milisler hiç karışmadı ve vali kaçtı. Bir tüccar grubu, isyancıların "Yabancı Denizciler, Hizmetkarlar, Zenciler ve Diğer Aşağılıkların ve Sefillerin Ayaklanma Meclisi" tarafından yönetildiğini iddia etti.

1740'lar ve 1750'lerde New Jersey'de yoksul çiftçiler toprağı işgal ettiler. Çiftçilerle toprak sahiplerinin çıkarları çatışma halindeydi ve kira istenince çiftçiler ayaklandılar. Kızılderililerden aldığı toprağında oldukça uzun bir yaşam süren Samuel Baldwin, mülk sahibine kira vermediği gerekçesiyle 1745'te tutuklandı ve Newark'ta hapishaneye kondu. Dönemin bir kaynağı daha sonra olanları şöyle aktarıyor: "Mülk sahiplerinin kendilerini perişan etmeye hazırlandıklarını düşünen halk, sıradan insanlar hapishaneyi bastılar, kapıları açtılar ve Baldwin'i dışarı çıkardılar."

Baldwin'i serbest bırakan iki kişi tutuklanınca bu kez yüzlerce New Jerseyli hapishane çevresinde toplandı. New Jersey yönetimi tarafından Londra'daki Ticaret Lortları'na gönderilen bir raporda sahne şöyle anlatılıyordu:

"Newark Companies'in yeni iki kaptanı şerifin emriyle davullarıyla birlikte şehir meydanına gittiler ve esasen kendi şirketlerinde çalışmakta olan insanlara çağrıda bulunarak, hapishaneyi savunmak üzere kendilerini izlemelerini istediler. Ama onları izleyen olmadı, orada, meydanda durmaya devam ettiler... Akşam üzere 5 - 6 arasında atlarından inen kalabalık, hurra diye bağırarak ve ellerindeki sopalarını sallayarak hapishaneye doğ-

ru yürüyüşe geçtiler... Burada muhafızlarla karşılaştılar, sopalarla saldıran kalabalığa ateş emri olmamasına karşın muhafızlar tüfekleriyle ateş ettiler, iki taraftan da yaralananlar oldu ama ölen olmadı. Kalabalık askerlerin barikatını yardı ve hapishane kapısına dayandı. Burada elinde kılıçla şerif vardı. Şerif kılıçla kalabalığı durdurmaya çalıştı, bunun üzerine ona da sopalarla saldırdılar ve oradan uzaklaşmasını sağladılar. Ardından baltalar ve diğer aletlerle kapıyı kırarak iki tutukluyu dışarı çıkardılar. Bu arada borcundan dolayı içeride olan bir mahkumu daha aldılar ve çekip, gittiler."

Bu sıralarda İngiltere bir dizi savaş sürdürüyordu; 1700'lerin başında Kraliçe Anne Savaşı, 1730'larda Kral George Savaşı gibi. Bazı tüccarlar bu savaşlardan servetler kazanırken, halkın çoğunluğu için savaşlar daha yüksek vergi, işsizlik ve yoksulluk demekti. Kral George Savaşı'nın ardından Massachussets'de öfkeyle kaleme alınan yazarı belirsiz bir broşürde durum şöyle anlatılıyordu: "Zengin mahallerinin dışında, yoksulluk ve huzursuzluk her yüzde görülen, her dilde konuşulan en birinci sorundu." "İktidar Hırsı, Şöhret Hırsı, Para Hırsı" tarafından yönlendirilen ve "savaş sırasında gittikçe zenginleşen" bir avuç kişiden söz ediyordu. "Hiç kuşkusuz bu adamlar gemiler, evler yaptırabilir, çiftlikler satın alabilir, arabalar yaptırabilir, parayla şöhret ve onur satın alarak çok rahat yaşayabilir." Broşür bu tip adamları "Alıcı kuşlar... nerede yaşarlarsa yaşasınlar, herkesin düşmanı" olmakla suçluyordu.

Gemilerde çalışanlar 1747'de Boston'da zorunlu askerliğe karşı ayaklandılar. Kalabalık bir kez daha Thomas Hutchinson adındaki zengin bir tüccara saldırdı. Hutchinson daha önceki bir ayaklanmayı bastırması için hükümete destek olmuş ve koloni de resmi görevli iken yoksulları daha da sıkıntı içine sürükleyecek bir kağıt para basımı için çalışmalarda bulunmuştu. Hutchinson'ın evi esrarengiz bir şekilde yandı ve sokakta toplanan

kalabalık Hutchinson'a küfrederken "Yakalım bu herifi" diye bağırıyordu.

1760'larda, devrimci kriz yıllarına gelindiğinde, Amerika'daki İngiliz kolonilerine egemen olan zengin elit yüz elli yıllık bir deneyim kazanmıştı ve yönetim konusunda da belirli şeyleri artık öğrenmişti. Çeşitli korkuları vardı ama korktuklarıyla başa çıkabilecek taktikler de geliştiriyorlardı.

Kıtada buldukları Kızılderililer işgücü olarak kullanılmak açısından çok uygunsuzdular ve gelişmenin önünde bir engel olarak duruyorlardı. Siyah köleler daha kolay kontrol edilebiliyordu ve özellikle güneydeki plantasyonlarda büyük karların kaynağı oldukları için her geçen gün daha büyük sayıda siyah köle getirtiliyordu. Öyle ki, artık siyahlar bazı kolonilerde nüfusun çoğunluğunu oluşturuyordu ve ülke genelinde de toplam nüfusun beşte birine ulaşmışlardı. Ama yine de siyahlar da tümüyle boyun eğmiyorlardı ve sayıları arttıkça köle ayaklanması olasılığı da artıyordu.

Kızılderililerin düşmanlığı ve köle ayaklanması tehditleriyle karşı karşıya olan sömürgeci elit, yoksul beyazların -hizmetkarların, küçük toprak kiracılarının, şehir yoksullarının, mülksüzlerin, vergi mükelleflerinin, asker ve denizcilerin- sınıfsal öfkesini dikkate almak zorundaydı. Koloniler yüzyılı geride bırakarak 1700'lerin ortalarına gelindiğinde, zengin ve yoksul arasındaki uçurum daha da büyümüş, şiddet ve karşı şiddet tehdidi daha da artmış ve böylece toplumun kontrol edilmesi sorunu daha ciddi bir noktaya gelmişti.

Bu hor görülen gruplar -Kızılderililer, köleler, yoksul beyazlar- birleşirlerse ne olurdu? Siyahların sayısının hayli arttığı 17. yüzyılda, Abbot Smith "hizmetkarların zencilerle veya Kızılderililerle birleşerek az sayıdaki efendinin işini bitireceğine ilişkin bir korkunun elle tutulur bir şekilde hissedildiğini" belirtiyor.

Beyazların ve Kızılderililerin Kuzey Amerika'da birleşmele-

ri çok zordu. Güney ve Orta Amerika'da bu oluyordu ama orada kadınlar çok azdı ve Kızılderililer plantasyonlarda çalıştırıldıkları için günlük yaşamda doğal olarak ilişki de kuruluyordu. Sadece beyaz kadınların az olduğu Georgia ve Güney Carolina'da beyaz erkeklerle Kızılderili kadınlar arasında zaman zaman ilişkiler görülüyordu. Yoksa genelde Kızılderililer göz önünden uzaklaştırılıyor ve ilişki kurulmuyordu. Ama yine de rahatsız edici bir şey vardı; beyazlar kaçarak Kızılderili kabilelere sığınabiliyor veya savaş sırasında esir alınarak Kızılderili köylerine götürülenler, seçme hakkı tanındığında, Kızılderililerle birlikte kalmayı, onların kültürü içinde yaşamayı tercih ediyorlardı. Böylesi bir seçme şansı bulan bir Kızılderili'nin beyazlarla yaşamayı tercih etmesi görülen bir şey değildi.

Amerika'da yirmi yıldan fazla yaşayan bir Fransız, Hector St. Jean Crevecoeur, *Letter from an American Farmer,* adlı yazılarında Yedi Yıl Savaşı sırasında Kızılderililerle yaşamakta olan ve aileleri tarafından bulunan çocukların, bu yeni ailelerini bırakmadıklarını anlatıyor. "Bunun nedeni toplumsal yapı olmalı" diyor. "Bizim sahip olmakla övündüklerimizden çok daha etkili bir şeyler onları çekiyor olmalı; binlerce Avrupalı Kızılderili olurken, Aborginelerden Avrupalı olmayı seçen bir kişi bile yok."

Ama yine de bu durum az sayıda insanı etkiliyordu. Genelde Kızılderililer uzak tutuluyorlardı. Ve sonuçta koloni yönetimleri bu tehlikeyi önleminin bir yolunu da bulmuşlardı; doğudaki kıyı şeridinde yer alan verimli toprakları tümüyle ele geçirdiler ve topraksız beyazları tampon olmaları için Kızılderililerle karşı karşıya gelecekleri batı sınırına doğru sürdüler. Böylece aynı zamanda bu beyazları hükümetin korumasına da muhtaç duruma getirmiş oluyorlardı. Bacon Ayaklanması bu açıdan öğreticiydi; azalmakta olan bir Kızılderili nüfusla uzlaşmanın bedeli olarak sınırlardaki beyazlarla yan yana gelmelerine ortam hazırlamak çok riskliydi. Tam tersine egemen elitin güvenliği açısından Kı-

zılderililerle savaşmak daha iyiydi, çünkü böylece beyazların desteği elde edilmekle kalınmıyor, yoksul beyazlar Kızılderililerin üzerine sevk edilerek, olası bir sınıf çatışması da yolundan saptırılıyordu.

Siyahlar ve Kızılderililer beyaz düşmana karşı birleşebilir miydi? Yakın bir ilişkinin ve cinsel bir karışımın bulunduğu Cape Cod, Martha's Vineyard ve Rhode Island dışındaki kuzey kolonilerinde Afrikalıların ve Kızılderililerin topluluklar halinde yan yana gelmeleri pek mümkün değildi. Kuzeyde en büyük köle nüfusu New York'taydı ve 1712'deki bir isyanda Afrikalılarla Kızılderililerin birleşmesinde de görüldüğü gibi siyahlarla Kızılderililer arasında bazı ilişkiler vardı.

Kuzey ve güney Carolina kolonilerinde beyazların sayısı siyah kölelerden ve Kızılderili kabilelerinden daha azdı; 1750'lerde bölgede yirmi beş bin beyaza karşılık kırk bin siyah köle ve altmış bin Creek, Cherokee, Choctaw ve Chickasaw Kızılderilileri yaşıyordu. Gary Nash şöyle yazıyor: "Bütün bir koloni dönemini kapsayan Kızılderili isyanları ve daha başlangıçta bastırılan köle ayaklanmaları Güney Carolinalıları çok temkinli kılmıştı; ancak çok uyanık olarak ve düşmanlarını bölünmüş bir durumda bırakarak egemenliği ellerinde tutmayı sürdürebileceklerinin farkındaydılar."

Carolinaların beyaz yöneticileri, içlerinden birinin "bizden çok daha kalabalık olduklarını dikkate alarak Kızılderililerle zencileri birbirlerine kırdırmak zorundayız" sözlerinde de ifadesini bulan bir politikaya ihtiyaçları olduklarının bilincindeydiler. Böylece özgür siyahların Kızılderili bölgesinde seyahat etmesini yasaklayan yasalar çıkardılar. Kızılderili kabileleriyle yapılan anlaşmalarda kaçak kölelerin teslim edilmesi maddesi mutlaka yer alıyordu. Güney Carolina'daki Lyttletown valisi 1738'de şöyle yazıyordu: "Kızılderililerle zenciler arasında düşmanlık yaratılması her zaman bu hükümetin politikası olmuştur."

Bu politikanın bir parçası siyah kölelerin Güney Carolina milisleri içinde Kızılderililere karşı savaşta kullanılmasıydı. Yine de hükümet siyah ayaklanmadan çekiniyordu. 1760'lardaki Cherokee savaşı sırasında beş yüz kölenin Kızılderililere karşı savaşa sevk edilmesi için Carolina meclisinde yapılan oylama bir oy farkıyla kaybedilmişti.

Siyahlar Kızılderili kabilelerine kaçıyorlardı ve Creekler ile Cherokeeler yüzlerce kaçak köleyi barındırıyordu. Bunların bir çoğu Kızılderililere karıştı, evlendi, çocuk sahibi oldu. Ama bir yandan sert köle yasaları, öte yandan Kızılderililere verilen bazı rüşvetlerle siyah ayaklanmalar yine de kontrol altında tutuldu.

Zengin beyaz plantasyoncuların en büyük korkusu topraklarında çalışan beyazların ve siyahların birleşmesiydi. Bazı teorisyenlerin iddia ettiği o iğrenç doğal ırkçılık olsaydı aslında kontrol çok kolaylaşırdı. Ama karşı ırklar arasında cinsel çekim güçlüydü. 1743'te, Güney Carolina'daki Charleston'da büyük bir jürinin verdiği kararın başlığı şöyleydi: "Bu eyaletteki zenciler ve diğer köle hizmetçiler arasındaki tehlikeli görüşmelerin gereğinden fazla ortak eylemi" Bununla birlikte, örneğin Virginia, Massachusetts, Maryland, Delaware, Pennsylvania, Carolinalar ve Georgia gibi kolonilerde ırklar arasında evlilik yasaklanmasına karşın bütün bir koloni dönemi boyunca siyah-beyaz cinsel ilişkisi önlenemedi ve melez kuşaklar doğmaya devam etti. Çocuklar gayri meşru ilan edilerek siyah ailelerin yanında tutuluyor ve böylece beyaz nüfusun "saflığı" korunmuş ve güvence altına alınmış oluyordu.

Virginia'nın egemenleri için Bacon Ayaklanması'nı özellikle korkutucu kılan şey siyah kölelerle beyaz hizmetkarların birleşik bir güç oluşturmalarıydı. Son teslim alınan iki garnizondan birinde "silahlı dört yüz kadar İngiliz ve zenci" diğerinde de üç yüz kadar "özgür erkek, Afrikalı ve İngiliz hizmetkar" vardı. Dört yüz kişilik garnizonu teslim alan deniz subayı şöy-

le yazıyordu: "Birçoğunu evlerine dönmeleri için ikna ettim ama seksen kadar zenci ve yirmi İngiliz silahlarını teslim etmemekte direndi."

Çıkarılan yasaların ve mahkeme kararlarının gösterdiği gibi tüm bu ilk dönem boyunca siyah ve beyaz köleler birlikte firar ettiler. 1689'da Güney Carolina'da "yetersizlik yasası" adı altında yapılan bir yasal düzenleme plantasyon sahiplerine her altı yetişkin erkek siyah köleye karşılık en az bir beyaz hizmetkar kullanma zorunluluğu getiriyordu. 1682'de güney kolonilerinden gönderilen bir mektupta "zencilerimizi yönlendirecek veya ayaklanmalarını engelleyecek hiç beyaz olmadığından..." yakınılıyordu. 1691'de İngiliz Avam Kamarası'na "tüccarlar, gemi sahipleri, plantasyon sahipleri ve yabancı plantasyonlarla ticaret yapanlar" adına gönderilen bir dilekçede "yeterli sayıda beyaz hizmetkar olmadan" plantasyonların varlığını sürdüremeyeceği belirtiliyordu. Beyazlar "siyahların boyun eğmesini sağlamak ve gerektiğinde silah kullanmak" için zorunluydu.

1721'de İngiliz hükümetine verilen bir raporda Güney Carolina için şöyle deniyordu: "Siyah köleler daha yeni bir ayaklanma girişiminde bulundular ve yeni bir devrim için başarıya çok yaklaştılar... Dolayısıyla gelecekte buraya daha çok beyaz hizmetkarın gelmesini teşvik edecek yeni yasaların çıkarılması gerekmektedir. Bu eyaletteki milis sayısı iki bin erkekten fazla değildir." Görüldüğü gibi tehdidin önlenmesi için iki bin kişi yeterli bulunmamaktadır.

İşte bu korku İngiliz parlamentosunun 1717 yılında aldığı bir kararla Yeni Dünya'ya sürgün gönderilmesini yasal bir ceza haline getirmesini açıklayabilir. Nitekim bu karardan sonra on binlerce suçlu Virginia, Maryland ve diğer kolonilere gönderilmiştir. Yine bu, Virginia Meclisi'nin Bacon Ayaklanması'ndan sonra ayaklanmaya katılan siyahlara değil sadece beyaz hizmetkarlara af çıkarmasını da anlaşılır kılar. Siyahların silah ta-

şıması yasakken hizmet sürelerini dolduran beyazlara bir miktar mısır ve paranın yanında bir de tüfek veriliyordu. Beyaz ve siyah hizmetkarlar arasındaki statü farkları giderek daha belirgin hale geliyordu.

1720'lerde, büyümekte olan siyah isyanın korkusuyla, Virginia'da beyaz hizmetkarların özgür beyaz adamların yerine milise katılmalarına izin verildi. Aynı zamanda "zencilerin ayaklanmasının yol açacağı büyük tehlikeleri önlemek..." için yine Virginia'da kölelerden oluşan devriye birlikleri kuruldu. Zavallı beyaz yoksullar bu birliklerin temeliydi ve para ödülü kazanmak için uğraşıyorlardı.

Irkçılık her geçen gün daha pratik hale geliyordu. Virginia'daki ırkçılık üzerine dikkatli bir çalışma yapan Edmund Morgan, ırkçılığı siyahlarla beyazlar arasındaki farklılığın "doğal" bir ürünü olarak değil, sınıfsal aşağılamanın bir sonucu, gerçekçi bir kontrol aracı olarak değerlendiriyordu. "Hayal kırıklığına uğramış özgür adamlar umutlarını kaybetmiş kölelerle ortak amaçlarda buluşsalar, bunun ortaya çıkaracağı vahim sonuçlar Bacon Ayaklanması'nın çok ötesine giderdi. Bu sorunun açıkça konuşulmayan ama yavaş yavaş benimsenen yanıtı ırkçılık oldu. Böylece tehlikeli özgür beyazların tehlikeli siyah kölelerden ırkçılığın aşağılayıcı perdesiyle ayrılması sağlanıyordu."

Bununla birlikte koloniler büyüdükçe el altında bir kontrol aracı daha vardı. Bu "aracın" Amerikan tarihi boyunca elitin egemenliğinin devamı açısından yarattığı sonuçlar daha ciddi ve derindir. Çok zengin ve çok yoksulun yanı sıra küçük toprak sahiplerinden, bağımsız çiftçilerden, zanaatkarlardan oluşan beyaz bir orta sınıf gelişti ve tüccarların, plantasyon sahiplerinin saflarında yer alarak bazı küçük armağanlarla ödüllendirildiler ve aynı zamanda siyah köleler, Kızılderililer ve yoksul beyazlar karşısında sağlam bir tampon görevi üstlendiler.

Büyüyen kentler daha çok kalifiye işçiye ihtiyaç gösteriyor-

du ve hükümetler beyaz zanaatkarları, kölelerle ve özgür siyahlarla rekabet etmekten koruyarak, destek oluyordu. Daha 1686'da New York konseyi bir karar alarak "bu kente gelen malları veya giden malları taşımak üzere köprüde hiçbir zenci veya köle çalışamaz" diyordu. Güneydeki şehirlerde de beyaz zanaatkarlar ve esnaf siyahların rekabetine karşı korunuyordu. 1764'te Güney Carolina meclisi Charleston'daki işverenlerin atölyelerde veya el ürünleri ticaretinde siyahları veya köleleri kullanmasını yasaklıyordu.

Zenginlerin kokuşmuş düzenine karşı süren mücadeleleri önlemek için orta sınıf Amerikalılar yeni bir elite katılmaya çağrılıyorlardı. Cadwallader Colden adındaki bir New Yorklu, 1747'de kaleme aldığı *Address to the Freeholders* adını taşıyan eserinde, kendisi de zengin olmakla birlikte, zenginleri vergi kaçırmakla ve diğerlerinin refahını düşünmemekle suçluyor, "özgürlüğümüze ve zenginliğimize" saygılı "orta sınıf"ın onurundan ve bağlılığından söz ediyordu. Bu tarz bir söylem, "bizim" özgürlüğümüzden, "bizim" zenginliğimizden, "bizim" ülkemizden söz eden küçük bir azınlığın yönetimini güvenceye almak için etkili ve önemli bir araç haline gelecekti.

Benzer bir şekilde, Boston'da da zengin James Otis muhafazakar Thomas Hutchinson'a saldırarak Boston orta sınıfına seslenebiliyordu. James Henretta gösterdi ki, Boston'u zenginler yönetmeye devam ettikten sonra hali vakti yerinde olanlar için "uygun politik görevler" bulunabilirdi. Aubrey Land, Marayland'da zenginler gibi plantasyoncuları savunmayan ama kendilerini plantasyoncu olarak gören ve "saygın yurttaşlar olarak toplumun çıkarlarını gözetmek adına yolları denetleyen, resmi binalara göz kulak olan ve benzer görevleri gönüllü olarak yapan" küçük çiftçilerden söz ediyordu. Bunların yanı sıra orta sınıfın düzene kazanılması için "bir dizi aktiviteler vardı... yerel politika, dans partileri, at yarışları, horoz dövüşleri ve içki partileri gibi..."

1756'da Pennsylvania Journal şöyle yazıyordu: "Bu eyaletin halkı genel olarak orta sınıfa mensuptur ve şu anda durumları oldukça iyidir. Çoğunlukla sanayi ürünü yetiştiren çiftçiler, zanaatkarlar ve esnaflardır; özgürlüğün tadını çıkarırlar ve bundan gurur duyarlar ve büyük çoğunluktan saygı görmeye hakları olduğunu düşünürler." Gerçekten de bu tanıma uyan büyükçe bir orta sınıf vardı. Bunları "halk" olarak nitelendirmek siyah köleleri, beyaz hizmetkarları ve yerlerinden kovulmuş Kızılderilileri görmezden gelmekti. Ve aslında "orta sınıf" terimi Richard Hoftstadter'in de işaret ettiği gibi, bu ülkenin bir gerçeğini gizliyordu; "Evet, bir orta sınıf toplumuydu ama yönetim üst sınıfların elindeydi."

Bu üst sınıflar, iktidarlarını sürdürebilmek için, kendi zenginliklerine ve güçlerine zarar vermeden, kölelerin, Kızılderililerin ve yoksul beyazların ödediği bedeller üzerinden orta sınıfla bazı uzlaşmalar yapmak zorundaydılar. Bu uzlaşmalar karşılığında bağlılık satın alıyorlardı. Ve yönetici grup, bu bağlılığı daha da pekiştirmek için 1760'lar ve 1770'lerde maddi avantajlardan daha kullanışlı bir araç buldu. Bu araç, uğrunda bir devrim için İngiltere'ye karşı beyazları da harekete geçirmeye uygun ama köleliği ve eşitsizliği sona erdirmeyecek olan özgürlük ve eşitlik sözleriydi...

4

Zorbalık Zorbalıktır

1776 yılında, İngiliz kolonilerinin bazı önde gelen kişileri daha sonraki iki yüzyıl boyunca çok işe yarayacak bir keşifte bulundular. Bir ulus, bir sembol ve Birleşik Devletler adını verdikleri bir birlik yarattıklarında Britanya İmparatorluğu'nun gözdelerinden toprakları, parayı ve siyasal iktidarı devralabilirlerdi. Süreç içinde bir dizi ayaklanma girişimini önleyebilirler ve yeni bir ayrıcalıklı önderlik için halk desteği yaratabilirlerdi.

Amerikan Devrimi'ne bu açıdan bakılırsa çok akıllıca bir düşünüşün eseri olduğu ve Kurucu Atalar'ın (Founding Fathers) yüzyıllardır gördükleri korkuyla karışık saygıyı hak ettikleri anlaşılır. Modern zamanların en etkili ulusal kontrol sistemini yarattılar ve gelecek kuşakların liderlerine paternalizmi yönetimle bağdaştırmanın avantajlarını gösterdiler.

1760'da Virginia'daki Bacon Ayaklanması ile başlayarak sömürgeci hükümetleri devirmeyi amaçlayan on sekiz isyan meydana geldi. Ayrıca Güney Carolina'dan New York'a kadar çeşitli kolonilerde altı tane siyah ayaklanma ve kırk kadar da değişik türde başkaldırılar oldu.

Ama aynı zamanda, Jack Greene'e göre bu süre içinde "yerel düzeyde istikrarlı, tutarlı, etkin ve gelişkin bir siyasal ve toplumsal elit" ortaya çıktı. Ve 1760'lara gelindiğinde, bu yerel liderlik isyankar enerjinin büyük bölümünün İngiltere ve onun yerel yöneticilerine karşı sevk edilebileceğini gördü. Bu, bilinçli bir plan değil taktik bir karşılıktı.

1763'ten sonra, Amerika'da Fransız ve Kızılderili Savaşı olarak bilinen Yedi Yıl Savaşı'nda İngiltere Fransa karşısında zafer kazanarak onları Kuzey Amerika'dan sürdükten sonra, ihtiraslı koloni liderleri artık Fransa'nın tehdidinden kurtulmuş oldu. Geriye sadece iki rakipleri kalmıştı: İngilizler ve Kızılderililer. Kızılderililere kur yapan İngilizler Appalachianların ötesindeki Kızılderili topraklarına beyazların giremeyeceğini ilan ettiler. (1763 Kararı.) Önce İngilizlerin işini bitirmek mümkün olursa daha sonra Kızılderililerle de başa çıkılabilirdi. Yine bu noktada aslında bilinçli bir şekilde öngörülmüş bir strateji yoktu ama olayların gelişimi içinde artan bir uyanıklık vardı.

Fransızları yenilgiye uğrattıktan sonra İngiliz hükümeti dikkatini koloniler üzerindeki denetimi sıkılaştırmaya verebilirdi. Savaş giderlerini karşılamak için kaynağa ihtiyacı vardı ve bunun için de kolonilere bakıyordu. Ayrıca koloni ticareti de İngiliz ekonomisi için giderek daha önemli ve daha karlı bir duruma geliyordu; bu ticaretin hacmi 1700'de 500 bin pound iken 1770'te 2 milyon 800 bin pounda yükselmişti.

Böylece gelinen noktada Amerikan liderliğinin İngiliz yönetimine ne kadar ihtiyacı kalmadıysa, İngilizlerin de kolonilerin zenginliğine o kadar ihtiyacı vardı. Dolayısıyla bu ikisinin çıkarları çatışıyordu.

Savaş, generallere ihtişam, bireylere ölüm, tüccarlara zenginlik ve yoksullara da işsizlik getirdi. Fransız ve Kızılderili Savaşı sona erdiğinde New York'ta yaşayanların sayısı 25 bindi. (1720'de yedi bindi.) Bir gazete bu nüfus artışını "dilenciler ve

sokaklarda dolaşan yoksullara" bağlıyordu. Gazetelerdeki okuyucu mektupları gelir dağılımındaki adaletsizliği sorguluyordu; "Komşularımız açlıklarını bastırmak için bir parça hamur bulamazken tüccarların binlerce un çuvalı daha ne kadar sokaklarımızı kaplamaya devam edecek?"

Gary Nash'ın vergi listelerinde yaptığı bir araştırma, 1770'lerin başında Boston'un vergi mükelleflerinin en üst diliminde yer alan yüzde 5'inin kentin vergilendirilmiş gelirlerinin yüzde 49'unu kontrol ettiğini gösteriyordu. Philadelphia ve New York'ta da zenginlik giderek belli ellerde yoğunlaşıyordu. Mahkeme kayıtları 1750'de kentlerdeki en zengin kişilerin gelirinin yirmi bin pound (bugünün iki buçuk milyon doları) olduğunu ortaya koyuyordu.

Boston'da alt sınıflar haklarını savunmak için şehir toplantılarını kullanmaya başladılar. Massachusetts valisi bu şehir toplantılarına "orta halli şehir sakinlerinin düzenli olarak katıldığını ve böylece genellikle çoğunluğu oluşturduklarını ve beyefendilere, tüccarlara, zenginlere ve toplumun daha yüksek tabakasına oy vermediklerini..." yazıyordu.

Boston'da olanların aslı şuydu: İngiltere'ye yakın oldukları gerekçesiyle yönetici çevrelerden uzak tutulan bazı avukatlar, gazeteciler ve tüccarlar -örneğin James Otis ve Samuel Adams gibi adamlar- bir tür "Boston Parti Toplantısı" örgütlemişler ve gerek sözlü tartışmalarla ve gerekse yazılarıyla "çalışan sınıfların görüşünü şekillendirip" ardından da "ayak takımı"nı eyleme çağırmışlar ve karakterini belirlemişlerdi. Gary Nash, Otis'i tanımlarken "sıradan insanların huzursuzluğunu ve gelecek kaygısını çok iyi anlayarak, halkın görüşünü oluşturuyor ve aynı zamanda yansıtıyordu" diye yazıyordu.

Bu noktada Amerikan politikasının sonraki uzun tarihi için bir öngörü olduğunu teslim etmeliyiz; üst sınıf politikacılar kendi amaçları için alt sınıfların enerjilerini harekete geçirirler. Bu,

basit bir aldatmaca değildir; alt sınıflara bazı hakların kısmen de olsa gerçekten tanınmasını ve böylece yüz yıllar boyunca bu yöntemin etkili bir şekilde kullanılmasını içeriyordu. Nash'ın dediği gibi; "James Otis, Samuel Adams, Royall Tyler, Oxenbridge Thacher ve bazı Bostonlular civardaki meyhaneler, yardım kuruluşları ve toplantılar aracılığıyla zanaatkarlar ve emekçilerle bağlar kurarak emekçi sınıfın görüşlerine dayanan politikalar oluşturdular ve siyasal süreç içinde zanaatkarların, hatta emekçilerin meşru bir parçası gibi kabul edildiler."

1762'de Massachussetts kolonisindeki muhafazakar yöneticileri temsil eden Thomas Hutchinkson'a karşı konuşurken bir avukatın kent işçilerini ve zanaatkarlarını harekete geçirmek için ne tür bir söylem kullanabileceğinin örneğini şöyle veriyordu:

"Hayatımı ellerimle kazanmak zorundayım; birçoğunuz gibi, bir parça ekmeği benim üzerimde olmaya hakları olmayanların ve yoksulları ezerek para ve gurur kazananların çatık kaşları altında alnımın teriyle kazanıyorum..."

O günlerde Boston sınıf öfkesiyle dolu görünüyordu. 1763'te Boston Gazette'de birileri "iktidardaki bir avuç kişinin yoksul insanların aciz ve alçakgönüllü olarak kalmalarını sağlamak için" siyasal projeleri desteklediklerini yazıyordu.

Boston'daki zenginlere karşı biriken bu tepki 1765'teki Stamp Act'ten (Damga Kanunu) sonra kitle eyleminin patlamasına yol açabilirdi. Damga Kanunu sayesinde İngilizler, Fransız savaşının harcamalarını kolonilerden çıkarıyordu ve koloniler de İngiliz emperyalizmine böyle destek olmaktan rahatsızdılar. O yaz, Ebenezer Macintosh adındaki bir ayakkabı tamircisi bir kitle eylemine öncülük ederek Andrew Oliver adındaki Bostonlu zengin bir tüccarın evini yağmalattı. İki hafta sonra, bu kez kalabalık kolonileri İngiltere adına yöneten zengin elitin sembolü olarak Thomas Hutchinkson'ın evine yöneldi. Evi baltalarla yerle bir ettiler, mahzendeki şarapları içtiler ve evi mobilyalara

ve diğer eşyalara varıncaya kadar yağmaladılar. Koloni yöneticilerinin İngiltere'ye verdiği bir raporda, bu eylemin daha on beş zenginin evinin yakılıp, yıkılmasının zengin ve yoksul arasındaki farkları silmeyi hedefleyen çok daha geniş "bir çapulculuk savaşı"nın parçası olduğu söyleniyordu.

Bu, zenginlere yönelik şiddetin Otis gibi liderlerin istediğinden çok daha ileri gittiği anlardı. Sınıf öfkesi İngiliz yanlısı elite odaklanıp, milliyetçi eliti ıskalayabilir miydi? Boston'daki ev yağmalarının olduğu yıl, New York'ta New York Gazette'ye yazan birileri şöyle diyordu: "99, hatta 999 kişinin bir kişinin mutluluk ve refahı için sefalet çekmesi insafa sığar mı? İnsanlar nasıl zenginliklerini komşularının yoksulluğuna borçlu olabilirler?" Devrimin liderleri bu tür duyguları belli sınırlar içinde tutma telaşındaydılar.

Kalifiye işçiler koloni kentlerinde siyasal demokrasi istiyordu; temsili meclislerin toplantılarının açık olmasını, hükümet binalarında halka açık salonların bulunmasını ve seçenlerin temsilcileri denetleyebilmesi için yoklamaya bağlı oy kullanılmasını istiyorlardı. Halkın politikaların saptanmasına katılabileceği açık hava toplantıları, daha adil vergiler, fiyatların kontrol edilmesini ve işçilerle diğer sıradan insanların yönetici mevkilere seçilmesini talep ediyorlardı.

Nash'a göre özellikle Philadelphia'da orta sınıfların alt kesimlerinin bilinçlenmesi öyle noktalara ulaşmıştı ki, sadece İngiltere'ye bağlı muhafazakarları değil, Devrim'in liderlerini de kara kara düşündürüyor olmalıydı; "1776 yılı ortalarında seçim politikaları başarısız olunca emekçiler, esnaf ve zanaatkarlar Philedelphia'da ne yapacaklarını biliyorlardı." Bazı orta sınıf liderlerinin de (Thomas Paine, Thomas Young ve diğerleri) desteğini alarak, "zenginlere ve hatta sınırsız özel mülkiyet hakkına yönelik geniş çaplı bir saldırıya geçtiler."

Pennsylvania için bir anayasa yapacak kongre için düzenle-

nen 1776 yılındaki seçimler sırasında bir gizli komite seçmenleri "büyük zenginlere oy verilmemeye çağırıyordu, çünkü onlar toplumdaki farklılıkları daha da derinleştirmeye yatkındılar." Toplanacak kongre için bir haklar bildirgesi de yayımlayan komite şöyle diyordu: "Zenginliğin çok büyük bölümünün çok az sayıda kişinin elinde toplanması haklar ve özgürlükler için tehlikelidir ve ortak mutluluğumuzu tehdit eder, onun için her özgür devlet bu tür zenginliğin oluşmasını yasalarla önlemek hakkına sahiptir."

Halkın çoğunluğunun yaşadığı kırsal kesimde de zenginlerle yoksullar arasında benzer bir çatışma vardı; politik liderler bu çatışmayı da halkı İngiltere'ye karşı kışkırtmak ve isyankar yoksullar için bazı kırıntılar sağlarken süreç içinde çok daha fazlasını kendilerine ayırıyorlardı. 1740'larda New Jersey'deki küçük toprak kiracılarının ayaklanmaları, 1750'lerde ve 1760'larda New York'ta Hudson Valley'deki küçük toprak kiracılarının ayaklanması ve Vermont'un New York eyaletinden ayrılmasını getiren kuzeydoğu New York'taki ayaklanma dağınık ve münferit olaylar olmaktan öteye gidiyordu. Bunlar uzun süreli toplumsal hareketlerdi, iyi örgütlenmişlerdi ve alternatif hükümetlerin yaratılmasını içeriyordu. Bu eylemler bir avuç büyük toprak sahibini hedef alıyordu ama bunların yanı sıra öfkelerini tartışmalı toprakları sahiplerinden kiralayan çiftçilere karşı da sık sık yöneltiyorlardı. (Edward Countryman'ın kırsal isyanı ele aldığı önemli çalışmasına bakınız.)

Jersey'deki isyancıların arkadaşlarını hapishaneden kurtarmaları gibi Hudson Valley'deki isyancılar da mahkumları şerifin elinden kurtardılar ve bir keresinde de şerifin kendisini hapsettiler. Toprak kiracıları "toplumun en aşağı tabakası" olarak görülüyordu ve Albany County'nin şerifinin 1771'de Bennington'a müdahale etmek için silahlandırdığı kişiler de yerel iktidar aygıtının ayrıcalıklı üst tabakasından oluşuyordu.

Kırsal kesimdeki isyancılar savaşlarını yoksulların zenginlere karşı savaşı olarak görüyorlardı. 1766'da bir ayaklanma liderinin New York'taki mahkemesini izleyen biri toprak sahipleri tarafından suçlanan çiftçilerin "haklı bir durumda olduğunu ama yoksul oldukları için ve yoksullar her zaman zenginlerin baskısı altında kaldığı için yasalar karşısında kendilerini savunamadıklarını" anlatıyordu. Vermont'taki Ethan Allens'in Green Mountain isyancıları kendilerini "vahşi bir ülkede yaşamaya mahkum yoksul insanlar" olarak tanımlıyor ve "tüm o süslü püslü giysileri, nezaketleri ve Fransız incelikleriyle birlikte bir grup avukata ve diğer beyefendilere" karşı olduklarını söylüyorlardı.

Hudson Valley'deki toprağa muhtaç çiftçiler Amerikalı büyük toprak sahiplerine karşı mücadelelerinde İngilizlerin desteğini almaya da çalışmışlardı; Green Mountain isyancıları da aynı şeyi yaptılar. Ama İngiltere ile çatışma yoğunlaştıkça, zenginlere karşı öfke içindeki yoksul kiracıların İngilizlere yanaşma eğiliminin farkında olan bağımsızlık hareketinin kolonilerdeki liderleri kırsal kesimdeki halkı kazanacak politikalar geliştirdiler.

Kuzey Carolina'da zenginlere karşı güçlü bir beyaz çiftçi hareketi örgütlenerek 1766 ile 1771 yılları arasında yönetimi çökertti; bu dönem tam da Kuzeydoğu kentlerinde İngilizlere karşı ajitasyonun yükseldiği ve sınıfsal sorunların önüne geçtiği yıllardı. Kuzey Carolina'daki hareket "Regülatör hareket" olarak adlandırılıyordu ve bu hareket üzerine yaptığı araştırmalarla tanınan Marvin L. Michael Kay'in belirttiğine göre, "hareketin temelini, kendi bölgelerindeki yerel yönetimleri demokratikleştirmek isteyen batıdaki sınıf bilinçli beyaz çiftçiler oluşturuyordu." "Regülatörler" kendilerini "çalışkan yoksul köylüler", "emekçiler", "ezilen yoksullar", zengin ve güçlü canavarlar tarafından baskı altına alınanlar" olarak görüyorlardı.

Regülatörler siyasal iktidarla zenginliğin bir tür karışımının Kuzey Carolina'yı yönettiğini görüyorlardı ve "en değerli çalış-

ması zenginliklerini kullanarak etrafına insan toplamak" olan yöneticilere karşı çıkıyorlardı. Özellikle yoksullar için ağır bir yük oluşturan vergi sisteminden ve iflas halindeki çiftçilerden alacaklarını tahsil etmek için mahkemelerde koşuşturan tüccarlardan ve avukatlardan rahatsızdılar. Hareketin geliştiği batı bölgelerinde çiftliklerin çok küçük bir bölümünde köleler vardı ve örneğin bu bölgelerden biri ele alınacak olursa, çiftliklerin yüzde 41'i toprakların yüzde 2'sini kapsıyordu. Regülatörler hizmetkarları veya köleleri değil küçük toprak sahiplerini ve kiracıları temsil ediyordu.

Orange County'deki Regülator hareketini izleyen dönemin bir tanığı durumu şöyle tanımlıyordu: "Orange halkı şerif tarafından aşağılanıyor, meclisteki temsilciler tarafından soyuluyor, yağmalanıyor, görmezden geliniyor ve suçlanıyor ve yargı tarafından da istismar ediliyor; yöneticinin hırsının belirlediği miktarlarda ödemeler yapmaya zorlanıyor; zaten kendilerinin tepesinde olan bir avuç kişinin daha da zenginleşmesine ve güçlenmesine yaradığını düşündükleri vergileri ödemek zorunda bırakılıyor ve tüm bu kötülüklerden kurtulmanın bir yolunu göremiyorlardı, çünkü iktidarda olanların çıkarları emekçilerin baskı altına alınmasını ve kazançlarına el konulmasını gerektiriyordu."

1760'larda Orange'da regülatörler vergi toplanmasının engellenmesini ya da ödenmemiş emlak vergisi borçlarının tasfiyesini örgütlediler. Yöneticiler "Orange County'de çok tehlikeli bir ayaklanma patlak vermek üzere" diyerek bastırmak için askeri planlar yaptılar. Bir keresinde yedi yüz silahlı çiftçi tutuklanan iki regülatör liderini serbest bıraktırdı. 1768'de hükümete başvuruda bulunarak "yoksul ve zayıf olanlarla zengin ve güçlü olanların şanslarının eşit olmadığına" dikkat çektiler.

Anson bölgesinde ise yerel milisin albayı "kargaşanın, ayaklanmaların bölgeyi endişeli bir noktaya sürüklediğinden" şikayet ediyordu. Bir keresinde yüz kadar kişi duruşma sırasında

mahkemenin kurallarını bilerek çiğnemişti. Ama aynı zamanda çiftçilerin meclise seçilmesi için özel çaba harcıyorlardı, çünkü biliyorlardı ki, "meclisin çoğunluğu zenginlerle bağlantılı olan avukatlardan, muhasebecilerden ve diğerlerinden oluşuyor..." 1770'te Kuzey Carolina'daki Hillsborough'ta geniş çaplı bir ayaklanma meydana geldi, mahkemeyi basan isyancılar yargıcı kaçırttılar, üç avukatı ve iki tüccarı dövdüler ve mağazaları talan ettiler.

Tüm bunların sonucu meclisten zayıf bir reform düzenlemesinin çıkması oldu ama hemen bununla birlikte "ayaklanmaları ve kargaşayı önlemek için" de bir yasa çıkarıldı ve hükümet tüm bu huzursuzluğu silahla ezmek için hazırlıklara başladı. Mayıs 1771'de birkaç bin regülatörün topların desteğindeki disiplinli bir ordu tarafından yenilgiye uğratıldığı kritik bir muharebe oldu. Altı regülatör asıldı. Kay'in belirttiğine göre, regülatör hareketinin yoğunlaştığı üç batı kasabasında, Orange, Anson ve Rowan'da sekiz bin kadar beyaz vergi mükellefi vardı ve bunların altı ya da yedi bini hareketi destekliyordu.

Bu şiddetli çatışmanın bir sonucu regülatör hareketinin destek bulduğu bölgelerde Devrimci Savaş'a vatanseverler olarak katılımın son derece düşük kalmasıdır. Büyük çoğunluğu herhalde tarafsız kalmıştır.

Sonucu belirleyen savaşların kuzeyde meydana gelmesi Devrimci hareket açısından bir şans olmuştur, çünkü bu bölgenin kentlerinde koloni liderleri bölünmüş bir beyaz nüfusla karşılaştılar; bir tür orta sınıf olan ve İngiliz atölyeleriyle rekabet ettikleri için İngiltere'ye karşı savaşta doğrudan çıkarları olan kalifiye işçileri yanlarına çekebildiler. En büyük sorun, Fransız savaşını izleyen kriz sırasında işsiz ve aç olan mülksüz yığınları kontrol altında tutmaktı.

Boston'da alt sınıfların ekonomik şikayetleri İngilizlere karşı öfkeyle de birleşti ve kitlesel şiddet patlak verdi. Bağımsızlık

hareketinin liderleri bu kitle enerjisini İngiltere'ye karşı kullanmak ama aynı zamanda da kendilerinden çok fazla şey talep etmeyeceği boyutlarda tutmak istiyordu.

1767'de Damga Kanunu'na karşı ayaklanmalar Boston'u kapladığında Kuzey Amerika'daki İngiliz kuvvetlerinin komutanı General Thomas Gage şu analizi yapıyordu:

"Boston ayaklanması, kentin ileri gelenlerinin tahrikleriyle başladı, yağmayla büyüdü, kendi aralarında yaptıkları anlaşmayla iyice tırmandı ve aralarında vali vekilinin de bulunduğu çeşitli kişilerin evlerinin tahrip edilmesiyle, soygunlarla ve saldırılarla devam etti... Ortaya çıkan ruh hali bir süre sonra insanları korkutmaya başladı, patlayan öfkenin yönlendirilemediği görüldükçe her birey bu zorbalığın kurbanı olabileceğinden korkuyordu. Bu korku diğer kentlere de yayıldı ve bu ayaklanmaların önlenmesi için çekilen acılar daha önce kitlelerin kışkırtılması için çekilenlerden az olmadı..."

Gage'in yorumu, kitle eylemini tahrik eden hareketin liderlerinin daha sonra bunun kendi zenginliklerine de yönelebileceği kaygısıyla korktuklarına kanaat getirmektedir. Bu sırada Boston'daki vergi mükelleflerinin en tepedeki yüzde 10'u kentteki vergiye tabi zenginliklerin yüzde 66'sını elinde tutuyordu ve nüfusun en alttaki yüzde 30'unun ise vergilendirilebilir bir mülkiyeti bulunmuyordu. Denizcilerin, kalfaların, çırakların ve hizmetkarların içinde yer aldığı "mülksüzler" siyahlar, kadınlar ve Kızılderililerle birlikte oy kullanma hakkından yoksundular ve şehir toplantılarına da katılamıyorlardı.

Devrim döneminde Boston'daki kitle eylemleri içinde yer alan bir öğrenci, Dirk Hoerder, devrimci liderliği "orta sınıftan ve hali vakti yerinde tüccarların arasında çıkan özgürlük aşkı" olarak değerlendirirken, aynı zamanda eylemlerin İngiltere'ye karşı olmasını isterken kontrolü kaybetmekten de çekinen "tereddütlü bir liderlik" olduğunu da belirtiyor.

Damga Kanunu krizi, bu liderliğin karşı karşıya bulunduğu ikilemin farkına varmasını sağladı. Boston'da, Loyal Nine adı verilen bir politik grup -Damga Kanununa karşı çıkan tüccarlar, içki üreticileri, gemi sahipleri ve önde gelen esnaflar- Ağustos 1765'te bir protesto yürüyüşü örgütlediler. En başa elli kadar esnafı yerleştirdiler ama kuzey ucundan gemi işçilerini, güney ucundan da makinistleri ve çırakları eyleme katmak zorundaydılar. (Siyahlar yürüyüşe alınmıyordu.) Damga pulu müdürünün evine yürüdüler ve suretini yaktılar. Ancak eylemi örgütleyen "beyefendiler" gittikten sonra kalabalık daha da ileri gitti ve müdürün mallarını tahrip etti. Loyal Nine'dan birinin deyişiyle "bunlar şaşırtıcı ölçüde ateşli insanlardı." Müdürün zengin mobilyalarına saldırılması Loyal Nine'ı ürkütmüştü.

Zenginler silahlı devriyeler kurdular. Sonra bir şehir toplantısı çağrısı yapıldı ve protesto yürüyüşünü planlayan aynı liderler şiddeti kınadılar ve kalabalığın saldırı eylemini onaylamadıklarını bildirdiler. Damga Kanunu'nun yürürlüğe gireceği 1 Kasım 1765 günü ve 5 Kasım'daki Papa Günü için de çeşitli gösteriler düzenlenmesi planlanmıştı ve böylece durumun kontrol altına alınması için adımlar atılmaya başlandı; isyancıların liderlerini kazanmak için bir yemek verildi. Ve bu etkili direnişler sonucunda Damga Kanunu fesh edilince tutucu liderler hemen isyancılarla olan bağlarını kopardılar. Damga Kanunu'na karşı yapılan ilk gösterilerin yıldönümünü kutladılar ve Hoerder'e göre, isyancıları değil "esas olarak üst ve orta sınıf Bostonluları, Roxbury ve Dorchester'deki zengin ziyafetlere arabalarla gidenleri davet ettiler."

İngiliz Parlamentosu bir sonraki girişiminde kolonileri vergilendirmeye kalkıştığında bu kez getirdiği bir dizi yeni verginin fazla muhalefete yol açmayacağını umuyordu, ama koloni liderleri de bu girişime boykot örgütleyerek yanıt verdiler; "Kalabalıklar veya kargaşa yok, en kötü düşmanlarınızın bile canlarına

ve mallarına dokunmayın" diyorlardı. Samuel Adams, "Kalabalıklar yok - Karışıklık yok - Kargaşa yok" diye tavsiyede bulunuyordu. James Otis, "koşullar ne kadar baskıcı olursa olsun bireysel kargaşa veya itaatsizlikler meşru görülemez" diyordu.

Zorla askere alma ve İngiliz askeri birliklerinin bölgeye yerleştirilmesi öncelikle gemicileri ve diğer çalışan insanları hedef alıyordu. 1768'den sonra Boston'a iki bin asker yerleştirildi ve bir süre sonra askerlerle halk arasında sürtüşmeler artmaya başladı. İş olanağı zaten azken askerler insanların işlerini ellerinden almaya, onların yerine bazı işlerde çalışmaya başladılar. Makinistler ve bakkallar işlerini kaybetmeye başladılar çünkü kolonilerde İngiliz malları boykot ediliyordu. 1769'da Boston'da kurulan bir komitenin görevi şuydu: "Ticaretin ve alışverişin gerilediği şehirde sayıları ve dertleri her geçen gün artan yoksullara uygun iş olanaklarını değerlendirmek."

5 Mart 1770'te ip imalatçılarının ellerinden işlerini alan İngiliz askerlerine karşı tepkileri bir kavgaya kadar gitti. Gümrük binası önünde toplanan kalabalık askerleri kışkırtmaya başladı ve sonunda askerler ateş açarak önce melez bir işçiyi, Crispus Attucks'u öldürdüler, sonra da diğerlerini. Bu, Boston katliamı olarak anıldı. İngilizlere karşı öfke hızla yükseldi. İngiliz askerlerinden altısının suçsuz bulunması kızgınlığı artırıyordu. (İkisi suçlu bulunarak baş parmakları kızgın demirle dağlanmış ve ordudan atılmışlardı.) İngiliz askerlerinin savunma avukatı John Adams katliam yerindeki kalabalığı şöyle tanımlıyordu: "Çocuklardan, zencilerden, melezlerden ve diğer süprüntülerden oluşan renkli, başı bozuk, küstah bir kalabalık..." O günkü nüfusu 16 bin olan Boston'da katliam kurbanları için düzenlenen cenaze yürüyüşüne muhtemelen 10 bin kişi katıldı. Bu durum üzerine İngiltere askeri birliklerini Boston'dan çekti ve ortalığı yatıştırmaya çalıştı.

Katliamın arka palanında zorla askere alma vardı. 1760'lar

boyunca New York, Newport ve Rhode Island'da askere almaya karşı ayaklanmalar sürüp gitti. Zorla askere alınan beş yüz denizci, çocuk ve siyah silah altında beş hafta kaldıktan sonra isyan ettiler. Boston katliamından altı hafta önce işlerini ellerinden alan askerlere karşı denizciler saldırıya geçtiler ve çıkan çatışmada bir denizci öldürüldü.

Aralık 1773'te, İngiliz karşıtı eylemlerin örgütlenmesinden bir yıl önce Boston Çay Partisi içinde oluşturulan Boston İletişim Komitesi, Dirk Hoerder'in söylediğine göre "çaya karşı kitle eylemini baştan itibaren kontrol ediyordu." Çay Partisi İngiliz Parlamentosu'nun baskı yasaları çıkarmasını beraberinde getirdi, Massachussetts'te sıkıyönetim ilan edildi, koloni hükümetleri lağvedildi, Boston limanı kapatılarak şehre asker gönderildi. Bununla birlikte şehir toplantıları ve kitle gösterileri hala muhalefetin yükselmesine sahne oluyordu. İngilizlerin barut deposunu ele geçirmeleri üzerine Boston'un her tarafından gelen dört bin kadar adam bazı zengin yöneticilerin göz kamaştırıcı malikanelerinin bulunduğu Cambridge'te toplandı. Kalabalık yöneticileri istifaya zorladı. Boston İletişim Komitesi ve diğer şehirler bu toplantıyı desteklediler ama özel mülkiyete dokunulmaması için uyarmaktan da geri kalmadılar.

1776'dan önceki on yılda İngiltere'ye karşı muhalefetin gelişimini incelediği *From Resistance to Revolution* adlı kitabında Pauline Maier, liderliğin yönlendirmesini vurguluyor ve direniş isteklerine karşın "düzen ve geri çekilme konusundaki duyarlılıklarına" dikkat çekerek şöyle diyor: "Özgürlük Çocukları'nın (Sons of Liberty) yöneticileri ve komite üyeleri hemen hemen tümüyle koloni toplumunun orta veya üst sınıflarından geliyordu." Dönemin bir yazarına göre, örneğin Newport'taki Rhode Island'da Özgürlük Çocukları "Şehrin servet, sağduyu ve nezakette bir numara olan beyefendilerini kapsıyordu." Kuzey Carolina'da "en zengin beyefendilerden biri" Özgürlük Çocukları'nı

yönetiyordu. Aynı durum Virginia ve Güney Carolina için de geçerliydi. Ve "New York'un liderleri de küçük ama saygın iş adamlarından oluşuyordu." Bununla birlikte temeli ücretliler olan bir kitle hareketi geliştirmek istedikleri için amaçları örgütlenmelerini genişletmekti.

Milford ve Connecticut'ta olduğu gibi Özgürlük Çocukları gruplarının birçoğu "en büyük nefretlerinin" yasasızlık olduğunu ilan ettiler ve "tüm ayaklanmalara veya toplumun huzurunu bozmaya yönelik yasadışı toplantılara" karşı çıktıklarını belirttiler. John Adams da aynı duyguları dile getirdi: "Bu katran ve tüy eylemleri, bu kaba ve küstah kalabalıklar tarafından evlere saldırılması, bu kişisel yanlışlara gösterilen tepkiler veya özel yargılamalar mutlaka sona erdirilmelidir."

Virginia'daki eğitimli beyler açısından, ne yapıp edip alt tabakaları devrime kazanmanın ve öfkelerini İngiltere'ye yöneltmenin gereği çok açıktı. 1774 baharında bir Virginialı günlüğüne şöyle yazmıştı: "Boston'dan gelen raporlar nedeniyle buradaki aşağı tabaka insanları arasında kargaşa var, birçoğu baskı ve zorla İngiltere'ye karşı savaşa sevk edileceklerini düşünüyor." Damga Pulu direnişi sırasında yoksullara nutuk atan Virginialı bir hatip şöyle konuşuyordu: "Aranızdaki zengin beyler de en aşağı ve en yoksullarla aynı maddeden imal edilmiş değil mi?... Bizi bölmeyi amaçlayan hiçbir doktrine kulak asmayın, el ele, kardeşler gibi birlikte yürüyelim..."

Patrik Henry'nin Virginia'da verdiği nutuk da alt ve üst sınıflar arasındaki gerilimi düşürecek ve İngiltere'ye karşı bir ittifak oluşturacak bir yol göstermeye çalışıyordu. Bu, tüm sınıfları kavrayan bir dil olabilirdi; insanların şikayetlerinde İngilizlere öfkelerini en başa yerleştirecek kadar özgün, isyancılar arasındaki sınıf çatışmasını engelleyecek kadar belirsiz ve muğlak ve direniş hareketi için yurtsever duyguları besleyecek kadar da kışkırtıcı bir dil...

1776 başlarında ortaya çıkan ve kolonilerde çok popüler olan Tom Paine'nin Common Sense broşürü bunu başardı. Öncelikle bağımsızlık için ileri sürdüğü görüşler okur yazar olan hemen herkesin anlayabileceği kadar basitti: "Her devletin toplumu bir lütuf, bir nimettir ama en iyi devletin hükümeti bile ancak gerekli bir şeytandır..."

1066'daki Norman istilasına, William'ın Fransa'dan gelerek kendisini İngiltere tahtına oturtmasına kadar gerilere giderek ve İngiltere monarşisinin tarihiyle dalga geçerek kralların tanrısal hakları olmadığını ileri süren Paine şöyle diyordu: "Silahlı eşkıyayla gelerek yerli halkın rızası olmamasına karşın kendisini İngiltere kralı ilan bu Fransız haydut, en açık ifadelerle aslında değersiz bir maskaraydı. Böyle bir şeye hakkı yoktu."

Paine broşüründe İngiltere'ye bağlı kalmanın veya ayrılmanın pratik avantajlarını ele alıyordu; ekonominin önemini bilerek şöyle diyordu: "İngiltere'ye bağlı kalarak bu kıtanın elde edeceği tek bir avantaj olsa uzlaşmayı destekleyenlerin yanında yer alırım. Ama iddia ediyorum ki, böyle tek bir avantaj bile yoktur. Mısırımız Avrupa'daki herhangi bir pazarda hak ettiği değerini bulacaktır ve ihraç ettiğimiz malların değeri yine herkes tarafından ödenecektir..."

İngiltere'ye bağlı kalmanın olumsuz etkilerini göstermek için ise Paine, kolonilerde yaşayanların hafızalarına seslenerek, İngiltere'nin onları sürüklediği savaşlarda kaybettikleri canlarını ve mallarını hatırlatıyordu: "Ama bu bağlanmayla ortaya çıkacak dezavantajlar saymakla bitmez... Büyük Britanya'ya bağlı kalmak veya boyun eğmek bu kıtayı Avrupa'daki savaşların ve anlaşmazlıkların içine doğrudan çekecektir ve başka koşullarda dostluğumuzu arayacak olan ülkeler düşmanlarımız olacaklardır..."

Sonuçta yavaşça duygusal bir final yapıyordu: "Doğru ve anlaşılabilir olan her şey ayrılmayı işaret ediyor. Şehitlerin kanı, doğanın ağlayan sesi haykırıyor: Şimdi ayrılma zamanıdır!"

Common Sense 1776'da yirmi beş baskı yaptı ve yüz binlerce satıldı. Herhalde kolonilerdeki her okur yazar ya okumuştu ya da içeriğini biliyordu. O sıralarda İngiltere ile ilişkilerin tartışılmasının en etkili aracı broşürlerdi. 1750'den 1776'ya kadar Damga Pulu veya Boston Katliamı, Çay Partisi veya sivil itaatsizliğin genel sorunları, hükümete bağlılık veya haklar ve sorumluluklarla ilgili olarak şu veya bu tarafta yer alarak sorunları tartışan dört yüzden fazla broşür basılmıştı.

Paine'nin broşürü İngiltere'ye öfkeli olan kolonilerde çok geniş bir destek buldu. Ama aynı zamanda John Adams gibi yurtsever düşünceler taşımakla birlikte hareketin demokrasi doğrultusunda fazla ileri gitmemesini isteyen aristokratlar arasında da sıkıntı yarattı. Paine, Avam Kamarası ile Lortlar Kamarası arasında dengeli bir hükümet modelinin de kötü taraflarını açığa çıkarıp, bunun nasıl bir aldatmaca olduğunu sergilerken, her seçim bölgesinden bir temsilcinin seçilmesini öneriyordu. Ancak Adams Paine'nin bu önerisine karşı çıkarken şöyle diyordu: "O kadar demokratik bir öneri ki, herhangi bir uzlaşma veya dengeyi gözetmediği için kargaşaya ve her türlü olumsuzluğa yol açabilir." Adams halk meclislerinin denetlenmesi gerektiğini düşünüyordu, çünkü ona göre bunlar "aceleci ve düşüncesizce davranıyor ve saçma kararlar veriyorlardı."

Paine'nin kendisi de İngiltere'nin aşağı tabakasından geliyordu; korse imalatçısı, vergi memuru ve öğretmen olarak çalışmış ve sonunda Amerika'ya göç etmişti. İngiltere'ye karşı ajitasyonun kolonilerde güçlendiği sırada 1774'te Philadelphia'ya geldi. Philadelphia'daki zanaatkarlar, ustalar, çıkarlar ve işçiler, yerel aristokratların "Tanrının belası ayak takımı, pis, isyankar ve başına buyruk" diye tanımladığı politik olarak bilinçli bir milis oluşturuyorlardı. Düzgün ve güçlü bir konuşmacı olarak politik bilince sahip bu alt sınıf insanları temsil edebilirdi. Pennsylvania'daki mülkiyete göre oy kullanma sistemine karşı

çıkıyordu. Ama asıl ilgisi daha çok orta sınıfa seslenmek gibi görünüyor; "Bir uçta aşırı zenginler diğer uçta da bir insanın doğal haklarından yararlanamayan, böylece genel bir bilgilenmeden de yoksun kalan aşırı yoksullar var" diyordu.

Devrim bir kez ilerlemeye başlayınca Paine, 1779'da James Wilson'ın malikanesine saldıran milisler gibi alt sınıflardan insanların kitle eyleminde yer alacak biri olmadığını pek çok kez açıkça ortaya koydu. Wilson, Pennsylvania'nın 1776 anayasasının getirdiği tutucu hükümetten daha tutucu bir yönetim isteyen ve fiyat kontrolüne karşı çıkan devrimci bir liderdi. Paine, Pennsylvania'nın zengin adamlarından biri olan Robert Morris'in yardımcılarından ve kurduğu Kuzey Amerika Bankası'nın destekçilerinden biri oldu.

Daha sonra yeni bir anayasanın kabulü sırasında Paine bir kez daha güçlü bir merkezi hükümet talep eden kent zanaatkarlarını temsil edecekti. Böyle bir hükümetin bazı önemli ortak çıkarları savunacağına inanıyordu. Bu anlayışla, devrimin birleşmiş halkın yanında olduğu yanılsamasına kendisini tam olarak kaptırdı.

Bağımsızlık Bildirisi, bu yanılsamanın en etkili ifadesine kavuşmasıydı. İngiliz denetimini yoğunlaştıran her baskı önlemi -göçmenlerin Appalachianların ötesine yerleşmesini yasaklayan 1763 Deklarasyonu, Pul Vergisi, yerleşim vergileri, askeri birlik sevkıyatı ve Boston Katliamı, Boston limanının kapatılması, Massachusetts meclisinin lağvedilmesi- koloni ayaklanmasını devrime dönüştürdü. Bu baskılara kolonilerin yanıtları ise Pul Yasası Kongresi, Özgürlük Çocukları, İletişim Komiteleri, Boston Çay Partisi ve en sonunda, 1774'te bir Kıta Kongresi'nin kurulması oldu. Bu kongre yasadışı bir yapıydı ve geleceğin bağımsız hükümetinin bir habercisiydi. Nisan 1775'te Lexington ve Concord'ta kolonilerin gönüllü askerleriyle İngiliz birlikleri arasında meydana gelen silahlı çatışmalardan sonra Kıta Kong-

resi İngiltere'den ayrılma kararı aldı. Thomas Jefferson'ın kaleme aldığı Bağımsızlık Bildirisi'ne son şeklini vermek için küçük bir komite oluşturuldu. Kongre bildiriyi 2 Temmuzda kabul etti ve 4 Temmuz 1776'da resmen ilan etti.

Bu zamana gelinceye kadar güçlü bir bağımsızlık eğilimi oluşmuştu. Mayıs 1776'da Kuzey Carolina'dan alınarak Kıta Kongresi'ne gönderilen kararlar İngiltere'den bağımsızlığı, İngiliz yasalarının artık geçersiz olduğunu ilan ediyor ve askeri önlemlerin de alınmasını içeriyordu. Aşağı yukarı aynı sıralarda Massachusetts Temsilciler Meclisi'nin tüm şehirlerin bağımsızlık konusunda görüşlerini bildirmesi çağrısını ele almak üzere toplanan Massachusetts'deki Malden şehri temsilcileri hiç duraksamaksızın bağımsızlık için karar verirken şöyle diyordu: "Nefretle ilan ediyoruz ki, köle krallığıyla ilişkilerimizi koparıyoruz; İngiltere'ye sonsuza kadar elveda diyoruz."

"Evrensel insan hakları açısından birisi için politik bağlarını sona erdirmek zorunlu bir noktaya geldiğinde bunun nedenleri ortaya konmalıdır..." Bu sözler Bağımsızlık Bildirisi'nin başlangıcında yer alıyordu. Ardından gelen ikinci paragrafta ise şu güçlü felsefi gerekçe ifade ediliyordu: "Bütün insanların eşit yaratıldığı, insanca ve özgürce yaşama ve mutlu olma hakkı gibi devredilemez ve vazgeçilemez hakları olduğu herkes için kanıtlanmaya gerek olmayan gerçeklerdir. Bu hakların kullanılması için halkın içinden ve halkın rızasıyla hükümetler oluşturulur; herhangi bir hükümet bu haklara son vermeye kalkıştığında halkın bu hükümeti değiştirmeye, ortadan kaldırmaya ve yeni bir hükümet oluşturmaya hakkı vardır..."

Bildiri daha sonra İngiltere kralından şikayetleri sayıp, dökü-yor ve "koloniler üzerinde tam bir baskıcı diktatörlüğün kurulmasının ürünü olan bitip tükenmez sorunların ve kötülüklerin tarihinden..." söz ediyordu. Kralın koloni hükümetlerini feshettiğini, yargıçları denetlediğini hatırlatan bildiri şöyle devam edi-

yordu: "Halkımızı baskı altına almak için askeri yöneticiler ve işgal orduları gönderildi, kolonilerin dünyayla ticaret yapması engellendi, halkın onayı alınmadan ağır vergiler kondu, halka karşı savaş açıldı ve ölüm, yok etme ve baskıyı tamamlamak için yabancı tüccarlar ülkemize akın etti."

Tüm bunlar, yani hükümetler üzerinde halk kontrolünün sağlanmasını isteyen, ayaklanma ve devrim yapma hakkını vurgulayan, politik-ekonomik baskı ve diktatörlüğe, askeri saldırılara karşı öfkeyi ifade eden dil, kolonileri geniş bir şekilde bir araya getiriyor ve birbirleri arasında sorunlar olanları bile İngiltere'ye karşı birleştiriyordu.

Ancak bazı Amerikalılar açık bir şekilde Bağımsızlık Bildirisi'nin çizdiği çerçevenin dışında tutuluyorlardı: Kızılderililer, köleler, kadınlar. Hatta bir paragrafında İngiltere Kralı köle ayaklanmalarını ve Kızılderili saldırılarını teşvik etmekle suçlanıyordu: "Kral kendi içimizdeki karışıklıkları kışkırttı ve savaş kuralları tarih boyunca benzeri görülmeyen korkunç bir yıkım olan acımasız Kızılderili Vahşileri sınırlarda yaşayanların üzerine sevk etti."

Oysa bu bildiriden yirmi yıl önce, 3 Kasım 1755'te Massachusetts Meclisi "asiler, düşmanlar, hainler" diye nitelendirdiği Penobscot Kızılderililerileriyle ilgili olarak aldığı kararda şöyle ödül koyuyordu: "Erkek bir Kızılderili'nin kafatası derisini getirene kırk pound... on iki yaşından küçük kadın veya erkek Kızılderili'nin kafatası derisini getirene ise yirmi pound..."

Thomas Jefferson Bildiri'ye yazdığı bir paragrafta Kralı Afrika'dan kolonilere köle getirtmekle de suçluyor ve daha da ileri giderek "bu lanet ticareti engellemek veya durdurmak için yasal düzenleme girişimlerinin her birini de bastırmakla" itham ediyordu. Bu sözler köleciliğe ve köle ticaretine karşı moral bir öfkenin ifadesi gibi görünüyordu. (Jefferson'ın köleciliğe kişisel olarak karşı olmasını bir kenara koyabiliriz, çünkü gerçek şu ki,

öldüğü güne kadar kendisinin de yüzlerce kölesi vardı.) Ama aslında bu yaklaşımın arkasında olan şey Virginialıların ve bazı güneylilerin kolonilerindeki artan köle sayısından (genel nüfusun yüzde 20'sine ulaşmışlardı) korkuları ve sayı arttıkça yükselen köle ayaklanmaları tehdidiydi. Jefferson'ın bu paragrafı Kongre tarafından kaldırıldı, çünkü köle sahipleri köle ticaretinin sona ermesini istemiyorlardı. Dolayısıyla Amerikan Devrimi'nin büyük özgürlük manifestosunda siyah kölelere karşı böylesine bir jest bile uygun görülmedi.

"Bütün insanlar eşit yaratılmıştır" ifadesi üzerinde herhalde pek durulmamıştır, çünkü bu tür bir politik bağlamda kadınlar "insan" kategorisi içinde görülmüyordu. Dolayısıyla bu sözlerin kadınları da kapsamadığı herkes için bilinen ve kabullenilen bir durumdu. Pratik nedenlerle kadınlara ev içinde, çiftlikte veya ebelik gibi alanlarda belli bir otorite tanınsa da, siyasal haklar ve toplumsal eşitlikle ilgili ölçütler söz konusu olduğunda kadınlar basitçe görmezden geliniyordu.

Kendi dili itibariyle de ancak beyaz erkek kölelere yaşam, özgürlük ve mutluluk hakkıyla kendini sınırlayan Bağımsızlık Bildirisi, 18. yüzyılın ayrıcalıklı beyazlarına ait düşünceleri kapsadığı söylenen Bildiri'den (Fransız Devrimi kast ediliyorçn.) bir kopuşu, daha ileri bir adımı ifade etmiyordu. Tarihe hoşnutsuz bir şekilde bakan reformcular veya radikaller genellikle geçmiş politik dönemlerden çok şey beklemekle suçlanırlar ve bazen de gerçekten böylesi beklentiler içine girdikleri doğrudur. Ama Bağımsızlık Bildirisi'ne eleştiriler bu bağlamda görülemez, çünkü Bildiri'nin içermediği noktalar o tarihler için olanaksız şeyler değil, hatta tam tersine gecikmiş şeylerdi. Bu eleştiriler aslında Bildiri'nin Amerikan toplumunun bazı kesimlerini görmezden gelip, diğer kesimlerini nasıl harekete geçirdiğini anlama çabasıdır. Belirli bir konsensüs yaratmaya ve bu bağlamda ciddi çatışmaların üzerini örtmeye, bu arada insanlığın büyük

bir bölümünü görmeme eğilimini gizlemeye yönelik bir dil hala kullanılıyor.

Hükümetin insanların yaşamı, özgürlükleri ve mutluluğu için varolabileceğini ve bu amaçlardan uzaklaştığı anda yıkılabileceği hakkını vurgulayan Deklarasyon felsefesinin genellikle John Locke'un *Second Treatise on Goverment* adlı yapıtına dayandırılır. Bu yapıt İngilizler baskıcı krallara karşı ayaklanıp parlamenter bir hükümet kurmak için mücadele ederken, 1689'da İngiltere'de yayımlanmıştı. Bildiri de, Locke'un Second Treatise'de yaptığı gibi hükümet ve politik haklardan söz ediyordu ama mülkiyet açısından varolan eşitsizliği görmezden geliyordu. İyi ama, zenginlikte bu kadar büyük farklılıkları olan insanlar gerçekten eşit haklara nasıl sahip olabilirler?

Locke'un kendisi zengin birisiydi; ipek ve köle ticareti yapıyordu, ayrıca faiz ve ipotek gelirleri vardı. Liberal demokrasinin klasik bir açıklaması olarak Second Treatise'yi yazdıktan sadece birkaç yıl sonra İngiltere Merkez Bankası'nın satışa çıkarılan ilk hisselerine büyük yatırım yapmıştı. Carolina kolonilerinin danışmanı olarak, zengin toprak sahiplerinin denetiminde çalışacak ve köle sahiplerinin yer alacağı bir hükümet kurulmasını tavsiye etmişti.

Locke'un halk hükümeti kavramı da İngiltere'de gerçekleşecek bir devrimin ticari kapitalizmin İngiltere'de ve dünyada serbestçe gelişmesini desteklemek üzere ileri sürülmüştü. Locke'un kendisi de çocuk emeğinin "on iki veya on dört yaşına gelinceye kadar toplum için genellikle kayıp olduğunu" üzülerek kabul etmiş ve ailelerinin de rızasıyla üç yaşından büyük bütün çocukların "çalışma okulları"na girmelerini ve böylece "bebeklikten itibaren çalışmaya alıştırılmış olacaklarını" önermişti.

17. yüzyıldaki İngiliz devrimi temsili hükümeti getirdi ve demokrasi üzerine tartışmaları başlattı. Ama İngiliz tarihçisi olarak Christopher Hill'in *The Puritan Revolution* kitabında yazdı-

ğı gibi; "Parlamento egemenliğinin, yasal bir düzenin kurulması hiç kuşkusuz esas olarak zengin adamların yararına oldu." Zenginleri tehdit eden keyfi vergilendirme sona erdirildi, iş dünyasına daha geniş bir hareket alanı yaratmak üzere tekeller kaldırıldı ve İrlanda'nın fethi de dahil olmak üzere, yurtdışında deniz gücü yayılmacı politikanın bir aracı olarak kullanılmaya başlandı. Ekonomik alanda eşitlik için mücadele eden iki politik akım, Levellers (Tesviyeciler) ve Diggers (Kazmacılar) devrimle birlikte ezildiler.

Locke'un desteklediği İngiliz devriminin ardından o zarif yazılarında söz ettiği temsili hükümetin İngiltere'deki sınıf bölünmeleri ve çatışmaları açısından nasıl bir rol oynadığı açıkça görülmektedir. 1768'de tam da Amerikan sahnesi karışmaya başladığı sıralarda ekmek fiyatının yüksekliği ve düşük ücretler nedeniyle İngiltere de ayaklanmalarla, kömür işçilerinin, dökümcülerin, şapkacıların, örgücülerin, denizcilerin grevleriyle çalkalanıyordu. Annual Register dergisi 1768 baharının ve yazının olaylarını şöyle değerlendiriyordu:

"Halkın aşağı tabakalarında maalesef genel bir huzursuzluk yayılmaya başladı. Kısmen hayat pahalılığından, kısmen başka nedenlerden kaynaklanan bu sağlıksız durum hızla kendisini kargaşa ve ayaklanmalar biçiminde ifade etmeye yöneldi ve bu eylemler de üzücü sonuçlara yol açtı."

Locke'un halkın egemenliği teorisinin temelini oluşturan "halk" bir İngiliz parlamento üyesi tarafından şöyle tanımlanıyordu: "Ayak takımını kast etmiyorum... İngiltere'nin ortalama insanlarını kast ediyorum, imalatçıyı, küçük çiftçiyi, tüccarı, toprak sahibi beyleri..."

Amerika'da da Bağımsızlık Bildirisi'nin (Adam Smith'in kapitalist manifestosu *The Wealth of Nations* ile aynı yıl yayımlanmıştı) parlak sözlerinin arkasındaki gerçek şuydu ki, önemli kişilerin içinde yer aldığı yükselen bir sınıf, yüz elli yıllık koloni

tarihi sırasında gelişen zenginlik ve güç ilişkilerini fazla rahatsız etmeden, İngiltere'yi yenmek için yanlarına yeterli sayıda Amerikalıyı çekmeye çalışıyordu. Nitekim Bağımsızlık Bildirisi'nin imzacılarından yüzde 69'u koloni döneminde İngiltere adına resmi görev yapmıştı.

Bağımsızlık Bildirisi, tüm o parlak radikal diliyle birlikte, Boston şehir meclisinin balkonundan okunduğunda, okuyan kişi, İngiltere'ye karşı militan eylemlere karşı çıkan tutucuların oluşturduğu Loyal Nine grubunun bir üyesi, Thomas Crafts idi. Bildirinin okunmasından dört gün sonra Boston İletişim Komitesi belediyeye askeri örgütlenmenin bir planını hazırlayarak Meclis'e sunmasını emretti. Plana göre zenginler para verecek, yoksullar da askerlik yapacaklardı. Bu durum ayaklanmaya yol açarken şöyle bağırılıyordu: "Zorbalık zorbalıktır, kimden gelirse gelsin!"

5

Bir Çeşit Devrim

İngiliz ordusu karşısındaki Amerikan zaferi, silahlı insanların zaten hazır bulunmalarıyla mümkün olmuştu. Hemen hemen her beyaz adamın bir silahı vardı ve onu kullanabiliyordu. Devrimci önderlik yoksul ayak takımına güvenmiyordu. Devrimin kölelerden ve Kızılderililerden bir destek göremeyeceğini biliyorlardı. Dolayısıyla silahlı beyaz nüfusa kur yapmak zorundaydılar.

Ama bu da o kadar kolay değildi. Evet, makinistler ve denizciler ve başka bazıları da İngilizlere karşı öfkeliydi. Ama savaş için genel istek güçlü değildi. Savaş sırasında şu veya bu zaman beyaz nüfusun çoğu askere gidiyordu ama ancak küçük bir bölümü kalıyordu. Devrimci ordu üzerine araştırma yapan John Shy, *A Peoeple Numerous and Armed* adlı kitabında askere giden beyazlar için şöyle diyordu: "Yerel güvenlik komitelerinin bağırıp çağırmalarından, komiser yardımcılarının yolsuzluklarından ve asi yabancıların ellerinde silahlarla kendilerini devrimin askerleri olarak nitelendirmelerinden bezmişlerdi." Shy'ın

tahminine göre, belki de nüfusun beşte biri aktif olarak ihanet içindeydi. John Adams'ın tahminine göre ise, üçte biri devrimi destekliyor, üçte biri karşı çıkıyor, üçte biri de tarafsızdı.

George Washington'ın yardımcılarından ve yeni elitin mensuplarından Alexander Hamilton ise karargahından şöyle yazıyordu: "Bizim köylüler eşekler kadar saf, koyunlar kadar pasif... Özgür olmamaya kararlılar... Eğer kurtulacaksak, Fransa veya İspanya'nın bizi kurtarması gerektiğine inanıyorlar..."

Bu arada Güney'de kölelik iyice yayılmıştı. 1739'da Stone'deki köle ayaklanmasından beri güven içinde olmayan Güney Carolina İngilizlere karşı mücadelede zorlanıyordu, çünkü milisler kölelerin kontrol altında tutulması için kullanılıyordu.

Koloni milislerine ilk katılanlar genellikle "Saygınlığıyla tanınan veya en azından yurttaşlık haklarından tam olarak yararlananlardı" diyor Shy. Beyazlara dost olan Kızılderililer, özgür siyahlar, beyaz hizmetkarlar ve belirli bir evi olmayan beyazlar milis kuvvetlerinden çıkarılıyordu. Ama umutsuzluk pek saygın olmayan beyazların da askere alınmasını getirdi. Massachusetts ve Virginia'da "serseriler" de silah altına çağrıldı. Gerçekte ordu yoksul beyazlar için bir tür umut kapısı haline gelmişti; daha yüksek rütbelere çıkabilir, biraz para biriktirebilir ve toplumsal statülerini değiştirebilirlerdi.

Burada toplumsal bir düzeninin egemenlerinin inatçı bir nüfusu harekete geçirmek ve disipline etmek için başvurdukları geleneksel bir araç vardı; yoksul insanlar, askerliğin sunduğu macera ve ödüller aracılığıyla pek de kendilerine ait hissetmedikleri bir amaç için kavgaya sevk ediliyordu. Yaralı bir Amerikan teğmeni, Bunker Hill'de bir muhafazakar olan (belki de böylesi bir yanıt almak için özel olarak uğraşan) Peter Oliver ile yaptığı görüşmede isyancı kuvvetlere nasıl katıldığını şöyle anlatıyordu:

"Ben bir ayakkabı tamircisiydim ve hayatımı emeğimle ka-

zanıyordum. Bu isyan başladığında durumları hiç de benden daha iyi olmayan bazı komşularımın orduya girmek için Komisyon'a başvurduklarını gördüm. Endişelenmiştim, bu adamların benim üzerimde bir yerlere gelmesinden hoşlanmadım. Bunun üzerine ben de orduya yazıldım. Önce düz bir askerdim... Sonra teğmenliğe yükseldim. Artık daha yüksek rütbelere çıkabileceğimi düşünüyordum. Savaşta ölürsem bu benim sonum olurdu, ama bizim yüzbaşı ölürse, benim onun yerine geçmem ve daha üst rütbelere çıkmam mümkündü. İşte beyefendi, benim orduya katılma nedenlerim bunlar... Yoksa Büyük Britanya ile Koloniler arasındaki anlaşmazlık konusunda hiçbir fikrim yok..."

John Shy bu Bunker Hill teğmenini özel olarak araştırdı. New Hampshire, Peterborough'tan William Scott adında biriydi. İngilizler'in elinde bir yıl tutuklu kaldıktan sonra kaçtı ve tekrar Amerikan ordusuna döndü. New York'taki savaşlara katıldı ve tekrar İngilizlerin eline düştü ama bir gece kılıcını boynuna takıp, saatini de şapkasına iliştirdi ve Hudson nehrini yüzerek yine kaçtı. New Hampshire'e dönerek iki oğlunun da içinde yer aldığı kendi birliğini oluşturdu ve sağlığı izin verdiği sürece çeşitli savaşlarda çarpıştı. Altı yıllık bir hizmetten sonra en büyük oğlunun ateşli bir hastalıktan kampta öldüğünü gördü. Peterborough'taki çiftliğini sattı ama eline geçen para enflasyon nedeniyle hiçbir işe yaramadı. Savaştan sonra New York limanında tekneleri devrilen sekiz kişiyi boğulmaktan kurtardığında kamuoyunun dikkatini çekti. Ardından batıdaki toprakların orduyla birlikte ölçümlerinin yapılmasında çalıştı ve 1796'da hastalığa yakalanarak öldü.

Scott, yoksul ve karanlık bir geçmişi olan ve genellikle alt rütbelerdeki devrimci savaşçılardan bir örnekti. Shy'ın Peterborough bölgesinde yaptığı araştırmalar şehrin önde gelen ve varlıklı yurttaşlarının savaşa kısa süreler için katıldığını gösteriyor. Diğer Amerikan şehirlerinde de durum aynı. Shy şöyle diyor:

"Devrimci Amerika, tarihinde görmediği ölçüde mutlu ve varlıklı bir orta sınıf toplumu olabilirdi ama giderek artan sayıda hayli yoksul insanı barındırıyordu; bu insanların birçoğu 1775 ile 1783 arasında çok acı çektiler ve gerçek savaş içinde büyük işler yaptılar: Çok eski bir hikaye."

Askeri çatışmanın kendisi her şeyi bastırıp diğer konuları önemsizleştirirken, toplum açısından önemli bir mücadele içinde insanları bir tarafı seçmeye zorluyordu, insanları devrimin yanında yer almaya zorlarken çıkarlarının bağımsızlıkta yattığı hiç de kesin değildi. Yönetici elitlerin kuşaklar boyunca öğrendiği -bilinçli veya değil- şeylerden biri savaşın iç sorunlara karşı onları daha güvenli duruma getirdiğiydi.

Askeri hazırlığın gücü tarafsız insanları da kazanmanın bir yolunu bulmaktadır. Örneğin Connecticut'ta kabul edilen bir yasa on altı ve altmış yaş arasındaki her erkeğin askerlik hizmeti yapmasını öngörürken, belirli hükümet yetkililerini, bakanları, Yale öğrencilerini, siyahları, Kızılderilileri ve melezleri dışında tutuyordu. Bazıları başka resmi görevlere çağrılarak veya beş pound ödeyerek de askerlik yapmayabiliyordu. On sekiz kişi parayı ödemeyince hapse atıldılar ve serbest kalmaları için cepheye gitmek zorunda kaldılar. Shy, "Siyasal değişimleri için mekanizma askerlikti" diyor. Bugün silahlı kuvvetlerin demokratikleşmesi gibi görünen şey aslında başka bir şeydir: Çok sayıda gönülsüz insanı ulusal amaçlar için işbirliğine zorlamak ve sürecin bitiminde de bu amaçlara inanmalarını sağlamak.

Şimdi özgürlük savaşında da her zaman olduğu gibi zorunlu askerlik vardı. İngilizlerin zorla askere almalarına karşı yapılan isyanlar hala hatırlanırken 1779'da Amerikan donanması için denizciler askere alınıyordu. Bir Pennsylvania yetkilisi şöyle diyordu: "Askere alma işinin zorluklarının İngiltere'ye karşı mücadelemiz sırasında İngiliz yöneticilerinin karşısına dikilen sorunlara benzediğini gözlüyoruz. Ama bu durum da yine benzer

üzücü sonuçlara yol açacaktır, insanları otoriteye yabancılaştıracak ve küçük bir adım daha atıldığında açık muhalefete dönüşecek ve kan dökülecektir..."

Washington'ın ordusundaki yeni, sıkı disiplini gözleyen Concord, Masachussets'ten bir ordu papazı şöyle yazıyordu: "Yeni lortlar, yeni yasalar. En katı hükümet geliyor ve subaylarla askerler arasında en büyük farklılıklar oluşuyor. Herkese yerini bilmesi ve orada durması öğretiliyor ya da derhal eli ayağı bağlanarak otuz veya kırk kamçı vuruluyor."

Amerikalılar savaşın Bunker Hill, Brooklyn Heights, Harlem Heights, Deep South gibi ilk muharebelerini kaybettiler. Trenton ve Princeton'daki küçük çarpışmaları kazandılar ve sonra da bir dönüm noktası olarak 1777'de New York, Saratoga'daki büyük bir muharebeyi kazandılar. Washington'ın donmuş ordusu Pennsylvania'daki Valley Forge'da beklerken Benjamin Franklin İngilizlerden intikam almak için yanıp tutuşan Fransızlarla ittifak görüşmeleri yapıyordu. Savaş güneye doğru kaydı, İngilizler zafer üstüne zafer kazanıyorlardı. En sonunda Amerikalılar büyük bir Fransız ordusunun desteğini alarak ve Fransız donanmasının İngilizlerin destek ve yedek kuvvetlerinin yollarını kesmeleri sonucunda Virginia'daki Yorktown'da 1781'de nihai zaferi kazandılar.

Bütün bu süreçte Amerikalılar arasındaki zengin ve yoksullar arasındaki bastırılmış çatışmalar tekrar tekrar ortaya çıkmaya devam etti. Savaşın ortalarında Philadelphia'da, Eric Foner'in "Bazıları için korkunç karlar, bazıları için ise korkunç sefalet günleri" diye adlandırdığı ve enflasyonun bir ayda yüzde 45'e ulaştığı dönemde eylem için ajitasyon ve çağrılar yapılmaya başlandı. Bir Philadelphia gazetesi Avrupa'dan örnek vererek şöyle yazıyordu: "Stokçuların hırsı ekmeği karaborsaya düşürerek fiyatlarını yükselttiğinde halk kendi adaletini kendisi sağlıyor. Mağazalara hücum ederek para ödemeden ihtiyaçlarını karşılıyorlar, hatta bazen bu sıkıntıya yol açan suçluları asıyorlar."

Mayıs 1779'da Philadelphia Birinci Topçu Bataryası, "orta sınıfın ve yoksulların" sıkıntılarıyla ilgili olarak Meclis'e başvurdu ve "toplumun erdemli kesimlerini yıkıma uğratarak zenginliklerini artırma hırsında olanlara karşı" şiddet uygulayacağı tehdidinde bulundu. Aynı ay içinde büyük bir miting düzenlenerek fiyatların düşürülmesi ve pazardan gıda maddelerini toplayarak stokladığı iddia edilen zengin bir Philadelphialı, Robert Morris ile görüşülmesi istendi. Ekimde "Fort Wilson ayaklanması" patlak verdi; bir grup milis şehre girdi ve fiyat kontrolüne ve 1776'da Pennsylvania'da kabul edilen demokratik anayasaya karşı çıkan zengin bir avukat ve devrimin yöneticilerinden biri olan James Wilson'ın evine yürüdü. Milisler, Philadelphialı zenginlerin oluşturduğu "ipek stokçusu tugay" tarafından şehrin dışına sürüldü.

Görüldüğü kadarıyla, küçük toprak sahibi veya hiç toprağı olmayan beyazların çoğunluğu hala kölelerden, hizmetkarlardan veya Kızılderililerden daha iyi durumdaydılar ve devrim için kurulan koalisyonda yer alabiliyorlardı. Ama savaşın kurbanları arttıkça zenginlerin ayrıcalıkları ve güvenlikleri giderek katlanılmaz oluyordu. Nüfusun yaklaşık yüzde onu, (Jackson Main, The Social Structure of Revolutionary America'da böyle tahmin ediyordu) büyük toprak sahipleri ve tüccarlar kişisel gelir olarak yılda en az bin pound elde ediyorlar, bin pound da topraktan kazanıyorlardı ve bu adamlar ülkenin toplam zenginliğinin yarısını ellerinde tutarken, sahip oldukları köleler dolayısıyla nüfusun da yedide birine doğrudan sahiptiler.

Savaş sırasında kolonileri yöneten Kıta Kongresi, aile ve iş ilişkileriyle birbirlerine bağlı zengin adamlar tarafından yönlendiriliyordu. Bu ilişkiler Kuzey ve Güney'i, Doğu ve Batı'yı da birbirine bağlıyordu. Örneğin Virginia'nın Richard Henry Lee'si Massachusetts'in Adamses'i ve Pennsylvania'nın Shippens'i ile sıkı ilişkiler içindeydi. Orta ve güney kolonilerin delegeleri tica-

ret ve toprak spekülasyonu aracılığıyla Pennsylvania'daki Robert Morris'e bağlıydılar. Morris finans dünyasının patronuydu ve yardımcısı Vali Morris idi.

Morris, Kıta Kongresi'ne borç verenlere daha fazla destek olmayı planlıyordu, ayrıca sonuna kadar savaşa katılan subaylara yaşam boyu yarım maaş ödenmesini öneriyordu. Bu durum, hiç para almayan, soğukta sürünen, hastalıktan ölen ve sivil tüccarların zenginleşmesini seyreden sıradan askerleri görmezden geliyordu. 1781'in Yılbaşı Günü, Morristown ve New Jersey yakınlarındaki Pennsylvania birlikleri, belki romu fazla kaçırmalarının da etkisiyle, subaylarını etkisiz hale getirdiler, bir yüzbaşıyı öldürüp diğerlerini yaraladılar ve silahlarıyla birlikte Philadelphia'daki Kıta Kongresi'ne doğru yürüyüşe geçtiler.

George Washington derhal duruma el koydu. Olaylarla ilgili olarak kendisine bilgi veren General Anthony Wayne'ye kuvvet kullanılmamasını emretti. Ayaklanmanın kendi birliklerine de sıçrayacağından endişe ediyordu. Wayne'den askerlerin şikayetlerini içeren bir liste almasını istedi ve Kongre'nin de Philadelphia'yı terk etmemesi gerektiğini söyledi, çünkü bu durumda isyancı askerlerle Philadelphia halkı birleşebilirdi. Knox'u at sırtında New England'a göndererek askerler için üç aylık maaş getirtti. Bu arada her ihtimale karşı asilerin önünü kesmek için bin asker de hazırladı. Sonuçta asilerle görüşmeler yapıldı ve isyan sona erdi; askerlerin yarısı terhis edilirken, diğer yarısı da ordudan atıldı.

Bundan kısa bir süre sonra New Jersey Line'de daha küçük bir isyan patlak verdi; iki yüz kadar asker subaylarına meydan okudu ve eyalet merkezi Trenton'a doğru yürüyüşe geçti. Washington bu kez hazırlıklıydı. İyi bakımlı, iyi donanımlı altı yüz kişilik özel bir birlik asilerin üzerine yürüdü ve kuşatarak teslim aldı. Üç elebaşı hemen oracıkta askeri mahkemeye çıkarıldı. Birisi pişman olarak af dilerken, diğer ikisi yine kendi arkadaşla-

rından oluşan ve tetiği çekerken gözlerinden yaş süzülen idam mangası tarafından kurşuna dizildi. Washington, "Bu bir örnek" diyecekti.

İki yıl sonra Pennsylvania cephesinde bir başka isyan daha meydana geldi. Savaş bitmiş, ordu dağılıyordu ama seksen kadar asker paralarını isteyerek ayaklandılar ve Philadelphia'daki Kıta Kogresi'nin binasını işgal ettiler. Bir tarihçinin (John Fiske, The Critical Period) üzüntüyle belirttiği gibi "bir avuç sarhoş isyancı alçakça kapıları tuttu" ve Kongre üyeleri nehrin öte yakasındaki Princeton'a kaçmak zorunda kaldılar.

Devrim sırasında başlarındaki komutanlara ayaklanarak askerlerin çok seyrek olarak yaptıklarını siviller çok daha kolay yapıyorlardı. Ronald Hoffman şöyle diyor: "Devrim, Delaware, Maryland, Kuzey Carolina, Güney Carolina, Georgia ve çok daha az olmak kaydıyla Virginia'yı bütün bir mücadele dönemini kapsayacak tarzda ciddi sivil çatışmaların içine sürükledi." Güneyin alt sınıfları devrim için harekete geçmeye direndiler. Kendilerini, İngiltere'ye karşı kazanacak veya kaybedecek bir politik elitin yönetimi altında görüyorlardı.

Örneğin, 1776'da kabul edilen yeni anayasaya göre, Maryland'de valilik seçimlerinde oy kullanmak için yılda beş bin poundluk, eyalet senatörü seçimlerinde oy kullanmak için ise bin poundluk bir gelire sahip olmak gerekiyordu. Böylece nüfusun yüzde 90'ı yönetimin belirlenmesi hakkından yoksun bırakılıyordu. Dolayısıyla Hoffman'ın dediği gibi, "az sayıda kölesi olanlar, kölesi olmayan çiftçiler, kiracılar ve diğer emeğiyle geçinenler, liberal elit açısından ciddi bir toplumsal denetim sorunu yaratıyorlardı."

Nüfusun yüzde 25'ini (bazı bölgelerde yüzde 50'sini) oluşturan siyah kölelerin isyan edebileceği korkusu büyüktü. Özgürlüklerinin tanınması karşılığında Devrimci orduda savaşmak isteyen siyahların talepleri George Washington tarafından redde-

dilmişti. Dolayısıyla Virginia'daki İngiliz kuvvetlerinin komutanı Lort Dunmore, kendilerine katılacak kölelere özgürlük sözü verince bu durum büyük bir şaşkınlığa ve paniğe yol açtı. Maryland bölgesinden gönderilen bir rapor yoksul beyazların ve kölelerin firarları üzerinde duruyordu;

"Zencilerin küstahlıkları bu bölgede öyle bir noktaya ulaştı ki, en sonunda geçtiğimiz Cumartesi onları silahsızlandırmak gereğini duyduk. Seksen kadar tüfek, tabanca ve kılıca el koyduk. Alt sınıflardan bazı beyazların kötü niyetli ve aptalca konuşmaları onları Kral'ın birliklerinin başarısıyla özgürlüklerine kavuşabileceklerine inanmaya götürdü. Dolayısıyla kölelerimiz arasında bu düşünceleri yayanlara ve teşvik edenlere karşı hoş görülü ve insaflı olmamız beklenemez."

Daha da vahim olanı, Maryland'daki beyazların devrimi destekleyen ama temel ihtiyaç maddelerini de stokladığından kuşkulanılan ailelere karşı ayaklanmasıydı. Bu tür güvenilmez unsurların sınıfsal nefretini birisi şöyle dile getiriyordu: "İnsanların silahlarını bırakarak, Kral ve Parlamento tarafından istenilen vergileri ödemesi ve diğer görevleri yerine getirmesi köle yapılmasından veya şimdiye kadar olduğu gibi yönetilmesinden daha iyidir." Marylandli zengin bir toprak sahibi, Charles Caroll çevresindeki düşmanca havayı şöyle aktarıyordu: "Hemen her kesimden insan üzerinde görülen alçak, pis bir kıskançlık var; geleceği parlak, saygın veya yurttaşların sevdiği birisini çekemiyorlar ve bu hastalıklı duyguları başkalarına da yayıyorlar..."

Tüm bunlara karşın Maryland yönetimi kontrolü elinde tutuyordu. Toprağa ve köle sahiplerine daha büyük vergiler koyarak, borçluların ödemelerini kağıt parayla yapmalarına olanak sağlayarak bazı ödünler veriyorlardı. Bunlar iktidarı elde tutmak için üst sınıfların ödediği bedellerdi ve işe yarıyordu.

Bununla birlikte, Güney'in aşağı bölgelerinde, Carolinalar ve Georgia'da Hoffman'a göre "Çok geniş bölgelerde otoritenin

hayaleti bile görülmüyordu." Halktaki genel hava kendileri açısından hiçbir şey ifade etmeyen savaşta yer almamaktı; " Her iki tarafın da önde gelen kişilerine göre, bayağı insanlar kendi cebini doldurmaya bakıyor, tüketimi kısıyor, ailelerini terk ediyor ve hatta hayatlarını tehlikeye atıyordu. Ciddi kararlar vermeye zorlandıklarında birçoğu tersleniyor veya ortalıktan kayboluyor ve bir o tarafa, bir diğer tarafa meydan okuyor..."

Washington'ın aşağı Güney'deki komutanı Nathanel Greene, bazılarına ödünler vererek, bazılarına baskı uygulayarak ihanetle başa çıkmaya çalışıyordu. Thomas Jefferson'a gönderdiği bir mektupta birliklerinin Kralcılar üzerine yaptığı bir saldırıyı anlatıyordu; "Müthiş bir darbe indirdiler, yüzden fazlası öldürüldü ve birçoğu paramparça edildi. Bu durum diğerleri üzerinde iyi bir etki meydana getirdi." Greene, generallerinden birine "düşmanlarımız üzerinde şiddeti artırın ve dostlarımıza güven verin" diyordu. Öte yandan Georgia valisine de "hainlerin eyaletinize gelmesi için bir kapı açın..." diye tavsiyede bulunuyordu.

Bütün kolonilerde genellikle ödünler en düşük düzeyde tutuluyordu. 1776'dan 1780'e kadar bütün kolonilerde kabul edilen yeni anayasalar eskilerinden çok farklı değildi. Bazı eyaletlerde seçme ve seçilme hakkı için getirilen zenginlik ölçüleri düşürüldüyse de, Massachusetts'te yükseltilmişti. Sadece Pennsylvania tüm bu ölçüleri kaldırarak beyaz erkeklerin hepsine seçme ve seçilme hakkı tanıdı. Yeni insan hakları bildirisi biraz değişik koşullara sahipti. Din ve vicdan özgürlüğünü tanıyan Kuzey Carolina, ekliyordu, "Burada yer alan hiçbir madde din adamlarının ihanet veya isyana teşvik gibi suçlardan yargılanmayacakları ve cezalandırılamayacakları biçiminde yorumlanamaz." Maryland, New York, Georgia ve Massachusetts te benzer önlemleri aldı.

Amerikan Devrimi'nin kilise ile devleti birbirinden ayırdığı söylenir. Kuzey eyaletleri böylesi deklarasyonlarda bulundular

ama 1776'dan sonra getirdikleri vergilerle herkesi Hıristiyan öğretimini desteklemek zorunda bıraktılar. Yüksek Mahkeme Yargıcı David Brewer'in 1892'de "Burası Hıristiyan bir ülkedir" sözlerini hatırlatan William G. McLoughin, devrimin kilise ile devleti birbirinden ayırması üzerine şöyle diyor: "Böyle bir şey ne düşünüldü, ne de gerçekleştirildi... Dinin kendi haline bırakılması da söz konusu değildi. Tam tersine din Amerikan yaşamının her alanına ve kurumuna yerleştirildi."

Devrimin sınıf ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen biri, kaçan Loyalistlerin (İngiltere yanlılarının- çn.) el konulan topraklarına ne olduğuna bakacaktır. Bu topraklar devrimci liderlere çifte fırsat tanıyacak tarzda dağıtıldı; bir yandan kendilerinin ve dostlarının daha da zenginleşmesi gözetiliyordu, diğer yandan da yeni hükümete destek olacak geniş bir taban yaratmak üzere küçük çiftçilere bir bölümü dağıtılıyordu. Aslında bu, yeni ülkenin başlıca özelliklerinden biri haline geldi; birden kendisini büyük bir zenginliğin içinde bulunca, tarihte görülen en zengin yönetici sınıfı yaratmasına karşın, hala geriye kalanla yarattığı orta sınıfları zenginlerle mülksüzler arasında bir tampon olarak kullandı.

Loyalistlerin geniş tarım arazileri devrim için en büyük ödüllerden biri olmuştu. Virginia'daki Lort Fairfax yirmi bir bölgeye yayılan iki milyon hektar araziye sahipti. Lort Baltimore'un Maryland'daki işletmelerinden sağladığı yıllık geliri otuz bin poundun üzerindeydi. Devrimden sonra Lort Fairfax korundu; George Washington'ın dostuydu. Ama büyük arazilere sahip diğer Loyalistlerin, özellikle de kaçmış olanların topraklarına el kondu. New York'taki küçük çiftçilerin sayısı devrimden sonra arttı ve devrim öncesi yıllarda hayli sıkıntıya neden olan az sayıda kiracı çiftçiler vardı.

Bağımsız çiftçilerin sayısı artmakla birlikte, Rowland Berthoff ve John Murrin'e göre "Sınıfsal yapı radikal bir değişikliğe

uğramadı." Yönetici tabakada ancak kişisel değişiklikler meydana geldi, örneğin "Boston, New York veya Philadelphia'nın yükselen tüccar aileleri sessizce toplumsal statülerini kaydırdılar, hatta bazen işleri bozulan veya mülklerine el konularak İngiltere'ye sürgün edilenlerin evlerine bile yerleştiler."

Edmund Morgan devrimin sınıfsal niteliğini bu açıdan özetliyor: "Alt tabakalardakilerin bir yarış içine çekilmesi gerçeği, bizzat bu yarışın kendisinin üst sınıfların mensupları arasındaki bir güç ve iktidar kavgası olduğunu gözlerden kaçırmamalı: Yeninin kurulu olana karşı mücadelesi." Devrimden sonraki duruma bakan Richerd Morris "Her yerde eşitsizlik var" diyor. "Biz, Birleşik Devletler halkı" deyişinde yer alan "halk" kavramı içinde Kızılderililere, siyahlara ya da kadınlara ve hizmetkarlara yer yoktu. Gerçekte şimdi daha fazla sayıda hizmetkar vardı ama devrim "bu beyaz bağımlılığı sona erdirmek için bir şey yapmadı ve iyileştirmek için de çok az şey yaptı."

Carl Degler, Out of Our Past'ta "Amerikan Devrimi'nin kapısından geçerek iktidara gelen yeni bir toplumsal sınıf olmadı. Ayaklanmayı düzenleyen adamlar büyük ölçüde kolonilerin yönetici sınıfına mensuptu" diye yazıyor. George Washington Amerika'nın en zengin adamıydı. John Hancock varlıklı bir Boston tüccarıydı. Benjamin Franklin zengin bir matbaacıydı. Ve böyle gidiyordu...

Öte yandan, makinistler, işçiler, denizciler ve küçük çiftçiler devrimin kullandığı "halk" retoriğinin içinde yer alıyorlar, silahlı kuvvetlerin subay kadrosuna giriyorlar ve az da olsa dağıtılan topraktan paylarına düşüyordu. Böylece dikkate değer bir destekleyici kesim, ulusal bir konsensus yaratılmış oluyordu, öyle ki, görmezden gelinen ve baskı altına alınan insanlar dışında da, "Amerika" diye adlandırılacak bir şey ortaya çıkıyordu.

Staughton Lynd'in New York'taki Dutchess County'nin devrimci dönemine ilişkin olarak yaptığı etraflı araştırma bu görüşü

destekliyor. 1776'da New York'taki büyük feodal malikanelere karşı toprak kiracılarının ayaklanmaları oluyordu. Renssealaerwyck 400 bin hektar toprağı elinde tutuyordu. Bu toprağın bir bölümünün kendilerine ait olduğunu ileri süren kiracılar mahkemelerde bir sonuç alamayınca şiddete başvurdular. 1700 silahlı adam Poughkeepsie'de mahkemeyi bastı ve hapishanenin kapılarını kırarak boşalttı. Ama ayaklanma ezildi.

Devrim sırasında Dutchess Cunty'de Loyalistlerin el konulan topraklarının dağıtımıyla ilgili olarak bir mücadele sürüyordu, ama bu, esas olarak farklı elit gruplar arasındaki bir mücadeleydi. Bu gruplardan biri olan Poughkeepsie anti-federalistleri (anayasaya karşıydılar) kendi kazancı peşinde olan adamları, kırsal kesime yeni gelenleri ve iş adamlarını kapsıyordu. Desteklerini almak için toprak kiracılarına sözler verdiler, kendi politik kariyerleri ve geleceklerini güven altına almak için kiracıların haklı taleplerini istismar ettiler.

Devrim sırasında askerleri harekete geçirmek için kiracılara toprak sözü verildi. Dutchess County'nin önde gelen bir büyük toprak sahibi 1777'de şöyle yazıyordu: "Kiracılara bağımsız çiftçiler olacaklarına ilişkin bir söz vermek en azından altı bin yetenekli çiftçinin bir anda etrafınıza toplanmasını getirir." Ancak devrime bağlanan ve ondan bir şeyler bekleyen çiftçiler gördüler ki, kendileri orduda piyade olarak ayda 6.66 dolar alırken, bir albay ayda 75 dolar alıyordu. Melancton Smith ve Matthew Paterson gibi yerel hükümet görevlileri zenginleşirken kendilerine verilen para enflasyonla eriyip gidiyordu.

Tüm bunlar savaşın ortalarına doğru toprak kiracılarını tehlikeli bir güç durumuna getirdi. Birçoğu kira ödemeyi durdurdu. Yönetim telaşlandı, hızla Loyalist topraklara el koyma kararı aldı ve bunları dağıtarak bölgede varolan 1800 bağımsız çiftçiye 400 çiftçi daha ekledi. Bu, daha sonra 1788'de anti-federalist olacak bir zengin fraksiyonuna blok halinde oy verecek yeni

seçmenler anlamına geliyordu. Yeni toprak sahipleri bir kez devrimin ayrıcalıklı çevresine girdikten ve politik olarak da kontrol altına alındıktan sonra, liderleri Melancton Smith ve diğerleri ilk önce Anayasanın kabul edilmesine muhalefet ettiler, desteklemek için değişmesini istediler ve nitekim istedikleri oldu ve New York'ta onaylanarak anayasa kabul edildi. Yeni toprak sahipleri artık kiracı değil borçlu olduklarını anladılar, toprak sahiplerine kira yerine bankalara borç ödüyorlardı.

Göründüğü kadarıyla, İngiliz yönetimine karşı ayaklanma, İngiltere'ye bağlı olanların yerini belirli bir koloni elitinin almasını getirdi, küçük toprak sahiplerine bazı çıkarlar sağladı ve emeğiyle geçinen yoksul beyazlarla kiracı çiftçileri büyük ölçüde eski durumlarında bıraktı.

Devrim, Amerikan yerlilerine, Kızılderililere ne ifade ediyordu? Bağımsızlık Bildirisi'nin zarif sözcükleriyle görmezden gelinmişlerdi, ne içinde kendilerinin yaşadığı bölgeleri yönetecek kişilerin seçiminde eşit haklara sahiptiler, ne de beyaz Avrupalıların gelişinden önceki yüzyıllarda olduğu gibi mutluluk peşinde koşabilirlerdi. Artık İngilizler de gittikten sonra, Amerikalılar Kızılderilileri topraklarından sürme ve direndiklerinde katletme sürecini insafsızca yürütebilirlerdi. Kısacası, Francis Jennings'in belirttiği gibi, beyaz Amerikalılar doğuda İngiliz emperyalizminin denetimine karşı, batıda ise kendi emperyalizmleri için dövüşüyorlardı.

Devrimden önce Virginia ve New England'da Kızılderililere zorla boyun eğdirilmişti. Diğer yerlerde ise kolonilerle birlikte yaşamanın yollarını bulmuşlardı. Ama 1750'lerde kolonilerin nüfusu hızla artınca batıya doğru yayılarak yeni topraklar bulma baskısı Kızılderililerle çatışma için ortamı hazırladı. Doğudan emlak komisyoncuları Ohio River Valley'de görünmeye başladılar; burası, Iroquois Kızılderililerinin sözcülüğünü yaptığı ve Covenant Chain adı verilen bir kabile konfederasyonuna aitti.

Karışık bir dolandırıcılık aracılığıyla New York'ta yaklaşık 320 bin hektar Mohawk toprağına el kondu ve Mohawk_New York dostluğu da sona erdirildi. Mohawkların şefi Hendrick'in 1753'te Vali George Clinton ve New York eyalet konseyine üzüntülerini bildiren konuşması kayda alınmıştı:

"Kardeş, buraya topraklarımızla ilgili şikayetlerimizi bildirmek üzere geldiğimizde bizim için bir şeyler yapılmış olacağını umuyorduk, size Ovenant Chain'in atalarının incindiğini bildirdik ve siz kardeş bize Albany'e yerleştirileceğimizi söylüyorsunuz, ama biz Albany tüccarlarını iyi tanıyoruz, onlara güvenmiyoruz, onlar insan değil şeytandır... Evimize döner dönmez diğer kardeşlerimize, öteki beş kabileye boncuk kemeri göndererek sizinle bizim aramızdaki dostluğun sona erdiğini ileteceğiz. Böylece kardeşim bundan sonra beni duymayacaksınız ve kardeşim biz de bir daha sizi duymak istemiyoruz."

Kuzey Amerika'ya egemen olmak için İngilizler Fransızlarla Yedi Yıl Savaşı'nda çarpışırken Kızılderililer Fransızların yanında dövüştü. Fransızlar tüccar oldukları için Kızılderililerin topraklarını işgal etmiyorlardı, oysa İngilizler Kızılderililerin av sahalarına ve yaşadıkları yerlere kesin göz dikiyorlardı. İngiliz Generali Braddock'un Fransızlara karşı desteğini istediği Delaware Kızılderililerinin şef Shingas ile görüşmesi şöyle kayda geçirilmişti:

"Shingas General Braddock'a İngilizlerin dostu olan Kızılderililerin İngilizler arasında yaşayıp ticaret yapıp yapamayacaklarını ve ayrıca kendilerini ve ailelerini geçindirmek için yeterli av alanına sahip olup olamayacaklarını sordu... General Braddock hiçbir vahşinin bu topraklara giremeyeceğini söyledi... Bunun üzerine Shingas ve diğer şefler de topraklarımız üzerinde yaşama özgürlüğümüz olmazsa o topraklar için dövüşmeyiz diye yanıtladılar..."

Savaş 1763'te sona erince Fransızlar eski müttefiklerini dik-

kate almayarak Appalachianların batısındaki İngiliz topraklarını terk ettiler. Bu durumda Kızılderililer İngilizlerin batıdaki kuvvetlerine karşı savaşmak için bir araya geldiler; bu, İngilizler tarafından "Pontiac'ın Oyunu" olarak nitelendirildi, ama Francis Jennings'in kullandığı sözcüklerle "bağımsızlık için verilen bir kurtuluş savaşı" idi. İngiliz Generali Jeffrey Amherst'in emri üzerine Fort Pitts'in komutanı görüşmeleri sürdürdüğü Kızılderili şeflerine çiçek hastalığının mikroplarını barındıran battaniyeler vererek saldırıyı başlattı. Bu, bugün biyolojik savaş denilen şeyin bir tür öncüsüydü. Çiçek hastalığı Kızılderililer arasında kısa sürede yayıldı.

Bunun yanı sıra ve köylerin yakılınasına karşın İngilizler gerilla savaşını sürdüren Kızılderililerin mücadele azmini yok edemediler. Sonunda barış yapıldı ve İngilizler Appalachianlarda bir sınır oluşturmaya, bunun ötesine geçerek Kızılderililerin bölgesine girmemeye söz verdiler. Bu, 1763'teki Kraliyet Deklarasyonu idi ve Amerikalıları kızdırdı. (Orijinal Virginia haritasında koloninin toprakları batıda okyanusa kadar gidiyordu.) Bu, devrim sırasında Kızılderililerin büyük çoğunluğunun neden İngilizlerin yanında çarpıştığını açıklamaya yardımcı olur. Önce Fransız, sonra da İngiliz müttefikleri giden Kızılderililer gözünü toprak hırsı bürümüş yeni bir ulusla tek başlarına karşı karşıya kalmışlardı.

Amerikalılar artık Kızılderili topraklarının kendilerine ait olduğunu düşünüyorlardı. Ama bu düşüncelerini gerçekleştirmek üzere batıya yapılan seferler başarılı olmayacaktı; savaşlara verilen isimlerden bile durum belliydi: Harmar'ın Küçük Düşürülmesi ve St. Clair'in Utancı. Hatta General Anthony Wayne 1798'deki Fallen Timbers Savaşı'nda Kızılderililerin batı konfederasyonunu yenilgiye uğrattı ama güçlerini de gördü. Yapılan Greenville Barışı ile birlikte Kızılderililerin terk ettikleri belirli bölgeler karşılığında Birleşik Devletler de Ohio'nun kuzeyinde-

ki, Missisipi'nin doğusundaki ve Great Lakes'in güneyindeki topraklar üzerinde hak iddia etmeyecekti; eğer Kızıderililer bu toprakları satmaya kalkarlarsa önce Birleşik Devletler'e teklif edeceklerdi.

Kızılderilileri Amerikan Devrimi'nin merkezine koyan Jennings -sonuçta herkes Kızılderililerin toprakları üzerinde savaşıyordu- devrimi "birbirlerini avlamaya çalışan çeşitli ezilen ve sömürülen insanların bir karmaşası" olarak görüyordu. Doğudaki elit kıyı şeridindeki toprakları kontrol ederken, toprak peşindeki yoksullar da Batı'ya doğru gitmeye zorlanıyorlar ve Jenning'e göre burada zenginler için kullanışlı bir siper haline geliyorlardı, çünkü "Kızılderili baltasının ilk hedefi sınır boylarındakilerin kafataslarıydı."

Amerikan Devrimi'nin bir sonucu olarak siyah kölelerin durumu daha da karmaşıktı. Binlerce siyah İngilizlerle birlikte dövüştü. Birçoğu kuzeyden olmak üzere beş bin kadarı devrimcilerle birlikteydi, ayrıca Virginia ve Maryland'den de özgür siyahlar vardı. Güneyin aşağı bölgeleri siyahları silahlandırmakta isteksizdi. Savaşın yarattığı kaosun ve çatışmaların ortasında binlercesi özgürlüklerini elde ederek savaşın sonunda gemilere binip, yerleşmek üzere İngiltere'nin, Yeni İskoçya'nın, Batı Hint Adaları'nın veya Afrika'nın yolunu tuttu. Birçoğu ise eski efendilerinden kurtularak özgür siyahlar olarak Amerika'da kaldılar.

Kuzey eyaletlerinde, siyahların ordunun önemli bir bölümünü oluşturması, köle kullanımı için güçlü ekonomik nedenler olmaması ve Devrim'in taşıdığı retorik dolayısıyla çok yavaş olmakla birlikte kölelik sona erdi. Ama yine de, Kuzey'deki siyah nüfusun dörtte birini oluşturan otuz bin siyah 1810'a kadar köle olarak kaldı. Güney'in yukarı bölgelerinde eskisinden daha fazla özgür siyah vardı ve daha fazla yasal kontrolü getiriyordu. Güney'in alt bölgelerinde ise pirinç ve pamuk plantasyonlarının gelişmesi nedeniyle kölelik de genişledi.

Devrimin sağladığı şey, siyahların beyaz toplumdan hak talep etmeleri için alan ve fırsat yaratmak oldu. Bu talepler bazen Baltimore, Philadelphia, Richmond, Savannah'taki yeni, küçük siyah elitlerden geliyordu, bazen de açıkça ve cesurca kölelerden. Bağımsızlık Bildirisi'ne dayanan siyahlar Kongre'ye ve eyalet yönetimlerine başvurarak köleliğin kaldırılmasını ve siyahlara eşit haklar verilmesini istediler. Boston'da siyahlar çocuklarının eğitimi için beyazlar gibi kent yönetiminden para talep ettiler. Norfolk'da mahkemelerde tanıklık yapmalarına izin verilmesini istediler. Nashville siyahları, özgür siyahların "herhangi bir yurttaşın sahip olduğu olanaklara sahip olması gerektiğine..." inanıyordu. Charlestown'da özgür bir siyah kasap olan Peter Mathews, diğer özgür siyan esnaf ve zanaatkarlarla birlikte meclise başvurarak siyahlara karşı ayrımcı yasaların kaldırılmasını istedi. 1780'de, Massachusetts'teki Dartmouth'ta yedi siyah meclise başvurarak vergi mükellefi olmaları dolayısıyla oy kullanma hakkı istedi:

"... kendimizi haklarımızdan mahrum görüyoruz, çünkü eyaletin diğer özgür adamları gibi seçimlerde oy kullanamıyoruz, bizi vergilendirenleri etkileyemiyoruz. Oysa renklerimize rağmen ortak çıkarlarımız ve iktidarı ele geçirmek için (ve bu arada vergilendirmeyi de kararlaştırmak amacıyla) biz de savaş meydanlarındaydık..."

Kendi kendine matematik ve astronomi öğrenen, bir güneş tutulmasını önceden tam olarak bilen ve yeni Washington kentini planlamakla görevlendirilen bir siyah adam, Benjamin Banneker, Thomas Jefferson'a şöyle yazıyordu:

"Sanırım sizin tarafınızdan iyi bilinen bir gerçek olarak, çok uzun zamandır dünyanın baskısı ve sömürüsü altında olan bir ırkın mensuplarıyız; çok uzun zamandır hor görüldük ve çok uzun zamandır insandan çok hayvan gibi değerlendirildik ve akli yeteneklerimizin pek olmadığı düşünüldü... Hala bizim

için genellikle uygun görülen bu tür saçma ve yanlış fikir ve görüşlerin ortadan kaldırılması için her fırsatı kullanacağınıza inanıyorum; ve hepimize aynı Tanrının vermiş olduğu duygularımızın ortak olduğuna da inanıyorum. Tanrı bizi sadece aynı etten ve kemikten yapmakla kalmamış, hepimizi aynı ruh, aynı heyecan ve aynı yeteneklerle donatmıştır..." Banneker, "Beslendiğiniz bu dar önyargılardan kendinizi kurtarın" diye Jefferson'a çağrıda bulundu.

Aydınlanmış, bilgili bir kişi olarak Jefferson elinden geleni yaptı. Ama Amerikan toplumunun yapısı, pamuk plantasyonlarının gücü, köle ticareti, kuzey ve güney elitlerinin politik birliği ve kendi zaaflarının -pratik nedenler ve ideolojik bağımlılıkyanı sıra kolonilerdeki ırkçı önyargıların uzun kültürel geçmişi, Jefferson'ı yaşamı boyunca bir köle sahibi olarak bıraktı.

Siyahların aşağı görülmesi, Kızılderililerin yeni kurulmakta olan toplumdan dışlanması, zenginler ve güçlüler için yeni ulus içinde egemen bir statü oluşturulması, tüm bunlar daha Devrim zamanında kolonilerde gerçekleşmişti.

Pek çok Amerikalı için 1787'de yapılan anayasa, akıllı, insancıl adamların demokrasi ve eşitlik için yarattıkları yasal bir çerçeve olarak parlak bir çalışma idi. Bu görüş 19. yüzyılın başlarında yazan tarihçi George Bancroft'un şu satırlarında yansıyordu:

"Anayasada eşitlik ve bireysellikle çatışan hiçbir şey yer almamaktadır. Farklı görüşler, kollanan sınıf, din veya politik iktidar ve mülkiyet arasında hiçbir ayrım yapmamakta, hepsine eşit mesafede durmaktadır. Bireyi bireyle karşı karşıya bırakmaktadır..."

20. yüzyılın başlarında anayasa üzerine yazan bir diğer tarihçi, Charles Beard'in söylediği ise özetle şuydu: "Zenginler ya hükümeti doğrudan kontrol etmeli, ya da hükümetin iş gördüğü yasaları..."

Bu yaklaşımını anayasayı yapanlara uygulayan Beard, 1787'de Philadelphia'da toplanan elli beş adamın politik görüşlerini ve ekonomik durumlarını inceledi. Ortaya çıkan tablo dikkat çekiciydi. Hazinenin resmi kayıtlarına göre, anayasayı yapanların çoğunluğunun mesleği avukatlıktı, büyük çoğunluğu geniş topraklara, kölelere, fabrikalara, gemilere sahip olan zenginlerdi; yarısının faizde parası ve kırkının elinde de hazinenin bonoları vardı.

Böylece Beard, anayasa yapıcılarının çoğunluğunun güçlü bir federal hükümet kurulmasında doğrudan ekonomik çıkarlarının olduğunu ortaya koyuyordu; sanayiciler gümrük koruması, faizciler borçların kağıt para ile ödenmemesi, Kızılderililerin topraklarını işgal etmiş olan spekülatörler devlet koruması, köle sahipleri ayaklanmalara ve firarlara karşı federal güvenlik, bono sahipleri de borçlarının rahatça ödenebilmesi için ulusal çapta vergi toplanmasını istiyordu.

Beard, Anayasa Kongresi'nde dört grubun temsil edilmediğini belirtti: köleler, sözleşmeli hizmetkarlar, kadınlar ve mülkiyeti olmayan erkekler. Böylece anayasa da bu grupların çıkarlarını yansıtmıyordu.

Bununla birlikte Philadelphia Kongresi'ne katılan istisnasız herkes Beard'ün şemasına uymuyordu tabii. Massachusetts'den Elbridge Gerry ve Maryland'den Luther Martin, her ikisi de büyük toprak sahibi olmasına karşın anayasaya red oyu verdiler. Ama önemli olan şu ki, Beard'ün bulguları da zenginlikle anayasanın desteklenmesi arasında güçlü bir bağı ortaya koyuyordu.

1787 yılına gelindiğinde güçlü bir hükümete olan ihtiyacın nedeni sadece büyük ekonomik çıkarların korunması değildi ama aynı zamanda hoşnutsuz çiftçilerin ayaklanmasının yarattığı korku da vardı. Bu korkuya yol açan başlıca olay 1786 yazında batı Massachusetts'de meydana gelen ve Shays Ayaklanması diye bilinen isyandı.

Massachussets'in batıdaki şehirlerinde Boston'daki yönetime karşı bir öfke birikmişti. 1780'de yapılan yeni anayasa oy kullanma hakkı için mülkiyet ölçütlerini yükseltmişti. Hayli zengin olmadıktan sonra eyalet yönetiminin belirlenmesine katılmak mümkün değildi. Ayrıca eyalet meclisi başka yerlerdeki gibi, örneğin Rhode Island'da olduğu gibi, borç batağındaki çiftçilerin borçlarını ödemelerini kolaylaştıracak olan kağıt para basımını reddediyordu.

Batıdaki bazı kasabalarda eyalet yönetimine karşı muhalefet örgütlemek için gizli toplantılar düzenlenmeye başladı. Coşkulu ve öfkeli konuşmalara sahne olan bu toplantılarda sorunu barışçı yollardan çözmek isteyenler de vardı. Bunlar Boston'daki Genel Mahkeme'ye dilekçeyle başvurmayı kararlaştırdılar.

Ancak Genel Mahkeme'nin tarihi saptanmış toplantısından önce Hampshire County'de, Northampton ve Springfield'deki kasabalarda hükümet yetkilileri borçlarını ödememiş olan çiftçilerin arabalarının peşinde koşmaya başladılar; borçlarına karşılık olarak o sıralarda hasat edilmeyi bekleyen tarlalarına el koymaya çalışıyorlardı. Ve böylece, kendilerine verilen sözlerin yerine getirilmemesine öfkelenen bağımsızlık savaşının eski askerleri, çiftçileri müfrezeler halinde örgütlemeye başladılar. Bu eski askerlerden biri de borcunu ödemediği için geçen yaz hapse atılmış Luke Day idi.

Mahkemeyi silahlı çiftçilere karşı korumak için şerif milislere güveniyordu ama milislerin büyük çoğunluğu Luke Day'in yanındaydı. Yine de şerif beş yüz adam toplamayı başardı ve siyah cüppelerini giyen yargıçlar mahkeme binasına giderken şerifin kendilerini koruyabileceğini düşünüyorlardı. Ama mahkeme binasının merdivenlerinde elinde bir dilekçeyle Luke Day duruyordu. Genel Mahkeme'nin anayasaya aykırı karar verdiğini ve bunu çiftçiler lehine düzeltinceye kadar yargıçların duruşmalara ara vermesini istiyordu. 1500 silahlı çiftçi de Luke Day'in yanında duruyordu. Yargıçlar duruşmalara ara verdiler.

Bunun hemen ardından Worcester ve Athol'daki çiftçiler de silahlanarak yerel mahkemeleri bastılar ve yargıçların topraklarının ellerinden alınmasını görüşmelerine izin vermediler. Milisler ya çiftçilere sempati duyuyorlardı ya da duruma müdahale edebilecek sayıda değillerdi. Concord'da iki savaş görmüş elli yaşındaki Job Shattuck liderliğinde arabalardan ve atlardan meydana gelen bir konvoyla şehre giren çiftçiler aynı şekilde yargıçlara mesaj gönderdiler. Kasabada genel bir toplantı yapıldı ve yargıçların duruşmalara ara vermesi kararlaştırıldı.

Great Barrington'da şehir meydanında toplanan bin kadar silahlı milis arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Tartışmaların sonucunda mahkemelerin başlamasından yana olanların yolun sağ tarafına, karşı olanların ise sol tarafına geçmesi kararlaştırıldı. İki yüz kişi sağ tarafa geçerken, sekiz yüz kişi sol tarafa geçmişti. Böylece burada da yargıçlar duruşmalara ara verdi. Ardından kalabalık hapishaneyi basarak borçlarını ödeyemedikleri için tutuklanmış olanları serbest bıraktı.

Massachussets'deki politik liderler telaşlanmıştı. Samuel Adams gibi bir zamanların radikal unsurları şimdi halkın yasalara uygun bir şekilde hareket etmesini ısrarla vurguluyordu. Adams çiftçileri İngiliz ajanlarının kışkırttığını iddia ediyordu. Greenwich'den yanıt geldi: Siz Boston'dakiler, sizin paranız var, bizim yok. Siz kendiniz devrim sırasında yasaların dışına çıkmadınız mı?

İsyancılar artık Regülatörler olarak adlandırılıyordu. Amblemleri baldıran otuydu. Hareketin boyutları çoktan Massachusetts'i aşmıştı. Rhode Island'da borçlular meclise el koymuş, kağıt para basıyordu. New Hampshire'da Eylül 1786'da birkaç yüz adam Exeter'deki meclisi kuşatarak vergilerini geri istedi ve kağıt para basılmasını sağladı.

Daniel Shays batı Massachussetts'de sahneye çıktı. Devrim başladığında yoksul bir çiftçiydi. Orduya katılmış, Lexington,

Bunker Hill ve Saratoga'da savaşmış ve yaralanmıştı. 1780'de hiç para almadan ordudan ayrıldı ve evine döndü. Ama bir süre sonra borçlarını ödeyemediği için kendisini mahkemenin karşısında buldu. Bu arada başkalarının başına gelenleri de görüyordu; borcunu ödeyemeyen hasta bir kadının altından yatağını bile almışlardı.

Shays'i ayaklanmanın liderliğine götüren olay 19 Eylül'de oldu; Massachussetts Yüksek Mahkemesi Worcester'de toplandı ve üç arkadaşının da arasında olduğu on bir ayaklanma liderini mahkum etti; gerekçe "düzeni bozmak, baş kaldırmak ve fesat çıkarmak" idi. Yasaları çiğneyerek ve silahlanarak "adaletin ve yasaların uygulanmasını" engellemişlerdi. Yüksek Mahkeme bir hafta sonra Springfield'de toplanmayı ve Luke Day davasını görüşmeyi kararlaştırdı.

Bunun üzerine çoğunluğu eski asker olmak üzere yedi yüz çiftçiyi silahlandıran Shays bunları Springfield'e götürdü. Burada karşılarına bir generalin komutasındaki dokuz yüz asker ve bir de top çıktı. Shays geçmek için generalden izin istedi, o da verdi. Böylece şehir meydanına doğru yürüyüşe geçen Shays ve adamları trampetler ve sloganlarla ilerlediler. Sayıları giderek artarken milislerden ve çevreden gelen çiftçilerden de katılım oluyordu. Yargıçlar önce duruşmaya bir gün ara verdiler ve ardından da ertelediler.

Şimdi Boston'da toplanan Genel Mahkeme'ye Vali James Bowdain "hükümetin sarsılan itibarını koruma" çağrısı yapıyordu. İngiltere'ye karşı daha yeni silaha sarılıp, ayaklanmış olanlar yasalara ve düzene uyulmasını istiyorlardı. Sam Adams bir Ayaklanma Yasası çıkarılmasını sağladı ve mahkeme kararı olmadan hapse atılması gibi önlemler alınmaya başlandı. Bu arada öfkeli çiftçiler yatıştırılmaya ve bir uzlaşma yolu da bulunmaya çalışılıyordu; eski vergiler para yerine ürünle de ödenebilirdi.

Ama tüm bu önlemler ve ödünler bir işe yaramadı. Worcester'de 160 asi mahkeme binasının önünde toplandı. Şerif Ayaklanma Yasasını hatırlatarak dağılmalarını istedi. Asiler yargıçlar binayı terk ederse kendilerinin de dağılacağını söylediler. Şerif idamdan söz ederek bağırıyordu. Birisi şerife arkadan yaklaştı ve şapkasının içine baldıran otu koydu. Yargıçlar binayı terk ettiler.

Bu arada huzursuzlukları artan çiftçilerle milisler arasındaki çatışmalar büyüyordu. Kış aylarının karı çiftçilerin mahkemelere gidiş-gelişini engelliyordu. Shays'ın Boston'a düzenlediği bin kişilik yürüyüşü geri püskürten müthiş bir tipi oldu ve bir kişi soğuktan donarak öldü.

Nihayet parası Bostonlu tüccarlar tarafından sağlanan ve General Benjamin Lincoln komutasındaki bir ordu bu çatışmalara müdahale etti. Açılan top ateşinde üç kişi can verdi. Kendi topunun ağzında duran bir asker iki kolunu birden kaybetti. Kış koşulları giderek ağırlaşıyordu. Çok sayıda isyancı dağılmaya ve kaçmaya başladı. Shays Vermont'a sığınırken adamları da kuşatılmaya başlandı. Savaşta bir miktar daha kayıp veren çiftçiler otoriteye karşı örgütsüz ve umutsuz şiddet eylemlerine yöneldiler; çiftliklerin ambarlarını yaktılar, bir generalin atlarını katlettiler. İki yolcu kızağının gece karanlığındaki çarpışmasında bir hükümet askeri öldürüldü.

Yakalanan isyancılar Northampton'da mahkemeye çıkarıldılar ve altısı hakkında ölüm cezası verildi. Pittsfield şerifinin kapısına bırakılan bir notta şöyle yazıyordu:

"Adamlarımdan bazılarının adalet için savaştıklarından ölüme mahkum olduklarını öğrendim. Böylesine korkunç bir suça katılmayacağını umarım, yoksa sen de ölüme mahkum olur, aynı şekilde cezanı çekersin... Hızla kendini ölüme hazırla, zira senin veya benim hayatım kısa olacak. Ormanlardaki ağaçlar yapraklandığında geri döneceğim ve sana kısa bir ziyarette bulunacağım."

Otuz üç isyancı daha yargılandı ve altısı daha ölüme mahkum edildi. İdamların sürüp sürmemesi tartışılıyordu. General Lincoln aftan yanaydı ve bir Af Komisyonu kurulmasını sağladı ama Samuel Adams şöyle diyordu: "Bir monarşide ihanet affedilebilir veya hafif bir cezaya çarptırılabilir ama bir cumhuriyetin yasalarına karşı ayaklananlar ölümü hak etmişlerdir." Böylece birkaç kişi daha idam edildi bazıları ise affedildi. Vermont'taki Shays de 1788'de affedildi ve Massachusetts'e dönerek yoksulluk ve sefalet içinde öleceği 1825 yılına kadar burada yaşadı.

Shays Ayaklanması sırasında Fransa'da büyükelçi olan Thomas Jefferson, bu tür ayaklanmaların toplum için sağlıklı olduğunu söylüyordu. Bir arkadaşına gönderdiği bir mektupta şöyle yazıyordu: "Küçük bir ayaklanma o kadar kötü bir şey değildir... Hükümetin sağlığı için bir tür ilaç görevini görür... Oldukça uzun zamandır böylesi bir ayaklanma yaşamadık... Özgürlük ağacı zaman zaman vatanseverlerin ve diktatörlerin kanlarıyla sulanmalıdır. Bu, onun doğasında vardır."

Ama Jefferson gerçek sahneden hayli uzaktı. Ülkenin ekonomik ve politik eliti o kadar hoşgörülü değildi. Bu örneklerin yayılmasından endişe ediyorlardı. Washington'ın ordusundan eski bir asker, General Henry Knox eski askerlerden "Cincinnati Birliği" adını taşıyan bir örgütlenme oluşturdu; bir tarihçinin belirttiği gibi; "katıldıkları savaşın kahramanca anılarını yüceltmek için." Ama aynı zamanda yeni devletteki radikal eğilimleri de kontrol altında tutmayı amaçlıyordu. 1786 yılı sonlarında Shays Ayaklanması üzerine Washington'a yazan Knox ülkenin zengin ve güçlü liderlerinin birçoğunun da duygularını dile getiriyordu:

"İsyancılar hiç bedel ödememişler veya çok küçük miktarlarda vergi vermişlerdir. Ama hükümetin zayıflığını görüyorlar; zenginlerle kıyaslandığında kendi yoksulluklarını görüyorlar; güçlerinin de farkındalar ve kendi koşullarını düzeltmek için

servet sahiplerine saldırıyorlar. Amentüleri şu: Birleşik Devletler'in mülkiyeti İngilizlerden hep birlikte kurtarıldı öyleyse bu hepimize ait ortak mülkiyet olmalı. Buna karşı çıkan eşitliğin ve adaletin düşmanıdır ve yeryüzünden silinmelidir."

Savaş sırasında Washington'ın yaverlerinden olan Alexander Hamilton yeni aristokrasinin en güçlü ve kurnaz liderlerinden biri olarak politik felsefesini şöyle dile getiriyordu:

"Bütün toplumlar az veya çok olarak kendi aralarında bölünmüşlerdir. Az olanlar zengin ve soylu olanlardır, çok olanlar ise halk kitlelerini oluşturur. Halkın sesinin Hak'ın sesi olduğu söylenir; bu özdeyiş kuşaktan kuşağa aktarılır ve buna inanılırsa da aslında doğru değildir. İnsanlar karmaşık ve değişkendir; çok seyrek olarak doğru davranır ve karar verirler. Dolayısıyla birinci sınıf kişilere hükümette sürekli kalma şansı vermek gerekir... Her yıl kitlelerin ayaklanmasıyla uğraşmak zorunda kalan demokratik bir meclisin istikrarlı bir şekilde kamunun çıkarlarını koruması mümkün mü? Demokrasinin kusurlarını ancak sürekli bir kurum denetleyebilir ve giderebilir..."

Anayasanın ele alındığı toplantıda Hamilton ömür boyu görev yapmak üzere bir devlet başkanı ve bir senato seçilmesini önerdi. Ancak toplantı önerilerini benimsemedi. Ama Temsilciler Meclisi dışında halkın özgürce seçimlere katılmasını da uygun görmedi. Temsilciler Meclisi seçimlerine katılma hakkını belirleyecek olanlar ise eyalet meclisleriydi ve hemen tümünde de oy kullanma hakkı bazı mülkiyet esaslarına bağlanıyordu. Kadınların, Kızılderililerin ve kölelerin oy kullanma hakkı ise zaten hiçbir biçimde yoktu. Anayasa, senatörlerin eyalet meclisleri tarafından seçilmesini, devlet başkanının yine eyalet meclisleri tarafından belirlenecek ikinci seçmenler tarafından seçilmesini ve yüksek mahkemenin de devlet başkanı tarafından atanmasını uygun gördü.

Bununla birlikte devrim sonrası toplumda demokrasinin tek

sorunu oy hakkındaki anayasal sınırlamalardan ibaret değildi. Anayasanın da ötesine giden, toplumun zengin ve yoksul olarak bölünmesinden kaynaklanan derin sorunlar bulunuyordu. Bazılarının büyük zenginliği ve gücü olduğunda, toprağa, paraya, gazetelere, kiliseye, eğitim sistemine sahip olduklarında, oy kullanma hakkı -ne kadar geniş olursa olsun- böylesine bir iktidarı nasıl sınırlayabilirdi? Bunun da ötesindeki bir sorun ise şuydu: En geniş şekilde seçilse bile, kargaşaya dayalı bir değişimi önlemek için bir temsili hükümetin doğası tutucu olmak zorunda değil miydi?

Sonunda Anayasanın onaylanmasına sıra geldi ve eyalet meclislerinde yapılan oylamalarda on üç eyaletin dokuzunun oylarıyla anayasa onaylanmış oldu. Anayasanın onaylanması üzerine en yoğun tartışmanın gerçekleştiği New York'ta yayımlanan bir dizi gazete makalesi anayasanın yapısı hakkında hayli fikir veriyor. Anayasanın onaylanmasını destekleyen bu makaleler James Madison, Alexander Hamilton ve John Jay tarafından yazılmıştı ve Federalist Papers (Federalist Gazeteler) olarak biliniyordu. (Anayasaya karşı çıkanlar ise anti-federalistler olarak adlandırılıyordu.)

Federalis Paper 10. sayıda , James Madison temsili bir hükümetin çeşitli gruplar arasındaki anlaşmazlıklarla dolu olan toplumda barışı koruması gerektiğini tartışıyordu. Bu anlaşmazlıklar "mülkiyetin çeşitli ölçülerde ve eşit olmayan biçimde dağılmış olmasından" kaynaklanıyordu. Mülkiyeti elinde tutanlarla ondan yoksun olanların toplumda birbirinden farklı çıkarları oluşuyordu. Madison'a göre sorun, zenginlikteki eşitsizlikten gelen bu toplumsal çatışmaların nasıl denetleneceğinde düğümleniyordu. Azınlık grupları ancak çoğunluğun oylarıyla kararların alınabileceği ilkesiyle kontrol altına alınabilirdi.

Böylece Madison'a göre gerçek sorun çoğunluktan kaynaklanıyordu ve bu noktada Anayasanın öngördüğü çözüm "çok

geniş bir cumhuriyet" idi, yani on üç eyaletten oluşan büyük bir ülke; bu kadar büyük bir ülkede "herkesin kendi gücünü ve çıkarlarını keşfetmesi ve birbirleriyle uyum içinde hareket eden çoğunluklar meydana getirmesi çok zordu... Grup liderlerinin etkisi belirli eyaletler içinde bir kıvılcım tutuşturmaya yetebilirdi ama diğer eyaletlere sıçrayacak genel bir yangın çıkarmaya yetmezdi."

Barışı korumak ve kargaşayı önlemek isteyen bir hükümet açısından Madison'un ileri sürdüğü görüşler akla yatkın görünüyor. Ama bir hükümetin amacı, bir hakem gibi, eşit güçlerdeki iki dövüşçü arasında düzeni sağlamak mı olmalıdır? Ya da bir hükümet, belirli bir düzen kurmak, zenginliğin ve gücün belirli bir dağıtımını yapmak, resmi görevlilerin sadece tarafsız hakemler değil katılımcılar olduğu bir dağıtım yapmak için bazı özel amaçlara sahip olmamalı mıdır? Çünkü bu tür amaçlar güdülmezse, hükümetleri kaygılandıran düzensizlik toplumun zenginliğini tekeline alanlara karşı halkın başkaldırısının yarattığı düzensizlik olur. Anayasayı yapanların toplumsal yapısına, ekonomik durumlarına bakıldığında bu yorum daha akla yakın geliyor.

Barışı korumak için büyük bir cumhuriyetin önemine işaret eden James Madison aynı makalesinde korunmasını istediği barışın amacını da açıkça ortaya koyuyor: "Yoksa kağıt para için, borçların tasfiyesi için, mülkiyetin eşit dağılımı için veya herhangi uygunsuz bir proje için patlayan öfke seli Birlik'in her tarafını kaplar."

Anayasanın politik ifadelerinin arkasındaki ekonomik çıkarlar göründüğünde, o zaman bu belge, bazı akıllı adamların toplumun düzenini ve refahını sağlamak için yaptıkları bir çalışma olmaktan çıkıyor ve halkın desteğini sağlamaya yetecek kadar hak ve özgürlükler tanıyarak kendi ayrıcalıklarını sağlama almaya uğraşan belirli grupların bir çalışması haline geliyor.

Yeni siyasal sistemde Madison, Jefferson ve Monroe ile bir

partiye (Demokrat-Cumhuriyetçiler), Hamilton da Washington ve Adams ile birlikte rakip partiye (Federalistler) üye olacaktı. Ama ikisi de (biri Virginia'dan bir köle sahibi, diğeri de New York'tan bir tüccar) kurmakta oldukları yeni hükümet sisteminin amaçları üzerinde anlaşıyorlardı. Amerika'daki politik sistemin bu iki partiye dayanacağını umuyorlardı. Hamilton Federal Papers'da yeni Birlik'in "iç bölünme ve kargaşayı bastıracağını" yazıyordu. Doğrudan Shay Ayaklanmasına göndermede bulunarak "Massachusetts'in daha yakın zamanda kendisini güç bela kurtardığı olaylar bu tür tehlikelerin hiç de basit spekülasyonlar olmadığını kanıtlıyor" diyordu.

Federalist Paper sayı 63'te, Madison veya Hamilton (bazen yazılar imzasız çıkıyordu) "iyi oluşturulmuş bir senato"nun gerekliliğini tartışırken bu senatonun "halkın kendi yanılgılarına veya yanılsamalarına karşı da bir tür sigorta" işlevi göreceğini söylüyordu; çünkü "toplumsal sorunlarda öyle anlar vardır ki, bazı uygunsuz duygular veya vaatlerle harekete geçen ya da kötü niyetli kişilerin öncülüğüne kanan halk kitleleri bazı taleplerde bulunur ama daha sonra herkesten çok kendisi pişman olur... Bu gibi kritik anlarda, sağduyu, adalet ve gerçek yeniden toplumun aklına egemen oluncaya kadar, yanlış yönlendirilen hareketi kontrol altına almak ve insanların kendi kendilerine verdiği zararı en aza indirmek üzere ılımlı ve saygın yurttaşlardan oluşan bir kurumun duruma müdahale etmesi nasıl sağlıklı olabilir?"

Anayasa, Güney'in köle sahiplerinin çıkarlarıyla Kuzey'in para tüccarlarının çıkarları arasında bir uzlaşmaydı. Kuzey delegeleri, on üç eyaleti ticaret için bir büyük pazar olarak birleştirmek üzere eyaletler arası ticareti düzenleyen yasaların çıkmasını istediler ve bunların Kongre'den geçmesi için de salt çoğunluğun yeterli olmasında ısrar ettiler. Güney bunu kabul etti ve karşılığında daha yirmi yıl süreyle köle ticaretinin devam etmesini sağlayan yasal düzenlemeleri elde etti.

Charles Beard, Birleşik Devletler hükümeti de dahil olmak üzere, bütün hükümetlerin tarafsız olmadığını, güçlülerin ekonomik çıkarlarını temsil ettiklerini ve hükümete bağlı kurumların da kaçınılmaz olarak bu çıkarlara hizmet ettiğini belirtir. Beard'e yönelik eleştirilerden biri (Robert E. Brown, Charles Beard and the Constitution) ilginç bir noktaya parmak basmaktadır. Anayasa, Bağımsızlık Bildirisi'nde yer alan "yaşam, özgürlük ve mutlu olma hakkı"ndan söz eden paragrafı almamış ve onun yerine "yaşam, özgürlük ve mülkiyet hakkı"ndan söz eden bir paragraf konmuştu. Gerçekten de anayasa neden mülkiyet hakkını korumayacaktı ki? Brown'ın dediğine göre Devrimci Amerika'da "pratik olarak herkes mülkiyetin korunmasıyla ilgiliydi" çünkü "çok sayıda Amerikalının mülkiyeti vardı."

Ancak Brown'ın bu yaklaşımı yanıltıcıydı. Doğru, mülkiyeti olan çok kişi vardı. Ama bazılarınınki diğerlerinden çok fazlaydı. Az sayıda kişi büyük servetlere sahipken, çok sayıda kişi ise az şeye sahipti ve bazılarının da hiçbir şeyi yoktu. Jackson Main'in araştırmalarına göre, devrimci dönemde nüfusun üçte biri küçük çiftçiyken, nüfusun sadece yüzde üçü gerçekten büyük toprakları elinde bulunduruyordu ve zengin olarak değerlendirilebilirdi.

Yine de, yeni bir siyasal sistemin istikrarında çıkarı olduğunu düşünen nüfusun üçte biri hiç de düşük bir oran değildi. 18. yüzyıl sonlarında dünyada bu kadar geniş bir toplumsal desteğe sahip başka bir hükümet yoktu. Ayrıca kentlerdeki zanaatkarlar da yabancı rekabete karşı korunmaya muhtaç oldukları için hükümeti desteklemek durumundaydılar. Staughton Lynd'in de işaret ettiği gibi, "Amerika'nın her tarafında kentlerdeki çalışan insanların büyük çoğunluğu Birleşik Devletler Anayasasını coşkuyla nasıl desteklediler?"

Bu durum özellikle New York için geçerliydi. Dokuzuncu ve onuncu eyalet de anayasayı onaylayınca dört bin kadar New

Yorklu zanaatkar pankartlarla sokaklarda gösteri yaptı. Fırıncılar, demirciler, nalbantlar, örgücüler, gemiciler, bakırcılar, terziler yürüyüş yaptı. Lynd'in keşfettiği şey kolonilerdeki yönetici elite karşı olan tüm bu zanaatkarların milliyetçi oluşuydu. Zanaatkarlar belki de New York nüfusunun yarısını oluşturuyordu. Bazıları zengin, bazıları yoksuldu ama tümü sıradan bir işçiden, çıraktan, ustabaşıdan daha iyi durumdaydı ve devrimden sonra ülkeye akmakta olan İngiliz şapkalarına ve ayakkabılarına karşı, diğer mallara karşı onları koruyacak bir hükümete ihtiyaçları vardı. Sonuç olarak zanaatkarlar seçim sandığında genellikle zengin muhafazakarları destekliyordu.

Bu durumda Anayasa Amerikan sisteminin karmaşıklığını yansıtıyordu; zengin elitin çıkarlarına hizmet ediyordu ama aynı zamanda küçük mülk sahibini, belli bir geliri olan zanaatkarı ve çiftçiyi de kolluyor ve böylece toplumsal destek için geniş bir temel sağlıyordu. Bu desteği sağlayan orta sınıf aynı zamanda siyahlara, Kızılderililere ve yoksul beyazlara karşı bir tampon olarak da iş görüyordu. Vatanseverlik ve birlik duyguları istismar edilerek yönetici elitin asgari baskı ve azami yasayla kontrolü elinde tutmasını sağlıyorlardı.

Eleştirileri dikkate alarak ilk Kongre'den sonra yapılan bir dizi düzenleme içinde İnsan Hakları Bildirisi de kabul edilince Anayasa halk için daha da kabul edilebilir duruma geldi. Bu düzenlemeler yeni hükümeti halkın özgürlüklerinin bir koruyucusu gibi gösteriyordu; düşünce ve ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, dilekçe ve şikayet özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü, adil yargılanma özgürlüğü ve konut dokunulmazlığı... Tüm bunlar yeni hükümet için güçlü bir halk desteği sağlamak üzere en iyi bir şekilde düzenlenmişti. Konuşma özgürlüğünün henüz yeni olduğu ve gerçekten sonuçlarının daha sınanmadığı bu dönemde, açık olmayan nokta zenginlerin ve güçlülerin hükümetine güvenmeyen birinin özgürlüklerinin pek de sağlam olmamasıydı.

Gerçekten de aynı sorun Anayasanın başka bazı bölümlerinde de vardı; örneğin eyaletlere "sözleşmenin zorlayıcı hükümlerini gevşetme" hakkı tanımıyor veya Kongre'ye vergi getirme ve paraya el koyma hakkı tanıyordu. Tüm bunlar esnek ve tarafsız gibi duruyordu, ta ki birisi, kimin için ve ne için vergi diye veya neye ve kimin için el konacak diye soruncaya kadar. Herkesin sözleşmesinin korunması ilk anda adil ve eşit bir uygulama gibi görünüyor ama zengin ve yoksul, işçi ve işveren, toprak sahibi ve kiracı, borçlu ve alacaklı arasında yapılan sözleşmeler genellikle bu ikililerden daha güçlü olanları koruyordu. Dolayısıyla aslında bu sözleşmeleri korumak demek hükümetin büyük gücünü, yasalarını, mahkemelerini, şeriflerini, polislerini ayrıcalıklı olan tarafın hizmetine koşmak demekti. Ve modern zamanlarda olduğu gibi, bunu zayıflar üzerinde açık baskıya başvurarak değil yasalar aracılığıyla yapmaktı.

İnsan Hakları Bildirisi'nin ilk maddesi tersi kanıtlanıncaya kadar herkesin suçsuz olduğunu ilan ediyordu. 1791'de Kongre'den geçen kararda şöyle deniyordu: "Kongre ifade ve basın özgürlüğünü sınırlayacak yasa çıkarmayacaktır..." Ama bu ilk maddenin Anayasanın bir parçası olmasından yedi yıl sonra Kongre ifade özgürlüğünü açıkça sınırlayan bir yasayı kabul etti.

Bu, John Adams yönetimi sırasında kabul edilen 1798'in ünlü Fesat Yasası idi; Fransız Devrimi ve İrlanda Ayaklanması dolayısıyla o sıralarda Birleşik Devletler'deki İrlandalılar ve Fransızlar tehlikeli devrimciler olarak görülüyordu. Fesat Yasası'na göre hükümete, Kongre'ye ve Başkan'a karşı, onların onurunu zedeleyen, güvenilmez gösteren veya halkın öfkesini kışkırtan "sahtekarca, yüz kızartıcı veya kötü niyetli" bir şeyin yazılması veya söylenmesi suç sayılıyordu.

Bu yasa doğrudan İnsan Hakları Bildirisi'nin ünlü Birinci Maddesini çiğniyordu. Ama yine de uygulandı. Hükümet karşıtı konuştukları gerekçesiyle on Amerikalı hapse atıldı ve 1798-

1800 yılları arasında Yüksek Mahkeme'de görev yapan tüm yargıçlar yapılan itiraz başvurularına karşın yasanın Anayasaya uygun olduğuna karar verdiler.

Hukukçular açısından bu uygulamaların yasal bir zemini olduğu belki söylenebilirdi ama Birinci Madde'yi okuyup ifade özgürlüğü açısından kendisini güven içinde hisseden bir Amerikalı açısından durum farklıydı. Tarihçi Leonard Levy bu zemini açıklıyordu. Levy'e göre halk açısından değil ama yönetici çevreler açısından Birinci Madde'nin varlığına karşın koloni dönemi İngiliz hukukunun bir parçası olan "kışkırtıcı yayın" yasası Amerika'da hala geçerliydi. Buna göre hükümet muhalif bir sözü veya eylemi "önceden önleme" olanağı bulamasa bile yasal olarak daha sonra söz konusu konuşmacıyı veya yazarı cezalandırabilirdi. Yani Kongre belirli türde ifadeleri suç haline getirecek yasalar çıkarmak açısından elverişli bir yasal zemine sahipti. Ve ceza ifade özgürlüğünün kullanımı açısından en mükemmel caydırıcı olduğu ölçüde "önceden önleme olmadığı" yolundaki iddia da ortadan kalkıyordu. Bu durum Birinci Madde'yi ilk bakışta özgürlükleri koruma duvarının bir taşı gibi görünmekten çok daha önemsiz bir konuma getiriyordu.

Anayasada yer alan ekonomik öncelikler yetersiz bir şekilde de mi uygulandı? Washington'ın ilk yönetimi sırasında, vergilendirme ve kamulaştırma yetkisi Kongre'nin elindeyken bunu derhal kullanan Hazine Sekreteri Alexander Hamilton'ın sergilediği çarpıcı bir örnek karşımızda durmaktadır.

Hükümetin kendisini güçlendirmek için toplumun en zengin unsurlarıyla ittifak yapması gerektiğine inanan Hamilton, Kongre'ye bu felsefesini yansıtan bir dizi yasa çıkarması önerisinde bulundu. Birleşik Devletler'in bir bankası hükümetle belirli bankacılık çıkarları arasında ortaklık oluşturulması için düzenlendi. Küçük sanayicilere yardım için bir tarife belirlendi. Savaş zamanında çıkarılan borç tahvillerinin büyük çoğunluğu artık

küçük bir grup zenginin elindeydi ve bunların tam değerinin ödenmesi kararlaştırıldı. Bu ödemelerin yapılabilmesi için yeni vergi yasaları çıkarıldı.

Bu yasalardan biri özellikle küçük çiftçileri rahatsız eden Viski Vergisi idi; bu çiftçiler ürettikleri tahıldan viski yaparak satıyorlardı. 1794'te batı Pennsylvania'daki çiftçiler silahlanarak bu verginin toplanmasına karşı ayaklandılar. Hazine Sekreteri Hamilton ayaklanmanın bastırılması için askeri birlikleri bölgeye sevk etti. Böylece anayasada en gösterişli bir şekilde yer alan kimi maddeler (Birinci Madde gibi) daha ilk yıllardan itibaren doğru dürüst uygulanmazken, başka bazı maddelerin (vergi toplanması gibi) sıkı bir şekilde uygulandığı görülüyor.

Ama her şeye karşın Kurucu Atalar etrafındaki mitoloji devam ediyor. Bir tarihçi, Bernard Bailyn, Kurucu Atalar'la ilgili olarak şöyle diyordu: "Liderlerinden sorumluluk ve iktidarın insanca kullanılmasını talep eden bir politik sistemin yaratılması ve ayrıcalıkların lağvedilmesi en yüksek amaçlarıydı." Oysa bu sözler bu tarihsel kişiliklerin döneminde cereyan edenleri görmemek anlamına geliyordu.

Bailyn şöyle diyor; "Akıllı ve adil bir hükümetin temel koşullarını herkes bilir. Toplumda var olan iktidar odakları öylesine bir dengeye kavuşturulmalıdır ki, denetimsiz ve sınırsız bir şekilde hiç kimse başkalarını ezemesin, herkese ait olan özgürlükleri tahrip edemesin. Sorun, yönetsel kurumların bu dengeyi sağlayacak bir tarzda konumlandırılmasıdır."

Kurucu Atalar bu dengeyi iyi bir şekilde kuracak kadar akıllı ve adil adamlar mıydı? Aslında her şeyi nasılsa öyle tutmaya devam etmek, yani güçlüler arasındaki dengeyi dikkate almak dışında bir şey yapmadılar ve başka bir denge de istemiyorlardı. Köleler ve efendiler, mülksüzler ve mülk sahipleri, Kızılderililer ve beyazlar arasında eşitlikçi bir denge kesinlikle istemiyorlardı.

Öte yandan Bailyn'in "çatışan iktidar odakları" arasında yer

alan toplumun yaklaşık yarısı, Kurucu Atalar tarafından dikkate bile alınmıyordu. Onlardan Bağımsızlık Bildirisi'nde söz edilmiyordu, Anayasada yoktular, yeni siyasal demokraside de görünmüyorlardı. Onlar Amerika'nın kadınlarıydı.

6

Samimiyetle Ezilen

Resmi tarih okunurken ülke nüfusunun yarısının unutulması mümkündür. Kaşifler erkekti, toprak sahipleri ve tüccarlar erkekti, siyasi liderler erkekti, askeri şahsiyetler erkekti. Kadınların bu fark edilmezliği ve görülmezliği aslında onların bağımlı statülerinin bir belirtisidir.

Bu fark edilmezlik içinde kadınlar bir tür siyah kölelerdi. (Dolayısıyla köle kadınlar çifte baskı altındaydılar.) Siyahların derilerinin renkleri gibi biyolojik farklılıkları onların da erkeklerden aşağı görülmelerine yol açıyordu. Evet, kadınlar söz konusu olduğunda, yine de pratik olarak, deri renginden daha önemli bir şey vardı; çocukları doğuranlar olarak konumları. Ama bu durum onların toplum içinde genel olarak geriye sürülmelerini engellemeye yetmiyordu. Bu genel konum çocuk doğurmamış olanlar veya bu iş için çok genç veya çok yaşlı olanlar açısından da değişmiyordu. Göründüğü kadarıyla, erkekler için aynı zamanda hizmetçi, cinsel eş, arkadaş ve çocuklarını doğuran, yetiştiren ve bakan kişiler olan kadınların fiziksel özel-

likleri, onları kullanan, istismar eden veya üzerine titreyen erkekler açısından çeşitli kolaylıklar sağlıyordu.

Çalışma koşulları ve toplumsallaşma açısından tek eşli ailelerin pratik birimler haline geldiği özel mülkiyete ve rekabete dayalı toplumlar kadın için bu özel statünün, yani samimiyet ve baskı açısından ev kölesine yakın bir konumun oluşturulmasını özellikle kullanışlı buldular ve bunun için uğraştılar. Çünkü bu samimi ilişkiler ve çocuklarla uzun süren bağlantılar, özel bir sahiplenme biçimini gerektiriyordu ve bu duruma güçlü bir itiraz doğduğunda varolan egemenlik ilişkisi derhal bir kenara konarak eşitmiş gibi davranılabiliyordu. Böylece köklerinin ortaya çıkarılması son derece zor özel bir baskı biçimi söz konusuydu.

Ortak mülkiyetin olduğu ve ailelerin teyzeler, halalar, amcalar, büyükanne ve büyükbabalarla hep birlikte çok daha geniş ve karmaşık bir biçimde yaşadığı Amerika ve başka yerlerdeki daha eski toplumlarda kadınlara çok daha eşit bir şekilde davranıldığı görülüyor. "Uygarlık" ve özel mülkiyet getirerek bu koşulları ortadan kaldıran beyaz toplumlar aslında kadınların konumlarını da kötüleştirdiler.

Örneğin güneydoğudaki Zuni kabilelerinde geniş aileler -büyük klanlar- kadına dayanıyordu ve kocalar yaşamak için kadının ailesinin bulunduğu eve geliyordu. Evin sahibinin kadın olduğu kabul ediliyordu ve topraklar da klana aitti. Kadınlar üretilenlerden eşit hak alıyordu. Kadının yaşamı daha güvenceliydi, çünkü kendi ailesiyle birlikteydi ve sahip olduğu mülkleri elinde tutarak istediği zaman kocasını boşayabilirdi.

Orta batı Amerika'daki Plains Kızılderili kabilelerinde kadınların çiftçilikle ilgili görevleri yoktu ama büyücü, şifalı otlarla hastaları tedavi eden hekim ve öğütler veren kutsal kişiler olarak çok önemli yerlerde bulunuyorlardı. Kabileler erkek liderlerini kaybettiklerinde kadınlar şef oluyorlardı. Küçük yayları kullanmasını öğrenen kadınlar bıçak da taşıyorlardı, çünkü

örneğin bir Sioux kadınının saldırıya karşı kendini savunabilmesi beklenirdi.

Siouxların buluğ töreni genç bir Sioux kızını onurlandıracak tarzda düzenlenirdi:

"İyi bir yolda yürü kızım, bulutlar kadar geniş ve karanlık bufalo sürüleri ovada seni takip edecekler... Çalışkan, saygın, kibar ve alçakgönüllü ol kızım, başın dik yürü. Kadınların onuru ve erdemi kaybolursa, bahar yine gelir ama bufaloların patikalarını otlar kaplar. Dünyanın kalbi gibi güçlü ve sıcak ol. Kadınları zayıf ve onursuz olmayan insanlar hiçbir zaman alçalmazlar..."

Kadınların erkeklerle eşit olduklarını söylemek bir abartma olur ama saygı görüyorlardı ve toplumun komünal yapısı gereği daha önemli bir yer veriliyordu.

Beyaz göçmenlerin Amerika'ya geliş koşulları kadınlar için de çeşitli statüler yarattı. İlk göçmenlerin neredeyse tümüyle erkek olduğu yerlerde kadınlar seks köleleri, çocuk doğurmak için ya da eş olarak getirtiliyordu. İlk siyah kölelerin Virginia'ya geldiği yıl olan 1619'da bir gemide doksan kadın Jamestown'a ulaştı; "Aklı başında, genç ve namuslu kişilerdi... Amerika'ya geliş ücretlerinin karşılığında kendi rızalarıyla göçmenlerin karıları olmak üzere satıldılar..."

Çoğunluğu genç kız olmak üzere, o yıllarda sözleşmeli hizmetkar olarak pek çok kadın Amerika'ya geliyor ve kölelerden pek de farklı olmayan bir şekilde yaşıyorlardı. Kölelerden tek farkı bu hizmet süresinin bir sonu vardı. Evin erkeğinin ve hanımının emirlerini yerine getirmek zorundaydılar. *America's Working Women* adlı kitabın yazarları, Baxandall, Gordon ve Reverby durumu şöyle anlatıyorlar:

Çok düşük ücret alıyorlar ve genellikle çok kaba ve kötü davranışlara maruz kalırken, yeterli yiyecekten ve kendilerine ait özel bir yaşamdan yoksun oluyorlardı. Bu korkunç koşullar ta-

bii ki direnmeyi de kışkırtıyordu. Aralarında herhangi bir ilişki olmadan ayrı ayrı ailelerde yaşamak zorunda olan sözleşmeli hizmetkarlara direniş için sadece bir yol açık kalıyordu: Pasif direniş. Mümkün olduğu kadar az iş yapıyorlar, beylerine ve hanımlarına çeşitli zorluklar çıkarıyorlardı. Sahipleri tabii ki bu direnişin farkına varmıyorlardı ama hizmetkarlarının öfkeli sessizliğini, tembelliğini, kötü niyetini ve aptallığını görerek karakterlerinin nasıl bu kadar zorlu olduğunu anlayamıyorlardı."

Örneğin 1645'de Connecticut Mahkemesi hanımına karşı isyankar davranan "Susan C."nin ıslah evine gönderilerek ağır işçi olarak çalıştırılmasını ve yeterli yiyecek verilmemesini kararlaştırmıştı. Ertesi hafta mahkemeye getirilerek düzelip düzelmediğinin görülmesi de istenilen mahkemede, söz konusu hizmetkar yola gelinceye kadar haftada bir bu kontrolün devam etmesi kararlaştırılmıştı.

Evin erkeklerinin genç kızları cinsel olarak kullanmaları çok yaygındı. Virginia ve diğer kolonilerin mahkeme zabıtları bu nedenle mahkemeye çıkarılan hizmetkar sahipleri olduğunu göstermektedir. Bu noktada mahkemeye yansıyan olayların en çarpıcı örnekler olduğu varsayılabilir, kamuoyuna yansımayan bu gibi çok fazla olay meydana geldiğine kuşku yoktur.

1756 yılında İngiltere'deki babasına yazan Elizabeth Sprigs şöyle diyor:

"Buradaki biz talihsiz İngilizlerin çektiklerini sizlerin tahmin etmesi bile mümkün değildir. Gece gündüz çalışıyorum ve genellikle atların yanında, ahırda barınıyorum. Hayvanlar gibi çalışmama rağmen onlar kadar beslenmiyorum. Sadece mısır ve tuz yiyebiliyorum. Birçok siyahın durumu bizden daha iyi. Hemen hemen çıplak dolaşıyoruz, ne ayakkabı, ne de çorap var giyecek... Tek dinlenmemiz bir battaniyeye sarınmak ve toprağın üzerine uzanmak..."

Siyah kölelerin Amerika'ya getirilişi sırasında yaşadıkları

eziyetler her neyse, getirilenlerin üçte birini oluşturan siyah kadın kölelerin çektikleri hiç kuşkusuz bunun iki mislidir. Köle tüccarlarının raporlarında şunlar yer alıyordu:

"Sarhoş gemicilerimizin kaldırmayı unuttuğu cesetlere zincirlerle bağlı hamile kadınların doğum yaptıklarını gözlerimle gördüm. Sarıp sarmalanmış kadınlar inanılmaz koşullarda doğum yapıyorlardı... Güverteye zincirle bağlanmış bir kadın satın alındıktan biraz sonra aklını kaçırmıştı..."

Kölelikten kaçan Linda Brent adında bir kadın başka bir yükten söz ediyordu;

"Artık on beş yaşıma girmiştim, bir köle kız için hüzünlü bir dönemdi... Efendim kulağıma çirkin sözler fısıldamaya başlamıştı. Bunlara aldırmazlık edemeyecek kadar gençtim... Efendim her fırsatta karşıma çıkıyor, benim kendisine ait olduğumu hatırlatıyor ve yeminler ederek ona boyun eğmemi sağlayacağını söylüyordu. İzin günümde biraz dolaşmaya çıktığımda ayak sesleri hep arkamdaydı. Annemin mezarını ziyarete gittiğimde bile karanlık gölgesi burada da peşimi bırakmıyordu. Doğanın bana verdiği küçük kalp bu kadar ağır bir yükü taşıyamaz duruma gelmişti..."

Köle veya hizmetkar olarak değil de ilk göçmenlerin karıları olarak getirilen özgür beyaz kadınlar da özel zorluklarla karşı karşıya kalmışlardı. On sekiz evli kadın Mayflower adını taşıyan bir grup oluşturdular. Üçü hamileydi ve bir yere yerleşmeden önce birisi ölü doğum yaptı. Doğum ve salgın hastalıklar kadınları perişan etti; bahar geldiğinde on sekiz kadından sadece dördü hala yaşıyordu.

Vahşetin ortasında erkekleriyle birlikte yeni bir yaşam kurma savaşına ortak olan kadınlar genellikle saygı görüyordu, çünkü onlara şiddetle ihtiyaç duyuluyordu. Erkekler öldüğünde kadınlar genellikle onların da işini üstleniyordu. Amerika'nın ilk yüzyılı boyunca ve daha da sonrasında sınırlardaki kadınlar erkekleriyle nispeten daha eşit görünüyordu.

Bütün kadınlar Hıristiyan öğretisinin etkisi altındaki yazarların düşüncelerini İngiltere'den Amerika'ya taşımışlardı. İngiliz yasaları 1632 tarihli ve "Kadın Haklarını Düzenleme Yasası" başlığını taşıyan bir belgede özetleniyordu:

"Evlilik bağı dediğimiz bu durum birbirine kenetlenmedir. Evet, gerçektir ki, bir adam ve karısı tek kişidir ama hangi tarzda olduğunu iyi anlamak gerekir. Küçük bir dere veya akarsu Thames gibi büyük bir nehre karışırsa adını kaybeder... Bir kadın evlenir evlenmez gizlenmek... yani örtünmek durumundadır; artık onun gölgesi yoktur. Adını kaybeder. Evli bir kadına rahatça diyebiliriz ki, kendisinin yeni kimliği artık onun sahibidir, eşidir, efendisidir..."

Julia Spruill koloni döneminde kadının yasal durumunu şöyle anlatıyor: " Kocanın karısı üzerindeki egemenliği döverek cezalandırma hakkına kadar uzanıyordu... Ancak kalıcı sakatlığa veya ölüme yol açacak tarzda davranmaya hakkı yoktu... Karısına ait kişisel mülkiyetin mutlak sahibi olmasının ve topraklarını da işletmesinin yanı sıra koca karısına ait her türlü geliri alabilirdi. Karısının emeğiyle çalışarak kazandığı ücreti de alırdı... Karı ve kocanın ortak işletmelerinin geliri de doğal olarak kocaya ait olurdu."

Bir kadın için evlilik dışı çocuk sahibi olmak bir tür cinayetti ve koloni mahkemeleri bu tür "piç" davalarının örnekleriyle doluydu. Bu arada söz konusu çocuğun babasına yasal olarak hiçbir şey yapılmıyordu ve serbest kalıyordu.

1747 yılında yayımlanan koloni döneminin bir dergisinde Bayan Polly Baker'ın bir konuşması basılmıştı. Beşinci kez bir "piç çocuk" doğurduğu suçlamasına karşı New England kolonisinde, Boston yakınlarındaki Connecticut'ta bir mahkemenin jürisine yaptığı konuşmada Bayan Baker şöyle diyordu:

"Saygıdeğer üyeler lütfen kendimi birkaç sözle tanıtmama izin verin; ben savunma için avukat tutamayacak kadar yoksul,

mutsuz bir kadınım... Aynı konuyla ilgili olarak beşinci defadır karşınıza getiriliyorum; iki kez ağır para cezasına çarptırıldım ve bu cezaları ödeyemediğim için iki kez hapse atıldım. Bu durum yasalara uygun olabilir ve ben bunu tartışmıyorum ama bazen yasalar da anlamsız olabilir ve gözden geçirilir. Belirli koşullarda bazen yasalar çok ağır sonuçlara yol açabilir... Şunu söyleme hakkını kendimde görüyorum, bana uygulanan bu yasa hem anlamsız, hem de bana göre çok adaletsizdir... Yasaların buyurduğunun ötesinde düşünüyorum benim durumumun ne olduğunu bir türlü anlayamıyorum. Hayatımı tehlikeye atarak dünyaya beş tane güzel çocuk armağan ettim. Kimseye yük olmadan ve yardım istemeden onları iyi bir şekilde yetiştirdim. Verilen ağır cezalar ve ödemeler olmasa daha da iyi yetiştirirdim... Kimsenin de benden bir şikayeti olduğunu sanmıyorum, belki Adalet Bakanlığı dışında, çünkü bu çocukları evlenmeden doğurduğum için bakanlık evlenme vergisi alamadı. Ama bu benim suçum mu?

"Geleneklerin ve doğanın erkeklerden yardım istemesini engellediği, zorla koca bulma olanağı olmayan yoksul bir genç kadın ne yapmalı? Yasalar da bizi hiç korumayıp tam tersine üzerimize düşenleri yaptığımızda ağır bir şekilde cezalandırıyorsa, biz ne yapacağız? Doğanın ve Tanrının ilk ve büyük emri 'çoğalın ve yayılın' değil mi? Bu emrin gereğini yerine getirmemi kim engelleme hakkına sahiptir? Ödüllendirilip, daha iyi bir yere getirilmem gerekirken sık sık aşağılanıyor ve cezalandırılıyorum..."

Amerika ve İngiltere'de yayımlanan etkili bir dergi olan The Spectator'da babanın aile içindeki konumu şöyle ifade ediliyordu: "Bir adamı güçlü ve muktedir olmaktan daha hoşnut eden hiçbir şey yoktur... Ve ben bir ailenin babası olduğum için... sürekli olarak emirler veriyorum, görevler dağıtıyorum, insanların şikayetlerini dinliyorum, adalet dağıtıyorum, ödül ve ceza veri-

yorum... Kısacası, efendim, ailemin üzerinde patriyarkal bir egemenliğim var, hem kral, hem de rahibim."

Hiç kuşkusuz püriten New England'da bu mantık kadınlar tarafından da benimseniyordu. Bir marangozun kendisi için yaptığı işten memnun olmayan bir kadın, adamı şikayet etme cesareti gösterince Boston'un en güçlü rahiplerinden Reverend John Cotton şöyle diyecekti: " ... kadın kocasının değil de koca kadının sözünü dinlerse, bu son derece yanlış olur. Tanrının kadınlar için getirdiği yasa şudur: Kadınlar her şeyde kocalarına bağlı olmalıdır."

Londra'da basılan ve çok satılan bir cep kitabı 1700'lerde Amerikan kolonilerinde de yaygın bir şekilde okunuluyordu. *Advice to a Daughter* (Bir kıza öğütler) adını taşıyan bu kitapta şu görüşlere yer veriliyordu:

"Her şeyden önce cinsler arasında bir eşitsizlik olduğunu kabul etmelisin; hem genel bir düzen sağlanması açısından, hem de dünya ekonomisinin çıkarları açısından uygun olan budur. Yasa yapıcı olan erkeklere daha büyük pay ihsan edilmiş olmasının nedenleri vardır. Dolayısıyla bu duruma itaat etmeli ve bu durumun gerekli kıldığı görevler için iyi bir şekilde kendini hazırlamalısın... Yönetilmen için bizim aklımıza, korunman için bizim gücümüze ihtiyacın var; bizim de yumuşamak için senin zarafetine ve bizi eğlendirmene ihtiyacımız var..."

Böylesi güçlü bir eğitime karşın kadınların yine de isyan etmeleri dikkat çekicidir. Kadın isyanları her zaman özel yetersizliklerle karşı karşıya kalmıştır; her şeyden önce efendilerinin gündelik gözetimleri altındadırlar; evlerinde birbirlerinden tecrit edilmiş durumda yaşarken aynı zamanda diğer ezilen grupların isyancılarına da cesaret verecek gündelik bir dayanışmadan da yoksun kalırlar.

On üç çocuğun annesi ve şifalı otlarla hastaları iyileştirmesini bilen Anne Hutchinson dindar bir kadındı. Massachusetts ko-

lonisinin ilk yıllarında kilisenin rahiplerine karşı çıkarak diğer sıradan insanlarla birlikte İncil'i kendi kendilerine yorumlayabileceklerinde ısrar etmişti. İyi bir konuşmacıydı ve Boston'daki evinde düzenlediği toplantılara giderek daha çok kadın ve hatta az sayıda erkek de katılıyordu. Elli, altmış kişiyi bulan bu gruplar Hutchinson'ın yerel yöneticilere yönelttiği eleştirileri dinlemeye geliyorlardı. Vali John Winthrop onu "kibirli ve sert tavırlı bir kadın, uyanık, esprili ve hareketli birisi, çok iyi konuşuyor ve bir erkekten daha gözü pek ama anlama ve karar verme yeteneği bakımından pek çok kadından daha geri" diye tarif ediyordu.

Anne Hutchinson iki kez mahkemeye verildi; birinde dince kutsal inançlara karşı çıktığı için kilise tarafından, diğerinde ise otoritesine meydan okuduğu gerekçesiyle hükümet tarafından. Hükümetin açtığı dava için mahkemeye çıktığında hamile ve hastaydı ama yere kapaklanıncaya kadar oturmasına izin vermediler. Kilisenin açtığı dava nedeniyle ise haftalarca sorgulandı ve yine hasta düştü ama İncil üzerine olan bilgisi ve dikkat çekici belagatıyla sorgucularına meydan okumaktan vazgeçmedi. Sonuçta yazılı olarak pişman olduğunu bildirdi ama bununla yetinmediler. "Görünüşü hiç de pişman değil" dediler.

Koloniden sürgün edildi ve 1683'te Rhode Island'a gitmek için yola çıktığında otuz beş aile daha kendisini izliyordu. Daha sonra Long Island kıyılarına giden Hutchinson ve ailesi, buralarda yaşayan ve toprakları ellerinden alınmış olan Kızılderililerce düşmanlarından biri zannedilerek öldürüldü. Mahkemesi sırasında Hutchinson lehine tanıklık yapan Mary Dyer yirmi yıl sonra Massachussets'e döndü ve kolonininin hükümeti tarafından başka iki Quaker ile birlikte hemen idam edildi; gerekçe "isyan, kışkırtıcılık ve küstahça davranış" idi.

Kamu yönetiminin sorunlarıyla kadınların açıkça ve doğrudan ilgilenmeleri çok enderdi ama yine de güney ve batı sınırlarında kadınların bu haklarını daha fazla kullandıkları görülüyor-

du. Julia Spruill, Georgia eyaletinin eski kayıtlarında Mary Musgrove Matthews'un öyküsünü ortaya çıkarmıştı; Kızılderili bir anne ile İngiliz bir babanın kızı olan Mary, Kızılderililerin Creek dilini biliyordu ve Georgia Valisi James Oglethorpe'ye Kızılderili sorunlarıyla ilgili olarak danışmanlık yapıyordu. Spruill'un gözlemlerine göre toplum daha yerleşik hale geldikçe kadınlar kamusal hayat içinde daha gerilere sürülüyor ve daha ürkek davranıyorlardı. Kadınlar, "politik konularla uğraşmak bizim işimiz değil" diyordu.

Bununla birlikte, Spruill'in belirttiğine göre devrim sırasında savaşın ortaya çıkardığı zorunluluklar kadınları toplumsal ve politik sorunların içine çekmişti. Kadınlar vatansever grupları oluşturdular, İngilizlere karşı eylemler yürüttüler, bağımsızlık için yazılar kaleme aldılar. Çay fiyatlarının olağanüstü yükselmesine yol açan İngilizlerin çay vergisine karşı düzenlenen kampanyada aktif bir biçimde yer aldılar. Özgürlük Kızkardeşleri gruplarını örgütleyerek İngiliz mallarını boykot ettiler, kadınları kendi giysilerini yapmaya ve sadece Amerikan yapımı şeyleri satın almaya zorladılar. 1777'de kendi aralarında kurdukları "kahve partisi" ile Boston Çay Partisi'nin kadınlardan oluşan bir kolunu yaratmışlardı. Bu partiyle ilgili olarak Abigail Adams kocası John'a şunları yazıyordu:

"Tanınmış, zengin ve cimri bir tüccar (aynı zamanda bekar da) mağazasında çok miktarda bulunan kahveyi altı şilinin altında satmaya yanaşmıyordu. Bunun üzerine, bazılarının yüz, bazılarının daha da fazla sayıda olduğunu söylediği bir grup kadın toplanarak pankartlarla mağazaya doğru yürüyüşe geçti ve mağazanın anahtarlarını istedi. Ama tüccar vermedi. Kadının biri adamı gırtlağından yakaladığı gibi pankartı kafasına indirdi. Kaçacak yer bulamayan tüccar anahtarları teslim etti ve serbest kaldı. Mağazaya dalan kadınlar kahve stoklarını yağmaladılar ve çekip gittiler... Meraklı bir erkek kalabalığı olan biteni şaşkınlık

içinde seyrediyordu."

Son zamanlarda kadın tarihçiler liderlerin eşlerinin dışında (Dolly Madison, Martha Washington, Abigail Adams) kadın emekçilerin Amerikan Devrimi'ne katkılarının görmezden gelindiğini belirtiyorlar. "Kirli Kate" denilen Margaret Corbin, Deborah Sampson Garnet ve "Molly Pitcher" gibi kadınlar alt sınıflardan geliyordu ama daha sonra tarihçiler tarafından "hanımefendi" statüsüne yükseltilmişlerdi. Bağımsızlık mücadelesinin son yıllarında her şeyi yapan, ordunun kışlalarına giden, savaşan kadınlar daha sonra fahişe olarak tanıtılırken, Martha Washington, Valley Forge'da kocası George Washington'ı ziyaret ettiği için tarih kitaplarında kendisine özel bir yer ayrıldı.

Daha sonraları da feminist tepki ve izlenimler yayımlandığında bunların hemen hepsinin ayrıcalıklı kadınlara, açıkça söylemek gerekirse, yazmaya fırsatı olan ve yazdıkları da önemsenen kadınlara ait olduğu görülür. Mart 1776'da, Bağımsızlık Bildirisi'nden önce Abigail Adams kocasına şöyle yazıyordu:

"...ihtiyaç duyduğunuz yeni yasaları yaparken kadınları hatırlayacağınızı ve onlara atalarınızdan daha cömertçe davranacağınızı umarım. Erkeklere sınırsız güç verecek düzenlemeler yapmayın. Unutma ki, fırsatını bulsalar bütün erkekler birer diktatör olur. Kadınlara özel bir dikkat ve ilgi gösterilmezse isyan etmeye kararlıyız. Kendi sesimizin yansımadığı yasalara kendimizi bağlı hissetmeyeceğiz."

Ama tüm bu uyarılara karşın Jefferson "bütün insanlar (adamlar) eşit yaratılmıştır" ifadesinin altını çizecek ve "Amerikan kadınları politikayla uğraşarak alınlarının kırışmasına izin vermeyecek kadar akıllıdır" diyecekti. Devrimden sonra New Jersey dışında yeni eyaletlerin anayasasında kadınlara oy hakkı tanınmadı. Tek istisnayı oluşturan New Jersey'de de bu hak 1807'de geri alındı. New York'un anayasasında "erkekler" sözcüğü kullanılarak kadınlar özellikle dışlanmıştı.

1750'lerde beyaz erkek nüfusun yaklaşık yüzde doksanı

okuryazar iken, bu oran kadınlarda yüzde kırk civarındaydı. Çalışan sınıfların kadınlarının iletişim olanakları çok sınırlıydı ve ezilmişlikleri karşısında ne tür isyankar duygulara sahip olduklarını yansıtacak araçlardan yoksundular. Çok zor koşullar altında sadece çok sayıda çocuk doğurmakla kalmıyorlar, aynı zamanda evlerinde de çalışıyorlardı. Bağımsızlık Bildirisi'nin ilan edildiği tarihlerde Philedelphia'da dört bin kadar kadın ve çocuk yerel plantasyonlar için evlerde yün eğiriyorlardı. Kadınlar dükkan ve han işletmenin yanı sıra fırıncılık, kalaycılık, örgücülük, terzilik, iplikçilik, ormandan ağaç kesmek, boyacılık, cenaze levazımatçılığı, kerestecilik, korsecilik gibi işler de yapıyorlardı.

Kadınların eşitliği düşüncesi Devrim sırasında ve sonrasında ortalıkta dolaşıyordu. Tom Pain kadınların eşit haklara sahip olması gerektiğini söylüyordu. Ve Mary Wollstonecraft'ın İngiltere'de yayımlanan kitabı *A Vindication of the Rights of Women* Bağımsızlık Savaşı'ndan hemen sonra ABD'de de basıldı. Wollstonecraft, İngiliz muhafazakarı ve Fransız Devrimi'nin muhalifi Edmund Burke ile tartışıyordu. *Reflections on the Revolution in France* adlı kitabında Burke "Kadın bir hayvandır ama yüksek düzeyde bir hayvan değil" diye yazmıştı. Wollstonecraft onu şöyle yanıtlıyordu:

"Kadınları hem kafaca, hem de bedence güçlü olmak için çalışmaya ikna etmek isterdim. Aynı zamanda inanmalarını sağlamak isterdim ki, yumuşak laflar, kalbe ve duygulara seslenen sözcükler zayıflık belirtisinden başka bir şey değildir, acımayla karışık bir tür sevginin ifadesi olan bu sözler bir süre sonra aşağılamanın, hor görmenin aracı haline gelirler... Göstermek isterdim ki, övgüye değer bir başarı için ilk hedef cinsiyet ayrımı yapılmaksızın insan olarak kabul edilmemizin sağlanması olmalıdır."

Amerikan Devrimi ile İç Savaş arasındaki sürede Amerikan toplumu büyük değişiklikler yaşadı; nüfus arttı, batıya göç ha-

reketi oldu, fabrika sistemi gelişti, ekonomik ihtiyaçları karşılamak için eğitim sistemi de yaygınlaştı ve tüm bunlar hiç kuşkusuz kadınların durumunda da köklü değişiklikler meydana getirdi. Sanayi öncesi Amerika'da sınır boylarında yaşayanların yaşam tarzının pratik zorunlulukları belli ölçülerde eşit ilişkileri getiriyordu; kadınlar gazete çıkarmak, toprağı işlemek, taverna çalıştırmak gibi önemli işler üstleniyordu. Ebelik gibi bazı mesleklerde kadın tekeli vardı. Nancy Cott, Martha Moore Ballard adında bir büyükannesinden söz ediyor; 1795'de Maine civarında bir çiftlikte yaşayan bu kadın "ekmek yapar ve dikiş dikerdi, turşu yapar, örgü örer, sabun ve mum yapardı" ve yirmi beş yılı bulan ebeliği döneminde binden fazla bebek doğurtmuştu. Eğitimin girdiği ailelerde kadınların özel bir yere sahip olmaları kaçınılmazdı.

Farklı doğrultularda karmaşık bir hareket vardı; kadınlar bir yandan evlerinden çıkıp endüstriyel yaşama girmeye zorlanıyor, öte yandan da daha kolay denetim altında tutulabilecekleri evlerinde oturmaya devam etmeleri de isteniyordu. Evin küçük odaları içinde şekillenen yaşamı param parça eden dış dünya erkeklerin dünyasında korku ve gerilim yaratıyordu. Zayıflayan aile bağları yerine bir takım ideolojik denetim araçları ortaya çıktı; erkekler tarafından üretilen ve yayılan "kadının yeri" görüşü pek çok kadın tarafından da benimsendi.

Ekonomi geliştikçe zanaatkarlık ve ticaret giderek erkek işi haline geldi ve bu arada saldırganlık giderek bir erkek özelliği olarak tanımlanır oldu. Tehlikelerle dolu dış dünyaya açılmakta olan kadınlardan pasif olmaları isteniyordu. Giysi modası gelişiyordu, tabii ki zengin ve orta sınıf kadınları için ama her zaman için onların yanında yoksullar için de taklitleri çıkıyordu. Bu giysilerin, korselerin, iç eteklerin biçimi ve ağırlığı kadınları hareketli bir yaşamdan uzak tutmayı hedefliyordu.

Kadınları ait oldukları yerde, yani ne kadar değişmiş olursa

olsun, evlerinde tutmayı sağlayacak düşüncelerin geliştirilmesi ve bunların kilisede, okulda, ailede öğretilmesi önem kazanmıştı. Barbara Welter, *Dimity Convictions* adlı kitabında, 1820'den sonraki yıllarda "gerçek kadınlık kültü"nün ne kadar güçlü olduğunu gösterdi. Kadının dindar olması bekleniyordu. *The Ladies' Repository*'de yazan bir adam şöyle diyordu: "Din tam da kadının ihtiyacı olan şeydir, çünkü böylece varlığına çok uygun düşen saygınlığı elde eder." *Woman, in her Social and Domestic Character* adlı kitabında Mrs John Sandford da aynı şeyi söylüyordu; "Din kadının ihtiyacı olan şeydir, o olmadan hep huzursuz ve mutsuz olur."

Cinsel saflık bir kadının özel erdemi olmak zorundaydı. Biyolojik yapısı gereği erkeğin günah işleyebileceği kabul ediliyordu ama kadının buna hakkı olamazdı. Bir erkek yazar şöyle uyarıyordu; "Eğer günah işlerseniz saflığınıza, aptallığınıza, iki yüzlülüğünüze ve erken fahişeliğinize doya doya ağlamanız ve sessiz acılarınızla baş başa kalmanız için bir kenara atılırsınız." Bir kadın yazar ise kadınların "tedbirli değil de heyecanlı" olmaları durumunda başlarının belaya gireceğini söylüyordu.

Kadının rolü erkenden, ergenlik çağına girmesiyle başlıyordu. Karşısına çıkacak ilk uygun adama eş olabilmesi için genç kıza itaat etmesi öğretiliyordu. Barbara Welter şöyle anlatıyor:

"Varsayım iki yönlüydü; Amerikan kadını öylesine sevgi dolu ve kışkırtıcı olmalıydı ki, onunla aynı odada bulunan sağlıklı bir erkek kendini zorla kontrol edebilmeliydi. Öte yandan aynı genç kız ailesinin koruyucu kozasından dışarı çıktığında kalbi bir takım duygularla öyle çarpmakta, bazı hassas duygularla öylesine dolu olmaktadır ki, karşısına çıkan ilk adama hemen aşık olmaktadır. Daha sonra ergenliğin yaz gecesi rüyasından uyanmaktadır ama iş işten geçmiş olmaktadır. Dolayısıyla ailenin ve toplumun sorumluluğu genç kızın gördüğü ilk soytarının peşinden gitmesini değil uygun bir eş bulmasını sağlamak olmalıdır.

Cinsiyete veya sınıflara göre düzenlemiş okullar, dans partileri, geziler ve buna benzer dış kontrol araçlarının sağladığı sıkı önlemlerle bu sorumluluğun yerine getirildiği sanılmaktadır. Ama bunun yanı sıra boyun eğmenin iç kontrol araçlarına da ihtiyaç vardır. Bu iki taraflı kontrolün bileşimi, evleneceği kişi gelinceye kadar açılmayacak bir tür toplumsal bekaret kemeri işlevini görecek ve böylece ergenlik dönemi de resmen sona erecektir.

1851'de Amelia Bloomer çıkarmakta olduğu feminist dergisinde, kadınların geleneksel giysilerin yükünden kurtulmak için kısa gömlek ve pantolon giymelerini önerince herkesten önce popüler kadın dergilerinin saldırısıyla karşılaştı. Örneğin bir öyküde çiçekli giysilerden hoşlanan bir genç kız profesörü tarafından uyarılarak şöyle deniyordu: "Bunlar şu sırada bizim ülkemizde de hayli yaygın olan sosyalizmin ve köylü radikalizminin vahşi ruhunun pek çok görünümünden sadece biridir."

1830'da çıkan *The Young Lady's Book* adlı kitapta ise şu görüşlere yer veriliyordu: "Bir kadın hayatta hangi konumda olursa olsun, beşikten mezara kadar ondan itaat ve bağlılık, yumuşak huyluluk ve alçakgönüllülük istenecektir. 1850'de çıkan *Greenwood Leaves* adlı kitapta bir kadın "Gerçek kadın kişiliği her zaman için ürkek, kuşkucu ve alabildiğine bağımlıdır, yani sürekli bir çocukluktur" diye yazıyordu. *Recollections of a Southern Matron* adını taşıyan başka bir kitapta ise " Eğer kocamın bir huyu beni rahatsız ederse bir iki kez sakin bir şekilde konuşurum, sonra sessizce katlanırım" deniyordu. Kadınlara "Evlilikte ve evde mutluluğun kuralları"nı vermeye çalışan bir kitap şu sözlerle sona eriyordu: "Fazla bir şey beklemeyin."

Kadının görevi evi neşeli ve dindar kılmak ve aynı zamanda çocuk bakıcısı, aşçı, temizlikçi, terzi, çiçek düzenleyicisi olmaktı. Bir kadın fazla okumamalı ve belirli kitaplardan da uzak durmalıydı. Harriet Martineau, 1830'ların bir reformcusu *Society in America*'yı yazdığında, bir yorumcu bu kitabın kadınlardan

uzak tutulması gerektiğini söylüyordu; "Bu kitabı okurlarsa gerçek konumlarından ve amaçlarından kuşkuya düşerler ve dünyayı yeniden bir kargaşa içine sürüklerler" diyordu.

1808'de New York'ta bir vaazda şunlar söyleniyordu:

"Kadınlara eş olarak uygun görülen görevler ne kadar ilginç ve önemlidir... Kocasının arkadaşı ve danışmanı olarak günlük yaşamındaki sorumluluklarını ve yüklerini hafifletmeye, sıkıntılarını azaltmaya, neşesini artırmaya çalışır; koruyucu bir melek gibi onun çıkarlarını gözetir, tehlikelere karşı uyarır, çok bunaldığında rahatlatır, dindar, dikkatli ve etkileyici tavırlarıyla onun daha erdemli, daha yararlı, daha onurlu ve daha mutlu olması için sürekli uğraşır."

Özellikle çocukların eğitimi gibi bir görevi de üstlendikten sonra kadınlar vatansever olmaya da zorlanıyorlardı. Bir kadın dergisinin düzenlediği ödüllü yazı yarışmasının sorusu şuydu: "Bir Amerikan kadını vatanseverliğini en iyi nasıl gösterir?"

Nancy Cott'un *The Bonds of Womanhood* kitabında belirttiğine göre, 1820'ler ve 1830'lar aile, çocuk ve kadınların rolü üzerine sayısız roman, şiir, makale, konuşma ve el yazmalarının ortalığı kapladığı yıllardı. Dışarıdaki dünya giderek daha zorlu, daha ticari ve daha çok şey isteyen hale geliyordu. Bir anlamda ev geçmişin ütopik özlemlerini taşıyarak içinde yaşanan andan kaçma olanağı sağlıyordu.

Belki de evi bir cennet, dışarıdaki çalışmayı da yaşamın sadece bir parçası olarak gösterip yeni ekonominin kabullenilmesini kolaylaştırıyordu. 1819'da dindar bir ev kadını, "... dünyanın havası zehirlendi, yanınızda panzehir taşımanız gerekir yoksa hastalık öldürücü olacak" diye yazıyordu. Cott'un da işaret ettiği gibi tüm bunlar dünya ticaretini, endüstriyi, rekabeti, kapitalizmi tehdit etmiyor, ama daha katlanılabilir duruma getiriyordu.

Kadını eve kapatma kültü "ayrı ama eşit" doktriniyle, yani

erkek kadar önemli ve eşit iş vererek ama aynı zamanda ayrı ve farklı kılarak kadını pasifize etmenin bir yoluydu. Bu "eşitlik" içinde kadının kendi eşini seçmeme gerçeği yer alıyordu ve bir kez evlenince bütün yaşamı belirlenmiş oluyordu. 1791'de bir kız evliliğiyle ilgili olarak şöyle yazıyordu: "Ok yaydan çıkmak üzere geleceğimin mutluluğu veya sefaleti belirlenecek..."

Evlilik bir zincirdi ve çocuklar bu zinciri iki kat kalınlaştırıyordu. 1813'te bir kadın şöyle yazıyordu: "Yakında üçüncü çocuğumu doğuracağım düşüncesi ve ardından gelecek görevler dolayısıyla tüm üzüntülerimi bir kenara bırakmam istenecek, ama ben sanki boğulacak gibi oluyorum." Bu umutsuzluk, kadınlara yapacakları bazı önemli şeyler verildiği düşüncesiyle hafifletiliyordu; çocuklarına kendi kendilerini kontrol ve ortak eylemden çok bireysel yoldan gelişme için gerekli moral değerlerin aşılanması kadının başta gelen göreviydi.

Yeni ideoloji işe yaradı; gelişen ekonominin ihtiyaç duyduğu istikrarın sağlanmasına yardımcı oldu. Ama aynı zamanda bu ideolojinin ortaya çıkışı başka akımların da faaliyette olduğunu gösteriyordu. Kadına bir dünya sunmak bu alanı ve zamanı başka türlü bir yaşama hazırlanmak için de kullanma olasılığını gündeme getiriyordu.

"Gerçek kadınlık kültü" kadının bağımlı statüsünün gözle görülür kanıtlarını tamamen silebilmiş değildi; kadın oy kullanamıyor, mülk edinemiyor ve erkeklerle aynı işi yaptığında onların ücretinin dörtte biri ile yarısı arasında değişen bir ücret alıyordu. Kadınlar, hukuk ve ilaç alanından, okullardan ve kamu yönetiminden tasfiye ediliyordu.

Bütün kadınları aynı kategoriye koymak -hepsine kendilerini yetiştirmeleri için kapalı bir dünya vermek- Nancy Cott'un da işaret ettiği gibi, cinsiyete dayalı bir sınıflandırmaya yol açıyor ve bu da sınıfsal çizgileri belirsizleştiriyordu. Bununla birlikte sınıf sorununu canlı tutmak isteyen güçler de çalışıyorlardı. Sa-

muel Slater 1789'da New England'da endüstriyel örgü makinesini tanıttı ve artık bu makineleri kullanmak üzere fabrikalarda çalışacak genç kızlara ihtiyaç vardı. 1814'te Waltham, Massachussets'de dokuma tezgahı tanıtıldı ve pamuk ipliğinden kumaş üretimi tek bir çatının altında gerçekleşecekti. Yeni tekstil fabrikalarının sayısı hızla artarken çalışanların yüzde 80-90'ı büyük çoğunluğu on beş ile otuz yaş arasındaki kadınlardı.

Sanayideki kimi ilk grevler 1830'larda bu tekstil atölyelerinde meydana geldi. Eleanor Flexner bunun nedenlerini açıklarken şu rakamları veriyor: 1836'da kadınların gündelik ücreti 37,5 sentten daha azdı. Günde 12 ila 16 saat arasında çalışan binlerce kadın ancak 25 sent yevmiye alıyordu. 1824'te Rhode Island'daki Pawtucket'te kadın fabrika işçilerinin bilinen ilk grevi patlak verdi; 202 kadın ücretlerden yapılan kesintileri ve uzun çalışma saatlerini protesto etmek için erkek işçilere katıldılar ama ayrı toplanmışlardı. Dört yıl sonra ise New Hampshire'daki Dover'da kadınlar kendi başlarına greve gittiler. Ve 1834'de Lowell, Massachussets'de bir genç kadın işten atılınca diğer kızlar da dokuma tezgahlarını bıraktılar ve içlerinden biri şehre su ileten pompanın tepesine tırmandı. Sonrası bir gazete haberinde şöyle anlatılıyordu: "Mary Wollstonecraft gibi kadın hakları ve 'paralı aristokrasi'nin günahları üzerine ateşli bir konuşma yaptı. Dinleyiciler üzerinde çok etkili olan bu konuşmanın ardından kadınlar ölüm bile bizi yolumuzdan döndüremez diyerek kararlılıklarını belirttiler."

Yine Massachussets'deki Chicopee'de yaşayan ve kadınlara pek de sempatiyle bakmayan birinin çıkardığı bir gazete 2 Mayıs 1843'te meydana gelen bir olayı yazıyordu:

"Kızlar arasında büyük bir kargaşa vardı... bu sabah kahvaltıdan sonra üzerine yazdıklarıyla bir perdeyi pankarta dönüştüren kızlar alanın etrafında bir tur attılar, sayıları 16'ydı. Bir süre sonra yeniden dolaştılar ve bu kez sayıları 44 olmuştu. Bir süre

daha yürüyüp sonra dağıldılar. Akşam yemeğinden sonra tekrar ortaya çıktılar ve 42 kişi olarak Cabot'un etrafında yürüdüler... Daha sonra da hiçbir destek bulamayarak sokaklarda yürüyüşe devam ettiler..."

1840'larda artık çeşitli şehirlerde grevler oluyordu, ilk zamanlarda New England'da görülen "karışıklıklardan" çok daha militan eylemlerdi ama büyük çoğunluğu başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Pittsburg yakınlarındaki Allegheny atölyelerinde patlak veren bir dizi grevde çalışma saatlerinin kısaltılması isteniyordu. Bu grevlerde kadınlar birkaç kez sopalar ve taşlarla silahlanarak atölyelerin tahta kapılarını kırdılar ve dokuma tezgahlarını durdurdular.

Dönemin bir kadın reformcusu olan Catharine Beecher fabrika sistemi üzerine şunları yazıyordu:

"Gözlemlerime dayanarak ve sorarak öğrendiklerimi belirtmeme izin verin şimdi. Kışın ortasında oradaydım ve her sabah saat beşte mesaiye çağıran zil sesiyle uyandım. Birçoğunun belirttiği gibi giyinmeye ve kahvaltıya o kadar az zaman veriliyordu ki, her ikisi de aceleyle yapıldıktan sonra atölyelerde lamba ışığında başlayan çalışma, genellikle ayakta olarak ve ara vermeksizin saat on ikiye kadar sürüyordu. Sonra yarım saat yemek molası veriliyor ve gidiş ve dönüş denetleniyordu. Yemekten sonra tekrar dönülen atölyelerde çalışma akşam saat yediye kadar sürüyordu... Bilinmeli ki, tüm bu çalışma saatleri gaz lambalarıyla aydınlatılan ve 40 ila 80 kişinin çalıştığı odalarda geçiyor ve temiz hava diye bir şey olmuyordu... Atölyelerdeki binlerce tezgahtan, iğden, karttan fırlatılan pamuk parçacıklarıyla hava tümüyle kirletiliyordu."

Peki üst sınıflardan kadınların yaşamı nasıldı? Bir İngiliz kadın yazar, Frances Trollope, *Domestic Manners of the Americans* adlı kitabında şöyle diyordu:

"En üst tabakadan Philadelphialı bir hanımefendinin bir gü-

nünü anlatmama izin verin...

Bu hanımefendi en yüksek mevkilerdeki bir avukatın ve senatörün karısı olsun... Sabah kalkar ve ilk saati elbisesinin titizlikle giydirilmesiyle geçer; ardından sessiz ve zarif bir şekilde yemek salonuna iner; kahvaltısı özgür siyah hizmetçisi tarafından getirilir; kızarmış jambon ve tuzlu balığını yiyerek yine sessizce kahvesini içerken kocası da bir gazeteyi okuyup diğerini de dirseğinin altına koyar; daha sonra belki bardakları ve tabakları yıkar. Arabasının saat on birde hazır olması söylenmiştir; bu saate kadar tatlı salonunda vakit geçirir, kar beyazı önlüğü ipek elbisesini korumaktadır. Arabasının kapıda görünmesinden yirmi dakika önce yatak odasına çekilir; hala kar beyazı olan önlüğünü silkeler ve elbisesini düzeltir ve zarif şapkasını başına yerleştirir... sonra tam da özgür siyah arabacısı özgür siyah hizmetçisine arabanın beklemekte olduğunu söylediği sırada aşağı iner. Arabasına oturur ve seslenir: Dorcas Society'e çek."

Lowell'da bulunan Kadın Emeği Reform Derneği bir dizi "Fabrika Broşürü" hazırladı. Bir Teknisyenin Gözünden Fabrika Yaşamı başlığını taşıyan ilk broşür tekstil atölyelerinde çalışan kadınlardan söz ederken şöyle diyordu: "Kelimenin tam anlamıyla köle durumundalar. Sabah beşten akşam yediye kadar çalışılmasını gerektiren bir sistemin köleleri; doğal ihtiyaçlarını gidermek için sadece bir saat ara veriyorlar..."

1845'te New York Sun gazetesi aynı konuyu ele alıyordu:

"Genç kadınlar mitingi" -Sanayi kuruluşlarında çalışan genç kadınların bugün öğleden sonra saat dörtte Park'ta bir miting düzenleyeceklerini duyurmamız istendi. Ayrıca erkeklerin yiğitliğine de seslenmemiz ve bu mitinge katılmamalarını bildirmemiz istendi, çünkü düzenleyiciler kendi sorunlarıyla yine kendileri mücadele etmek istiyorlar."

Bu sıralarda New York Herald gazetesi de "büyük çoğunluğuyla güzel ve ilgi çekici yedi yüz kadının çalışma koşullarında-

ki sorunlara ve baskılara çözüm bulmak amacıyla" düzenlediği mitingden söz ediyordu. Gazetenin bu tür mitingler için yaptığı yorumda ise "... bu tür mitinglerin kadınların çalışma koşullarında herhangi bir iyileştirme getireceğinden çok kuşkuluyuz... Bütün bunlar bir hiçle sonuçlanıyor" deniyordu.

Nancy Cott'un kitabının başlığı, The Bonds of Womanhood (Kadınlık Durumunun Bağları) 19. yüzyılın başlarında kadınların koşullarına yaklaşımını yansıtıyordu. Bir yandan evdeki yaşantılarıyla "kadının dünyası" kavramının yön verdiği yeni ideolojinin tuzağına düşüyorlardı, öte yandan da fabrikada veya orta sınıf mesleklerinde çalışmaya zorlandıklarında başka bir ağın içine sürükleniyorlardı. Ama bu arada tüm bu koşullar kadınlarda ortak bir bilinç yaratıyor ve aralarında bir dayanışma ağı kurmalarını da beraberinde getiriyordu.

Yüksek öğrenim yapamayan orta sınıf kadınları ilkokul öğretmenliğini tekellerine almaya başladılar. Öğretmen olarak daha çok okuyorlar, daha çok haberleşiyorlardı ve eğitimin kendisi eski düşünüş biçimine yıkıcı etkide bulunuyordu. Dergilere ve gazetelere yazılar yazmaya ve bazı kadın yayınları çıkarmaya başladılar. 1780 ile 1840 yılları arasında kadınlar arasındaki okuryazarlık iki misli arttı. Kadınlar sağlık reformcuları olmaya başladılar. Cinsel alandaki çifte standartlara ve fahişelerin suçlanmasına karşı hareketler oluşturdular. Dini örgütlenmelere katıldılar. En güçlü olanlardan bazıları kölelik karşıtı hareketin içinde yer aldı. Böylece zamanla 1840'larda açık bir feminist hareket doğdu ve kadınlar örgütçü, ajitatör ve konuşmacı olarak deney kazandılar.

Emma Willard, 1819'da New York eyalet meclisinde kadınların eğitimi konusunda konuşurken bir önceki yıl Thomas Jefferson bir mektubunda ifade ettiği görüşlerine karşı çıkıyordu; Jefferson "bir zırva yığını" diye nitelendirdiği romanları kadınların okumaması gerektiğini söylüyordu; "Benzer nedenlerle

fazla şiirden de uzak durmak gerekir." Jefferson'a göre kadın eğitimi "süslenme ve yaşamın zevkleri üzerine" yoğunlaşmalıydı. "Bir kadın için bunlar dans etmek, resim yapmak ve müzikle uğraşmaktır."

Emma Willard temsilcilere kadın eğitiminin "gençliklerini ve güzelliklerini sergilemeye fazlasıyla yöneldiğini" anlatıyordu. Willard'a göre sorun "ne olursa olsun erkeklerin ağız tadına uygun bir şekilde oluşturulan standart bir kadın kimliği" idi. "Akıl ve mantığın yanı sıra dinin de bize öğrettiği şey" diyordu, "bizim de kendi hayatlarımızın olduğudur... biz erkeklerin uydusu değiliz."

1821'de Willard resmen tanınan ilk kız eğitim kurumu olan Troy Kadın Semineri'ni kurdu. Daha sonra öğrencilerine insan vücudunun biyolojik yapısını anlatırken nasıl şaşırdıklarını yazıyordu:

"Otuzlu yılların başında Seminer'in bir sınıfını ziyaret eden anneler bir öğrencinin kara tahtaya kalp, atardamar ve damarlar çizerek kan dolaşımını anlatmasına o kadar şaşırdılar ki, utanç ve üzüntü içinde sınıfı terk ettiler. Kızların iffetini korumak ve sataşmaları engellemek için insan vücudunun çizimleri bulunan defterleri kalın kağıtlarla kaplandı."

Kadınlar erkek meslek okullarına girmeye uğraşıyorlardı. 1835'te bir kadın doktor olarak çalışmaya başlayan Dr. Harriot Hunt'un Harvard Tıp Okulu'na başvurusu iki kez reddedildi. Ama o mesleğini özellikle kadın ve çocuklar arasında sürdürdü. Diet, egzersiz, hijyen ve akıl sağlığı üzerinde duruyordu. 1843'te Kadınlar Psikoloji Toplantısı örgütledi ve burada aylık konferanslar verdi. Hiç evlenmedi ve bu alanda da geleneklere karşı çıktı.

Kabul edilinceye kadar pek çok zorluğun üstesinden geldikten sonra Elizabeth Blackwell Geneva College'den doktor diplomasını 1849'da aldı. Ardından New York'ta yoksul kadınlar

ve çocuklar için bir dispanser kurdu. Amacı "yoksul kadınların da kendi cinsiyetlerinden bir doktora muayene olanağına kavuşmalarıydı."

Kaleme aldığı ilk Yıllık Rapor'da şu görüşlere yer veriyordu: "İlk muayenem garip bir deney oldu. Ağır bir zatürree geçirmekte olan yaşlı bir bayana konsültasyon yapmak üzere kibar ve ünlü bir erkek doktoru çağırdım... Hastayı muayene eden erkek doktor ardından benimle salona geçti. Salonda dolaşırken bir yandan da heyecanla bağırarak konuşuyordu; 'Çok olağanüstü bir vaka. Daha önce böylesi bir şeyle hiç karşılaşmadım. Doğrusu ne yapacağımı bilmiyorum.' Şaşkınlık içinde dinliyordum çünkü vaka açıkça bir zatürre idi ve çok da tehlikeli bir noktada değildi, ama daha sonra bu erkek doktorun kafa karışıklığının ve telaşının hastayla veya bir bayan doktorla konsültasyon yapmakla bağlantılı olmadığını, doğrudan benimle ilgili olduğunu anladım."

Oberlin College kadınların alınmasında öncü oldu. Ama ilahiyat okuluna girerek 1850'de mezun olan ilk kız olan Antoinette Brown adının sınıf listesinden silindiğini ortaya çıkardı. Lucy Stone ile birlikte Oberlin çetin bir cevize çatmış oldu. Barış ve köleliğe karşı çalışmalarda aktif olan Stone siyah öğrencilere ders veriyordu ve kızlar arasında bir tartışma kulübü örgütledi. Diploma töreninde konuşma yapmak üzere seçildi ve bir metin hazırlaması istendi, ama daha sonra konuşmayı bir erkek öğrencinin yapacağı bildirilince Stone da metni yazmayı reddetti.

Lucy Stone 1847'de ağabeyinin yerel hükümette bakan olduğu Massachussets'deki Gardner'da bir kilisede kadın hakları üzerine konferanslar vermeye başladı. Elli kilo civarında, ince ve çok etkili bir konuşmacıydı. Köleliğe Karşı Amerikan Derneği'nin konuşmacısı olduğu için çeşitli zamanlarda kürsüye su atıldı, kitap fırlatıldı, çetelerin saldırısına uğradı.

Henry Blackwell ile evlendiğinde, düğün töreni sırasında

elele tutuşarak birlikte aşağıdaki şu paragrafı okudular:

"Birbirimize karşılıklı sevgimizin bir sonucu olarak huzurunuzda karı ve koca olduğumuzu ilan ederken attığımız bu adımın bizim açımızdan hiçbir yaptırımı doğurmadığını, yürürlükteki evlilik yasasının içerdiği herhangi bir boyun eğmeyi kabul etmediğimizi, kadının bağımsızlığını tanırken kocanın da haksız ve doğal olmayan bir egemenliğini ve üstünlüğünü reddettiğimizi bilmenizi isteriz."

Evlendikten sonra kızlık soyadından vazgeçmeyi ilk reddedenlerden biriydi. O "Bayan Stone" idi. Eyalet yönetiminde temsil edilmediği gerekçesiyle vergi vermeyi reddedince görevliler bebeğinin beşiğine varıncaya kadar her şeyine el koydular.

New York eyaletindeki küçük bir kasabanın postane müdiresi olan Amelia Bloomer kendi adıyla anılan "bloomer" eteklerini geliştirince kadın aktivistler eski tarz korse ve iç etek yerine bunların giyilmesini yaygınlaştırdılar. Bu dönemdeki feminist hareketin liderlerinden biri olan Elizabeth Cady Stanton bir kuzeninin üzerinde bu giysiyi ilk görüşünü şöyle aktarıyordu:

"Kuzenimi bir elinde lamba, diğer elinde bebekle merdivenlerden rahatça yukarı çıkarken görünce yerimden zorlukla kalktım, lamba ve bebek önemli değildi, önemli olan kadının rahat hareket etmesiydi ve böylece kadın giysisinin ciddi bir reforma ihtiyacı olduğuna ikna oldum ve derhal benzer bir giysi ısmarladım."

Köleliğe karşı, içki yasağına karşı, giysi modellerinin değişimi, hapishane koşullarının düzeltilmesi gibi çeşitli reform hareketleri içinde yer alan kadınlar daha sonra tekrar kendi durumlarının düzeltilmesine döndüler ve bunun üzerinde yoğunlaştılar. Köleliğe karşı etkili bir konuşmacı ve örgütleyici olan güneyli bir beyaz kadın, Angelina Grimke, hareketin diğer alanlarla bağlantılarının farkındaydı:

Her şeyden önce her iki cinsten milyonlarca köleyi tozun-

toprağın içinden çıkararak insan durumuna yükseltmek için halkı uyandırmalıyız... Ondan sonrasında milyonlarca kadını dizlerinin üstünden ayağa kaldırmak, bir başka ifadeyle bebeklikten kadınlığa dönüştürmek daha kolay bir iş olacaktır."

Margaret Fuller feministler arasında belki de en zorlu entelektüeldi. Woman in the Nineteenth Century kitabındaki hareket noktası şuydu: "Erkeklerin zihninde kadınlara yönelik olarak var olan duygular kölelere yönelik olanlar gibi..." Şöyle devam ediyordu: "Her türlü keyfi engeli yıkıp geçeceğiz. Erkeklere ne kadar özgürce açıksa kadınlara da her yolu aynı ölçüde açacağız. Kadınların ihtiyacı olan şey yine bir kadın eylemi veya bir kadın tarafından yönetilmek değildir, ama doğanın bir parçası olarak gelişmelerine olanak tanınmasıdır, aydınlanmalarına yol açılmasıdır ve özgür ve engellenmeksizin yaşamalarının sağlanmasıdır..."

Üstesinden gelecek çok şey vardı. 19. yüzyıl ortalarında en tanınmış yazarlarından Reverend (Sayın) John Todd -en çok satan kitaplarından birinde genç erkeklere masturbasyonun sonuçları üzerine tavsiyelerde bulunurken "zekayı büyük ölçüde bozar" diyordu- yeni feminist moda konusunda şu yorumu yapıyordu:

"Bloomer elbisesini giyerek bazı yarı-erkek haline gelmeye çalışıyorlardı. Bunun hiçbir zaman mümkün olmayacağını bir cümleyle belirtmeme izin verin. Uzun etekleri içindeki kadın güzeldir. Alımlı bir şekilde yürür... Koşmaya kalkarsa bütün çekiciliği gider... Etekliği çıkarıp pantolon giydirin ve bacaklarını ortaya çıkarın, bütün çekiciliği ve büyüsü gider."

1830'larda Massachussetts Bakanlar Birliği'nin papazlara yayımladığı bir mektupla kadınların kiliselerdeki minberlerden konuşmaları yasaklandı; "... erkeğin yerini ve tavrını takındığında kendimizi ona itiraz içinde buluyoruz."

Angelina'nın kızkardeşi, Sarah Grimke, "Kadınların durumu ve cinslerin eşitliği üzerine mektuplar"a yanıt olmak üzere bir dizi makale kaleme aldı:

"Yaşamımın ilk yıllarında kısmetim moda dünyasının kelebekleri arasına yönelmişti; hem gözlemlerime, hem de tecrübelerime dayanarak söylemek zorundayım ki, bu sınıfın kadınlarının eğitimleri çok yetersizdi; bu kadınlara evlilik, en gerekli, üstün bir mevki elde etmek için tek yol olarak öğretiliyordu."

Bir başka yerde ise şöyle diyordu: "Kendi cinsim için bir yardım istemiyorum. Eşitlik hedefinden vazgeçmem. Kardeşlerime bütün göstermek istediğim şu ki, bizi gırtlağımızdan yakalayarak ayaklarımızı yerden kesecekler ve Tanrının bize uygun gördüğü gibi toprak üzerinde dimdik durmamıza izin verecekler... Benim açımdan ise durum açıktır; ahlaki olarak erkeğin ne yapmaya hakkı varsa aynı şekilde kadının da hakkı vardır."

Sarah büyük bir güçle yazıyor, Angelina ise çok ateşli konuşuyordu.

Köleliğe karşı mücadele eden tanınmış bazı kişiler kadın erkek eşitliğini desteklememek gerektiğini, çünkü bu görüşün toplumda çok fazla tepki çektiğini ve dolayısıyla köleliğin kaldırılması için yürütülen kampanyaya da zarar vereceğini ileri sürüyorlardı. Sarah onlara şöyle yanıt veriyordu:

"Yolun ortasındaki kütüğü oradan kaldırmadıktan sonra ırk ayrımcılığını ön plana çıkaramayız... Bu yıl konuşma hakkımızdan vazgeçersek, gelecek yıl dilekçe hakkımızdan vazgeçmek, bir sonraki yıl yazma hakkımızdan vazgeçmek zorunda kalırız ve bu böyle sürer gider. Kendisi erkeğin ayakları altında ve utanç verici bir sessizlik içinde ezilen bir kadın köleler için ne yapabilir?"

Angelina, 1838'de Massachussetts eyalet meclisinin bir komitesine kölelik karşıtı taleplerle ilgili olarak konuşan ilk kadındı. Daha sonra şöyle diyecekti: "O kadar heyecanlanmıştım ki neredeyse bayılacaktım." Konuşması büyük bir kalabalığı etkiledi ve Salem'den bir temsilci "eyalet meclisinin kurallarının Miss Grimke'ye tekrar konuşma olanağı verip vermediğini ince-

lemek üzere bir komite kurulmasını" önerdi.

Başka sorunlar üzerinde konuşmak kadınların durumu üzerine konuşmak için de yolu açıyordu; 1843'te Dorothea Dix, Boston bölgesindeki hapishanelerde ve yoksullara yardım evlerinde gördükleriyle ilgili olarak Massachussets eyalet meclisinde konuştu:

"Gördüğüm acı ve sarsıcı ayrıntıları size anlatacağım... Beyler, bu eyaletteki delillerin bugün içinde bulunduğu koşullara dikkatinizi çekmek istiyorum; kafeslere, hücrelere, ahırlara, ağıllara kapatılan bu insanlar çırılçıplak zincirleniyor, sopalarla dövülüyor ve kırbaçla boyun eğdiriliyor..."

1824'te İskoçya'dan göçmen olarak gelen ve ütopik bir topululuğun kurucusu olan Frances Wright bir yazardı. Köleliğin kaldırılması, doğum kontrolü ve cinsel özgürlük için mücadele ediyordu. Çocukların iki yaşından itibaren devlet okullarında özgürce eğitim görmesini savunuyordu. Ütopik sosyalist Charles Fourier'in Fransa'da söylediğini Amerika'da söylüyordu: Uygarlığın ilerlemesi kadınların ilerlemesine bağlıdır.

Kadınlar ülkenin her tarafında kölelik karşıtı derneklerde yoğun çalışmalar yaptılar, Kongre'ye sunulmak üzere binlerce dilekçe topladılar. Eleanor Flexner, *A Century of Struggle* adlı kitabında şöyle yazıyor:

"Bugün Washington'daki Ulusal Arşivler binasındaki sayısız dosya kutuları o anonim ve yürek paralayıcı çalışmalara tanıklık etmektedir. Sararmış ve incelmiş dilekçeler; tutkalla yapıştırılmış, üst üste dizilmiş, üzerlerine yer yer mürekkep lekesi damlamış, belki ihtiyaç olur diyerek silginin de hazır olduğu koşullarda cızırtılı kalemlerle imzalanmış, yazılarının üzerinden bir kez daha geçilerek kalınlaştırılmış... Bu dilekçeler New England'dan Ohio'ya kadar kölelik karşıtı derneklerin kadınlarının isimlerini gururla taşıyor..."

Bu faaliyetlerin gelişimi içinde ortaya çıkan olaylar, kadın hareketini, kölelik karşıtı hareketin yanı sıra kendi eşitlik müca-

delesinin de içine sürükledi. 1840'da Londra'da Kölelik Karşıtı Toplum Dünya Kongresi toplandı. Sert tartışmalardan sonra kadınların dışarı çıkarılması kabul edildi ama yine de perdeyle ayrılmış bir bölümden toplantıyı izlemelerine itiraz eden olmadı. Kadınlar sessiz bir protesto içinde kendilerine ayrılan bölümde oturdular ve onların hakları için mücadele eden bir kölelik karşıtı, William Lloyd Garrison da onlarla birlikte oturdu.

İşte bu sırada Elizabeth Cady Stanton, Lucretia Mott ve diğerleriyle tanıştı ve tarihteki ilk Kadın Hakları Kongresi'ni toplamak üzere hazırlıklara başladı. Kongre New York'ta Seneca Falls'da toplandı. Stanton'ın bir anne ve ev kadını olarak yaşadığı ve doğrusu bu durumuna da içerleyerek ortaya attığı görüş kongrece benimsenmişti: "Bir kadın hiçbir şeydir. Ama bir karı her şeydir." Daha sonra şöyle yazacaktı:

"Evinde her şeyden tecrit edilmiş olarak yaşayan ve yaşamının büyük bölümünde ilişkileri hizmetçilerle ve çocuklarla sınırlı olduğu için kendilerini geliştirmeleri neredeyse olanaksız bulunan kadınların ne tür güçlüklerle mücadele etmek zorunda olduklarını şimdi daha iyi anlıyorum... Kadınların eş, anne, ev kadını, doktor ve psikolojik rehber olarak geçirdikleri yaşamlarından genel olarak duydukları rahatsızlığı hissediyorum; kadının sürekli gözetimi ve bakımı olmasa koşullar hızla kaotik bir duruma dönüşüyor. Kadınların çoğunluğunun yıpranmış, endişeli bakışları genelde toplumun sorunlarının, daha özel olarak ise kadınların sorunlarının çözümü için daha etkin önlemlerin alınması ve harekete geçilmesi gerektiğini ortaya koyuyor. Köleliğe Karşı Dünya Kongresi'nde edindiğim tecrübeler, kadınların yasal statüsüne ilişkin bütün okumalarım, her yerde gördüğüm baskılar, hepsi ruhumun içinden akıp, gitti... Ne yapacağımı ve nereden başlayacağımı bilemiyordum, tek düşüncem protesto için bir kitle toplantısı düzenlemek ve tartışmak oldu."

Seneca County Courier'de çıkan bir ilan Temmuzun 19'u ve 20'sinde kadın haklarını tartışmak için bir toplantıya çağrı ya-

pıyordu. 300 kadar kadın ve biraz da erkek geldi. Toplantının sonunda 68 kadın ve 32 erkek tarafından İlkeler Deklarasyonu imzalandı. Metin Bağımsızlık Bildirisi'nin dilini ve üslubunu kullanmıştı:

"İnsanlığın gelişimi içinde ailenin bir parçası dünya üzerindeki insanlar arasında şimdiye kadar olduğundan farklı bir pozisyona gelmek istediği zaman...

"Şu gerçeklerin kanıtlanmaya ihtiyacı olmadığına inanıyoruz; bütün erkekler ve kadınlar eşit yaratılmışlardır; yaratıcıları tarafından belirli devredilemez haklar bağışlanmıştır; bunlar arasında yaşama hakkı, özgür olma hakkı ve mutlu olma hakkı en başta yer alır.

"İnsanlık tarihi aynı zamanda erkek tarafından kadın üzerinde kurulan mutlak bir diktatörlük aracılığıyla kadına yapılan sürekli haksızlıkların ve kadının haklarının gasp edilmesinin de tarihidir. Bunu kanıtlamak için gerçeklerin dürüst ve samimi bir dünyaya sunulmasına izin verin..."

Ardından kadınlara yapılan haksızlıkların listesi geliyordu: Oy kullanma hakkının olmaması, ücret veya mülk edinme hakkının olmaması, boşanma hakkının olmaması, eşit iş olanaklarının olmaması, üniversitelere kabul edilmemesi ve şöyle sona eriyordu: "Erkek kadının kendine güvenini yok etmek, özsaygısını kaybettirmek ve bağımlı ve onursuz bir yaşama gönüllü bir şekilde boyun eğdirmek için her türlü güçle donatıldı ve elinden geleni yaptı..."

Daha sonra ise bir dizi çözüm önerisi geliyordu: "Kadını, kendi bilincinin gerektirdiği bir tarzda toplum içinde yer almaktan engelleyen veya erkekten daha aşağı bir pozisyona koyan tüm yasalar doğanın büyük emrine terstir ve bu nedenle geçerli değildir veya yaptırım gücü yoktur."

Seneca Falls Kongresi'ni ülkenin çeşitli yerlerinde düzenlenen kadın toplantıları izledi. 1851'de bu toplantıların birinde,

New York'da bir köle olarak doğan yaşlı siyah bir kadın tartışmaları yürüten bazı erkekleri dinliyordu. Bu kadın Sojourner Truth idi. Ayaklarının üzerine dikildi ve ırkının öfkesinin cinsinin öfkesine katarak şöyle konuştu:

"Oradaki bazı adamlar arabaya binerlerken kadınlara yardım edilmesi ve yer verilmesi gerektiğini söylüyorlar... Arabaya binerken bana kimse yardım etmiyor, kimsenin yer verdiği de yok. Ben kadın değil miyim?

"Kollarıma bakın! Ben saban sürdüm, tarlayı ektim, biçtim, hiçbir erkek bana yetişemezdi. Ben kadın değil miyim?

"Bir erkek kadar çalışır, bir erkek kadar yemek yerdim ve yeri geldiğinde bir erkek kadar da kamçı darbelerine katlanırdım. Ben kadın değil miyim?

"On üç çocuk doğurdum ve çoğunun köle olarak satıldığını gördüm, kahrolarak, kıvranarak ağladığımda İsa'dan başka beni duyan olmadı. Ben kadın değil miyim?"

Böylece kadını kendi dünyasına kapatma girişimlerine karşı 1830'larda, 1840'larda ve 1850'lerde bir kadın direnişi de başlıyordu. Her türlü hareket içinde yer alıyorlardı; mahkumlar için, deliler için, siyah köleler için ve tüm kadınlar için yapılan her eylemde vardılar.

Bu hareketlerin ortasında, hükümetin zorlaması ve paranın otoritesiyle birlikte, daha fazla toprak arayışı ve Amerika'nın her tarafına yayılma için yeni girişimler patlak verdi.

7

Ot Bittikçe, Su Yürüdükçe

Bir toplumda ezilen tüm grupların kadınlarına eve en yakın, gerçekte evin içindeki kişiler olarak, aynı zamanda zengin beyaz erkekler tarafından hükmediliyorsa, o kadınlar en aşağı, Kızılderililerden sonra en yabancı, en dışarlıklı konumda olurlar. En yakın ve en çok ihtiyaç duyulan kişiler oldukları için, kadınlar zor yoluyla olmaktan çok himaye edilerek egemenlik altına alınırlar. İhtiyaç duyulmayan ve aslında başa bela olan Kızılderililer ise ancak çıplak zorla egemenlik altına alınabilirler, ama seyrek de olsa, bazen ataerkil bir himayecilik köylerin yakılmasından önce gelebilir.

Ve böylece, kibarca dendiği gibi, "Kızılderili Sürgünü" Appalachianlar ile Missisipi arasında kalan toprakları beyaz işgal için temizledi; Güney'de pamuk, Kuzey'de buğday için temizlerken Pasifik'e kadar olan bölgeyi beyazların yayılması, göçler, kanallar, demiryolları, yeni şehirler ve koskoca bir imparatorlu-

ğun kurulması için temizledi. İnsan yaşamı olarak ödenen bedelin kesin olarak hesaplanması mümkün değil, çekilen sefaletin ise kabaca bile hesaplanması mümkün değil. Çocuklara okutulan tarih kitaplarında bunların üzerinden hızla atlanır.

İstatistikler öyküyü anlatıyor. Michael Rogin'in *Fathers and Children* kitabında şunları görüyoruz: 1790'da 3 milyon 900 bin Amerikalı vardı ve büyük çoğunluğu Atlantik Okyanusu'nun yaklaşık 100 kilometrelik kıyı şeridinde yaşıyordu. 1830'da 13 milyon Amerikalı vardı ve 1840 itibariyle Appalachian Dağlarını aşarak Missisipi Vadisi'ne, Missisipi Nehri'ne akarken doğudan batıya çeşitli akarsular tarafından geçilen o geniş topraklara yayılmışlardı. 1820'de Missisipi'nin doğusunda 120 bin Kızılderili yaşıyordu. 1844'e gelindiğinde sayıları 30 binin altına inmişti. Büyük çoğunluğu batıya göçe zorlanmıştı. Ama "zorlama" sözcüğü olan biteni yeterince anlatamaz.

Bağımsızlık Savaşı sırasında önde gelen Kızılderili kabilelerinin hemen tümü İngilizlerin yanında savaştı. İngilizler barış imzalayıp evlerine gitti oysa Kızılderililer zaten evlerindeydiler ve sınır boylarında Amerikalılarla savaşmaya devam ettiler. George Washington'ın savaş yorgunu milisleri Kızılderilileri geri püskürtemiyordu. Kızılderililerin üzerine gönderdiği kuvvetler birbiri ardına yok edilence Washington uzlaşma politikasını denemeye karar verdi. Savaş Bakanı Henry Knox "Daha önceki sakinler olarak toprak Kızılderililerin hakkıdır" diyordu. Devlet Bakanı Thomas Jefferson ise 1791'de yaptığı bir konuşmada herhangi bir eyaletin sınırları içinde yaşayan Kızılderililere müdahale edilmemesini istiyor ve onların haklarına tecavüze yeltenen beyazların bulundukları bölgelerden hükümet tarafından uzaklaştırılacağını açıklıyordu.

Ancak beyazlar batıya doğru hareket ettikçe ulusal hükümet üzerindeki baskı da artıyordu. Jefferson'ın başkan olduğu 1800 yılında dağların batısında yerleşmiş beyazların sayısı 700 bini

bulmuştu. Kuzeyde Ohio, Indiana ve Illinois'e, güneyde ise Alabama ve Missisipi'ye yerleşmişlerdi. Artık bu bölgelerde bir Kızılderiliye karşılık sekiz beyaz vardı. Jefferson, Creek ve Cherokee Kızılderililerinin Georgia'dan uzaklaştırılmaları için artık federal hükümeti ikna etmekle uğraşıyordu. Vali William Henry Harrison yönetimindeki Indiana Bölgesi'nde Kızılderililere karşı saldırgan hareketler tırmanıyordu.

Jefferson 1803'te Louisiana Bölgesi'ni Fransa'dan satın alarak eyaletin batıdaki sınırlarını Appalachianlardan başlayıp Missisipi'yi geçerek Rocky Dağlarına kadar genişletince ve böylece topraklarını da iki katına çıkarınca Kızılderililerin de buraya yerleşeceklerini düşünmüştü. Kongreye Kızılderililerin küçük araziler üzerine yerleşmeleri ve çiftçilik yapmaları için teşvik edilmelerini önerdi; ayrıca beyazlarla ticaret yapmaları, borçlanmaları da teşvik edilmeliydi. Daha sonra bu borçlarını topraklarını satarak ödeyebilirlerdi. Şöyle diyordu: "İki önlem çare olarak görülmelidir. Birincisi avcılıktan uzaklaştırılmaları gerekir... İkincisi ise aralarındaki dükkan sayısını artırmak şarttır... Böylece onları tarıma, imalata ve uygarlığa götürebiliriz..."

Jefferson'ın konuşmasında can alıcı sözler "tarım... imalat... uygarlık" idi. Amerika'nın geniş topraklarının tarıma, ticarete, pazara, paraya, modern kapitalist ekonominin gelişmesine açılması için Kızılderililerin sürülmeleri gerekiyordu. Tüm bunlar için toprak vazgeçilmez bir zorunluluktu ve devrimden sonra George Washington ve Patrick Henry'nin de aralarında yer aldığı zengin spekülatörler çok büyük araziler satın aldılar. Kuzey Carolina'da Chickasaw Kızılderililerinin zengin toprakları satışa çıkarıldı. Oysa Chickasawlar İngilizlere karşı savaşa katılan az sayıdaki kabileden biriydi ve kendileriyle topraklarının güvencede olacağına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştı. Toprakların ölçülmesinden sorumlu resmi bir devlet görevlisi olan John Donelson bugün Chattanooga diye bilinen yerin yakınlarında 80

bin dönümden fazla toprağa el koydu. 1795 yılında damadının Nashville dışına yaptığı yirmi iki yolculuk toprakla ilgiliydi. Bu damat Andrew Jackson'dı.

Jackson bir toprak spekülatörü, tüccar, köle tüccarı ve Amerikan tarihinin başlarında Kızılderililerin en amansız düşmanıydı. 1812 Savaşı'nda bir kahraman haline geldi. Bu savaş Amerikan okullarındaki ders kitaplarında İngiltere'ye karşı bir ölümkalım savaşı olarak anlatılır ama aslında yeni devletin Florida, Kanada ve Kızılderili topraklarına doğru genişleme savaşından başka bir şey değildir.

Bir Shawnee Kızılderili şefi ve ünlü bir hatip olan Tecumseh beyaz istilasına karşı Kızılderilileri birleştirmeye çalıştı:

"Bu şerri durdurmanın tek yolu tüm Kızılderililerin toprakları üzerinde ortak ve eşit hak talep etmekte birleşmeleridir; eskiden olduğu gibi ve şimdi de olması gerektiği gibi, yani hiç bölünmediği ve her birimizin ihtiyacı için hepimize ait olduğu dönemlerdeki gibi... Hiçbir parçasını birbirimize bile satma hakkının olmadığı ve hele de yabancılara satma hakkının kesinlikle olmadığı dönemlerdeki gibi... O yabancılar ki, sadece bir parçayla yetinmeyip, tümünü elimizden almadan rahat etmeyeceklerdir..."

Bazı Kızılderililer büyük bir arazi parçasını Birleşik Devletler hükümetine bırakmaya ikna olunca öfkelenen Tecumseh 1811'de Alabama'daki Tallapoosa Nehri kıyısında beş bin Kızılderilinin bir araya geldiği bir toplantı örgütleyerek onlara şöyle seslendi: "Bırakın beyazların soyu tükensin. Topraklarınıza el koyuyorlar; kadınlarınızı yoldan çıkarıyorlar, ölülerinizin külleri üzerinde tepiniyorlar! Geldiklerinde kan içinde boğulmalılar, buralardan mutlaka kovulmalılar."

Georgia, Alabama ve Missisipi'nin büyük bölümünü ellerinde tutan Creek Kızılderilileri kendi aralarında bölünmüşlerdi. Barış içinde yaşamak için bazıları beyaz adamın uygarlığını benimsemeye istekliydi. Topraklarına ve kültürlerine sahip çık-

makta ısrar eden diğerleri ise "Kızıl Mızraklar" diye adlandırılıyordu. Kızıl Mızraklar 1813'te Jackson'ın birliklerinin bir Creek köyünü yakarak, erkekleri, kadınları, çocukları öldürdükleri Fort Mims'de 250 kişiyi katlettiler. Bunun üzerine Jackson ödül olarak toprak verme ve yağma yapılmasını özendirme politikası izlemeye yöneldi: "Cherokeelerden, dost Creeklerden ve beyazlardan, her kim Kızıl Mızrakların topraklarına el koyarsa, o topraklar kendilerinin olacak" diyordu.

Askerleri savaşmaya istekli değildi. Kaçakların sayısı artıyordu; adamlar açtı ve ordudaki görev süreleri dolmuştu. Savaşmaktan yorulmuş ve evlerine gitmek istiyorlardı. Karısına yazdığı mektupta "cesur ve vatansever gönüllü" kalmadığından şikayet ediyor, sarhoşluğun, başı bozukluğun, kaçaklığın arttığından söz ediyordu. Sadece 17 yaşındaki bir asker tabağını temizlemeyi reddedip, subayına silah çekince askeri mahkeme tarafından ölüme mahkum edildi. Çocuk askerin affedilme ricalarını geri çeviren Jackson cezanın derhal infaz edilmesini emretti ve idam mangasının silahlarını duymayacağı bir mesafeye çekildi.

1814'teki Horseshoe Band Savaşı'nda bin Creek Kızılderilisinden sekiz yüzünü katlederken kendi askerlerinden de çok az zayiat verince Jackson ulusal bir kahraman haline geldi. Oysa bu savaşta Jackson'ın beyaz askerleri Creeklere karşı bir cephe saldırısında başarısız olmuşlardı. Ama savaşa katılırlarsa federal hükümetten yardım göreceklerine söz verilen Cherokee Kızılderilileri yüzerek nehrin diğer yakasına geçtiler ve Creekleri arkadan çevirerek Jackson adına savaşı kazandılar.

Savaş sona erdiğinde Jackson ve dostları istila edilen Creek topraklarını satın almaya başladılar. Jackson kendi kendini anlaşma görevlisi tayin etti ve Creek kabilesinin topraklarının yarısını terk etmelerini içeren bir anlaşmayı zorla imzalattı. Rogin'in belirttiğine göre bu topraklar "Güney Amerika'daki en büyük tek parça Kızılderili toprağıydı." Bu topraklar içinde

Jackson'a karşı savaşan Creeklerin yanı sıra onunla birlikte savaşan Creeklerin de toprakları vardı. Jackson'la birlikte savaşan Creeklerden bir şef, "Büyük Muharip" bu durumu protesto edince Jackson şöyle yanıt verecekti:

"Dinle... Birleşik Devletler Büyük Ruh tarafından haklı görülecektir, çünkü sizin topraklarınızın tümü alınmadı... Dinle, gerçek şu ki, Creek şeflerinin ve savaşçılarının büyük bölümü Birleşik Devletlerin gücüne saygı göstermedi. Bizim önemsiz bir devlet olduğumuzu ve İngilizlere yenileceğimizi düşündüler... Bizon eti yemekten iyice yağlanmışlardı, aslında kırbaçlanmak istiyorlardı... Bu gibi durumlarda biz düşmanlarımızın kanını dökeriz ki akılları başlarına gelsin."

Rogin şöyle yazıyordu: "Jackson, Creek topraklarının 'kremasını' ele geçirdi ve güneydoğudaki zenginliğini garanti altına aldı. Genişlemekte olan pamuk krallığına yeni ve değerli topraklar kattı."

Jackson'ın Creeklerle yaptığı 1814 anlaşması yeni ve önemli bir şeyi başlattı; Kızılderililere kişisel olarak toprak sahibi olma hakkı tanıyor, böylece Kızılderili Kızılderililiden ayrılıyor, komünal toprak mülkiyeti ortadan kalkarken bazıları toprak sahibi oluyor, bazıları ise topraksızlaşıyordu. Rekabetle ve başkalarına karşı suç ortaklığı yapmakla tanıştırılan Kızılderililer böylece Batı kapitalizminin ruhunu da kavramış oluyorlardı. Tüm bunlar Kızılderililerin denetim altına alınması ve "uygarlaştırılması" ile ilgili eski Jeffersonci düşünceye çok uygundu.

1814'ten 1824'e kadar güneydeki Kızılderililerle yapılan bir dizi anlaşmalar sonucunda beyazlar Alabama ve Florida'nın dörtte üçünü, Tennessee'nin üçte birini, Georgia ve Missisipi'nin beşte birini ve Kentucky ile Kuzey Carolina'nın bazı bölgelerini ele geçirdiler. Tüm bu anlaşmalarda Jackson kilit bir rol oynadı ve Rogin'e göre, "Dostları ve akrabaları, Kızılderili temsilcisi, tüccar, görüşmeci, toprakları ölçen görevli veya emlakçi olarak pek çok önemli mevkiyi ellerinde bulunduruyordu."

Jackson'ın bizzat kendisi anlaşmaların nasıl yapıldığını şöyle anlatıyordu: "... Tüm Kızılderili kabilelerinin yönetimlerinin öncelikli tutkularına sesleniyorduk, yani para hırslarına veya korkularına." Beyaz milisleri Kızılderili topraklarını işgal etmeye teşvik ediyor, daha sonra da Kızılderililere hükümetin bu beyazları girdikleri yerlerden çıkaramayacağını söyleyerek topraklarını terk etmelerini ve başka yerlere gitmelerini tavsiye ediyordu. Rogin'in söylediğine göre Jackson'ın kendisi de "Çok miktarda rüşvet vermişti."

Bu anlaşmalar ve toprak gaspları pamuk krallığının, köle plantasyonlarının temellerini de oluşturdu. Her defasında aynı şey oluyordu; Creekleri bir bölgeden başka bir bölgeye gitmeye zorlayan ve gittikleri yerde güvenlikte olacaklarına söz verilen bir anlaşma imzalanıyor, ama hemen ardından beyazlar Creeklerin yeni gittiği bölgeye gelerek yerleşiyorlar ve Creekler imzaladıkları yeni bir anlaşmayla bu toprakları da bırakarak güvenlikte olacaklarına söz verilen bir başka bölgeye doğru yola çıkıyorlardı.

Jackson'ın bu faaliyetleri beyaz yerleşimcileri İspanya'ya ait olan Florida sınırlarına kadar getirdi. Burada Seminole Kızılderililerinin köyleri vardı ve kaçak Kızıl Mızraklar da buraya yerleşmişlerdi. Ayrıca İngilizler tarafından da Amerikalılara karşı direnmeleri için kışkırtılıyorlardı. Beyazlar Kızılderili topraklarına girdiler. Bunun üzerine Kızılderililer de saldırıya geçti. Çarpışmalarda her iki taraf da canavarca katliamlar yaptı. Bazı köyler beyazları öldürdükleri iddia edilenleri teslim etmeyince Jackson köylerin yok edilmesini emretti.

Bir başka Seminole provakasyonu daha vardı; kaçak siyah köleler Seminole köylerine sığınmışlardı. Bazı Seminole Kızılderilileri siyah köleleri satın almış veya yakalamıştı ama onların kölecilik anlayışı pamuk plantasyonlarından farklıydı ve daha çok Afrika'daki köleliğe benziyordu. Köleler genellikle kendi

köylerinde yaşıyorlar, çocukları özgür oluyordu. Kızılderililerle siyahlar arasında evlilik yaygındı. Böylece bir süre sonra Kızılderili-siyah melez köyler oluşmaya başladı ve bu da güneyli köle sahipleri için ciddi bir tehdit durumuna geldi. Çünkü özgürlük arayan kendi köleleri için "kötü örnek" oluşturuyordu.

Kaçak köleler ve çapulcu Kızılderililer için bir sığınak oluşturduğu iddiasıyla Jackson Florida içine saldırılara başladı. Florida'nın Birleşik Devletlerin savunması için çok önemli olduğunu söylüyordu. Aslında bu söylem daha sonraki fetih savaşları için geliştirilecek klasik yöntemin ilk örneklerindendi. İşte böylece 1818'deki Seminole Savaşı başladı ve Florida'nın Amerikalıların eline geçmesiyle sonuçlandı. Okulların sınıf duvarlarında yer alan haritalarda nazikçe "Florida'nın satın alınması, 1819" diye yazar, ama aslında Andrew Jackson'ın Florida sınırlarında yürüttüğü askeri kampanya, Seminole köylerinin yakılması, İspanyol kalelerinin ele geçirilmesi sonucunda İspanya, Florida'yı satmaya "ikna" edilmiştir. Jackson "meşru müdafaanın değişmez yasalarına" uygun hareket ettiğini söylüyordu.

Daha sonra Jackson Florida Bölgesi'nin valisi oldu. Artık dostlarına ve akrabalarına iş konusunda iyi tavsiyelerde bulunacak bir mevkideydi. Bir yeğenine Pensacola'dan çok miktarda toprak almasını tavsiye etti. Orduda cerrah olan bir general dostuna ise mümkün olduğunca çok köle satın almasını söyledi, çünkü yakında fiyatlar çok yükselecekti.

Ordudaki görevinden ayrıldıktan sonra asker kaçaklarının sayısını düşürmek için subaylara tavsiyelerde bulunmaktan da geri durmadı. (Yoksul beyazlar, başlangıçta canlarını vermeye gönüllü olsalar da, sonunda savaşın ödüllerinin zenginlere gittiğini anlamış olmalılar.) Jackson ilk iki girişimde kırbaç cezasının uygun olacağını ama üçüncüsünde idam cezasının uygulanması gerektiğini söylüyordu.

Jackson dönemine ilişkin saygın tarihçiler tarafından kaleme alınan başlıca kitaplarda (Arthur Schlesinger'in The Age of Jackson, Marvin Meyer'in The Jacksonian Persuasion) Jackson'ın Kızılderili politikasından hiç söz edilmemekte ama bol bol gümrüklerden, bankacılıktan, siyasal partilerden ve siyasal retorikten laf edilmektedir. Temel veya yüksekokullarda okutulan Amerikan tarihiyle ilgili ders kitaplarına bir göz atarsanız Jackson'ı sınır muhafızı, asker, demokrat, halk adamı olarak görürsünüz; köle tüccarı, arsa spekülatörü, kaçak askerlerin celladı, Kızılderilileri sürgün eden Jackson'dan bu kitaplarda eser yoktur.

Bu anlattıklarımız basitçe bir geriye bakış, geçmişe ilişkin farklı bir düşünüş değildir. Jackson 1828'de Başkan seçildikten sonra (Jackson, John Quincy Adams'ın yerini almıştı, Adams, Monroe'nın, Monroe, Madison'ın ve Madison da Jefferson'ın ardından başkan olmuştu) Kızılderili Sürgünü'nün faturası Kongre'nin önüne geldi ve o dönemde Jackson yönetiminin savaş ve barış dışında "en önemli sorunu" olarak nitelendirildi. O sıralarda Demokratlar ve Liberaller (Whigs) olarak iki siyasi parti vardı. Bunlar bankalar ve gümrük politikaları konusunda anlaşamıyorlardı ama yoksul beyazlar, siyahlar veya Kızılderililerle ilgili sorunlar söz konusu olduğunda aralarında bir anlaşmazlık yoktu. Oysa zengin adamların bankasına karşı çıktığı için bazı beyaz işçilerin gözünde Jackson bir kahramandı.

Jackson'ın yönetiminde ve kendisinden sonra başkan olarak belirlediği Martin Van Buren döneminde Missisipi'nin doğusunda yaşayan 70 bin kadar Kızılderili batıya göç etmeye zorlandı. Kuzeyde zaten fazla Kızılderili kalmamıştı ve Iroquois Kızılderili Konfederasyonu hala New York'ta bulunuyordu. Ama Black Hawk Savaşı'ndan sonra Sac ve Fox Kızılderilileri yerlerinden sürüldü. 1832'de yenilip, ele geçirildikten sonra Black Hawk Şefi yaptığı teslim konuşmasında şunları diyordu:

"İyi dövüştüm. Ama silahlarınız iyi nişan alıyordu. Kurşunlarınız havada kuşlar gibi uçuyor ve kışın ağaçların arasında esen rüzgar gibi kulaklarımızda vınlıyordu. Savaşçılarım yanımda bir bir düştü... Sabah güneş üstümüze loş bir şekilde doğdu ve akşam kara bir bulut içinde batarken bir ateş topu gibi görünüyordu. Bu Black Hawk'un üzerinde parıldayan son güneşti... Black Hawk şimdi beyaz adamın esiridir... Bir Kızılderilinin utanacağı hiçbir şey yapmadı. Halkı için beyaz adamlara karşı dövüştü. Beyaz adamlar her yıl daha çok sayıda gelmeye devam ettiler, Kızılderilileri kandırarak topraklarına el koydular. Bizim savaşma nedenimizi biliyorsunuz. Bunu bütün beyaz adamlar biliyor. Beyaz adamlar bundan utanmalıdırlar. Kızılderililer kimseyi kandırmaz. Beyaz adamlar Kızılderililer hakkında kötü konuşuyor ve kötü bakıyor. Ama Kızılderililer yalan söylemez. Kızılderililer hırsızlık yapmaz.

"Beyaz adam kadar kötü bir Kızılderili bizim halkımız arasında yaşayamaz; ölümle cezalandırılır ve kurtlara yem olur. Beyaz adamlar kötü okul yöneticiliği yapıyorlar. Kötü kitaplar taşıyorlar ve yanlış işler yapıyorlar. Zavallı Kızılderilinin yüzüne gülerek onu kandırıyorlar; el sıkışarak onun güvenini kazanıyorlar, kandırmak için onu sarhoş ediyorlar ve daha sonra da karılarımıza sarkıntılık ediyorlar. Bizi kendi başımıza bırakmalarını ve bizden uzak durmalarını söyledik. Ama dinlemediler, bizi takip ettiler, bir yılan gibi aramıza sokuldular. Dokunarak bizi zehirlediler. Güvenlikte değildik. Tehlike içinde yaşadık. Onlara benzemeye başlamıştık; yalancı, üç kağıtçı, tembel adamlar olmaya başlamıştık; sadece konuşan ama iş yapmayan adamlara döndük...

"Beyaz adamlar kafa derisi yüzmüyorlar ama daha beterini yapıyorlar; kalbi zehirliyorlar... Elveda halkım! Elveda Black Hawk!"

Black Hawk'ın acısı biraz da yakalanma biçiminden kaynak-

lanıyor olabilirdi. Savaşçıları açlıktan kıvranan, pusuya düşürülen ve izlenen Black Hawk, beyaz askerlere karşı mücadelesinde yeterli desteği sağlayamadı ve sonunda beyaz bayrak çekmek zorunda kaldı. Daha sonra Amerikalı komutan şöyle diyecekti: "Yanlarına sokulduğumuzda beyaz bayrak çektiler ve bizi tuzağa düşürmeye çalıştılar ama onlar için biraz fazla tecrübeliydik." Askerler ateş açtılar, savaşçıların yanı sıra kadınları ve çocukları da öldürdüler. Black Hawk kaçtı ama para karşılığında Amerikan ordusunun hizmetine girmiş olan Sioux tarafından takip edildi ve yakalandı. Bir hükümet görevlisi Sac ve Fox Kızılderililerine şöyle diyordu: "Bizim Büyük Reisimiz artık daha fazla tahammül etmeyecek. Onlara anlayış gösterdi ama daha kötü duruma geldiler. Onları yeryüzünden silmeye karar verdi... İyi duruma getirilemiyorsa öldürülmeleri gerekiyor..."

Kızılderililerin sürülmesi Lewis Cass -Savaş Bakanı, Michigan Bölgesi Valisi, Fransa'nın bakanı ve ABD Başkan adayı- tarafından şöyle açıklanıyordu:

"Bir ilerici gelişme ilkesi adeta insanın yapısına özgü görünmektedir... Hepimiz zenginlerin gururunu veya gücünü ya da günlük yaşamımızdaki hayallerimizin gerçek olmasını sağlayacak diğer şeyleri elde edebilmek için uğraşıp, didiniyoruz ve sonuçta tüm bu çabalar toplumun gelişmesini sağlıyor. Yaptığımız zalimliklerdeki yeri ise sınırlı kalıyor."

Kızılderili sürgününün zirvede olduğu dönemde, 1836'da Harvard Üniversitesi tarafından fahri hukuk doktoru unvanı verilen azametli, gösterişli, gururlu Cass, Kızılderililer konusunda uzman olduğunu iddia ediyordu. Oysa Richard Drinnon'un sözleriyle, "Kızılderili yaşamıyla ilgili olarak hayli cahil olduğunu" tekrar tekrar gösterdi. Michigan Bölgesi'nin valisi olarak Cass anlaşma yaparak Kızılderililerin 400 bin dönümden fazla toprağını alırken şöyle konuşuyordu: "Onların tam tersine eğilimlerine rağmen onların çıkarlarını gözetmeliyiz."

1830'da North American Review'da Kızılderili Sürgünü üzerine bir makale yazdı. "Hayıflanmamalıyız" diyordu, "uygarlığın gelişmesi, endüstrinin ve sanatın zaferi bu bölgeleri ıslah ediyor ve bu temel üzerinde özgürlük, din ve bilim kendi yolunda ilerliyor." Tüm bunların "daha az kurban verilerek" gerçekleşmesini diliyordu; "böylece yerli nüfus, koşullarında meydana gelecek kaçınılmaz değişimlere daha rahat ayak uydurabilir... Ama bu nafile bir dilek. Avlanma yoluyla kıt kanaat geçimlerini zorlukla ve tehlikeli bir şekilde sağlayan barbar insanlar uygar bir toplumla iyi ilişki kurarak yaşayamazlar."

1969'da kaleme aldığı kitabında Cass'ın bu sözlerini yorumlayan Drinnon "İşte burada köyleri yakmanın ve yerlilerin kökünü kazımanın gerekçeleri sunulmaktadır, önce Cherokee ve Seminole Kızılderilileri, daha sonra Filipinliler ve Vietnamlılar bu mantıkla karşı karşıya kaldılar."

Kızılderililer Missisipi'nin diğer yakasına geçerek yeni topraklara yerleşirlerse Cass 1825'te Shawnee ve Cherokee Kızılderililerine bir anlaşmanın görüşmeleri sırasında söz verdi: "Birleşik Devletler yeni topraklarınız üzerinde hiçbir talepte bulunmayacaktır. Büyük Reis, Başkan adına size söz veriyorum. Başkanımız bu toprakların Kızılderili halkına ait olduğunu kabul etmekte ve onlar ve onların çocukları ve çocuklarının çocukları tarafından sahip olunacağını belirtmektedir."

Bu makaleyi yazdığı North American Review'un editörü Cass'ın projesini eleştirmişti: "Sizin söylediklerinizi Kızılderililerin kaderini ancak biraz değiştirebilir. En fazla yarım yüzyıl içinde Missisipi'nin öte yakasındaki Kızılderililerin durumu şu anda bu yakadaki durumundan farklı olmayacaktır. Sürülmeleri kaçınılmazdır." Drinnon'un belirttiğine göre Cass bu söylenenlere itiraz etmemiş ama yine de makalesini olduğu gibi yayımlamıştı.

Kızılderililerin mirası olan her şeyde toprakların terk edilmesine itiraz vardır. Bir Creek konseyi topraklarını satmaları için para önerilmesi üzerine şöyle yanıt vermişti:

"Babalarımızın ve dostlarımızın gömülü olduğu topraklarımızı para karşılığında satamayız." Başkan Monroe'nun sürgünle ilgili konuşmasına yanıt veren yaşlı bir Choctaw Kızılderili şefi şöyle diyordu: "Kusura bakmayın, Büyük Beyaz Reis'in isteğine uyamam... Burada, ormandaki ağaç sürüleri gibi yetiştiğimiz bu topraklarda kalmak istiyoruz; başka bir toprağa aktarılmak ve yeniden ekilmek istemiyoruz." John Quincy Adams'a bir Seminole şefi de şöyle demişti: "Göbek bağımız işte ilk kez şurada kesildi ve toprağa akan kan bu ülkeyi bizim için aziz ve değerli kıldı."

Beyaz subayların Başkanı "Reis" veya "Baba", Kızılderilileri de "çocuklar" olarak nitelendiren söylemine tüm Kızılderililer olumlu yaklaşmıyordu. Kızılderili şefi Tecumseh geleceğin başkanı William Henry Harrison ile karşılaştığında tercüman "Baban sandalyeye oturmanı istiyor" deyince Tecumseh şöyle yanıt verdi: "Babam! Benim babam güneştir! Benim annem topraktır; onun bağrına yatacağım."

Jackson başkan seçilir seçilmez, Georgia, Alabama ve Missisipi eyaletleri Kızılderililerin bölgelerinde de geçerli olacak yasalar çıkarmaya başladılar. Bu yasalar kabileyi yasal bir birim olarak ortadan kaldırmayı amaçlıyor, kabile toplantılarını yasaklıyor, şeflerin iktidarını ellerinden alıyor, Kızılderililerin askere alınmasını ve vergi ödemelerini zorunlu kılıyordu; ama oy kullanma hakkı tanımıyor, dava açmalarına olanak sağlamıyor ve mahkemelerde tanıklık yapmalarını kabul etmiyordu. Kızılderili bölgesi bölünüyor ve devlet eliyle dağıtılıyordu. Beyazlar Kızılderililerin topraklarına yerleşmeye teşvik ediliyordu.

Bununla birlikte, federal anlaşmalar ve federal yasalar, kabileler üzerinde eyaletlerin değil Kongrenin yetkili olmasını öngörüyordu. Kongre tarafından 1802'de kabul edilen bir yasaya göre, anlaşma yapmaksızın bir kabilenin topraklarına el konulamayacağını söylüyor ve Kızılderili bölgesinde federal yasaların ge-

çerli olduğunu vurguluyordu. Jackson bunu dikkate almadı ve eyaletlerin inisiyatifini destekledi.

Bu durum federal sistemin nasıl kullanıldığını ortaya koyan somut bir örnekti; federal yasaları takmayan eyaletler suçlanabilir hatta daha da ileri gidilebilirdi. Yasa deyince akan suların durduğu koşullarda herkes yasalara boyun eğmek zorunda değil miydi? Savaş Bakanı John Eaton, Alabama'nın Creek Kızılderililerine yasaları şöyle açıklıyordu: "Bunları yapan Büyük Beyaz Reis değil ama ülkenin yasalarıdır; o yasalar ki, Beyaz Reis ve tüm halkı onlara saygı göstermek zorundadır."

Artık uygun taktik bulunmuştu. Kızılderililer Batıya gitmeye "zorlanmayacaktı." Ama bulundukları yerde kalmayı tercih ederlerse kabile ilişkilerini ve kişisel haklarını ortadan kaldıran, onları sürekli aşağılanmaya mahkum eden ve beyazların topraklarına yerleşmelerini teşvik eden eyalet yasalarına uymak zorundaydılar. Ama topraklarını terk ederlerse federal hükümet kendilerine mali destek yapacak ve Missisipi'nin diğer yakasındaki topraklarına el sürmemeye söz verecekti. Choctaw ve Cherokee Kızılderilileriyle görüşmeye giden bir binbaşıya Jackson'ın talimatları şöyleydi:

"Choctaw çocuklarıma ve Chickasaw çocuklarıma dinlemelerini söyleyerek şöyle de: Missisipi'nin beyaz çocuklarının yasaları artık onların ülkesi için de geçerlidir... Onlara de ki, şimdi bulundukları yerde ben, babaları olarak onların Missisipi eyaletinin yasalarına uymamalarını sağlayamam... Federal hükümet eyaletlerin haklarını kullanmalarını sağlamak ve desteklemek zorundadır. Şeflere ve savaşçılara de ki, ben onların dostuyum ve öyle hareket etmek de istiyorum. Ama onlar da Missisipi ve Alabama eyaletlerinin dışına çekilsinler ve benim onlara gösterdiğim topraklara yerleşsinler. Orada, herhangi bir eyaletin müdahalesi olmaksızın kendi topraklarının sahibi olabilirler. Ot bittikçe, su yürüdükçe bu toprakların sahibi onlar olacaklardır. Ben de onları koruyacağım ve onların dostu ve babası olacağım."

Bu deyim, "Ot bittikçe, su yürüdükçe" deyimi Kızılderililerce kuşaktan kuşağa acıyla hatırlanacaktı. (Eski bir Vietnam askeri olan bir Kızılderili 1970'te çıkarıldığı mahkemede sadece savaşın dehşeti üzerine değil kendi işlediği suçlarla ilgili olarak da tanıklık yaparken bu deyimi tekrarlamış ve ağlamaya başlamıştı.)

1829'da Jackson başkanlık görevine başladığında Georgia'daki Cherokee topraklarında da altın bulunmuştu. Binlerce beyaz bölgeye akın ederek, işgal etti ve Kızılderililerin mülklerini yağmaladılar, çeşitli suçlar işlediler. Jackson federal birliklere bu beyazları bölgeden çıkarmalarını emretti ama bu arada beyazlarla birlikte Kızılderililere de altın aramayı durdurmalarını bildirdi. Sonra askeri birlikleri geri çekti ve beyazlar da tekrar döndüler. Jackson'ın Kızılderililere açıkladığı gerekçe Georgia eyaletinin yetkilerine müdahale etme hakkının olmamasıydı.

Beyaz istilacılar toprakları ve altın stoklarını ele geçirdiler, Kızılderilileri buraları kiraya vermeye zorladılar, karşı çıkanları dövdüler, direnişi kırmak için alkollü içki dağıttılar, Kızılderililerin av hayvanlarını öldürdüler. Ama tüm suçun beyaz çetelere yıkılmasının haksızlık olacağını belirten Rogin, plantasyon işletmecilerinin ve hükümetin izlediği politikaların rolünü de unutmamak gerektiğini vurguluyor. Gıda ambargosu, viski ve askeri saldırılar kabile yaşamının dağılma sürecini başlatmıştı. Kızılderililerin birbirlerine saldırıları da iyice artmıştı.

Baskı ve kandırmacayla yapılan anlaşmalar sonucunda Creek, Choctaw ve Chickasaw Kızılderililerinin kabile toprakları bireysel işletmelere dönüşürken her birini de spekülatörler ve politikacılar için birer av haline getiriyordu. Chickasawlar topraklarını oldukça iyi fiyatlara sattılar ve fazla sıkıntı çekmeden batıya göç ettiler. Creekler ve Choctawlar ise bireysel arazilerinde kaldılar ama birçoğu emlak şirketleri tarafından dolandırıldılar. Georgialı bir bankacı ve emlak şirketi ortağı "Bugünün kuralı çalmaktır" diyordu.

Washington ve Lewis Cass'a şikayetlerini ileten Kızılderililerin aldığı yanıt ise şu oldu:

"Yurttaşlarımız satın almak Kızılderililer de satmak istiyorlar... Bu alışverişlerden doğan sorunların çözümü hükümetin görev alanının dışındadır... Kızılderililerin sahip oldukları alışkanlıklar ve gelenekler yasal düzenlemelerle kontrol altına alınamaz... Topraklarını boşuna ellerinden çıkarırlarsa, ki bu sık sık olmaktadır, bu üzücü bir durumdur ama yine de bu durum yapılan anlaşmalarda onlara tanınan bir hakkın kullanılmasıdır."

Hileyle toprakları ellerinden alınan, parasız ve yiyeceksiz kalan Creekler Batıya gitmeyi reddettiler. Açlıkla yüz yüze gelen Creekler beyaz çiftliklere saldırılar düzenlemeye başlayınca Georgia milisleriyle beyazlar da Kızılderililerin yerleştiği alanlara saldırıya geçtiler. Böylece İkinci Creek Savaşı başlamış oldu. Kızılderililere sempati duyan bir Alabama gazetesi şöyle yazıyordu: "Creeklerle savaş tam bir sahtekarlıktır. Cahil insanların haklarını kullanmalarını engellemek ve zaten son derece düşük olan ücretlerini de ellerinden almak için tezgahlanan şeytanca bir oyundur."

Yüz yaşını geçmiş Speckled Snake adındaki yaşlı bir Creek, Andrew Jackson'ın sürgün politikasına şöyle tepki gösteriyordu:

"Kardeşler! Büyük beyaz babamızın pek çok konuşmasını dinledim. Suların öte tarafından ilk geldiğinde küçücük bir adamdı, çok küçük... Büyük kayığında oturmaktan ayakları uyuşmuştu. Ateş yakıp ısınmak için küçük bir toprak parçası istedi, yalvardı... Ama daha sonra beyaz adam Kızılderililerin ateşiyle ısındı ve onların mısır lapasıyla karnını doyurdu ve çok büyüdü. Bir adımda dağlara uzandı, ayakları ovaları ve vadileri kapladı. Elleri doğudaki ve batıdaki denizleri kavradı, başı aya değdi. Sonra bizim Büyük Babamız oldu. Kızılderili çocuklarını sevdi ve şöyle dedi: Biraz öteye gidin, yoksa üzerinize basacağım.

"Kardeşler! Büyük babamızdan şimdiye kadar çok laf dinle-

dim. Ama hepsinin başlangıcı ve sonu hep aynıydı: Biraz öteye gidin, çok yakında duruyorsunuz."

The Disinherited adlı kitabında Dale Van Every, sürgünün Kızılderililer için anlamını şöyle özetliyordu:

"Uzun vadede bu insanlık dışı sürgün pek çok kişinin kalbinin acıyla sızlamasına yol açtı. Ama yine de hiç kimse doğuda yaşayan Kızılderililer kadar bunun kahredici sonuçlarıyla karşılaşmamıştır. Kızılderili içinde yaşamakta olduğu doğal ortamın meydana getirdiği her türlü değişikliğe, aldığı duyumlara kuşkuyla yaklaşırdı. Açık ortamda yaşıyordu. Her köşeyi, ağacı, tepeyi, suyu, dereyi iyi bilirdi, çünkü bir avcının tüm bunları bilmesi gerekirdi. Toprağın özel mülk olması gerektiğini ileri süren anlayışı hiç benimsemedi, çünkü bu düşünce ona havanın da aynı şekilde özel mülkiyete ait olması gerektiği gibi saçma geliyordu. Ama yaşamakta olduğu toprakları herhangi bir emlak yatırımcısıyla kıyaslanamayacak kadar çok seviyordu. Kayalar ve ağaçlar, hayvanlar ve kuşlar gibi kendisini de toprağın bir parçası hissediyordu. Anayurdu bu kutsal topraktı; atalarının kemiklerinin istirahat ettiği yer ve dini ayinleri için doğal bir tapınaktı. Toprağın bulutlarını ve dumanlarını, derelerini ve çayırlarını kendisini oraya yerleştiren sayısız ruhla her gün paylaştığını düşünüyordu. Atalarının geleneklerini yaşattığı ve büyük ruhun amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştığı, yağmurlarla yıkanan bu yeşil topraklardan, bu akarsular ve göllerden uzak batının kurak ve çorak topraklarına, daha sonraları Büyük Amerikan Çölü diye adlandırılan bu çıplak topraklara göçe zorlanıyordu."

Van Every'e göre, 1820'lerde, Jackson'ın başkan olmasından hemen önce ve 1812 Savaşı ile Creek Savaşı'nın kargaşasından sonra güneydeki Kızılderililer ve beyazlar birbirlerine çok yakın yerleşmiş olmalarına karşın hepsine yetecek görünen bir doğal zenginlik ortamında barış içinde yaşıyorlardı. Ortak sorunları vardı ve dostlukları ilerliyordu. Beyazlar Kızılderili kabilelerini

ziyaret edebiliyor ve Kızılderililer de beyazların evlerine konuk olabiliyordu. Bölgenin Davy Crockett ve Sam Houston gibi kişilikleri örneğin Jackson gibilerinin tam tersine ömür boyu Kızılderililerin dostu olmuşlardı.

Van Every ısrarla belirtiyor ki, Kızılderililerin sürgüne zorlayanlar kesinlikle komşuları yoksul beyazlar değil, ama endüstrileşme ve ticaret, nüfusun artışı, demiryollarının ve kentlerin kuruluşu, toprağın değerinin yükselmesi ve iş adamlarının aç gözlülüğü oldu; "Parti yöneticileri ve arazi spekülatörleri yükselen heyecanı manipüle ettiler... Basın ve kilise de çılgınlığı kışkırttı." Bu çılgınlık sona erdiğinde Kızılderililer ölmüş veya sürülmüştü, arazi spekülatörleri daha zengin, politikacılar da daha güçlüydü. Yoksul beyazlara ise bir tür rehine rolü düştü; önce tehlikenin içine itildiler ve sonra bir kenara atıldılar.

Batıya doğru, Arkansas'ın o muhteşem ormanlık bölgesine üç gönüllü Cherokee göçü oldu. Ama hemen ardından Kızılderililer burada kendilerini beyaz göçmenlerle, avcılarla sarılmış buldular. Bu batı Cherokeeler bu kez daha da batıya, beyazlar için fazlasıyla verimsiz olan çorak topraklara da gitmek zorundaydılar. 1828'de Kızılderililerle bir anlaşma imzalayan federal hükümet bu yeni bölgeyi "sürekli yurt... Birleşik Devletlerin tam güvencesi altında sonsuza kadar onların" diye tanımlıyordu. Tabii ki bu da başka bir yalandı ve batı Cherokeelerin bu kötü durumunu, hala doğuda bulunan ve batıya doğru gitmeleri için beyazlar tarafından baskı yapılan, diğer Cherokeelerin büyük çoğunluğu görüyordu.

Artık Georgia, Alabama ve Tenessee'deki 900 bin beyazın kuşatması altında bulunan 17 bin Cherokee Kızılderilisi varlığını sürdürmek için beyaz adamın dünyasına uyum sağlamaya karar verdi. Çiftçi, nalbant, marangoz, duvarcı oldular. 1826'da yapılan bir nüfus sayımı 22 bin sığırın, 7600 atın, 46 bin domuzun, 726 dokuma tezgahının, 2488 yün eğirme tekerliğinin, 172

arabanın, 2943 sabanın, 10 bıçkının, 31 değirmeninin, 62 demirci dükkanının, 8 pamuk makinesinin ve 18 okulun bulunduğunu gösteriyordu.

Şiirsel, metaforu çok kullanan, dans, tiyatro ve ritüelle çok desteklenen Cherokee dili her zaman etkileyici bir ses ve jest dili olmuştu. Şefleri Sequoyah şimdi bir de yazı dili icat etti ve binlercesi tarafından da öğrenildi. Yeni oluşturulan Yasama Konseyi yazılı bir basın oluşturmak için para ayırmaya karar verdi ve böylece 21 Şubat 1828'de Cherokee Phoenix adında İngilizce ve Sequoyah'ın geliştirdiği Cherokee dilinde bir gazete çıkmaya başladı.

Daha önceleri, diğer Kızılderili kabileleri gibi Cherokeeler de resmen bir tür hükümete sahip değillerdi. Van Every şöyle diyor:

"Kızılderililerin temel yönetim ilkesi hep hükümetin/hükmetmenin reddi olmuştur. Meksika'nın kuzeyinde yaşayan tüm Kızılderililer açısından bireysel özgürlük, kişinin toplumuna veya ülkesine yönelik görevinden daha önce gelir ve daha değerlidir. Bu anarşistçe anlayış, en küçük toplumsal birim olan aileden başlayarak tüm davranışları yönlendiriyordu. Kızılderili ebeveyn çocuklarını disipline etmekte geleneksel olarak isteksiz ve gönülsüzdür. Çocukların isteyerek yaptıkları her şey olgunlaşmakta olan kişiliklerinin bir belirtisi ve adımı olarak kabul edilirdi..."

Çok gevşek yapısı ve değişen üyeleriyle zaman zaman toplanan bir danışma konseyinin aldığı kararlara uyma zorunluluğu yoktu. Ancak kamuoyunun etkisiyle kararların bağlayıcılığı oluşurdu. Kızılderililerin arasında yaşayan Moravialı bir araştırmacı onların toplumsal yapısını şöyle anlatıyor:

"Zorlama ve sivil itaatsizlik nedir bilmeyen ve uzun yılları bulan bir geçmişten gelen bu geleneksel hükümetin herhalde dünyada bir başka örneği yoktur; zorlayıcı yasaları olmayan

ama yerleşik alışkanlıklara ve geleneklere dayanan bir hükümet, ceza yasası olmayan ama geçmiş dönemlerin tecrübesine dayanan bir hükümet; yöneticileri değil halkın içten bir bağlılık ve saygı gösterdiği danışmanları olan ve yaşın rütbeyi belirlediği, aklın iktidar verdiği ve iyi ahlakın saygı getirdiği bir hükümet..."

Artık beyaz toplumla kuşatılmış olan bu yapı değişmeye başladı. Cherokeeler etraflarındaki köleci toplumu bile taklit etmeye başladılar; binden fazla köleleri vardı. Beyaz adamın uygarlığına uyum sağlarken Amerikalıların takdirini kazanmak için Van Every'nin "hayret verici işler" dediği şeyler de yapıyorlardı. Misyonerleri ve Hıristiyanlığı da iyi karşıladılar. Ancak yine de bunların hiçbiri onları üzerinde yaşadıkları topraklardan daha değerli kılmadı.

Jackson'ın 1829'da Kongreye yaptığı konuşma pozisyonunu açıkça ortaya koyuyordu: "Georgia ve Alabama'da yerleşik bulunan Kızılderililere bağımsız bir hükümet oluşturma çabalarının Birleşik Devletler yönetimi tarafından tanınmayacağını bildirdim ve Missisipi'nin diğer yakasına göç etmelerini veya eyaletlerin yasalarına uygun davranmalarını tavsiye ettim." Kongre hızla bir sürgün yasa tasarısı hazırladı.

Bu arada Kızılderilileri savunanlar da vardı. Herhalde en ünlüleri New Jersey Senatörü Theodore Frelinghuysen idi. Sürgün konusu tartışılırken Senato'da şöyle konuşmuştu:

"Kabileleri güney sınırlarımızda bir parçacık toprak üzerine yığdık; bir zamanlar sınırsız ormanlarda yaşayan bu insanlara ancak bu kadarcık bir toprak parçası bırakıldı; ama çanak yalayıcılar, gözü doymayan muhterisler hala ver, ver diye bağırıyorlar... Beyefendiler, adaletin vazgeçilmez kuralları derinin rengiyle birlikte değişiyor mu?"

Kuzey sürgün yasasına karşıydı, güney ise destekliyordu. 102'ye karşı 92 oyla Temsilciler Meclisi'nden geçti, Senato'da

da kıl payı onaylandı. Yasa zorlama içermiyor ama Kızılderililerin göç etmesi için yardım öngörüyordu. Yasanın ima ettiği şuydu: Eğer göç etmezlerse federal hükümetin koruması altında olmayacaklar, fonlardan yararlanamayacaklar ve eyaletlerin insafına terk edileceklerdi.

Böylece kabileler üzerinde baskılar bir bir başladı. Choctawlar gitmek istemiyorlardı ama 50 kadar temsilcilerine para ve toprak olarak gizlice rüşvet verildi ve Dancing Rabbit Creek Anlaşması imzalandı. Missisipi'nin doğusundaki Choctaw toprakları Birleşik Devletlere bırakılırken göç etmek için mali yardım ve geride bıraktıkları mülkleri için bir miktar para alınıyor, yeni yerlerindeki ilk yıllarında yiyecek yardımı sağlanıyor ve yeni gittikleri yerden bir daha kesinlikle çıkarılmayacaklarına ilişkin güvence veriliyordu. Büyük çoğunluğu anlaşmaya karşı olan Missisipi'deki 20 bin Choctaw Kızılderilisi üzerindeki baskılar artık dayanılmaz hale gelmişti. İçki kaçakçılarının ve dolandırıcıların da aralarında olduğu beyazlar Choctaw topraklarına akın ettiler. Eyalet meclisi bir yasa çıkararak Choctawların birbirlerini göçe karşı çıkmak için ikna etmelerinin suç olacağını ilan etti.

1831'in sonlarında 13 bin kadar Choctaw batıya doğru, o zamana kadar bildikleri topraklardan ve iklimden tümüyle farklı bir yere doğru uzun bir yolculuğa çıktılar. "Muhafızlarca sıraya sokularak, hükümet görevlilerince iki ayakları bir pabuca sokularak, mülklerini alanlar tarafından rahatsız edilerek, ne yaptığını bilmeyen bir koyun sürüsü gibi kendilerini hoş karşılamayacak bir meçhule doğru yola koyuldular." Yük vagonlarında, at sırtında ve yaya olarak gidiyorlardı ve Missisipi'nin diğer tarafına kayıklarla geçiriliyorlardı. Güya yolculuklarını ordu organize ediyordu ama esas işi özel yatırımcıları kollamak haline geldi, çünkü bu adamlar hükümete mümkün olduğu kadar fazla şey verirken Kızılderililere de mümkün olduğunca az vermeye uğra-

şıyordu. Tam bir düzensizlik vardı. Yiyecek ortadan kayboldu. Açlık baş gösterdi. Van Every şöyle yazıyor:

"Sırı sıra dizilmiş uzun yük vagonları ve yaya yürüyen sürüler halinde bataklıklardan ve ormanlardan, nehirlerden ve tepelerden geçerek batının çorak düzlüklerine doğru adım adım ilerliyorlardı. Özgün Kızılderili dünyasının yaşayan son örneklerinden biri, bir tür ölüm sancısı içinde, dağılıyor, çöküyor ve yabancı bir yeni dünyaya doğru uzaklaşıyordu."

Bu ilk kış göçü bilinen en soğuk yıllardan biriydi ve insanlar zatürreden ölmeye başladılar. Yazın ise büyük bir kolera salgını Missisipi'yi vurdu ve Choctawlar artık yüzlerle ölmeye başladılar. Geride kalan yedi bin kadar Choctaw gitmeyi reddetti ve ölmektense boyun eğmeyi kabullendi. Bunların torunları hala Missisipi'de yaşamaya devam ediyor.

Cherokeelere gelince, onlar da Georgia eyaletinin kabul ettiği bir dizi yasayla karşı karşıya geldiler; toprakları ellerinden alındı, oluşturdukları hükümet dağıtıldı, tüm toplantıları yasaklandı. Başkalarına göç etmemeyi tavsiye eden Cherokeeler hapse atılıyordu. Mahkemelerde herhangi bir beyazın aleyhine tanıklık edemiyorlardı. Son yıllarda topraklarında bulunan altın için kazı yapmaları yasaktı. Federal hükümeti protesto eden bir grup Cherokee temsilcisine Jackson'ın yeni Savaş Bakanı Eaton şöyle diyecekti: "Güneşin battığı yere giderseniz orada mutlu olursunuz; barış ve huzur içinde yaşarsınız; su yürüdükçe, meşe ağaçları yetiştikçe o topraklar size ait olur ve hiçbir beyaz adamın sizin yakınınıza yerleşmesine izin verilmez."

Cherokee topluluğu açık bir barış çağrısı niteliğinde bir muhtıra yayımladı. Kendi tarihlerini şöyle değerlendiriyorlardı:

"1783 barışından sonra Cherokeeler dünyadaki herhangi biri kadar bağımsız insanlardı. İngiltere ile müttefik oldular... Birleşik Devletler Cherokeelere hiçbir zaman boyun eğdiremediler, tam tersine kendi ülkelerine sahip oldular ve silahlarını ellerin-

den bırakmadılar... 1791'de Holston anlaşması yapıldı... Cherokeeler kendilerini Birleşik Devletlerin koruması altında kabul ettiler ve başka bir egemenlik hakkı tanımadılar... Birleşik Devletlere bir miktar da toprak verdiler. Buna karşılık Birleşik Devletler de beyaz adamların bizim topraklarımızda avlanmasına, hatta topraklarımıza pasaport olmaksızın girmelerine karşı çıktılar ve Cherokee topraklarının terk edilmeyeceğine ilişkin tam bir güvence verdiler."

Daha sonra ise sürgünü ele alıyorlardı:

"Bazılarının Missisipi'nin öte yakasına geçmemizin bizim için daha avantajlı olduğuna inandığının farkındayız. Ama biz farklı düşünüyoruz. Halkımız genel olarak farklı düşünüyor... Biz babalarımızın topraklarında kalmak istiyoruz. Hiçbir müdahale veya taciz olmadan kalmak bizim hakkımızdır. Bizimle yapılan anlaşmalar ve Birleşik Devletlerin yasaları bizim bu topraklarda oturma hakkımızı ve önceliklerimizi garanti altına alıyor ve topraklarımıza zorla girmeye kalkışacaklara karşı bizi koruyor. Tek isteğimiz bu anlaşmaların ve yasaların uygulanmasıdır..."

Nihayet tarihin ve yasaların ötesine giderek şunları söylüyorlardı:

"Aşkın büyük yasasını hatırlatan şu sözleri herkesin dikkatine sunuyoruz; 'Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkalarına da öyle davran.' Yalvarırız hatırlayın ki, sizin büyükbabalarınız da doğdukları toprakları bırakmak zorunda kalıp, eski dünyadan ayrılınca, rüzgarların önünde sürüklenerek ve büyük denizleri aşarak yeni dünyanın kıyılarına çıktıklarında bizler bu toprakların tek efendisi ve sahibiydik. Amerika'nın vahşileri tarafından nasıl karşılandıklarını hatırlayın, hem de güç ellerindeyken ve bu gücü hiçbir insan alt edemezken... Aklınızdan çıkarmayın ki, bizden bir bardak soğuk su ve bir avuç toprak isteyenlerin torunlarısınız ama bizim gibi sizin de kökünüz artık

Kuzey Amerika olduğuna göre bunların açığa vurulmasını siz de istemezsiniz. Tüm bu gerçeklerin hatırlanmasını istiyoruz, eminiz ki, hatırlayacak ve bizim çektiğimiz acıları anlayacaksınız."

Jackson'ın bu çağrıya yanıtı Aralık 1830'da Kongrenin ikinci açılış yılında yaptığı konuşmada geldi. Choctawların ve Chickasawların göç etmeyi zaten kabul ettiklerini ileri süren Jackson "hızlı bir gidişin" geri kalan herkese birçok yarar getireceğini söylüyordu.

Beyazlar açısından sorunu şöyle koyuyordu: "Bir avuç vahşinin işgal ettiği geniş topraklar artık kalabalık ve uygar beyazlara ev sahipliği yapacak." Kızılderililer açısından ise beklentisi şuydu: "Hükümetin koruması ve iyi bir yönetim altında yavaş yavaş belki de vahşi alışkanlıklarından kurtulacaklar ve ilginç, uygar ve Hıristiyan bir topluluk haline gelecekler."

Bilinen lafları yine tekrarladı: "Hiç kimse Kızılderililere benim kadar dostça duygular besleyemez." Ama bununla birlikte şöyle devam ediyordu: "Yerleşim ve uygarlık rüzgarları batıya doğru esiyor, onun için biz de güneyin ve batının Kızılderililerine kendi çıkarlarına da olacak adil bir yer değişikliği öneriyoruz."

Bu arada Georgia'da kabul edilen bir yasayla bir beyazın eyalete bağlılık yemini etmeden Kızılderili bölgesinde kalması suç haline getirildi. Cherokee bölgesindeki beyaz misyonerler Cherokeelerle birlikte yaşayacaklarını açıkça ilan edince 1831 ilkbaharında Georgia milisleri bölgeye girerek Samuel Worcester'in de aralarında olduğu üç misyoneri tutukladı. Federal görevliler olarak hükümetten koruma isteyince serbest bırakıldılar. (Worcester aynı zamanda federal bir postane müdürüydü.) Jackson yönetimi Worcester'i derhal görevden aldı ve milisler o yaz tekrar bölgeye girerek bu kez Cherokee Phoenix gazetesinin beyaz basımcısı da dahil olmak üzere on misyoneri tutukladılar. Tutuklananlar dövüldü, zincire vuruldu ve şehirdeki hapishaneye ulaşıncaya kadar günde 35 mil yürümeye zorlandı.

Bir jüri tarafından yargılanarak suçlu bulundular. Georgia yasalarına uygun davranacaklarına yemin eden dokuzu serbest bırakıldı ama Cherokeeleri baskı altına alan yasalara uymayı reddeden Samuel Worcester ve Elizur Butler dört yıl ağır çalışma cezasına çarptırıldılar.

Dava Yüksek Mahkeme'ye gitti. Mahkemenin çoğunluğunun aldığı kararı açıklayan John Marshall, Worcester'in yargılanarak cezalandırıldığı Georgia yasalarının Cherokeelerle yapılan anlaşmalara aykırı olduğunu belirtti ve anayasanın güvencesi altında olan bu anlaşmaların eyaletleri bağladığını hatırlatarak Worcester'in serbest bırakılmasını istedi. Georgia mahkemenin kararına uymadı ve Başkan Jackson da kararın uygulanması için baskıda bulunmayı reddetti.

Bu arada Georgia, Cherokee topraklarını satışa çıkardı ve herhangi bir direniş olursa milislere saldırı emri verdi. Cherokeeler şiddete başvurmama politikası izlediler; mülkleri ellerinden alınıyor, evleri yakılıyor, okulları kapatılıyor, kadınları taciz ediliyor ve daha da çaresiz bir duruma sürüklenmeleri için kiliselerinde içki satılıyordu.

Aynı yıl, 1832'de Jackson bir yandan Georgia'nın Cherokee sorununda eyalet olarak haklarını savunuyor ama öte yandan da Güney Carolina'ya federal gümrük oranlarını tanımadığı için saldırıyordu. 1832'de'yapılan başkanlık seçimlerini ikinci kez ve kolayca kazanması (rakibi Henry Clay 530 bin oy alırken, Jackson 687 bin oy almıştı) Kızılderili karşıtı politikalarının halk desteğine sahip olduğu kanısını uyandırmıştı. En azından toplam 13 milyonu bulan genel nüfus içinde oy kullanma hakkına sahip 2 milyon kadar beyaz erkeğin çoğunluğunun desteğine sahip olduğunu düşünüyordu. Böylece Kızılderili sürgününü hızlandırmak için harekete geçti. Choctawların ve Cherokeelerin çoğu gitmişti ama hala Alabama'da 22 bin Creek, Georgia'da 18 bin Cherokee ve Florida'da 5 bin kadar Seminole Kızılderilisi vardı.

Creekler toprakları için Kolomb'dan bu yana İspanyollara, İngilizlere, Fransızlara ve Amerikalılara karşı savaşmışlardı. 1832 yılına gelindiğinde hızla büyüyen Alabama nüfusu artık 300 binin üzerindeydi ve Creekler de küçük bir toprak parçasına sıkışmışlardı. Federal hükümetten çeşitli vaadler alan Washington'daki Creek temsilcileri Washington Anlaşmasını imzalayarak Missisipi'nin diğer yakasına gitmeyi kabul ettiler. Yaklaşık 20 milyon dönüm toprağı bırakıyorlardı ama bunun 7 milyon dönümü tek tek Creek Kızılderililerine ait olacaktı ve onlar bu toprakları isterse satacaklar, isterse federal hükümetin koruması altında Alabama'da yaşayacaklardı.

Van Every bu anlaşma hakkında şunları yazıyor:

"Kızılderililer ve beyazlar arasındaki diplomatik ilişkilerin uzun tarihi içinde 1832'den önce yapılan hiçbir anlaşmada bu kadar belirgin ve kesin ifadeler kullanılmamıştır... Bu anlaşmada açıkça ve en sık geçen terimlerden bazıları 'sürekli', 'sonsuza kadar', 'her zaman için', 'güneş doğduğu sürece'... gibi ifadelerdi. Ama öte yandan Kızılderililerle beyazlar arasında yapılan anlaşmaların hiçbiri de 1832 Washington Anlaşması kadar çabuk çiğnenmemiştir. Sadece birkaç gün içinde Birleşik Devletler tarafı verdiği sözleri çiğnedi."

Creek topraklarına beyaz bir işgal başladı; yağmacılar, soyguncular, hırsızlar akın ederken binlerce Creek Kızılderilisini bataklıklara ve ormanlara doğru sürdüler. Federal hükümet hiçbir şey yapmadı. Hatta tam tersine Creeklerin kendi olanaklarıyla gerçekleştirecekleri ve ulusal hükümet tarafından mali olarak desteklenecek batıya yeni bir göç için anlaşma yapmak üzere görüşmelere girişti. Bunun hayata geçeceğinden kuşkulu olan bir albay şöyle yazıyordu:

"Yolda açlıktan korkuyorlar; zaten birçoğu şimdiden açlık içindeyken başka türlüsü de olamaz... Son iki-üç yıl içinde nispi bir bolluktan korkunç bir yokluk içine sürüklenen bu Kızılde-

rililerin yaşam koşullarının ne kadar kötüleştiğini düşünmeniz mümkün değildir. Ülkelerine beyazların serbestçe girişleri, topraklarına, hatta ekili tarlalarına zorla el koymalar, zorla çalıştırılmaları, tüccarlar tarafından aldatılmaları, bu gibi şeyler yaşamlarını mahvetti. Bir zamanlar sahip oldukları hemen her şeyi kaybettiler... Şimdi artık umutsuz ve çökmüş bir şekilde Birleşik Devletlerin kendilerini yeterince korumayacağını düşünüyorlar ve kendi kendilerini korumaya da güçlerinin olmadığına inanıyorlar."

Kızılderililere dostça yaklaşan kuzeydeki politikacılar da başka sorunlarla meşgul oldukları için ortalıkta görünmüyordu. Daniel Webster Senato'da "yasaların üstünlüğü" ve "genel hükümetin gücü" üzerine ateşli bir konuşma yapıyordu ama Alabama, Georgia ve Kızılderililerle ilgili değil de Güney Carolina'nın gümrük oranlarına uymaması üzerine konuşuyordu.

Tüm baskılara karşın Creekler yerlerinden kımıldamadı ama 1836 yılına gelindiğinde hem eyalet, hem de federal yöneticiler gitmeleri gerektiğine karar verdiler. Umutsuz Creeklerin bazılarının beyazlara yönelik saldırıları bahane edilerek, Creeklerin "savaşa başladıkları" ve böylece anlaşmadan doğan haklarını kaybettikleri ilan edildi.

Böylece artık ordu Creekleri batıya doğru göç etmeye zorlayabilirdi. Beyazlara yönelik saldırılara karışan Creek sayısı yüzün altındaydı ama beyazların intikamından korkan bin kadar Creek ormanlara kaçarak saklandı. Arkalarından 11 bin kişilik bir ordu gönderildi. Creekler direnmediler, ateş etmediler ve teslim oldular. Bu Creekler asi veya yatakçı olarak değerlendirildi ve erkekler birbirlerine bağlanıp zincirlenerek ordunun gözetiminde batıya doğru yola çıkarıldı, kadınlar ve çocuklar da arkalarından geliyordu. Creeklerin yaşadıkları yerler askeri birlikler tarafından işgal edildi, toplanma noktalarına getirilen Kızılderililer iki veya üç bin kişilik gruplar halinde batıya gönderildiler.

Geride bıraktıkları topraklarına veya mülklerine tazminat ödenmesinden söz eden olmadı.

Yürüyüş sırasında sağlanacak destekler veya kolaylıklar yine özel olarak belirtilmişti ama yine Choctawlarda olduğu gibi bunlar yerine getirilmedi. Yine yiyecek, giysi ve battaniye yetersiz ve geç sağlanıyordu, yine sağlık hizmeti aksıyordu. Yine eski ve dökülen gemilere kapasitelerinin çok üzerinde insan doldurarak Missisipi'nin diğer yakasına geçiriliyordu; "Kış ortasında 15 bin Creek Kızılderilisinin Arkansas'ın bir ucundan diğer ucuna aktarılması sürüyordu." Açlık ve hastalık çok sayıda ölüme neden olmaya başladı; "Sürgünlerin izlediği yol çok uzaklardan fark edilebiliyordu, çünkü onlarla birlikte aç kurtların ayak izleri ve havada tur atan akbabalar da görülüyordu" diye yazıyor Van Every.

800 Creek savaşçısı Florida'daki Seminole Kızılderililerine karşı savaşta Birleşik Devletlerin safında çarpışmaya gönüllü oldu. Erkekler dönünceye kadar aileleri Alabama'da federal hükümetin koruması altında olacaklardı. Ancak verilen söz tutulmadı. Creek aileler toprak hırsıyla yanan açgözlülerin saldırılarına uğradılar, soyuldular, evlerinden kovuldular, kadınlara tecavüz edildi. Bunun üzerine, kendileri için daha güvenli olacağı iddiasıyla ordu bu aileleri Creek topraklarından alarak Mobile Bay'de bir toplama kampına yerleştirdi. Yüzlerce kadın ve çocuk açlıktan ve hastalıktan burada can verdi.

Savaşçılar Seminole Savaşı'ndan dönünce hemen aileleriyle birlikte batıya doğru yola çıkarıldılar. New Orleans'dan geçerken ateşli sarı vebaya yakalandılar. Artık çok eskimiş olan buharlı Monmouth gemisine 611 Creek tıka basa doldurularak Missisipi'nin diğer yakasına doğru yola çıkıldı ancak gemi battı ve 311 kişi boğuldu. Ölenlerin dördü Florida'ya giden gönüllülerin şefinin çocuklarıydı.

Bir New Orleans gazetesi şöyle yazıyordu: "Bu kadar insanın

ölümüne yol açan bu felaketin korkunç sorumluluğu gemi işletmecilerinindir... Daha fazla kar etmek için eski, dökülen ve suya dayanamayacak gemileri sefere koyuyorlar, çünkü yolcuları olan Kızılderililer ucuz insanlar; bu seferleri daha da karlı hale getirmek için Kızılderilileri bu korkunç teknelere tıka basa dolduruyorlar. Güvenliklerini, rahatlarını sağlamak bir yana namus ve iffetlerini korumak için bile en ufak bir önlem almıyorlar."

Choctawlar ve Chicksawlar göç etmeye hemen razı oldular. Creekler ayak sürüdü ve göçe zorlandılar. Cherokeeler şiddete başvurmadan bir direniş yapıyorlardı. Sadece bir kabile, Seminole Kızılderilileri savaşmaya karar verdiler.

Florida artık Birleşik Devletlere aitti ve Seminole bölgesi de Amerikan arazi hırsızlarına açıktı. Aşağıya doğru harekete geçerek Florida'nın kuzeyine, St. Augustine'den Pensacola'ya kadar uzanan verimli kıyı şeridine üşüştüler. 1823'de bazı Seminoleler tarafından Camp Moultrie Anlaşması imzalandı; bunlara kuzey Florida'da büyük araziler verildi ama diğer tüm Seminolelerin kuzeyi terk etmeleri ve ayrıca kıyı bölgelerini de bırakarak içerilere çekilmeleri konusunda anlaşıldı. Yani merkezi Florida'nın tarım yapılamayan, hatta Kızılderililerin doğal yaşamlarını sürdüremeyecekleri bataklıklara doğru çekileceklerdi.

Florida'yı terk ederek batıya gitmeleri için baskılar arttı ve 1834'te Seminole şefleri toplanarak artık batıya gitmek zorunda oldukları kendilerine bildirildi. Bu toplantıda bazı Seminole şeflerinin verdiği yanıtlar şöyleydi:

"Hepimiz aynı Büyük Baba'dan geliyoruz ve hepimiz onun çocuklarıyız. Hepimiz aynı Anneden geliyoruz ve hepimiz aynı memeleri emdik. Öyleyse hepimiz kardeşiz ve kardeş olarak da birbirimize dostça davranmalıyız.

"İyi konuşuyorsunuz ama benim halkım gideceklerini söylemiyor. Gitmek istemiyoruz. Dilleri evet dese bile kalpleri hayır diye bağırıyor ve onları yalan söylemekle suçluyor.

"Evlerimizi sarıp sarmalayan kalplerimizi birden koparsak kalp atışlarımız o anda durur."

Birleşik Devletlerin yetkilileri ne yapıp edip 15 kadar şef ve yardımcısıyla bir sürgün anlaşması imzalamayı başardı. Senato hemen onayladı ve Savaş Bakanlığı da göç için hazırlıklara başladı. Ama Seminoleler ile beyazlar arasındaki çatışmalar da tırmanıyordu.

Daha önce hapse atılan ve zincire vurulan, karısı ise köle olarak satılan genç bir Seminole şefi Osceola büyüyen direnişin lideri oldu. Aralık 1835'te yola çıkmak için toplanmaları istendiğinde hiçbir Seminole harekete geçmedi. Hatta tüm Florida'da bir dizi gerilla saldırısı başlattılar. Beyaz aileler öldürüldü, köleler ele geçirildi, mallar yağmalandı. Osceola'nın bizzat kendisi bir çarpışmada hükümet görevlisi Thompson'u ve bir teğmeni vurdu.

28 Aralık 1835'te 110 kişilik bir askeri birliğe saldıran Seminoleler üçü dışında bütün askerleri öldürdü. Kurtulanlardan biri daha sonra olanları şöyle anlattı:

"Saat sabah 8'di. Birden birkaç tane tüfek sesi duydum. Bu seslerin ne anlama geldiğini düşünmeye fırsat bulamadan yaylım ateşi başladı. Önümüzden ve sol tarafımızdan sanki bin kadar tüfekle kurşun yağdırılıyordu... Sadece kafalarını ve kollarını görebiliyordum, uzun otların içine gizlenmişlerdi... Çam ağaçlarının arkasından ateş ediyorlardı..."

Üstün silah gücüne sahip düşmana karşı yapılan klasik bir Kızılderili baskınıydı. Subaylarını uyaran George Washington hep aynı şeyi söylerdi: "Baskına karşı uyanık olun! Tekrar söylüyorum general, tekrar, baskına karşı tedbirli olun!"

Kongre Seminole savaşı için istenen parayı verdi. Senato'da Kentucky temsilcisi Henry Clay savaşa karşı çıktı. Jackson'ın yeminli düşmanı olan Clay Kızılderili sürgününe de karşıydı. Ama üyesi olduğu Liberal Parti'den Daniel Webster artık Ame-

rikan savaşlarında gelenek olduğu üzere partinin bu konudaki politikasına karşı çıktı ve şöyle konuştu:

"Keentucy temsilcisinin ifade ettiği görüşler hiç kuşkusuz çok yerindedir. Ancak savaş tırmanarak sürüyor, düşman güçlü durumda ve saldırılarının sonuçları çok ağır. Hükümet bu saldırıları durdurmak için destek istiyor ve tamamen haklıdır. Onun için bu yasa onaylanmalıdır."

General Winfeld Scott'a görev verildi. Ama hızla Seminole bölgesine giren askeri birlikler hiç kimseyi bulamadılar. Uzun yürüyüşlerde çamurdan, bataklıktan, sıcaktan, hastalıktan ve açlıktan perişan oldular; modern bir ordunun başka bir halkın topraklarında yürüttüğü savaşın klasik görünümüydü bu. Artık hiç kimse Florida bataklıklarında Seminolelerle çarpışmayı istemiyordu. 1836'da orduda kalarak subaylığa yükselmiş olanlardan 103'ü istifa etti ve geride ancak 46 subay kaldı. 1837 ilk baharında Tuğgeneral Jesup 10 bin kişilik bir kuvvetle savaşa katıldı, ama Seminoleler bataklıklara çekildiler ve zaman zaman çıkarak sürpriz baskınlar yapmaya devam ettiler.

Savaş yıllarca sürdü. Ordu Seminolelere karşı savaşta diğer Kızılderililerden destek aldı. Ama bu da pek bir işe yaramadı. Van Every, "Seminolelerin doğal ortama uyum sağlamaları ancak turna kuşu veya timsahla karşılaştırılabilirdi" diye yazıyor. Sekiz yılı bulan savaş Birleşik Devletlere 20 milyon dolara ve 1500 cana mal oldu. Sonunda, 1840'larda Seminoleler de yorgun düştüler. Geniş kaynaklara sahip büyük bir ülkeye karşı mücadele eden küçük bir gruptular. Ateşkes istediler. Ama ateşkes bayraklarıyla görüşmeye geldiklerinde tutuklandılar. 1837'de ateşkes görüşmesi için gelen Osceola tutuklandı ve zincire vurularak atıldığı hapishanede hastalıktan öldü. Savaş yavaş yavaş sona erdi.

Bu arada Cherokeeler de silahlarla değil ama kendilerine özgü bir şekilde direniyorlardı. Bunun üzerine hükümet de bilinen eski oyuna başvurdu; Cherokee'yi Cherokee'ye kırdırma yoluna

gitti. Cherokee topluluğu üzerindeki baskılar iyice artmıştı; gazeteleri kapatılmış, hükümetleri dağıtılmış, misyonerleri hapse atılmış ve toprakları parçalanarak beyazlar arasında dağıtılmıştı. 1834'de mücadeleden yorgun düşen 700 Cherokee batıya gitmeyi kabul etti; 81 kişi yolda öldü. Bunların 45'i çocuktu ve çoğu kızamık ve koleradan can vermişti. Hayatta kalanlar bir kolera salgınının ortasında Missisipi'nin öte yakasında gidecekleri yere ulaştılar ama yarısı bir yıl içinde öldü.

Sonuç olarak Cherokeeler de 1836'da sürgün anlaşmasını imzaladılar ama 17 bin Cherokeeden ortada görünen sadece beş yüz kadarıydı. Ama yine de anlaşma imzalandı. Senato hemen onayladı. Kızılderililere sıcak bakan kuzeyli temsilciler de oy verdi. Massachussetts Senatörü Edward Everett "koşulların gücünden... zorunluluklardan..." söz ediyordu. Kızılderililerin bir an önce gitmelerini sağlamak için Georgia'daki beyazlar artık saldırılarını yoğunlaştırabilirdi.

Hükümet Cherokeelerin üzerine hemen gitmedi. Nisan 1838'de Başkan Van Buren'e hitaben bir açık mektup yayımlayan Ralph Waldo Emerson Cherokeelerin sürgün anlaşmasındaki bazı maddelere göndermelerde bulunarak Amerika'nın adalet duygusuna ne olduğunu soruyordu:

"İnsanın vicdanı, adalet ve merhamet duyguları taşıyan herkes, Maine'den Georgia'ya kadar herkes bu işten nefret ediyor, tiksiniyor... Aklımızın alamayacağı bir cinayet tasarlanmış durumda; bizi de Cherokeeleri de acıya boğacak bir cinayet sonucunda bu yoksul Kızılderililerin topraklarını ele geçirmek ülkemize ne getirecektir? Gururla oturduğunuz o koltukta bu anlaşmaya mührünüzü vurursanız bu ülkeyi, dinimizi ve özgürlüğümüzü kirletmiş olacaksınız!"

Emerson'ın bu mektubu göndermesinden on üç gün önce Başkan Martin Van Buren Tuğgeneral Winfield Scott'a Cherokee bölgesine girmesini ve Kızılderililerin batıya doğru yola

çıkmaları için ne tür askeri güç kullanılması gerekiyorsa kullanılmasını emretti. Beş alay ve dört bin gönüllü milisle Cherokee topraklarına daldı. General Scott Kızılderililere şöyle seslenıyordu:

"Cherokeeler! Birleşik Devletler Başkanı güçlü bir orduyla beni buraya göndererek 1834 anlaşması uyarınca Missisipi'nin diğer yakasında refah içinde yaşamakta olan kardeşlerinize katılmanızı bir an önce sağlamamı istedi. Şu anda Mayıs dolunayı görünüyor ve bir sonraki dolunay geldiğinde erkek, kadın, çocuk tüm Cherokeeler nehri geçmiş ve batıdaki kardeşlerine katılmak için yola çıkmış olmalıdır... Birliklerim terk edeceğiniz toprakların birçok noktasını kontrol altına almış durumdadır ve daha yeni kuvvetler de gelmek üzeredir. Herhangi bir direnişe veya kargaşaya izin verilmeyecektir... Şefler, savaşçılar, herhangi bir direniş göstermeden silahlarınızı teslim etmeniz sizin lehinize olur. Dağlara ve ormanlara kaçarak saklanmaya kalkışırsanız arkanızdan gelip sizi yakalamak zorunda kalırız."

Bazı Cherokeeler şiddete başvurmadan direnme yönteminden vazgeçmişti; sürgün anlaşmasını imzalayan üç şef ölü bulundu. Ama 17 bin Cherokee kısa sürede toparlandı ve çitlerle çevrili kamplara konuldu. 1 Ekim 1838'de ilk grup yola çıktı. Batıya doğru ilerledikçe açlıktan, sıcaktan, hastalıktan ölümler de başladı. 645 vagon ve onların yanında yürüyerek batıya doğru gidiyorlardı. Missisipi'nin kıyısına geldiklerinde kışın ortasıydı ve durmaları söylendi. Çünkü nehir suları azmış ve buz parçalarıyla kaplıydı. Yüzlercesi de bu bekleme sırasında hayatını kaybetti. Daha sonra yetkililerin açıkladığına göre bu göç sırasında 17 bin Cherokeeden 4 bini yolda can vermişti.

Aralık 1838'de Başkan Van Buren Kongreye bilgi veriyordu:

"Cherokee Kızılderililerinin Missisipi'nin batısındaki yeni yurtlarına gönderilmelerinin tamamen gerçekleştiğini bildirmekten büyük memnuniyet duyuyorum. Kongrenin son oturumunda kararlaştırdığı önlemler mutlu sonuçlarını vermiştir."

8

Allaha Şükür, Fetihle Bir Şey Kazanmıyoruz!

Askeri Akademi mezunu, profesyonel bir asker, 3. Piyade Alayı Komutanı, Sheakespeare, Chaucer, Hegel, Spinoza okuru Albay Ethan Allen Hitchcock günlüğüne şu satırları yazmıştı:

"Jesup Kalesi, 30 Haziran 1845. Emirler geçen akşam Washington'dan geldi. General Taylor hiç gecikmeksizin Sabine kıyılarına veya o civara ilerleyecek; Texas kongresi, Birleşik Devletler Kongresinin ilhak kararını kabul ettiğini ilan eder etmez bütün kuvvetleriyle Texas'ın batı sınırı boyunca harekete geçerek Rio Grande nehri kıyılarına yerleşecek ve nehri geçmeye kalkışacak Meksikalıları engelleyecek. Bliss yat borusu sırasında emirleri bana hızla okudu. Gerekli hazırlıkları düşünürken kısa bir süre kestirdim. Bu satırları kalk borusu sırasında mum ışığında yazıyorum ve içtimayı bekliyorum... Şiddet şiddeti doğuruyor ve bizim bu adımımız karşı tarafı da başka

adımlar atmaya zorlamaz ve kan dökülmesine yol açmazsa çok yanılmış olacağım."

Hitchcock yanılmadı. Jefferson'ın Fransızlardan Louisiana bölgesini satın almasıyla Birleşik Devletlerin toprakları Rocky Dağlarına kadar uzanmıştı. Güneybatıda Meksika vardı; İspanya'ya karşı yürüttüğü devrimci bir savaşla 1821'de bağımsızlığına kavuşmuş ve bugünkü Texas, New Mexico, Utah, Nevada, Arizona, California'nın yanı sıra Colorado'nun bazı yerleri de sınırları içinde bulunan büyük bir ülke idi. Birleşik Devletlerin kışkırtması ve desteği sonucunda Texas 1836'da Meksika'dan ayrıldı ve kendisini "Yalnız Yıldız Cumhuriyeti" ilan etti. 1845'de Birleşik Devletler Kongresi Texas'ı eyalet olarak birliğin içine dahil etti.

Beyaz Saray'da şimdi James Polk vardı; emperyal emeller taşıyan bir Demokrat olan Polk başkanlık görevine başladığı günün gecesi Donanma Bakanına başlıca amacının California'nın ele geçirilmesi olduğunu söylüyordu. General Taylor'a birliklerini Rio Grande nehrinin kıyılarına yerleştirmesini emrederken aslında Meksika'ya gözdağı veriyordu. Texaslılar yenilgiye uğratarak esir aldıkları Meksikalı General Santa Anna'ya kabul ettirmişlerdi ama aslında Rio Grande'nin Texas'ın güney sınırını oluşturduğu tartışmalıydı. Texas ve Meksika arasındaki geleneksel sınır Nueces Nehri idi. Yaklaşık 300 kilometre kuzeyde yer alan bu nehir Meksika ile Birleşik Devletler arasında resmen sınır olarak tanınmıştı. Ama Texaslıları ilhakı kabul etmeye teşvik eden Polk, onların Rio Grande ile ilgili iddialarını destekleyeceğine ilişkin güvence verdi.

Askeri birliklerin Meksikalıların yaşadığı Rio Grande'ye girmelerini emretmek açıkça bir provakasyondu. General Taylor Texas'ın ilhak edildiğini açıklamıştı. Ama şimdi birliklerine verdiği yeni emirler durumun daha da farklılaştığını ortaya koyuyordu. Bu durumu görüşmek üzere yardımcısı Hitchcock'un çadırını ziyaret etmesini günlüğünde Hitchcock şöyle aktarıyor:

"Meksikalıların haklarına hiçbir saygısı kalmamış ve Mr. Polk'un elinde bir oyuncak olmaya karar vermiş görünüyor. Sınırlarımızı mümkün olduğu kadar batıya doğru genişletmeyi hedefliyor. Bir harekete kalkıştığında (ki bana niyetli olduğunu söyledi) Mr. Polk'un sorumluluğu onun üzerine atacağını hatırlattım ama o böylesi bir sorumluluğu üstlenmekten çekinmeyeceğini bildirdi. Ve ekledi, eğer Başkan takdir yetkisini kullanmasını isterse, olanak bulduğu noktada herhangi bir emir beklemeden Rio Grande'yi geçeceğini belirtti. Sanırım general yeni rütbe istiyor ve bunu elde etmek için koşulları zorlayacak."

Taylor birliklerini Texas'taki Corpus Christi bölgesine, Nueces Nehri'nin öte yakasına geçirerek yeni emirleri beklemeye başladı. Yeni emirler Şubat 1846'da geldi; Körfez boyunca ilerleyerek Rio Grande'ye gidecekti. Taylor'un ordusu birbirine paralel hatlar halinde ve açık ovada yürüyüşünü sürdürdü; önde ve yanlarda keşif kolları, arkada da cephaneleri taşıyan bir tren orduya eşlik ediyordu. Nihayet ince uzun bir yolu ve sarp geçitleri arkalarında bırakarak 28 Mart 1846'da köylerin ve kasabaların olduğu yerlere ulaştılar. Ordunun geldiğini haber alan Meksikalılar hızla bölgeyi boşaltmış ve nehrin öbür yakasındaki Matamoros şehrine sığınmışlardı. Ordugahını kuran Taylor, bir savunma hattı inşa etmeye girişti ve toplarını da sakin bir şekilde akan nehrin öte yakasında kendilerini seyreden halkın ve beyaz evlerin üstüne çevirdi.

Başkan Polk ve Demokrat Parti'nin Texas'ı ilhak etmesi üzerine yazan Union adlı Washington gazetesi 1845 yılı başlarında şöyle diyordu:

"İlhakın tamamlanmasına ve onunla birlikte sınıra ilişkin sorunların ve iddiaların çözüme kavuşmasına izin vermeliyiz. Batıya doğru coşkuyla akan seli kim engelleyebilir? California yolu açılıyor. Batıdaki insanlarımızın yürüyüşünü kim durdurabilir?"

Gazete batıya doğru barışçı bir yürüyüşü kast etmiş olabilir-

di, ama şu tür başka satırlar da sayfalarında yer alıyordu: "Gönüllülerden organize edilen iyi bir birlik Meksika'yı işgal edip, bir uçtan diğer uca ilerleyerek ele geçirecektir. Böyle bir birlik sadece California'yı almamızı değil, onu elde tutmamızı da sağlar." Bundan kısa bir süre sonra, 1845 yazında Democratic Review editörü John Sullivan daha sonra çok ünlü olan şu sözleri yazmıştı: "Her yıl sayıları milyonlarla artan insanlarımızın özgürce gelişebilmesi için kıtanın her tarafına yayılmamız alnımıza yazılan bir takdiri ilahidir." Evet, alın yazısı!

1846 ilk baharında Polk'un istediği savaşın başlaması için tek gereken şey askeri bir olaydı. Nitekim bu olayda Nisanda meydana geldi; General Taylor'ın levazım subayı Albay Cross Rio Grande kıyısında atla giderken kayboldu. On bir gün sonra bulunan cesedin kafası şiddetli bir darbeyle parçalanmıştı. Albayın nehrin bu yakasına geçen Meksikalı gerillalarca öldürüldüğü tahmin ediliyordu. Rio Grande'nin karşı yakasındaki Matamoros şehrinin evlerinin çatılarına çıkan Meksikalıların göreceği şekilde Cross'a hüzünlü bir askeri tören düzenlendi ve toprağa verilirken yapılan dini ayinin ardından tüfekler üç kez havaya ateş etti.

Ertesi gün (25 Nisan) Taylor'un askerlerinden bir grup Meksikalılar tarafından kuşatıldı ve saldırıya uğradı. Ancak püskürtüldü; on altısı öldürülürken diğerleri de yaralandı ve geri kalanlar da esir alındı. Texas ve Louisiana valilerine bir mesaj gönderen Taylor destek olarak beş bin gönüllü istiyordu; Texas'tan ayrılarak ilerlemeye başlarken Beyaz Saray tarafından kendisine böyle bir yetki tanınmıştı. Polk'a da bir not gönderdi: "Artık çarpışmaların başladığını kabul etmek gerekir."

İlk ateş Meksikalılardan gelmişti. Ama Amerikan hükümetinin istediğini yapmışlardı. Bu ilk olaylardan önce Albay Hitchcock günlüğüne şunları yazıyordu:

"Daha en baştan Birleşik Devletlerin saldırgan olduğunu

söyledim... Burada bulunmaya hiçbir hakkımız yok... Anlaşıldığı kadarıyla hükümet savaş çıkarmak için küçük bir kuvveti buraya gönderdi, böylece California'yı ele geçirmenin bahanesi hazırlanılıyor. Ve bu ordunun başına ne gelirse gelsin Birleşik Devletler ile Meksika arasındaki bir savaş kaçınılmaz görünüyor... Olanları vicdanen benimsemiyorum.... Ama bir asker olarak verilen emirleri uygulamak zorundayım."

Ve yine bu ilk çarpışmalardan önce Taylor'un Polk'a gönderdiği raporlar üzerine Başkan "Yakında çarpışmalar başlayabilir" diye bir uyarı notu göndermişti. 9 Mayısta, henüz ortada bir savaş haberi yokken, hükümeti toplayan Polk, Meksika'dan savaş tazminatı istenmesini öneriyor ve John Slidell adındaki Amerikalı temsilcinin görüşme isteğinin Meksika hükümeti tarafından reddedilmesi üzerine de savaş ilan edilmesinin yerinde olacağını bildiriyordu. Polk, hükümet üyelerine söylediklerini günlüğüne şöyle not etmişti:

"Bildiğimiz gibi şu ana kadar Meksika ordusundan açıkça gelen bir saldırı olmadı ama her an böyle bir şey olabileceğini belirttim. Bence savaş ilan etmek için haklı gerekçelerimizin olduğunu da söyledim... Daha fazla sessiz kalamayacağımı bildirdim çünkü konuyla ilgili olarak ülkede bir heyecan ve sabırsızlık görülmektedir..."

Aslında ülke sabırsız ve heyecanlı falan değildi. Ama Başkanın kendisi gerçekten de öyleydi. Meksika saldırılarının yol açtığı kayıplarla ilgili raporlar General Taylor'dan ulaşmaya başlayınca Polk hükümeti toplayarak bu bilgileri aktardı ve hemen savaş ilan edilmesi benimsendi. Polk'un Kongreye mesajı öfkeliydi:

"Del Norte (Rio Grande) sınırından gelen son haberlerden önce aslında merhamet ve tahammül sınırlarımız çoktan aşılmıştı. Ama şimdi tehdit iyice büyüdü; Meksikalılar Birleşik Devletler sınırını geçerek topraklarımıza girdi ve Amerikan kanını Amerikan toprağına döktü...

"Tüm engelleme çabalarımıza rağmen savaş çıktıysa, Meksikalıların saldırılarıyla çıkmıştır; ülkemize karşı duyduğumuz görev aşkı ve vatanseverliğimiz ülkemizin onurunu, haklarını ve çıkarlarını korumamız için bizi harekete geçmeye çağırıyor."

Polk, Amerikan birliklerinin Rio Grande'ye ilerlemesini zorunlu bir savunma önlemi olarak açıklıyordu. Oysa *Mr Polk's War* adlı kitabın yazarı John Schroder'e göre ise; "Gerçekte tam tersi doğruydu. Başkan Polk, Meksikalıların yaşadığı ve tarihsel olarak da Meksikalılar tarafından kontrol edilen tartışmalı bir bölgeye Amerikan askerlerini göndererek savaşı kışkırtmıştır."

Kongre savaş ilanını derhal onayladı. Schroeder şöyle diyor: "Temsilciler Meclisi'ndeki disiplinli Demokrat çoğunluk Polk'un 11 Mayıstaki savaş ilanı çağrısını büyük bir şevkle ve tam kadrosuyla onayladı. Savaş ilanıyla birlikte gönderilen ek resmi belgeler hiç incelenmedi ve daha sonra görüşülmek üzere bir kenara bırakıldı. Savaş için gerekli olan gönüllüler ve özel bütçe üzerine görüşmeler ise iki saatle sınırlandı. Bu sürenin de bir bölümü gönderilen belgelerin okunmasına ayrılınca sorunların tartışılmasına gerçekten kalan zaman yarım saati geçmiyordu."

Liberal Parti (Whigs) galiba Meksika ile savaşa karşıydı ama yeni toprakların kazanılmasına karşı değildi. Liberaller de California'yı istiyorlardı ama bunu savaş yapmadan gerçekleştirmeyi tercih ederlerdi. Schroeder'e göre "Onlarınki ticaret aracılığıyla bir genişlemeyi içeriyor ve bir savaşa yol açmadan Pasifik Okyanusu'na kadar ulaşmayı istiyorlardı." Ayrıca askeri harekata da güçlü bir şekilde karşı oldukları söylenemezdi eğer böyle düşünseler gönüllü toplanmasına ve savaş bütçesine karşı oy kullanırlardı. Savaşmaları için gerekli malzemeleri sağlamayarak Amerikan askerlerinin hayatlarını tehlikeye attıkları suçlamasıyla karşılaşmak istemiyorlardı. Sonuçta savaş kararının oylamasında Liberaller de Demokratlara katıldılar ve 14'e karşı

174 oyla karar alındı. Güçlü anti-köleci Liberaller arasından küçük bir grup, Massachussets Temsilcisinin sözleriyle "küçük bir ultra grup" ancak muhalefet edebilmişti.

Senatoda tartışma oldu ama bu da bir günle sınırlandırıldı; tarihçi Frederick Merk'e göre "Çılgınca bir koşuşturma ve yangından mal kaçırma taktiği burada da uygulandı." Yine Demokratlara katılan Liberallerle birlikte yasa burada da 2'ye karşı 40 oyla onaylandı. Schroeder'in belirttiğine göre, savaş boyunca "siyasal olarak duyarlı Liberal azınlığın yönetimi rahatsız ettiği tek yöntem askeri harekat için gerekli harcamaların oylanması sırasında uzun uzun söz alarak yaptıkları konuşmalar oldu." Liberallerin gazetesi *National Intelligencer* da bu politikayı izledi. Başlangıçta "inatçı 14'ler" arasında yer alan John Quincy Adams, daha sonra savaş harcamalarına olumlu oy verdi.

Illinois'den Abraham Lincoln savaş başladığında henüz Kongre'de değildi ama 1846'da seçildikten sonra savaş üzerine konuşma ve oy kullanma fırsatını buldu. "Spot çözümler" adını verdiği önerileri hayli ünlü olurken, Başkan Polk'tan Amerikan kanının tam hangi noktada "Amerikan toprağı"na aktığını belirlemesini isteyerek dalga geçiyordu. Ama askerler ve diğer savaş harcamaları için istenilen fonları keserek savaşı durdurmaya kalkışmayacaktı. 27 Temmuz 1848'de General Zachary Taylor'ın başkan adaylığını desteklemek için Temsilciler Meclisi'nde yaptığı konuşmada şöyle diyordu:

"General Taylor Meksika Savaşı kahramanı olduğuna ve siz Demokratlara bakılırsa biz Liberaller de bu savaşa karşı çıktığımıza göre General Taylor'un adaylığını desteklememiz şaşırtıcı ve çelişkili olmalıdır. Bizim savaşa karşı çıktığımız iddiası 'savaşa karşı çıkmak'tan ne anlaşıldığına bağlı olarak doğru veya yanlış olabilir. 'Savaşın gereksiz bir şekilde ve koşulları hazırlanmadan Başkan tarafından başlatıldığını' söylemek savaşa karşı çıkmak ise evet Liberaller karşı çıkmışlardır... Ordunun

barışçı bir Meksika şehrinin üzerine yürümesi, orada yaşamakta olanları tarladaki mısırlarının ve diğer mallarının yağmalanmasını göze alarak korkuyla kaçmaya zorlaması size dostça, barışçı ve kışkırtıcı olmayan bir tutum gibi görünebilir ama bize öyle görünmüyor... Ama savaş bir kez başladıktan ve ülke için ciddi bir sorun haline geldikten sonra sizlerle birlikte savaş için paramızı ve canımızı verdiğimiz hatırlanacak olursa bizim savaşa karşı çıktığımız doğru değildir. Birkaç istisna dışında savaş için gerekli kaynakların oylanmasında her zaman bizim oylarımızı aldınız..."

Köleliğe karşı bir avuç Kongre üyesi Meksika harekatının güneydeki köleci bölgenin genişlemesine yol açacağını görerek savaşla ilgili önlemlere başından sonuna kadar karşı oy kullandı. Bunlardan biri etkileyici bir konuşmacı ve güçlü bir adam olan Ohio'dan Joshua Giddings'di ve Meksika savaşından "saldırgan, kutsal ve haklı olmayan bir savaş" olarak söz ediyordu. Yeni silah ve asker alımına karşı oy kullanmasının gerekçesini şöyle açıklıyordu: "Meksikalıları kendi topraklarında öldürmek veya kendi ülkelerinde soymak gibi eylemlere ne şimdi ne de başka bir zaman ortak olabilirim. Bu cinayetlerin suçu başkalarının üzerinde kalsın, ben bunları paylaşmayacağım..." Ayrıca Giddings İngiliz Liberallerinin 1776 yılında, Amerikan Devrimi sırasında, Amerikalıları bastırmak için yürütülen savaşa İngiliz parlamentosunda oy vermediklerine dikkat çekiyordu.

Mayıs 1846'da Kongre harekete geçince New York, Baltimore, Indianapolis, Philedelphia ve daha pek çok yerde savaş lehine gösteriler düzenlendi. Binlerce gönüllü orduya yazılmak için akın etti. Şair Walt Witman, Brooklyn'de çıkan Eagle dergisinde savaşın ilk günlerinde şöyle yazıyordu: " Evet, Meksika bütün olarak iyice cezalandırılmalıdır!... Taşıdığımız silahlar bütün dünyaya şunu göstermelidir ki, Amerika ezmeyi bildiği kadar genişlemeyi de bilir!"

İşin ilginç yanı şu ki, tüm bu saldırganlığa Amerika'nın başka insanlara da özgürlüğün ve demokrasinin nimetlerini götürdüğü düşüncesi eşlik ediyordu. Ama aynı zamanda bu düşünce ırkçı bir üstünlük duygusuyla, New Mexico ve California'nın verimli topraklarını paylaşma hırsıyla ve Pasifik'te ticaret yapma hayalleriyle sarıp sarmalanıyordu.

California'dan söz ederken Illinois State Register gazetesi soruyordu: "Bu muhteşem bahçe vahşi ve gereksiz süsüyle uyuşuk bir şekilde yatmaya daha ne kadar katlanacak?... Sayısız Amerikan yatırımcısı zengin ve davetkar çayırlarına dolmalıdır; Anglo-Amerikan endüstrisinin işlettiği tesislerin sesi vadilerinde yankılanmalıdır; ovalarında ve kıyılarında kentler yükselmeli, halkın zenginliği ölçülemeyecek biçimde artmalıdır." New York Herald gazetesi 1847'de "Evrensel Yankee halkı Meksika halkını birkaç yıl içinde harekete geçirebilir ve canlandırabilir; bu güzel ülkeyi uygarlaştırmanın bizim kaderimizin bir parçası olduğuna inanıyoruz."

New York Journal of Commerce gazetesinde çıkan bir mektup tanrıyı da işin içine sokuyordu: "Evrenin Kutsal Yaratıcısı da araya giriyormuş ve insanlığın yararına çalışanlara güç ve kuvvet veriyormuş gibi görünüyor. O'nun müdahalesi bizim silahlarımızın zaferinden başka bir şey değildir... Yedi milyon ruhun insanlığı istila eden kötü alışkanlıklardan kurtarılması görünürdeki hedeftir..."

Senatör H.V. Johnson şöyle diyordu:

"Takdiri ilahinin bir sonucu olarak bize sunulan kutsal hedeflere ulaşamazsak soylu misyonunuza uygun davranamayacağımıza inanıyorum. Savaşın kendi şeytanları vardır. Bütün çağlarda savaş toplu ölüm ve yok etme aracı olmuştur, ama bize ne kadar tuhaf gelse de, aynı zamanda insanlığın yükselmesinin ve mutluluğa erişmesinin de aracı olmuştur... İşte bu bakış açısından 'alın yazısı' görüşüne katılıyorum..."

Congressional Globe 11 Şubat 1847'de şöyle yazıyordu:

"Maryland Temsilcisi Mr. Giles: Bölgeyi ele geçirmemizi Tanrının bir lütfu olarak görüyorum ve Janus'daki tapınağın kapıları kapanmadan bölgeyi ele geçirmiş olmalıyız... Bir okyanustan diğer okyanusa yürümeliyiz... Texas'dan dosdoğru Pasifik Okyanusu'na yürümeliyiz ve sadece okyanusun azgın dalgaları bizi durdurabilmeli... Bu beyaz ırkın kaderidir, bu Anglosakson ırkın kaderidir..."

Öte yandan Amerikan Anti-Köleci Topluluğu da "savaşın iğrenç ve korkunç amacının Amerikan köleciliğinin Meksika'nın geniş topraklarında da yayılması ve yerleştirilmesi" olduğunu söylüyordu. 27 yaşında Bostonlu anti-köleci bir şair olan James Russel Lowell Boston Courier'de savaşı hicvettiği şiirler yayımlıyordu.

Savaş 1846 yazında ancak başlamıştı. Massachussets'deki Concord'da yaşayan bir yazar, Henry David Thoreau, Meksika savaşını protesto etmek için vergisini ödemeyince hapse atıldı. Kendisinin haberi ve onayı olmadan arkadaşları vergisini ödeyince bir gece sonra serbest bırakıldı. İki yıl sonra "Sivil hükümete karşı direniş" üzerine bir konferans verdi ve konuşması da makale olarak basıldı: "Sivil itaatsizlik":

"Yasalara saygı duyulmasını geliştirmek arzu edilen bir şey değildir, buna hakkımız olmasına karşın bu böyledir... Yasa insanları daha haklı kılmaz; ne kadar iyi düzenlenmiş olursa olsun, yasalara duydukları saygı aracılığıyla insanlar ancak adaletsizliğin, haksızlığın temsilcisi olurlar. Örneğin yasanın hak etmediği bir saygının doğal ve genel bir sonucu olarak düzgün sıralar halinde yürüyen askerleri görebilirsiniz... Tepeleri hayranlık verici bir şekilde aşarak savaşa atılırlar ama kendi isteklerine rağmen, ortak duygularına ve bilinçlerine rağmen bunu yaparlar. Ve böylece aslında o yürüyüş çok daha zorlaşır ve kalplerin çok daha hızlı çarpmasına yol açar."

Dostu ve yazar arkadaşı Ralph Waldo Emerson aynı düşünceleri paylaşıyordu ama protesto etmeye değmez diye düşünüyordu. Emerson, hapishanedeki Thoreau'yu ziyaret ettiğinde sormuş: "Burada, içeride ne yapıyorsun?" Rivayete göre Thoreau'nun yanıtı şöyle olmuş: "Siz dışarıdakiler, orada ne yapıyorsunuz?"

Kiliselerin büyük çoğunluğu ya açıkça savaşı destekliyordu ya da ürkek bir suskunluk içindeydi. Ama Congregational, Quaker ve Unutarian kiliseleri savaşa açıkça karşı çıktılar. Bu arada bir Baptist rahip, aynı zamanda Brown Üniversitesi'nin başkanı olan Francis Wayland, üniversitenin küçük kilisesinde verdiği üç vaazda, sadece meşru savunma niteliğinde olan savaşların haklı olacağını, haksız savaşlar olduğunda kişinin ahlaken bunlara karşı çıkması ve hükümete para vermemesi gerektiğini anlattı.

Unitarian kilisesinin Boston'daki temsilcisi rahip Theodore Parker savaşa etkili eleştiriler yöneltiyordu ama bir yandan da Meksikalıları hor görüyor, onlardan "zavallı bir halk, kökleri, tarihleri ve karakterleri itibariyle zavallı" diye söz ediyordu. Sonuçta Meksikalılar da Kızılderililerin yaptığı gibi Amerikalıların yolunu açmalıydılar. Evet, diyordu, Birleşik Devletler gelişip, büyümeli ama savaş yoluyla değil, fikirlerinin gücüyle, ticaretinin baskısıyla, "üstün bir ırkın sürekli gelişmesiyle, üstün düşüncelerle ve daha iyi bir uygarlıkla... Meksikalılardan daha akıllı, daha insancıl ve daha özgür olarak..." Parker 1847'de savaşa karşı aktif direniş çağrısı yapıyordu: "Haydi bir New England genci askere gitmemekle kötü ün sahibi olsun; bir New England tüccarı dolarlarını hükümetten esirgesin veya gemilerinin bu lanet olası savaşa yük taşımasına izin vermesin; bir sanayici kardeşlerimizi öldürmek için top, tüfek, kılıç veya barut yapmamanın kötü şöhretine katlansın..."

Bu arada Parker'ın ırkçı düşünceleri de yayılıyordu. Anti-kö-

leci bir liberal olan Ohio'nun Kongre üyesi Delano savaşa karşıydı çünkü Amerikalıların daha aşağı ırktan insanlarla kaynaşmasından korkuyordu. Bu insanlar "çeşitli renklerden oluşuyor ve İspanyol, İngiliz, Kızılderili ve zenci kanlarının kötü bir karışımını taşıyor... Bunlardan doğacak nesiller tembel ve cahil olacaktır."

Savaş sürdükçe muhalefet de büyüyordu. Amerikan Barış Topluluğu'nun çıkardığı Advocate of Peace adlı gazetede savaşa karşı şiirler, konuşmalar, dilekçeler ve vaazlar yayımlanıyor ve ordu yaşamındaki bozukluklarla savaşın korkunç boyutlarına ilişken tanıklıklara da yer veriliyordu. William Lloyd Garrison'ın Liberator gazetesinde yazan anti-köleciler savaşı "ülkenin kalleş ve kabadayı unsurlarının belirlediği bir saldırganlık, istila, işgal ve yağmacılık" olarak nitelendiriyordu. Ülke liderlerinin savaşa vatansever bir destek sağlamak için ne kadar korkunç çabalar harcadığı dikkat alınacak olursa, yapılan açık muhalefet ve eleştiri hiç de az değildi. Milliyetçi çetelerin saldırılarına karşın savaş aleyhtarı gösteriler düzenleniyordu.

Amerikan ordusu Mexico City'e yaklaştığında The Liberator gazetesi Amerikan kuvvetlerinin yenilmesini istediğini cüretkar bir şekilde ilan etti: "Dünyanın neresinde olursa olsun, özgürlük ve insanlık aşığı herkesin Meksikalılara en büyük zaferleri dilemesi gerekir... Öyle umut ediyoruz ki, eğer ille de kan akacaksa, bu Amerikalıların kanı olsun ve savaşla ilgili olarak alacağımız bir sonraki haber General Scott ve ordusunun Meksikalıların eline düştüğü olsun... Generalin kendisine ve birliklerine fiziki bir kötülük dilemiyoruz, ama en ağır yenilgiyi ve utancı tatmalarını istiyoruz."

Eski bir köle ve olağanüstü bir konuşmacı ve yazar olan Frederick Dogulas, 21 Ocak 1848'de Rochester'da çıkardığı gazetesi North Star'da şöyle yazıyordu: "Kardeş cumhuriyetimize yönelik bu savaş utanç verici, haince ve günahkardır. Meksika,

Anglosakson aç gözlülüğünün ve sömürge aşkının kurbanı olmaya mahkum gözüküyor." Köle karşıtlarının bile hala vergilerini ödediği koşullarda Douglas savaş muhaliflerinin gerçek eyleme geçmekte isteksiz olmalarına öfkeleniyordu:

"Köleci Başkanımızın savaşı tırmandırma kararlılığını geliştiren ve toparladığı askerler ve parayla belki de başarı kazanma şansını artıran ona karşı yürütülen muhalefetin cılızlığından başka bir şey değildir. Önde gelen politikacıların veya muhaliflerinin hiçbiri savaşa açıkça ve kesin bir şekilde karşı çıkarak Başkanın partisi içindeki popülaritesini tehlikeye atacak bir şey yapmıyor... Barış için bir takım riskleri göze almaya hiç kimse istekli görünmüyor; aslında herkes savaşın şu veya bu biçimde yürütülmesine istekli görünüyor."

Peki halkın görüşü neydi? Buna yanıt vermek zor. İlk günlerdeki akından sonra orduya katılmak için yapılan başvurular azalmaya başladı. 1846 seçimleri Polk'a karşı olanların sayısının hayli arttığını gösterdi ama bunların ne kadarının savaştan dolayı tavır aldığını tahmin etmek mümkün değildi. Örneğin Massachussets'de savaşa oy veren Kongre üyesi Robert Winthrop büyük çoğunlukla yeniden seçildi. Karşısında yer alan aday savaş karşıtı liberal Schroeder'di ve Polk'un popülaritesi düşmekle birlikte "Meksika savaşı için varolan genel duygusal ortam hala duyarlılığını sürdürüyor" diyerek durumu özetliyordu. Ama bu da bir tahmindi. O zamanlar kamuoyu yoklamaları yoktu. Oy kullanmaya gelince, zaten halkın çoğunluğu oy kullanmıyordu. Peki acaba bu oy kullanmayanların savaşla ilgili duyguları nasıldı?

Meksika savaşını ele alan tarihçiler kolayca "halk"tan ve "kamuoyu görüşü"nden söz ediyorlar. Örneğin iki ciltlik çalışması, *The War with Mexico*, uzun süre güvenilir bir kaynak olarak görülen Justin H. Smith şöyle yazıyordu: "Tabii halk arasında savaş lehine varolan hava hükümet üzerinde de etkide bulu-

nuyordu ve bu da az veya çok bir halk hükümetinin yapısını yansıtıyordu."

Ancak Smith'in sunduğu kanıtlar "halk"tan değil, halkın sesi olduğunu iddia eden gazetelerden geliyordu. The New York Herald Ağustos 1845'de "Büyük kalabalık savaş için haykırdı" diye yazıyordu. New York Journal of Commerce gazetesi yarı şaka, yarı ciddi şöyle yazmıştı: "Haydi savaşa gidelim. Dünya yavan ve bayat bir hale geldi; gemiler ele geçirilmeli, şehirler yerle bir edilmeli ve dünya yakılmalı ki her şeye yeniden başlayabilelim. Bu zevkli olurdu. İlginç ve üzerinde konuşulacak bir şey olurdu." New York Morning News gazetesi işe şöyle diyordu: "Şehirleri dolduran genç ve atak ruhlar taşan enerjilerini boşaltacak bir yön arıyorlar ve tüm dikkatleri şimdiden Meksika'ya kilitlenmiş bulunuyor."

Gazeteler kamuoyunu mu yansıtıyordu, yoksa kamuoyu mu oluşturuyordu? Justin Smith gibi gazetelerde yazılanları aktaranların kendileri de savaşın gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Meksika'nın Amerika'ya karşı işlediği günahların uzun bir listesini çıkaran Smith sözlerini şöyle bitiriyordu: "Bu durumda ulusal saygınlığımızın ve çıkarlarımızın temsilcisi olan hükümetimizin bir çözüm yolu bulması şarttı." Polk'un savaş çağrısı için ise "Gerçekten de vatanseverliğin başka bir yolu yoktu" diyordu.

Savaşa halk desteğinin boyutlarını bilmek olanaksızdır. Ama bazı örgütlü işçilerin savaşa karşı çıktığının kanıtları vardır. Daha başlangıçta, Texas'ın ilhakı üzerine konuşulurken New England'da bir miting düzenleyen işçiler ilhakı protesto ediyordu. New Hampshire'daki Manchester'de çıkan bir gazete şöyle yazıyordu:

"Texas'ın ilhakına karşı barış talebimizi yükseltiyoruz ve ülkemizin böylesine alçakça bir eyleme kalkışıp kalkışmayacağını görmek istiyoruz. 'Alçakça' diyoruz, çünkü bu eylem zaten

başkalarının kanları üzerinde yaşamakta olanlara ellerini kölelik bataklığına daha da fazla daldırma fırsatı verecektir. Biz daha şimdiden yeterince köle değil miyiz?"

Philip Foner'in yazdığına göre New York, Boston ve Lowell'de İrlandalı işçiler Texas'ın ilhakına karşı gösteriler yapıyordu. Mayıs ayında savaş başlayınca New Yorklu işçilerin savaşı protesto etmek için yaptıkları miting çağrısına pek çok İrlandalı işçi gelmişti. Mitingde savaş köle sahiplerinin bir tezgahı olarak nitelendirildi ve Amerikan askerlerinin girdikleri tartışmalı bölgeden geri çekilmesi istendi. Aynı yıl New England İşçi Derneği savaşı mahkum etti ve "Güneyli köle sahiplerinin ülkemizdeki emekçilerin beşte birini daha iyi soymalarına destek olmak için silah almayacağız" diye açıklamada bulundu.

Bazı gazeteler savaşın hemen başında protesto ettiler. 12 Mayıs 1846'da New York Tribune'de Horace Greeley şöyle yazıyordu:

"Meksika ordularını kolayca yenebiliriz, onları binlerle katledebilir, başkentlerine kadar kovalayabiliriz; topraklarını ele geçirip, ilhak edebiliriz, ama ya sonrasında ne olacak? Antik Yunan ve Roma imparatorluklarının kılıçla yaptıkları fetihlerin tarihleri bize bir ders vermiyor mu? Meksikalılar karşısında kazandığımız zaferlerin, eyaletlerinin yarısını ilhak etmemizin bize bugün sahip olduğumuzdan daha fazla özgürlük, daha iyi bir ahlak, daha zengin bir sanayi getireceğini kim iddia edebilir? Savaşın getireceği iğrençlikler olmadan da yaşam yeterince berbat değil mi, ölüm yeterince çabuk gelmiyor mu?"

Peki doğrudan savaşanlar, yani yürüyen, ter döken, hasta olan, ölen askerler ne durumdaydı? Hem Meksikalı, hem de Amerikalı askerler savaş hakkında ne düşünüyorlardı?

Meksikalı askerlerin savaşa ilişkin düşünceleri hakkında çok az şey biliyoruz. Meksika'da baskıcı bir diktatörlüğün bulunduğunu ve halkı oluşturan Kızılderililerle Mestizoların (Kızılderi-

lilerle İspanyol melezlerinin) Criollo adı verilen beyaz İspanyol asıllılarca yönetildiğini biliyoruz. Bir milyon Criolloya karşılık iki milyon Mestizo ve üç milyon Kızılderili vardı. Toprak ağalarının sahip olduğu ülke için savaşma konusunda doğal bir isteksizlik gösteren köylülerin bu durumu işgalciye karşı yükseltilen milliyetçi bir kabarışla ne kadar aşılabilmişti?

Amerikan ordusuna ilişkin bilgilerimiz ise çok daha fazla, özellikle para ve ordunun saflarında yükselerek toplumsal statü elde etme hayaliyle orduya katılan gönüllülerin durumu iyi biliniyor. General Taylor'ın ordusunun yarısı, çoğunluğu İrlandalı ve Alman olan son göçmenlerden meydana geliyordu. 1830'da Birleşik Devletlerin nüfusunun sadece yüzde 1'i başka ülkelerde doğmuş iken Meksika savaşı sırasında bu oran yüzde 10'a ulaşmıştı. Bunların vatanseverlikleri çok güçlü değildi. Gazetelerde aktarılanın tersine ülkenin yeni topraklar kazanması gerektiğine çok da inandıkları söylenemez. Aslında bu göçmenlerin birçoğu da Meksika'nın yanında savaşmaya giderken paranın çekiciliğine kendilerini kaptırmışlardı. Bazıları Meksika ordusuna katılırken 'San Patricio Taburu' gibi kendi özel birliklerini de kurmuşlardı.

Başlangıçta para ve vatanseverlik duygularının da etkisiyle Amerikan ordusunda bir coşku vardı. New York'ta askeri hava iyiydi ve valiye 50 bin gönüllü toplama yetkisi verilmişti. 'Ya Meksika, Ya Ölüm' yazan dövizlerle mitingler yapılıyordu. Philedelphia'da 20 bin kişilik bir miting düzenlenirken, Ohio'da üç bin gönüllü başvurmuştu.

Ama başlangıçtaki bu hava bir süre sonra dağıldı. Kuzey Carolina'daki Greensboro'da bir kadın günlüğüne şunları yazmıştı:

"5 Ocak 1847, Salı... Bugün genel bir toplantı vardı ve Mr. Gorell ile Mr. Henry konuşma yaptılar. General Logan onlarla bu toplantı sırasında görüştü ve gönüllülerin kendisini takip etmelerini istedi; caddede aşağı-yukarı yürürken, başlarında za-

vallı Jim Laine olmak üzere altı-yedi tane kötü bakışlı adamın generali takip ettiğini gördüm. Boş bir gurur ve hırs uğruna daha kaç zavallı yaratık kurban verilecek?"

Massachussets'de gönüllü toplamak için ulusal duygulara seslenen afişler asılıyordu. Ayda 7 ila 10 dolar arasında maaş sözü veriliyor ve ayrıca federal hükümetten de 24 dolar ve 650 dönüm toprak vaat ediliyordu. Ama Cambridge Chronicle'a imzasız bir mektup gönderen genç bir adam şöyle yazıyordu:

"Size katılmayı veya Meksika'ya karşı yürütülen haksız savaşı herhangi bir şekilde desteklemeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum. Monterey'in ele geçirilmesinde yaptıkları gibi kadın ve çocukları doğrayan 'muzaffer' kasaplardan biri olmaya hiç niyetim yok. Askeri bir diktatörün emri altına girmeye ve hangisinin kaprislerine göre emirlere uyacağımı şaşırmaya da tahammülüm olamaz. Hayır, saygıdeğer beyler, hayır! Çalışabildiğim, dilenebildiğim, düşkünler evine gidebildiğim sürece Meksika'ya gitmeyeceğim. Meksika'da çıplak toprak üzerinde yarı aç, yarı güneşte yanmış bir şekilde sürünmeyeceğim; sivrisinek ve çıyanlar tarafından ısırılmayacak, akrep ve tarantula tarafından sokulmayacağım; yürüyüş ve talim yapıp, kırbaçlanarak sonunda ayda dokuz dolar ve kokmuş erzak için vurulmayacağım. Evet, tüm bunları yapmayacağım... Gün insan kasaplarının günü olabilir... Ve profesyonel askerlerin de bir haydut, bedevi veya eşkıya olarak görülecekleri dönemler hızla yaklaşıyor..."

Gönüllü olunması ve askere gidilmesi için baskıların yoğunlaştığına ilişkin raporlar artıyordu. Virginia, Norfolk'dan James Miller adında biri "Olağanüstü coşkulu havanın etkisiyle" orduya yazılmaya ikna olduğunu ama "ertesi sabah Fort Monroe'ye demirlemiş bir geminin güvertesine sürüklendim ve oradan da 16 gün boyunca nöbetçi kulübesine hapsedildim" diye şikayet ediyordu.

Gönüllü birlikler oluşturmak için abartılı vaatler ve acayip

yalanlar söyleniyordu. New York gönüllülerinin tarihini yazan biri şunları anlatıyordu:

"Siyah adamları evlerinden sürükleyerek askere almak zalimlikse, aynı şeyi beyaz adamlara yapmak ne kadar büyük bir zalimliktir; tutulmayacak sözler vererek veya bir sent bile bırakamadıkları ve hiçbir güvencesi olmayan evlerinden çocuklarını ve karılarını terk etmeye zorlanarak yılın en soğuk aylarında yabancı topraklarda ve berbat bir ortamda ölüme gönderildiler... İşsiz olan ve 'üç aylık avans' vaat edilen birçoğu aileleri için gönüllü yazıldılar; kendilerinin yokluğunda da aileleri ücretlerini alabileceklerdi... Yemin ederim, bütün bir alay dolandırıcılıkla yatıp, dolandırıcılıkla kalkıyordu; bir diğer askeri dolandırmak, New York Eyaletini dolandırmak, Birleşik Devletler hükümetini dolandırmak..."

1846 yılı sonlarında silah altındaki asker sayısı azalıyordu, dolayısıyla askeri harcamalar da düşüyordu. Böylece orduya asker sağlayan herkese kişi başına 2 dolar verileceği söylendi. Ama bu bile bir işe yaramadı. 1847 yılı başında savaş sürerken Kongre 10 yeni alay için askerin silah altına alınmasını kararlaştırdı. Askerliklerini onurlu bir şekilde bitirenlere devlet topraklarından 400 dönüm verilecekti. Ama yine de asker sayısı yetersiz kaldı. Gönüllüler düzenli askerlere daha özel uygulamalar yapıldığından şikayet ediyorlardı. Askerler ise subayların kendilerine aşağılık yaratıklar gibi davrandıklarından şikayet ediyorlardı.

Ve bir süre sonra laflar ve zafer naraları geride kalırken herkes savaş gerçeğiyle yüz yüze kaldı; General Arista komutasındaki beş bin kişilik bir Meksika ordusu Matamoros karşısında ordugah kurmuş olan General Taylor'ın üç bin kişilik ordusunun karşısına dikildi. Kurşunlar havada uçmaya başladığında topçu Samuel French savaştaki ilk ölüsünü gördü. John Weems şöyle anlatıyor:

"Yakınlarında at üstündeki bir adama dalıp gitmişti, birden bir mermi atın eyerini yararak adamın bir tarafından girip, öbür tarafından kıpkızıl bir leke yaparak çıktı. Kemik veya demir parçaları atın önce kalçasını ardından dudaklarını ve dilini parçaladı ve ikinci bir atın dişlerine vurdu. Sonra gitti bir üçüncüsünün çenesini kırdı."

4. Alaydan Teğmen Grant, "yanındaki mevzilere bir bomba düştüğünü gördü; bir askerin elindeki tüfeği parçalarken kafasını sıyırdı ve sonra tanıdığı bir yüzbaşının yüzünü param parça etti." Çarpışma sona erdiğinde 500 kadar Meksikalı ölmüş veya yaralanmıştı. Amerikalıların da herhalde 50 kaybı vardı. Weems daha sonrasını şöyle anlatıyor:

"Çıplak otların üzerine düşerek uykuya dalan bitkin askerleri gecenin karanlığı örttü. İki ordudaki yaralı askerlerin acıyla inlemeleri, haykırmaları duyuluyordu. Günün ilk ışıklarıyla birlikte çalışmaya başlayan cerrahın testeresi bu hayat dolu gecenin de sona erdiğini anlatıyordu."

Ordunun savaş alanından uzaktaki kamplarında da askere çağıran afişlerin romantizmi çabuk unutuldu. 1845 yazında Corpus Christi'de kamp kuran askerlerin durumunu anlatan genç bir topçu subayı, "hastalık ve sefaletten" meydana gelen ölümlerden, çadırların yırtık ve kötü oluşundan ve diğer "korkunç koşullardan" söz ediyordu.

New Orleans'a hareket eden 2. Missisipi Alayını düşmandan önce soğuk ve hastalık vurmuştu. Alay cerrahının raporu şu bilgileri veriyordu: "Alayımızın kuruluşundan bu yana geçen altı ay içinde 167'si ölüm ve 134'ü terhis olmak üzere toplam 201 kaybımız vardır..."

Bu arada, hem denizden, hem de karadan Anglo-Amerikan kuvvetleri California'ya doğru ilerliyordu. Güney Amerika'nın güney burnunu ve California'nin Monterey kıyılarını uzun uzun dolaşan bir deniz subayı günlüğüne şunları yazıyordu:

"Asya kapımızın dibine gelecek. Halkımız California'nin bereketli topraklarına akacak. Tüm ülkemizin kaynakları zenginleşecek... Demiryolu güzergahındaki topraklar çöllerden yeşil bahçelere dönüşecek ve buralara pek çok kişi yerleşecek..."

Anglo-Amerikanların İspanyol köylerine ve kasabalarına baskınlar yaptığı, atları çaldığı ve California'nın Meksika'dan ayrıldığını ilan ettiği -"Ayı Bayrağı Cumhuriyeti"- California'da aslında ayrı bir savaş sürüyordu. Burada Kızılderililer yaşıyordu ve deniz subayı Revere Kızılderili şeflerini toplayarak onlara şöyle konuştu:

"Sohbet etmek için sizi buraya topladım. Yaşamakta olduğunuz topraklar artık Meksika'ya değil, ama sınırlarının bir ucu bir büyük okyanusta diğer ucu ise bir başka büyük okyanusta olan güçlü bir ülkeye aittir; görmüş veya duymuş olabileceğiniz gibi doğan güneşten binlerce mil öteye gider... Ben bu büyük ülkenin bir subayıyım ve buraya o büyük okyanusları bir savaş gemisiyle geçerek geldim; gemimiz büyük bir gürültüyle çalışır, fırlattığı ateş topları her şeyi yakıp, yıkar ve tüm düşmanlarınıza ölüm saçar. Ordularımız şu anda Meksika'da ve yakında bütün ülkeyi ele geçirecek. Ama bizden korkmanıza gerek yok, tabii doğru olanı yaparsanız ve yeni efendilerinize sadık olursanız... Bu muhteşem toprakları yeni insanların yerleşimine hazırlamak için geldik; dünya nüfusu artıyor ve yeni yerler gerektiriyor. Burada milyonlarca insana yetecek kadar yer var. Yakında gelecekler ve toprağı işleyecekler. Ama yeni insanlar gelirken sizi yerlerinizden etmeyeceğiz tabii uygun davranırsanız... Kolayca öğrenebilirsiniz ama tembelsiniz. Umarım adetlerinizi değiştirirsiniz, uygar ve gelişmiş olursunuz ve tüm kötü alışkanlıklarınızı terk edersiniz. Ama tembel ve müsrif olursanız fazla zaman geçmeden nesliniz tükenir. Sizi izleyeceğiz ve size gerçek özgürlüğü vereceğiz; ama ihanetten, yasadışı işlerden ve diğer suçlardan uzak durun. Ordu kesinlikle cezasız bırakmaz ve saklandığınız en ücra köşelerde bile sizi bulur."

General Kearney, New Mexico'ya kolayca girdi ve Santa Fe çarpışma olmadan ele geçirildi. Eyaletin başkentine Amerikan ordusunun girişine Meksikalıların tepkileri bir Amerikan subayının satırlarında şöyle yansıtılıyordu;

"Şehre girişimiz çok gösterişliydi ve tam bir savaş gibiydi... Köşe başlarındaki erkekler merak ve şaşkınlıkla bize bakıyordu. Pencerelerin arkasındaki siyah gözler de süvarilerimize bakarken bazıları memnun, bazıları korku ve yaş doluydu. Amerikan bayrağı çekilip, top atışıyla zaferimizi selamladığımızda duygularını bastırmış birçok kadın artık daha fazla dayanamadı..."

Bunlar Ağustosta oluyordu. Aralıkta New Mexico'nun Taos bölgesindeki Meksikalılar Amerikan yönetimine karşı ayaklandılar. Washington'a gönderilen bir rapora göre "bölgenin kuzeyindeki etkili kişilerin birçoğu bu ayaklanmaya karışmıştı." Ayaklanma bastırıldı ve tutuklamalar yapıldı. Ama isyancıların çoğu kaçtı ve dağlara saklanarak zaman zaman yaptıkları saldırılarla bir miktar Amerikalıyı öldürdüler. Amerikan ordusu asileri takip etti ve en sonunda altı veya yedi yüz isyancı kıstırıldı, meydana gelen çarpışmada yüz elli kadarı öldürüldü ve böylece isyan sona ermiş oldu.

Los Angeles'da da ayaklanma oldu. Eylül 1846'da Meksikalılar Amerikan garnizonunu şehirden çekilmek zorunda bıraktılar. Birleşik Devletler ancak kanlı bir çarpışmayla Ocak ayında şehri geri alabildiler.

General Taylor Rio Grande'yi geçerek Matamoros'u aldı ve ardından güneye doğru Meksika topraklarında ilerlemeye başladı. Ama ordusundaki gönüllüler Meksika topraklarında iyice disiplinsiz bir duruma geldiler. Meksika köyleri yağmalandı. Bir subay 1846 yazında günlüğüne şöyle yazıyordu: "Burrita'ya öğleden sonra 5 sularında ulaştık, Louisiana gönüllüleri oradaydı, sarhoş ve disiplinsiz bir güruh... Yerli halkı kovmuşlar ve evlerine yerleşmişlerdi; hayvanca davranmakta birbirleriyle yarışıyorlardı." Tecavüz olayları hızla artmaya başladı.

Askerler Rio Grande'den Camargo'ya doğru ilerledikçe sıcak dayanılmaz, su içilemeyecek ölçüde pis duruma geldi, ishal, dizanteri ve diğer hastalıklar arttı ve sonuçta bin kadar askerin ölümüne yol açtı. Başlangıçta ölüler askeri bandonun çaldığı "Cenaze Marşı" eşliğinde törenle gömülüyordu, sonraları ölü sayısı iyice artınca askeri tören yapılmaz oldu.

Güneye doğru Monterey'de bir savaş daha oldu; atlar ve insanlar ıstırap içinde kıvranarak ölürken bir subay "toprak kan ve köpükten kayganlaşmıştı" diye yazıyordu.

Taylor'ın ordusu Monterey'i aldıktan sonra gönderdiği raporda Texas Rangerleri tarafından gerçekleştirilen "bazı utanç verici iğrençlikler"den söz eden general, askerlik süreleri biter bitmez bunları evlerine gönderdi. Ama diğerleri Meksikalıları soymaya ve öldürmeye devam ettiler. Bir Meksika evine baskın yapan Kentucky alayından bir grup adam evin erkeğini dışarı atarak kadına tecavüz ettiler. Meksikalı gerillalar da buna acımasız bir şekilde misilleme yaptılar.

Amerikan orduları ilerledikçe daha çok savaşlar oldu, iki taraftan da binlerce kişi öldü, binlercesi yaralandı ve daha da fazlası hastalıktan perişan oldu. Chihuahua'nın kuzeyinde meydana gelen bir çarpışmada 300 kadar Meksikalı öldürüldü, 500 kadarı da yaralandı; Amerikan kaynaklarına göre kendi kayıpları son derece azdı ve şöyle rapor veriliyordu: "Şu anda cerrahlarımız yaralı Meksikalılarla uğraşıyorlar ve kesilen kollar ve bacaklar ufak bir tepe oluşturdular."

John Vinton adındaki bir topçu subayı gemiyle Vera Cruz'a gitmeleriyle ilgili olarak annesine yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Hava çok güzel, birliklerimizin sağlığı ve moralleri çok iyi ve her şey zaferimiz için uygun görünüyor. Sadece Meksikalıların karşımıza çıkmayacaklarından ve savaşa girmeyeceklerinden korkuyorum; bu kadar uzun ve kapsamlı bir hazırlıktan son-

ra çarpışma olmadan kazanırsak biz subayların kahraman olma şansları ellerinden alınmış olacak..."

Vinton, Vera Cruz kuşatması sırasında öldü. Birleşik Devletlerin şehri bombalaması tam bir sivil katliama dönüştü. Bombalardan biri şehir postanesine isabet ederken, bir diğeri ameliyat yapılmakta olan bir hastaneye düşüyor ve hastayı parçalıyordu. İki gün içinde şehre 1300 bomba yağdı. New Orleans Delta gazetesi muhabiri şöyle yazıyordu: "Meksikalıların kayıp tahminleri 500 ile 1000 kadar ölü ve yaralı ama hepsi de askeri kayıplarının çok az olduğunu ve asıl kıyımın kadın ve çocuklar arasında çok büyük olduğunu söylüyorlar."

Şehre gelen Albay Hitchcock ise şöyle yazıyordu: "Havan topçularımızın korkunç ateşini hiç unutmayacağım... halkın yaşamakta olduğu şehrin merkezini bombalıyorlardı, çok felaket bir şeydi. Aklıma geldikçe ürperiyorum." Ama buna rağmen görev adamı ve emir kulu olan Hitchcock, General Scott'a "Meksika halkına sesleniş" örneği olacak bir bildiri taslağı göndermekten de geri durmadı. İngilizce ve İspanyolca olarak on binlerce basılan bu bildiride Meksikalılara "... size herhangi bir kötülük yapmak niyetinde değiliz, uygarca davranacağız... aslında sizin düşmanlarınız değiliz... sizi, kadınlarınızı veya ülkenizi aşağılamıyoruz... Barış için buradayız..." deniyordu.

Bunları söyleyen bir asker olan Hitchcock'tu. Tarihçi Weems ise şöyle diyordu:

"Hitchcock, yaşlı bir savaş karşıtı filozof olarak daha çok Henry David Thoreau'nun 'iktidardaki vicdansız adamların emrinde taşınabilir bir kale veya gazete' idi. Ve unutulmamalıdır ki, Hitchcock yine de öncelikle bir askerdi, hem de pek anlaşamadığı üstleriyle kıyaslandığında onlardan daha iyi bir asker."

Amerikan elitinin Meksika elitine karşı yürüttüğü bir savaştı bu ve her iki taraf da kendi halkıyla birlikte diğer halkı da savaşa kışkırtıyor, kullanıyor ve öldürüyordu. Meksikalı komutan

Santa Anna isyan üstüne isyan bastırırken birlikleri de boş durmuyor, zaferden sonra kadınlara tecavüz ediyor ve yağmalıyordu. Albay Hitchcock ve General Winfield Scott, Santa Anna'nın malikanesini ele geçirince duvarlarının değerli tablolarla süslü olduğunu gördüler ama bu arada ordusunun yarısı ölmüş veya yaralanmıştı.

General Winfield on bin askerle Mexico City için son savaşa girişmek için ilerledi. Savaşın sonucundan kuşku duymuyorlardı. Mexico City'den üç gün uzaktaki Jalapa'ya ulaştıklarında birliklerinin bir bölümü, yedi bin asker buharlaştı, çünkü terhisleri gelmişti. Justin Smith şöyle yazıyordu:

"Jalapa'da kalmak konusunda ikna olabilirlerdi... ama askerler savaşın ne anlama geldiğini biliyorlardı. Ücretleri ödenmiyor ve ihtiyaçları karşılanmıyordu. Karşılaştıkları zorluklar ve sıkıntılar askerlik sürelerini etkilemiyordu; hastalık, savaş, ölüm, korkunç yürüyüşler... Montezumas Salonlarını çok görmek istemelerine ve 3700 asker arasından Generalin hiç olmazsa bir birliğin araba sürücüsü olarak kalmasını önermesine karşın terhis olup gittiler..."

Mexico City'nin dış mahallelerinde, Churubusco'da Meksika ve Amerikan orduları üç saat çarpıştılar. Weems şöyle anlatıyordu:

"Churubusco civarındaki tarlalar şimdi binlerce ölü veya yaralı askerle, parçalanmış atların ve katırların gövdeleriyle doluydu. Dört bin Meksikalı öldürülmüş veya yaralanmış, üç bin kadarı da esir alınmıştı. (Bu arada Amerikan ordusundan da doksan altı asker kaçağı yakalanmıştı ve eski silah arkadaşları tarafından linç edilmemek için subaylar tarafından sıkı bir şekilde korunuyordu.) Amerikalılar ise bin kadar ölü, yaralı ve kayıp vermişlerdi.)

Savaşlarda sıkça olduğu üzere bazı çarpışmalar anlamsızdır. Mexico City yakınlarında böylesi bir çarpışmadan sonra bir de-

niz teğmeninin notlarında General Scott'un yanlış emirler verdiği belirtiliyor, boşu boşuna askerleri ölüme sevk ettiği için ağır bir şekilde eleştiriliyordu.

Mexico City için yapılan son savaşta, Eylül 1847'de, Anglo-Amerikan birlikleri Chapultepec tepelerini ele geçirdi ve 200 bin nüfuslu kente girdi. General Santa Anna ise kuzeye doğru çekildi. Kentin bombalanmasıyla ilgili olarak bir arkadaşına yazdığı mektupta Meksikalı bir tüccar şöyle diyordu: "Bazen bütün bir blok çöküyor ve çok sayıda kadın, erkek ve çocuk ölüyor veya yaralanıyordu."

General Santa Anna Huamantla'ya doğru çekildi. Burada bir savaş daha meydana geldi ve tekrar kaçmak zorunda kaldı. Bir topçu teğmeninin ailesine yazdığı mektupta Walker adındaki bir subayın öldürülmesinden sonra olanlarla ilgili olarak şu satırlar yer alıyordu:

"General Lane, 'Walker'ın intikamını almak için ellerimize sığdığı kadarıyla istediğimiz her şeyi alabileceğimizi söyledi. Ve bu emri harfiyen yerine getirildi. Dükkanların kapıları kırılarak, yağmalandı ve her türlü rezillik yapıldı. Yaşlı kadınlar ve genç kızlar çırılçıplak soyuldu ve birçoğu daha da kötü muameleler gördü. Adamlar düzinelerle vuruldu... tüm mallarına el kondu, evleri, dükkanları, kiliseleri yağmalandı. Ölmüş atların ve insanların doldurduğu sokaklarda sarhoş askerler bağırarak, nara atarak dolaşıyorlar, evlerini bırakarak canlarını kurtarmak için kaçan Meksikalıların peşinden gidiyorlardı. Böyle bir manzarayı bir daha görmek istemem. İnsanlığa ilişkin acınacak bir görüntüydü... ve hayatımda ilk kez ülkemden utanç duydum."

Chronicles of the Gringos gazetesinin editörleri Amerikan askerlerinin savaşa ilişkin tutumlarını şöyle özetliyordu:

"Savaşa gitmek için gönüllü yazılmış ve birçoğu, katlandıkları zorluklar ve savaşta yaptıklarıyla sözlerini tutmuş ve düşman bir ülkede askerlere yakışan bir şekilde davranmış olsalar

da, orduyu sevmediler. Savaştan hoşlanmadılar. Genel olarak Meksika'yı ve Meksikalıları da sevmediler. Çoğunluk böyleydi; yaptıkları işi sevmediler, ordunun disiplin ve kast sisteminden hoşlanmadılar ve bir an önce buradan kurtulup evlerine gitmeyi istediler."

Savaşın sonlarında Matamoros'da bulunan Pennsylvanialı bir gönüllü şöyle yazıyordu:

"Burada çok sert bir disiplin altındayız. Bazı subaylarımız çok iyi insanlar ama genellikle askerlere karşı baskıcı ve zalim davranıyorlar... Bu akşam bir subay kılıcıyla bir askerin kafasını parçaladı... Ama subaylarla askerlerin eşit koşullarda olacağı günler yakında gelecek... Bir subayın yaşamı çok berbat."

15 Ağustos 1847 gecesi Virginia, Missisipi ve Kuzey Carolina'nın gönüllü alayları Kuzey Meksika'da Albay Robert Treat Paine'e karşı ayaklandılar. Paine asi bir askeri vurdu ama emrindeki teğmenlerden ikisi isyanın bastırılması için kendisine yardım etmeyi reddetti. Yargılanan isyancılar sonuçta beraat ettiler, askerlerin durumu dikkat alınarak böyle karar verilmek zorunda kalındı.

Firarlar artıyordu. Mart 1847'de verilen resmi raporlarda bin kaçaktan söz ediliyordu. Tüm savaş süresince ise toplam kaçak sayısı 9207 idi; 5331'i normal asker, 3876'sı ise gönüllüydü. Firar etmeyenlerin disiplin altında tutulması ise çok zorlaşıyordu. General Cushing, Massachussetts Topçu Alayı'nda "asi ve denetimi olanaksız" altmış beş askerden söz ediyordu.

Zaferin şanı ve şöhreti Başkan ve generallere aitti, kaçaklara, ölenlere, yaralananlara değil. 2. Missisipi Alayı'ndan 167 kişi hastalıktan ölmüştü. Pennsylavania'dan iki alay savaşa gitmişti; 1800 güçlü kuvvetli adam. Evlerine dönenlerin sayısı 600'dü. Güney Carolina temsilcisi John Calhoun Kongrede yaptığı konuşmada birliklerin yüzde 20'sinin savaşta veya hastalıktan öldüğünü bildirdi. Massachussetts Gönüllüleri 630 kişiyle savaşa

başladı. Eve döndüklerinde arkalarında çoğu hastalıktan ölmek üzere 300 ölü bırakmışlardı. Dönüşlerinde onurlarına verilen yemekte komutanları General Cushing'i yuhaladılar.

Askerler evlerine dönünce spekülatörler de hemen ortaya çıktı. Hükümetin savaşa giden her askere verdiği 600 dönüm toprağa göz dikmişlerdi. Parasızlıktan kıvranan pek çok asker bu toprakları 50 dolardan düşük fiyatlarla elden çıkarmak zorunda kaldı. The New York Commercial Advertiser Temmuz 1847'de şöyle yazıyordu: "Bağımsızlık savaşında kanını döken zavallı askerlerin topraklarıyla spekülatörlerin iyi vurgun yaptıkları biliniyordu. Bu son savaşta askerler üzerinde aynı sistem bir kez daha çalıştı."

Meksika teslim oldu. Amerikalılar arasında tüm Meksika'nın işgal edilmesi çığlıkları atılıyordu. Şubat 1848'de imzalanan Guadalupe Hidalgo Anlaşması sonucunda sadece yarısı işgal edildi. Texas'ın sınırının Rio Grande olduğu ilan edildi; New Mexico ve California bırakıldı. Ayrıca Birleşik Devletler Meksika'ya 15 milyon dolar verince Whig Intelligencer gazetesi şöyle yazdı: "Allaha şükür, fetihle bir şey kazanmıyoruz!"

9

Teslimiyet Olmadan Kölelik, Özgürlük Olmadan Kurtuluş!

Birleşik Devletler hükümetlerinin köleliği desteklemeleri çok önemli pratik nedenlere dayanıyordu. 1790'da Güney eyaletlerinde her yıl bin ton kadar pamuk üretiliyordu. 1860'a gelindiğinde bir milyon tona çıktı. Yine aynı dönem içinde kölelerin sayısı da 500 binden 4 milyona ulaştı. Köle ayaklanmaları ve gizli örgütlenmeleriyle (Gabriel Prosser, 1800; Denmark Vesey, 1822; Nat Turner, 1831) rahat yüzü görmeyen sistem yasalarla, mahkemelerle, silahlı kuvvetlerle ve politik liderlerin ırkçı önyargılarıyla desteklenen bir denetim mekanizmasını Güney'de oluşturdu.

Böylesine derinlere giden bir sisteme son vermek için ya topyekün bir köle ayaklanması, ya da topyekün bir savaş gerekirdi. Bastırılamayan bir ayaklanmanın tüm şiddeti dünyadaki en ba-

şarılı kapitalist zenginleşme sistemine yönelmeliydi. Veya savaşı yürütenler ortaya çıkan sonuçları da örgütleyebilecek yetenekte olmalıydılar. Bu nedenle köleleri serbest bırakan Abraham Lincoln oldu, John Brown değil. Sınırlı düzeyde bir şiddete başvurarak köleleri kurtarmaya kalkışan John Brown 1859'da federal bir suç ortaklığıyla idam edilirken, geniş ölçekli bir şiddete başvuran Lincoln birkaç yıl sonra köleliğe son verecekti.

Evet, hükümet özgür ve köle siyahlar ve beyaz kölelik karşıtları tarafından bu adımı atması için çok zorlanmıştı ve sonuç olarak kölelik hükümetin emriyle ortadan kaldırılmıştı. Ama bu arada yarattığı sonuçlarla da bir şekilde oynanarak gerçek bir kurtuluşa sınırlar getirecek tarzda her şey yeniden düzenlenmişti. Yukarıdan gelen kurtuluş egemen grupların çıkarlarının izin verdiği ölçüde ilerleyecekti. Savaşın geçici etkisiyle daha ileri gidilecek olursa dinsel bir savaş retoriğiyle yeniden egemenler için daha güvenlikli bir noktaya çekilirdi. Böylece köleliğe son verilirken ülkenin ekonomik ve siyasal olarak yeniden kuruluşu radikal bir süreç değil, ama güvenli, hatta aslında karlı bir süreçti.

Plantasyon sistemi, Virginia, Kuzey Carolina ve Kentucky'de tütün, Güney Carolina'da pirinç yetiştirilmesine dayanıyor ve Georgia, Alabama, Missisipi'deki yeni pamuk bölgelerine doğru uzanırken giderek daha çok köleye ihtiyaç duyuyordu. Ama Afrika'dan köle getirilmesi 1808'de yasal olarak yasaklandı. Böylece "başlangıçtan itibaren yasa uygulanabilir olmaktan çıktı" diyor John Hope Franklin, *From Slavery to Freedom* adlı eserinde; "Uzun, korunamayan bir sahil, belirli pazarlar ve Amerikalı tüccarlar için hayal edilemeyecek miktarda karlar vardı ve böylece olay devam etti..." Franklin, Amerikan İç Savaşı'ndan önce yasadışı yollardan ülkeye 250 bin civarında köle getirildiğini tahmin ediyor.

Kölelik nasıl tanımlanabilirdi? Belki de bizzat kölelik yapma-

yanların hiçbiri bunu beceremezdi. 1932'de basılan çok tanınan bir ders kitabında Kuzeyli iki liberal tarihçi köleliği siyahların "uygarlığa geçişi için gerekli" görüyordu. İktisatçılar veya istatistik tarihçileri köleler için ne kadar gıda ve ilaç masrafı yapıldığını tahmin ederek köleliğe değer biçmeye çalıştılar. Ama bu, köle olarak yaşamış bir insan açısından gerçeği ifade edebilir mi? Köleliğin koşulları, köleliğin varlığı kadar önemli miydi?

Eski bir köle olan John Little şöyle yazıyordu:

"Köleleri mutlu sanıyorlardı, çünkü gülüyorlar, neşeliydiler. Ben ve üç dört kişi daha bir günde iki yüz kamçı yemiştik ve ayaklarımız da zincire vurulmuştu, ama yine de akşam olunca şarkı söyleyip dans ettik ve zincirlerimizin çıkardığı seslerle diğerlerini güldürüyorduk. Ne kadar da mutlu adamlardık! Bunu dertlerimizi azaltmak için ve kalplerimizin tamamen umutsuzlukla dolmaması için yapıyorduk. Bu anlattıklarım İncil'de yazılanlar kadar doğrudur!"

Bir plantasyon günlüğünde tutulan kayıtlarda (şu anda Kuzey Carolina Üniversitesi Arşivi'ndedir) 1850 ile 1855 yılları arasında o plantasyonda ölenlerin yaşları ve ölüm nedenleri bulunmaktadır. Bu dönemde ölen 32 kişinin sadece dördü 60 yaşına gelebilmiş, yine dördü 50 yaşına ulaşabilmiş, yedisi 40 yaşlarında, yedisi 20 ve 30 yaşlarında ölürken, dokuzu da 5 yaşından önce ölmüştü.

Ama istatistikler bir ailenin parçalanmasının anlamını gösterebilir mi? Bir kocanın veya eşinin, bir çocuğun para için başka yerlere satılması istatistik kayıtlarında nasıl yer alabilir? Abream Scriven adında bir köle 1858'de satıldığında karısına şöyle yazıyordu: "Anneme ve babama sevgilerimi ilet ve benim adıma onlara veda et, bu dünyada bir daha birbirimizi göremezsek cennette görüşmeyi diliyorum."

Kölelik üzerine son çıkan kitaplardan birinde (Time on the Cross; Robert Fogel ve Stanley Engerman) Louisinia'daki Bar-

row plantasyonunda çalışan 200 köle için 1840-42 arasında verilen kırbaç cezaları incelenmiş: "Kayıtlar iki yılda toplam 160 kırbaç cezasının resmen verildiğini gösteriyor ki, bu da kişi başına yılda 0.7 kırbaçlama yapar. Tüm bu iki yıl boyunca kölelerin yaklaşık yarısı hiç kırbaçlanmamış." Ama bu cümle tersinden şöyle de kurulabilir: "Kölelerin yarısı kırbaçlanmış." Bu başka bir yoldur. Yılda 0.7 sayısı aslında kırbaçlamanın her köle için oldukça sık bir şekilde gündeme geldiğini gösteriyor. Yani bir başka açıdan bakılırsa, her dört veya beş günde bir bazı kölelerin kırbaçlandığı anlaşılmaktadır.

Hayat hikayesine bakılacak olursa, Barrow plantasyonunun sahibinin diğer plantasyon sahiplerinden pek bir farkı yoktur, ne daha az kötü, ne de daha çok. Kölelerini giydirmek için para harcamış, tatil günlerinde harçlık vermiş ve onlar için bir dans salonu bile yaptırmıştı. Ama bu arada bir hapishane yaptırmayı da ihmal etmemişti ve "sürekli olarak acımasız cezalar veriyordu, çünkü belirsizliğin köleleri elde tutmak için ne kadar önemli olduğunu kavramıştı."

Kırbaçlamalar ve diğer cezalar tabii ki disiplini sağlamak içindi. Ama *Slavery and the Numbers Game* adlı kitabında aynı plantasyonun kayıtlarını inceleyen Herbert Gutman şöyle diyor: "Her şeye rağmen, beş pamuk toplayıcısından dördü 1840-41 yıllarında en az bir veya daha fazla disiplinsizlik yapmış... Bir grup kadının ise erkeklerden biraz daha fazla disiplinsizlik yaptığı görülüyor." Böylece Gutman, plantasyon kölelerinin "kendilerini efendilerine adadıklarını, kendi geleceklerini efendilerinin geleceğinde gördüklerini" ileri süren tezlere karşı çıkıyor.

Birleşik Devletler'deki köle ayaklanmaları Karayip Adaları'ndaki veya Güney Amerika'daki kadar sık ve geniş ölçekli değildi. Belki de Birleşik Devletler'deki en büyük köle ayaklanması 1811'de New Orleans yakınlarında meydana geldi. Binbaşı Andry'e ait bir plantasyonda toplanarak ayaklanan 400 veya

500 kadar köle, bambudan yapılmış bıçaklar, baltalar ve sopalarla silahlanarak saldırıya geçtiler. Andry'i yaralarken oğlunu da öldürdüler ve plantasyondan plantasyona dolaşmaya başladılar. Sayıları giderek artıyordu. Bunun üzerine Birleşik Devletler ordusu ve sivil milisleri duruma müdahale etti. Askerler 66 köleyi öldürürken, yargılananlardan 16'sı da idam mangasının karşısına çıkarılarak kurşuna dizilecekti.

Kendisi de özgür bir siyah olan Denmark Vesey'in örgütlediği ayaklanma 1822'de başlayıncaya kadar çok kösteklendi. Plana göre o zamanlar ülkenin altıncı büyük kenti olan Güney Carolina'nın Charleston kenti yakılacak ve böylece bölgede genel bir ayaklanma başlatılacaktı. Çeşitli tanıklıklar binlerce kölenin şu veya bu biçimde etkilendiğini, ayaklanmadan uzak tutulmaya çalışıldığını söylüyor. Herbert Apthekar'ın aktardığına göre siyahlar 250 kadar mızrak ve süngü, 300'den fazla da hançer yapmışlardı. Ama plan ihbar edildi ve Vesey'in de aralarında bulunduğu 35 siyah asıldı. Charleston'da yayımlanan mahkeme kararı hemen ardından yok edildi çünkü köleler tarafından görülmesi tehlikeli bulunmuştu.

1831 yazında, Virginia'daki Southampton County'de meydana gelen Nat Turner ayaklanması Güney eyaletlerindeki köle sahiplerini paniğe sürükledi ama ardından köleci sistemi güven altına almak için ellerinden gelen her türlü şeyi yapmaya karar verdiler. Dinsel görüşler de ortaya atan Turner etrafına 70 kadar köle toplayarak plantasyonları dolaşmaya başladı. Bu arada 55 kadar beyaz erkek, kadın ve çocuk öldürdüler. Hayli de taraftar edindiler ama cephaneleri bittiği için ele geçirildiler. Turner ve 18'i asılarak idam edildi.

Bu gibi isyanlar kölelikten kurtuluşun koşullarını hazırladı mı? Dönemin bazı kölecilik karşıtları böyle düşünüyordu ama köleliği destekleyen James Hammond 1845'de şöyle diyordu:

"Ama tuttuğunuz yol tümüyle farklıysa ne olacak? Eğer ba-

lın özünü dudaklarınızda damıtmışsanız ve en hoş müziği dinleme zevkini tattıysanız... kölelerimize milyar dolar değer biçmemize ve topraklarımızı milyar dolara elden çıkaracağımıza bizi ikna edebileceğinizi mi sanıyorsunuz?"

Köle sahipleri bunu anladılar ve kendilerine göre hazırlığa giriştiler. Henry Tragle, *The Southampton Slave Revolt of 1831* adlı kitabında şöyle diyor:

"1831'de Virginia silahlı ve ordusu olan bir eyaletti... 1211405 kişiyi bulan nüfusuyla eyalet 101488 kişilik bir sivil milis besleyebiliyordı ve bu milis içinde süvariler, topçular, bombacılar ve piyadeler bile vardı. Evet, bir bakıma bu ordu 'kağıt üzerinde vardı' bazı kasabaların alayları tam olarak silahlı ve donanımlı değildi, ama yine de zamanın eyalet kamuoyunda bu korkutucu bir güçtü. Birleşik Devletlerin de, eyaletin herhangi bir dış tehditle yüz yüze olmadığı dönemlerde Virginia nüfusunun yüzde 10'una ulaşan sayıda bir güvenlik kuvveti bulunduruyordu; siyah ve beyaz, kadın ve erkek, özgür ve köle!"

Seyrek meydana gelse de, isyan köle sahiplerinin sürekli bir korkusuydu. Ulrich Philips, *American Negro Slavery* adlı çalışması bir klasik olan Güneyli bir köle sahibi şöyle yazıyordu:

"Çok sayıda Güneyli her zaman için zenci nüfusun o kadar uysal, kendi arasında uyuma o kadar az yatkın ve temelde beyazlara o kadar dost ve halinden o kadar memnun olduğuna inanıyordu ki korkunç bir ayaklanmaya kalkışmalarını imkansız olarak görüyordu. Ama yine de genelde uzak bölgelerde tarihçilerin aktardığından daha fazla bir endişe vardı..."

Eugene Genovese, kölelik üzerine kaleme aldığı *Roll, Jordan, Roll* adlı dikkate değer kitabında, "köleliğe karşı anında tepki ve direniş"ten söz ediyor. Direniş, malların çalınmasını, sabotaj ve iş yavaşlatmayı, ustabaşıların ve efendilerin öldürülmesini, plantasyonların yakılmasını ve firarları içeriyordu. Hatta anında tepki gösterirken "kritik bir havanın teneffüs edildiğini ve yıkıcı, çö-

kertici eylemlerin hor görüldüğünü" de belirtiyor. Bu direnişin büyük çoğunluğunun örgütlü ayaklanmalardan çok uzak olduğuna dikkat çeken Genovese ama yine de bunun hem köleler, hem de efendiler için çok büyük önem taşıdığını vurguluyor.

Firar etmek silahlı ayaklanmadan çok daha gerçekçiydi. 1850'lerde her yıl yaklaşık bin köle Kuzeye, Kanada'ya ve Meksika'ya kaçıyordu. Binlercesi ise oldukça kısa süreler için kaçıyordu. Ve bu firarlar korkunç bir teröre rağmen oluyordu. Kaçakları takip eden köpekler, yakaladıklarında "ısırıyor, parçalıyor ve zamanında geri çekilmezse avlarını öldürüyordu."

Bir köle olarak doğan Harriet Tubman, 15 yaşında bir genç kız iken ustabaşı tarafından kafası yarılınca daha fazla dayanamadı ve özgürlüğünü kazanmak için firar etti. Daha sonra kaçakların kullandığı Yasadışı Demiryollarının ünlü bir kondüktörü oldu. Üç yüzden fazla kölenin özgürlüğe gidişine eşlik ettiği 19 tehlikeli yolculuk yaparken daima yanında tabancası olurdu. Kaçaklara şöyle derdi: "Ya özgür olacaksınız, ya da öleceksiniz." Yaşam felsefesini şöyle açıklıyordu: "İki şeyden biri her zaman benim hakkımdır, özgürlük veya ölüm; birine sahip olamazsam diğerine olurum, hiç kimse beni canlı yakalayamaz..."

Çalışmakta olduğu plantasyonu ziyarete gelen birisine bir ustabaşı şöyle diyordu: "Bazı zenciler bir beyaz adamın kendisini kırbaçlamasına hiçbir zaman izin vermemeye kararlıdır ve direnirler; kırbaçlamaya kalkarsan öldürmek zorunda kalırsın."

Bir direniş biçimi de fazla çalışmamaktı. W.E.B. Du Bois, *The Gift of Black Folk* adlı kitabında şöyle yazıyordu:

"Dünyanın güzelliklerini kavrayacak tarzda tropikal iklimde yetişmiş biri olarak köle, Kuzey Avrupalılar gibi kolayca mekanik bir dolap beygiri haline gelmeye uygun değildi... Çalışmasının manevi sonuçlarından, yarattığı üründen memnun olduğu ölçüde çalışmaya yatkındı yoksa çalışmaya karşı çıkıyor veya bunun yollarını arıyordu. Dolayısıyla kolayca tembel

olmakla suçlanıyor ve köle olduğu için böyle davrandığı sanılıyordu oysa aslında modern emekçi için yaşama yeni bir bakış açısı getiriyordu."

Ulrich Philips, "işi kırmak", "kaytarmak", "işin başından ayrılmadan dinlenmek" ve "kölelikten hep birlikte kaçmak için kararlı çaba harcamak" gibi şeylere açıklık getiriyor ve ortak eylemlere ilişkin şunları söylüyordu:

"Bununla birlikte sık sık köleliğe karşı mücadelenin başını çekmek için çekirdek bir grup ortaya çıkıyordu. Örneğin Georgialı bir ustabaşının plantasyonda olmayan patronuna yazdığı bir mektupta böylesi bir durumun başlangıcı şöyle dile getiriliyor: 'Efendim, kölelerinizden altısının plantasyonu terk ettiğini bildirmek için size bu satırları yazıyorum. Çalışmalarından memnun olmadığım için bazılarına kırbaç cezası verdim. Çarşamba sabahı ortadan kaybolmuşlardı."

Yoksul beyazların kölelere yardımcı olduğu durumlar sık değildi ama yine de beyazlar arasındaki bölünmeyi göstermesi bakımından az sayılmazdı. Genovese şöyle diyor:

"Köle sahipleri diğer beyazların köleleri itaatsizliğe hatta isyana teşvik etmelerinden kuşkulanıyordu; siyahları sevdikleri için değil kendi yoksulluklarının sorumlusu olarak zengin plantasyoncuları gördüklerinden bir tür intikam alıyorlardı. Bazen beyazlar köle ayaklanmalarının bir parçası oluyordu ve bu gibi olaylar da köle sahiplerinin korkularını iyice artırıyordu."

Bu durum siyahlara dostça yaklaşan beyazlara karşı polisin neden o kadar sert önlemler aldığını da açıklıyordu.

Hrbert Aptheker, 1802'deki bir köle ayaklanması hazırlığıyla ilgili olarak Virginia valisine verilen rapordan şunları aktarıyor: "Şu anda üç beyazın da ayaklanmayla ilişkili olduğunu öğrenmiş bunuyorum. Silahları ve ayrıca evlerinin altında cephaneleri de var. Zenciler harekete geçtiklerinde yardıma hazırlar." Ayaklanmaya hazırlanan kölelerden biri "yoksul beyazların genel ruh halinin" böyle olduğunu söylüyordu.

Bu arada gerektiğinde siyahlar da beyazlara yardım ediyordu. Kaçak bir siyahın anlattığına göre, bir köle kadın yoksul ve hasta olan beyaz komşusuna yemek verdiği için 50 kırbaç cezasına çarptırılmıştı.

Georgia'daki Brunswick kanalı yapılırken birbirlerine saldırabilecekleri gerekçesiyle siyah kölelerle İrlandalı işçiler birbirlerinden ayrı tutulmuş, tecrit edilmişti. Böylesi bir tehlike gerçekten de olabilir ama ünlü aktris ve bir plantasyoncunun eşi olan Fanny Kemble günlüğüne şu satırları yazıyordu:

"Ama İrlandalılar sadece tartışmacı, isyankar, kavgacı ve sarhoş insanlar değil; onlar aynı zamanda duyarlı, etkileyici, sıcak kalpli ve nazik insanlar. Birden parlıyorlar ama uygun bir şekilde davranınca hemen sakinleşiyorlar. Ateşli insanlar ama ciğerlerinde yeterince Amerikan havası bulunduğuna da kuşku yok. Aslında kölelerle dostça ilişki kurabilirler, bunun sonuçlarının ne olacağını sizin değerlendirmenize bırakıyorum. Brunswick Kanalı'nda birlikte çalışabileceklerine eminim."

Kölelerin denetim altında tutulması için akıllıca bir yol izlendi; aslında Güney'de kendileri 200 yıldır başa bela olan yoksul beyazlar belirli bir ücret karşılığında siyahların başına yönetici olarak dikildi. Böylece siyah öfke için de bir tür tampon haline geliyorlardı.

Ayrıca siyahların denetimi için din de kullanılıyordu. Bir kitapta plantasyon sahiplerine şu tavsiyede bulunuluyordu: "Her Pazar sabahı kölelerinizin moral ve dini ihtiyaçları için onlara vereceğiniz bir saatlik ayin süresi zenciler arasındaki ilişkilerin istediğiniz gibi olması açısından çok yararlı olacaktır."

Siyah vaizlerin durumuna ilişkin ise Genovese şöyle diyordu: "Kendilerini dinleyen siyah cemaatin manevi duygularını güçlendirecek ölçüde meydan okuyucu bir dil kullanmaları gerekiyordu; ama aynı zamanda bu dil onları kazanamayacakları savaşa sürükleyecek kadar ateşli ve egemen güçlerin öfkesini

çekecek kadar da kışkırtıcı olmamalıydı." Sonuçta dindar siyahlar sabretmeye dayanan, değiştirilmesi mümkün görünmeyen şeyleri kabullenen bir strateji izlediler, bir varolma stratejisi; Afrika'da olduğu gibi, en azından sağlıklı bir şekilde hayatta kalmaya çalışacaklar, bu dünyadaki hayata 'evet' diyeceklerdi...

Köleliğin siyah aileyi ortadan kaldırdığı düşünülüyordu. Yoksulluk ve önyargılar bir kenara bırakılıp siyahların aile bağlarının zayıf olduğu üzerine konuşuluyordu. Aileden yoksun olunca siyahların çok zavallı bir duruma sürüklenmeleri kaçınılmazdı, bir kimliğe ve yakın akrabalara sahip olmadıktan sonra varolma isteği de kalmıyordu. Ama 1930'larda Kongre'nin hazırladığı bir proje kapsamında görüşmeler yapılan eski köleler farklı bir hikaye anlatıyordu. George Rawick şöyle özetliyor:

"Köle topluluğunun yaşam tarzı yaygın bir akraba sistemini harekete geçiriyordu. Bütün yetişkinler bütün çocuklara bakmakla yükümlüydü, 'Ben kendi çocuğumdan sorumluyum', 'Sen de senin çocuğundan sorumlusun' gibi ayrımlar çok azdı... Büyük çocukların küçük kardeşlerinden sorumlu olduğu bir tür aile bağları kuşkusuz daha kenetleyici bir işlev görüyordu ve kardeşlerin birbiriyle rekabetiyle kıyaslandığında köleler için çok daha yararlıydı. Köleler bugünkü orta sınıf ailelerde görülen çekirdek ailenin bireyci ilişkilerini küçümserdi... Aslında kölelerin birbirlerine kenetlenmelerini sağlayan bu tarz bir aile yaşamı geliştirmeleri sadece bireyci ilişkilerin egemen olmasını önlemekle kalmadı. Bunun da ötesinde siyah onurun, siyah kimliğin, siyah kültürün, siyah topluluğun ve siyah isyanın yaratıldığı bir toplumsal sürecin önemli bir parçası ve alanı oldu.

Tarihçi Herbert Gutman'ın gün ışığına çıkardığı eski mektuplar ve kayıtlar köle ailesinin dağılmaya karşı nasıl inatla direndiğini ortaya koyuyor. Yirmi yıldır ayrı kaldığı oğluna yazdığı mektupta bir kadın şunları söylüyordu: "Bu yaşlı günlerimde seni görmeyi çok istiyorum, seni çok özledim... Sevgili oğlum

yalvarıyorum gel de bu yaşlı anneni gör... Seni seviyorum Cato, sen de anneni seviyorsun... Sen benim biricik oğlumsun..."

Çocuklarıyla birlikte başkasına satılarak kendisinden uzaklara gitmek zorunda kalan karısına yazdığı mektupta bir adam şöyle diyordu: "Başka bir kağıdın içine çocukların saçlarından birer parça keserek koy, üzerine isimlerini de yaz... Senden ve çocuklardan ayrıldığımdan beri ne yaptığımı bilemez haldeyim... Laura seni eskisi gibi sevmeye devam ediyorum..."

Köle evliliklerinin kayıtlarını etraflıca inceleyen Gutman köle erkeklerin ve kadınların arasındaki evliliklerde rastlantıların rolünü ve bu evliliklerin ne kadar sağlam olduğunu ortaya çıkarmaya çalıştı. Güney Carolina'daki bir plantasyonda bu kayıtlar tam olarak tutulmuştu. 18. yüzyıldan Amerikan İç Savaşı'na kadar olan süre içinde doğan iki yüz kölenin kayıtlarında akraba ilişkileri, sadakate dayanan evlilikler ve zorla evlendirmeye karşı direniş üzerine bilgiler yer alıyordu.

Köleler kişilik sahibiydiler ve aile sevgisiyle birbirlerine bağlıydılar. Bir ayakkabı tamircisi bu durumu kendine özgü sözcüklerle şöyle anlatıyordu: "Bir kolumu kaybettim ama beynimden çıkıp gitmedi."

Bu aile dayanışması yirminci yüzyıla taşındı. Güneyli bir siyah çiftçi, Nate Shaw, ölen kızkardeşinin arkasında bıraktığı üç çocuğun bakımını paylaşmayı öneren babasına karşı çıktığını anlatıyor. Kardeşleri birbirinden ayırmadan büyütmek gerektiğini belirten Shaw sahip oldukları kültürün de bunu gerektirdiğini vurguluyor.

Kölelik koşullarında bile siyah kültürün gücüne dikkat çeken Lawrence Levine, *Black Culture and Black Consciousness* adlı kitabında köleler arasında varolan zengin bir kültürün resmini çiziyor, uyum sağlama ve isyan etmenin karmaşık örneklerini sergiliyor. Bu kültür en çok şarkılarla, danslarla, hikayelerle ve şiirlerle kendisini ifade ediyor. Taklit örnekleri de bulunduğuna

göre bir tür tiyatrodan da söz etmek mümkündür. 1843'de Güney Carolina'da kölelerle birlikte bir mısır soyma işine katılan şair William Cullen Bryant, bir askeri resmi geçidi taklit eden köle danslarından söz ederek, "Bizim askeri faaliyetlerimizi bir anlamda hicvediyorlardı..." diyor. Genellikle birden çok anlama gelen şarkılar ve şiirlerle köleler duygu ve düşüncelerini açığa vuruyorlar, özlemlerini yansıtıyorlardı.

Köle direnişini "pre-politik" olarak nitelendiren Levine, bu direnişin gündelik hayat içinde sayısız yoldan dile getirildiğini belirtiyor. Müzik, büyü, sanat, din gibi pek çok şey kölelerin insanlıklarına sahip çıkmalarının araçları oluyordu.

Siyahlar Güney'de köle olarak tutulmaya devam ederken Kuzey'deki özgür siyahlar (1830'da 130 bin kadar, 1850'de ise 200 bin kadar özgür siyah vardı) köleliğin kalkması için uğraşıyorlardı. Bir kölenin oğlu olan ama Kuzey Carolina'da özgür bir kişi olarak doğan David Walker 1829'da Boston'a taşınarak burada eski elbise satmaya başladı. Kaleme aldığı *Walker's Appeal* adını taşıyan bir broşürü hayli tanındı. Bu broşür Güneyli köle sahiplerini çok kızdırdı; Georgia, Walker'ı canlı olarak getirene 10 bin dolar ödül vaat etti, öldürenin ödülü ise bin dolardı. Broşür okununca bu öfkeyi anlamak zor değil.

Tarihte köleliğin olmadığını söyleyen Walker, Mısır'daki İsrailoğullarının bile durumunun Amerika'daki siyahlardan daha iyi olduğunu yazıyordu: "... tarihte bana bir sayfa gösterin ki, Mısırlılar İsraillilerin çocuklarına dayanılmaz hakaretler ederek, onlara insanlık ailesine mensup olmadıklarını söylemiş olsunlar..."

Siyah dostlarına asimile olmamalarını ve beyaz kadınlarla evlenmemelerini tavsiye eden Walker onları özgürlükleri için savaşmaya çağırıyordu:

"Bırakın düşmanlarımız katliamlarına, kasaplıklarına devam etsinler ve bir anda küplerini doldursunlar. Önünüzü iyice görmedikten sonra hain sahiplerimizin ve cellatların elinden hakla-

rımızı almak için herhangi bir şeye kalkışmayın, ama vakti geldiğinde de korkmayın, eliniz titremesin... Tanrı onlar gibi bize de iki göz, iki el, iki ayak ve biraz da akıl vermiş. Bizim onları köle olarak tutmaya nasıl hakkımız yoksa onların da bizi tutmaya hakları yok... Acılarımız bir gün sona erecek kölecilere rağmen bir gün bitecek. Ondan sonra sahip olduğumuz her şeyi isteyeceğiz ve kendi kendimizi yöneteceğiz. 'Her köpek kendi gününü yaşamalı.' Amerikalıların günü sonuna yaklaşıyor."

Walker, 1830'da bir yaz günü, Boston'da dükkanının kapısının yanında ölü olarak bulundu.

Bu arada köle olarak doğan bazıları da milyonların özlemini duyduğu işleri başarıyordu. Bir köle olan Frederick Douglass hizmetçi ve tersanede işçi olarak çalışması için Baltimore'a gönderildi. Bir yolunu bulup okuma yazma öğrenen Douglass 1838'de, 21 yaşındayken Kuzey'e kaçtı ve burada yazar, gazeteci ve konuşmacı olarak zamanının en ünlü siyahı haline geldi. *Narrative of the Life of Frederick Douglass* adını taşıyan otobiyografisinde çocukluğundaki düşüncelerini şöyle aktarıyordu:

"Ben neden köleyim? Neden bazı insanlar köleyken diğerleri efendi? Böyle olunmadığı bir dönem var mıydı? Bu ilişki nasıl ortaya çıktı?

"Bunlar üzerine düşüncelere dalıyordum ve çok geçmeden sorunun doğru yanıtını bulmuştum; renk değil suç, Tanrı değil, insan köleliği yaratmış ve devam ettiriyor. Bir süre sonra önemli bir gerçeği daha keşfettim; insanların yapabilecekleri ve yapamayacakları şeyler...

"Daha o zamanlar bir gün özgür bir adam olacağımı düşününce çok heyecanlandığımı hatırlıyorum. Bu hayal bende doğuştan vardı; köleliğe duyduğum nefreti susturacak veya ortadan kaldıracak bir güç olamazdı."

1850'de kabul edilen Kaçak Köle Yasası aslında Güney eyaletlerine verilen bir ödündü; karşılık olarak Meksika savaşıyla ele

geçirilen bölgeler, özellikle California, köleci olmayan bir eyalet olarak Birlik'e katılıyordu. Bu yasa, Güneyli köle sahiplerine eski kölelerini yeniden yakalama veya kaçtıklarını iddia ederek buldukları siyahları plantasyonlarına hapsetme olanağı verdi. Kuzeyli siyahlar yasaya karşı direniş örgütlediler. Yasayı imzalayan Başkan Fillmore'a ve destekleyen Senatör Daniel Webster'e karşı protesto gösterileri düzenlediler. Yasaya karşı mücadeleye önderlik edenlerden biri J.W. Loguen'di. Köle bir annenin ve onun sahibinin çocuğu olarak dünyaya gelen Loguen sahibinin atına binerek özgürlüğe kaçmış, yüksek öğrenim görmüş ve şimdi New York'ta, Syracuse'de eyalet yöneticisiydi. 1850'de Syracuse'de düzenlenen bir mitingde şöyle konuşuyordu:

"Boyun eğmeyi meydan okumaya dönüştürmenin zamanı geldi artık; eğer bu yasayı uygulamakta ısrar edeceklerse Mr. Fillmore ve Mr. Webster'e üzerimize kanlı av köpeklerini göndermelerini söylemenin de zamanı geldi... Ben özgürlüğümü Tanrıdan aldım ve onu savunmam için ilahi emri de beraberinde aldım... Bu yasaya saygı göstermiyorum, bu yasadan korkmuyorum, bu yasaya uymayacağım! Beni yasadışı olmaya zorluyor, ben de onu yasadışı olarak görüyorum... Bir daha köle olarak yaşamayacağım ve eğer beni zorla tekrar köle yapmaya kalkarlarsa özgür bir adam bu durumda ne yaparsa öyle yapmak için her türlü önlemimi alacağım... Bu akşam vereceğiniz direniş kararı kurtuluşun ruhuna büyük bir güç verecek, bizi bağlayan zincirleri parçalayacak ve Kuzey'in tümünde neşeyle haykırılmasına yol açacak... Tanrı da biliyor ki, bu yasa bir yerlerde yok edilecek, umarım bu kutsal yer Syracuse olur, umarım bu köleci sistemi yerle bir edecek bir depremin ilk işaretini buradan veririz!"

Bir sonraki yıl Syracuse gerçekten de bu şansını değerlendirdi. Jerry adındaki kaçak bir köle yakalanmış ve hapse atılmıştı. Toplanan kalabalık mahkemeyi ve hapishaneyi basarak Jerry'yi serbest bıraktı.

Loguen, Syracuse'deki evini, kaçak kölelerin kullandığı Ye-

raltı Demiryolları için başlıca istasyonlardan biri haline getirmişti. 1500 kadar kaçak kölenin Kanada'ya geçmesine yardım ettiği söyleniyordu. Kölelik anıları eski sahibi olan hanımın kulağına kadar gitmişti. Loguen'e yazan kadın ya geri dönmesini, ya da kendisine 1000 dolar tazminat ödemesini istiyordu. Loguen'in yanıtı kölelik karşıtı The Liberator gazetesinde yayımlandı:

"Mrs. Sarah Logue... Beni satın almak isteyenler olduğunu ve eğer size bin dolar göndermezsem beni satacağınızı söylüyorsunuz. Ama ilginçtir hemen hemen aynı havada ve neredeyse aynı cümle içinde 'seni kendi çocuklarımızla aynı şekilde büyüttük' demek cüretini de gösteriyorsunuz. Utanmaz kadın, sen kendi çocuklarını pazarda satmak için mi büyüttün? Onları kırbaçlanmaları için mi büyüttün? Zincirlere vurulmuş bir kafilede sürüklenmeleri için mi büyüttün? Utan, utan!

"Yaşlı kısrağa binerek kaçtığım için benim bir hırsız olduğumu söylüyorsun. Şunu bil ki, benim yaşlı kısrak üzerinde olan hakkım Manasseth Logue'nin benim üzerimde iddia ettiği haktan çok daha fazladır. Benim onun atını çalmam, onun benim annemin beşiğini soymasından, beni çalmasından daha büyük bir günah mıdır? Şunu bil ki, insan hakları çok taraflı ve karşılıklıdır, sen benim özgürlüğümü ve hayatımı almaya kalkışırsan ödeyeceğin bedel kendi özgürlüğün ve hayatın olur. Tanrı aşkına cevap ver, sadece bir adam için geçerli olan ve diğer hiç kimseye uygulanmayan bir yasa olabilir mi?

"Sen veya benim bedenim ve haklarımla ilgilenen başka herhangi biri, bunlara nasıl sahip çıktığımı görmek istiyorsa, buraya gelir ve beni tekrar köle yapmayı bir dener...

Saygılarımla, falan filan.

J.W. Loguen

Frederick Douglass, kölelik utancının sadece Güney'e ait olmadığını, bütün bir ülkenin bu utanç içine battığını biliyordu. 4

Temmuz 1852'de Bağımsızlık Günü nedeniyle bir konuşma yapması istendiğinde şunları söyledi:

"Sevgili yurttaşlar, kusura bakmayın ama bir şey sormama izin verin; konuşma yapmak için bugün buraya neden ben çağrıldım? Benim ya da temsil ettiklerimin sizin ulusal bağımsızlığınızla ne ilgisi var? Bağımsızlık Bildirisi'nde yer alan siyasal özgürlüğün ve doğal adaletin büyük ilkeleri bizim için de geçerli mi? Bu ulusal kazanımlara bizim de şükranlarımızı sunmam için mi beni davet ettiniz, neler kazandığımızı itiraf edip sizin bağımsızlığınıza ne kadar değer verdiğimizi açıklamamız için mi çağırdınız beni?

Amerikalı köle için sizin 4 *Temmuz*unuzun ne anlamı var? Ben söyleyeyim, sürekli kurbanı olduğu büyük bir adaletsizliğin ve zulmün diğer günlerden daha fazla açığa çıktığı bir gündür 4 Temmuz. Sizin kutlamalarınız onun için bir utançtır; övündüğünüz kurtuluşunuz geçerliliği olmayan bir ruhsattır; ulusal büyüklüğünüz şişirilmiş bir kibirdir; sevinç çığlıklarınız boş ve kalpsizdir; diktatörleri lanetlemeniz tam bir ikiyüzlülüktür; özgürlük ve eşitlik haykırışlarınız sahte bir taklittir; bütün o dini törenler ve ciddiyetle yaptığınız dualarınız ve ilahileriniz, ibadetleriniz ve şükran günleriniz onun için basit bir gösteriş, sahtekarlık, aldatma ve Tanrıya saygısızlık, bir vahşiler ülkesinin suçlarını örtmek için ince bir peçedir! Şu anda dünyada Birleşik Devletler'den daha suçlu, daha kan dökücü bir ülke yoktur.

"Nereye giderseniz gidin, neyi araştırırsanız araştırın, eski dünyanın monarşilerine ve despotlarına bakın, Güney Amerika'yı dolaşın, her kötülüğü inceleyin ve en sonunda bulduğunuz gerçeklerle bu ülkenin her gün yaptıklarını yan yana koyarak kıyaslayın, işte o zaman siz de benimle birlikte kabul edeceksiniz ki, tiksindirici bir barbarlık ve utanmaz bir ikiyüzlülükte Amerika rakipsiz bir şekilde hüküm sürmektedir..."

Nat Turner ayaklanmasından on yıl sonra Güney'de siyahla-

rın başkaldırmasına ilişkin hiçbir belirti yoktu. Ama o yıl, 1841'de meydana gelen bir olay isyan düşüncesinin yaşamakta olduğunu gösterdi. Creole adlı bir gemiyle nakledilmekte olan köleler ayaklanarak tayfaları tutsak aldılar, içlerinden birini öldürdüler ve gemiyi 1833'de kölelilığin kaldırıldığı İngiliz Batı Hint Adaları'na götürdüler. İngiltere köleleri geri vermeyi reddetti çünkü İngiltere'de Amerikan köleciliğine karşı kamuoyunda fazlaca bir duyarlık vardı. Bu durum Kongre'de İngiltere ile savaş üzerine kızgın konuşmalar yapılmasına neden oldu. Daniel Webster en başta gelen kışkırtıcı ve "kabadayı pozisyon"daydı.

Gerilim yükseldikçe Kuzey'deki ve Güney'deki siyahlar da hareketlenmeye başladılar. Frederick Douglass 1857'de şöyle konuşuyordu:

"Reformlar üzerine biraz felsefe yapmama izin verin. İnsan özgürlüğünün bütün gelişme tarihi gösteriyor ki, tüm ödünler ancak mücadele edenlere veriliyor... Mücadele yoksa ilerleme de yok. Hem özgürlük isteyip hem de mücadeleyi küçümseyenler tarlayı ekmeden mısır toplamak isteyenlerdir. Şimşek ve yıldırım olmadan yağmur, dalga olmadan okyanus isteyenlerdir. Mücadele ahlaki olabilir veya fiziki de olabilir; ya da hem ahlaki, hem de fiziki olabilir ama ortada bir mücadele olmalıdır. Güçlü bir talep olmadan iktidar hiçbir şey vermez. Hiçbir zaman vermedi, hiçbir zaman da vermeyecek..."

Douglass ile The Liberator gazetesinin editörü, beyaz köle karşıtı William Llyod Garrison arasında bazı taktik farklılıklar vardı, genelde siyah ve beyaz köle karşıtları arasında görülen farklılıklar. Siyahlar silahlı ayaklanmaya daha yatkındılar ama aynı zamanda davalarını daha ileri noktalara götürecek her şeyi -oy sandığını, Anayasayı- varolan bütün politik araçları kullanmaya da daha hazırdılar. İzledikleri taktiklerde ahlaken Garrison taraftarları kadar saf değildiler. Siyahlar, ahlaki baskının tek ba-

şına fazla bir işe yaramayacağını biliyordu; seçimlerden ayaklanmaya kadar hür türlü taktiği ve mücadele biçimini kullanmak gerekiyordu.

Köleliğin Kuzey'deki siyah çocukların kafasında nasıl bir yer işgal ettiği Cincinnati'deki özel bir okulda ortaya çıktı. Siyahlar tarafından finanse edilen bu özel okuldaki siyah öğrencilere "En çok ne üzerine düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltildi. Kayıtlarda kalan sadece beş yanıt var ve hepsi de kölelikle ilgili. Yedi yaşındaki bir çocuk soruyu şöyle yanıtlıyordu:

"Sevgili öğretmenlerim, bir dahaki yaz bir çiftlik satın alacağız ve artık günün bir bölümünü orada çalışarak diğer bölümünü ise okula gelerek geçireceğim, tabii bunu görecek kadar yaşarsak. Sonra eve gelerek annemi, kardeşlerimi, kuzenlerimi ve eğer varsa akrabalarımı göreceğim. Ve zavallı köleleri kurtardığımızda iyi çocuklar olacağız. Geminin zavallı 200 köle ile birlikte nehirde battığını duyduğumda çok üzüldüm. Gerçekten öyle üzüldüm, kalbim öyle acıyla doldu ki şu anda bayılabilirim."

Beyaz köle karşıtları cesur ve öncü çalışmayı yürütüyordu, konuşmalar yapıyor, gazeteler çıkarıyor ve Yeraltı Demiryolları örgütlenmesinde görev alıyorlardı. Kamuoyunun daha az tanıdığı siyah köle karşıtları ise hareketin bel kemiğiydi. Garrison ünlü Liberator gazetesini 1831'de Boston'da yayımlamadan önce siyahlar ilk ulusal kongrelerini gerçekleştirmişler, David Walker "Appeal" broşürünü yazmış ve köle karşıtı siyah bir dergi olan Freedom's Journal ortaya çıkmıştı. The Liberator'ın ilk 25 abonesinin büyük çoğunluğu siyahtı.

Siyahlar, köle karşıtlarının ırkçılıklarıyla sürekli mücadele etmek zorundaydılar. Aynı zamanda da kendi bağımsız seslerinde ısrar etmek durumundaydılar. Douglass The Liberator'a yazıyordu ama 1847'de Rochester'de kendi gazetesi North Star'ı yayımlamaya başladı ve bu da Garrison'la iplerin kopmasını getirdi. 1854'de bir siyah konferansı şunu ilan etti: "... Bu kesin

olarak bizim savaşımızdır; bizim için kimse savaşamaz... Kölelik karşıtı hareketle ilişkimiz değişmek zorunda ve değişiyor. Bu harekete dayanmak yerine ona önderlik etmeliyiz."

Belirli siyah kadınlar üçlü bir zorlukla yüz yüzeydi; köleci bir toplumda kölelik karşıtlarıydılar, beyaz reformcular arasında siyahtılar ve erkeklerin egemenliğindeki bir reform hareketi içinde kadın olarak yer alıyorlardı. Sojourner Truth, 1853'te New York City'de toplanan Dördüncü Ulusal Kadın Hakları Kongresi'nde konuşmak için ayağa kalktığında bunların tümünü birden karşısında buldu. Salonu dolduran düşmanca bir topluluk bağırıyor, sataşıyor, tehditler savuruyordu. Şöyle konuştu:

"Siyah bir kadının burada kalkıp size bazı şeyler söylemesinin, kadın hakları üzerine konuşmasının sizi rahatsız etmesini anlıyorum. O kadar aşağılara itildik, sürüklendik ki, kimse tekrar ayağa kalkacağımızı düşünmüyordu; ama işte kalktık ve ben burada, karşınızdayım... Haklarımızı kazanacağız, elinizden geliyorsa engelleyin, ama başaramazsınız. Beni istediğiniz kadar ıslıklayın ama işte geliyoruz... Şimdi sizin aranızda oturacağım ve sizi seyredeceğim ve her fırsatta söz alıp gece saatin kaç olduğunu size bildireceğim..."

Nat Turner'ın zorlu ayaklanması ve Virginia'nın kanlı bastırmasından sonra Güney'deki güvenlik sistemi daha sertleşmişti. Ancak dışarıdan birisi bir ayaklanma örgütlemeyi düşünebilirdi. Nitekim John Brown tam da böyle bir beyazdı; müthiş cesareti ve kararlılığıyla yaptığı plana göre önce Harpers Ferry'deki cephanelik bir baskınla ele geçirilecek ve ardından bütün Güney eyaletlerindeki köleler ayaklandırılacaktı.

Bir buçuk metre boyunda, bazı dişleri dökülmüş, kaçak kölelerin gizli yolculuklarına sayısız kere eşlik etmiş bir genç kadın olan Harriet Tubman, John Brown'ı ve planlarını destekliyordu. Ama yakalandığı hastalıktan dolayı ona katılamadı. Frederick Douglass da John Brown ile görüştü. Planının başarı

şansı olmadığını gördü ve bunu anlatmaya çalıştı ama aynı zamanda altmış yaşlarındaki bu uzun boylu, beyaz saçlı hasta adamı takdir ediyordu.

Sonuçta Douglass haklı çıktı, plan başarılı olmadı. Yerel milisler ve Robert E. Lee komutasındaki 100 kadar denizci asileri kuşattı. Adamları ölmüş veya yakalanmış olmasına karşın Brown teslim olmayı reddetti; tuğladan küçük bir binaya girerek çarpışmaya devam etti. Sonunda askerler kapıları kırarak içeri girdiler ve bir teğmen kılıcıyla Brown'ı yaralayarak yakaladı. Yaralı ve hasta olarak derhal sorguya çekildi. *W.E.B. Du Bois,* John Brown adlı kitabında şöyle yazıyor:

"Tabloyu gözünüzün önüne getirin: Her tarafından kanlar akan yaşlı bir adam, birkaç saat önce aldığı yaralarla yarı yarıya ölmüş; sinirlerin dayanamayacağı 55 saat boyunca uyumadan ve bir şey yemeden soğuğun ve pisliğin içinde yatıyor; öldürülmüş iki oğlu da neredeyse gözlerinin önünde, hemen yanlarında ise en sevdiği yedi yoldaşının cesetleri duruyor; karısı ve mahvolmuş bir aile de acı içinde sorguyu dinliyor; yaşamı boyunca hayal ettiği, şimdi kalbinin derinliklerinde yatan kaybedilmiş bir dava..."

Orada yatarken Virginia valisi tarafından sorgulanan Brown şöyle diyordu: "Siz Güney'dekiler bu sorunun yanıtını hazırlasanız iyi edersiniz... Beni kolayca yok edebilirsiniz, zaten şimdiden yok edilmiş sayılırım ama bu soru yanıtını bekliyor, yani şu Zenci sorununu kast ediyorum; henüz bu sorunun sonuna gelinmedi."

Du Bois, Brown'ın eylemini takdir ediyor:

"Eğer yapmaya kalkıştığı baskın bir çılgının ve kölelerin güvenmediği bir adamın önderliğindeki bir avuç fanatiğin işi olsaydı, o zaman olağan prosedüre göre bu olay pek önemsenmez, en öndekiler sessizce cezalandırılır ve liderleri de ya salıverilir ya da bir tımarhaneye gönderilirdi... Saldırının umutsuzca ve

herhangi bir başarı sağlamaktan çok uzak olduğu iddia edilirken eyalet hükümetinin 250 bin dolar harcayarak asileri cezalandırdığı, üç bin kadar askeri dört bir yandan toplayarak ülkeyi bir kargaşanın içine sürüklediği gözden kaçmamalıdır."

Asılmadan önce hapishanedeki son yazısında John Brown şöyle diyordu: "Ben, John Brown, bu toprakların suçlarının ancak kanla temizleneceğine eminim."

Kendisi hiç de militan olmayan Ralph Waldo Emerson, John Brown'ın infazı üzerine şunları söylüyordu: "Darağacını haç kadar kutsal yapacaktır."

John Brown'ın 22 adamdan meydana gelen baskın birliğinin sadece beşi siyahtı. Bunlardan ikisi çarpışma sırasında öldürüldü, biri kaçtı ve ikisi de idam edildi. İnfazdan önce John Copeland anne babasına şöyle yazdı:

"Unutmayın ki, eğer ölmem gerekiyorsa, yoksul ve baskı altındaki insanlarımın bir kısmını Tanrının kutsal kitabında lanetlediği kölelikten kurtarmak için uğraşırken ölüyorum.

"Darağacı beni korkutmuyor...

"Sizi duyduğumu hayal ediyorum, hepiniz, anne, baba, kardeşlerim, konuşun! 'Ölmen için, daha az üzülmemiz için, bundan başka bir neden olamaz' deyin. İnanın bana, burada hapishanedeyken ve ölüm cezasına mahkum olmuşken çok mutlu saatler geçirdim... Şu anda seve seve ölüme gidiyorum, çünkü beni Yaratanla karşılaşmaya hazır olduğumu hissediyorum..."

John Brown, Virginia eyaleti tarafından idam edilmişti ama ulusal hükümet de cezayı onaylamıştı. Köle ticaretine son veren yasayı doğru dürüst uygulamazken kaçakların yeniden köle yapılmasını sağlayan yasayı sert bir şekilde uygulayan da ulusal hükümetti. Andrew Jackson'ın yönetiminde, Güney'le işbirliği yaparak kölelik karşıtı yayınların bu eyaletlere girmesini engelleyen de ulusal hükümetti. 1857'de köle Dred Scott'un kendi özgürlüğü için dava açamayacağına, çünkü bir insan değil ama

mal olduğuna karar veren de Birleşik Devletler'in Yüksek Mahkemesi idi.

Böylesi bir ulusal hükümet köleliğin ayaklanmayla sona ermesini hiçbir zaman kabul edemezdi. Ancak beyazların denetimindeki koşullarda ve ancak Kuzeydeki iş adamlarının siyasal ve ekonomik çıkarları gerektirdiği zaman köleliğe son verebilirdi. İş çevrelerin ihtiyaçlarını, yeni Cumhuriyetçi partinin siyasal ihtiraslarını ve insancıl bir retoriği ustaca birleştiren kişi Abraham Lincoln oldu. Köleliğin kaldırılmasını öncelikler listesinin en üstüne yerleştirmeyecekti ama buraya yakın bir yere koyacaktı ki, kölelik karşıtlarının baskıları ve pratik siyasal avantajlar bu sorunu geçici olarak daha yukarılara taşıyabilsin.

Lincoln, tarihte bir an için çok zenginlerle siyahların çıkarlarını buluştuğunda bunları çok iyi bir şekilde harmanladı. Ayrıca bu ikisinin Amerikanın gelişen bir kesimiyle, yani beyaz, ekonomik olarak hırslı, politik olarak aktif orta sınıfıyla da bağlantılarını kurdu. Richard Hofstadter şöyle diyor:

"Amerikalı milyonlara seslenirken aklında hep orta sınıf vardı; ücretli işçi olarak -çiftlik kahyası, katip, öğretmen, ustabaşı, gemici, demiryolcu- çalışma hayatına başlayan ama sonra toprak sahibi çiftçi, zengin bakkal, avukat, tüccar, doktor ve politikacı olan bu kesimi düşünüyordu."

Lincoln köleliğe karşı ahlaki temelde çok etkileyici ve duygulu bir şekilde tartışabilirdi ama iş pratik politikaya gelince çok dikkatli hareket ederdi. İnanıyordu ki, "kölelik adaletsizlik ve kötü politikanın üzerinde yükselmektedir, ama kölelik karşıtı doktrinlerin ileri sürdüğü talepler kölelikten doğan kötülükleri azaltmıyor tersine artırıyor." Lincoln Anayasayı yorumsuz bir şekilde okuyor ve Kongre'ye de böyle aktarıyordu, çünkü eyaletlerin ulusal hükümete özel olarak devretmedikleri yetkileri düzenleyen Onuncu Maddeye göre köleliğin anayasal olarak tüm eyaletlerde yasaklanması mümkün görünmüyordu.

Eyalet haklarına sahip olmayan ve doğrudan Kongre'nin yönetimi altında bulunan Columbia Bölgesinde köleliğin kaldırılması önerilince Lincoln bunun anayasal bir durum olduğunu ileri sürerek bölge halkı istemedikten sonra böyle bir kararın verilemeyeceğini söyledi. Bölge halkının büyük çoğunluğu beyaz olduğundan öneri gerçekleşemeden kaldı. Hofstadter, Lincoln'un demeçlerini şöyle tanımlıyordu: "Sorunların küllenmesi için uzlaşmayan bir ısıranın ateşini körüklüyor."

Lincoln Kaçak Köle Yasasını resmen kaldırmayı reddetti. Bir arkadaşına şöyle yazıyordu:

"Zavallı yaratıkların avlandıklarını görmekten nefret ediyorum... ama dudaklarımı ısırıp, sessiz kalıyorum." Ve 1849'da bir Kongre üyesi olarak Columbia Bölgesinde köleliğin kaldırılmasını önerdiğinde, aynı zamanda yerel yetkililerden Washington'a gelmekte olan kaçak kölelerin tutuklanarak geri gönderilmelerini istiyordu. Köleliğe karşıydı ama siyahları eşit görmüyordu, dolayısıyla sorunu ele alışındaki değişmeyen tema köleleri serbest bırakmak ve Afrika'ya geri göndermekti.

1858'deki Senato seçimlerinde Illinois'de Stephen Douglas'a karşı yürüttüğü kampanyada yaptığı konuşmalar ise gerek dinleyicilerin özelliğinden gerekse de seçimlere çok yaklaşılması dolayısıyla biraz daha farklıydı. Temmuz ayında Chicago'da şöyle konuşuyordu:

"Gelin şu veya bu adamın, şu veya bu ırkın ya da ötekinin daha aşağı olduğu ve dolayısıyla daha aşağı bir konuma yerleştirilmesi gerektiği gibi saçmalıkları bir kenara koyalım. Bu topraklar üzerinde tek bir vücut olalım ve bütün insanların eşit yaratıldığını bir kez daha hep birlikte ilan edelim."

İki ay sonra Charleston'da ise belki de daha farklı bir dinleyici topluluğu önünde şöyle konuşuyordu:

"Şimdi de, daha önce de, siyah ve beyaz ırkların toplumsal ve politik olarak eşit olduğu düşüncesini hiçbir zaman destekle-

medim (alkışlar); zencilerin seçme ve seçilme hakkının olması gerektiğini, beyazlarla evlenebilecekleri düşüncesini de ne şimdi, ne de geçmişte savundum...

"Ve eğer bu ırklar birlikte yaşamak zorundaysalar aşağı ve üstün olanlar bulunacaktır ve ben de herhangi biri kadar üstün konumun beyaz ırka ait olduğu düşüncesini destekliyorum."

1860 sonbaharında Lincoln, yeni Cumhuriyetçi partinin adayı olarak başkan seçildiğinde Güney'in Birlik'ten ayrılmasının arkasında yatan neden Güney ile Kuzey arasında sürüp gitmekte olan bir dizi politik çatışmaydı. Çatışma ahlaki bir kurum olarak kölelik üzerinde dönmüyordu; Kuzeylilerin büyük çoğunluğu bu kadar kurban verecek ve savaşa girmeyi göze alacak kadar köleliği umursamıyordu. Bu, halkın değil elitlerin bir çatışmasıydı. Kuzeyli elit ekonomik olarak büyümek istiyordu; toprağın özel mülkiyete açık olması, özgür emek, serbest pazar, imalat sanayii için koruyucu yüksek gümrük duvarları ve bir Birleşik Devletler bankası. Kölecilik egemenken tüm bunların gerçekleşmesi mümkün değildi. Lincoln ve Cumhuriyetçileri mutlu ve zengin yaşamlarının gelecekte de sürmesinin güvencesi olarak gördüler.

Böylece Lincoln seçilince yedi Güney eyaleti Birlik'ten ayrıldı. Lincoln, Güney Carolina'daki Fort Sumter federal üssünü geri almaya uğraşırken düşmanca davranışlar sergileyince dört eyalet daha ayrıldı. Konfederasyon ilan edildi; İç Savaş başlamıştı.

Lincoln, Kongre'yi ilk açış konuşmasında, Mart 1861'de Güney'e ve ayrılan eyaletlere oldukça yumuşak bir dille seslendi: "Köleliğin bulunduğu eyaletlerde dolaylı veya dolaysız olarak bu kurumu ortadan kaldırmak gibi bir amacım yok. Bunu yapmaya yasal olarak hakkımın da olmadığına inanıyorum ve ayrıca buna niyetim de yok." Ve iç savaşın başlamasından dört ay sonra General John C. Fremont, Missouri'de sıkıyönetim ilan edip, Birleşik Devletlere karşı direnen köle sahiplerinin serbest

bırakılacağını açıklayınca Lincoln hemen bu emri onayladı. Maryland, Kentucky, Missouri ve Delaware gibi köleci eyaletlerin Birlik içinde tutulmaları konusunda endişeliydi.

Savaşla birlikte acılar da büyüdü, kayıplar giderek artıyor, umutsuzluk tırmanıyordu; köle karşıtlarının eleştirileri Lincoln'un arkasındaki derme çatma koalisyonu çökertmekle tehdit ederken Lincoln de köleliğe karşı daha açık tutum almaya başladı. Hofstadter şöyle diyordu:

"Hassas bir barometre gibi baskıların düzeyini kaydediyor ve radikal baskı arttıkça sola doğru kayıyordu." Wendel Philips, Lincoln büyümeyi becerirse "bizim onu sulamamız nedeniyle" olacak diyordu.

Kölelik Güney'de nasıl yerleşmişse ırkçılık da Kuzey'de öyle yerleşmişti ve savaş her ikisini de sarsacak, güçlendirecekti. 250 dolara sahip olmadıkça New Yorklu siyahlar oy kullanamıyordu, oysa bu kriter beyazlar için geçerli değildi. Bu uygulamaya son vermek için yapılan bir öneri 1860'da oylamaya sunuldu ama yarı yarıya kaybetti. Lincoln'un New York'tan 50 bin lehte oy toplaması da sonucu değiştirmemişti.

Lincoln'e yönelik tüm eleştirileriyle birlikte Wendel Phillips seçimlerde desteklenmesi gerektiğini düşünüyordu. Seçimlerin ertesi günü Boston'daki Tremont Temple'de konuşurken şöyle diyordu:

"Telgrafta yazılanlar doğruysa tarihimizde ilk kez köleler Birleşik Devletlere bir Başkan seçmiş bulunuyorlar... Kölelik karşıtı değil ama yine de köleliğe karşı birisi olan Mr. Lincoln köleliğe karşı düşünceleri temsil etmeye razı oluyor. Siyasetin satranç tahtasında bir piyon olarak taşıdığı değer, tuttuğu pozisyona bağlı; biraz daha çaba harcarsak bir süre sonra onu at, fil veya vezirle değiştirebilir ve oyunu kazanabiliriz."

Boston'daki üst sınıfların muhafazakarları Güney'le yeniden uzlaşma yapmak istiyordu. Lincoln'un seçilmesinin hemen ar-

dından Tremont Temple'de bir köle karşıtı toplantıyı bastılar ve "ticaretin, sanayinin ve tarımın çıkarları için" Güneye ödün verilebileceğini anlattılar.

Savaş başladıktan sonra bile Kongre'ye egemen olan hava 1861 yazında az bir oy farkıyla kabul edilen şu kararda açığa çıkıyordu: "...Bu savaş diğer eyaletlerin haklarını kullanarak oluşturdukları kurumları ortadan kaldırmak veya onlara müdahale etmek için değil Birlik'i korumak için yapılıyor..."

Köle karşıtları kampanyalarını yoğunlaştırarak ileri doğru bir adım daha attılar. 1861 ve 1862'de Kongre kölelerin kurtuluşunu isteyen dilekçe yağmuruna tutuldu. Mayıs 1862'de Wendell Phillips şöyle diyordu: "Abraham Lincoln bunu istemeyebilir ama engelleyemez; ülke de bunu istemeyebilir ama o da engelleyemez; zenci, çarkın dişleri arasına sıkışmış çakıl taşıdır, onu oradan çıkarmadan makineyi yürütemezsiniz."

Temmuz ayında Kongre bir Kamulaştırma Yasası çıkardı. Buna göre Birlik'in saflarında savaşa katılan köleler serbest bırakılabilecekti. Ama bu yasa Birlik generallerince uygulanmadı ve Lincoln de duruma göz yumdu. Garrison, Lincoln'u "zayıf, korkak, sallantılı, kararsız, ürkek" olmakla suçlarken, Phillips de Lincoln'u "birinci sınıf bir ikinci sınıf adam" olarak nitelendiriyordu.

Ağustos 1862'de Lincoln ile New York Tribune gazetesinin editörü Horace Greeley arasında cereyan eden mektuplaşma Lincoln'e düşüncelerini kamuoyuna açıklama fırsatı verdi. Greeley mektubunda şöyle diyordu:

"Efendim, sizin de bildiğiniz gibi, seçilmenize destek verenlerin büyük bir çoğunluğu kölelere karşı izlediğiniz politikalardan dolayı derin bir şaşkınlık ve üzüntü içindedirler... Cumhuriyetin en yüksek görevlisi ve sorumluluğunun bilincinde bir kişi olarak sizden yasaları uygulamanızı bekliyoruz... Yeni Kamulaştırma Yasasının kölelere sağladığı hakların kullanılmasını

sağlamakta dikkat çeken ölçülerde ihmalkar davrandığınızı görüyoruz... Köleci eyaletlerdeki belirli politik çevrelerden gereğinden fazla etkilendiğinizi düşünüyoruz..."

Savaşı kazanmak için gerekli pratik ihtiyaçlara dikkat çeken Greeley, Lincoln'u ikna etmek için Güney'deki kölelerin Birlik saflarına çekilebileceğini söylüyor ve bunun için de yasanın her tarafta uygulanmasının zorunlu olduğunun belirtiyordu.

Komutanlarından birinin, General Henry Halleck'in kaçak köleleri ordusuna sokmayan emrini iptal etmemekle tavrını zaten ortaya koymuş bulunan Lincoln, Greeley'e yazdığı yanıtta şöyle diyordu:

"Efendim, kimseyi kuşku içinde bırakmak gibi bir niyetim yok... Bu mücadelede benim en yüksek amacım Birlik'in kurtarılmasıdır, köleliğin kurtarılması veya ortadan kaldırılması değil. Birlik'i köleleri serbest bırakmadan kurtarmak mümkünse, bunu yapardım; ya da Birlik'i kölelerin tümünü serbest bırakarak kurtarmak mümkünse bunu da yapardım; veya bazı köleleri serbest bırakıp, bazılarını bırakmadan Birlik'i kurtarmak mümkünse aynı şekilde bunu da yapardım. Kölelik ve siyah ırk için ne yapıyorsam Birlik'in kurtuluşuna yardımı olduğu için yapıyorum; eğer yapmadığım bir şey varsa Birlik'in kurtuluşuna faydası olmadığına inandığım için yapmıyorum... Burada resmi görevim çerçevesinde size görüşümü açıkladım, ancak kendi kişisel dileğimi ifade edecek olursam, herkesin her yerde serbest olmasını isterdim.

Saygılarımla

A. Lincoln

Böylece Lincoln, "kişisel dileği" ile "resmi görevi"ni birbirinden ayırarak işin içinden sıyrılmaya çalışıyordu.

Eylül 1862'de Lincoln, Kölelerin Kurtuluş Bildirisi'nin taslağını yayımladığında, aslında bu, askeri bir manevraydı; Gü-

ney'e isyanı durdurmak için dört ay süre tanıyor ve eğer savaşmaya devam ederse kölelerinin serbest olacaklarını ilan etmekle tehdit ediyordu. Bu arada Kuzey'e katılan eyaletlerin kölelerine dokunulmayacağına da söz veriliyordu: "1 Ocak 1863'ten itibaren herhangi bir eyalette veya eyaletin bir bölgesinde ellerinde köle bulunan herkes Birleşik Devletler'e isyan etmiş sayılacak ve köleleri serbest kalmış olacaktır..."

Böylece Bildiri 1 Ocak 1863'ten itibaren geçerli olunca Güney eyaletlerinde bulunan ve hala Birlik'e karşı savaşta yer alan köleler serbest ilan edildi ama Birlik saflarında bulunan köleler için hiçbir şey söylenmiyordu. Hofstadter Bildiri'nin "bir manifestonun bütün ahlaki ihtişamını taşıdığını" söylerken, The London Spectator gazetesi gerçeğin farkında olarak şöyle yazıyordu: "Bir insanın başka bir insana sahip olamayacağı ilkesinden söz edilmiyor, Birleşik Devletlere bağlı değilse bu haktan yoksun olacağı belirtiliyor."

Böylesi sınırları olsa da Bildiri kölelik karşıtı güçleri hareket geçirdi. 1864 yazına kadar köleliğin kaldırılması için 400 bin imza toplanarak Kongre'ye sunuldu; bu ülke tarihinde görülmedik bir şeydi. Nisan 1864'te Senato 13. Maddeyi kabul ederek köleliğe son verilmesi çağrısında bulundu ve nihayet Ocak 1865'te de Temsilciler Meclisi bu çağrıyı benimsedi.

Böylece Birlik ordusunun safları siyahlara tam olarak açılmış oldu. Siyahlar savaşa daha çok sayıda katılmaya başladı ve savaş da giderek onların özgürlüğü için yapılıyormuş görünümüne büründü. Bu arada beyazların verdiği kurban sayısı da artıyor ve ordunun saflarında, özellikle de zorla askere alınan yoksul beyazlar arasında huzursuzluk yayılıyordu. Yeni çıkarılan bir yasayla zenginler 300 dolar verip askere gitmezken bu parayı ödeyemeyen yoksullar için askere gitmekten başka çare kalmıyordu. İşte bu koşullarda 1863'te zorunlu askerliğe karşı ayaklanmalar başladı; Kuzey şehirlerindeki öfkeli beyazlar uzaklar-

daki zenginlere değil ama yanı başlarındaki siyahlara saldırıyordu. Ortalığı ölüm ve şiddet kapladı. Detroit'ten bir siyah gördüklerini şöyle anlatıyordu: "Ellerinde bira fıçıları olan sarhoş bir güruh, sopalarla ve taşlarla silahlanmış olarak şehrin içinde yürüyüş yapıyor ve önlerine çıkan siyahlara kadın, erkek, çocuk demeden saldırıyordu. 'Eğer zenciler için öleceksek o zaman bu şehirdeki her zenciyi öldüreceğiz, diye bağırıyorlardı."

Amerikan İç Savaşı insanlık tarihinin o zamana kadar gördüğü en kanlı savaşlardan biriydi; 30 milyon nüfusu olan bir ülkede iki taraftan toplam 600 bin kişi ölmüştü. Bu oran, 1978 yılında 250 milyon nüfusu olan ABD'de 5 milyon kişinin ölmesi anlamına geliyordu. Çarpışmalar yoğunlaşıp ceset tepeleri yükseldikçe ve savaş yayıldıkça Güney'de yaşamakta olan 4 milyon siyah giderek Güney eyaletleri için bir engel, Kuzey için ise bir avantaj haline geliyordu. Black Reconstruction adlı kitabında Du Bois sorunu şöyle koyuyordu:

"... Bu kölelerin elinde büyük bir güç vardı. Basitçe çalışmayı durdurarak bile Konfederasyon'u açlık tehlikesiyle yüz yüze bırakırlardı. Federal kampa geçerek kuşku içindeki Kuzeylilere kendilerini nasıl kolayca kullanabileceklerini gösterdiler ama böylece düşmanlarına da nasıl bir şeyden yoksun kaldıklarını göstermiş oluyorlardı...

"İşte bu açık seçik alternatif Güneyli komutan General Lee'nin beklenmedik teslimini getirdi. Güneyliler ya köleleriyle bir anlaşma yapacaklar, onları serbest bırakacak ve Kuzey'e karşı savaşta kullanacaklardı ve artık onlara köle muamelesi yapmayacaktı; ya da Kuzey'e teslim olacaklar ve savaştan sonra köleliği savunmaları için Kuzey eskisi gibi onlara destek olacaktı."

Sosyolog ve antropolog George Rawick İç Savaşa kadar ve İç Savaş sırasında kölelerin durumunu şöyle tanımlıyor:

"Tanımadığı insanlar arasına atılmış ya da kendileri gibi köle olsalar da akrabaları olmayan ve aynı dili konuşmayıp, aynı

geleneklere sahip olmayan güvenemediği kişiler arasında kalmış, ürkmüş ve korkmuş insanlar olmaktan çıkıp yüz binlercesi birlikte genel greve giderek plantasyonları çökerten ve Güney'i, ordusunu besleyemez duruma getiren özgüvene sahip insanlar haline geldiler."

Siyah kadınlar savaşta önemli bir rol oynadılar, özellikle sonlara doğru. Kadın hareketinin militanlarından ve eski bir köle olan efsanevi siyah kadın Sojourner Truth Birlik ordusuna siyahların katılması için özel bir görevli gibi çalıştı; aynı işi Boston'da da Josephine St. Pierre Ruffin yapıyordu. Harriet Tubman siyah ve beyaz gruplara öncülük ederek plantasyonlara saldırılar düzenliyordu. Bir keresinde 750 köleyi birden kurtarmıştı. Kadınlar Birlik ordusu saflarında yer alan siyah alaylarla birlikte yürüyorlardı; ordu Güney'in içlerinde ilerledikçe asker kocalarına yardım ediyorlar, askerlerin uzun yürüyüşlerinde korkunç zorluklara katlanıyorlar, çocuklarını kaybediyorlardı. Doğal olarak askerlerin kaderini de paylaşıyorlardı; nitekim Nisan 1864'de Konfederasyon birlikleri Kentucky, Fort Pillow'da teslim olan Birlik askerlerini kılıçtan geçirdiğinde siyah kadınlar ve çocuklar da katledildi.

Siyahların köleliği kabullenmiş olduğu İç Savaş sırasında kanıtlandı, diye konuşulur; çünkü kaçma olanağı varken kölelerin büyük çoğunluğu plantasyonlarda kalmıştır. Oysa yarım milyon kadar köle kaçmıştır; bunun her beş köleden biri olduğu ve nereye, nasıl gidileceğini bilmeden kaçınayı göze aldıkları dikkate alınınca hiç de düşük bir oran olmadığı anlaşılır.

Güney Carolina ve Georgia'da büyük plantasyonları olan biri 1862'de şöyle yazıyordu:

"Bu savaş zencilere hiç güvenmememiz gerektiğini bize öğretti. Sayısız olayın gösterdiği gibi ilk terk eden onlar oldu." Bir Konfederasyon teğmeni mektubunda "Zencilerin düşman saflarına kaçmakta olduğunu öğrenmekten büyük üzüntü duyduğunu" yazıyordu.

Missisipi eyaleti yöneticilerinden biri 1862 sonbaharında şöyle yazıyordu: "Buraya vardığımda bizim zencilerin geçen gece Yankeelere katılmak üzere kaçtığını duymak benim için sürpriz oldu... Sanırım, bir iki istisna dışında hepsi Yankeelere gidecek. Eliza ve ailesi kesin gider. Zaten düşüncelerini hiç gizlemiyor ve davranışlarıyla da ortaya koyuyor; küstah ve saldırgan."

Ocak 1865 tarihli bir kadın plantasyonunun kayıtlarında kimsenin yetkilileri takmadığı, otoriteleri dinlemediği belirtiliyor, tam bir "anarşi ve isyan" olduğu üzerinde duruluyor, çıkarlarının "sahipleriyle ve hükümetle tam bir zıtlık içinde olduğuna inandıkları" vurgulanıyordu.

Yine 1865'de New York Tribune gazetesine yazan Güney Carolinalı bir plantasyoncu şöyle diyordu:

"... son kriz sırasında zencilerin davranışları hepimizin yanlış bir düşünce içinde olduğumuza beni ikna etti... Bu insanların mutlu, huzurlu ve sahiplerine bağlı olduklarını sanıyordum. Ama olaylar beni böyle düşünmekten vazgeçirdi. Eğer mutlu, huzurlu ve sahiplerine bağlı olsalar, kendilerine en fazla ihtiyacı olduğu anda neden onu terk edip düşman saflarına geçsinler? Hem de burada kendilerini çocukluktan beri tanıyan sahipleri varken ve diğer taraftakileri hiç tanımadıkları halde böyle davrandılar..."

Genovese savaşın köleler arasında genel bir ayaklanmaya yol açmadığına işaret ederek şöyle diyor: "Ama örneğin Missisipi'deki Lafayette County'de Kurtuluş Bildirisi ilan edilince köleler başlarındaki ustabaşılarını kovdular ve hem toprağı, hem de aletleri kendi aralarında paylaştılar."Aptheker ise 1861'de Arkansas'ta siyahların köle sahiplerini öldürmek için yaptıkları gizli plandan söz ediyor. Yine aynı yıl Kentucky'de siyahlar ayaklanarak evleri ve çiftlik ambarlarını ateşe verdiler ve New Castle sokaklarında yürüyüşler yaparak "politik şarkılar söylediler, Lincoln lehine tezahürat yaptılar." Kurtuluş Bildirisi'nden sonra Virginia'daki Richmond şehrinde bir siyah garson "bir kö-

le isyanı planladığı" gerekçesiyle tutuklandı. Missisipi'deki Yazoo City'de ise bir grup köle mahkeme binasını ve on dört evi ateşe verdi.

Bazı çok özel anlar da vardı; örneğin sonradan Güney Carolina'dan Temsilciler Meclisi üyesi olacak Robert Smalls ve bir grup siyah bir buharlı gemiye el koydular. The Planter adını taşıyan bu gemi Konfederasyon askerlerinin arasında geçirilerek Birlik'in donanmasına kadar götürüldü.

Kölelerin büyük çoğunluğu ne boyun eğdi, ne de isyan etti. Ne olacağını görmek için beklerken bir yandan da çalışmaya devam ettiler. Fırsat buldukça kaçıyor ve genellikle de Birlik ordusuna katılıyorlardı. Kuzey ordusunda ve donanmada 200 bin siyah vardı. 38 bini savaşta öldü. Tarihçi James McPherson "Onların desteği olmadan Kuzey savaşı bu kadar süre içinde kazanamazdı, hatta belki de hiç kazanamazdı" diyor.

Savaş sırasında Birlik ordusundaki ve Kuzey şehirlerindeki siyahların başına gelenler, Konfederasyon karşısında tam bir zafer kazanılmasına karşın kurtuluşun sınırlarının ne olduğunun işaretlerini yeterince veriyordu. İzinli siyah askerler Kuzey şehirlerinde saldırıya uğruyordu, örneğin Şubat 1864'e Ohio, Zanesville'de olduğu gibi; saldırganlar "kara böceği öldürün" diye bağırıyordu. Siyah askerler en ağır ve en pis işleri yapıyorlardı; çadırları kuruyorlar, siperleri kazıyorlar, cephaneleri yüklüyorlar, beyaz birlikler için su kuyuları yapıyorlardı. Beyaz askerler ayda 13 dolar alırken, siyah askerler ayda 10 dolar alıyordu.

Savaşın sonlarına doğru, Üçüncü Güney Carolina Gönüllüleri birliğinden siyah bir çavuş, William Walker, takımını toplayarak yüzbaşının çadırına yürüdü, silahlarını bırakmalarını ve istifa etmelerini emretti. Eşitsiz ödeme nedeniyle ordu ile kendi aralarında yapılan sözleşmenin çiğnenmesini protesto ediyordu. Askeri mahkemeye verildi, isyan etmekten suçlu bulundu ve kurşuna dizildi. Sonunda, Haziran 1864'de Kongre'den geçen bir yasa ile siyah askerlere de eşit ödeme yapılması kabul edildi.

Savaşın sonlarına doğru Konfederasyon umutsuz durumdaydı. Bazı politik liderler kölelerin giderek daha büyük sorun haline geldiğini düşünüyor ve askere alınarak kullanıldıktan sonra serbest bırakılmasını konuşuyorlardı. Bir dizi askeri yenilgiden sonra, Konfederasyon Savaş Bakanı Judah Benjamin, Charlestoh'daki bir gazeteye 1864 sonlarında şöyle yazıyordu: "...Halkın büyük güvenine sahip olan General Lee'nin zencilerin askere alınmasını ve gerekirse bunun için serbest bırakılmalarını istediği biliniyor..." Ama öfkeli bir generalin yanıtı ise şöyleydi: "Köleler iyi askerler olacaksa, kölelik üzerine yaptığımız bütün teori yanlıştır."

1865 yılı başlarında baskı iyice yoğunlaştı ve Konfederasyon'un Başkanı Davis, Mart ayında "Zenci Asker Yasası"nı imzaladı. Buna göre kölelere zorunlu askerlik getiriliyor ve savaştan sonra sahiplerinin ve eyalet hükümetinin onayıyla serbest kalabiliyorlardı. Ama bu yasanın herhangi bir etkisi görülmeden savaş sona erdi.

1930'larda Federal Writers Project kapsamında kendileriyle görüşülen eski köleler savaşın sona ermesini hatırlıyordu. Susan Melton şöyle diyordu:

"On yaşlarında bir kızdım ve Lincoln'un siyahları özgür bırakacağını duyuyorduk. Yapacağımız bir şey yoktu. Sonraları bir Yankee askeri Williamsburg'da birilerine Lincoln'un bildiriyi imzaladığını söylemiş. Kış aylarındaydık ve hayli soğuk bir geceydi, ama herkes toparlanarak ertesi sabah ayrılmak için hazırlandı. Birlik saflarına gidilecekti. O gece sabaha kadar soğukta dans edip, şarkılar söyledik. Ertesi sabah güneş doğduğunda battaniyelere sarınarak, elbiselerimizi ve bazı ufak tefek eşyalarımızı paketledik, tavuklarımızı da yanımıza alarak yola çıktık. Hanımefendi at veya araba alamayacağımızı söylemişti. Onun için biz de böyle yola düzüldük, şarkılar söylüyorduk..."

Anna Woods ise şunları anlatıyordu:

"Askerler gelip bize serbest olduğumuzu bildirdiğinde Texas'a geleli çok olmamıştı... Bir kadını hatırlıyorum, bir fıçının üzerine çıkarak bağırmaya başlamıştı. Aşağı atladı, yine bağırıyordu. Yine fıçının üzerine çıktı ve bağırmaya devam etti. Kadın uzun süre bunu yaptı; fıçıya inip çıkıyor ve bağırıyordu."

Görüşme yapılan diğer siyahlar da haberi nasıl aldıklarını ve nasıl şarkılar söyleyip, danslar yaparak kutladıklarını hatırladıkları kadarıyla anlatıyorlar.

Savaştan sonra siyahların büyük çoğunluğu anladılar ki, yasal olarak statüleri ne olursa olsun, çalıştıkları toprak kendilerine ait olmazsa yine başkalarının yarı-kölesi olmak zorunda kalacaklardı. 1863'de Kuzey Carolina'dan bir siyah şöyle yazıyordu: "Hak ve adaletin yasası tam olarak uygulanacak olursa, etrafımdaki topraklar Afrikalı Amerikalıların torunlarına atalarından kalma bir mirastır; atalarımızın değer biçilemeyecek emeğiyle, gözyaşı ve acıyla, kırbaç ve boyunduruk altında geçen bir hayatın sonunda bize bıraktıkları bir miras."

Bununla birlikte el konulan plantasyonlar eski sahiplerine ve Kuzey'in beyaz adamlarına verildi. Siyah ırkın bir gazetesi şöyle yazıyordu: "Köleler serf haline getirilerek toprağa zincirle bağlandı... Siyahların Yankeelerin elinden aldığı özgürlük işte böyle bir şey."

Lincoln'un yönlendirdiği Kongre'nin politikası Temmuz 1862'de çıkarılan Kamulaştırma Yasası çerçevesinde el konulan toprakların Konfederasyon dönemindeki sahiplerinin mirasçılarına geri verilmesini öngörüyordu. Boston'da siyah bir doktor olan Dr. John Rock bir mitingde şöyle konuşuyordu: "Neden tazminat ödenmesi gereken efendiler hakkında konuşuluyor? Onlara ne için tazminat ödenecek? Onlara ne borçlusunuz? Köleler onlara ne borçlu? Toplum onlara ne borçlu? Tazminat ödenecekmiş, neden? Tazminat ödenmesi gereken birileri varsa o da kölelerdir. Güneyin malı, mülkü kölelerin hakkıdır..."

Ödenmeyen vergilerin karşılığı olarak bazı topraklar kamulaştırıldı ve açık artırmayla satıldı. Ama bunları alabilecek siyah sayısı bir avuçtu. Güney Carolina'daki Sea Islands'da yaklaşık 60 bin dönüm toprak Mart 1863'te satışa çıkarıldı, para biriktirme olanağı olan yeni serbest bırakılmış siyahlar ancak 8 bin dönüm satın alabildiler, diğerleri Kuzeyli yatırımcılara ve spekülatörlere gitti.

1865 yılı başlarında General William T. Sherman, Georgia'daki Savannah'ta çoğu eski köle olan 20 kadar siyah eyalet yöneticisi ve kilise mensubuyla bir toplantı yaptı. Bu toplantıda siyahlar şu öneriyi getirdiler: "Kendi ayaklarımız üzerinde durmamızın yolu toprak sahibi olmaktan geçiyor ve toprağı ancak emeğimizle satın alabiliriz..." Dört gün sonra bir emir çıkaran General Sherman Güney'deki kıyı bölgesinin 50 kilometrelik şeridini siyahların yerleşimine açtı. Serbest kalmış olan siyahlara aile başına yaklaşık 200 dönüm toprak verilecekti. Haziran 1865'de bölgeye 40 bin kadar siyah göç etti. Ama Ağustos 1865'da duruma müdahale eden Başkan Andrew Jackson bu toprakları Konfederasyon dönemindeki sahiplerine geri verdi ve siyahlar da bölgeden zorla çıkarıldı.

Eski köle Thomas Hall Federal Yazarlar Projesi kapsamında yapılan görüşmelerde şöyle konuşuyordu:

"Lincoln bizi serbest bıraktığı için övgü aldı ama gerçekten bunu hak etti mi? Kendi ayaklarımız üzerinde durma olanağı tanımadan bize özgürlük verdi ve biz hala iş, yiyecek, giyecek için Güneyli beyaz adama muhtacız; ihtiyaçlarımızı sağlamaktan uzağız, farklı bir tür kölelik koşullarında yaşıyoruz."

Amerikan hükümeti 1861'de köleci eyaletlerle köleliği sona erdirmek için savaşmadı ama geniş toprakları, pazarı ve kaynakları yeniden ele geçirmek için savaştı. Yine de zafer bir cihat açılmasını gerektiriyordu ve süreç içinde de ulusal politikaya yeni güçler giriyordu; örneğin daha çok siyah özgürlüklerini da-

ha anlamlı kılmaya karar vererek harekete geçiyordu; daha çok beyaz, ırkların eşitliği sorunuyla ilgilenmeye başlıyordu. Bu arada Cumhuriyetçi partinin ulusal hükümeti kontrolü altına almak gibi ihtirasları vardı ve Güney'deki siyahların oylarıyla bunun mümkün olacağını hesaplıyordu. Kuzeydeki iş çevreleri Cumhuriyetçilerin politikalarının kendilerine yararlı olduğunu görerek bir süre onları desteklemeye karar verdiler.

İç Savaşın hemen ardından gelen dönemin kısa özeti şu ki, oy kullanma hakkına kavuşan Güneyli siyahlar, eyalet meclislerine ve Kongre'ye siyahları seçtiler ve ırk ayrımına dayanmayan özgür bir eğitim sistemini başlattılar. Ünlü 13. Madde köleliği yasadışı ilan ediyordu: "Bir suçun cezası olarak mahkemelerde verilmiş bir karar dışında ne zorla çalıştırma, ne de kölelik Birleşik Devletler içinde veya hükümetlerine bağlı olarak herhangi bir yerde var olabilir." 14. Madde savaş öncesindeki Dred Scott kararını reddederek "Birleşik Devletler'de doğan veya vatandaşlığa kabul edilen herkesin" yurttaşlık haklarından yararlanabileceğini ilan ediyordu. Ayrıca eyaletlerin haklarına katı sınırlamalar getirerek ırk eşitliği için güçlü önlemler getiren bir görüntüye sahipti:

"Hiçbir eyalet yurttaşların dokunulmaz haklarına veya ayrıcalıklarına aykırı yasa çıkaramaz ve uygulayamaz; hiçbir eyalet, tersine bir mahkeme kararı olmadıkça, hiç kimseyi yaşama, özgürlük ve mülk edinme haklarından yoksun bırakamaz; hiç kimseyi yasaların eşit koruyuculuğundan mahrum edemez."

15 Madde ise şöyle diyordu: "Birleşik Devletler yurttaşlarının oy kullanma hakkı Birleşik Devletler veya eyaletler tarafından ırk, renk veya daha önceki kölelik koşulları nedeniyle ellerinden alınamaz veya ortadan kaldırılamaz."

1860'ların sonları ve 1870'lerin başlarında aynı içerikte yasalar Kongre'den geçmeye devam etti; siyahların haklarının ellerinden alınmaya kalkışmasını suç sayan ve federal yetkililerce

uygulanması istenen bu yasalar siyahlara istedikleri sözleşmeyi yapma ve ayrım gözetmeden istediği mülkü satın alma hakkı da tanıyordu. Ve 1875'de çıkarılan Sivil Haklar Yasası ile siyahların otellerden, tiyatrolardan, istasyonlardan ve diğer kamuya açık yerlerden dışarı çıkarılmaları da yasadışı ilan edildi.

Bu yasaların, güvenliklerini sağlamak üzere Güney'de bir Birlik ordusunun bulunmasının ve Freedman's Bureau'da (Serbest Bırakılan Köleler İçin Danışma Bürosu) görevli bir sivil ordunun sağladığı destek ve olanaklarla Güney'in siyahları öne çıktılar, oy kullandılar, siyasal örgütlenmeler oluşturdular ve kendilerince önemli konularda düşüncelerini etkili bir şekilde ortaya koydular. Bu arada savaşın sona ermesinin ardından bir suikasta kurban giden Lincoln'un yerine geçen yardımcısı Andrew Jackson siyahlara elinden gelen zorluğu çıkarıyordu. Onlara yardımcı olacak yasaları veto ediyor ve Konfederasyon eyaletlerinin yeniden Birlik'e katılmak için siyahlara eşit haklar tanımasını fazla dert etmiyordu. Jackson'ın başkanlığı sırasında Birlik'e geri dönen bu eyaletler "siyah yasalar" çıkararak özgürlüğüne kavuşmuş köleleri yine plantasyonlarda çalışan serfler haline getirdiler. Örneğin Missisipi 1865'de çıkardığı bir yasayla serbest kalan kölelerin toprak kiralamasını veya satın almasını yasakladı ve belirli koşullarda çalışma zorunluluğu getirdi; bu koşullara uyulmaması hapis cezasına neden oluyordu. Ayrıca anne babası olmayan veya ailesi çok yoksul olan 18 yaşın altındaki siyah çocukların mahkeme kararıyla zorla çalıştırılabileceğini öngören bir yasa çıkarıldı; çıraklık adı verilen bu zorla çalışmadan kaçanlar cezalandırılıyordu.

Andrew Johkson, bazen adalet duygularıyla, bazen farklı politik değerlendirmelerle eşit hakları destekleyen ve serbest bırakılan köleler için oy kullanan Senato ve Kongre üyeleriyle çatışıyordu. Bu üyeler, bazı küçük yasaları çiğnediği gerekçesiyle Jackson'ı 1868'de Kongre'de mahkum etmeyi başardılar, ama

Senato'da gereken üçte iki oranı sadece bir oy eksik kalarak elde edilemediler ve böylece Jackson'ın başkanlıktan düşürülmesi de sağlanamadı. O yıl yapılan başkanlık seçimlerini Cumhuriyetçi Ulysses Grant 300 bin oy farkla kazanırken siyahlarda 700 bin oy alıyordu. Jackson'ın bir kenara atıldığı bu seçimden sonra Güney eyaletleri ancak yeni Anayasanın maddelerini kabul ederek Birlik'e geri dönebileceklerdi.

Kuzeyli politikacılar siyahların davalarına ne kadar yardımcı olursa olsun, Güneyli siyahlar -topraktan ve diğer olanaklardan yoksun olmalarına rağmen- özgürlüklerini en üst noktalara çıkarmakta kararlıydılar. Savaşı izleyen yıllarda Alabama'daki siyahlarla ilgili bir çalışma yapan tarihçi Peter Kolchin, siyahların derhal beyazlardan bağımsız bir yaşam kurmaya ağırlık verdiklerini, kendi kiliselerini kurduklarını, politikayla aktif olarak ilgilenmeye başladıklarını, aile bağlarını güçlendirdiklerini ve çocuklarını eğitmeye çalıştıklarını belirtiyor. Kolchin, bazı tarihçilerin iddia ettiği gibi, köleliğin siyahlarda boyun eğmeyi içselleştirdiği görüşüne de katılmıyor: "Serbest kalır kalmaz, bu bağımlı, çocuk gibi zenciler bağımsız kadın ve erkekler olarak hareket etmeye başladılar."

Artık siyahlar Güney eyaletlerinin meclislerine seçiliyordu ama Güney Carolina'nın alt meclisi dışında hepsinde azınlıktaydılar. Kuzeyde ve Güney'de büyük bir propaganda kampanyası başlatılarak siyahların tembel, yetersiz, rüşvetçi ve Güney eyaletlerinin hükümetlerine karşı yıkıcı oldukları gösterilmeye çalışıldı. Hiç kuşkusuz yolsuzluk vardı ama hele de İç Savaş'tan sonra hem Kuzey'de, hem de Güney'de çekilen mali sıkıntılar göz önüne alınırsa, yolsuzluğu siyahların icat ettiğini ileri sürmek insafsızlık olurdu.

Güney Carolina'nın iç borcunun 1865'de 7 milyon dolarken, 1873'de 29 milyon dolara çıktığı doğruydu ama yeni yönetim eyalette ilk kez parasız devlet okullarını hizmete sokmuş-

tu. Siyah çocuklar daha önce hiçbir eğitim olanağından yararlanamazken 1876'da 70 bini okula gidiyordu, okula giden beyaz çocukların da 1860'daki sayısı 20 bin iken yine 1876'da 50 bine çıkmıştı.

1869'dan sonraki dönemde siyahların oy kullanmasının sonuçları Birleşik Devletler Senatosu'nda iki siyah temsilcinin yer alması oldu; her ikisi de Missisipi'den seçilen Hiram Revels ve Blanche Bruce. Kongre'ye ise 20 siyah temsilci girdi; sekiz Güney Carolina'dan, dört Kuzey Carolina'dan, üç Alabama'dan ve birer tane de eski Konfederasyon eyaletlerinden. Ama bu liste 1876'dan sonra hızla küçülecek ve son siyah 1901'de Kongre'yi terk edecekti.

Columbia Üniversitesi'nde 20. yüzyıl araştırmaları yapan John Burgess, "Siyah Yeniden Kuruluş" sürecini şöyle değerlendiriyor:

"Bir hükümet ancak en bilgili ve en erdemli insanlardan oluşarak yönetilenlerin çıkarlarını gözetebilirdi ama şimdi nüfusun en cahil ve aşağı kesimlerinin oluşturduğu bir hükümet vardı... Siyah deri, herhangi bir uygarlık yaratamamış bir ırka mensup olmak anlamına geliyordu."

Savaş sonrasının Güney eyaletlerindeki siyah liderlerinin söylediklerine karşı önlem almak zorunluydu. Örneğin Henry MacNeal Turner 15 yaşındayken Güney Carolina'daki bir plantasyondan kaçmış, kendi kendine okuma yazma öğrenmiş, bir avukatın bürosunda çalışırken hukuk kitapları, Baltimore'da eczacılık okulunda her işe koştururken tıp kitapları okumuş, bir siyah mahallesinde papaz olarak görev yapmış ve nihayet savaşın ardından Georgia'nın ilk siyah meclis üyesi seçilmişti. 1868'de Georgia eyalet meclisi siyah üyelerin -2 senatör ve 22 temsilci- atılmaları için verilen önergeyi görüştüğü sırada söz alan Turner şöyle konuştu:

"Sayın Başkan... Bu meclisin üyelerinin benim konumumu

anlamalarını diliyorum. Ben bu meclisin bir üyesiyim, onun için kimseden benim haklarımı korumasını veya saygı göstermesini isteyecek değilim... Ben haklarımı savunmak için zaten buradayım ve benim haklarımı çiğneme cüretini gösterecek olanlara yıldırımlar yağdırırım...

"Bugün bu mecliste sergilenen sahnenin dünya tarihinde bir benzeri yoktur... Tarihte yasa yapma yetkisi veya yargılama ve yürütme yetkisi taşıyan herhangi bir organın üyeleri renkleri daha koyu olduğu gerekçesiyle başka üyeleri oradan çıkarmaya çalışmış olabilirler mi? Böylesi bir şey 19. yüzyılda Georgia'ya nasip oldu... Anglosakson ırkı beyler çok ilginç, çok şaşırtıcı bir ırk... bu ırkın karakterinde bu kadar korkaklık, bu kadar ödleklik olduğunun farkında değildim. Beyler, bu sorun bugün burada bitmeyecektir. Sizi temin ederim ki, bu olay çağlar boyunca hatırlanacaktır...

"Asıl büyük soru şu beyler; ben bir insan mıyım? Eğer insan isem haklarımı talep ediyorum...

"Beyaz olmadığımız halde bu kadar çok şeyi nasıl başardık acaba? Burada kurulan uygarlığa öncülük ettik; ülkenizi inşa ettik; tarlalarınızda çalıştık, harmanlarınızı kaldırdık 250 yıldır! Karşılığında ne istiyoruz? Babalarımızın sizin için döktüğü ter veya sizin neden olduğunuz gözyaşı, kırdığınız kalpler, yok ettiğiniz hayatlar ve döktüğünüz kan için tazminat mı talep ediyoruz? Misilleme yapmak mı istiyoruz? Hayır, hiçbirini istemiyoruz. Geçmişin küllerini deşmeye niyetimiz yok, ama şimdi, ama artık haklarımızı istiyoruz..."

Siyah çocuklar da okula gitmeye başlayınca öğretmenler siyah veya beyaz ayırt etmeden hepsinin düşüncelerini serbestçe ifade etmelerine yardımcı oluyordu. Kentucky, Louisville'deki bir okulda tutulan ilginç bir kayıt öğretmenle siyah çocuklar arasında şu diyalogu içeriyordu:

Öğretmen: Şimdi çocuklar, beyaz insanların, düzgün saçları

ve beyaz yüzleri var diye sizden daha iyi olduğunu düşünmüyorsunuz değil mi?

Öğrenciler: Hayır, efendim.

Öğretmen: Hayır, daha iyi değiller, ama farklılar, büyük güce sahipler, bu güçlü hükümeti oluşturmuşlar ve bu büyük ülkeyi yönetiyorlar. Şimdi onları sizden farklı kılan ne?

Öğrenciler: Para!

Öğretmen: Evet, ama bunu nasıl elde etmişler? Bu parayı nasıl bulmuşlar?

Öğrenciler: Bizden aldılar, hepimizden çaldılar!

Siyah kadınlar savaştan sonra Güney'in yeniden inşa edilmesine yardımcı oldular. Baltimore'de özgür olarak doğan Frances Ellen Watkins Harper 13 yaşından beri kendi hayatını kazanıyordu; önce hemşire olarak çalıştı daha sonraları ise kölelik karşıtı bir konuşmacı olarak tanındı; kendi şiirlerini okuyordu. Savaştan sonra Güney eyaletlerinin tümünü dolaştı. Feministti, 1866'da gerçekleştirilen Kadın Hakları Kongresi'ne katılmıştı ve Renkli Kadınlar Ulusal Birliği'nin kurucusuydu. 1890'larda yayımlanan *Iola Leroy or Shadows Uplifted* adlı romanı 1890'larda basıldığında ilk kez siyah bir kadın tarafından yazılan bir roman yayımlanmış oluyordu. 1878'de Güney'de son zamanlarda gördüklerini ve duyduklarını şöyle aktarıyordu:

"Güney Carolina'da oturan bir tanıdığımın bildirdiğine göre aileyi ayakta tutan kadınlarmış; sebze-meyve yetiştirilen bahçelerin üçte ikisini onlar ekip, biçiyor; şehirdeki işlerde de erkeklerden daha fazla onlar çalışıyor... Erkekler politik ilişkilerinden dolayı işlerini kaybettiklerinde onlara destek olan ve 'ilkelerinize sahip çıkın' diyen de yine kadınlar oluyor..."

Siyahlar için eşit haklar kazanma mücadelesinde belirli siyah kadınlar kendi özel durumları üzerinde de duruyordu. Amerikan Eşit Haklar Birliği'nin toplantısında söz alan Sojourner Truth şöyle diyordu:

"Renkli erkeklerin haklarını kazanmak için büyük bir heyecan var, ama renkli kadınlar hakkında tek bir laf bile söylenmiyor; renkli erkekler haklarını alırken renkli kadınlar da almazsa renkli erkekler kadınların efendisi haline gelecekler ve her şey eskisi kadar kötü olmaya devam edecek. Onun için şimdi heyecan dorukta iken bunlara dikkat çekiyorum; kendi sorunlarımızı ifade etmek için heyecanın yatışmasını beklersek, korkarım daha çok beklemek zorunda kalırız...

"Seksen yaşın üzerindeyim, artık bana yol göründü. Kırk yıl köle olarak, kırk yıl da özgür yaşadım, bana kalsa bir kırk yıl da eşit haklar için mücadele ederim. Burada bulunuyorum, çünkü bazı şeyler benim tarafımdan yapılmayı bekliyor; sanıyorum zincirlerin kırılmasına yardım etmem gerekiyor. Şimdiye kadar çok çalıştım, en az bir erkek kadar çok, ama bir erkek kadar karşılığını görmedim. Tarlalarda çalıştım, orakla buğday biçtim ama benden daha fazla iş yapmayan erkekler benim iki katım para alıyordu... Sanırım renkli kadınların hakları üzerine konuşan tek renkli kadın ben oldum. Heyecan dorukta ve hazır buzlar da kırılmışken bunları ifade etmek istedim..."

Anayasal düzenlemeler yapıldı, ırkların eşitliğini öngören yasalar çıkarıldı ve siyah erkekler oy kullanmaya ve yönetici mevkilere seçilmeye başladılar. Ama siyahlar iş için, çeşitli yaşamsal ihtiyaçlar için ayrıcalıklı beyazlara muhtaç olmaya devam ettikçe oyları satın alınabilir veya tehditle elde edilebilirdi. Böylece eşit davranış öngören yasalar da anlamsız hale geliyordu. Siyah birlikler de aralarında olmak üzere Birlik ordusu Güney'de bulunurken bu süreç ağır ilerliyordu. Ama askeri güçler dengesi de değişmeye başladı.

Güney'in beyaz oligarşisi, Ku Klux Klan ve diğer terörist grupları örgütlemek için ekonomik gücünü kullandı. Kuzeyli politikacılar yoksul siyahların verdiği politik destekle, beyaz egemenliğinde, Cumhuriyetçilerin yönetimini kabullenmiş ve iş

çevrelerine kapılarını açmış daha istikrarlı bir Güney'in sağlayacağı avantajları ölçüp biçmeye başlamıştı. Siyahların yeniden kölelikten çok uzak olmayan koşullara geri dönmesi artık bir zaman sorunuydu.

Şiddet, savaşın bitmesinden hemen sonra başladı. Mayıs 1866'da Memphis, Tennessee'de bir dizi yakıp yıkma eşliğinde beyazlar, birçoğu Birlik ordusunun eski askerleri olan 46 siyahı ve ayrıca kölelik karşıtı iki beyazı katlettiler. Beş siyah kadının ırzına geçtiler. 90 evi, 12 okulu ve 4 kiliseyi ateşe verdiler. 1866 yazında New Orleans'da başka bir saldırıda 35 siyah ve 3 beyaz öldürüldü.

Ku Klux Klan öldürme, linç, dayak, yangın gibi saldırılar örgütledikçe 1860'ların sonları ve 1870'lerin başlarında şiddet iyice tırmandı. Örneğin sadece Kentucky'de 1867 ile 1871 yılları arasında Ulusal Arşivlerde yer alan şiddet eylemi sayısı 116'dır.

Köle olarak doğmuş ve daha sonraları Missisipi Senatosuna seçilmiş siyah bir demirci olan Charles Caldwell beyazlar tarafında da "kavgacı ve geçimsiz" biri olarak değerlendirilirdi. Caldwell 1868'de beyaz bir Missisipi yargıcının oğlu tarafından vuruldu, ancak ölmedi ve karşı ateş açarak adamı öldürdü. Tümüyle beyazlardan meydana gelen bir jüri önünde yargılanan Caldwell meşru müdafaa yaptığını söyledi ve beraat etti. Missisipi'de bir beyazı öldürdükten sonra mahkemece serbest bırakılan ilk siyah oldu. Ama 1875'te Noel Gününde Caldwell beyaz bir çete tarafından vurularak öldürüldü. Bu, bir işaretti. Eski beyaz yöneticiler Missisipi'de ve Güney'in her yerinde politik iktidarı geri alıyorlardı.

1870'lerde beyaz şiddet tırmanırken, Başkan Grant'ın yönetimindeki ulusal hükümet bile siyahları savunmak için pek bir çaba göstermedi ve onları silahlandırmak için hiç hazırlıklı değildi. Yüksek Mahkeme de yönetimin diğer bölümlerini daha tutucu noktalara doğru çekmekten başka bir rol oynamıyordu.

Irklar arasında eşitliği düzenleyen 14. Maddeyi öyle yorumlamaya başladı ki, yasa amacından iyice sapıyordu. Siyahların halka açık yerlerde ayrımcı davranışlara uğramamasını öngören ve 1875 yılında çıkarılan Sivil Haklar Yasası 1883 yılında Yüksek Mahkeme tarafından hükümsüz kılındı. Gerekçe olarak "Kişisel hakların başka kişiler tarafından çiğnenmesi bu maddenin kapsamında ele alınamaz" deniliyor ve 14. Madde ile yapılan düzenlemenin sadece devletle ilgili işlemlerde geçerli olacağı söyleniyordu.

Bu karara Yüksek Mahkeme Yargıcı John Harlan tarafından dikkate değer bir muhalefet şerhi yazıldı; kendisi de Kentucky'den eski bir köle sahibi olan Harlan kişisel ırk ayrımcılığının da anayasal olarak yasaklandığını söylüyordu. Köleliği yasaklayan 13. Madde sadece devlete değil özel plantasyonlara da göndermede bulunuyordu. Daha sonra ırk ayrımcılığının da köleliğin bir ürünü olduğunu belirtiyor ve benzer bir şekilde yasadışı sayılması gerektiğini anlatıyordu. ABD'de doğan veya vatandaşlığa kabul edilen herkesin eşit ve dokunulmaz haklarından söz eden 14. Maddenin ilk fırkasını hatırlatan Harlan aslında mantık veya adaletten daha büyük bir güçle dövüşüyordu; Yüksek Mahkeme'nin ruh hali Kuzeyli sanayicilerle Güneyli iş adamları-plantasyoncular arasında yeni bir koalisyonun kurulduğunu ortaya koyuyordu. 1896 yılında alınan Plessy v. Ferguson kararı ile bu ruh hali zirveye ulaşmış oldu; demiryolları ile ilgili bu kararda mahkeme ırk ayrımcılığı yapılabileceğine kapıyı aralarken, ayrım yapılma koşulları eşit olduktan sonra demiryollarında siyahlara ve beyazlara ayrım yapılabileceğini söylüyordu.

Harlan yine muhalefet şerhi yazdı: "Anayasamız renk körüdür..."

Olan biteni yüksek sesle ve dramatik bir şekilde ilan eden 1877 yılı oldu. Yıl başladığında geçen Kasım ayında yapılan

başkanlık seçimleri biraz karışık durumdaydı. Demokratik partinin adayı Samuel Tilden 184 ikinci seçmenin oyuna sahipti ve başkan seçilmek için sadece bir oya ihtiyacı vardı; halkın kullandığı oylarda da 250 bin oy fazlalılığı bulunuyordu. Cumhuriyetçi aday Rutherford Hayes ise 164 ikinci seçmenin oyuna sahipti. Ancak toplam 19 ikinci seçmeni belirleyecek üç eyalet henüz seçimleri sonuçlandırmamıştı. Hayes bu eyaletlerin tümündeki ikinci seçmenlerin desteğini alırsa 185'e ulaşıyor ve bir oy farkla başkan oluyordu. Hayes'in seçim kampanyasını yürütenlerin planı da buydu. Güney'deki Demokratik partililerle ve beyazlarla anlaşma yaptılar; beyazların egemenliğinin yeniden kurulmasının önündeki son askeri engel olan Birlik askerlerinin Güney'den çekilmesi anlaşmanın şartlarından biriydi.

Ulusal bir krizle yüz yüzeyken Kuzey'in politik ve ekonomik çıkarları güçlü ve istikrarlı müttefikler gerektiriyordu. Ülke 1873'den beri ekonomik bir depresyon içindeydi ve 1877 yılından itibaren de çiftçiler ve işçiler ayaklanmaya başlamışlardı. C. Van Woodward 1877 yılının tarihi anlattığı *Reunion and Reaction* adlı kitabında durumu şöyle anlatıyordu:

"Bir depresyon yılıydı, şimdiye kadar görülmüş en derin depresyonun en kötü yılıydı. Doğuda işçiler ve işsizler sert ve şiddet yanlısı bir eğilim içindeydiler... Batıda ise bir köylü radikalizmi dalgası yükseliyordu... Hem doğudan, hem de batıdan yeni ekonomik düzenin üzerinde yükseldiği koruyucu gümrük tarifelerinin karmaşık yapısına, ulusal bankalara, demiryollarının sübvansiyonuna ve parasal düzenlemelere tehditler geliyordu."

Kuzeyli ve Güneyli elitlerin arasında yeniden uzlaşma yapmanın zamanı gelmişti. Woodward soruyordu: "... Güney, Kuzeyli muhafazakarlarla birleşip yeni kapitalist düzen için köstek değil de destek olmaya ikna edilebilir mi?"

Milyarlarca dolar değerindeki köleler gittikten sonra eski Güney'in zenginliği de kalmamıştı. Şimdi yardım için ulusal hü-

kümete bakıyorlardı; kredi, sübvansiyon, sel baskınlarını kontrol altına alan projeler bekliyordu. Birleşik Devletler 1865 yılında kamu yatırımlarına 103.294.501 dolar harcamış ama bundan Güney'in payına düşen sadece 9.469.363 dolar olmuştu. Örneğin Ohio bir milyon doların üzerinde para alırken, nehrin güneyinde kalan komşusu Kentucky sadece 25 bin dolar almıştı. Maine 3 milyon dolar alırken Missisipi'nin payına düşen 136 bin dolardan ibaretti. Union Pacific ve Central Pacific demiryolları 83 milyon dolar sübvansiyon alırken ve böylece Kuzey'den kıta bir uçtan diğerine geçilirken Güney'de böylesi bir yatırım ve sübvansiyon yoktu. Dolayısıyla Güneyliler, Texas'a ve Pacific Demiryollarına federal yardım bekliyordu.

Woodward şöyle diyor: "Kongre'nin krediler, sübvansiyonlar, bağışlar, bonolar gibi araçlarla Kuzey'in kapitalist yatırımlarına cömertçe yağdırdığı olanaklardan Güney de kaderini düzeltecek bir pay istiyordu, en azından ayrıcalıklı elit bunu bekliyordu." Nitekim yoksul beyaz çiftçilere bazı destekler yapılmaya başladı, böylece siyahlara karşı yeni bir toplumsal ittifakın da temeli sağlamlaştırılıyordu. Çiftçiler demiryolları, limanlar, sel baskınlarının kontrol edilmesi ve tabii toprak istiyordu; bunların kendilerine yardım olarak yapılmayacağını, aslında sömürmek için kullanılacağını henüz bilmiyorlardı.

Örneğin Kuzey-Güney kapitalist işbirliğinin ilk adımı olarak federal toprakları (Alabama, Arkansas, Florida, Louisiana ve Missisipi topraklarının üçte birini kapsıyordu) onları işleyecek çiftçilere ayıran yasa yürürlükten kaldırıldı. Spekülatörler ve emlakçiler anında bölgeye üşüştü ve alabildikleri kadar toprak satın aldılar.

Ve böylece anlaşma pekişmiş oldu. İkinci seçmenlerin oylarının çoğunluğunun hangi başkan adayına ait olduğuna karar vermek üzere Kongre'nin iki kanadından oluşturulan komite kararını verdi; çoğunluk Hayes'den yanaydı ve Hayes artık başkandı!

Woodward durumu şöyle özetliyor:

"1877 anlaşması Güney'deki eski düzeni geri getirmedi... Beyazların politik özerkliğini onayladı ve ırkçı politikaya müdahale edilmeyeceğini güvence altına alırken yeni ekonomik düzenden de Güney'e bir pay düşeceğine söz verdi. Bunun karşılığında da Güney artık eski etkinliğini kaybedecek ve egemen bölgenin, Kuzey'in bir uydusu olmayı kabullenecekti..."

Savaş sonrası Güney'de siyahların politik ağırlığına son veren yeni kapitalist düzenin önemi Horace Mann Bond'un Alabama üzerine yaptığı bir araştırmada ortaya konuyor; 1868'den sonra "farklı mali gruplar arasında bir mücadele"den söz eden Bond, bunda ırkçılığın bir faktör olduğunu ama artık belirleyici olanın kapitalist mantığın duygulardan ve eski önyargılardan uzak işleyen acımasızlığı olduğuna dikkat çekiyor.

Çağ, kömür ve demir çağıydı ve Kuzey Alabama'da bunların ikisi de vardı. "Philadelphia ve New York'taki bankerler, hatta Londra ve Paris'tekiler de neredeyse 20 yıldır bunu biliyorlardı. Eksik olan şey nakliye idi." Ve böylece Bond, 1870'lerin ortalarında Kuzeyli bankerlerin Güney'deki demiryollarının yönetim kurullarında görünmeye başladıklarına işaret ediyor. 1875'den itibaren J.P. Morgan, Alabama ve Georgia'daki çeşitli demiryollarında yönetici olarak ortaya çıkıyordu.

1886 yılında Atlanta Constitution gazetesinin editörü Hery Grady, New York'ta bir akşam yemeğinde konuştu. Dinleyiciler arasında J.P. Morgan, H.M. Flagler (Rockefeller'in yardımcısı), Russel Sage ve Charles Tiffany gibi isimler yer alıyordu. Konuşmasının başlığı "Yeni Güney" idi ve teması da şuydu: Geçmişi unutalım! Yeni bir barış ve refah dönemi başlatalım; siyahlar muhteşem emekçilerdi ve Güney halkından dostluk ve yardımdan başka bir şey görmediler. Kölelerini Güneylilere satan Kuzeylilere takılarak onları ırk sorunuyla baş başa bıraktıklarına değindi. Konuşması büyük bir alkış alırken orkestra "Dixie" şarkısı çalmaya başlamıştı.

Yine tam o günlerde New York Daily Tribune gazetesinde çıkan bir makalede şu görüşlere yer veriliyordu:

"Son on gündür bu kentte olan Güney'in önde gelen kömürcüleriyle demircileri Noel tatilini geçirmek üzere evlerine dönerken bu yılki kazançlarından hayli memnunlar ve geleceğe daha büyük bir umutla bakıyorlar. Ve böyle olması için de yeterince neden var. Kuzeyli kapitalistler Alabama, Tennessee ve Georgia'nın zengin kömür ve demir yataklarına paralarını yatırmaları için yirmi yıldır bekliyorlardı ve bekledikleri an nihayet gelmiş bulunuyor."

Tekrar hatırlatmakta yarar var ki, siyahların teslim alınmalarını kabullenmek için Kuzey'in düşüncelerinde köklü bir değişim, bir devrim olmasına gerek yoktu. İç Savaş sona erdikten sonra Kuzey'deki 24 eyaletten 19'unda siyahların oy kullanmasına izin verilmedi. 1900'e gelindiğinde bütün Güney eyaletlerinde yeni anayasal ve yasal düzenlemelerin eşliğinde siyahların oy verme hakları alınmış ve ayrımcılık yasalara girmişti. Ama New York Times gazetesinin de işaret ettiği gibi "Kuzeyliler artık zencilerin oy hakkı üzerindeki baskılara karşı çıkmıyor"du.

Öte yandan aynı durum Kuzey'de de geçerliydi. Kuzeyliler yasalarda değişiklik yapmıyordu ama ırkçı düşünceler ve eylemler her tarafta vardı.

Bu atmosfer içinde beyaz toplumun da saygı duyup kabullendiği kimi siyah liderlerin, örneğin Başkan Theodore Roosevelt'in Beyaz Saray'da konuğu olan eğitimci Booker T. Washington gibilerinin, siyahlara politik olarak pasif kalmalarını öğütlemesi şaşırtıcı gelmemeli. 1895'te beyaz iş adamları tarafından konuşma yapması için Atlanta'ya davet edilen Washington Güneyli siyahlara "nerede bulunuyorsanız kovanızı da oraya atın" diye seslendi, yani Güney'de kalmalarını, çiftçi, işçi, ustabaşı, esnaf olmalarını öğütledi ve belki de avukat, doktor gibi meslekleri bile edinebileceklerine ilişkin umut verdi. Beyaz

işverenlere de seslenen Washington, "acayip dilleri ve gelenekleri" olan göçmenler yerine siyahları işe almalarını istedi. Siyahlara da "grevlerden ve çatışmalardan uzak durarak" çalışmalarını tavsiye eden Washington "dünyanın gördüğü en sabırlı, en sadık, yasalara en iyi uyan insanları" olmalarının kendilerinin çıkarına olduğunu söylüyordu. Sözlerini şöyle tamamladı: "Irkının en akıllısı toplumsal eşitliğe ilişkin sorunlarda yapılacak kışkırtmanın en ahmakça iş olduğunu anladı."

Güney'in her tarafında siyahlar saldırıya uğrar, asılır ve yakılırken varlığı sürdürmenin en uygun taktiğinin belki de bu olduğunu düşünüyordu Washington. Siyahlar Amerika'daki en zor dönemlerinden birini yaşıyordu. New York Globe gazetesinin genç siyah editörü Thomas Fortune 1883 yılında bir Senato komitesinin önünde siyahların durumuna ilişkin ifade verdi. "Yaygın bir yoksulluğa" dikkat çeken Fortune, hükümetin siyahlara ihanet ettiğini söylüyor ve siyahların kendilerini eğitmek için umutsuz çabalar harcadıklarını belirtiyordu.

Fortune'a göre Güney'deki çiftliklerde çalışan siyahların ortalama günlük ücreti 50 sent kadardı. Genellikle bunu da para olarak almıyor, yine bir plantasyoncuya ait olan dükkandan alışveriş yapma hakkı elde ediyordu, "tam bir dolandırıcılık sistemi." Ürününü ekmek için paraya ihtiyacı olan siyah çiftçi, daha ekmediği ürününü tüccara satıyor, yıl sonunda yapılan hesaplaşmada her zaman borçlu çıkıyordu. Giderek büyüyen bu borç en sonunda çiftçinin toprağına el konulmasını getiriyordu.

Güneyin ceza sisteminin de çok acımasız ve adaletsiz olduğunu belirten Fortune, bir siyahı vuran beyazın elini kolunu sallaya sallaya dolaştığını ama küçücük bir şey çalan siyahın on yıl hücre hapsi cezasına çarptırıldığını söylüyordu.

Yoksulluk ve şiddete dayanamayan siyahların birçoğu bölgeyi terk etti; altı bin kadar siyah Texas, Louisiana ve Missisipi'den Kansas'a göç etti. Frederick Duglass ve diğer bazı lider-

ler bunun yanlış olduğunu söylediler ama göçmenlerin öğüt dinleyecek hali yoktu. "Yukarıdaki Tanrıdan başka güveneceğimiz kimse yok" diyordu bir göçmen. Göçmenler arasında yer alan Birlik ordusunun eski bir askeri Henry Adams, 1880'de bir Senato komitesine şöyle diyordu: "Bütün Güney'in, Güney'deki her eyaletin bizi köleleştirenlerin eline geçtiğini gördük."

Ama öte yandan, en kötü dönemlerde bile Güneyli siyahların önemli bir bölümü de direnmeye, kendilerin savunmak için örgütlenmeye devam ediyordu. Herbert Aptheker 1880'lerde siyahların Güneyin her yerinde görülen bu direniş ve savunma eylemlerinin belgelerini gün ışığına çıkarmış bulunuyor; her yıl yüzün üzerinde linç olayının meydana geldiği bu dönemde siyahlar toplantılar yapıyor, dilekçeler hazırlıyor, haklarını aramak için çeşitli yollara başvuruyordu.

Bu koşulların yarattığı umutsuzluğa rağmen, Booker T. Washington'ın önerdiği sabır ve sükuneti yanlış bulan siyah liderler de vardı. Washington'ın konuşmalarını duyan Georgia'daki genç bir siyah öğretmen, bir siyah okulunda çocuklara şöyle sesleniyordu:

"Eğer eşitlik için uğraşmıyorsak, Tanrı aşkına ne için yaşıyoruz? Beyazlara veya siyahlara bizim eşitlik için mücadele etmediğimizi söyleyen bir siyahın korkak ve onursuz olduğuna inanıyorum. Evet, dostlarım, ben eşitlik istiyorum. Daha azını değil... Şimdi nefesinizi tutun ve beni iyi dinleyin: Biz toplumsal eşitlik istiyoruz... Ben vahşi bir hayvan değilim, pis bir yaratık da değilim... Ayağa kalkın kardeşler! Bu topraklara sahip çıkalım... Boyun eğmeyin, verilenle tatmin olmayın... Denizdeki dalgalar gibi hareketli, canlı olun. Bu sistemden hoşnutsuzluğunuz her türlü önyargı duvarını yıkıp, parçalasın..."

Bir diğer siyah adam, Atlanta Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak gelen W.E.B. Du Bois ise 19. yüzyılın sonlarını, ABD'de cereyan etmekte olan daha büyük olayların bir parçası olarak si-

yahlara bir ihanet dönemi olarak değerlendiriyordu, aslında sadece siyahlara değil yoksul beyazlara da bir ihanet dönemi. 1935'de kaleme aldığı *Black Reconstruction* adlı kitabında şöyle diyordu:

"Tanrı ağlıyor, gözyaşı döküyordu; ama bir inançsızlık çağında bunun fazla bir önemi de yoktu. Asıl önemlisi dünya ağlıyordu, gözyaşlarından ve kandan göremez halde hala da ağlamaya devam ediyor. Çünkü 1876'da Amerika'da yeni bir kapitalizm ve emeğin yeni bir köleleştirilmesi başladı."

Du Bois, bu yeni kapitalizmi dünyanın bütün "uygar" ülkelerinde gelişmekte olan bir sömürü ve soygun sürecinin bir parçası olarak görüyordu:

"Büyük sermaye diktatörlüğünün önüne koyduğu oy sandığıyla yatıştırılan ve yoldan çıkarılan gelişmiş ülkelerin emekçileri, yüksek ücret ve politik katılım gibi rüşvetlerle de birlikte beyaz, sarı, siyah veya kırmızı emekçilerin giderek daha az sayıda kapitalist tarafından sömürülmesi için işbirliği içine çekilmiştir."

Du Bois haksız mıydı? İç Savaş öncesinde ve sonrasında Amerikan kapitalizminin hızla büyümesi siyahların yanı sıra beyazları da bir tür köleler haline getirmedi mi?

10

Öteki İç Savaş

1839 sonbaharında, New York, Albany yakınlarındaki Hudson River Valley'de bir şerif karşıdaki tepelere yayılan muazzam büyüklükteki Renssealer malikanesinin kiracılarından kiraları toplamak için yola çıkacağı sırada eline bir mektup tutuşturuldu:

"... kiracılar örgütlendiler ve şikayet ettikleri konular düzeltilinceye kadar herhangi bir ödeme yapmamaya karar verdiler... Mal sahiplerinin kendilerine uzun zamandır söylediklerini şimdi kiracılar kendilerinin söyleme hakkı olduğunu düşünüyorlar: keyfiniz bilir! Bunun bir çocuk şakası olduğunu sanmayın... Eğer oraya üniformasız giderseniz sağ salim geriye döneceğinize güvence veremem... İmza: Bir kiracı."

Şerifin yardımcılarından biri elinde kiraların ödenmesini isteyen yazılı emirlerle bölgeye gittiğinde çalınan ince boru sesleriyle kiracılar ortaya çıkıverdiler. Ödeme emirlerin yazılı olduğu kağıtları alıp, yaktılar.

Aralık ayında bir şerif ve 500 kişilik bir atlı müfreze bölge-

ye gitti ancak kendilerini çınlayan ince boru seslerinin arasında buldular; 800 kadar çiftçi gidiş yollarını kapatırken 600 kadarı ise dönüş yollarını kesmişti. Hepsi atlıydı, ellerinde yabalar ve sopalar vardı. Şerif ve adamları geri dönmek zorunda kaldılar. Dönüş yolunu kesen çiftçiler ikiye ayrılarak geçmelerine izin verdiler.

Bu olay, Henry Christman'in *Tin Horns and Calico* kitabında anlatılan Hudson Valley'deki Anti-Renter hareketin başlangıcıydı. Bu, geçmişi Hollandalıların New York'u yönettikleri 1600'lere kadar giden bir patronaj sistemine karşı protesto idi; Christman'ın anlatımıyla, "çapraşık olarak kendi aralarında evlenen birkaç aile 300 bin kişinin kaderini elinde tutuyor ve yaklaşık 8 milyon dönüm araziyi de krallar gibi yönetiyordu."

İşlemek için bu ailelerden toprak kiralayanlar vergi ve kira ödüyordu. Toprakların en büyük bölümü Renssealer ailesine aitti. Seksen bin kadar kiracısı olan ailenin yıllık kazancı 41 milyon dolardı. Kiracılardan birinin sözleriyle, toprak sahibi "şarabını içer, kuş tüyü yataklarında yatar, en nefis şeylerle beslenip, kültürel faaliyetlerle ilgilenir ve zaman zaman da beş atın çektiği arabasına atlayarak nehrin güzel vadisi boyunca dolaşarak dağların yamaçlarına doğru çıkar..."dı.

1839 yazında kiracılar ilk kitlesel toplantılarını gerçekleştirdi. 1837 yılının ekonomik krizi bölgeyi toprak arayan işsizlerle doldurmuştu. Ayrıca ilk demiryollarının döşenmesinin ardından Erie Kanalı inşaatının bitmesiyle de çok sayıda kişi işsiz kalmıştı. O yaz kiracılar karar verdiler: "Babalarımızın bıraktığı yerden devrim topunu yeniden alacağız ve kitlelerin bağımsızlığının ve özgürlüğünün elde edileceği son noktaya kadar yuvarlayacağız."

Doğal olarak bazı adamlar lider ve örgütçü olarak öne çıktılar; at sırtında dolaşan bir kasaba doktoru olan Smith Boughton ve İrlandalı bir devrimci, Ainge Devyr. Devyr, toprak ve sanayideki tekelleşmenin Londra, Liverpool ve Glasgow'daki yoksul-

lara getirdiği sefaleti görmüş, bu durumu değiştirmek için uğraşmış, isyana teşvikten tutuklanmış ve sonunda Amerika'ya kaçmıştı. Renssealerville'deki çiftçilerin bir 4 Temmuz toplantısına konuşmacı olarak davet edilen Devyr dinleyicilerini uyarıyordu: "İlkesiz ve ihtiraslı adamların toprağın mülkiyetini tekellerine almalarına izin verirseniz kesinlikle ülkenin efendileri haline gelirler..."

Renssealer arazisindeki binlerce çiftçi toprak sahibinin kendilerini tahliye etmesini engellemek için Anti-Rent birliklerde örgütlendi. Boston Tea Partisi'nin sembolü olan ve aynı zamanda bu toprakların ilk ve gerçek sahiplerini hatırlatmak üzere patiskadan yapılan Kızılderili elbiseleri giydiler. Haberleşmek için ince boruların çalınması da Kızılderililerin silah başına çağıran geleneğini temsil ediyordu. Kısa sürede on bin adam eğitildi ve hazır hale geldi.

Örgütlenme kasabadan kasabaya yayılarak Hudson boyunca onlarca kasabayı kapsadı. "Anti-Renter, uyanın, ayağa kalkın, sonuna kadar mücadele, grev..." diyen bildiriler ortada dolaşmaya başladı.

Çiftçilere kiraların ödenmesi emrini ulaştırmaya çalışan şerifler ve yardımcıları birden çınlamaya başlayan ince boru sesleriyle ortaya çıkan Kızılderili giysili, boyanmış ve tüyler takmış adamlar tarafından sarılıveriyordu. Bir ara harekete sempatiyle yaklaşan New York Herald gazetesi şimdi "dağlıların isyankar ruhunu" yeriyordu.

Kira anlaşmasının en berbat maddelerinden biri toprak sahibine arazideki keresteyi toplama hakkı veriyordu. Bir kiracının arazisine girerek toprak sahibi için ağaç kesmeye kalkışan bir adam öldürüldü. Gerilim artıyordu. Çiftliklerden birinde bir çocuk esrarengiz bir şekilde öldürüldü; kimin tarafından öldürüldüğünü kimse bilmiyordu ama Dr. Boughton hapse atıldı. Vali topçuların harekete geçmesini emretti ve bu arada New York City'den de bir süvari birliği bölgeye sevk edildi.

25 bin kiracı tarafından imzalanan bir yasa önerisi 1845'de eyalet meclisine sunuldu. Ancak reddedildi. Bölgede şerifin adamlarıyla "Kızılderili" grupları arasında bir çeşit gerilla savaşı yeniden başladı. Boughton, kefaletle serbest bırakılmadan önce, dört buçuk ayı hücrede olmak üzere, yedi ay cezaevinde tutulmuştu. 1845 yılının 4 Temmuz mitinglerine katılan binlerce çiftçi direnişe devam edeceklerine söz verdiler.

Bir şerif yardımcısı, 600 dönümlük tarlası için 60 dolar borcu olan Moses Earle adındaki bir çiftçinin hayvanlarını satmaya kalkınca kavga çıktı ve şerif yardımcısı öldürüldü. Kira borçları için hayvanların satılması girişimleri sürdü ama her defasında da engelleniyordu. Bir isyan hali olduğunu ilan eden vali bölgeye 300 kişilik bir askeri birlik gönderdi ve bir süre sonra yüz kadar Anti-Renter hapse atıldı. Bu arada Smith Boughton da mahkemeye çıkarıldı. Bir şerifin elinden kağıtları almakla suçlanıyordu ama yargıç birden "vatana ihanet, hükümete karşı isyan ve silahlı ayaklanma" suçlarını işlediğine karar vererek Boughton'ı ömür boyu hapse mahkum ediverdi.

Şerif yardımcısının öldürüldüğü Moses Earle'nin çiftliğinde yakalanan "Kızılderililer" yargıç tarafından cinayetten suçlu ilan edildi ve jüri de bunu onayladı. Hepsi suçlu bulunmuştu; yargıç dördüne ömür boyu hapis cezası verirken iki kişinin de idam edilmesine karar verdi. Liderlerden ikisine Anti-Renter militanlarına mektup yazarak dağılmaları için çağrı yapmaları istendi, başka türlü ağır cezalardan kurtulmaları mümkün olmayacaktı. Onlar da mektupları yazdılar.

Böylece yasanın gücü Anti-Renter hareketi parçalıyordu. Çiftçilere savaşarak bir şey kazanamayacakları gösterilmeye çalışılıyordu; yani çabalarını oy kullanmak gibi kabul edilebilir reformcu yöntemlere kaydırmalıydılar. Nitekim 1845'de Anti-Renter hareketi eyalet meclisine 14 temsilci seçti. Vali Silas Wright iki idam cezasını ömür boyu hapse çevirmişti ve meclis-

ten Hudson Vadisi'ndeki feodal sisteme bir son vererek kiracıların taleplerini karşılamasını istedi. Sahiplerinin ölümünden sonra büyük arazilerin parçalanması önerisi eyalet meclisinde kabul edilmedi. Ama bu arada meclis ilginç bir karar daha aldı; kiralarını ödemeyenlerin arazileri de satılamayacaktı. Aynı yıl toplanan bir anayasa komisyonu ise yeni feodal arazilerin oluşturulmasını yasakladı.

1846 yılında Anti-Renter hareketin de desteğiyle seçilen yeni vali mahkumları affedeceğine söz vermişti ve sözünü tuttu. Serbest bırakılan mahkumları binlerce çiftçi karşıladı. 1850'li yıllar geldiğinde ise artık mahkemeler bu toprak sisteminin ürettiği en kötü sonuçları sınırlayan kararlar almaya başlamışlardı. Ama bu arada toprak sahibi-kiracı ilişkilerinde köklü bir değişiklik de olmuyordu.

Eski kiraların toplanmasına karşı çiftçilerin zaman zaman görülen direnişleri 1860'lara kadar sürdü. Walter Church adında zengin bir toprak sahibi adına hareket eden şerifleri engellemek için "Kızılderili" grupları 1869'da hala toplanıyorlardı. 1880'lerin başında Church'ün kiracısı bir çiftçiyi yerinden çıkarmaya çalışan bir şerif yardımcısı silahla vurularak öldürüldü. Bu tarihte artık kiralanan tarlaların büyük çoğunluğu çiftçilerin eline geçmişti. En büyük üç Anti-Rent kasabasında yaşayan 12 bin çiftçiden sadece 2 bini kiracı olarak kalmıştı.

Çiftçiler dövüşmüşler ancak mücadeleleri yasaların gücüyle kırılmış ve taleplerini elde etmek için oy güçlerini kullanmaya doğru yönelmişlerdi. Sistemin buna verdiği yanıt ise zengin ile yoksul arasındaki temel ilişkilere dokunmadan küçük toprak sahibi sınıfını genişleterek kendisini sağlamlaştırması oldu. Kitlelerin mücadelesi ve sistemin verdiği yanıtın bu örneği Amerikan tarihinde sıkça görülen bir durumdu.

New York'ta Anti-Renter hareketi sürerken Dorr İsyanı dolayısıyla Rhode Island da heyecanlı günler yaşıyordu. Marvin

Gettleman'ın The Dorr Rebellion adlı eserinde işaret ettiği gibi, bu eylem hem bir seçim reformu hareketi, hem de radikal ayaklanmanın bir örneğiydi. Rhode Island'ın kendine özgü yönetim kurallarına göre sadece toprak sahibi olanlara oy kullanma hakkı tanınması böylesi bir kitle hareketinin patlak vermesine yol açtı.

Kırsal kesimden kente göç arttıkça, daha çok göçmen şehirdeki atölyelerde çalışmaya geldikçe oy kullanma hakkını kaybedenlerin sayısı da yükseliyordu. Şehirde kendi kendini yetiştirmiş bir marangoz ve emekçilerin sözcüsü Seth Luther, 1833'de "Özgür oy kullanma hakkı üzerine" yazdığı bir makalede, Rhode Island'da siyasal iktidarın "mantar lortların... soylu kütüklerin... patates aristokratlarının..." tekelinde toplanmasına karşı çıkıyordu. Hükümetle işbirliği yapılmasına karşı çıkan Luther, vergi ödenmemesi ve milislerde görev alınmaması çağrısını yapıyordu. Soruyordu; Rhode Island'daki oy kullanma hakkından yoksun 12 bin emekçi neden toprağa ve oy kullanma hakkına sahip 5 bin kişiye boyun eğecekti?

Hali vakti yerinde bir aileden gelen avukat Thomas Dorr bu oy hakkı hareketinin lideri haline geldi. Emekçiler Rhode Island Oy Hakkı Birliği kurarak örgütlendiler ve 1841 baharında binlerce kişi seçim reformu talep eden pankartlar ve afişlerle şehirde yürüyüş yaptı. Yasal sistemin ötesine giderek kendileri "Halkın Meclisi"ni örgütlediler ve oy kullanma hakkını mülkiyet ilişkilerine bağlamayan yeni bir anayasa taslağı hazırladılar.

1842 yılı başında anayasa için oy kullanılması çağrısı yaptılar; toprak ve oy hakkı sahibi 5 bin kişi de dahil olmak üzere 14 bin kişi oy kullandı; yani mevcut yasal çerçeveye göre oy kullanma yetkisi tanınmış olanların çoğunluğu çağrıya uymuştu. Nisan ayında gayri resmi bir seçim yaptılar ve bu kez 6 bin kişinin oy kullandığı seçimlerde Dorr valilik için tek adaydı. Bu arada Rhode Island valisi bir ayaklanma baş gösterirse federal

askeri birliklerin gönderileceğine ilişkin Başkan John Tyler'dan söz almıştı. Birleşik Devletler anayasasında tam da bu gibi durumlarla ilgili olarak bir madde yer alıyordu; eyalet hükümetinin isteği üzerine yerel bir ayaklanmayı bastırmak üzere federal birlikler müdahale edebiliyordu.

Bu durumu dikkate almayan Dorr taraftarları 3 Mayıs 1842'de işçilerin, zanaatkarların, esnafın ve milislerin katıldığı büyük bir yürüyüşle Dorr ve kendi oluşturdukları meclis için "göreve başlama töreni" düzenlediler. Yeni seçilen "Halkın Meclisi" toplandı. Eyalet cephaneliğini ele geçirmek için Dorr'un yönetiminde yapılan saldırı fiyaskoyla sonuçlandı, çünkü topları ateş almamıştı. Görevinin başında olan resmi vali, Dorr'un tutuklanmasını emretti. Bunun üzerine eyalet dışına kaçarak saklanan Dorr bir yandan da askeri bir güç toplamaya çalışıyordu.

Dorr ve diğer bazılarının itirazlarına rağmen "Halkın Anayasası"nda oy kullanacaklar belirlenirken "beyaz" sözcüğü yer aldı, yani siyahlara oy hakkı tanınmıyordu. Bu duruma öfkelenen Rhode Island'daki siyahlar, yeni bir anayasal düzenleme yapılarak kendilerine oy hakkı tanınacağına söz veren Yasa ve Düzen koalisyonunun milislerine katıldılar.

Dorr, Rhode Island'a döndüğünde, büyük çoğunluğu emekçi olmak üzere "Halkın Anayasası" için dövüşmeye kararlı birkaç yüz taraftarı kaldığını gördü, oysa eyalet yönetiminin emrinde binlerce kişilik bir milis kuvveti vardı. İsyan dağılmıştı, Dorr tekrar Rhode Island'dan kaçmak zorunda kaldı.

Sıkıyönetim ilan edildi. Asi bir asker yakalanmıştı; gözleri bağlandı ve idam mangasının karşısına çıkarıldı. Manga ateş etti ama boş mermi kullanmıştı. Yüz kadar milis tutuklandı. Sekiz kişilik gruplar halinde halatlarla birbirine bağlanan tutuklu milisler eyalet merkezine giden yirmi kilometrelik yolu aç, susuz yürütüldüler. Şehirdeki hapishaneye geldiklerinde sevinmişlerdi.

Yeni anayasa bazı reformlar içeriyordu. Belirleyiciliği hala kırsal alana vermeye devam etmekle birlikte oy kullanma hakkını gayri menkul sahiplerine doğru genişletiyordu; ayrıca bir dolar oy vergisi verenler ve vatandaşlığa kabul edilenlerden en az 134 dolar tutarında gayri menkulü olanlar da oy kullanabileceklerdi. 1843 yılı başlarında yapılan seçimlerde eski Dorr taraftarlarının muhalefet ettiği Yasa ve Düzen grubu, eyalet milislerinin halka, işverenlerin işçilerine, toprak sahiplerinin kiracılarına baskı yapmalarını sağlayarak oyları toplamaya çalıştı. Sanayinin olduğu kent merkezlerinde kaybettiler ama kırsal bölgelerde kazandılar ve başlıca koltukların hepsini aldılar.

Dorr 1843 sonbaharında Rhode Island'a döndü. Şehrin sokaklarında dolaşırken tutuklandı ve vatana ihanetten mahkemeye çıkarıldı. Jüriyi yönlendiren yargıç, her türlü politik değerlendirmeleri bir kenara bırakmalarını ve Dorr'un zaten inkar etmediği belirli eylemlerin yapılıp yapılmadığına bakmalarını istedi. Sonuçta jüri Dorru suçlu buldu ve yargıç da ömür boyu kürek cezasına karar verdi. Dorr yirmi ay cezaevinde kaldı ve o sırada yeni seçilen Yasa ve Düzen taraftarı vali, cezaevinde ölerek kahraman olmasından korktuğu için Dorr'u serbest bıraktı.

Silahlı ayaklanma başaramamıştı, oy sandığı başaramamıştı, mahkemeler tutucuların safında yer almıştı. Ama Dorr hareketi şimdi de Yüksek Mahkemeye götürülmüştü; Yasa ve Düzen milislerinin yetkilerini kötüye kullandıklarını ileri süren Martin Luther, 1842'de Rhode Island'daki meşru hükümetin "Halkın Hükümeti" olduğunu iddia ediyordu. Dorr taraftarlarının iddialarının karşısına çıkan Daniel Webster oldu. Webster'e göre, mevcut bir hükümeti devirmeye halkın anayasal olarak hakkı olursa, ortada ne yasa, ne hükümet kalır, anarşi egemen olurdu.

Yüksek Mahkeme konuyla ilgili kararını verirken uzun süre geçerli olacak bir doktrini de ortaya koydu; mahkeme belirli "politik" sorunlara karışamazdı, bunları yönetime ve meclise bı-

rakıyordu. Aslında karar Yüksek Mahkemenin tutucu yapısını daha da güçlendiriyordu; belli ki, mahkeme kritik konularda, örneğin savaş ve devrim gibi konularda, Başkana ve Kongre'ye boyun eğecekti.

Anti-Renter hareketi ve Dorr İsyanı'nın öyküsü ABD tarihiyle ilgili ders kitaplarında yer almaz. Milyonlarca genç Amerikalıya 19. yüzyılda pek bir sınıf mücadelesi olmadığı anlatılır. Ders kitaplarında İç Savaş öncesi ve sonrası dönemi politik tartışmalar, seçimler, kölelik ve ırk sorunu ile doldurulmuştur. Hatta "Jacksoncı dönemi" ele alan kitaplar bile sorunu başkanlık mücadelesi olarak değerlendirir, emeğin ve ekonominin sorunlarını görmezler. Böylece geleneksel olana saparak kahraman liderleri anlatırlar, halkın mücadelesini değil.

Andrew Jackson "toplumun alçakgönüllü kesimleri adına, çiftçiler, işçiler, emekçiler adına..." konuştuğunu söylüyordu. Kesinlikle topraklarından kovulan Kızılderililer veya köleler için konuşmuyordu. Ama gelişmekte olan fabrika sistemi, büyüyen göç gerilimi tırmandırıyor ve hükümetin beyazlar arasında bir kitle desteği temeli yaratmasını talep ediyordu. "Jacksoncı Demokrasi"nin yaptığı da buydu.

Jacksoncı dönem uzmanlarından Douglas Miller'in de belirttiği gibi (The Birth of Modern America) 1830'ların ve 1840'ların politikası "popüler bir imaj yaratma ve sıradan insanın pohpohlanması üzerine giderek daha fazla odaklandı." Bununla birlikte Miller o "Jacksoncı Demokrası" kavramı konusunda kararsızdı:

"Jacksoncı politikayı karakterize eden şeyler gösteri yürüyüşleri, piknikler, kişisel iftira kampanyalarıydı. Ama her iki parti de halka dönük bir söylem kullanmasına ve demokrasinin zor telaffuz ettikleri parolalarını ağızlarından düşürmemesine karşın, bu, Amerika'nın sıradan insanlar tarafından yönetildiği anlamına gelmiyordu. 1820'lerin ve 1830'ların kendi kendileri-

ni yetiştirmiş olan başlıca profesyonel politikacıları pek de sıradan insanlar değildi. Her iki büyük parti de zengin ve ihtiraslı adamların kontrolündeydi. Avukatlar, gazete yöneticileri, tüccarlar, sanayiciler, büyük toprak sahipleri ve spekülatörler hem Demokratlara, hem de Liberallere egemendi."

Jackson sıradan insana seslenebilecek tarzda liberal söyleme egemen olan ilk başkandı. Örneğin Rhode Island'da olduğu gibi giderek daha çok sayıda insan oy kullanma hakkı talep ederken ve eyalet meclisleri de bu alandaki katı çerçeveyi gevşetmeye başlamışken politik zafer için bu söylemi kullanmak bir gereklilikti. Bu dönemin bir başka araştırmacısı Rober Remini (The Age of Jackson) 1828 ve 1832 seçimlerindeki adayları inceledikten sonra şöyle diyordu:

"Jackson'ın bizzat kendisi bütün sınıflara ve bütün ülkeye dağılan geniş bir destek elde etmişti. Çiftçileri, zanaatkarları, emekçileri, serbest meslek sahiplerini ve hatta iş adamlarını etkilemişti. Ve Jackson olmadan bunların her biri emeğe karşı veya yandaş, iş adamlarına karşı veya yandaş, alt sınıflara karşı veya yandaş, orta veya üst sınıfa mensup insanlardı. Grev kırıcı olduğu ilan edilmişti (Chesapeake ve Ohio Kanalı işçilerinin ayaklanmalarını bastırmak için askeri birlikler göndermişti) ama yine de çeşitli zamanlarda hem kendisi, hem de Demokratlar örgütlü emeğin desteğini almışlardı."

Bu durum yeni politikanın belirsizliğini ortaya koyuyordu; hızlı bir gelişmenin ve potansiyel kargaşanın olduğu dönemlerde desteklerini sağlamak için alt ve orta sınıflara sesleniliyordu. İki partili sistem bu dönemde temellerine oturdu; bir isyan döneminde seçmeleri için insanların önüne iki farklı parti koymak ve biraz daha demokratik olanını seçmelerine izin vermek zekice bir kontrol tarzıydı. Amerikan sisteminde başka alanlarda da görülen örneklerinde olduğu gibi bu durum bazı komplocuların bir yolunu bularak ürettikleri bir şey değil, koşulların dayattığı ihtiyaç-

lardan doğal olarak gelişen bir modeldi. Jackson'ın yerine başkan seçilen Demokrat Martin Van Buren'i Avusturyalı tutucu devlet adamı Mettemich ile karşılaştıran Remini şöyle diyor: "Avrupa'daki devrimci kargaşayı engellemeye çalışan Metternich gibi Van Buren ve benzer politikacılar da, iki iyi örgütlenmiş ve aktif siyasi parti arasında bir iktidar dengesi yaratarak Birleşik Devletlerdeki politik huzursuzluğu aşmaya çalışıyordu."

Jacksonci düşünce, Demokratik partiye "orta sınıfın desteğini, özellikle ülkenin belkemiği olan küçük çiftçilerin desteğini" kazanarak "sağduyulu, akıllıca ve iyi düşünülmüş reformlar" yoluyla ülkede istikrarı ve kontrolü sağlamaya dayanıyordu. Yani bu reformlar öyle fazla ileri gitmeyecekti. Yirminci yüzyılda Demokratik partinin ve zaman zaman da Cumhuriyetçi partinin başarıyla uyguladığı politika buydu.

Büyümenin yarattığı sarsıntılar, ayaklanma olasılıkları çok çeşitli yeni politik kontrol biçimleri gerektiriyordu. O sıralarda kanallar yapılıyor, ülkenin bir ucundan diğerine demiryolları ve telgraf hatları döşeniyordu. 1790'da bir milyondan daha az Amerikalı kentlerde yaşarken 1840'da bu sayı 11 milyona çıktı. 1820'de New York'un nüfusu 130 bindi, 1860'a gelindiğinde bir milyon olmuştu. Ve gezgin Alexis de Tocqueville "insanların yaşam koşullarının genel eşitliğine" ilişkin hayretini ifade ederken arkadaşı Beaumont "sayılarla arası pek iyi değildir" diyordu. Jackson dönemi tarihçilerinden Edward Pessen'in işaret ettiği gibi gözlemleri gerçeklere uymuyordu. Örneğin Philadelphia'da emekçi sınıftan 55 aile harap bir apartmanda yaşıyordu; genellikle her aile bir odaya tıkışırken, ne çöpleri alınıyor, ne de tuvaleti bulunuyordu. Temiz hava alma olanağı olmadığı gibi su da yoktu. Schuylkill nehrinden kente temiz su pompalanıyordu, ama bu su zenginlerin evlerine gidiyordu.

New York'ta çöplerin içinde sokaklarda yatan yoksulları görebilirdiniz. Yoksul mahallelerde kanalizasyon yoktu, en yok-

sulların yaşadığı bodrumlara, avlulara, daracık sokaklara akıtılan pis su beraberinde tifo salgını (1837) ve tifüs salgını (1842) getiriyordu. 1832'deki kolera salgınında zenginler şehri terk etti, yoksullar kaldı ve öldü.

Bu yoksullar hükümetin politik destekçileri sayılamazdı elbette. Ama köleler ve Kızılderililer gibi, onlar da oradaydılar; olağan koşullarda görülmeyen ama ayağa kalktıklarında tehlikeli olanlar onlardı. Ama bu arada sisteme güçlü destek olan güvenilir yurttaşlar da vardı, yani iyi ücret alan işçiler ve toprak sahibi çiftçiler. Ayrıca gelişmekte olan ticaretin yarattığı beyaz yakalı kent işçileri de vardı. Thomas Cochran ve William Miller bunları şöyle anlatıyordu:

"Kumaş elbiseler giyen ve yüksek masalarda çalışan bu yeni işçi kredi alır ve borçlanırdı, istatistiklerde ve resmi kayıtlarda yeri olur, fatura kullanır, sipariş verirdi. Düzenli olarak ödemeleri yapılır, elinde biraz parası kalır ve boş zamanı olurdu. Spor karşılaşmalarına gider, tiyatro izlerdi, bankalara ve sigorta şirketlerine para yatırırdı. New York Sun veya Herald gibi ilanlarla desteklenen, polis raporları ve cinayet hikayeleriyle dolu, yükselen burjuvaziyi öven bulvar gazetelerini de bunlar okurdu..."

Bunlar Amerika'nın beyaz yakalı işçilerinin ve serbest meslek erbabının öncüleriydi; kendilerini burjuva sınıfına mensup zannedecekleri kadar para ödeniyor ve kur yapılıyor, onlar da kriz dönemlerinde burjuvaziye destek oluyordu.

Batının yerleşime açılması tarımdaki makineleşmenin yardımıyla gerçekleşiyordu. Demir pulluk toprağı sürme zamanını yarı yarıya kısaltmıştı; 1850 yılı itibariyle John Deere şirketi yılda 10 bin pulluk üretiyordu. Cyrus McCormik Chiago'daki fabrikasında yılda bin tane biçer-döver imal ediyordu. Bir adam orakla günde yaklaşık iki dönüm buğday biçerken, biçer-döver makinesiyle günde 40 dönümden fazla biçiliyordu.

Parayı otoyollar, kanallar, demiryolları her geçen gün batıya daha çok insan taşırken, batıdan doğuya da daha çok ürün gidiyordu ve bu durumda karışık ve ne olacağı önceden kestirilemeyen doğunun kontrol altına alınması giderek daha büyük önem kazanıyordu. Batının dışında da kolejler açılmaya başlandığında, Cochran ve Miller'in dikkat çektiği üzere, doğulu iş adamları "başlangıcından itibaren batılı eğitimi kontrol altına almaya karar verdiler." Massachusettsli politikacı ve ünlü hatip Edward Everett 1833'de yaptığı bir konuşmada batılı kolejlere mali destek yapılmasının yararları konusunda şöyle diyordu:

"Bostonlu herhangi bir kapitalistin, hatta New England'da çok miktarda hisse senedi olan herhangi birinin, hiç tanımadığı ve sorumluluk duymadığı birilerine karşı hak ve özgürlüklerini kullanmaya çağrıldığını düşünün... Işıkları ve bölgenin her yerindeki gerçekleri karartarak kendi mülkünüze kendinizin güvence sağlamanızı isterler, hem de arkalarında o kadar büyük güçler olmasına karşın..."

Doğunun kapitalistleri bu "kendi mülküne güvence sağlamak" işine kafayı takmışlardı. Teknoloji geliştikçe daha fazla sermaye gerekiyor, daha fazla risk alınması zorunlu oluyordu ve aynı zamanda büyük yatırımlar da istikrar istiyordu.

İnsanın ihtiyaçları doğrultusunda rasyonel bir şekilde planlanmamış ama kar hırsıyla kaotik bir şekilde hızla gelişen bir ekonomik sistemde birbirini izleyen yükseliş ve düşüşleri önleyecek bir yol gözükmüyordu. 1837'de ve ardından 1853'te ekonomide düşüşler yaşanmıştı. İstikrarı sağlamanın bir yolu rekabeti azaltmak, sektörleri örgütleyerek tekelleşmeye doğru ilerlemekti. 1850'lerin ortalarında fiyat anlaşmaları ve şirketler arası birleşmeler sıklaşma başladı; örneğin New York Central Demiryolları birçok demiryolu şirketinin birleşmesinden oluşuyordu. Amerikan Madeni Pirinç Birliği "yıkıcı rekabeti önlemek" için kurulduğunu ileri sürüyordu. Hampton County Pamuk Sanayi

Birliği ve Amerikan Demir Birliği fiyatları kontrol etmek amacıyla kurulmuştu.

Riskleri en aza indirmenin bir diğer yolu ise hükümetin geleneksel rolünü oynamasını, yani Alexander Hamilton ve ilk Kongre döneminde olduğu gibi sanayinin çıkarlarını kollamasını güvence altına almaktı. Eyalet meclisleri, başlangıçta daha özel, giderek genel düzenlemeler yaparak şirketlerin faaliyetlerini rahatça yürütmelerinin koşullarını yaratıyor ve belirli sorunlarla yüz yüze gelenlerin işbirliği yapmalarına kolaylık sağlıyordu. 1790 ile 1860 yılları arasında 2300 şirket bu gibi olanaklardan ve kolaylıklardan yararlanmıştı.

Demiryolu yatırımcıları Washington'a ve eyalet başkentlerine ceplerinde bol parayla ve hisse senetleriyle gidiyor, kamu arazileri üzerinden yeni geçişler açılmasını sağlıyorlardı. 1850 ile 1857 yılları arasında demiryolları döşemek üzere kamu arazileri üzerinde 100 milyon dönümden fazla toprağı para ödemeksizin aldılar; ayrıca bonolarla eyalet meclislerinden de kendilerine milyonlarca dolar borç kaynağı yarattılar. LaCrosse ve Milwaukee demiryolu şirketleri 1856 yılında Wisconsin'de 56 eyalet meclisi üyesine, dokuz senatöre ve valiye 900 bin dolarlık hisse senedi dağıtarak dört milyon dönüm araziye ücretsiz sahip oldular. İki yıl sonra demiryolları battı ve hisse senetlerinin hiçbir değeri kalmadı.

Doğuda atölye sahipleri güçlendi ve örgütlendi. 1850 yılı itibariyle "Birlikler" adı verilen 15 Bostonlu aile, Birleşik Devletler'deki pamuk sanayinin yüzde 20'sini, Massachussetts'deki sigorta şirketlerinin yüzde 39'unu ve Boston'daki bankaların yüzde 40'ını kontrol ediyordu.

O yıllarda okul kitapları kölelik üzerine tartışmalarla doluydu, ama İç Savaş'ın hemen öncesinde ülkeyi yönetmekte olan adamların en başta gelen önceliği, köleliğe karşı hareket değil para ve kardı. Cochran ve Miller şöyle diyordu:

"Kuzeyin kahramanı Webster'di, Emerson, Parker, Garrison veya Phillips değil; ithalat-ihracatçı, arazi spekülatörü, şirketlerin avukatı ve Boston 'Birlikler' ailesinin politikacısı olarak Webster, Hamilton'ın tahtının varisiydi. 'Hükümetin en büyük amacı ülkede mülkiyeti, ülke dışında da saygınlık ve güveni korumaktır' diyordu. Bunlar için birlik vaazları veriyor, bunlar için kaçak kölelerin peşinden koşuyordu."

Bostonlu zenginler ise şöyle tasvir ediliyordu:

"Beacon Hill'de lüks ve şatafat içinde yaşarken ve çevrelerinden pul koleksiyonu yaptıkları veya sanat ve kültüre ne kadar düşkün oldukları için takdir görürken, State Street'te alışveriş yapıyorlar ve bu arada ustabaşıları fabrikalarını yönetiyor, müdürleri demiryollarını işletiyor, emlakçileri su kaynaklarını veya gayri menkullerini pazarlıyordu. Tam anlamıyla görünmeyen patronlardı. İşçi semtleriyle hiçbir ilişkileri olmadığı için ne işçilerin şikayetlerini duyuyor, ne de içinde yaşamak zorunda bırakıldıkları koşulların yarattığı dertleri, hastalıkları, sıkıntıları görüyorlardı. Kent merkezindeki yaşam sanat, edebiyat, eğitim, bilimdi; işçi semtlerinde ise çocuklar anneleri ve babalarıyla birlikte işe gidiyorlar, birisinin sadece kendine ait bir yatağa sahip olması az rastlanan bir lüks olarak değerlendiriliyor, okul ve doktor ise bir vaat olmaktan ileri gitmiyordu."

Vaiz Theodore Parker durumu şöyle özetliyordu: "Bugün bu ülkenin en büyük gücü paradır."

Siyasal istikrarın sağlanması ve ekonominin kontrol altına alınması girişimleri pek başarılı olmuyordu. Yeni sanayileşme, kalabalık kentler, fabrikalarda geçen uzun çalışma saatleri, fiyatların yükselmesine ve insanların işlerini kaybetmesine yol açan ani ekonomik krizler, yiyecek ve suyun olmayışı, dondurucu kışlar, kavuran yazlar, salgın hastalıklar, çocuk ölümleri; tüm bunlar zaman zaman yoksulların tepkisine neden oluyordu. Bazen zenginlere karşı kendiliğinden, örgütsüz ayaklanmalar pat-

lak veriyordu. Bazen kızgınlık siyahlara karşı ırkçı öfkede, Katoliklere karşı dinsel çatışmalarda, göçmenlere karşı yerlilerin tepkisinde ifadesini buluyordu. Bazen de örgütlü protestolara ve grevlere dönüşüyordu.

"Jacksoncı Demokrasi" sisteme destek için bir konsensüs yaratmaya çalışarak sistemi güvence altına almak istiyordu. Siyahlar, Kızılderililer, kadınlar ve yabancılar açıkça konsensüsün dışındaydılar. Ama bu arada beyaz emekçilerin birçoğu da kendilerini bu konsensüsün dışında görüyordu.

İşçi sınıfının o yıllardaki -ve diğer yıllardaki- bilincinin ulaştığı boyutlar tarihte kayıptır, ancak bazı parçalar kalmıştır; ama bunlar bile emekçilerin o sessizliğinin altında ne kadar önemli bir birikimin yattığını göstermesi bakımından şaşırtıcıdır. 1827'de "Philadelphia İşçilerine ve Zanaatkarlarına Nutuk" kayda alınmış, "Cahil bir işçi" imzasıyla, muhtemelen genç bir ayakkabı işçisi tarafından yazılmıştı ve şöyle diyordu:

"Her açıdan kendimizi baskı altında buluyoruz; başkalarının keyif içinde yaşaması, her türlü konfordan yararlanması için çok çalışıyoruz ama bunun çok küçük bir parçasından yararlanıyoruz ve bu bile toplumun bugünkü koşullarında işverenlerin isteğine bağlı..."

İlk feministlerden ve ütopik sosyalistlerden biri olan İskoçyalı Frances Wright 1829 yılının 4 Temmuz töreninde tüm şehirdeki işçi dernekleri birliğinin katılacağı bir toplantıda konuşma yapmak üzere Philadelphialı işçiler tarafından davet edildi. Wright devrimin "ülke sanayinin çocuklarını ve kızlarını açlıkla, yoksullukla, yoksunlukla, hastalıkla, aşağılamayla mahvetmek için mi yapıldığını..." soruyordu. Acaba yeni teknoloji insan emeğinin değerini azaltıp, insanları makinenin bir uzantısı haline getirirken, çocuk emekçilerin de aklını ve vücudunu sakatlamıyor muydu?

Aynı yılın sonlarına doğru Workingman's Advocate gazetesi-

nin editörü, bir matbaacı, George Henry Evans, "Emekçilerin Bağımsızlık Bildirisi"ni kaleme aldı. Listesinde ortaya koyduğu "gerçekleri samimi ve tarafsız" yurttaşların dikkatine sunuyordu:

"1. Vergi toplama yasaları en çok toplumun bir sınıfı üzerinde yoğunlaşıyor...

3. Özel şirketlerle ilgili yasaların tümü tek yanlı ve toplumun bir sınıfını diğer bir sınıf aleyhine kolluyor...

6. Yasalar, yeterince zengin olmayan ve "yaşama hakkı, özgür ve mutlu olma hakkı"nı elde etmek için eşit olanaklara sahip olmayanların onda dokuzunu politik yapının dışına sürüyor... Toprak sahiplerini kiracılara karşı koruyan yasa sayısız örnekten sadece biridir..."

Evans, "yetişkin olan herkesin eşit mülkiyete sahip olması gerektiğine" inanıyordu.

1834'de Boston'da kent çapında örgütlenmiş bir sendika, Charlestown'dan makinistler ve Lynn'den kadın ayakkabı işçileri Evans'ın kaleme aldığı bildiriyi destekliyordu:

"Belirli bir sınıfa diğer yurttaşlara kıyasla özel ayrıcalıklar tanıyan yasaların uygunsuz ve bu bildirinin başlıca prensiplerini doğruladığını düşünüyoruz... İyi bir öğretim veren kamu eğitimi sistemimiz sadece zenginler tarafından ulaşılabilir durumdayken ortak okullarımız ise son derece zayıf donanımlıdır... Böylece daha çocuklukta bile yoksullar kendilerinin daha aşağı görüldüğünü kabullenmeye zorlanmaktadır..."

Most Uncommon Jacksonians adlı kitabında Edward Pessen şöyle diyor: "Jacksoncı emek hareketinin liderleri radikaldiler... Amerikan toplumunun sosyal çatışma içinde acı çektiğine, kitlelerin sefaletiyle yozlaştığına ve Amerikan yaşam tarzının her alanına egemen olan elitin gücünü özel mülkiyetten aldığına inanan adamlar başka nasıl tanımlanabilir?"

O zamanlardaki başkaldırının önsözü geleneksel tarih tarafından kaydedilmemiştir. Örneğin 1835 yazında Bank of Mary-

land batıp müşterilerinin paraları gittiğinde Baltimore'daki isyan bunlardan biridir. Büyük bir dolandırıcılığın yapıldığına inanan büyük bir grup bankayla birlikte çalışan resmi görevlilerin pencerelerini aşağı indirmeye başladı. İsyancılar bir evi yakıp yıktığında saldırıya geçen milislerin açtığı ateşle yirmi kişi öldü, yüz kişi de yaralandı. Ertesi akşam başka evler saldırıya uğradı. Olaylar dönemin önemli gazetelerinden Niles Weekly Register'de şöyle veriliyordu:

"Geçen akşam (Pazar) hava kararkdığında Reverdy Johnson'ın evi yeniden saldırıya uğradı. Şimdi hiç karşı koyan olmadı. Birkaç bin kişinin olaya katıldığı sanılıyor. Kısa sürede eve girilerek mobilyaları ve çok pahalı hukuk kitapları kütüphanesi dışarı çıkarıldı ve evin önünde ateşe verildi. Evin içinde ne varsa dışarı çıkarılarak alevlerin içine atıldı. Mermer revak ve ön duvarın büyük bir bölümü saat 11'de yerle bir edilmişti... Belediye başkanı Jesse Hunt'ın evine doğru ilerlediler, kapıyı kırarak içeri daldılar, mobilyaları dışarı çıkartıp kapının önünde yaktılar..."

Bu yıllar esnasında işçi sendikaları oluşuyordu. Ticareti engellemek için gizlice kuruldukları gerekçesiyle mahkemeler sendikaları yasadışı ilan ediyordu; New York'ta 25 üyesi bulunan Usta Terziler Toplumsal Birliği "ticareti engellemek için gizli kuruluş, ayaklanma, saldırı, dövme" gibi gerekçelerle suçlu bulunmuştu. Para cezasına hükmeden yargıç şöyle diyordu:

"Hukukun ve özgürlüğün bu kutsal topraklarında ilerleme yolu herkes için açıktır... Her Amerikalı bilir ya da bilmelidir ki, yasalardan daha iyi dostu olamaz ve kendisini korumak için yapay birleşmelere ihtiyacı yoktur. Bunlar yabancı kaynaklıdır ve esas olarak yabancılar tarafından savunulduğuna da inanıyorum."

Bu karar üzerine şehirde şöyle bir bildiri dolaşmaya başladı:

"ZENGİNLER YOKSULLARA KARŞI!

Aristokrasinin maşası Judge Edwards halka karşıdır! İşçiler, emekçiler! Özgürlüğünüze ağır bir darbe indirildi!... İşçilerin ücretlerinin belirlenmesi konusunda hiçbir hakları olmadığını ya da bir başka ifadeyle, yoksulların isteklerinin sadece zenginlerin keyfine kaldığını, çarpıcı bir örnekle ortaya koydular."

Şehir parkında toplanan 27 bin kişi mahkeme kararını protesto etti ve bir Haberleşme Komitesi seçti; bu komitenin çalışmalarının sonucunda, üç ay sonra New York eyaletinin çeşitli şehir ve kasabalarındaki işçiler ve çiftçilerin seçtiği temsilcilerle bir Zanaatkarlar, Çiftçiler ve İşçiler Meclisi toplandı. Utica'da toplanan meclis mevcut siyasal partilere karşı bir Bağımsızlık Bildirisi yayımladı ve bir Eşit Haklar Partisi kurdu. Yönetime kendi adaylarını getirmişlerdi ama istedikleri değişikliklerin oy sandığıyla olacağına pek güvenmiyorlardı. Hareketin en büyük hatiplerinden Seth Lutherbir 4 Temmuz toplantısında şöyle konuşuyordu: "İlk önce oy sandığını deneyeceğiz. Eğer haklı amaçlarımıza ulaşmamıza bir faydası olmazsa, bir sonraki ve son adımımız mermi sandığı olacaktır."

1837 yılında patlak veren kriz birçok şehirde toplantılar ve gösteriler yapılmasına neden oldu. Bankalar madeni parayla ödemeleri durdurmuşlardı, çıkardıkları kağıt paralar için nakit para ödemeyi reddediyorlardı. Fiyatlar yükselmişti, emekçiler yiyecek almakta zorlanıyorlardı; 5.62 dolardan satılan bir fıçı un 12 dolara çıkmıştı. Domuz etinin fiyatı yükselmişti. Kömürün yükselmişti. Philadelphia'da düzenlenen bir mitinge 20 bin kişi katıldı ve birisi Başkan Van Buren'e şu mektubu göndermişti:

"Bu akşam üzeri şimdiye kadar gördüğüm en büyük miting Independence Square'de toplandı. Dün ve önceki gece bütün şehre yapıştırılan afişlerle mitingin çağrısı yapılmıştı. Genellikle bu gibi eylemlere öncülük edenlerle işbirliği olmaksızın, tasarlanması ve gerçekleştirilmesi tümüyle emekçi sınıflar tarafından yapıldı. Mitingin yöneticileri ve konuşmacıları da emekçilerdi... Miting bankalara karşı gerçekleştirildi."

New York'ta Eşit Haklar Partisi üyeleri (genellikle Locofocos deniyordu) de bir miting çağrısı yaptılar: "Ekmek, Et, Kira ve Yakıt! Bunların fiyatları düşürülmelidir! İster yağmur yağsın, ister güneş açsın, öğleden sonra saat 4'te, Pazartesi akşam üzeri parkta buluşacağız... Tekellere ve soygunculara karşı olan herkes davetlidir." Bir New York gazetesi, The Commercial Register, miting ve sonrasına ilişkin şunları yazıyordu:

"Saat 4'te Belediye Binası önünde binlerce kişi toplandı... Konuşmacılardan biri, en büyük un imalatçılarından Mr. Eli Hart'a halkın öfkesini güçlü bir şekilde dile getirdi... 'Dostlarım' dedi, 'şu anda Mr. Hart'ın deposunda 53 bin fıçı un var; haydi hep birlikte gidelim ve ona fıçı başına sekiz dolar önerilim, kabul etmezse...' Kalabalığın büyük bir bölümü Mr. Hart'ın deposuna doğru harekete geçti... orta kapı zorlanarak kırıldı ve yirmi, otuz kadar un fıçısı dışarıya yuvarlandı ve kapakları açıldı. Tam bu sırada Mr. Hart bir grup polisle olay yerine geldi. Kalabalığın Dey Street'teki bölümü polislere saldırdı, fıçıların kapaklarını üzerlerine fırlattılar... Düzinelerce, belki de yüzlerce un fıçısı depodan sokağa çıkarıldı, pencerelerden dışarı fırlatıldı... Binlerce kilo buğday, beş yüz fıçı kadar un hınçla, öfkeyle ve aynı zamanda komik bir şekilde yağmalandı. En aktif olanlar yabancılardı; gerçekte mitinge katılanların büyük bir bölümü yabancıydı ve ayrıca yaklaşık beş yüz kişilik başka bir topluluk bir kenarda duruyor, olanları seyrediyordu. Fıçıları kıran ve buğdayları dağıtanlar arasında oldukça fazla sayıda kadın da vardı; savaştaki ölülerin başına üşüşen akbabalar gibiydiler; beraberlerinde getirdikleri kutuları ve sepetleri unla, buğdayla doldurarak gidiyorlardı... Gecenin karanlığı çöktüğünde yağma hala devam ediyordu; daha güçlü polisler gelinceye kadar da durmadı, kısa bir süre sonra da askeri birlikler olay yerine ulaştı..."

Bu, 1837'deki Un Ayaklanması idi. O yılki kriz sırasında sadece New York'ta 50 bin kişi işsiz kaldı, ki bu tüm işçilerin üç-

te birini oluşturuyordu. Yine New York eyaletinin toplam 500 bin kişilik nüfusunun 200 bini bir gözlemcinin ifadesiyle "umutsuz bir sefalet içinde" yaşıyordu.

Ülkenin büyüdüğü, kentlerin kalabalıklaştığı, çalışma koşullarının kötüleştiği, yaşam koşullarının dayanılmaz hale geldiği ve ekonominin bankerlerin, spekülatörlerin, toprak sahiplerinin ve tüccarların elinde olduğu bu dönemde, yani 19. yüzyılın ortalarında meydana gelen gösterilerin, ayaklanmaların, örgütlü veya örgütsüz, şiddete dayalı veya barışçı eylemlerin tam olarak kayıtları yoktur.

1835'de Philadelphia'da 50 kadar sendika örgütlenmiş bulunuyordu ve 10 saatlik işgünü için başarılı bir genel grev düzenlendi; fabrika işçilerinin, mücellitlerin, kuyumcuların, kömür işçilerinin, kasapların, marangozların katıldığı bu genel grevin ardından Pennsylvania ve diğer eyaletlerde işgününün 10 saat olması yasal olarak kabul edildi. Bununla birlikte işverenler işçileriyle yaptıkları sözleşmelerde daha uzun süre çalışma için de anlaşabileceklerdi.

1840'ların başlarında, çoğunluğu evlerde parça başı iş yapan İrlandalı göçmenler olan dokumacılar daha yüksek ücret talebiyle iş bıraktılar ve kendilerine katılmayan işçilerin evlerini basarak işlerini tahrip ettiler. Bir şerifin yönetimindeki milisler bazı grevcileri tutuklamaya kalkıştı ama eski model tüfeklerle ve sopalarla silahlanmış 400 kadar dokumacı bu girişimi engelledi.

Ancak kısa bir süre sonra İrlandalı Katolik dokumacılarla Amerikan doğumlu Protestan kalifiye işçiler arasında dinsel sorunlarla ilgili anlaşmazlık patlak verdi. Mayıs 1844'te Philadelphia'nın bir banliyösü olan Kensington'da Protestan-Katolik çatışması meydana geldi; yerli (göçmen karşıtı) saldırganlar komşuları dokumacıların işyerlerini tahrip ettiler ve bir Katolik kilisesine saldırdılar. Bir süre sonra orta sınıf politikacılar her grubu değişik partilere yönlendirdiler; Amerikalılar Cumhuri-

yetçi partiye, İrlandalılar ise Demokratik partiye kayarken böylece parti politikaları ve dinsel sorunlar sınıf çatışmasının yerini alıyordu.

Kensington Ayaklanmalarını inceleyen tarihçi David Montgomery'ye göre tüm bunların sonucu Philadelphia işçi sınıfının parçalanması oldu. Bu ise "tarihçiler için sınıf çatışmasının olmadığı bir toplum yanılsaması yarattı", oysa gerçekte 19. yüzyıl Amerikasındaki sınıf çatışmaları, "sanayileşmiş dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen şiddetteydi."

Patates ekiminin hüsranla sonuçlanması üzerine açlıktan kırılan İrlandalılar eski gemilere doluşarak kitleler halinde Amerika'ya göç ediyorlardı. Bu gemilerin öyküleri daha önce siyahları ve onlardan sonra Almanları, İtalyanları, Rusları Amerika'ya taşıyan gemilerden çok farklı değildi, ancak bazı ayrıntılarda değişiklikler görülüyordu. İşte İrlanda'dan yola çıkarak Amerika'ya gelen ve Kanada sınırındaki Grosse Isle'da karantinaya alınan bir geminin öyküsü:

"İrlanda'nın Cork limanından yola çıkan 'Urania' adlı gemi 18 Mayıs 1847'de Grosse Isle'da karantinaya alındı. Gemideki birkaç yüz göçmen hasta ve deniz tutmasından ölmek üzereydi. O yıl İrlanda'dan Amerika'ya gelen gemiler arasında veba salgını görülen ilk gemi buydu. O zamana kadar aynı güzergahı izleyerek gelen tam 84 gemide tifus, açlık ve deniz tutmasıyla bağlantılı çeşitli hastalıklar görülmüştü ama altı veya sekiz hafta içinde göçmenlerin karaya çıkmasına izin verilmişti...

"Her yaştan umutsuz insanlarla aşırı bir şekilde kalabalık ve ayrıca öldürücü bir salgın hastalığın pençesindeki bir göçmen gemisinde bu karantina sırasındaki acı ve dehşeti gözünüzün önüne getirebilir misiniz? Tayfalar yorgunluk ve umutsuzluktan, ayrıca vebanın korkusundan bir şey yapamaz durumdaydı... Zavallı yolcular ne kendilerine, ne de birbirlerine yardım edebilecek ve güvenebilecek durumdaydı; en az yarısı hastalığın değ-

şik düzeylerinde kıvranıyordu, bazıları ölmüş, birçoğu ise ölmek üzereydi. Bu sefalet koşullarında hastalık diğerlerine de sıçrıyordu, çocukların ağlamaları, hastaların iniltileri arasında gemi tam bir ölüm ve ıstırap teknesiydi!

"... adada barınacak doğru düzgün bir yer yoktu... Bazı küçük kulübeler hemen bu zavallı insanlar tarafından doldurulduu... Yüzlercesi sahildeki çamurların ve kayaların üzerine serildi... Birçoğu bu ölüm sahilinde son nefesini verirken içinde yüzdükleri sümük deryasından kendilerini kurtarabilecek gücü gösterememişti...

"Grosse Isle adasındaki karantina uygulaması 1 Kasıma kadar sürdü. Bu çıplak adacık, o yıllarda Amerika'ya göç etmek için yola çıkan 10 bin kadar İrlandalının son durağı ve mezarı oldu..."

Kendileri de yoksul ve umutsuz bu yeni İrlandalı göçmenlerin siyah kölelerin dostu olmasında şaşılacak bir şey yok aslında. Oysa giderek dikkatleri üzerine toplayan, ülkedeki toplumsal çatışmaların başlıca öznesi olan siyahların içinde bulunduğu kötü durum işçi sınıfı militanlarının pek umurunda değildi. Kongre'ye seçilen New Yorklu bir işçi sendikası lideri, Ely Moore, Temsilciler Meclisi'nde ırk ayrımcılığına son verilmesini öneren karar tasarılarına karşı çıkıyordu. Irkçı düşmanlık duyguları sınıf mücadelesini engellemek için kolayca kullanılabiliyordu.

Ama öte yandan, beyaz bir ayakkabı imalatçısı, 1848 yılında Awl gazetesindeki bir yazısında Lynn'deki ayakkabı işçilerine şöyle sesleniyordu:

"... üç milyon kardeşimizi eli kolu bağlı bir şekilde tutan bir ordudan başka bir şey değiliz... Bunker Hill anıtının gölgesinde yaşarken insanlık adına haklarımızı istiyoruz ama bu arada o haklardan başkalarının da yararlanmasını istemiyoruz, çünkü derileri siyah! Tanrının çok kızgın olduğu bir anda, bizi bir bar-

dak acı alçaklık içmeye zorlayarak cezalandırdığından hiç kuşkum yok!"

Kent yoksullarının öfkesi, sık sık dini veya milli sorunlarla bağlantılı şiddet eylemleri olarak ifadesini buluyordu. 1849'da, çoğunluğu İrlandalı olan bir grup New York'taki Astor Place Opera House'u basarak dağıttı; olayın ilginç yanı şu ki, o sırada İngiliz aktör William Charles Macready bu binada Macbeth operasını oynarken Amerikalı aktör Edwin Forrest da bir başka yerde aynı operayı sahneliyordu. Kalabalık "Aristokrasinin çatısını başına yıkın" diye bağırarak tuğlalar fırlatıyordu. Milisler çağrıldı ve meydana gelen olaylarda yaklaşık iki yüz kişi öldü veya yaralandı.

1857'de bir ekonomik kriz daha oldu. Demiryollarının ve fabrikaların yayılması, göçün artması, hisse senetleri ve bonolarda spekülasyonun yükselmesi, hırsızlık, yozlaşma... hoyratça bir büyümeyi ardından da çöküşü getirdi. Bu yılın Ekim ayında 200 bin kişi işsiz kalmıştı, son zamanlarda gelen göçmenler ise doğu limanlarına yığılmış Avrupa'ya geri dönmenin bir yolunu bulmaya çalışıyordu. The New York Times gazetesi şöyle yazıyordu:

"Liverpool'a giden her gemi şu sıralarda taşıyabileceği en fazla yolcuyu alarak denize açılıyor ama bu arada parası olmayanlar da kaçak binmenin bir yolunu arıyor."

New Jersey, Newark'da gösteri yapan binlerce kişi belediyeden iş istiyordu. New York'ta ise aşağı Manhattan'da Tompkins Meydanı'nda toplanan 15 bin kişi, buradan Wall Street'e doğru yürüyüşe geçti, Borsa binasının etrafında bir tur atarken 'İş istiyoruz!' diye bağırıyorlardı. O yaz New York'un kenar mahallelerinde çatışmalar ve ayaklanmalar görüldü. Beş yüz kişilik bir grup tabancalar ve tuğlalarla polisi bastılar. Ekmek ve iş isteyen ve zaman zaman dükkanları yağmalayan işsiz grupları sokaklarda dolaşıyordu. Kasımda bir grup Belediye Binasını işgal etti, ancak askeri birliklerden yardım istenerek dışarı çıkarılabildiler.

1850'de ülkenin 6 milyonluk işgücünün yarım milyonu kadındı; 330 bini ev işlerinde çalışıyordu, 55 bini ise öğretmendi. Fabrikalarda çalışan 181 bin kadının yarısı ise tekstil atölyelerinde çalışıyordu.

Çalışan kadınlar örgütlendiler. İlk kez 1825'de kendi başlarına greve gittiler; bu ilk kadın grevinin kahramanları New York'taki Birleşik Terziler'di ve ücretlerinin artırılmasını talep etmişlerdi. Büyük atölyelerde çalışan kadınların ilk grevi 1828'de New Hamsphire'da, Dover'de gerçekleştirildi; yüzlerce kadın afiş ve pankartlarla yürüyüş yaptı. İşe geç kalmaya para cezası getiren ve verilen iş üzerine tartışmayı yasaklayan yeni çalışma kurallarını protesto ediyor ve kilisenin duruma müdahale etmesini istiyorlardı. İşyerlerine dönmeye zorlandılar, talepleri karşılanmadı ve liderleri işten atılarak işverenlerin 'kara liste'sine alındı.

Yine New Hampshire'da, Exeter'de kadın atölye işçileri greve gitti, çünkü ustabaşılar saatleri geri alarak daha fazla çalışmalarını sağlıyordu. Grev başarılı oldu; şirket yöneticileri ustabaşıların saatlerini doğru ayarlayacağına söz verdiler.

Genç kızların fabrikalarda çalıştıkları ve orta yaşlı kadınların gözetimindeki koğuşlarda yatıp kalktıkları "Lowell sistemi" başlangıçta karlı, toplumsal olarak uygun ve kızlar için de evden ve ev işlerinden iyi bir kaçış yolu gibi göründü. Ünlü ve zengin Lowell ailesinden adını alan Massachussets'teki Lowell kasabası bu sistemi ilk kez tekstil atölyeleri için geliştirdi. Ama sıkı kurallara ve düzene bağlanan koğuşlar bir tür hapishaneye döndü. Saat sabah dörtte kaldırılan kızlar akşam 7.30'a kadar çalıştırılıyor ve yemek olarak da genellikle ekmekle et suyu veriliyordu.

Böylece Lowell kızları örgütlendiler, kendi gazetelerini çıkarmaya başladılar. Çok kötü aydınlatılan ve havalandırması olmayan, yazın dayanılmaz sıcak, kışın ise soğuk ve rutubetli ça-

lışma yerlerinin ve koşullarının iyileştirilmesini istiyorlardı. 1834'te ücretlerden bir kesinti olması üzerine Lowell kızları greve gittiler; "Birlik kuvvettir. Birliğimizi ve emeğimizi koruyacağız, doğal haklarımızdan da vazgeçmeyeceğiz..." diyorlardı. Ancak yerlerine başkalarının alınacağı tehdidiyle daha düşük ücretlere razı olarak işlerine dönmek zorunda kaldılar. Liderleri ise atıldı.

Bir dahaki sefere daha iyisini yapmaya kararlı olan kızlar, "Fabrika Kızları Birliği" adı altında örgütlendiler ve 1836'da 1500 kız koğuş kiralarının artırılmasına karşı yine greve gittiler. Fabrikada çalışan 11 yaşında bir kız, Harriet Hanson olanları daha sonra şöyle anlatıyordu:

"Aşağı kattaki bölümlerden birinde çalışıyordum ve kızların toplanarak grev üzerine konuşmalarına tanık oldum. Söylenenleri sadece dinliyor ve şirketin yapabileceği 'baskılar' konusunda edilen lafları daha da iyi anlamaya çalışıyordum. Doğal olarak grevcilerin yanında yer aldım. Kararlaştırılan gün geldiğinde önce üst kattaki bölümler işi bıraktı ve hızla diğer bölümler de eyleme katılınca fabrika bir anda durdu. Ondan sonrasında ise kızlar şaşkın ve ne yapacaklarını bilemez bir şekilde duruyorlardı... Onca konuşma ve karardan sonra dışarı çıkamayacaklarını düşünmeye ve sabırsızlanmaya başlamıştım; ve öne çıkarak çocukça bir saflıkla bağırdım, 'Ne yaptığınız umurumda değil, başkası ne yaparsa yapsın ben dışarı çıkıyorum' diyerek fabrikanın dışına doğru yürümeye başladım ve baktım ki, diğerleri de arkamdan geliyordu. Arkamdaki uzun sırayı gördüğümde hayatımda hiç bu kadar gurur duyduğumu hatırlamıyordum..."

Grevciler Lowell sokaklarında yürüyüş yaparak şarkılar söylediler. Bir ay dayandılar ama sonunda paraları tükendi, koğuşlardan çıkarıldılar ve birçoğu işe geri döndü. Liderler yine kovuldu; aralarında koğuşlardan birinin yöneticisi olan Harriet Hanson'ın annesi de vardı; dul kadın kızın greve katılmasından dolayı suçlanıyordu.

Direnişler devam etti. Yine Lowell'deki bir fabrikada 89 kadın işçi "yetersiz", "dik başlı", "uygunsuz", "bozguncu" gibi gerekçelerle işten atılıyordu. Oysa bu arada kızlar da daha temiz havanın olduğu yerlerde çalışmak ve daha güvenli bir yaşam sağlamak için ne yapabileceklerini tartışıyorlardı.

New Hampshire'da 500 erkek ve kadın işçi Amoskeag Manufacturing Company'ye dilekçe vererek yeni bir fabrikanın yapımına yer açmak için ağaçların kesilmemesini istediler. Şöyle diyorlardı: "Bu güzel ağaçlar bir zamanlar burada yaşayan Kızılderililerin seslerini Merrimack Nehrinin kıyılarında dolaşan kartalların çığlıklarını hatırlatıyor, oysa onların yerine gelecek makinelerin homurtusu sanayinin yol açtığı acıları hatırlatacak."

1835'de 20 atölye, işgününün on üç buçuk saatten on bir saate indirilmesi, şirketin alışveriş kağıtları yerine nakit para ödenmesi ve işe geç kalmalar nedeniyle kesilen para cezalarına son verilmesi için greve gittiler. 500 çocuk ve yetişkin greve çıktı ve altı hafta sürdü. Grev kırıcılar getirtildi ve bazı işçiler çalışmaya döndüler ama sonuçta grevciler kazandı ve işgünü 12 saate inerken cumartesi günleri ise dokuz saat çalışılacaktı. 1835 ve ertesi yıl içinde Birleşik Devletlerin doğu yarısında 140 grev meydana gelmişti.

1837 paniğini izleyen kriz 1845'de Lowell'de Kadın Emeği Reform Birliği'nin kurulmasına yol açtı; bu birlik Massachussetts eyalet meclisine binlerce dilekçe göndererek işgününün on saate indirilmesi için kampanya açtı. Sonuçta ülkede ilk kez bir yönetici organın emeğin içinde bulunduğu koşulları araştırması kabul edildi ve meclis konuyla ilgili olarak işçileri dinlemeye karar verdi. Eliza Hemingway eyalet meclisi komitesi önünde yaptığı konuşmada, güneş doğmadan yanmaya başlayıp, güneş battıktan sonra da yanmaya devam eden petrol lambalarından yayılan gazlar nedeniyle işyerlerinde nefes alamaz durumda olduklarını anlattı. Judith Payne ise atölyelerdeki çalışma koşulla-

rının yol açtığı hastalıklarından söz etti. Ama işverenlerin gereken önlemleri almasından sonra atölyeleri ziyaret eden meclis komitesi hazırladığı raporda şöyle diyordu: "Komite ziyaretinden çok tatmin olmuştur; genel düzen, iç yerleşim ve atölyelerin iç ve dış görünümü meclis eliyle çözülmesi gereken herhangi bir sorun taşımıyor."

Raporu protesto eden Kadın Emeği Reform Birliği bir sonraki seçimde komite başkanının seçilmemesini sağlamak için etkili bir kampanya yürüttü ve kadınların oy kullanma hakkı olmamasına karşın başkanın seçilmemesini sağladı. Bununla birlikte atölyelerdeki koşulların değiştirilmesi için fazla bir şey yapılamadı. 1840'ların sonlarına doğru New England'ın kırsal bölgelerinden gelerek atölyelerde çalışan kadınlar ayrılmaya başladılar ve yerlerini İrlandalı göçmenler aldı.

Rhode Island, Connecticut, New Jersey, Pennsylvania gibi eyaletlerde fabrikaların etrafında gelişen şirket kasabaları göçmen işçilerle yaptıkları sözleşmelerde ailedeki herkesin bütün bir yıl boyunca çalışması için anlaşıyorlardı. Bu işçiler şirkete ait evlerde kirayla oturuyor, para yerine şirkete ait mağazalardan alışveriş yapmalarına olanak veren kuponla ücretlerini alıyor ve çalışmalarından memnun kalınmadığı anda kovuluyordu.

New Jersey, Paterson'da bir dizi atölye grevlerinin ilki çocuklar tarafından başlatıldı. Şirket çocukların öğlen yemeğini saat 12.00'den öğleden sonra 1.00'e kaydırınca işi bırakarak yürüyüşe geçtiler, anne-babaları da kendilerini destekledi. Kasabadaki diğer işçiler de çocuklara katıldı ve grevi 10 saatlik işgünü için bir mücadeleye çevrildi. Ancak bir hafta sonra milisleri çağırmakla tehdit eden işveren çocukların işe dönmelerini sağladı ve liderleri atıldı. Kısa bir süre sonra da yeni sorun çıkmasını önlemek isteyen şirket yemek saatini yeniden 12.00'ye çekti.

İç Savaş öncesinde Birleşik Devletlerdeki en büyük grevi başlatanlar ise Massachussetts'de, Boston'ın kuzeydoğusunda

bir fabrika şehri olan Lynn'deki ayakkabı işçileri oldu. Lynn fabrikalarda dikiş makinesi kullanılarak ayakkabı zanaatkarlarını tasfiye eden sürecin öncüsü olmuştu. Lynn'deki fabrika işçileri 1830'larda örgütlenmeye başladılar ve daha sonra da militan bir işçi gazetesi olan Awl gazetesini çıkardılar. 1844'te, Marx ve Engels'in Komünist Manifesto kitabı yayımlanmadan dört yıl önce Awl şunları yazıyordu:

"Toplumun üreten ve üretmeyen sınıflar olarak bölünmesi ve değerin ikisi arasında eşitsiz bir şekilde paylaşılması bizi bir diğer bölünmeye götürüyor: Sermaye ve emek... emek artık bir meta haline geliyor... Çıkarların uzlaşmaz çelişkisi ve karşıtlığı toplumun içinde ortaya konuyor; sermaye ve emek karşıt güçlerdir."

1857 yılındaki ekonomik kriz ayakkabı sektörünü bir durgunluğun içine sürükledi Lynn işçileri işlerini kaybettiler. Makineyle dikişin işçilerin yerini almasına zaten bir öfke vardı. Fiyatlar yükselirken ücretler ise giderek düşüyordu ve 1859 sonbaharı geldiğinde erkekler haftada 3 dolar, kadınlar ise bir dolar alıyordu ve günde 16 saat çalışıyorlardı.

1860 başında yeni kurulan İşçiler Birliği ücretlerin artırılması için bir miting çağrısı yaptı. İşverenlerin komiteleriyle görüşmeyi reddetmeleri üzerine Washington'ın doğum gününde greve gitmek için çağrıda bulundular. O sabah Lyceum Hall'da toplanan üç bin ayakkabı işçisi, greve katılmayanların isimlerini saptayacak, şiddete karşı önlemler alacak ve tamamlanmamış ayakkabıların başka yerlere gönderilerek bitirilmesini engelleyecek 100 kişilik bir komite seçti.

Birkaç gün içinde New England'daki diğer ayakkabı işçileri de greve katıldı; ardından Massachussetts'deki kasabaların yanı sıra New Hampshire ve Maine'deki ayakkabı imalatıyla uğraşan bütün kasabalar birbiri ardına greve çıktılar. Bir hafta içinde İşçiler Birliği 25 şehirde örgütlenmiş ve 20 bin ayakkabı işçisi

greve çıkmıştı. Olayı haber veren gazetelerin başlıkları şöyle yazıyordu: "Kuzeyde devrim", "New England işçileri arasında ayaklanma", "Sermaye ile emek arasında çatışma başlıyor."

Bin kadar kadın ve beş bin erkek pankartlar ve Amerikan bayrakları taşıyarak bir tipi sırasında Lynn sokaklarında yürüyüş yaptılar. Kadın ayakkabı yapıştırıcıları ve dikişçileri greve katıldılar ve kendi kitlesel mitinglerini gerçekleştirdiler. New York Herald gazetesinin bir muhabiri onlar için şöyle yazıyordu: "İlk Fransız Devrimi'ne katılan sevimli kadınları hatırlatan bir tarzda patronlara saldırıyorlar." Büyük bir Kadınlar Alayı örgütleyerek ve şu pankartları taşıyarak sokaklarda yürüyüşe geçtiler: "Amerikan Kadınları Köle Olmayacak... Fizik Olarak Zayıf Ama Moral Olarak Güçlüyüz... Haklarımız İçin Savaşmayı Göze Alıyoruz... Babalarımızla, Kocalarımızla ve Kardeşlerimizle Omuz Omuza." Bundan on gün sonra Salem, Marblehead ve diğer şehirlerden delegelerin da katılımıyla on bin kişilik bir grevci işçi yürüyüşü düzenlendi; Lynn sokaklarında omuz omuza yürüyen kadınlar ve erkekler o zamana kadar New England'da yapılan en büyük emekçi gösterisini gerçekleştiriyordu.

Boston'dan gönderilen polis ve milisler grevcilerin bitmemiş ayakkabıların gemilerle eyalet dışına gönderilmesine müdahale etmemeleri için önlem aldı. Grevcilerin gösterileri devam ederken bakkallar ve manavlar da işçilerin yiyecek ihtiyaçlarını karşılıyordu. Grev Mart ayı boyunca yüksek bir moralle sürdü ama Nisan geldiğinde zayıflamaya başladı. Fabrikalara dönmeleri için işverenler işçilere yüksek ücret öneriyordu ama birlikleri tanımıyorlardı, yani işçiler yine tek tek işverenin karşısına çıkacaktı.

Ayakkabı işçilerinin büyük çoğunluğu Amerikan doğumluydu; kendilerini yoksulluğa mahkum eden ama okulların, kiliselerin, gazetelerin o kadar çok övdüğü toplumsal ve siyasal düzeni kabullenmiyorlardı. Alan Dawley (Class and Community),

Amerikan işçileriyle İrlandalı göçmenlerin omuz omuza mücadele ettiklerini, seçimlerde aynı adaylara oy verdiklerini ve grevi kırmaya kalkışan polise karşı da birlikte hareket ettiklerini belirtiyor. Bu güçlü sınıf bilincinin bağımsız devrimci bir politik eyleme dönüşememesinin nedenlerini tartışan Dawley, direnişçilerin enerjilerinin seçim politikaları aracılığıyla sistemin içine çekildiğini vurguluyor.

Bazı tarihçilerin işyerlerinde yüksek oranda bir işçi değişimi olması dolayısıyla devrimci yollardan ilerleyen bir örgütlenme yapılanmadığına ilişkin görüşlerine de karşı çıkan Dawley eylemleri örgütleyen çekirdek bir grubun kalıcı olduğunu ve başrolü de bunların oynadığını belirtiyor. Dawley, Avrupalı işçilerin ekonomik eşitlik talebiyle bile hareket ederken siyasal demokrasi için mücadele etmek zorunda kaldıkları için sınıf bilincini edindiklerini düşünüyor. Oysa Dawley'e göre, Amerikan işçileri daha 1830'larda siyasal demokrasiyi zaten elde etmişlerdi ve dolayısıyla yürüttükleri ekonomik mücadeleler sınıf ayrımlarını bulanıklaştıran siyasal partiler tarafından üstlenildi.

Dawley, bu durumda bile, "emeğin militanlığını ve sınıf bilincinin gelişmesini durdurmak mümkün olmayabilirdi" diyor ve Amerikan İç Savaşı'nın etkisine dikkat çekiyor: "Bütün bu mücadelelerin örgütleyicisi ve öncüsü olan bir işçi kuşağı 1860'lardaki İç Savaş'ta yok oldu." İç Savaş sırasında Birlik saflarına katılan Kuzey'deki ücretliler işverenleriyle müttefik oldular. Sınıfsal sorunların yerine ulusal sorunlar aldı: "Bir zamanlar Lynn gibi sanayi şehirleri sanayileşmeye karşı direnirken, savaş ve ülkenin yeniden inşası sorunları dolayısıyla ulusal sorunlar öne çıktı." Ve böylece siyasal partiler bu sorunlara göre pozisyonlarını belirlediler, çözümler önerdiler ve siyasal sistemin kendisinin ve zengin sınıfların şimdi çözmeye soyundukları sorunların doğmasından öncelikle sorumlu olduğu gerçeğini de kabul ettiler.

Sınıf bilinci İç Savaş tarafından boğuldu; hem Kuzey'de, hem de Güney'de savaşın yarattığı kriz dolayısıyla gündeme gelen askeri ve politik birlik sınıf ayrımlarını bir kenara itti. Bu birlik vatansever bir retorikle yaratıldı ve silahla uygulandı. Savaş bir özgürlük savaşı olarak ilan edildi ama işçiler grev yapmaya kalkıştıklarında askerlerin saldırısına uğruyordu; Kızılderililer Colorado'da Birleşik Devletler ordusu tarafından katlediliyor ve Lincoln'un politikalarını eleştirmeyi göze alanlar ise mahkemeye çıkarılmadan kendilerini hapiste buluyordu; bu dönemde muhtemelen 30 bin kadar politik tutuklu vardı.

Yine de bu birlikten memnun olmayanlar da bulunuyordu; yoksulların zenginlere karşı öfkesi ve egemen siyasal ve ekonomik güçlere karşı başkaldırı sürüyordu.

Kuzeyde, savaş, yiyecek ve diğer yaşamsal ihtiyaçların fiyatlarının yükselmesine yol açmıştı. Birçok aile için eski fiyatlar bile fazla gelirken, süt, yumurta ve peynir fiyatları yüzde 60 ile yüzde 100 arasında değişen oranlarda artmıştı. İşverenler savaş dolayısıyla yükselen fiyatlardan memnundular ve artan gelirlerini işçilerle paylaşmaya hiç niyetleri yoktu. Fiyatlar artarken ücretlerde hiçbir yükselme olmuyordu.

Aslında savaş sırasında ülkenin birçok yerinde grevler meydana geliyordu. The Springfield Republican gazetesi 1863'te "hemen her sektördeki işçiler son aylarda grevlere gidiyor" diye yazarken başlıca talebin ücretlerin artırılması olduğuna dikkat çekiyordu. Bu grevlerin sonucunda sendikalar da her yerde örgütleniyordu; Philadelphialı ayakkabı işçileri yüksek fiyatların örgütlenmeyi zorunlu kıldığını ilan ediyordu.

21 Kasım 1863 tarihli Fincher's Trades' Review dergisinin "NEW YORK'TA DEVRİM" başlığı kuşkusuz abartılıydı, ama emek eylemleriyle ilgili olarak verdiği liste savaş sırasında yoksulların gizli kalmış mücadelelerinin dikkat çekici bir kanıtı gibiydi:

"New York'taki emekçi kitlelerinin başkaldırısı kentin kapitalistlerini ürküttü...

Makinistler işi durdurdular... taleplerini yandaki sütunda bulabilirsiniz...

Kenti içi ulaşımı sağlayan demiryolları çalışanları daha yüksek ücret talebiyle greve çıktılar ve bütün bir nüfusu birkaç gün için "tabanvay" olmaya mahkum ettiler...

Brooklyn'deki boya ve badanacılar patronlarının ücretleri düşürme girişimine karşı mücadele etmek için hazırlıklarını sürdürüyor...

Mobilyacıların da 'keresteden uzak durdukları' bildiriliyor, talepleri onların da aynı...

Dolap imalatçılarının ücretlerinde bir artış yapıldı ve şimdi yine çalışmaya başladılar.

Taş basması resim yapanlar emeklerinin karşılığını daha iyi almak için bir takım çabalar yürütüyorlar...

Demirciler işverenlerine karşı mücadeleye devam ediyorlar...

Pencere boyacıları ücretlerine yüzde 25 zam aldılar.

Nalbantlar paranın ve ticaretin şeytanlarına karşı kendilerini korumak için önlem alıyorlar...

Perde ve kurdele imalatçıları örgütlendiler ve patronlarından yüzde 25 ek zam istiyorlar.

Şeker paketleyicileri fiyat listelerini yeniden düzenliyorlar.

Cam kesiciler kiraları için yüzde 15 daha istiyorlar.

Bu listenin eksik olduğunu biliyoruz, ama toplumsal bir devrimin yola çıkmış olduğunu göstermesi bakımından yeterlidir; tabii ki işçiler birbirlerine güvendikleri ölçüde...

Sayıları 800'ü bulan tiyatro çalışanları grevde...

Bostonlu işçiler arkada değil... Ayrıca Charlestown Navy Yard da grevde..

Güney Boston'daki demir kuruluşlarının işçilerinin de bir genel greve hazırlandıkları söylentisi yayılmaktadır..."

Savaş pek çok kadını dükkanlarda ve fabrikalarda çalışmaya sevk ederken, erkekler de kadınların ücretleri düşürdüğünden yakınarak bu duruma karşı çıkıyordu. New York'ta genç kızlar sabah 6'dan gece yarılarına kadar şemsiye örüyorlar ve haftada 3 dolar kazanıyorlardı, iğne ve iplik paraları da ücretlerinden düşülüyordu. Pamuk gömlek diken kızlar günde 12 saat çalışmanın karşılığı olarak 24 sent kazanıyorlardı. 1863'ün sonlarına doğru New York'taki kadın işçiler sorunlarına çözüm bulmak için bir miting düzenlediler. Çalışan Kadınları Koruma Birliği oluşturdular ve ardından New York ve Brooklyn'deki kadın şemsiye işçileri greve gittiler. Rhode Island eyaletinde de Bayan Puro İşçileri Birliği kuruldu.

Hepsi dikkate alındığında, 1864 yılı itibariyle kadın ve erkek 200 bin işçi sendikalarda yer alıyordu; bazı işkollarında ulusal birlikler oluşturuyor, emek gazeteleri çıkarıyorlardı.

Grevleri bastırmak için askeri birlikler kullanılıyordu. New York'ta Cold Springs'deki bir silah fabrikasında işçiler ücretlerine zam talebiyle greve gidince üzerlerine federal askerler gönderildi. St. Louis'de greve çıkan makinistler ve terziler ordunun zoruyla tekrar çalışmaya başladılar. Tennessee'de bir Birlik generali 200 kadar grevci işçiyi tutuklayarak eyaletin dışına çıkardı. Reading Railroad'daki mühendislerin ve Pennsylvania'daki Tioga County'deki kömürcülerin grevi askeri birlikler tarafından kırıldı.

Kuzey'deki beyaz işçiler siyah köleler veya kapitalistler, yani kendileri dışındaki birileri için yapılıyor görünen bir savaşa iyi gözle bakmıyordu. Zaten kendileri de yarı köle koşullarda çalışıyor ve savaşın yeni milyoner sınıfının işine yaradığını düşünüyorlardı. Arızalı silahların yanı sıra orduya şeker yerine kum, kahve yerine çavdarın satıldığını görüyorlardı. Ayrıca elbise ve battaniye diye dükkanların süprüntüleri, cephedeki askerlere kağıttan ayakkabılar gönderiliyor, donanmanın gemileri

çürük kerestelerden yapılıyor, askerlerin üniformaları yağmurda ıslanınca dağılıveriyordu.

New York'un İrlandalı emekçileri, yerli Amerikalılar tarafından hor görülen yoksul, yeni gelmiş göçmenler, siyahlar tarafından da pek sevilmiyordu, çünkü hamallık, berberlik, garsonluk, hizmetçilik gibi işlerde rekabet içindeydiler. Bu işlerden dışlanan siyahlar genellikle grev kırıcısı olarak kullanılıyordu. Ardından savaş ve ölüm şansı geldi; 1863'de çıkarılan Zorunlu Askerlik Yasası zenginlere askerlikten kurtulma olanağı veriyordu, 300 dolar ödeyen askere gitmiyor veya yerine göndermek üzere birini satın alabiliyordu. 1863 yazında New York ve diğer şehirlerde binlerce kişinin ağzında şu "Askere alınanların şarkısı" dolaşıyordu:

Geliyoruz Abraham baba, üç yüz bin daha geliyoruz,
Yaralı kalplerimiz ve ruhlarımızla evlerimizi, ocaklarımızı bırakıyoruz,
Suçumuz yoksulluk olduğu için bu yasaya boyun eğiyoruz,
Biz yoksullarız, özgürlüğü satın alacak zenginlikten yoksunuz.

1863 Temmuzunda yeniden askere almalar başlayınca New York'ta bir grup askere alma dairesini basarak dağıttı. Daha sonraki üç gün boyunca da beyaz işçilerden oluşan kalabalıklar şehir içinde yürüyüşler yaparak, binalara, fabrikalara, evlere saldırdılar, tahrip ettiler. Saldırıların içeriği karmaşıktı; siyahlara karşı, zenginlere karşı, Cumhuriyetçi parti taraftarlarına karşı olabiliyordu. Yasayı hazırladığı bilinen yetkililere saldıran bir grup, daha sonra zenginlerin evlerine saldırıyor, ardından da önlerine çıkan bir siyahı linç edebiliyordu. Sokaklarda yürüyüşler yaparken rastladıkları fabrikaları zorla kapatıyor ve işçilerin kendilerine katılmasını istiyorlardı. Şehirdeki siyah çocuklar için yapılan öksüzler yurdunu ateşe verdiler. Vurdular, kırdılar, yaktılar, buldukları siyahları astılar, pek çok kişiyi nehre atarak boğulmalarını seyrettiler.

Dördüncü gün, Gettysburg Savaşı'ndan dönen ordu birlikleri şehre geldi ve ayaklanmayı bastırdı. Yaklaşık 400 kişi hayatını kaybetmişti. Kesin sayı hiçbir zaman verilemedi, ama Amerikan tarihinde meydana gelen iç şiddet olaylarında hiçbir zaman bu kadar çok kişi ölmemişti.

Olayların gün gün dökümünü veren Jöel Tyler Headley (The Great Riots of New York) şöyle yazıyordu:

"İkinci gün... yangın alarmları sürekli olarak çalarken şehirdeki terör de her saat daha artıyor ve her tarafa yayılıyordu. Özellikle zenci nüfusun yaşadığı bölgeler yanıyordu... 27. Cadde ile 7. Meydanın kesiştiği köşede bir zencinin cesedi yerde yatıyordu, çırılçıplak soyulmuştu, başına toplanmış bir grup İrlandalı dans ediyor, Kızılderililer gibi bağırarak, garip sesler çıkarıyordu... Ardından bir zenci berber dükkanına saldırdılar ve meşaleler fırlatarak yaktılar. Daha sonra aynı sokakta bulunan bir zenci evine yönelen saldırganlar bir anda evi bir harabeye döndürdüler. Yetmiş yaşlarında ihtiyar bir adam ve ne olup bittiğini anlayamayacak kadar küçük bir çocuk feci şekilde dövülerek öldürüldü..."

Askerlik yasasına karşı ayaklanmalar, bu kadar uzun süreli ve kanlı olmasa da, diğer şehirlerde de görüldü. Boston'da bir cephaneliğe saldırılınca askerlerin ateş açtığı İrlandalı işçilerden ölenler oldu.

Güney'de, beyaz Konfederasyon'un kesin birliği altında da çatışmalar oluyordu. Beyazların çoğu -üçte ikisi- köle sahibi değildi. Plantasyon eliti ise birkaç bin aileden oluşuyordu. 1850'de yapılan Federal Nüfus Sayımı göstermişti ki, Güney'de en zengin bin kadar ailenin yıllık geliri 50 milyon dolarken, geri kalan 660 bin ailenin yıllık geliri ise 60 milyon dolardı.

Güneyli beyazların milyonlarcası yoksul çiftçilerdi; kulübelerde veya harabe gibi evlerde yaşıyor, plantasyoncuların uğraşmak zahmetine katlanmadığı verimsiz toprakları ekip, biçmeye

çalışıyorlardı. İç Savaş'tan hemen önce Missisipi, Jackson'da bir pamuk tarlasında çalışan köleler günde 20 sent alırken aynı fabrikada çalışan beyaz işçiler de günde 30 sent ücret alıyordu. 1855'de Kuzey Carolina gazeteleri "Emekçi sınıftan yüz binlerce ailenin yarı açlık koşullarında süründüğünü" yazıyordu.

Konfederasyon ordusuyla ilgili yaratılan efsane bir yana savaşmak için isteksizlik hiç de az değildi. Güneye sempatiyle bakan bir tarihçi, E. Morton Coulter soruyordu: "Konfederasyon neden başarısız oldu? Yenilgiye yol açan birçok neden vardı ama özellikle birisi belirleyiciydi; kazanmak için insanlar yeterince istek ve çaba göstermediler." Para veya askerler değil irade ve moral güç sonucu belirledi.

Konfederasyon'un çıkardığı zorunlu askerlik yasası da zenginlere askerlikten kaçış yolu sağlıyordu. Konfederasyon askerleri de hiçbir zaman bir parçası olamayacakları bir elitin ayrıcalıkları için savaştıklarından kuşkulanmaya başlamışlar mıydı? Nisan 1863'de Richmond'da bir ekmek ayaklanması meydana geldi. Yine o yaz çeşitli şehirlerde zorunlu askerlik yasasına karşı isyanlar oldu. Eylül'de Alabama, Mobile'de ekmek ayaklanması patlak verdi. Georgia Lee Tutum, *Disloyalty in the Confederacy* adlı çalışmasında şöyle yazıyordu: "Savaş sona ermeden önce her eyalette huzursuzluk ileri ölçülere varmıştı; askere gitmeyenler gruplar halinde örgütlenmişler ve birçok eyalette oldukça etkili topluluklar olmuşlardı."

Amerikan İç Savaşı dünyadaki modern savaşın ilk aşamalarından biriydi; ağır top mermileri, mitralyözler, süngü takılı tüfekler bu savaşta denendi, mekanikleşmiş savaşın uzaktan yol açtığı ölümlerle göğüs göğüse çarpışmalar iç içe geçmişti. Bir keresinde Virginia'da, Petersburg önlerindeki bir çarpışmada 850 kişilik Maine alayı yarım saat içinde 632 kayıp vermişti. Asalında savaş büyük bir katliamdan başka bir şey değildi, iki taraftan toplam 623 bin kişi ölmüş, 471 bin kişi de yaralanmış-

tı; 30 milyon nüfusu olan bir ülkede bir milyonun üzerinde ölü ve yaralı olması korkunç bir tabloyu ortaya koyuyordu.

Hiç kuşku yok ki, savaş sürdükçe Güneyli askerler arasında da çok sayıda kaçak olmuştu. Birlik ordusu açısından ise savaşın sonuna kadar meydana gelen kaçak sayısı 200 bini bulmuştu.

Bununla birlikte 1861'de Konfederasyon ordusuna 600 bin gönüllü katılmıştı, aynı şekilde Birlik ordusunda da askerlerin çoğu gönüllülerden oluşuyordu. Siyasal liderler tarafından yürütülen propaganda kampanyalarıyla yaratılan vatanseverlik psikolojisi, macera hevesi, moral değerlere bağlılık etkili oldu ve zenginlere ve güçlülere yönelik sınıfsal öfke esas olarak "düşman"a yöneltildi.

Savaşın kulakları sağır eden gürültüsü arasında iş adamlarının istediği yasalar ve Güney'deki toprak sahiplerinin ayrılmadan önce ileri sürdükleri talepler birbiri ardına Kongre'de kabul ediliyor ve Lincoln tarafından da imzalanarak onaylanıyordu. Cumhuriyetçi partinin 1860'da savunduğu siyasal program tam da iş adamlarının istekleriyle örtüşüyordu. 1861'de Kongre'den geçen yeni bir gümrük yasası ile ithal edilen yabancı malların fiyatları iyice arttı ve böylece Amerikan ürünlerinin de fiyatları yükseldi; sonuçta, hangi malı alırlarsa alsınlar, Amerikalı tüketicilerin cebinden daha fazla para çıkacaktı.

1862'de bir Çiftlik Yasası çıktı; buna göre, boş ve devlete ait batıdaki topraklar 650 dönümlük araziler halinde parsellenecek ve beş yıl boyunca onları işleyenlere devredilecekti. İsteyen 4 dönümüne 1.25 dolar ödeyerek bir çiftlik de satın alabilirdi. 200 milyon dönümden fazla toprak bu şekilde dağıtılacak veya satılacaktı. Ama İç Savaş sırasında 400 milyon dönümden daha fazla toprak Kongre ve Başkan tarafından karşılıksız olarak çeşitli demiryollarına verildi. Ayrıca Kongre, hükümetin de ortakları arasında yer aldığı ve kar etmesi yasayla garanti altına alınan bir ulusal banka kurulmasına karar verdi.

Grevler yayılmaya başlayınca işverenler de kendilerine yardım edilmesi için Kongre'ye baskı yapmaya başladılar. 1864'de çıkarılan Emek Sözleşme Yasası şirketlere yeni bir olanak sağladı; artık işverenler, göç etme masraflarının karşılığı olarak 12 aylık ücretlerini şirketlere bırakan yabancı işçilerle sözleşme yapabileceklerdi. Bu yasayla işverenler, İç Savaş sırasında sadece ucuz işgücü değil, aynı zamanda grev kırıcıları da elde etmiş oldular.

Zenginlerin çıkarlarına uygun olarak Kongre'den geçen federal yasalardan belki de daha önemlisi, toprak sahiplerinin ve tüccarların her gün alınan yerel ve eyalet düzeyindeki kararlarla desteklenmeleriydi. New York'taki gayri menkullerinden aldığı kiralarla büyüyen Astor ailesinin tarihini araştıran Gustavus Myers, (History of the Great American Fortunes) güneş girmeyen evlerde yaşamaya çalışan, salgın hastalıklara boğuşan sesiz, dilsiz binlerce kişinin yasaların baskısı altında Astor ailesine kiralarını düzenli bir şekilde ödediğini belirtiyordu. "Gelişmiş insanlığın idealleriyle ve ahlakıyla hiç ilgilenmeyen yasa sadece Astor ailesine kiraların ödenmesiyle ilgileniyordu" diyen Myers, şöyle devam ediyor: "Bir havuz gökyüzünü nasıl yansıtırsa, bu yasalar da gelişmekte olan mülk sahibi sınıfların isteklerini ve çıkarlarını öyle yansıtıyordu."

İç Savaştan önceki otuz yıla bakıldığında yasaların mahkemelerce yapılan yorumlarında giderek daha fazla ülkenin kapitalist gelişmesine uygun davranma çabası olduğu gözlenmektedir. Bu konuda çalışmalar yapan Morton Horwitz (The Transformation of Amerikan Law) sanayinin büyüme yolu üzerine çıkan geleneksel İngiliz hukukunun artık bir kenara bırakıldığına dikkat çekiyor. Örneğin fabrika sahiplerine başkalarının mülküne zarar verdirerek işlerini büyütme olanakları resmen tanınıyordu. Ya da kanal veya demiryolu şirketlerine tanınan haklar arasında çiftçilerin topraklarına el koymak da vardı. İş adamlarına veri-

len zararlarla ilgili davalarda karar verme yetkisi pek de güvenilemeyen jürilerin elinden alınıp sadece yargıçlara veriliyordu. Özel iskandan doğan anlaşmazlıklar daha önce arabulucular eliyle çözümlenirken giderek mahkemeler devreye girmeye ve böylece avukatlara daha çok iş düşmeye, hukuk profesyonelleri önem kazanmaya başladı. Ürünlerin adil fiyatları olması gerektiğine ilişkin antik düşünceler, yerini mahkemelerin "satın alanlar uyanık olsun" anlamına gelen düşüncelerinin yol verdiği kararlara bıraktılar; böylece o zamanlardan itibaren tüketiciler iş adamlarının insafına terk edildi.

Güya sözleşmelere ilişkin yasalar işçilerle işverenler arasında ayrım gözetmiyordu, ama 19. yüzyılın başlarında verilen mahkeme kararları tam tersineydi. Örneğin bir yıllık sözleşme yapan bir işçi daha önce işinden ayrılırsa çalıştığı süre için de işveren bir ödeme yapmayabiliyordu, oysa bir inşaatı tamamlamadan ayrılan bir müteahhit yaptığı kadarıyla parasını alıyordu.

Görünüşe göre bir işçi ile demiryolu arasında yapılan sözleşmede taraflar yasal olarak eşit yükümlülük altına giriyordu. Ama bir Massachussetts yargıcı sakatlanan bir işçinin tazminata hak kazanmadığına karar verdi, çünkü sözleşme imzalayarak belirli riskleri kabullenmiş oluyordu. "Daire tamamlandı; yasalar, serbest piyasa sisteminin yarattığı eşitsizlikleri onaylama noktasına gelmişti."

Bir sonraki yüzyılda, yani 20. yüzyılda görüleceği gibi, yasaların görünüşte bile emekçileri korumadığı bir dönemdi. Sağlık ve güvenlikle ilgili yasalar ya yoktu, ya da uygulanmıyordu. 1860 yılında, Massachusetts'deki Lawrence kasabasında bir kış günü içeride 900 işçi bulunduğu sırada Pemberton Fabrikası çöktü. 88 kişi ölmüştü; binanın bu kadar ağır makineleri taşıyamayacağı belli olmasına ve bu durum da inşaat mühendisi tarafından bilinmesine rağmen, jüri "suç teşkil edecek herhangi bir kanıt bulunmadığına" karar verdi.

İç Savaş zamanında mahkemelerde yasaların nasıl ele alındığını Horwitz şöyle özetliyor:

"19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde yasal sistem ticaret ve sanayi ile uğraşanların lehine ve çiftçiler, işçiler, tüketiciler ve toplumun diğer güçsüz grupları aleyhine olmak üzere yeniden şekillendi... zenginliğin zayıf grupların aleyhine olacak tarzda yeniden paylaşılması etkili bir biçimde desteklendi."

Eski zamanlarda zenginliğin kötü dağılımı açık zorun devreye girmesiyle sağlanıyordu. Oysa modern zamanlarda güya herkes sömürüye karşı ama aslında tarafsız ve adil görünen yasalar aracılığıyla sağlanıyor. İç Savaş sırasında Birleşik Devletler artık modernleşme yoluna girmişti.

Savaşın sona ermesiyle birlikte ulusal birliğe olan ihtiyaç azaldı, gevşedi ve sıradan insanlar gündelik yaşamlarına ve sorunlarına dönmeye başladılar. Terhis edilen ordular artık sokaklarda iş arıyordu. Haziran 1865'de gazeteler şöyle yazıyordu: "Beklendiği gibi savaştan dönen askerler daha şimdiden sokakları doldurdular, iş bulamıyorlar."

Askerlerin döndüğü kentler tifüs, verem, açlık ve yangının yol açtığı ölüm tuzakları durumundaydı. New York'ta 100 bin kişi kenar mahallelerdeki kulübelerde yaşıyordu; 12 bin kadın açlıktan ölmemek için fahişelik yapıyordu; sokaklarda yarım metreyi bulan çöplerin içinde fareler cirit atıyordu. Philadelphia'da zenginler Schuylkill ırmağından temiz su alırken, diğer herkes günde 52 bin ton lağım suyunun akıtıldığı Delaware ırmağından su kullanıyordu. 1871'deki Büyük Chicago Yangınında evler birbiri ardına öyle hızlı çöktü ki, insanlar deprem olduğunu zannetti.

İlk ulusal sendikalar federasyonunda örgütlenmiş işçiler, Ulusal Emek Birliği'nin de desteğiyle savaştan sonra 8 saatlik işgünü mücadelesini başlattılar. New York'ta 100 bin işçi üç ay süren bir greve gitti ve sonunda 8 saatlik işgünü kabul ettirildi;

Haziran 1872'de düzenlenen kutlama gösterilerinde 150 bin işçi kentin sokaklarında zafer yürüyüşü yapıyordu. The New York Times gazetesi grevcilerin ne kadarının "tamamıyla Amerikan" olduğunu merak ediyordu!

Savaş sırasında sanayinin içine çekilen kadınlar da sendikalarda örgütlendiler; puro yapımcıları, terziler, şemsiye örücüleri, şapka yapımcıları, boyacılar, çamaşırcılar, ayakkabı işçileri sendikalarını kurdular. St. Crispin'in Kızkardeşleri adı altında bir örgütlenmeye gittiler ve Puro Yapımcıları Sendikası ile Ulusal Matbaacılar Sendikası'na kadınların üye alınmasını ilk kez kabul ettirdiler. Gussie Lewis adında New Yorklu bir kadın Matbaacılar Sendikası'nın sekreteri oldu. Ama bunlar ülke çapında örgütlenmiş otuz sendikadan sadece ikisiydi ve genel olarak kadınlara karşı dışlayıcı tutum egemenliğini sürdürüyordu.

1869'da New York, Troy'daki kadın yaka işçileri greve gittiler. İşleri çok ağırdı, çamaşır kazanının başında ellerinde çubuklarla bekliyorlar ve suyun sıcaklığının 100 derecenin altına düşmemesini sağlıyorlardı. Haftalık ücretleri iki ile üç dolar arasındaydı. Liderleri, Ulusal Emek Birliği'nin de başkan yardımcısı olan Kate Mullaney idi. Eylemi desteklemek için yedi bin kişi yürüyüş yaparken grevci kadınlar da iş olanağı yaratmak ve grevi sürdürebilmek için bir kooperatif örgütleyerek yaka ve kol ağzı fabrikası açtılar. Ama zaman geçtikçe dışarıdan destek de azalıyordu. Bu arada işverenler kağıt yaka geliştirdiler ve dolayısıyla işçi ihtiyaçları da düştü. Grev başarısız olmuştu.

Fabrikalardaki çalışma koşullarının yarattığı tehlikeler de örgütlenme çabalarını yoğunlaştırıyordu. Mesai genellikle 24 saat devam ediyordu. 1866'da bir gece Rhode Island'daki bir fabrikada çıkan yangın çoğu kadın olan içerideki 600 işçiyi paniğe sevk etti, üst katlardaki camlardan kendilerine aşağı fırlatanlar ölümlerine atladılar.

Massachusetts'deki Fall River'da kadın dokuma işçileri er-

keklerden ayrı olarak bağımsız sendikalarını kurdular. Erkeklerin itiraz etmediği ücretlerden yüzde 10 kesinti yapılmasına karşı çıktılar ve üç fabrikada greve gittiler; erkeklerin de desteğini alarak 3500 dokuma tezgahını ve 156 bin dikiş makinesini durdurarak grevci işçi sayısını 3200'e çıkardılar. Ama çocuklarının yiyeceği ihtiyacı vardı; işe dönmek zorunda kalırken, daha sonraları "sarı köpek sözleşmesi" diye adlandırılacak bir imza vererek, sendikaya üye olmayacaklarına söz verdiler.

Bu sıralarda Ulusal Emek Birliği'ni kendilerini örgütlemeye istekli gören siyah işçiler de kendi sendikalarını kurdular ve kendi grevlerine başladılar; 1867'de Alabama, Mobile'de siyah rıhtım işçileri, Charleston'da siyah gemi hamalları ve Savannah'da ise siyah liman işçileri greve gittiler. Bu durum herhalde Ulusal Emek Birliği'ni harekete geçirmiş olacak ki, 1869'daki kongresinde kadınların ve siyahların sendikaların çatısı altında örgütlenmelerine ilişkin sorunları ele alarak çözdü: "Emeğin hakları söz konusu olduğunda renk veya cinsiyet ayrımı yapılamaz." Bir gazeteci emekçiler arasında ırksal birliğin sağlanmasının önemine işaret ederken "Doğuştan Missisipili ve eski bir Konfederasyon subayının kendisinden önce konuşurken 'Georgia'dan beyefendi...' diye hitap eden siyah bir delegenin sözlerine göndermede bulunmasını" ve ayrıca İrlandalı bir delegenin "beyaz veya siyah önemli değil, hepimiz aynı haklara sahip olmalıyız" diye konuşmasını bir "devrim" gibi karşılıyor ve "artık ciddi değişimlerin zamanı gelmiş görünüyor" diye yazıyordu.

Bununla birlikte sendikaların birçoğu siyahları dışlamaya devam ediyordu veya kendi örgütlerini kurmalarını istiyordu.

Ulusal Emek Birliği giderek enerjisini politik sorunlar üzerinde yoğunlaştırıyordu, özellikle para reformuyla uğraşıyor, kağıt para -yeşil banknot- basılmasını talep ediyordu. Daha az emek mücadelesinin örgütleyicisi, daha çok Kongre'de lobi faaliyetleri yapan ve oylamalarla ilgilenen bir kuruluşa dönüştük-

çe canlılığını yitirdi. Amerika'daki emek mücadelesinin gözlemcilerinden F.A. Sorge 1870'de İngiltere'deki Karl Marx'a yazdığı mektupta, "Başlangıçta geleceği çok parlak olan Ulusal Emek Birliği yeşil bankonotçulukla zehirlendi ve artık yavaş yavaş ama kesinlikle ölüyor" diyordu.

Belki de sendikalar, ilk kez böylesi reformlar kabul edilirken ve umutlar da çok yüksekken, mecliste yapılacak reformların sınırlarını kolayca göremiyordu. Pennsylvania eyalet meclisi madenlerin güvenliğiyle ilgili olarak çıkardığı bir yasa çerçevesinde "madenlerin bakımının yapılmasını ve havalandırılmasını, ayrıca madencilerin yaşam güvenliğini sağlayacak önlemler alınmasını" zorunlu kılıyordu. Oysa bu madenlerde yüz yıldır süren kazalar dikkate alındığında, madenciler arasındaki öfkeyi yatıştırmak dışında, bu lafların bir anlamı yoktu.

1873'de yeni bir ekonomik kriz ülkeyi sarstı. Banker Jay Cooke'un batmasıyla bir panik dalgası başladı; Cooke, savaş sırasında hükümet bonoları satarak tek başına yılda 3 milyon dolar komisyon kazanmıştı. Başkan Grant, 18 Eylül 1873'de Cooke'un Philadelphia'daki malikanesinde uyurken banker de kente inerek bankasının kapısına kilit vurdu. İnsanlar ipoteklerinin borçlarını ödeyemez duruma geldiler; beş bin işyeri kapandı ve işçilerini sokaklara bıraktı.

Kuşkusuz krizin boyutları Jay Cooke'u çok aşıyordu; yapısı itibariyle kaotik olan sistemin üzerinde yükselen krizde ancak en zenginler güven içindeydiler. Sistem periyodik krizlerden oluşuyordu; 1837, 1857, 1873 ve daha sonra 1893, 1907, 1919, 1929. Bu krizler küçük işyerlerini ortadan kaldırırken emekçilere soğuk, açlık ve ölüm getiriyor, Astor, Vanderbilt, Rockefeller, Morgan gibileri ise savaş ve barış, kriz ve canlanma, ne olursa olsun, büyümeye devam ediyordu. Örneğin 1873 krizi sırasında Carnegie çelik pazarını ele geçirirken, Rockefeller da petroldeki rakiplerini temizliyordu.

Kasım 1873'de "Brooklyn'de Emek Çöküntüsü" başlığı atan New York Herald gazetesi kapanan işyerlerinin listesini veriyordu; bir gömlek fabrikası, resim çerçevesi fabrikası, cam kesme fabrikası, çelik eşya fabrikası. Ve kadınların çalıştığı işyerleri olarak da değirmenler, terziler, ayakkabı yapıştırıcılarından söz ediliyordu.

Çöküntü 1870'li yıllar boyunca devam etti. New York'ta 1874 yılının ilk üç ayında, neredeyse yarısı kadın olmak üzere, 90 bin işçi gecelerini karakollarda geçirdi. "Döndürülenler" diye adlandırılan bu işçiler herhangi bir karakolda bir veya iki gün tutuluyor ve ardından başka bir karakola gönderiliyordu. Ülkenin birçok yerinde insanlar evlerinden atıldı, yiyecek bir şeyler bulabilmek için kentlere hücum ettiler.

Bazı umutsuz işçiler Avrupa veya Güney Amerika'ya gitmeye çalışıyordu. 1878'de Metropolis adındaki bir gemi işçilerle dolu olarak Güney Amerika'ya gitmek üzere Birleşik Devletlerden denize açıldı ve battı; gemiden kurtulan olmamıştı. The New York Tribune gazetesi şöyle yazıyordu: "Geminin battığı haberi Philadelphia'ya ulaştıktan bir saat sonra Mrs. Collins'in bürosunun önü açlıktan bitap düşmüş yüzlerce adamla doldu; batan gemideki işçilerin yerine girmek için yalvarıyorlardı."

İşsizlerin kitle gösterileri ve protestoları tüm ülkeye yayılmıştı. İşsizler konseyleri kurulmaya başlandı. 1873 sonlarında New York'taki Bakır İşletmesi'nde sendikaların ve Birinci Enternasyonal'in Amerikan seksiyonunun (1864'de Avrupa'da Karl Marx ve başkaları tarafından kurulmuştu) çağrısıyla büyük bir kalabalığın katıldığı bir miting düzenlendi; mitingde ileri sürülen talepler arasında yasa tasarılarının kabul edilmeden önce halkın onayına sunulması, bir kişinin yılda 30 bin dolardan fazla gelirinin olmaması, 8 saatlik işgünü yer alıyordu ve ayrıca şu ilan edildi:

"Yasalara bağlı, vergilerini ödemiş, hükümete destek vermiş

yurttaşlar olarak önermekteyiz ki, kendimizin ve ailemizin ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduğumuzdan gereken miktarda yiyecek ve diğer maddeleri alıp faturalarını belediye veznedarına gönderelim, biz iş buluncaya kadar o ödesin..."

Chicago'da 20 bin işsiz belediye binasına yürüyerek "açlara ekmek, çıplaklara elbise, evsizlere ev" istedi. Bu gibi eylemler sonucunda belediyeler on bin kadar aileye yardımda bulundular.

Ocak 1874'de New York'ta işçilerden oluşan büyük bir yürüyüş kolu Belediye Binası'na giderken polis tarafından yolu kesildi ve Tompkins Meydanı'na gittiler. Polis orada da miting yapamayacaklarını ve dağılmalarını bildirdi. Dağılmadılar, polis saldırdı; kadın, erkek, çocuk demeden göstericileri vahşi bir şekilde dövdü, yerlerde sürükledi, çizmelerinin altında çiğnedi.

Massachusetts, Faal River'daki tekstil fabrikalarında da grev çağrıları yapılıyordu. Pennsylvania'daki taş kömürü madenlerinde ise "uzun grev" patlak verdi; aralarına sızmış bir detektifin tanıklığıyla İrlandalı işçilerin gizli bir örgütlenmeye gittikleri ve şiddet eylemlerine başvurdukları iddia edildi. Detektifin iddialarından başka kanıt yoktu ama yargılandılar ve suçlu bulunarak idama mahkum edildiler. Daha sonra konuyu araştıran Philip Foner gerçekte bir kanıt olmadığını belirterek şöyle diyordu: "Madenlerdeki direnişe yol gösteren akıllı, bilgili adamlardı, ücretlerin düşürülmesine karşı mücadele ediyorlardı." Maden sahiplerinin sözlerini de aktarıyor Foner: "Mahkum olanlar ne yaptı? Emeğin fiyatı ne zaman onlara uygun gelmezse örgütlenerek grev ilan ediyorlardı."

Mahkum olanların hepsi, 19 işçi idam edildi. İşçi örgütlerinden dağınık bir takım protestolar oldu ama idamları engelleyecek bir kitle hareketi örgütlenemedi.

Grevleri kırmak için işverenlerin yeni göçmenler getirdikleri bir dönemdi; yeni gelenlerin dilleri de, kültürleri de grevcilerden farklıydı. Pittsburgh civarındaki kömür madenlerindeki grevci-

lerin yerine 1874'de İtalyanlar getirildi. Bunun üzerine üç İtalyan öldürüldü; yargılama sonucunda jüri üyeleri grevcileri akladılar ama İtalyanlar ve diğer örgütlü işçiler acıyla sarsıldı.

1876 yılı, Bağımsızlık Bildirisi'nin ilan edilmesinin yüzüncü yılıydı ve bu durum vesile edilerek yıl boyunca çeşitli yeni bildiriler ilan edildi. Beyazlar ve siyahlar ayrı ayrı aradan geçen yüzyıla ilişkin hayal kırıklıklarını ifade ettiler. Bir "Siyah Bağımsızlık Bildirisi" bir zamanlar özgürlüklerini kazanmak için çok umut bağladıkları Cumhuriyetçi partiye karşı bayrak açıyor ve renkli seçmenlerin bağımsız politik eyleminin örgütlenmesi çağrısında bulunuyordu. Ve Illinois'deki İşçi Partisi, Chicago'daki Alman sosyalistleri tarafından örgütlenen 4 Temmuz kutlamaları sırasında kendi Bağımsızlık Bildirisi'ni ilan ederek şöyle diyordu:

"Mevcut sistem, işçileri baskı altına alırken, kapitalistlerin kendi çıkarlarına yasalar yapmasına olanak sağlamaktadır.

"Mülk sahibi olanların meclisteki temsilini artırarak ve denetimi onlara vererek babalarımızın uğruna savaştıkları demokrasiyi bir taklide, bir gölgeye dönüştürdü...

"Kapitalistlerin hükümet yardımlarından yararlanmalarını, tekel fiyatlarıyla hem üreticileri, hem de tüketicileri soyan bencil demiryolu şirketlerinin borç kaynakları bulmalarına olanak sağlamaktadır.

"İç Savaşı dünyaya zencilerin kölelikten kurtulması için yapılıyor diye yutturdu ama ülkenin zenginliklerini yaratan beyazların büyük çoğunluğu baskı altında ve insanlık dışı koşullarda yaşıyordu...

"Bir sınıf olarak kapitalistlerin her yıl ülke üretiminin altıda beşine el koymalarına izin verdi.

"Böylece insanlığın dünya üzerindeki doğal yazgısını yaşamasını engelledi; insani değerleri yok etti, evlilikleri engelledi veya kötü bitmesine neden oldu, insan ömrünü kısalttı, ahlaki

değerleri çökertirken suç işlenmesini artırdı, yargıçları, bakanları, devlet adamlarını yozlaştırdı, insanlar arasındaki güveni, aşkı ve onuru yıktı, yaşamı ilerlemek için soylu ve saygın bir mücadele olmaktan çıkarıp, varolmak için bencil ve acımasız bir mücadele haline getirdi, insanlara eşit hak ve olanaklar tanımayarak bir parça ekmek için aşağılık bir rekabete sürükledi...

"İşte tüm bunlardan dolayı, Chicago işçilerini temsil eden bizler bu toplantıda ilan ederiz ki; Bu ülkedeki mevcut siyasi partilerin tümüyle ilişkilerimizi koparıyoruz; özgür ve bağımsız üreticiler olarak, kendi yasalarımızı yapmak, kendi üretimimizi gerçekleştirmek, kendi kendimizi yönetmek için tüm iktidarı ele geçirmek üzere çalışacağız; haklar olmaksızın görevler, görevler olmaksızın haklar olmaz. İşçilerin işbirliği ve yardımlaşmasına olan derin inancımızla, bu bildirideki hedefler uğruna mücadele etmek için yaşamımız ve şerefimiz üzerine birbirimize söz veriyoruz."

1877 yılında ülke hala krizin derine giden sorunlarıyla boğuşmaya devam ediyordu. Bu yılın yazında yoksul ailelerin mikroplu suları içtiği sıcak şehirlerde çocuklar kitleler halinde hastalanmaya başladı. Gazeteler haftada bin çocuğun ölebileceğinden söz ediyordu. Temmuzun ilk haftasında, lağım sularının sokaklarda aktığı Baltimore'da 139 bebek öldü.

Yine aynı yıl bir düzine şehirde demiryolu işçilerinin yaptığı büyük grevler o zamana kadar emekçilerin gerçekleştirdiği hiçbir eylemde görülmedik biçimde ülkeyi sarstı.

Grevin başlama nedeni yine demiryolu şirketlerinin birbiri ardına ücretleri düşürmeleri oldu, oysa zaten günde 12 saat çalışmanın karşılığı olarak işçiler 1.75 dolar gibi çok düşük bir ücret alıyordu. Şirketler çeşitli hile ve entrikalarla vurgunlar yaparken işçiler sık sık iş kazalarıyla karşılaşıyor, ölüm ve yaralanmalar meydana geliyordu; işçilerin parmakları, elleri veya ayakları kopuyor, vagonlar arasında sıkışarak hayatlarını kaybediyorlardı.

Baltimore & Ohio demiryolu şirketinin Batı Virginia'nın Martinsburg istasyonundaki işçiler ücret kesintilerine karşı mücadeleye karar verdiler. Lokomotifleri vagonlardan ayırarak depolara çektiler ve yüzde 10 kesintilerine son verilmedikçe Martinsburg istasyonundan hiçbir trenin hareket etmeyeceğini duyurdular. Destek için yerel polisin başa çıkamayacağı bir kalabalık toplandı. B&O yöneticileri valiye başvurarak askeri koruma istedi ve milisler istasyona gönderildi. Milislerin gözetiminde bir tren yola çıkarılmaya çalışılırken grevcilerden biri de treni raydan çıkarmaya çalışıyordu. Bir milisin açtığı ateşle bir işçi kolundan yaralandı, daha sonra kolu kesilmek zorunda kalınan işçi dokuz gün sonra da öldü.

Şimdi 600 yük treni Martinsburg istasyonunu doldurmuştu. Batı Virginia valisi yeni seçilen Başkan Rutherford Hayes'e başvurarak eyalet milislerinin yetmediğini ve federal askeri birliklerin duruma müdahale etmesini istedi. Aslında aralarında çok sayıda demiryolu işçisi bulunduğu için eyalet milisleri yeterince güvenilir değildi. Ama Birleşik Devletler ordusunun büyük bir bölümü de batıda Kızılderililerle savaş halindeydi. Kongre ordu için gereken parayı henüz ayarlayamamıştı ama J.P. Morgan, August Belmont ve diğer bankerler subayların (erlerin değil) maaşlarının ödenmesi için hemen borç vermeyi önerdiler. Böylece federal askeri birlikler Martinsburg'a gelebildi ve yük vagonları yola çıkmaya başladı.

Baltimore'da ise demiryolu grevcilerini destekleyen binlerce kişi, şirketin başvurusuyla vali tarafından gönderilen Ulusal Muhafızların cephaneliğini kuşatmıştı. Kalabalık taş atmaya başlayınca askerler de ateş açtı. Şimdi sokaklarda kanlı bir savaş sürüyordu. Akşam olduğunda on adam ve çocuk ölmüş, çok daha fazlası yaralanmıştı. Bir asker de yaralıydı. 120 kişiden oluşan askeri birliğin yarısı çekilirken diğer yarısı da tren deposuna gitti. Burada toplanan 200 kişilik bir grup bir yolcu treninin lokomotifini ayırıp parçalamış ve milislerle çatışmaya girmişti.

Şimdi depoyu kuşatanların sayısı 15 bini bulmuştu. Kısa bir süre sonra üç yolcu vagonu, istasyon ve bir lokomotif alev alev yanıyordu. Vali federal birlikleri istedi ve Başkan Hayes de hemen gönderdi. 500 kişilik bir birlik Baltimore'a geldi ve şehir sükunete kavuştu.

Ama öte yandan demiryolu işçilerinin ayaklanmaları da diğer şehirlere yayılmıştı; hemen her saat yeni bir şehirde patlak veren ayaklanmalar Pennsylvania, New Jersey, New York, Ohio, Illinois, Chicago ve St. Louis de dahil olmak üzere çok geniş bir bölgeyi kapsıyordu.

Grev, Pittzburgh ve Pennsylvania Demiryolları şirketlerine de sıçramıştı. Öfkeli topluluklar yeterince örgütlü ve planlı olmaksızın patlıyordu. 1877 grevlerini inceleyen tarihçi Robert Bruce (1877: Year of Violence) Gus Harris adında bir makinistten söz ediyor. Tam bu ayaklanmalar sırasında iki lokomotifin çektiği iki misli sayıda vagonların bağlandığı bir trenle yola çıkması istenen Harris bu tehlikeli yolculuğa çıkmayı reddetti. Harris reddedince diğer personel de reddetti. Böylece grevin etkisini azaltamaya yönelik bir girişim engellenmiş oldu. Artık atölye ve fabrikalardan genç çocukların ve adamların da katılımıyla grevcilerin sayısı iki misline çıkmıştı. Yük vagonları şehrin dışına çıkamıyordu. Grevi örgütleyen Demiryolu İşçileri Sendikası değildi ama sahip çıktı ve "tüm işçileri demiryollarındaki kardeşleriyle dayanışmaya davet etmek üzere" bir miting düzenledi.

Demiryolu şirketi yöneticileri ve yerel yetkililer Pittsburg milislerinin kendi hemşehrilerini vurmayacağını düşünerek Philadelphia'dan birlikler çağırdılar. Şimdi Pittsburg'da iki bin kadar vagon yatıyordu. Philadelphia birlikleri geldi ve vagonları harekete geçirmeye başladılar. Taşlar atıldı, karşılığında kalabalığın üzerine ateş açıldı. En az on kişi ölmüştü, hepsi işçiydi ama çoğu demiryolu işçisi değildi.

Bu ölümler üzerine bütün bir şehir öfkeyle ayağa kalktı. Bü-

yük bir kalabalık lokomotiflerin çekildiği binaya sığınan birlikleri kuşattı. Vagonlar ateşe verildi, binalar yanmaya başladı ve sonuçta birliklerin boşaltmak zorunda kaldığı lokomotiflerin binası da yakıldı. Ordunun cephaneliği basılmış, binlerce vagon yakılmış, büyük bir buğday treni ateşe verilmiş ve bu arada şehrin küçük bir bölümü de yanmıştı. Birkaç gün içinde dördü asker olmak üzere yirmi dört kişi öldürülmüştü. Yetmiş yedi bina tamamen yanmıştı. Şimdi Pittsburg'da genel grev gibi bir şey gelişmeye başlamıştı; un fabrikaları işçileri, madenciler, Carnegie çelik işletmesi çalışanları grevcileri destekliyordu. Pennsylvania'nın bütün Ulusal Muhafızları, 9 bin adam Pittsburg'a çağrıldı. Ama diğer bölgelerden ulusal muhafızlar gelemiyordu çünkü grevciler trafiği engelliyordu. Lebanon şehrinin ulusal muhafızları isyan ettiler ve heyecandan ayağa kalkan şehrin içinde yürüyüş yaptılar. Altoona'da birlikler isyancılar tarafından kuşatıldı, lokomotiflerine sabotaj yapılarak hareketsiz duruma getirildi; bunun üzerine muhafızlar silahlarını indirdi ve ardından kalabalıkla kucaklaştılar ve evlerine dönmeleri için izni verildi. Yolda tümüyle siyahlardan oluşan bir milis birliğiyle birlikte şarkılar söylüyorlardı.

Eyaletin başkenti Harrisburg'da, diğer birçok yerde olduğu gibi, kalabalığın büyük bölümünü gençler oluşturuyordu, aralarında siyahlar da vardı. Altoona'dan evlerine dönmekte olan Philadelphia milisleri kalabalıkla el sıkıştı, silahlarını teslim etti; esir gibi şehrin sokaklarından geçen milisler bir otelde karınlarını doyurdular ve evlerine gittiler. Belediye başkanının önerisiyle alınan silahlar belediye binasına kondu. Fabrikalar ve dükkanlar çalışmıyordu. Bir miktar yağma olayından sonra yurttaşlardan kurulan güvenlik birlikleri gece boyunca sokaklarda düzeni sağladı.

Pottsville'de olduğu gibi grevciler şehrin denetimini ele geçiremediyse kendi aralarında birliği sağlayamadıkları için olmadı. İşverenlerin sözcüsü daha sonra şöyle diyecekti:

"Adamlar örgütlü değildi ve aralarında yek vücut olmalarına olanak tanımayacak kadar çok ırk düşmanlığı vardı."

Pennsylvania, Reading şehrinde bu gibi sorunların hiçbiri görülmüyordu; şehrin yüzde 90'ı yerli geri kalanı da çoğunlukla Almandı. Ama burada da demiryolları ücretleri iki ay geriden gelerek ödüyordu ve Demiryolu İşçileri Sendikası da kurulmuştu. İki bin kişi toplanırken yüzünü kömür tozuyla siyaha boyamış adamlar da rayları parçalamaya, makasları toplamaya, vagonları raydan çıkarmaya başladılar ve bir de demiryolu köprüsünü ateşe verdiler.

Fall River'da 19 İrlandalı maden işçisini idam eden Ulusal Muhafız birliği şehre geldi. Kalabalık taşlarla saldırdı, ayrıca ateş de edildi. Muhafızlar da silahlarını ateşlediler. Kalabalıktan altı kişi öldü, muhafızlardan da iki kişi. Yaralılardan beşi ise daha sonra öldü. Kalabalık daha da arttı ve tehdit edici hale geldi. Durumu gören bazı askerler ateş etmeyeceklerini açıkladılar, bir asker mermisini şirketin patronunun kafasına sıkacağını söylüyordu. Morristown gönüllülerinin 16. Alayı silahlarını indirdi. Bazı milisler silahlarını fırlattılar ve cephanelerini kalabalığa teslim ettiler. Milisler evlerine dönünce federal askeri birlikler geldi ve kontrolü ele aldılar. Ardından da yerel polis tutuklamalara başladı.

Bu arada büyük demiryolu cemiyetlerinin liderleri, Demiryolu Kondüktörleri Cemiyeti, Lokomotif Ateşçileri Cemiyeti, Mühendisler Cemiyeti greve karşıydı. Basında çıkan haberler "madenlerde, fabrikalarda, demiryollarında çalışan işçilerin komünist fikirlere yakınlık duyduğunu" ileri sürüyordu.

İşin aslı şuydu ki, Chicago'da, birçoğu Alman ve Bohemya göçmeninden oluşan birkaç bin üyeli aktif bir İşçi Partisi vardı. Avrupa'daki Birinci Enternasyonalle bağlantılı olan bu parti demiryolu grevlerinin ortasında, 1877 yazında bir miting çağrısı yapmıştı. Altı bin kişinin katıldığı bu mitingde demiryollarının

millileştirilmesi istendi. Albert Parsons ateşli bir nutuk verdi. Parsons ilginç bir kişiydi; Alabama'dan gelmişti; iç Savaş sırasında Konfederasyon ordusunda savaşmış, İspanyol-Kızılderili melezi olan bir kadınla evlenmiş, mürettip olarak çalışıyordu ve İşçi Partisi'nin İngilizce konuşan en iyi hatiplerinden biriydi.

Ertesi gün gençlerden meydana gelen bir kalabalık, bir önceki gece yapılan mitingden bağımsız olarak demiryolu boyunca yürüyüşe geçtiler, yük vagonlarını deviriyor ve çevredeki fabrika ve atölyelere girerek çalışan işçileri kendilerine katılmaya çağırıyorlardı. Aynı gün Albert Parsons da Chicago Times gazetesindeki işinden kovuldu ve işverenlerin kara listesine alındı.

Polis kalabalığa saldırarak, göstericileri feci bir şekilde dayaktan geçirdi. Bu arada iki piyade birliği ulaştı Ulusal Muhafızlarla ve eski iç savaş askerleriyle birleştiler. Kalabalığa ateş açan polis üç kişiyi öldürmüştü.

Ertesi gün beş bin kişilik silahlı bir kalabalık polisle çatışmaya girdi. Polis arka arkaya ateş ediyordu ve çatışma bittiğinde ölüler sayıldı; her zaman olduğu gibi ölen 18 kişi işçiler ve çocuklardı. Kafatasları coplarla kırılmış ve vücutları mermilerle parçalanmıştı.

İşçi Partisi'nin ayaklanmaya kesin olarak önderlik ettiği bir şehir St. Louis'di. Un fabrikalarının, fırınların, paketleme atölyelerinin ve demiryollarının olduğu bu şehirde de gerekçe demiryolları işçilerinin ücretlerinden yapılan kesintiydi. Bu şehirde muhtemelen bin kadar İşçi Partisi üyesi vardı ve birçoğu fırıncı, bakırcı, marangoz ve puro işçisiydi. Parti ulusal olarak dört bölümden meydana geliyordu; Alman, İngiliz, Fransız ve Bohemyalı.

Partinin bu dört bölümü de demiryolu işçilerinin düzenlediği mitinge katılmak için bir gemiye binerek Missisipi'nin diğer yakasındaki St. Louis'e gittiler. Konuşmacılardan biri mitingde şöyle sesleniyordu: "Sayıları bildiğiniz için beyler, yapmanız

gereken tek şey işçilerin bu ülkeyi yönetmesi gerektiği fikrinde birleşmektir. İnsanın yarattığı şey kendisine aittir ve bu ülkeyi işçiler yaratmıştır." Doğu St. Louis'deki demiryolu işçileri grev ilan ettiler. Şehrin belediye başkanı Avrupalı bir göçmendi ve gençliğinde kendisi de aktif bir devrimciydi, seçimleri demiryolu işçilerinin oylarıyla kazanmıştı.

St. Louis'de İşçi Partisi kendisi bir miting çağrısı yapınca beş bin kişi katıldı. Parti açıkça grevin liderliğini üstlenmişti. Kalabalıkla birlikte coşan konuşmacılar daha da militanlaştılar: "... sermaye, özgürlüğü köleliğe çevirdi, ya savaşacağız, ya da öleceğiz." Demiryollarının, madenlerin ve bütün sanayinin millileştirilmesi çağrısı yaptılar.

İşçi Partisi'nin bir başka büyük mitinginde bir siyah, buharlı gemiler ve rıhtım işçileri adına konuştu, kalabalığa sordu: "Rengimizin ne olduğuna bakmadan bizimle birlikte olacak mısınız?" Kalabalık hep bir ağızdan yanıtladı: "Olacağız!" Bir yürütme komitesi oluşturuldu ve St. Louis'deki bütün işçilere seslenilerek genel grev çağrısı yapıldı.

Kısa bir süre sonra genel grev bildirisi şehrin her tarafına dağılmıştı. 400 kadar siyah buharlı gemi işçisi ve hamalı nehir boyunca yürüyüşe geçti, bir başka noktadan yürüyüşe geçen 600 fabrika işçisi ise "Tekele hayır-İşçi hakları" yazan bir pankart taşıyordu. Çeşitli yönlerden yürüyüşe geçen 10 bin işçi şehrin merkezinde toplanmış, mitingde komünist konuşmacıları dinliyordu: "Haklarımızı elde etmek için ayağa kalktık, artık asalak sermayenin baskılarına daha fazla boyun eğmeyeceğimizi ilan ediyoruz."

St. Louis olaylarını ele aldığı *Reign of the Rabble* adlı kitabında David Burbank şöyle yazıyor:

"Demiryolu grevi sadece St. Louis civarında öyle sistematik bir şekilde örgütlendi, sanayinin tamamını öyle durdurdu ki, genel grev terimini bütünüyle hak ediyordu. Ve sadece orada sos-

yalistler liderliği tartışmasız bir şekilde ele geçirdiler... Hiçbir Amerikan şehri, 1877 yılında St. Louis'de olduğu gibi, bir işçi Sovyet tarafından yönetilmeye bu kadar yakın olmamıştı..."

Demiryolu grevi Avrupa'da da yankı yapmıştı. Marx, Engels'e şöyle yazıyordu: "Birleşik Devletlerdeki işçiler hakkında ne düşünüyorsun? İç Savaş'tan bu yana sermayenin birleşik oligarşisine karşı bu ilk patlama tabii ki yine bastırılacak, ama gerçekten ciddi bir işçi partisinin oluşumu için iyi bir kalkış noktası olabilir..."

New York'ta Tompkins Meydanı'nda binlerce kişi toplanmıştı. Ancak mitingde ılımlı bir hava esiyordu; konuşmacılar "oy sandığı aracılığıyla politik bir devrim"den söz ederek şöyle diyorlardı: "Eğer birleşirsek beş yıl içinde sosyalist bir cumhuriyet kurabiliriz... İşte o zaman ülkenin üzerindeki bu karanlık güzel bir sabahla sona erecektir..." Barışçı bir gösteriydi. Miting biterken platformdan duyulan sön sözler şöyleydi: "Biz yoksulların pek çok şeyi olmayabilir, ama konuşma özgürlüğümüz var ve bunu bizden kimse alamaz." Ardından coplarını çeken polis kalabalığa saldırıya geçti.

Başka yerlerde olduğu gibi St. Louis'de de kitlelerin coşkusu, mitingler, mücadele azmi aynı biçimde devam edemedi. Bunlar geriledikçe polis, milisler, federal birlikler ilerledi ve otorite yeniden sağlandı. Polis, İşçi Partisi merkezlerine baskınlar düzenledi ve 70 kişiyi tutukladı; bir süre gerçekten şehri yöneten 'yürütme komitesi' şimdi hapisteydi. Grevciler teslim oldu, ücret kesintileri kaldı, demiryolu şirketi grevin liderlerinden 131 işçiyi işten attı.

1877 yılının büyük demiryolu grevleri geride kaldığında manzara şuydu: 100 kişi ölmüştü, bin kişi hapishanelere atılmıştı, 100 bin kadar işçi grevlere katılmış ve pek çok şehirde sayısız işsiz grevin etkisiyle eylemlere girişmişti. Grevin zirvede olduğu günlerde, yaklaşık 150 bin kilometrelik demiryolu

ağı üzerinde hareket eden yük vagonlarının yarısı yerinden kımıldayamamıştı.

Demiryolu şirketleri de bazı ödünler verdi, bazı ücret kesintileri kaldırıldı ama aynı zamanda "Kömür ve Demir Polisi" adı verilen kendi güvenlik sistemlerini de güçlendirmeyi ihmal etmediler. Başlıca büyük kentlerde Ulusal Muhafızların kışlaları yeniden inşa edilirken artık duvarlarda mazgal delikleri açılıyordu. Robert Bruce, grevlerin herkese diğerlerinin karşı karşıya bulunduğu sıkıntıları gösterdiğine işaret ediyor ve demiryolları politikasının Kongre'de ele alınarak yeniden düzenlendiğini belirtiyor. Bu arada Amerikan Emek Federasyonu'nun işverenlerle daha sıkı bir işbirliğine gitmesini getirirken, emeğin ulusal birliğini sağlamaya çalışan Emek Şövalyeleri'ni (Knights of Labor) de örgütlenmeye teşvik etti ve sonraki yirmi yılda görülecek bağımsız işçi-çiftçi partilerinin temellerini attı.

1877 yılının siyahlara da öğrettikleri vardı; siyahlar, İç Savaş'ın vaat ettiği eşitliği gerçek bir olgu haline getirmek için henüz yeterince güçlü olmadıklarını gördüler. İşçiler ise, yeterince birlik olmazlarsa, hükümetle sermayenin birleşik gücünü yenemeyeceklerini gördüler.

Ama yine de daha olacaklar vardı...

II

Soyguncu Soylular, Yoksul Asiler

1877 yılı, yüzyılın geri kalan bölümünde neler olacağının işaretlerini vermişti; siyahların hareketi bastırılacaktı; beyaz işçilerin grevlerine hoşgörü gösterilmeyecekti; Kuzey'in ve Güney'in sınai ve politik eliti ülkenin kaderine el koyacak ve insanlık tarihinin en büyük ekonomik gelişme yürüyüşünü örgütleyecekti. Bunu siyah emeğin, beyaz emeğin, Çinli emeğin, Avrupalı göçmen emeğin, kadın emeğin yardımı ve ödediği bedelle yapacaktı; ırk, cins, etnik köken ve toplumsal sınıflara göre ödüller dağıtırken farklı baskı ve sömürü düzeyleri yaratmaya özen gösterecekti; böylece zenginlik piramidinin istikrarını sağlamak için akıllıca bir yol izlenmiş olacaktı.

İç Savaş ile 1900 arasında, buhar ve elektrik enerjisi, insanın kas gücünün yerini, demir, tahtanın yerini ve daha sonra da çelik, demirin yerini almıştı. (Bessemer yönteminden önce bir günde 3 ile 5 ton arasında demir çeliğe dönüştürülebiliyordu,

oysa şimdi aynı miktar demirin çeliğe dönüştürülmesi için sadece 15 dakika gerekiyordu.) Artık makineler çelikten yapılıyordu. Petrol, makinelerin yağlanarak daha hızlı çalışmasını sağlıyor, evleri, sokakları, fabrikaları aydınlatıyordu. İnsanlar ve mallar, çelik raylar üzerinde buharla giden trenlerle daha hızlı hareket edebiliyordu; 1900 yılına gelindiğinde ülkedeki demiryolu ağının uzunluğu 350 bin kilometreyi geçmişti. Telefon, daktilo ve hesap makinesi iş dünyasının çalışmasını çok hızlandırmıştı.

Makineler sadece sanayii değil tarımı da değiştirdi. İç Savaş'tan önce 4 dönümlük bir buğday ekimi için 61 saat çalışmak gerekiyordu. 1900 yılında bu süre 3 saat 19 dakikaya indi. Buz imalatıyla birlikte gıda ürünleri uzun mesafelere nakledilmeye başladılar ve et paketleme sanayisi ortaya çıktı.

Buhar, dokuma tezgahlarını ve dikiş makinelerini de beraberinde getirdi. Buhar enerjisi kömürden elde edildiği için kömür üretimi de önem kazanmıştı. Havalı matkaplar artık toprağın çok daha derinliklerine gidebiliyordu. 1860'da 14 milyon ton çıkarılırken 1884'de 100 milyon ton kömür çıkarılıyordu. Daha çok kömür, daha çok çelik demekti, çünkü demir kömür ocaklarında çeliğe dönüştürülüyordu; 1880'de bir milyon ton çelik üretiliyordu, 1910'da ise bu sayı 25 milyon tona çıkmıştı. Ama artık buharın yerini de elektrik almaya başlamıştı. Elektrik kablosu bakır gerektiriyordu; böylece 1880'de yılda 30 bin ton bakır üretilirken 1910'da 500 bin tona çıktı.

Tüm bunların üstesinden gelinebilmesi için, yeni sürece ve makinelere egemen olacak yetenekli mucitler, yeni şirketleri, zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahip bir ülkeyi, yıpratıcı, sağlıksız ve tehlikeli bir çalışma içine sevk edilecek insan gücünü örgütleyecek ve yönetecek akıllı insanlar gerekiyordu. Yeni emek gücünü oluşturmak üzere Avrupa ve Çin'den göçmenler gelmeye devam ediyordu. Yeni makineleri alamayan veya

yeni demiryolu ücretlerini ödeyemeyen çiftçiler kentleri doldurmaya başladı. 1860 ile 1914 arasında New York'un nüfusu 850 binden 4 milyona, Chicago'nun 110 binden 2 milyona, Philadelphia'nın da 650 binden 1,5 milyona çıktı.

Bazı durumlarda mucidin kendisi işin örgütleyicisi de oluyordu; örneğin elektrikli aletlerde Thomas Edison'ın yaptığı gibi. Diğer durumlarda ise iş adamları mucitlerin buluşlarını üretim sürecinde kullanıyordu; örneğin Chicagolu bir kasap olan Gustavus Swift buzla soğutulan vagonları yine buz döşenmiş ambarlarla birleştirdi ve 1885'de ilk ulusal et paketleme şirketini kurdu. James Duke saran, yapıştıran ve tütünlerin ucunu kesen yeni bir sigara sarma makinesini kullanarak günde 100 bin sigara imal etmeye başladı; 1890'da en büyük dört sigara üreticisini bir araya getirerek American Tobacco Company'i kurdu.

Evet, bazı milyarderler işe sıfırdan başlamıştı ama birçoğu hiç de öyle değildi. 1870'lerin tekstil, demiryolu ve çelik işverenlerinin 303 tanesinin kökenleri üzerinde yapılan bir araştırma yüzde 90'ının orta veya üst sınıflardan geldiğini gösteriyordu. Horatio Alger'in "sıfırdan zengin olma" hikayeleri çok az adam için geçerli olan bir mitti, ama toplumsal kontrol için kullanışlı bir mit.

Servetlerin birçoğu yasal yollardan, hükümetler ve mahkemelerle işbirliği yapılarak edinildi. Bazen bu işbirliğinin de bir fiyatı oluyordu. Thomas Edison aldığı lisansların karşılığında New Jerseyli politikacıların her birine bin dolar ödemeye söz vermişti. Daniel Drew ve Jay Gould, Erie Demiryollarının 8 milyon dolarlık "sulandırılmış hisse senetlerinin" satışa çıkarılmasına izin verilmesi için New York eyalet meclisine rüşvet olarak 1 milyon dolar harcadılar.

Union Pacific ve Central Pacific demiryollarının işbirliğiyle kıtayı bir uçtan diğer uca bağlayan ilk demiryolu hattı kan, gözyaşı, politik entrikalar ve hırsızlıklarla birlikte tamamlandı.

Central Pacific şirketi hattın döşenmesine batı kıyısından başlayarak doğuya doğru gitti; demiryolunun geçeceği bölgelerde 36 milyon dönüm devlet arazisini ücretsiz alabilmek ve bono satışlarıyla 24 milyon dolarlık da borç kaynağı yaratabilmek için Washington'da 200 bin dolar rüşvet dağıttı. Aslında yine kendisine ait bir inşaat şirketine 79 milyon dolar öderken, 36 milyon dolar fazla ödeme yapıyordu. Dört yılda bitirilen demiryolunun inşaatında üç bin İrlandalı ve on bin de Çinli çalıştı; günlük ücretleri bir veya iki dolardı.

Union Pacific şirketi ise Nebraska'dan başlayarak batıya doğru gitti. Yaklaşık 50 milyon dönüm arazi bedava olarak verildi ve 27 milyon dolar da hazine bonosu olarak mali destek sağlandı. Bu şirket de Cedit Mobilier adında bir şirket yarattı ve demiryolu inşaatı için bu şirkete 94 milyon dolar ödedi, oysa gerçek fiyat 44 milyon dolardı; bu tarafta da 50 milyon dolarlık fazla ödeme yapılmıştı. Hesaplar üzerinde inceleme yapılmasını engellemek için hisse senetleri Kongre üyelerine ucuz satıldı. Kongre'deki Massachussetts temsilcisi ve Cedit Mobilier yöneticisi Oakes Ames şöyle diyordu: "İnsanların kendi mallarına göz kulak olmasını sağlamak zor değildir." Union Pacific şirketi, çoğu İrlandalı göçmenlerden ve savaştan dönen askerlerden meydana gelen 20 bin işçi kullandı; günde yaklaşık 10 kilometre ray döşeyen işçilerin yüzlercesi aşırı sıcaktan, soğuktan ve topraklarının işgal edilmesine karşı çıkan Kızılderililerin saldırılarından öldü.

Her iki demiryolu hattı da uzayan ve kıvrılan rotalar izledi, uğradıkları şehirlerden de mali yardım alıyorlardı. 1869'da müzik ve nutuklar arasında iki eğri ve hileli demiryolu Utah'da birleşti.

Demiryolları üzerinde dönen müthiş dolaplar, sahtekarlıklar üzerine finansmanı sağlayan bankalar demiryollarını daha yakından kontrol etmeye başladı; bankerler istikrarlı kazançtan yanay-

dılar ve basbayağı hırsızlıkla değil de yasaların koruyuculuğu ve güvencesi altında para kazanmak istiyorlardı. 1890'lara gelindiğinde ülkenin demiryolu ağının önemli bir bölümü altı büyük sistem içinde toplandı; bunlardan dördü tamamen veya kısmen House of Morgan tarafından kontrol edilirken, diğer ikisi de bankerler Kuhn, Loeb ve şirketleri tarafından kontrol ediliyordu.

Bir bankerin oğlu olan J.P. Morgan, iç savaştan önce demiryolu hisse senetleri satarak iyi komisyon alıyordu. İç Savaş sırasında, ordunun bir silah deposundan tanesi 3.5 dolardan 5 bin tüfek satın aldı ve bunları cephedeki bir generale tanesi 22 dolardan sattı. Silahlar bozuktu ve kullanan askerlerin baş parmaklarını sakat bırakıyordu. Kongrenin bir komitesi bu durumu gözlerden saklanan bir raporda dile getirdi ama bir federal yargıç yasal olarak geçerli bir sözleşmeye uygun davranıldığına karar vererek dosyayı kapattı.

Morgan iç savaş sırasında askere gitmedi, 300 dolar vererek kendi yerine başkasını gönderdi. John D. Rockefeller, Andrew Carniege, Philip Armour, Jay Gould ve James Mellon da aynı şekilde askere gitmediler. Mellon'ın babası oğluna şöyle yazıyordu: "Bir insan yaşamını veya sağlığını riske atmadan da bir vatansever olabilir. Daha değersiz çok yaşam var."

Hükümet, Morgan'ın şirketlerinden Drexel'e 260 milyon dolarlık bir bono satışının yapılması işini verdi. Bu satış doğrudan hükümet tarafından da yapılabilirdi, ama hükümet bankerlere 5 milyon dolar komisyon vermeyi tercih etti.

Gustavus Myres'in bildirdiğine göre 2 Ocak 1889'da üç bankerlik şirketi, Drexel, Morgan & Company, Brown Brothers & Company ve Kidder, Peabody & Company "çok özel ve gizli" bir anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmanın basına ve kamuoyuna açıklanmaması gerekiyordu: "Neden korkuyorlardı? Çünkü anlaşmaya göre Morgan'ın Madison Square No. 219'daki evine davet edilen büyük demiryollarının sahipleri yeni ve güçlü bir

tekel oluşturmaya ikna edileceklerdi... Böylece aralarındaki rekabet sona erecek ve insanlar eskisinden çok daha fazla para ödeyerek demiryollarından yararlanabilecekti..."

Heyecan verici bu mali kurnazlığın bir de insanı bedeli vardı; Eyaletlerarası Ticaret Komisyonu'nun 1889 yılı raporuna göre o yıl içinde demiryollarında çalışan 22 bin işçi ölmüş veya sakat kalmıştı.

1895'de Birleşik Devletlerin altın rezervleri tükenmişti ama 26 New York bankasının kasasında 129 milyon dolarlık altın vardı. J.P. Morgan & Company, Agust Belmont & Company, National City Bank'ın başını çektiği bir banker konsorsiyumu hükümete altın vererek karşılığında bono almayı önerdi. Başkan Grover Cleveland kabul etti. Bankerler hükümet bonolarını hemen çok daha yüksek fiyatla sattılar ve 18 milyon dolar kar ettiler.

Servetini yaparken Morgan ulusal ekonomiye rasyonalite ve örgütlenme de getiriyordu. Sistemin istikrarını sağlıyor ve şöyle diyordu: "Mali karışıklık, bugün bir şey, öbür gün başka bir şey olmasını istemiyoruz." Morgan, demiryollarını birbirine bağladı, sonra hepsini bankalara bağladı ve nihayet bankaları da sigorta şirketlerine bağladı. 1900'e gelindiğinde 200 bin kilometreye yakın demiryolunu, yani ülkedeki demiryolu ağının yarısını kontrol ediyordu.

Morgan grubuna ait üç sigorta şirketinin toplam varlığı bir milyar doları buluyordu. Sıradan insanların sigorta poliçesi olarak ödediği paralarla yılda 50 milyon dolar yatırım yapıyorlardı. Louis Brandies şöyle diyordu: "İnsanları yine kendi paraları aracılığıyla kontrol ediyorlar."

John D. Rockefeller, Cleveland'da bir muhasebeci olarak işe başladı, ticarete atıldı, para biriktirdi ve yeni petrol sanayine girmeye karar verdi, çünkü petrol rafinerilerini kontrol edenin sanayii kontrol edeceğini görüyordu. İlk petrol rafinerisini 1862'de satın aldı, 1870'de Standard Oil Company of Ohio'yu

kurmuştu; demiryollarıyla gizli anlaşmalar yaparak kendi petrollerinin taşınmasında indirim sağladı ve böylece rakiplerini piyasadan sildi.

Bağımsız bir rafinerici şöyle diyordu: "Satmasaydık, mahvolacaktık... Piyasada satın alacak tek bir kişi vardı ve onun koyduğu şartları kabul etmek zorundaydık." Standard Oil yöneticileri arasında bu gibi notlar çoktu: "Wilkerson & Company Pazartesi günü petrol tankını aldı... Bir vida daha çeviriverin..." Buffalo'daki rakip rafinerilerden birinde meydana gelen patlamayı Standard Oil'in yöneticileriyle rafinerinin ustabaşısı birlikte ayarlamışlardı.

1899'a gelindiğinde Standard Oil Company başka birçok şirketin hisse senetlerini elinde bulunduran bir holding haline gelmişti. Sermayesi 10 milyon dolardı ama yıllık karı 45 milyon doları buluyordu, John D. Rockefeller'in servetinin ise 200 milyon dolar olduğu tahmin ediliyordu. Çok geçmeden demir, bakır, kömür, gemicilik ve bankacılık (Chase Manhattan Bank) alanlarına da girecek, yıllık karı 81 milyon dolara ve toplam serveti de iki milyar dolara çıkacaktı.

Andrew Carniege 1870'de bir telgraf katibiydi, daha sonra Pennsylvania Demiryollarının başkanının sekreteri oldu, ardından Wall Street'te broker olarak demiryolu hisse senetlerini büyük komisyonlar kazanarak satmaya girişti ve bir süre sonra artık milyonerdi. 1872'de Londra'ya gitti ve orada çelik üretiminde kullanılan Bessemer yöntemini inceledi, Birleşik Devletler'e geri döndüğünde milyon dolarlık bir yatırımla büyük bir çelik işletmesi kuracaktı. Dış rekabet Kongrenin koyduğu yüksek gümrük duvarlarıyla engelleniyordu. 1880'de Camiege ayda 10 bin ton çelik üretiyor ve yılda 1.5 milyon dolar kar ediyordu. 1900 yılında yıllık kazancı 40 milyon dolardı ve o yıl bir yemekte çelik şirketini J.P. Morgan'a satmayı kabul etti. Bir kağıdın üzerine yazdığı fiyatı 492 milyon dolardı.

Carniege'in şirketini başkalarıyla birleştiren Morgan U.S. Steel Corparation'i kurdu. 1 milyar 300 milyon dolar hisse senedi ve bonoyu satışa çıkarırken şirketlerin toplam değerinin 400 milyon dolar üzerinde para toplamış oluyordu. Ayrıca bu satışları organize ettiği için de 150 milyon dolar aldı. Bütün o hisse senedi ve bono sahiplerine kar payları nasıl ödenecekti? Bunun yolu da Kongrenin yabancı çeliğe karşı aldığı gümrük önlemleriyle bulunuyordu; dış rekabete kapalı tutulan piyasada çeliğin tonu 28 dolara satılıyordu; işletmelerde günde 12 saat çalışan 200 bin işçi ise ancak karnını doyurabiliyordu.

Ve böylece sürdü gitti; rekabeti engelleyerek, fiyatları yüksek, ücretleri düşük tutarak ve hükümet sübvansiyonlarından yararlanarak becerikli ve etkili iş adamları imparatorluklar kurdular. Bu iş adamları "refah devleti"nin nimetlerinden yararlanan ilk kişilerdi. Yüzyılın dönümünde American Telephone and Telegraph şirketi ülkenin telefon sistemini tekelinde bulunduruyordu; International Harvester tarım makinelerinin yüzde 85'ini imal ediyordu ve bu örneklere benzer bir şekilde her sanayi sektöründe sermayenin yoğunlaşması ve tekelleşmesi yaşanıyordu. Bankaların çıkarları da bu tekellerle iç içe geçip, bütünleşmişti ve pek çok büyük şirketin yönetim kurullarını oluşturan insanlar arasında kapalı devre bir mali ağ yaratılmıştı. 20. yüzyılın başındaki bir Senato raporuna göre, iş yaşamının zirvesindeki Morgan 48, Rockefeller ise 37 şirketin yönetim kurulundaydı.

Bu arada ABD hükümetleri, tam da Karl Marx'ın tanımladığı bir kapitalist devlet gibi davranıyordu; düzeni sağlamak için tarafsız gibi görünüyor ama zenginlerin çıkarlarına hizmet ediyordu. Zenginler de kendi aralarında anlaşamıyor, politik konularda tartışıyorlardı. Ama devletin görevi, üst sınıflar arasındaki anlaşmazlıkları barışçı yollardan çözmek, alt sınıfların isyanını kontrol etmek ve sistemin uzun vadeli istikrarını sağlayacak politikalar geliştirmekti. 1877'de Rutherford Hayes'in başkan se-

çilmesi için Demokratlarla Cumhuriyetçiler arasında yapılan anlaşma işlerin nasıl gideceğini gösteriyordu; ister Demokratlar, isterse Cumhuriyetçiler kazansın ulusal politikalarda önemli bir değişiklik olmayacaktı.

1884'de, bir Demokrat aday, Grover Cleveland başkanlığı kazandığında ülkedeki genel izlenim tekellerin ve büyük şirketlerin gücüne karşı çıkacağı yolundaydı, başkan adayı James Blaine olan Cumhuriyetçi partinin zenginlerin yanında olduğu düşünülüyordu. Ama Cleveland, Blaine'i yenilgiye uğratınca Jay Gould bir telgrafla kendisini kutlarken şöyle diyordu: "Öyle hissediyorum ki, ülkenin büyük sanayinin çıkarları sizin ellerinizde tümüyle güven içinde olacaktır." Hislerinde yanılmadı!

Cleveland'ın baş danışmanlarından biri William Whitney'di; bir milyoner ve Standard Oil'in avukatı olan Whitney, Cleveland tarafından donanmadan sorumlu bakanlığa getirildi. Whitney bir "çelik donanma" yaratmak için hemen kolları sıvadı, Carneige'in işletmesinden yüksek fiyatla çelik satın almaya başladı. Cleveland'ın kendisi de seçilmesinden korkmaları için bir neden olmadığına sanayicileri ikna etti: "Ben Başkan olduğum sürece... yönetim politikalarının sonuçlarından iş dünyasının bir zarar görmesi mümkün değildir... iktidarın bir partiden diğerine geçmesi mevcut koşullardan ciddi bir rahatsızlık duyulduğu anlamına gelmez."

Zaten başkanlık seçimlerinin kendisi de gerçek sorunların ele alınmasını önlüyordu; belirli politikalar izlendiğinde kimin çıkarlarına uygun olacağının ve kimin kaybedeceğinin anlaşılması mümkün değildi. Partilerin seçim kampanyaları hemen hemen aynıydı; adayların kişilikleri öne çıkıyor, dedikodular yayılıyor ve bir yığın saçmalık üzerine laf ediliyordu.

1887'de hazinede büyük bir fazlalık olmasına rağmen, kuraklıkla karşılaştıkları için sıkıntıda olan ve buğdaylarını satmakta zorlanan Texaslı çiftçilere 100 bin dolar yardım yapılma-

sını veto etti. Şöyle diyordu: "Bu gibi durumlarda federal yardım yapılırsa hükümetten bir baba gibi herkesi koruması beklentisi güçlenir ve bu da ulusal karakterimizin dayanıklılığını zaafa uğratır." Ama aynı yıl hazinedeki altın fazlasını hisse senedi sahiplerine açıktan 45 milyon dolar aktarmak için değerlendirmekte sakınca görmedi.

Cleveland yönetiminin başlıca reformu Amerika'daki yasal reformların sırrını ele verir nitelikteydi. 1887 yılında çıkarılan Eyaletlerarası Ticaret Yasası güya demiryollarının tüketiciler lehine yeniden düzenlenmesini öngörüyordu. Ancak Boston & Maine ve diğer bazı demiryolu şirketlerinin avukatı ve bir süre sonra da Cleveland'ın Baş Savcısı olan Richard Olney, Eyaletlerarası Ticaret Komisyonu'ndan şikayet eden demiryolu yöneticilerine bu komisyonun "demiryolcuların bakış açısı çerçevesinde" lağvedilmesinin akıllıca bir iş olmayacağını anlattı. Şöyle diyordu:

"Bu komisyon demiryolları için çok yararlı olabilir ve olacaktır... Hükümetin demiryolları üzerindeki denetimini ifade etmektedir ve aynı zamanda bu denetleme tümüyle biçimseldir... Bu noktada aklın gereği olan şey komisyonu lağvetmek değil, kullanmaktır..."

Cleveland'ın kendisi, 1887'de Ulusa Sesleniş konuşmasında benzer bir noktaya işaret etmiş ve uyarıda bulunmuştu: "Şimdi güvenli, dikkatli ve gelişmiş bir reform fırsatı sunuluyor; kimi kötü niyetli ve huzursuz kişiler kendi yaptıkları hataların sonuçlarının radikal bir takım düzenlemelerle giderilmesinde ısrar ettikleri zaman hiçbirimizin akılsızca davranmaya hakkı yoktur..."

1889 ile 1893 arasında Cleveland'dan sonra başkan olan Cumhuriyetçi Benjamin Harrison, iç savaş sonrası yılları inceleyen Matthew Josephson (The Politicos) tarafından çok iyi tarif ediliyordu: "Benjamin Harrison demiryolu şirketlerine hem avukat, hem de asker olarak çifte hizmet vermekle diğerlerinden

belirgin bir fark sahibi oluyordu. 1877 yılı grevcilerini avukat olarak mahkemelerde suçlamıştı... aynı zamanda grev sırasında bir milis grubunun başında işçilere karşı savaşmıştı..."

Harrison'ın dönemi reforma karşı bir jeste de tanık oldu. 1890 yılında kabul edilen Sherman Anti-tröst Yasası kendisini "Ticaret ve sanayii yasal olmayan sınırlamalara karşı koruyacak bir yasa" olarak tanımlıyor ve eyaletler arasında veya dış ülkelerle yapılan ticareti sınırlamak için kurulan "birleşme ve gizli anlaşmaları" yasadışı ilan ediyordu. Yasayı kaleme alan Senatör John Sherman tekellerden gelen eleştirilerle uzlaşmak için durumu şöyle açıklıyordu: "Eskiden de tekeller vardı... ama hiçbir zaman bugünkü dev tekeller gibi değillerdi... Ya bu talepleri kabul edersiniz ya da sosyalist, komünist, nihilist olmaya hazırlanırsınız. Bugün toplum bazı güçler tarafından daha önce hiç olmadığı kadar rahatsız ediliyor..."

Cleveland 1892'de yeniden Başkan seçildiğinde, Avrupa'daki Andrew Carniege çelik işletmesinin müdürü Henry Clay Frick'ten bir mektup aldı: "Başkan Harrison için üzgünüm ama yönetimdeki değişiklik dolayısıyla çıkarlarımızın şu veya bu biçimde etkileneceğini sanmıyorum." 1893 krizi ve paniğiyle birlikte ülkede gelişen tansiyonla yüz yüze kalan Cleveland, işsizlerin Washington'a yaptığı protesto yürüyüşüne, "Coxey'in Ordusu"na askeri birliklerle müdahale etti. Ayrıca ertesi yıl demiryollarında meydana gelen ülke çapındaki grevleri kırmak için de askerleri kullandı.

Bu arada, ağırbaşlı ve adil görünümlü Yüksek Mahkeme de, yönetici elit için kendi payına düşenleri yerine getiriyordu. Üyeleri Başkan tarafından seçilen ve Senato tarafından da onaylanan bir mahkeme nasıl bağımsız olabilirdi ki? Üyeleri genellikle eski zengin avukatlar olur ve her zaman için de üst sınıflardan gelirken zengin ve yoksul arasında nasıl tarafsız olabilirdi ki? 19. yüzyılın başlarında, eyaletler arası ticaret üzerinde federal kont-

rol kurarak ulusal düzeyde düzenlenen bir ekonominin, anlaşmaları kutsallaştırarak da şirket kapitalizminin yasal temellerini yerleştirdi.

1895'de Sherman Yasası'nı tekellere zarar vermeyecek bir tarzda yorumladı; bir şeker rafinerisi tekelinin ticarette değil imalatta tekel olduğuna ve bundan dolayı Sherman Yasası aracılığıyla Kongre tarafından denetlenemeyeceğine karar verdi. Daha da ilginci şu ki, Sherman Yasası'nın birden fazla eyalete yayılan grevlere müdahale etmek için kullanılabileceğini (1894'deki demiryolu grevleri), çünkü bu grevlerin ticarete engel oluşturduğunu ileri sürdü. Ayrıca Kongre tarafından yüksek gelirlerin daha yüksek oranda vergilendirilmesi için atılan küçük bir adımı da anayasaya aykırı buldu. Daha sonraki yıllarda Standrd Oil ve American Tobacco tekellerinin parçalanmasına da karşı çıktı, çünkü Sherman Yasası'nın sadece "anlamsız" birleşmeleri ticaretin engeli olarak gördüğü kanısındaydı.

1895'de New Yorklu bir banker Yüksek Mahkeme şerefine kadeh kaldırırken şöyle diyordu:

"Beyefendiler, ABD Yüksek Mahkemesi, sizler doların muhafızı, özel mülkiyetin bekçisi, şımarıklığın düşmanı ve Cumhuriyetin koruyucususunuz!"

14. Maddenin kabul edilmesinin hemen ardından Yüksek Mahkeme, bu yasal düzenlemenin siyahları koruyan yanlarını tırtıklamaya ve şirketleri koruyan yanlarını geliştirmeye yöneldi. Bununla birlikte 1877'de bir Yüksek Mahkeme kararı, buğday silolarını kullanan çiftçilerin yapacağı ödemeleri yeniden düzenleyen eyalet yasalarını da destekledi. Siloların sahibi şirket bu durumun kişinin mülkiyet hakkına tecavüz olduğunu ileri sürerek itiraz etti ancak Yüksek Mahkeme bu görüşü kabul etmedi; siloların basitçe bir özel mülkiyet olmadığını aynı zamanda "kamusal sorumluluğu" bulunduğunu da belirtti ve bu nedenle ödemelerin düzenlenebileceğini bildirdi.

Bu karardan bir yıl sonra, genellikle zenginlere hizmet veren avukatların örgütlendiği Amerikan Barolar Birliği ülke çapında bir kampanya açarak kararın geri alınması için mücadeleye girişti. Baro başkanı birçok kez şunu söylemişti: "Tröstler, komünist güçlere karşı mülkiyetin çıkarlarını savunan bir silah ise, o zaman bunlar istenir şeylerdir. Tekeller genellikle bir avantaj ve bir ihtiyaçtır."

Nihayet 1886 yılında istedikleri sonucu aldılar. Ayağa kalkan çiftçilerin baskısı altındaki eyalet meclisleri çiftçilerin demiryollarına ödemelerini yeniden düzenleyen yasalar çıkardı. Ama aynı yıl, bu kez Yüksek Mahkeme eyaletlerin bunu yapamayacağını, çünkü federal iktidarın paylaşılması anlamına geleceğini bildirdi. Mahkeme sadece o yıl şirketlerin yeniden düzenlenmesini öngören 230 eyalet yasasını iptal etti.

Bu tarihe gelindiğinde Yüksek Mahkeme, şirketleri artık "kişi" olarak kabul etmeye başlamıştı ve dolayısıyla şirketlerin paraları 14. Madde kapsamındaki yasal korumadan yararlanması gereken mülkiyet olarak değerlendiriliyordu. Güya 14. Madde siyah haklarını korumak için kabul edilmişti, ama 1890 ile 1910 yılları arasında bu madde kapsamında ele alınan davalardan 19'u siyahlarla ilgili, 288'i ise şirketlerle ilgiliydi.

Yüksek Mahkeme üyeleri anayasanın basit yorumcuları değildi. Belirli bilgileri, görgüleri ve çıkarları olan etkili kişilerdi. Bunlardan biri, Yargıç Samuel Miller 1875'de şöyle demişti:

"Baroda kırk yıldır büyük sermayeyi ve demiryolu şirketlerini savunan yargıçlarla uğraşmak boş bir şeydir..."

1893'de Yüksek MahkemeYargıcı David J. Brewer New York Barosu'nda yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:

"Toplumdaki zenginliğin az sayıda kişinin elinde olması değişmeyecek bir yasadır... Birikimi mümkün kılan bu tasarrufu ve uzun süren zorluğu insanların çoğu yapamamaktadır... Ve dolayısıyla her zaman için, insan doğası değişmedikçe daima

gerçek olan şey, büyük çoğunluk günlük ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, ülkenin zenginliğinin az sayıda kişinin elinde toplanmasıdır."

Bu, sadece 1880'lere ve 1890'lara ait bir inanç değildi, kendi yasalarını Blackstone's Commentaries döneminde öğrenmiş olan Kurucu Atalar'a kadar uzanıyordu; temel ilke şuydu: "Özel mülkiyet yasası o kadar büyük bir saygınlığa sahiptir ki, ona yönelik en küçük bir darbe bile meşru görülemez; hayır, toplumun tümünün ortak çıkarları için bile bu yapılamaz."

Modern zamanlarda kontrol için daha fazla güç ve daha fazla yasa gerekmektedir. Kentlere ve fabrikalara tehlikeli bir şekilde yığılmış ve isyan etmek için birçok nedene sahip olan bir topluma her şeyin yolunda gittiği öğretilmelidir. Ve aynı şekilde, okullar, kiliseler, halk kültürü, zengin olmanın bir üstünlük işareti, yoksul olmanın da kişisel bir başarısızlık olduğunu ve yoksul bir kişinin zenginlerin arasına katılmasının çok çalışmakla ve çok şanslı olmakla sağlanabileceğini anlatmalıdır.

İç Savaş'tan sonraki o yıllarda Yale Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu Russel Conwell adında birisi, daha sonra bakan da olan çok satan kitapların bir yazarı, ülkenin hemen her tarafını dolaşarak "Mücevher Toprakları" adını taşıyan bir konferansı beş bin kez vererek, milyonlarca kişiye seslendi. Anlattığı basitti; yeterince çalışan herkes zengin olabilir, yeterince dikkatli bakmasını bilen her yerde "mücevher toprakları" bulabilir. Bir örnek:

"Zengin olmak zorunda olduğunuzu ve zengin olmanın göreviniz olduğunu söylüyorum... Zengin olmayı başaran kişi toplumda bulabileceğiniz en dürüst kişidir. Açıkça söylemeliyim ki... Amerika'daki her 100 zenginden 98'i dürüsttür. Zaten onun için zengindirler. Onun için paranın güvendiği insanlardır. Onun için büyük yatırımlar yaparlar ve pek çok kişiye iş olanağı yaratırlar. Çünkü dürüst insanlardır... Ben yoksulları seviyorum, ama

gerçekten sevilecek yoksul sayısı çok azdır. Günahlarından dolayı Tanrı tarafından cezalandırılan bir insanı sevmek aslında yanlış bir iştir... Kabul etmeliyiz ki, ABD'de de kendi gelirinin azlığı nedeniyle yoksul olan bir kişi yoktur..."

Conwell, Temple Üniversitesi'nin kurucularından biriydi. Rockefeller ülkenin birçok yerindeki kolejlere bağışlar yapıyor ve Chicago Üniversitesi'nin kuruluşuna yardım ediyordu. Orta Pacific bölgesinden Huntington iki siyah kolejine, Hampton Institute ve Tuskegee Institute'a para veriyordu. John Hopkins de milyoner bir tüccar tarafından kurulmuştu ve benzer bir şekilde pek çok milyoner kendi adlarına üniversiteler kurdular.

Muazzam servetlerinin küçük bir bölümünü böyle değerlendiren zenginler hayırsever insanlar olarak tanındı. Bu eğitim kurumları tabii ki farklı görüşte olanları teşvik etmedi; öğretmen, doktor, avukat, yönetici, mühendis, politikacı gibi sistemin sürekliliğini sağlayacak ve muhalefet olduğunda sisteme bağlı kalacak orta sınıf Amerikalıları yetiştirdi.

Bu arada yaygınlaşan devlet okulları da okumayı, yazmayı, aritmetiği yeni kuşak işçilere öğreterek yeni sanayi çağının işgücü olmak üzere kalifiye ve yarı-kalifiye elemanlar yarattı. Önemli noktalardan biri de bu insanların otoriteye boyun eğmesini öğrenmesiydi. Okulları gözlemleyen bir gazeteci 1890'larda şöyle yazıyordu: "Öğretmenin değişik havası çok belirgin; tümüyle onun iradesine teslim olmuş olan öğrenciler sessiz ve hareketsiz, sınıfın genel havası soğuk ve rutubetli..."

1859'a dönecek olursak; Lowell şehrindeki fabrika sahiplerinin işçilerinin eğitilmesini istemelerini Massachusetts Eğitim Kurumu'nun sekreteri şöyle açıklıyordu:

"Fabrika sahipleri diğer kesimlere göre çalışanlarının eğitimleriyle daha fazla ilgileniyorlar. Çalışanlar iyi eğitildiğinde ve işverenler de adil davrandığında çatışmalar ve grevler hiç olmaz, ayrıca kitlelerin kafaları demagoglar veya yıkıcı düşünce-

lerle karıştırılmaz." Eğitimci Joel Spring, "19. yüzyılda okullarda fabrika benzeri bir sistemin gelişmesi tesadüf değildi" diyor.

Bu durum, William Bagley'in Clasroom Management adlı kitabının standart bir eğitim metni olarak 30 kez basıldığı 20. yüzyılda da devam etti. Bagley şöyle diyordu: "Eğitim teorisi üzerine çalışanlar, sınıfın mekanik rutini içinde eğitici güçlerin çocuğu yavaşça bir vahşi olmaktan uygarlaşmış toplumun yaşamına uyum sağlayan bir yasa ve düzen yaratığı haline dönüştürdüğünü görebilirler."

19. yüzyılın ortaları ve sonları yüksek okulların sanayi sistemine yardımcı oldukları ve okullardaki tarih müfredatının da vatanseverliği büyütüp beslediği dönemdi. Bağlılık yeminleri, öğretmen diploması ve yurttaşlık ödevleri öğretmenlerin eğitsel ve politik niteliklerini belirleyen unsurlar haline geldi. Ayrıca 20. yüzyılın ikinci yarısında okul yöneticilerine -öğretmenlere değil- ders kitaplarının kontrolü de verildi. Eyaletlerin yasaları belirli türde okul kitaplarının kullanımını yasaklıyordu. Örneğin Idaho ve Montana "politik" doktrinlerin propagandasını yapan kitapları yasaklarken, Dakota bölgesi ise "partizan politik kitapları ve broşürleri" okul kütüphanelerine sokmuyordu. Geleneksel olanı ve boyun eğmeyi öğretmek için kurulan bu dev bilgi ve eğitim sistemine karşı yine de, okurdan okura yolunu bulurken büyük engelleri aşmak zorunda kalan, aykırı ve muhalif bir edebiyat doğdu. Örneğin yoksul bir Philadelphia ailesinden kendi kendini yetiştirmiş bir işçi olan Henry George bir gazeteci ve ekonomist oldu ve 1879'da yazdığı bir kitap sadece ABD'de değil tüm dünyada milyonlarca basıldı. *Progress and Poverty* adını taşıyan kitabında zenginliğin kaynağının toprak olduğunu söyleyen ve topraktaki mülkiyetin de tekelleştiğini vurgulayan George, diğer bütün vergileri kaldırarak toprak için tek bir vergi koymakla yoksulluk sorununun çözüleceğini ve halkın zenginlikte eşitleneceğini anlatıyordu. Okurlar belki de çözüm öne-

rilerine ikna olmamışlardı ama aktardığı gözlemlerde kendi yaşamlarını gördükleri kesindi:

"Zenginliğin çok büyüdüğü ve ortalama konforun, boş zamanın ve dinlenme olanaklarının da arttığı bir gerçektir, ama bu kazanımlar genelleşmiş değildir. Alt sınıflar bunları paylaşmamaktadır... İlerlemenin yoksullukla birlikte gitmesi zamanımızın en büyük bilmecesidir... Belirsiz ama genel bir umutsuzluk söz konusudur; işçi sınıfı arasında artan bir memnuniyetsizlik, huzursuzluk ve devrime yöneliş gözlenmektedir... Uygar dünya büyük bir hareketin kenarında titremektedir. Ya yukarı doğru bir adım atarak henüz hala hayali bile kurulmayan bir gelişmenin yolu açılacak, ya da aşağıya devrilerek yeniden barbarlık dönemine geri dönülecek..."

Edward Bellamy, ekonomik ve sosyal sisteme farklı bir tehdidin örneğini verdi; Batı Massachusetts'den bir avukat ve yazar olan Bellamy, *Looking Backward* adını taşıyan basit ama ilginç bir roman yazdı. Uykuya dalan yazar 2000 yılında uyandığında insanların birbirleriyle işbirliği yaparak çalıştıkları ve yaşadıkları bir sosyalist toplum buluyordu. Sosyalizmin heyecanla ve içtenlikle anlatıldığı kitap birkaç yılda bir milyon sattı ve ülkenin çeşitli yerlerinde örgütlenen yüzden fazla grup bu hayali gerçek yapmak için uğraştı.

Göründüğü kadarıyla, hükümet, sermaye, kilise, okullar düşünüş biçimlerini ne kadar kontrol etmeye çalışırsa çalışsın yine de milyonlarca Amerikalı mevcut sisteme en sert eleştirileri benimsemeye ve yaşamın başka yollarını denemeye hazırdı. 1880'ler ve 1890'larda ülkeyi kasıp kavuran büyük işçi ve çiftçi eylemleri de onlara bu arayışta destek oldu. 1830-1847 döneminde bu hareketler dağınık grevler ve toprak kiracılarının eylemleri olmaktan hayli ileri gitmişti. Ülke çapında gelişen bu eylemler yönetici elit için daha öncesinden daha tehlikeli ve daha kararlıydı. Başlıca Amerikan kentlerinde devrimci örgütlenmelerin ve devrimci konuşmaların varolduğu bir dönemdi.

1880'ler ve 1890'larda önceki dönemlere göre daha büyük bir hızla göçmen kitleleri Avrupa'dan Amerika'ya akıyordu. Tümü de yoksulların o korkunç okyanus yolculuğunu aşarak ulaşıyordu. Artık gelenler arasında İrlandalılar ve Almanlar gibi Anglosakson kültürüne yabancı olmayan etnik topluluklar değil, İtalyanlar, Ruslar, Yahudiler, Yunanlılar gibi Güney ve Doğu Avrupalılar çoğunluktaydı.

Farklı etnik topluluklardan göçmenlerin işçi sınıfının parçalanmasına nasıl katkıda bulundukları, aynı sorunlarla karşı karşıya olmalarına rağmen kendi aralarında çatışmaların nasıl geliştiğini 27 Şubat 1880 tarihli bir Bohemya gazetesinde, Svarnost'ta yer alan bir haber ortaya koyuyordu. Gazetenin bildirdiğine göre, New York'taki Throop Okulu'ndan 258 veli, bölgedeki vergi mükelleflerinin yarısından çoğunun da imzasıyla yaptıkları başvuruda Bohemyalıların da Almanlar kadar kendi dillerini öğrenmeye hakları olduğunu belirtiyor ve okulda bu doğrultuda öğrenim yapılmasını istiyorlardı. Ama buna itiraz eden Mr. Vocke, Bohemyalılar ile Almanlar arasında çok büyük fark bulunduğunu söylüyor ve Almanların daha üstün olduğunu iddia ediyordu.

Hala nefret edilen bir etnik topluluk olmaya devam eden İrlandalılar ise ABD'ye varır varmaz onların oyuna ihtiyacı olan "yeni politik makine" tarafından çeşitli işlere yerleştiriliyordu. İrlandalılardan polis olanlar özellikle yeni Yahudi göçmenlere çeşitli zorluklar çıkartıyordu. 30 Temmuz 1902'de New York'taki Yahudi cemaati önemli bir din adamının cenaze törenini yaparken ayaklanan bir grup İrlandalı, Yahudilerin kendilerine komşu gelmelerine karşı çıkıyordu. Olaya müdahale etmekle görevli polislerin çoğunluğu İrlandalıydı ve ayaklanmayla ilgili resmi raporlarda polislerin ayaklanmacılara destek olduğu belirtiliyordu.

Yeni gelenler arasındaki ekonomik rekabet korkunç boyut-

lardaydı. Demiryollarında düşük ücretlerle çalıştırılmak üzere getirilen Çinlilerin California'daki sayısı 1880'de 75 bine ulaşmıştı ki, bu, nüfusun onda birini oluşturuyordu. Bir süre sonra Çinliler sürekli bir şiddetin hedefi haline geldiler. Romancı Bret Harte, Wan Lee adındaki bir Çinli için yazdığı ölüm ilanında şöyle diyordu:

"Öldü, saygıdeğer dostlarım, öldü. San Francisco sokaklarında, 1869 yılında, yeni yetme gençler ve Hıristiyan okul çocukları tarafından taşlanarak öldürüldü."

1885 yazında, Wyoming'deki Rock Springs'de 500 Çinli madenciye saldıran beyazlar 28'ini katlettiler.

Yeni göçmenler amelelik, boyacılık, taş kesiciliği, hendek kazıcılığı gibi işler yapıyordu. Genellikle işverenler tarafından kitlesel olarak "ithal" ediliyorlardı. Bir İtalyan Connecticut'ta demiryollarında çalışmak üzere ABD'ye getirtildi ama Güney'de sülfat madeninde çalışmaya gönderildi. Kendisiyle birlikte madende çalışanların başında silahlı adamlar nöbet tutuyordu ve ancak yol ve yemek parasını karşılayabilecekleri kadar ücret alıyorlardı. Buradan kaçmaya karar verdiler, ancak yakalandılar ve iş ile ölüm arasında tercih yapmak zorunda bırakıldılar. Yine de reddettiler ve bunun üzerine kelepçelenerek bir yargıcın karşısına çıkarıldılar, ancak sonuçta madenlere gelmelerinden beş ay sonra oradan kurtulabildiler: "Arkadaşlarım bir trene binmeyi başararak New York'a gitti. Benim sadece bir dolarım vardı ve cebimde bu para, ülkeyi ve dilini bilmeden yollara düştüm, New York'a yürümek zorundaydım. Tam 42 gün sonra şehre vardığımda gerçekten bitmiş, tükenmiştim."

İçinde yaşadıkları koşullar bazen de ayaklanmaya götürüyordu. Deal Lake ve New Jersey yakınlarında çalışan bir grup İtalyan ücretleri ödenmeyince işvereni rehin alarak şantiyeye hapsetmiş, ancak silahlı bir grupla gelen şerif tarafından kurtarılmıştı.

Göçmen çocukların çalıştırılması da yaygındı, ya başka ülkelerdeki umutsuz aileler çocuklarını ABD'ye bir anlamda satıyor ya da çocuklar kaçırılıyordu. Çocuklar bir çeşit kölelik koşullarında çalıştırılıyor, bazen de dilenci müzisyen olarak sokaklara salınıyordu. New York ve Philadelphia sokakları bunlarla doluydu.

Göçmenler vatandaşlık hakkı kazandıkça Amerika'nın iki partili sisteminin içine çekilerek birine veya diğerine bağlanmaları isteniyor, politik enerjileri seçimlerde boşaltılıyordu. Kasım 1894'de L'Italia gazetesinde çıkan bir makalede İtalyanlar Cumhuriyetçi Parti'yi desteklemeye çağrılıyordu:

"Yabancı ülke doğumlu Amerikan vatandaşları Cumhuriyetçi Parti'ye destek olmazlarsa kendi çıkarlarına karşı gelmiş olurlar. 'Eski Dünya'da kazanmak için savaştıkları ne varsa Cumhuriyetçi Parti hepsini savunuyor. Cumhuriyetçi Parti, özgürlüğün, ilerlemenin, düzenin ve yasanın bekçisidir, monarşik sınıf egemenliğinin en amansız düşmanıdır."

1880'lerde 5.5 milyon, 1890'larda ise 4 milyon göçmen vardı ve işgücü fazlası nedeniyle ücretler düşük tutuluyordu. Daha çaresiz olan göçmenler, yerli Amerikalı işçilerden daha kolay kontrol edilebiliyordu. Kültürel değişikliğe kolay ayak uyduramadıkları için birbirlerine yabancı oluyor ve grev kırıcısı olarak rahatça kullanılıyorlardı. Genellikle çocukları da çalışıyordu ve tabii böylece işgücü fazlalılığı iyice artarken işsizlik de büyüyordu. 1880'de ABD'de 16 yaşından küçük çalışan çocuk sayısı 1 milyon 118 bindi, bir başka deyişle her altı çocuktan biri çalışıyordu. Evdeki herkes uzun saatler çalıştığı için aileler birbirine yabancılaşıyordu. Morris Rosenfold'un "Oğlum" adlı bir şiiri o dönem çok yayılmıştı:

Evde küçük bir oğlum var,
Küçük güzel bir çocuk,

Bazen sanıyorum dünya benim,
Onda ise sadece ben varım...
Şafakla birlikte işe fırlıyorum,
Serbest kaldığımda gece oluyor,
Ben çocuğuma bir yabancıyım,
Çocuğum da bana yabancı...

Kadın göçmenler ise hizmetçi, fahişe, ev kadını, fabrika işçisi ve bazen de asi oluyordu. Leonara Barry İrlanda'da doğmuş ve ABD'ye getirilmişti. Evlendi ancak kocası ölünce üç çocuğuna bakabilmek için New york'ta bir çorap fabrikasında haftada 65 sent ücretle çalışmaya başladı. Bir süre sonra Emek Şövalyeleri (Knights of Labor) örgütüne girdi; 1886 yılında örgütün 192 'kadın meclisi'ne kayıtlı 50 bin kadar kadın üyesi vardı. Bir süre sonra kendi meclisinde bulunan 927 kadının sorumlusu haline geldi ve örgüt adına genel bir araştırmacı olarak çalışmak üzere görevlendirildi; ülkeyi dolaşacak, kızkardeşlerini eğitecek, sorunlarının ve taleplerinin kamuoyuna yansımasını sağlamaya çalışacaktı. Barry'e göre, kadınlar uzun yıllar boyunca bir tür ikinci sınıf insan olarak yaşadıkları için bu durumu içselleştirmiş olmaları en büyük sorundu; yaşam koşulları onları kötümser yapıyor ve hiç sorgulamadan, itiraz etmeden kendilerine söylenen her şeyi kabulleniyor, her şeye boyun eğiyorlardı. 1888 yılı raporunda kadınlardan 537 yardım başvurusu olduğunu, 100 kadar şehir ve kasabayı ziyaret ettiğini ve 1900 broşür dağıttığını bildiriyordu.

1884'de kadın tekstil işçilerinin ve şapka imalatçılarının meclisleri greve gitti. Ertesi yıl New York'taki pelerin ve gömlek işçileri de, hem kadınlar hem de erkekler, ayrı ayrı toplandılar ama birlikte greve gittiler. The New York World gazetesi bu grevlerden "ekmek ve tereyağı isyanı" diye söz ediyordu. Ama bu kez işçiler kazandılar; ücretleri yükseldi, çalışma saatleri ise kısaldı.

Yine 1885 kışında Yonkers'da birkaç halı dokumacısı kadın Emek Şövalyeleri'ne üye oldukları için işten kovuldular. Bunun üzerine Şubat ayının dondurucu soğuğunda 2500 kadın toplanarak fabrikayı bastı ve grev ilan etti. O zamana kadar içlerinden 700 kadarı Şövalyeler'e üyeydi ama grevle birlikte hepsi örgüte üye oldu. Polis greve saldırarak önde gelen militanları tutukladı, ancak yapılan mahkeme sonunda jüri tarafından suçlu bulunmadılar. Bu durumu ve grevci kadınları kutlamak üzere New York'ta işçiler büyük bir yemek düzenlediler; şehrin her tarafındaki sendikalardan iki bin kadar temsilcinin katıldığı bu yemek mücadeleye de yeni bir soluk getirdi. Kadınların grevi altı ay sürdü ve sonunda bazı taleplerini kabul ettirdiler ve işlerini yeniden kazanmış oldular, ancak sendikaları resmen tanınmadı.

Bu mücadeleler içinde şaşırtıcı olan grevcilerin her istediklerini kazanmamaları değildi, öylesine büyük engellere ve başarı şansının o kadar az olmasına rağmen direnmeye kalkışmaları ve yıkılmamalarıydı.

Belki de gündelik mücadelenin yetmediğinin, daha köklü bir değişikliğin gerekli olduğunun kavranması, devrimci bir hareketin gelişmesini de teşvik ediyordu. 1877'de kurulan Sosyalist Emek Partisi küçük ve iç tartışmalara boğulmuş bir partiydi ama yine de yabancı işçiler arasında örgütlü sendikalar üzerinde biraz etkisi vardı. New York'ta Yahudi sosyalistler örgütlendiler ve bir gazete çıkardılar. Chicago'da Alman devrimcileri, Albert Parsons gibi yerli radikallerle birlikte Sosyalist Devrimci kulüpleri kurdular. 1883'de Pittsburg'da anarşist bir kongre toplandı ve bir manifesto yayımladı:

"Bütün yasalar çalışan insanlara karşıdır... Okullar bile sadece zenginlerin evlatlarını gerekli niteliklerle donatarak sınıfsal egemenliklerinin devam etmesine hizmet ediyor. Yoksulların çocukları biçimsel bir eğitimi güç bela alabiliyor ve bu durumda da amaç çeşitli önyargıların, haksızlıkların ve boyun eğmenin

benimsetilmesi amaçlanıyor. Kilise, dünyadaki cenneti bir kenara bırakıp, hayali bir cennet vaat ederek kitleleri tümüyle aptallaştırmaya uğraşıyor. Kapitalist basın kamu yaşamında ortaya çıkan niyet karmaşalarını dikkate alıyor... Bu koşullarda işçiler mevcut sisteme karşı mücadelelerinde herhangi bir kapitalist partiden destek bekleyemezler. Kendi kurtuluşlarına yine kendi güçleriyle ulaşabilirler. Tarihin hiçbir döneminde iktidardaki bir sınıf bu pozisyondan kendi isteğiyle ayrılmamıştır, dolayısıyla zorla böyle davranması sağlanmadıktan sonra kapitalist sınıf da bunu yapmayacaktır..."

"Cinsiyet ve ırk ayrımı olmaksızın herkese eşit haklar" çağrısı yapan anarşist manifesto Marks ve Engels'in kaleme aldığı Komünist Manifesto'dan da şu alıntıyı yapıyordu: "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin! Zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yok, kazanacağınız koca bir dünya var!"

Chicago'da yeni kurulan Uluslararası Emekçiler Birliği'nin (Birinci Enternasyonal) beş bin üyesi vardı ve beş dilden gazete çıkarıyor, kitlesel gösteriler ve yürüyüşler düzenliyordu; öncü unsurlarıyla grevleri yönlendiren örgüt Chicago Merkezi Emek Birliği'ni oluşturan 22 sendikanın üzerinde de etkiliydi. Teoride tüm bu devrimci gruplar arasında çeşitli farklılıklar vardı ama emeğin pratik ihtiyaçları doğrultusundaki mücadelelerde hepsi bir araya geliyordu ve 1880'lerin ortaları da bu tür mücadeleler bakımından hayli zengindi.

1886 yılı başlarında Texas & Pacific Demiryolları bölgesindeki Emek Şövalyeleri örgütünün bir lideri işten atılınca işçiler greve gitti; hızla Güneydoğu bölgesine yayılan grev St. Louis ve Kansas City'ye kadar trafiği durdurdu. Şirketin mallarını korumak üzere New Orleans'dan güvenlik görevlisi olarak getirtilen dokuz genç işyerine gelip grevi görünce "ne kadar ihtiyacımız olursa olsun ekmeğimizi diğer işçi arkadaşlarımızın ağzından alamayız" diyerek işlerinden istifa ettiler. Bunun üzeri-

ne tutuklandılar ve şirkete zarar vermekten üç ay hapis cezasına çarptırıldılar.

Grevcilerin sabotaj yaptıkları iddialarının yanı sıra Nisan ayında doğu St. Louis'de grevcilerle polis arasında bir tür sokak savaşı oldu; sekiz işçi hayatını kaybederken işçiler de Louisville & Nashville yük vagonu deposunu yaktılar. Sıkıyönetim ilan eden vali bölgeye 700 ulusal muhafız gönderdi. Kitlesel tutuklamalar, polisin saldırıları ve Demiryolu Kardeşleri örgütünden herhangi bir destek gelmemesi gibi nedenlerle birlikte grevciler daha fazla dayanamadılar. Birkaç ay sonra teslim oldular ve birçoğu kara listeye alındı.

1886 ilk baharında 8 saatlik işgünü için süren mücadele hayli ilerlemişti. Artık beş yaşında olan Amerikan Emek Federasyonu, 8 saatlik işgününü kabul etmeyen her yerde, bütün ülkede 1 Mayıs günü greve gidilmesi çağrısı yaptı. Emek Şövalyeleri'nin başı Terence Powderly greve karşı çıkarak önce işçilerin ve işverenlerin bu konuda eğitilmeleri gerektiğini ileri sürdü ama örgütü meydana getiren yerel meclisler greve katılmak için hazırlıklarını yaptı. Lokomotif Mühendisleri Kardeşlik örgütünün lideri de 8 saatlik işgününe karşı çıkıyor, "iki saat az çalışma, iki saat daha fazla haylazlık edip, çene çalmak, iki saat daha fazla içki içmek demektir" diyordu. Ama demiryolu işçileri bu görüşlere itibar etmedi ve 8 saat mücadelesine katıldı.

Böylece 11562 yerleşim biriminde 350 bin işçi greve çıktı. Detroit'te 11 bin işçinin katıldığı bir 8 saatlik işgünü yürüyüşü oldu. New York'ta gece 25 bin işçiden oluşan bir fener alayı Broadway boyunca gösteri yaptı, Fırın İşçileri Birliği 3400 üyesiyle en başta yürüyordu. Chicago'da 40 bin işçi greve çıkarken, 45 bin işçinin çalıştığı işyerlerinde ise 8 saat işverenler tarafından kabul ediliyordu. Chicago'daki bütün demiryolları durdu, sanayinin tamamına yakını da çalışamadı.

İşverenlerin oluşturduğu bir "Yurttaşlar Komitesi" aynı gün

toplanarak Chicago'da izleyecekleri stratejiyi saptadı; milisler çağrıldı, polis hazır duruma getirildi; 1 Mayıs günü çıkan Chicago Mail gazetesi Birinci Enternasyonal'in anarşist liderleri Albert Parsons ve August Spies'e dikkat edilmesi gerektiğini yazıyordu: "Gözünüzü onlardan ayırmayın. Meydana gelebilecek her türlü olaydan kişisel olarak onlar sorumlu tutulmalıdır. Bir olay meydana gelirse bunlar örnek olacak şekilde cezalandırılmalıdır."

Parsons ve Spies'in liderliğindeki Merkezi Emek Birliği, diğer 22 sendikayla birlikte 1885'de 8 saatlik işgünüyle ilgili aldığı kararda sonuna kadar mücadele edeceğini ilan etmiş, gerekirse şiddete de başvurulacağını belirtmiş ve savaş sloganını "İnsanlık düşmanlarına ölüm" olarak belirlemişti.

3 Mayıs günü meydana gelen bir dizi olay tam da Chicago Mail gazetesinin Parsons ve Spies'ı hedef göstermesine uygun koşulları yarattı; McCormick Harvester Works fabrikası önünde greve katılmayan işçilerle çatışmaya giren grevciler olay yerinden uzaklaşırken polis üzerlerine ateş açtı, birçok işçi yaralanırken dört işçi de öldü. Öfkelenen Spies, Arbeiter-Zeitung'un matbaasına gitti ve hemen bir bildiri hazırlayıp İngilizce ve Almanca olarak bastırdı. Şikago'da dağıtılan bildiride şöyle deniyordu:

"İntikam!

"İşçiler, silah başına!

"Yıllardır en aşağılık koşullara katlanıyorsunuz... ölümüne çalışıyorsunuz... çocuklarınızı fabrikaların lortlarına kurban verdiniz; kısacası bütün bu yıllar boyunca her şeye boyun eğen sefil köleler oldunuz; neden? Tembel, soyguncu patronlarınızın doymak bilmeyen hırslarını tatmin etmek, kasalarını doldurmak için mi? Yükünüzün biraz hafifletilmesini istediğinizde üzerinize av köpeklerini gönderiyorlar, sizi vurmak için, öldürmek için! ... Silah başına, sizi silah başına çağırıyoruz!"

4 Mayıs akşamı Haymarket Meydanı'nda miting için çağrı yapıldı; üç bin işçinin katıldığı miting sakin bir eylemdi, saat ilerleyip, yağmur bulutları da toplanmaya başlayınca kalabalık dağılmaya başladı, meydanda birkaç yüz kişi kalmıştı. O zamana kadar ortada görünmeyen 180 kişilik bir polis birliği meydana geldi, kürsüye çıkan amirleri işçilere dağılmalarını bildirdi. Kürsüdeki konuşmacı da mitingin sona ermek üzere olduğunu söyledi. Tam o sırada polislerin ortasında bir bomba patladı, 66 polis yaralanmıştı; ağır yaralılardan yedisi daha sonra ölecekti. Polis de kalabalığa ateş açtı, bazı işçiler ölürken 200 kadarı da yaralandı.

Bombayı kimin attığına ilişkin hiçbir kanıt olmamasına rağmen polis Chicago'daki sekiz anarşist lideri tutukladı. The Chicago Journal gazetesi şöyle yazıyordu: "Tutuklanan anarşistlerin yargılanmasında adalet hızla yerini bulmalıdır. Suçun niteliği ve suça katılanlar dikkate alındığında bu eyaletin yasaları çok açıktır ve yargılanmaları kısa sürecektir." Illinois yasalarına göre cinayete kışkırtan herhangi biri cinayetten suçlu bulunabiliyordu. Sekiz anarşiste yönelik suçlama ve aynı zamanda da kanıt düşünceleri, yazdıklarıydı; bomba patladığında kürsüde konuşmakta olan Fielden dışında hiçbirisi o gün Haymarket'te değildi. Bir jüri tarafından suçlu bulundular ve ölüme mahkum edildiler. Eyalet Yüksek Mahkemesi'ne yaptıkları başvuru kabul edilmedi; Yüksek Mahkeme yargılama hakkı olmadığını söyledi.

Olay, uluslararası bir tepkinin doğmasına yol açtı; Fransa, Hollanda, Rusya, İtalya ve İspanya'da mitingler düzenlendi. Londra'daki protesto mitingine Bernard Shaw, William Morris ve Peter Kropotkin de katıldı. Illinois Yüksek Mahkemesi'nin başvuruyu geri çevirmesi üzerine Bernard Show kendine özgü üslubu ile önerisini yaptı: "Eğer dünya sekiz kişiyi kaybedecekse, bu sekiz kişinin Illinois Yüksek Mahkemesi üyelerinden sekizi olmasına daha kolay katlanılabilir."

Mahkemeden bir yıl sonra, mahkum edilen sekiz anarşistten dördü, matbaacı Albert Parsons, döşemeci August Spies, Adolph Fischer ve George Engel idam edildi. 21 yaşındaki marangoz Louis Lingg ağzına yerleştirdiği bir dinamit lokumuyla hücresinde kendisini havaya uçurdu. Diğer üç kişi ise hapishanede kalmaya devam etti.

İnfazlar üzerine ülkenin her tarafında insanlar öfkeyle ayağa kalktı. Chicago'daki cenaze törenine 25 bin kişi katıldı. Bu arada olayla ilgili bazı ipuçları da ortaya çıktı; Rudolph Schnaubelt adında anarşist olarak tanınan ama gerçekte polisle işbirliği yapan biri, bir ajan provokatör o gün bombayı atmak için ayarlanmıştı, böylece geniş tutuklamalar yapılabilecek ve Chicago'daki devrimci önderlik yok edilecekti. Ancak ipuçlarından ileriye gidilemedi ve bugüne kadar bombanın kim tarafından atıldığı kesin olarak kanıtlanamadı.

Bu baskı ve idamların kısa süreli sonucu radikal hareketin gerilemesi olsa da, uzun vadede sınıfsal öfke canlı kaldı, özellikle o günkü genç kuşak işçiler daha geniş bir şekilde devrimci harekete katıldılar. Olayın araştırılması ve hapishanedeki üç mahkumun salıverilmesi için 60 bin imza toplanarak yeni seçilen Illinois Valisi John Peter Altgeld'e başvuruldu. Olayı yeniden araştıran Altgeld, yapılan hataları kabul ve ilan etti ve ardından da hapishanedeki üç anarşisti af etti. Daha sonra her yıldönümünde bütün ülkede Haymarket şehitleri için anma toplantıları düzenlenmeye devam edildi; bu olay nedeniyle politik mücadeleye atılan kişilerin sayısını saptamak elbette olanaksızdır, ancak Emma Goldman ve Alexander Berkman gibi daha sonraki kuşağın liderleri arasında yer alan birçok kişi için Haymarket kurbanları yol gösterici oldular.

(1968 yılında bile Haymarket olayları canlılığını koruyordu; o yıl Chicago'dan bir grup genç radikal bombayla ölen polislerin adına dikilen anıtı havaya uçurdu. Ve ilginç bir tesadüf ola-

rak, o sıralarda Chicago'daki savaş karşıtı hareketin yine sekiz liderinin mahkemesi sürüyordu; bu mahkeme, basında, mitinglerde, sanat ve edebiyat çevrelerinde ilk "Chicago Sekizleri"nin hatırlanmasına ve düşüncelerinden dolayı mahkum edilmelerinin bir kez daha lanetlenmesine vesile oldu.)

Haymarket'ten sonra da grevler, lokavtlar, kara listeler, Pinkerton detektiflerinin ve polislerin zor kullanarak, mahkemelerin de yasaları kullanarak grevleri kırması gibi biçimler altında sınıf mücadelesi ve şiddet sürdü gitti.

Biriken öfke ve tepkinin bir bölümü 1886 yılı sonlarında yapılan New York belediye başkanlığı seçimlerine kanalize oldu. Bir Bağımsız Emek Partisi oluşturan sendikalar *Progress and Poverty* adlı kitabı on binlerce işçi tarafından okunan radikal ekonomist Henry George'u New York belediye başkanlığına aday gösterdi. George'un seçim bildirisi 1880'lerde New York'taki işçilerin yaşam koşulları hakkında da bazı bilgileri sunuyor; taleplerden bazıları şunlardı:

"1- Jüri üyesi olmak için mülkiyete bağlı ölçütler kaldırılmalıdır.
2- Büyük Jüri üyeleri sadece üst sınıflardan değil alt sınıflardan da seçilmelidir.
3- Polis barışçı mitinglere müdahale etmemelidir.
4- Sağlık koşullarıyla ilgili olarak binalarda inceleme yapılmalıdır.
5- Kamu işyerlerinde işçilerle yapılan sözleşmeler iptal edilmelidir.
6- Kadınlar için eşit işe eşit ücret ilkesi uygulanmalıdır.
7- Tramvaylar belediyeye ait olmalıdır."

Demokratlar bir demir fabrikatörünü, Abram Hewitt'i aday gösterirken, Cumhuriyetçiler de Theodore Roosevelt'i aday gösterdiler; Roosevelt'in aday olarak saptandığı toplantının başkanlığını bir şirket avukatı, Elihu Root, açılış konuşmasını da bir

demiryolu şirketi yöneticisi, Chauncey Depew yapmıştı. Bir sürü hile ve rüşvetin egemen olduğu seçim kampanyasının ardından Hewitt yüzde 41 oyla New York Belediye Başkanı seçildi, onun ardından yüzde 31 oy alan George geliyordu, Roosevelt ise yüzde 27 ile sonuncu oldu. The New York World gazetesi bunu bir mesaj olarak görüyor ve Henry George'un aldığı 67 bin oya dikkat çekerek "artık işçilerin haklı ve anlaşılabilir talepleri kabul edilmelidir..." diye yazıyordu.

Diğer şehir ve kasabalarda da işçi adaylar seçimlerde yarıştılar; örneğin Chicago'da kullanılan 92 bin oyun 25 binini alırken Milwaukee başta olmak üzere Fort Worth, Texas, Eaton, Ohio Leadwille ve Colorado'da çeşitli belediye başkanlıkları kazandılar.

Haymarket'in emek hareketini ezemediği görülüyordu. 1886 yılı pek çok yorumcu tarafından "emeğin büyük ayaklanma yılı" olarak değerlendiriliyordu. 1881'den 1885'e kadar her yıl ortalama 500 grev olmuştu ve bu grevlere katılan işçilerin de yıllık ortalaması 150 bini geçiyordu. 1886 yılında ise 1400 grev olmuş ve 500 bin işçi greve çıkmıştı. John Commons, *History of the Labor Movement in the United States* adlı kitabında grevlerin yer yer ayaklanamaya dönüştüğüne ve hareketin tam bir toplumsal savaş görünümü aldığına dikkat çekerken, Emek Şövalyeleri'nin liderliğinin işçileri belli sınırlarda tutmaya çalışmasına rağmen işçilerin buna aldırmadığını vurguluyordu.

Güneydeki siyahlar arasında bile bir hareket vardı; ulusal hükümetin de desteğiyle siyahların uysal bir şekilde çalışmalarını sağlamak üzere eyaletlerin bütün askeri, politik ve ekonomik güçlerini seferber ettikleri güneyde de zaman zaman siyah ayaklanmalar meydana geliyordu. Pamuk tarlalarındaki çalışmada siyahlar birbirinden kopuk oluyordu, ama şeker kamışı ve pancar tarlalarında iş gruplar halinde yapılıyordu ve bu da eylem için örgütlenme fırsatı yaratıyordu. 1880'de greve giderek yevmiye-

lerinin 75 sentten bir dolara çıkarılmasını istediler, yoksa eyaleti terk etmekle tehdit ediyorlardı. Grevciler tutuklanarak hapse atıldı ama tarlaların arasındaki yollarda yürüyüşler yaptılar, taşıdıkları pankartta "Bir güne bir dolar, ya da Kansas" yazıyordu. Başkasının arazisine izinsiz girmekten dolayı defalarca tutuklandılar ve sonunda grev bastırıldı.

Ama 1886 yılında, Emek Şövalyeleri'nin işçiler arasındaki etkisinin en yüksek olduğu bu yılda, örgüt şeker plantasyonlarında örgütlenmeye yöneldi. Aldıkları parayla ailelerini ne besleyebilen, ne giydirebilen ve genellikle de şirket mağazalarından alışveriş kuponu ile ödeme yapılan siyah işçiler bir kez daha "bir güne bir dolar" istemeye başladılar. 1887 yılının sonbaharında yaklaşık 10 bin şeker emekçisi greve çıktı, yüzde 90'ı siyahtı ve Şövalyeler'e üye idi. Milisler geldi ve silahlı çatışmalar başladı.

Şiddet Thibodaux şehrinde patlak verdi; burası yüzlerce grevci için bir tür sığınma yeri olmuştu. Plantasyonlardan kovulan işçiler parasız, aç ve sefil, sırtlarında yorganları, kucaklarında bebekleriyle dayanmaya çalışıyordu. Çalışmayı reddetmeleri tüm bölge için ciddi bir tehdit oluşturmuş ve şehirde sıkıyönetim ilan edilmişti. Bölgedeki Emek Şövalyeleri'nin liderleri, Henry ve George adında iki erkek kardeş tutuklanmış, hapsedilmiş ve sonra hücrelerinden alınarak bilinmeyen bir yere götürülmüştü; bir daha kendilerinden bir haber alınmadı. 22 kasım gecesi grevcilere ateş açıldı; iki taraf da birbirini suçluyordu. Ertesi gün öğlen çıkan çatışmada 30 siyah öldü, yüzlercesi ise yaralıydı. Beyazlardan da ikisi yaralanmıştı. New Orleans'ta yayımlanan bir siyah gazetesi şöyle yazıyordu:

"... Sakat erkekler ve gözleri görmeyen kadınlar bile vuruldu; siyahlar direnmek yanlısı değildi, direnemezlerdi çünkü öldürülmeleri kesindi. Canını kurtaranlar ormanlara sığındılar... ABD vatandaşları bir eyalet yargıcının emriyle katledildi. Çalışan insanlar ücretlerine zam istediler ve köpek muamelesi ile

karşılaştılar... Bu gibi zamanlarda ve bu gibi durumlarda olayı lanetleyen sözcükler kızgın demir üzerine düşen kar parçacıkları gibidir. Siyahlar yaşamlarını korumalı ve gerekirse bunun için ölmelidirler; yüzleri düşmana dönük olarak evleri, çocukları ve yasal hakları için mücadele ederken ölmelidirler..."

Amerikan doğumlu yoksul beyazların durumu da çok farklı değildi. Güneyde toprak sahibi olmaktan çok, küçük çiftliklerde kiracıydılar. Kuzeydeki kentlerde ise ev sahibi değil, yine kiracıydılar. ABD'deki şehirler arasında en yüksek kiracı oranına sahip olan yüzde 90 ile Birmingham idi. Özellikle de güneydeki şehirlerin kenar mahallelerindeki yoksul beyazların yaşam koşulları siyahlardan hiç farklı değildi; çöplerin, çamurların, pis su akıntılarının ortasında sürünüyorlardı.

Güneydeki ceza infaz sistemine göre mahkumların işte çalıştırılması mümkündü ama buna şiddetli itirazlar vardı; çünkü mahkumlar köle statüsü çerçevesinde çalıştırılarak ücretlerin düşürülmesi için kullanılıyordu ayrıca grevlerin kırılması için de mahkumlar devreye sokuluyordu. 1891'de Tennessee Kömür Madeni İşletmesi'nde çalışan madencilere "sarı köpek sözleşmesi" imzalatmak istediler; grev yapmayacaklar, para değil harcama kuponu alacaklar ve çıkardıkları kömürün ağırlığını kendileri değil şirket yetkilileri saptayacaktı, ücretleri çıkardıkları kömürün kilosuna göre belirleniyordu. Madenciler bu belgeyi imzalamayı reddettiler ve bunun üzerine işlerinden ve aynı zamanda kaldıkları evlerden çıkarıldılar. Yerlerine mahkumlar getirildi.

31 Ekim 1891 gecesi bin kadar silahlı madenci bölgeyi denetim altına aldı, 500 kadar mahkumu serbest bıraktılar ve mahkumlar için "açık hava hapishanesi" görevini gören çiti ateşe verdiler. Bunun üzerine şirket teslim oldu; mahkum kullanmamaya, sözleşme imzalatmamaya ve çıkarılan kömürün ağırlığının madenciler tarafından saptanmasına söz verdi. Bu kez işçiler kazanmıştı.

Ertesi yıl Tennessee'de çok sayıda bu tür olay meydana geldi; ilk eylemin başarıya ulaşması başka madenlere de örnek olmuştu. Zaman zaman binlerce silahlı madenci harekete geçiyor, siyahlar ve beyazlar omuz omuza mücadele ediyordu; ortak talep mahkumların çalıştırılmamasıydı.

1892'de New Orleans'daki 42 yerel işçi birliği kendilerine üye 20 bin işçiye -bu, aynı zamanda şehrin nüfusunun yarısıydı- genel grev çağrısı yaptılar; işçilerin çoğunluğu beyazdı ama siyahlar da vardı ve grev komitesinde görev alan işçilerden biri de siyahtı. New Orleans'da çalışma durdu. Bu arada sıkıyönetim ilan edilmiş, grev kırıcılar ve milis de hazır duruma getirilmişti ama üç gün sonra grev uzlaşmayla sona erdi; çalışma saatlerinin düşürülmesi ve ücretlere zam yapılmasını kabul ettirmişti işçiler, ancak kendilerini birliklerinin temsil etmesini sağlayamadılar.

1892, tüm ülkenin grev mücadeleleriyle çalkalandığı bir yıl oldu; New Orleans'daki genel grevin ve Tennessee'deki kömür işçilerinin grevlerinin yanı sıra Buffalo'da demiryolu işçilerinin, Idaho'da bakır madeni işçilerinin grevleri önemliydi. Idaho'daki grevde grevci işçilerle grev kırıcıları arasında silahlı çatışmalar oldu ve pek çok kişi öldü. 11 Temmuz 1892 tarihli bir gazete şöyle yazıyordu:

"... Grevci işçilerle onların yerine getirilen işçiler arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlık en sonunda çatışmaya dönüştü. Şimdilik ölü sayısı 5 ama 16 kişi de hastanede yaralı; Canyon Creek'deki Frisco madeni yerle bir edildi; Gem madeni de işçiler tarafından ele geçirildi ve sahiplerinin silahlarına el konarak eyalet dışına gönderildi. Bu başarılarla birlikte işçilerin arasında zaferden başı dönenler başka grev kırıcıların da üzerine yürümeye hazırlanıyor..."

Vali Ulusal Muhafızları çağırdı ve ayrıca federal askeri birliklerden de yardım istedi; 600 kadar madenci toparlanarak hap-

se atıldı; grev kırıcılar geri getirildi, işçi birliklerinin liderleri işten atıldı ve sonuçta grev bastırıldı.

1892 yılı başında, Pennsylvania'da, Pittsburg'un hemen dışındaki Carniege Çelik İşletmesi Henry Clay Frick tarafından yönetiliyordu; Carniege ise Avrupa'da idi. Frick ücretleri düşürmeye ve işletmede örgütlü bulunan işçi birliğini dağıtmaya karar verdi. İşletmenin etrafını yaklaşık 6 kilometre uzunluğunda ve 1,5 metre yüksekliğinde bir çitle çevirdi; en üstüne dikenli teller yerleştirirken, çitte mazgal delikleri yeri hazırlamayı da ihmal etmemişti. İşçiler ücretlerinden kesinti yapılmasını kabul etmeyince Frick hepsini işten attı. Pinkerton detektiflik bürosuyla grev kırıcılarını korumaları için anlaşma yapılmıştı.

İşletmede çalışan 3800 işçiden sadece 750'si birliğe üye olmasına rağmen Opera Binası önündeki toplantıya 3 bin işçi katıldı ve ezici bir çoğunlukla greve çıkmaya karar verdiler. İşletme Monongahela Nehri'nin kenarındaydı; bin kadar grev gözcüsü nehrin yamacında bir buçuk kilometreyi bulan işletme arazisinin etrafında devriye gezmeye başladılar. Bir grev komitesi şehrin yönetimine de el koydu ve şerif işçilere karşı koymak üzere halktan kimseyi toparlayamadı.

5 Temmuz 1892 gecesi nehrin 10 km. kadar aşağısından mavnalara binen yüzlerce Pinkerton muhafızı 10 bin grevci işçi ve yakınlarının beklediği işletmeye doğru yola çıktı. İşçiler, muhafızları mavnalardan inmemeleri için uyardı; bir grevci işçi iskelenin üzerine yatmıştı. Muhafızlardan biri bu işçiyi kenara çekmeye kalkışınca işçi tarafından kalçasından vuruldu. Ardından karşılıklı açılan ateş sonucunda yedi işçi öldürüldü.

Pinkerton muhafızları mavnalara geri dönmek zorunda kaldılar. Her taraftan saldırıya uğramışlardı, teslim oldular ve öfkeli kalabalık tarafından feci şekilde dövüldüler. Sonuçta iki taraftan da ölü vardı. Sonraki günlerde bölge grevcilerin işgalinde kaldı. Ardından eyalet yönetime olaya el koydu; vali son model silah-

larla donanmış milisleri gönderdi ve onların korumasında yeni grev kırıcılar getirtildi.

Grev liderleri cinayetle suçlanırken 160 kadar grevci de çeşitli suçlardan yargılandı. Ancak hepsi de grevi destekleyen jüriler tarafından aklandı. Grev komitesinin tümü eyalete ihanet suçuyla tutuklandı ama onları mahkum edecek jüri bulunamadı. Grev dört ay sürdü, ama kapalı trenler içinde getirilen, nereye geldiklerini ve işletmede bir grev olduğunu bilmeyen yabancı işçiler işletmede çalıştırılıyor ve çelik üretimi devam ediyordu. En sonunda dayanacak gücü kalmayan grevciler liderleri olmaksızın işe dönmeyi kabul ettiler; liderleri artık kara listedeydi.

Grevin yenilgiye uğramasının nedenlerinden biri sadece Pittsburg işletmesiyle sınırlı kalmasıydı, diğer Carniege işletmeleri çalışmaya devam etti. Bazı maden eritme ocakları işçileri greve gitti ama onlar da çabuk yenildiler ve buralardan getirilen demirler Pittsburg'da kullanıldı. Bu yenilgi 20. yüzyıla girildiğinde de Carniege işletmelerinden işçi örgütlenmelerini uzak tuttu, işçilerin ücretleri düşürülmeye ve çalışma saatleri uzatılmaya da devam etti.

Grev sürerken New York'tan gelen genç bir anarşist, Alexander Berkman ve sevgilisi Emma Goldman, Henry Clay Frick'e bir suikast düzenlemeye karar verdi. Frick'in Pittsburg'daki bürosuna giren Berkman ateş etti ama sadece yaralamıştı. Hemen yakalanarak yargılandı ve cinayete teşebbüsten suçlu bulunarak ağır hapse mahkum edildi. Eyalet hapishanesinde 14 yıl yatan Berkman kaleme aldığı *Prison Memoirs of an Anarchist* adlı anılarında eylemini etraflıca anlatmıştı. Berkmen sonraki yıllarda bu tür suikastların bir işe yaramadığına karar verdi ama devrimci olmaya da devam etti. Emma Goldman'ın otobiyografisi, *Living My Life* ise o günlerin genç radikalleri arasında görülen öfkeyi, adalet duygusunu, yeni tür bir yaşam için güçlü isteği yansıtıyordu.

1893 yılı ülkenin tarihinde görülen en büyük ekonomik krize tanıklık etti. Onlarca yıl süren vahşi bir sanayileşme, mali yönlendirme, denetimsiz spekülasyon ve aşırı karlar... hepsi çöktü; 642 banka iflas ederken 16 bin işyeri de kapandı. 15 milyonu bulan işgücünün 3 milyonu işsiz kaldı. Hiçbir eyalet hükümetine güven yoktu, ama tüm ülkede kitle gösterileri ve protestolar belediyeleri aşevleri kurmaya, parklarda ve sokaklarda insanlara yapacak bir iş bulmaya zorluyordu.

New York'ta Union Square'de toplanan büyük bir işsiz kitlesine hitap eden Emma Goldman, çocukları aç olanları dükkanlara girerek yiyecek almaya kışkırttı. Ayaklanmaya teşvik etmekten tutuklanarak iki yıl hapis cezasına çarptırıldı. Chicago'da 200 bin kadar işsiz olduğu tahmin ediliyordu ve her gece Belediye Binasının salonları, merdivenleri, polis karakolları uyumaya çalışan evsizlerle dolu oluyordu.

Kriz yıllarca sürdü ve tüm ülkede bir grev dalgasına yol açtı; bu grevlerin en büyüğü 1894'teki demiryolu işçileri greviydi ve yine Chicago'da, Pullman Şirketi'nden başladı.

1890 yılında demiryollarındaki ücretler şöyleydi: "Demiryollarının aristokratları" mühendisler yılda 957 dolar alırken, kondüktörler 575 dolar, makinistler 242 dolar ve düz işçiler de 124 dolar alıyordu. Demiryolunda çalışma Amerika'daki en tehlikeli işlerden biriydi, her yıl 2 binin üzerinde işçi hayatını kaybediyor ve 30 bin kadarı da yaralanıyordu. Demiryolu şirketleri bu durumu "Takdiri ilahi" veya işçilerin "dikkatsizliğinin" sonucu olarak değerlendiriyordu. Ama Locomotive Firemen's Magazine dergisi şöyle diyordu:

"Demiryolu işletmecileri çalışanların sayısını azaltıp, bir kişiden iki kişilik iş yapmasını isterse, yeterince dinlenmeden ve uyumadan çalışmanın sonucu tabii ki böyle olur... Bu kazalardan işletmenin bitmeyen hırsı sorumludur."

Eugene Debs'i yaşamı boyunca sendikal örgütlenme ve sos-

yalizm için mücadele etmeye karar verdiren 1893 krizinden başkası değildi. Indiana'nın Terre Haute şehrinden olan Debs'in ailesi burada bir mağaza işletiyordu. 19 yaşına kadar demiryollarında dört yıl çalıştı ama bir arkadaşı lokomotifin altında kalarak ölünce işten ayrıldı. Daha sonra Demiryolu Kardeşliği örgütüne giren Debs yine bir demiryolu şirketinde katiplik yapmaya, masa başında çalışmaya başladı. 1877 yılındaki büyük grevler sırasında Debs bunlara karşı çıkıyor ve "emekle sermaye arasında çatışmaya gerek yoktur" diyordu. Ama Edward Bellamy'nin *Looking Backward* kitabını okuyunca çok etkilendi. Carniege işletmesindeki grevi, kömür ve demir madencilerinin grevlerini ve silahlı ayaklanmalarını yakından izledikten sonra şöyle yazıyordu:

"Eğer 1892 yılı işçilere anlamlı bir şey öğrettiyse, bu da kapitalist sınıfın dev bir balık gibi onları solungaçlarından yakalayıp sonsuz derinliklere doğru aşağı çektiği gerçeğidir. Bu canavarlardan kurtulmanın yolu örgütlü emeğin 1893 yılında gösterdiği direnişi sürdürmekten geçiyor."

1893 ekonomik krizinin ortalarında, Debs'in de aralarında yer aldığı küçük bir grup demiryolu işçisi, bütün demiryolu işçilerini birleştirmek amacıyla Amerikan Demiryolu Birliği'ni kurdu. Debs, bütün demiryolu işçilerini aynı çatı altında örgütlemeyi ve eşit haklara kavuşturmayı yaşamının başlıca amacı görüyordu. Yeni kurulan örgüte Emeğin Şövalyeleri'nin eski şövalyeleri de katıldı.

Debs örgütün herkesi içermesi gerektiğini düşünüyordu ama siyahlar dışarıda tutuldu; 1894 yılındaki bir toplantıda siyahların üye alınmamasını öngören bir karar 100'e karşı 112 oyla kabul edildi. Daha sonraki Pullman grevine siyahların katılmamasında bu kararın önemli bir etkisi olduğunu düşünecekti Debs.

Haziran 1894'de Pullman Palace Car Company işçileri greve çıktı. Chicago ve civarından destek gören işçiler Amerikan De-

miryolu Birliği'ne de destek için başvurdular. İşçileri destekleyen Birlik tüm ülkedeki üyelerine Pullman vagonlarına ellerini sürmemeleri çağrısında bulundu. Tüm yolcu trenleri Pullman vagonları kullandığı için böylece tüm ülkede trenlerin boykot edilmesi söz konusu oldu. Kısa bir süre sonra Chicago'dan 24 ayrı yöne doğru giden tüm hatlar durdu. Grevcilerle işbirliğini reddeden yük trenleri raydan çıkarıldı, lokomotifler vagonlardan söküldü.

Demiryolu şirketlerinin patronları grev kırıcıları kiraladılar ama işe yaramadı, grev devam etti. Kendisi de eski bir demiryolu şirketi avukatı olan ABD Başsavcısı Richard Olney, federal hatların da kapanmasını öne sürerek trenlerin yola çıkmasının engellenmesini yasaklayan bir mahkeme kararı çıkarttı. Grevciler bu karara aldırmayınca Başkan Cleveland federal askeri birliklere Chicago'ya girme emri verdi. 6 Temmuzda yüzlerce vagon grevciler tarafından ateşe verildi.

Ertesi gün eyalet milisleri harekete geçti; ondan sonra olanları Chicago Times şöyle yazıyordu:

"Dün akşam üstü 49. Cadde ve Loomis Caddesinde İkinci Alay bir grup asiyi etkisiz duruma getirdi. Polis de yardımcı oldu ve işi bitirdi. Kaç asinin öldüğünü veya yaralandığını saptamak olanaksızdı. İşçiler ölen ve yaralanan arkadaşlarını sürükleyerek götürdüler."

Yeniden 5 bin işçi toplandı. Milislere taşlarla saldırdılar, karşılığında ateş emri verildi:

"... Asiler vahşice saldırdı demek durumu anlatmak için yetersiz kalır... Saldırı emri verildi... O andan itibaren de mermiler uçuşmaya başladı... Asilerin ilk sırasında yer alan on kadar adam mermilerle vuruldu... Caddedeki taşları söken asiler tekrar saldırdılar... milis subayları arasında dikkatli olun lafları dolaştı... Durum gerektirdikçe kalabalığın içinde hedef gözeterek ateş etmeye devam edildi... Daha sonra polisler coplarını çekerek saldırıya geçtiler. Bu arada telden bir çitle yolun bir tarafı çev-

rilmişti, asileri buraya doğru süren polis onları tuzağa düşürdü... Polisler merhametli olmaları için uyarılmamıştı, kalabalığı tellere doğru sürerken daha da acımasız bir şekilde dövüyorlardı... Tellerin dışında kalanlar arkadaşlarına yardım etmek için geri geldiler ama yapabilecekleri bir şey yoktu... Taş yağmuru hiç kesintisiz sürdü... Her şey bittikten sonra çatışmanın meydana geldiği alan gerçekten bir savaş meydanını andırıyordu... Milisler ve polisler tarafından vurulan adamlar yerlerde kütük gibi yatıyorlardı..."

O günkü olaylarda Chicago'da 13 kişi öldü, 53 kişi ağır bir şekilde yaralandı ve 700 kişi tutuklandı. Grev sona ermeden önce ölenlerin toplam sayısı 34 kişiyi bulmuştu. Chicago'daki polis, milis ve askerlerin toplam sayısı 14 bini geçmişti ve böylece grev bastırıldı. Tutuklananlar arasında Debs de vardı; mahkemede şöyle diyordu:

"Bana öyle geliyor ki, giderek daha da kötüleşen bu koşullara karşı direniş olmasa uygarlığımızın tümü daha da gerilere savrulacak; bir süre sonra hiç direnişin kalmayacağı bir noktaya ulaşacağız ve kölelik geri gelecek."

Debs mahkemede sosyalist olduğunu kabul etmedi. Hapishanede geçirdiği altı ay sırasında sosyalizm üzerine okudu ve eski sosyalist mahkumlarla konuştu. Daha sonra şöyle yazıyordu: "Çatışmanın gürültüsü içinde sosyalist olarak vaftiz olmalıymışım... atılan her kurşun, patlayan her tüfek sınıf mücadelesinin canlandırıyordu... Bu benim sosyalizm için pratik ilk kavgamdı."

İki yıl sonra hapisten çıkan Debs, Railway Times'da yazmaya başladı:

"Sorun şu ki, sosyalizm kapitalizme karşıdır. Ben sosyalizmi savunuyorum çünkü insanlığı savunuyorum. Altının iktidarı tarafından yeterince aşağılandık. Uygarlık için para uygun bir zemin oluşturmuyor. Toplumu yeniden harekete geçirmenin zamanı geldi; evrensel bir değişimin eşiğinde bulunuyoruz."

Böylece 1880'ler ve 1890'lar 1877'nin kendiliğinden grevlerinden çok daha örgütlü emek isyanlarının patlak verdiğine tanık oldu. Artık emek mücadelelerini etkileyen devrimci hareketler vardı; emeğin liderlerini etkileyen sosyalist fikirler yayılıyordu. Köklü değişikliklerden ve yaşamın yeni olasılıklarından söz eden radikal bir edebiyat ortaya çıkıyordu.

Yine bu dönemde toprakta çalışanlar, yani çiftçiler -Güney'dekiler ve Kuzey'dekiler, beyazlar ve siyahlar- İç Savaş öncesinin dağınık kiracı protestosu eylemlerinin çok ötesine gidiyor ve ülkenin o zamana kadar gördüğü en büyük kırsal ayaklanmasını yaratıyordu.

1860'da Kongre'de kabul edilen Küçük Çiftlik Yasası'nın kırsal kesimdeki ilişkileri yumuşatacağı, emek ile sermaye arasındaki çatışmayı sona erdireceği umulmuştu. Ama yasanın etkileri pek öyle olmadı. Fazla nüfusu batıya yerleşmeye teşvik ederek kıtanın doğusuna huzur ve sükun getireceği sanıldı ama olmadı. Huzursuzluğu boşaltacak bir kapak açılması işlevi görmedi. Tam tersine 30 yıl boyunca süren en acı ve en yaygın emek sorunları ortaya çıktı.

Batıdaki çiftlik yaşamına da barış ve huzur getirmekte başarısız oldu. Birçok Amerikalıyı kırsal kesimin yaşamı konusunda uyaran kitaplar yazan Hamlin Garland, *Jason Edwards* adlı romanının önsözünde şöyle yazıyordu: "Özgür topraklar gitti, bitti. Ekilebilir toprakların son parçası da şimdi artık özel kişilerin veya şirketlerin eline geçmiş bulunuyor." Jason Edwards romanında Bostonlu bir işçi, yapılan propagandanın etkisiyle ailesini alarak Batı'ya yerleşmeye gider; amacı küçük bir çiftlikle uğraşmaktır. Ama görür ki, demiryollarının iki tarafındaki topraklar tümüyle spekülatörler tarafından yağmalanmıştır. Demiryollarına biraz yakın bir yerde bir miktar toprak alarak kendi küçük çiftliğini kurmak için beş yıl uğraşır ancak en sonunda, tam hasat zamanı patlak veren bir fırtına bütün ürünü yok eder.

Bu dönemdeki kırsal yaşamı ele alan romanlar genellikle böyle acı ve umutsuzluk yüklüdür. Hamlin Garlin 1891'de yazdığı bu romanını Çiftçiler İttifakı'na ithaf etmişti. 1880'ler ve 1890'ların daha sonra Popülist Hareket olarak bilinen büyük mücadelelerinin çekirdeğini işte bu Çiftçiler İttifakı oluşturuyordu.

1860 ile 1910 arasında Great Plains üzerindeki Kızılderili köylerini temizleyen ABD ordusu demiryollarının daha içerilere doğru ilerlemesi ve en iyi toprakların yerleşime ve tarıma açılması için gereken koşulları yaratmıştı. İlk yağmadan sonra geriye kalan üzerinde yerleşmek için küçük çiftçiler bölgeye akın etti. 1860 ile 1900 arasında ABD'nin nüfusu 31 milyondan 75 milyona çıktı; şimdi Missisipi'nin batısında 20 milyon kişi yaşıyordu ve çiftliklerin sayısı da 2 milyondan 6 milyona yükselmişti. Doğunun kalabalık kentlerinin gıda ihtiyacı artmış ve iç pazar iki misline çıkmıştı; üretilenlerin yüzde 82'si ABD içinde satılıyordu.

Bu arada tarımda makineleşme de ilerliyordu; çelik pulluklar, biçki makineleri, biçerdöverler, pamuk ipliklerini ayırmakta kullanılan çırçır makineleri hızla kırsal üretime giriyordu. 20. yüzyılın başlangıcında artık dev makineler ürünü kesiyor, biçiyor, ayırıyor ve bağlıyordu. 1830'da 1,5 kilo buğday üretmek için 3 saat çalışmak gerekiyordu; 1900'da sadece 10 dakika yeterliydi. Değişik bölgeler farklı ürünlerde uzmanlaşmıştı; Güney'de pamuk ve tütün, Ortabatı'da ise buğday ve mısır yetiştiriliyordu.

Toprak da, makineler de çok pahalıydı; böylece çiftçiler borçlanmak zorunda kalıyordu. Her defasında hasatlarının o yıl daha iyi olacağını ve daha çok para getireceğini hayal ederek bankalara, demiryollarına, tüccarlara, depo sahiplerine borçlanıyorlardı. Ama hemen her defasında çiftçilerin ürünlerinin fiyatları biraz daha düşerken demiryollarının taşıma ücretleri ve banka faizleri biraz daha yükseliyordu. Çünkü tek tek bireyler ola-

rak çiftçilerin ürünün fiyatını belirleme şansı yoktu ama tekel olan demiryolları ve bankalar kendi fiyatlarını kendileri istedikleri gibi belirliyordu.

William Faulkner, *The Hamlet* adlı romanında güneyli çiftçilerin dayandıkları adamı şöyle tasvir ediyordu:

"Kasabanın en büyük toprak sahibidir... bir diğerinde yargıç ve her ikisinde seçim komisyonu üyesi... Çiftçi veya veterinerdir... Kasabanın en iyi topraklarını elinde bulundurur ve diğer çiftçilerin çoğuna faizle para verir. Deponun ve çırçır makinesinin, değirmenin ve demirci dükkanının da sahibidir..."

Borçlarını ödeyemeyen çiftçiler evlerinin ve topraklarının ellerinden alındığını görüyordu. Kiracı haline geliyorlardı. 180 yılı itibariyle çiftliklerin yüzde 25'i kiracılar tarafından işletiliyordu ve bu oran giderek yükseliyordu. Bazılarının kiracı olabilecek kadar bile parası kalmıyor ve çiftlik işçisi haline geliyorlardı; 1900 yılı itibariyle ülkede 4,5 milyon çiftlik işçisi, bir başka ifadeyle tarım emekçisi vardı. Borçlarını ödeyemeyen her çiftçiyi bekleyen kader buydu.

Sıkışmış ve umutsuz çiftçi yardım için hükümete güvenebilir miydi? İç Savaş sonrasında her iki partinin de kontrolü kapitalistlerin elindeydi. Kuzey ve Güney olarak hala İç Savaş'ın yarattığı düşmanlıklar üzerinden bölünmüşlerdi. İki partiyi de bölecek ve çalışan insanları Kuzey-Güney, siyah-beyaz, Amerika doğumlu-yabancı doğumlu demeden birleştirecek bir parti reformunun gerçekleştirilmesi hemen hemen olanaksızdı.

Bankerlere yardım edip, çiftçilere zarar verme konusunda hükümetler kendi paylarına düşeni yerine getiriyordu; piyasadaki para miktarı varolan altın kaynakları dikkate alınarak sabit tutuluyor ama bu arada nüfus hızla artmakta olduğundan dolaşımdaki para miktarı azalmış oluyordu. Çiftçiler borçlarını dolar olarak ödemek zorundaydılar ama bu her geçen gün daha da zorlaşıyordu. Alacaklarını tahsil eden bankerler dolar borç verdik-

leri tarihe göre daha değer kazandığı için daha büyük ve haksız kazançlar sağlıyor, bir tür faizin faizini alıyorlardı. Bundan dolayı o günlerdeki çiftçi hareketinin en çok konuşulan taleplerinden biri daha çok paranın dolaşıma sokulmasıydı. Bunun için de hazinedeki altın miktarına bakılmaksızın kağıt para basılmasını -yeşil bankonot- veya gümüşün de para basılması için altın gibi karşılık olarak gösterilmesi isteniyordu.

Çiftçiler İttifakı hareketinin başladığı yer Texas oldu. Güneyde ürünlerin hacze koyulması sistemi çok acımasız işliyordu; bu sistemde çiftçi ihtiyaçlarını tüccardan sağlıyordu ama ödeyecek parası olmadığı için ürününü ipotek ediyordu. Böylece çiftçinin ödediği faiz oranı yüzde 25'e kadar çıkabiliyordu. Ama hasat zamanı geldiğinde elde ettiği parayla borcunu kapatamıyor ve yeni ekimin ihtiyaçları için bu kez daha büyük miktarda borçlanıyordu. Bu şekilde süren borç-ipotek-borç sarmalı çiftçinin toprağı elinden çıkıncaya kadar gidiyor ve sonunda kendi toprağı üzerinde kiracı haline geliyordu.

Bu sisteme karşı kaç ayaklanma olduğu tabii ki bilinmiyor. Örneğin 1889'da Louisiana, Delhi'de bir grup küçük çiftçi "borçlarını iptal ettirmek için" kasabayı basarak tüccarların mağazalarını yerle bir etmişlerdi.

1877 krizinin zirvede olduğu sıralarda Texas'da bir çiftlikte toplanan bir grup beyaz çiftçi ilk "Çiftçi İttifakı"nı kurdu. Birkaç yıl içinde bu örgütlenme bütün eyalete yayılmıştı. 1882'ye gelindiğinde 12 kasabaya dağılan 120 alt ittifak vardı, 1886 yılı itibariyle ise 2 bin kadar alt ittifak örgütlenmesi içinde yer alan çiftçi sayısı 100 bini bulmuştu. Eski sisteme alternatifler üretmeye başladılar; ittifaka katıl, kooperatif oluştur ve böylece toplu alım yaparak fiyatların aşağıya çekilmesini sağla!

Pamuklarını bir araya toplayıp yine hep birlikte, kooperatif olarak satmaya başladılar; bu sisteme "toptan" satış adını veriyorlardı.

Bazı eyaletlerde gizli "Grange" hareketi gelişmişti; çiftçilere yardımcı olacak bazı yasaların çıkmasını sağlamıştı. Ama bu hareketi savunan gazetelerin de belirttiği gibi Grange, esas olarak tutucuydu ve istikrardan yanaydı, iyi örgütlenmiş, akılcı ve düzen yanlısı bir çizgisi vardı. Bununla birlikte dönem kriz dönemiydi ve Grange çok az şey yapabiliyordu. Çiftçilerin ise büyük sorunları vardı. Böylece Grange üye kaybederken Çiftçi İttifakı hızla büyüyordu.

Baştan itibaren İttifak gelişmekte olan işçi hareketine sempatiyle yaklaştı. Emeğin Şövalyeleri örgütü Texas, Galveston'daki bir buharlı gemi işletmesinde greve çıktıklarında Texas İttifakı'nın radikal liderlerinden biri, William Lamb, İttifak'ın birçok üyesine -ama tümüne değil- bir mektup yazarak şöyle dedi:

"Bizim de malları doğrudan almak için tüccarlara boykot uygulayacağımız günlerin çok uzak olmadığını bilerek, Emeğin Şövalyeleri'ne yardım etmek için zamanın uygun olduğunu düşünüyoruz..." Bu hareketin araştırmacılarından Goodwyn'e göre "İttifak radikalizmi -popülizm- bu mektupla başlamıştı."

Texas İttifakı'nın başkanı boykota karşı çıktı ama İttifak içinde bir grup Texas'da şöyle bir karar alınmasını sağladı:

"Emeğin farklı kesimleri üzerinde kapitalistlerin haksız tecavüzlerini gördüğümüz her yerde... Emeğin Şövalyeleri'ne en içten sempatilerimizi ifade ederiz, özellikle tekellerin baskılarına karşı mücadelelerinde onlarla birlikte olduğumuzu bildiririz."

1886 yazında, Dallas yakınlarındaki Cleburne şehrinde toplanan İttifak daha sonra "Cleburne Talepleri" diye bilenen bir deklarasyon yayımladı; Popülist Hareketin bu ilk belgesinde "küstah kapitalistlerin ve güçlü şirketlerin elinde sefil olan endüstriyel sınıfların utanmazca istismar edilmelerinden insanlarımızı kurtaracak yasal düzenlemeler" isteniyordu. "Emekçi sınıfların çıkarlarına uygun çeşitli önlemleri tartışmak üzere" bütün emek örgütlerini ulusal bir konferans toplamaya da çağıran İtti-

fak, demiryolu ücretlerinin düşürülmesini, toprakta yüksek verginin sadece spekülatörler için uygulanmasını ve dolaşımdaki para miktarının artırılmasını da öneriyordu.

İttifak büyümeye devam etti. 1887 yılı başlarında 3 bin alt ittifak örgütlerinin toplam üye sayısı 200 bini bulmuştu. 1892 yılına gelindiğinde çiftçi konuşmacılar 43 eyaleti dolaşmış ve yaklaşık 2 milyon çiftçi ailesine ulaşmışlardı. Goodwyn'e göre "19. yüzyıl Amerikası'nda bundan daha kitlesel bir yurttaş örgütlenmesi yoktu." Bu örgütlenmenin temellerinde işbirliği, çiftçilerin kendi kültürlerini ve kendi siyasal partilerini yaratma düşüncesi yatıyordu ve ülkenin güçlü sanayi ve politik liderlerinin onlara tanımadığı bir saygınlığı kendi mücadeleleriyle kazanmış oluyorlardı.

İttifakı oluşturmak üzere örgütleyiciler Texas'dan Georgia'ya geldiler ve üç yıl sonra Georgia'nın 137 kasabasının 134'ünde örgütlenen İttifak 100 bin üyeye sahip oluyordu. Aynı süreç Tennesse'de de yaşandı ve kısa bir süre içinde eyaletin 96 kasabasının 92'sinde kurulan 3600 alt ittifaka 125 bin çiftçi üye olmuştu. İttifak adeta bir kasırga gibi örgütlenmesini hızla eyaletlere yayıyordu; önce Missisipi ve Louisiana ile Kuzey Carolina'ya daldı ardından kuzeye yönelerek 35 kooperatif deposunun kurulduğu Kansas ve Kuzey ile Güney Dakota eyaletlerine girdi.

Kansas'daki önde gelen isimlerden biri Henry Vincent idi; 1886'da The American Nonconfirmist and Kansas Industrial Liberator adında bir gazete çıkarmaya başlayan Vincent, ilk sayıda şöyle yazıyordu:

"Bu gazete emekçi sınıfların, çiftçilerin ve üreticilerin eğitimine hizmet edecek türde yazılara yer verecek ve her çarpışmada ezenlere karşı ezilenlerin yanında yer alacak..."

1889'a gelindiğinde Kansas İttifakı 50 bin üyeye sahipti ve yerel seçimlerde kendi adaylarını çıkarıyordu.

Şimdi artık Ulusal Çiftçiler İttifakı'nın üye sayısı 400 bini bulmuştu. İttifakın kurulmasına ve hızla gelişmesine yol açan koşullar ise daha da kötüleşmişti. 1870'de mısırın 1,5 kilosu 45 sent iken 1889'da 10 sente düşmüştü. Buğdayın biçilmesi için kurumadan önce makineyle bağlanması gerekiyordu ama bunun için de birkaç yüz dolar para gerekiyordu. Çiftçide bu para olmuyordu ve kredi kullanmak zorunda kalıyordu, ama yine biliyordu ki, aldığı 200 doları birkaç yıl içinde birkaç misli olarak ödemek durumundaydı. Nakliye ücreti olarak her 1,5 kilo buğday için yine 1,5 kilo buğday verecekti. Ayrıca depolama için de hayli yüksek ücretler ödeyecekti. Güneydeki durum diğer her yerden daha kötüydü; çiftçilerin yüzde 90'ı krediyle yaşıyordu.

Bu durumla başa çıkabilmek için Texas İttifakı tüm eyaleti kapsayan bir kooperatif kurdu; bütün çiftçilerin pamuğu bir defada bu kooperatif eliyle satılacaktı. Ancak kooperatifin kendisinin de üyelerine kredi açmak için paraya ihtiyacı vardı, bankalar borç vermeyi reddettiler. Çiftçilere bir yazı gönderilerek gereken paranın aralarında toplanması önerildi. 9 Haziran 1888'de binlerce kişi Texas adliye binasında toplandı; 200 bin dolar toplamayı hedeflemişlerdi ama ancak 80 bin dolar toparlanabildi. Bu kadarı yetmiyordu. Yoksul çiftçilerden daha fazlası çıkmamıştı. Sonunda bankalar kazandı ve bu durum para reformunun ne kadar acil ve yaşamsal olduğunu İttifaka kavratmış oldu.

Bu arada kazanılan bir zafer de oldu. Çiftçiler pamuklarını koydukları jüt çuvallarını çok pahalı alıyordu, çünkü çuvalların üretimi ve satışı bir tröstün elindeydi. İttifak çiftçileri örgütlenerek jüt çuvallarını boykot ettiler, pamuktan kendi çuvallarını yaptılar ve sonuçta jüt çuvallarının fiyatını 14 sentten 5 sente indirttiler.

Popülist görüşlerin ne kadar karmaşık olduğu Texas'daki önde gelen liderlerden Charles Macune'nun kişiliğinde görülüyordu; Macune ekonomik konularda radikaldi (anti-tekel ve anti-

kapitalistti), politikada tutucuydu (Demokratlardan bağımsız yeni bir parti kurulmasına karşıydı) ve aynı zamanda bir ırkçıydı. Macune, parasal reforma yönelik olarak popülist platformun çok önem verdiği bir plan hazırladı; çiftçiler ürünlerini hükümetin depolarına koyacaklar ve karşılığında para gibi kullanacakları kağıtlar alacaklardı, bunlar "yeşil bankonotlar" olacaktı. Böylece hükümet hazinedeki altın veya gümüş karşılığında nasıl para basıyorsa bir anlamda depolarındaki tarım ürünleri karşılığında piyasaya para çıkarmış olacaktı.

İttifakın buna benzer başka projeleri ve deneyleri de oldu; Kuzey ve Güney Dakota eyaletlerindeki çiftçilerin mısırını sigortalamak için büyük bir sigorta kooperatifi kuruldu. Büyük sigorta şirketleri 4 dönüm için 50 sent isterken çiftçilerin kendi kooperatif sigortası 25 sent istiyordu. Çiftçi sigortası 8 milyon dönümden fazla toprağı sigorta ederken 30 bin poliçe imzalamıştı.

Macune'nun para reformunu zorlayan planının gerçekleşebilmesi hükümete bağlıydı. Ve hükümete sırayla gelip giden iki büyük parti buna yanaşmayacağına göre Macune'nun kendi politik görüşünün de aksine olarak üçüncü bir partinin kurulması gerekiyordu. İttifak bunun üzerine yoğunlaştı. 1890'da İttifak'a üye 38 kişi Kongre'ye seçilmişti. Güneyde Georgia ve Texas valilerini de İttifak seçtirmişti. Georgia'da Demokrat Parti'yi ele geçirdiler ve Georgia eyalet meclisinin dörtte üçünü kazandılar, eyaletin Kongre'ye gönderdiği on temsilciden altısını da aldılar.

Bununla birlikte, Goodwyn'a göre, "Bu anlaşılması zor ve gelip geçici bir tür devrimdi, çünkü parti mekanizması eski kadroların elindeydi ve gerek Kongre'nin, gerekse de eyalet meclisinin önemli komisyonlarının başkanlıkları tutucuların ellerindeydi. Öte yandan hem ülke genelinde, hem de eyaletlerde şirketlerin gücü parayla istedikleri gibi oynamaya yetiyordu."

İttifakın örgütleri gerçek iktidarı ele geçirmiyordu, ama ye-

ni fikirler yayıyor, yeni bir ruh getiriyorlardı. Artık yeni bir politik parti de kurmuşlardı, Halkın Partisi (veya Halkçı Parti) olarak 1890'da Kansas, Topeka'da bir kongre topladılar. Ünlü popülist hatiplerden Mary Ellen Lease coşkulu bir kalabalığa şöyle sesleniyordu:

"Ülkenin sahibi Wall Street'tir. Bu hükümet, halkın hükümeti, halk tarafından kurulan bir hükümet veya halk için bir hükümet değildir. Bu hükümet Wall Street'in hükümeti, Wall Street tarafından kurulan ve Wall Street için bir hükümettir... Yasalarımız, maskaralığı kaftanlara, dürüstlüğü paçavralara sarıp sarmalayan bir sistemin ürünüdür... Politikacılar aşırı üretimden dolayı sorunlar yaşadığımızı söylüyor; 10 bin küçük çocuk ABD'de her yıl açlıktan ölürken ve 100 bin tezgahtar kız New York'ta bir parça ekmek için bedenlerini satmaya zorlanırken aşırı üretimden sorun doğduğunu söylüyorlar! ABD'de toplam servetleri 1 ve 1,5 milyar doların üzerinde olan 30 adam var. Çalışmak için iş arayan ise yarım milyon adam var... Para, toprak ve nakliye istiyoruz; ulusal bankaların tasfiye edilmesini ve doğrudan hükümetten borç alabilmek istiyoruz. Şu lanet olası ipotek sisteminin kaldırılmasını istiyoruz... Evlerimizi ve topraklarımızı gerekirse zor kullanarak savunacağız, hükümet bize olan borçlarını ödemedikçe biz de bu kan emici şirketlere borçlarımızı ödemeyeceğiz. Bıçak kemiğe dayandı, bugüne kadar iliğimizi sömüren paranın kanlı tüccarlarının haberi olsun!"

Halkın Partisi'nin St.Louis'de yapılan 1892 kongresinde politik bir platform kaleme alındı.

"Ahlaki, politik ve maddi anlamda yıkımın eşiğine gelmiş bir toplumun ortasında bulunuyoruz. Yozlaşma, oy sandığını, eyalet meclislerini, Kongreyi egemenliği altına aldı, yargıçların cüppelerine kadar geldi. İnsanlar demoralize durumda... Gazeteler ilanlarla destekleniyor veya doğrudan parayla satın alınıyor; kamuoyunun sesi çıkmıyor; sanayi bitkin; evlerimiz ipotek altın-

da; emek yoksul düşmüş durumda ve toprak kapitalistlerin ellerinde toplanıyor...

"Kent emekçilerine kendilerini korumak için örgütlenme hakkı tanınmıyor; yabancı ülkelerden getirilen zavallı emekçiler kentlerdeki işçilerin ücretlerini düşürüyor; uşak bir ordu işçileri vurmak için bekliyor... Milyonların çok zor koşullarda çalışarak ürettikleri, muazzam servetler yapmak için açıkça çalınıyor... Hükümetlerin adaletsizliklerinin aynı bereketli döl yatağından iki sınıf ürüyor: Dilenciler ve milyonerler..."

Temmuz 1892'de başkan adayı belirlemek için Omaha'da toplanan Halkın Partisi, Iowalı bir popülist ve Kuzey'in Birlik ordusunun eski bir generali olan James Weawer'ı ABD Başkanlığı için aday gösterdi. Böylece hareket bir umutla seçimlere bağlandı. Partinin başkanı Polk, "Ellerimizi ve kalplerimizi bir araya getirerek oy sandığına doğru yürüyüşe geçiyoruz; hükümeti alabiliriz ve atalarımızın saptadığı ilkelere uygun olarak yeniden düzenleyebiliriz ve böylece onu halkın çıkarları doğrultusunda çalıştırabiliriz" diyordu. Weaver bir milyonun üzerinde oy aldı, ama kaybetti.

Yeni bir politik partinin farklı grupları birleştirmek gibi bir görevi vardı; Kuzeyli Cumhuriyetçileri ve Güneyli Demokratları, kentin işçilerini ve kırdaki çiftçileri, siyahları ve beyazları... Renkli Çiftçiler Ulusal İttifakı adındaki bir örgütlenme Güney'de hızla yayılıyordu ve üye sayısı belki de bir milyonu bulmuştu, ama örgütleyenler ve önderliğini üstlenenler beyazlardı. Siyah örgütleyicileri de vardı, ama ekonomik reformlar olsa bile siyahların bu reformlardan beyazlarla eşit bir şekilde yararlanacakları konusunda siyah çiftçileri ikna etmek o kadar kolay değildi. Siyahlar Cumhuriyetçi Parti'ye, Lincoln'un partisine ve sivil haklar yasalarına bağlanmışlardı. Demokratlar köleliğin ve ırk ayrımcılığının partisiydi. Goodwyn'in dikkat çektiği gibi, "Beyaz önyargıların egemen olduğu bir dönemde, 'saldırgan te-

kellerin' biraz dizginlenmesi beyaz çiftçilerle siyah çiftçiler için aynı anlama gelmiyordu; beyazlar için bu kurtuluşun ilk işareti olabilirdi ama siyahların gözlerinin bu işareti görmesi mümkün değildi."

Irk ayrımına karşı çıkarak birlik olmak gerektiğini gören beyazlar vardı tabii; beyaz ve siyah çiftçilerin tröstlere ve bankalara karşı birlikte mücadele etmeleri, birlikte kooperatifler, okullar kurmaları, gazeteler çıkarmaları isteniyor, onları ortakça ilgilendiren her sorunda ortakça hareket edilmesi üzerinde duruluyordu.

Alabama'daki Emek Şövalyeleri'nin gazetesi, Sentinel şöyle yazıyordu: "Bourbon Demokrasisi, çiftçilerin örgütü İttifakı eski, bildik bir öcüyle korkutarak, 'zenci' diye bağırarak çökertmek istiyor. Ama bu sefer o da sökmeyecek!"

Bazı siyah İttifak örgütleri de birlik için benzer çağrılar yapıyordu. Florida Renkli İttifakı'nın bir lideri şöyle diyordu: "Emekçi siyahlarla emekçi beyazların çıkarlarının bir ve aynı olduğu gerçeğinin farkındayız."

Texas Halkın Partisi 1891 yazında Dallas'da kurulduğunda çeşitli ırklardan meydana geliyordu ve radikaldi. Siyahlarla beyazlar arasında ateşli tartışmalar oluyordu; Emeğin Şövalyeleri'nde aktif olan siyah bir delege "eşitlik" üzerine söylenenleri tatmin edici bulmuyordu:

"Eğer eşitsek şerif neden jürilere siyahları çağırmıyor? Tramvaylarda neden 'Zenciler' diye özel bölümler var? Kendi insanlarımıza Halkın Partisi'nin bütün bunları gerçekleştireceğini söylemek istiyorum. Siyah ve beyaz atın aynı tarlada çalışacaklarını söylemek istiyorum."

Bu eleştiriye yanıt veren beyaz bir parti yöneticisi eyaletin her bölgesinden siyah bir delegenin mutlaka olacağını belirtiyordu, "Onlar da aynen bizim gibi hendeğin içinde." Partinin lokallerinde siyahların ve beyazların ayrı ayrı oturması gerektiği-

ni ileri sürenlere Renkli İttifak'ın beyaz lideri R.M. Humphrey karşı çıkıyordu: "Böyle olmaz. Renkli insanlar da bu toplumun bir parçasıdır ve öyle kabul edilmelidirler." Bu gibi tartışmaların ardından eyaletin yürütme komitesine iki siyah seçiliyordu.

Siyahlar ve beyazlar farklı konumlardaydı. Siyahlar genellikle tarım emekçisiyken beyazların çoğu çiftlik sahibiydi. Renkli İttifak 1891 yılında pamuk toplayıcılar için bir dolar yevmiye isteyerek greve gidince beyaz İttifak'ın lideri Leonidas Polk bunun kendilerini rahatsız ettiğini söylüyordu, çünkü parayı verecek olan kendi üyeleriydi. Arkansas'daki grev lideri 30 yaşındaki siyah pamuk toplayıcısı Ben Patterson'dı; grevi örgütlemek için plantasyonları dolaşan Patterson'a silahlı bir grup beyaz da eşlik ediyordu. Bir plantasyon yöneticisi öldürüldü, bir çırçır makinesi yakıldı. Patterson ve müfrezesi yakalandı ve on beşi vurularak öldürüldü.

Güneyde, bazı seçimlerde siyah-beyaz birliği sağlanıyordu; Kuzey Carolina'da yerel seçimlerde birkaç siyah seçilmişti. Alabamalı bir beyaz çiftçi 1892'de gazeteye yazdığı bir mektupta "siyahların oylarını rahatça kullanabilmeleri için oy sandıklarının çevresine silahlı siyahların yerleştirilmesini" istiyordu. Halkın Partisi'nin 1892 yılındaki kongresine iki siyah delege katılmıştı, iki yıl sonra 1894 kongresinde ise bu sayı 24'e çıkmıştı. Arkansas Halkın Partisi'nin platformu "ırk ayrımı olmaksızın tüm ezilenlerden" söz ediyordu.

Irklar arasında birliklerin ortaya çıktığı da oluyordu. Doğu Texas'da kamu yöneticilerinin olağandışı bir siyah ve beyaz koalisyonu oluşmuştu; eyalet hükümeti beyaz Demokratların elindeydi, Grimes County'de ise siyahlar yerel seçimleri kazanmışlar ve eyalet meclisine siyah temsilciler göndermişlerdi. Kasabanın şerifi ve yardımcıları da siyahtı. Beyaz Adam Birliği adındaki ırkçı bir örgüt tehdit ve cinayetlerle bu koalisyonu bozmaya çalıştı ama başaramadı.

Irkçılık güçlüydü ve Demokrat Parti de bunun üzerine oynayarak Popülist Parti'deki çiftçileri yanına kazanmaya çalışıyor ve kazanıyordu da. İpotek sisteminin bir sonucu olarak çiftliklerini kaybeden kiracıların yerine siyahlar geldiğinde ırkçı öfke dalgası kabarıyordu. 1890'da Missisipi'den başlayarak güney eyaletleri yeni anayasal düzenlemeler yaparak siyahların oy kullanma haklarını çeşitli yollarla ellerinden alıyor ve gündelik yaşamın her alanına ırkçılığı egemen kılıyordu.

Siyahların oy kullanma haklarını ellerinden alan yasal düzenlemeler genellikle yoksul beyazları da kapsıyordu. Güneyin politik liderleri de bu durumu biliyordu. Alabama'da toplanan bir anayasa kongresinde konuşan liderlerden biri şöyle diyordu: "Uygunsuz ve yeterli niteliklere sahip olmayan herkesin oy hakkını elinden almak gerekir, bu ilke zencilerin yanı sıra bazı beyazları da oy hakkından yoksun ederse etsin, önemli değil..." Nitekim bazı gazeteler amacı açıkça yazıyordu: "Oy hakkını geri alma mücadelesi aslında siyahların veya beyazların alt sınıflarının beyazları yönetme tehlikesine karşı mücadeledir."

Georgia'nın popülist lideri Tom Watson ırklar arasında birlik olunması çağrısında bulunuyor, ırklar arasındaki savaştan "mali despotizmin yararlandığını" belirterek, ırk anlaşmazlığının her iki kesimi de sefalete sürüklediğini vurguluyordu. Ama siyah araştırmacı Robert Allen'e göre, Watson'ın asıl hedefi "beyaz adamın partisine siyahların desteğini sağlamaktı." Kuşku yoktu ki, Watson bu desteğin pahalıya mal olduğunu veya artık gerekmediğini düşündüğü an ırkçılığa karşı çıktığı kararlılıkla ırkçılığı savunurdu.

Ama yine de Watson üzerlerindeki sınıfsal baskılar nedeniyle siyahlarla ortak çıkarları olduğunu düşünen yoksul beyazların duygularına hitap ediyor olmalıydı. Kongre seçimlerinde Watson'ı destekleyen genç bir siyah vaiz, H.S. Doyle bir ırkçı çete tarafından linç edilmek tehlikesiyle yüz yüze kaldığında Wat-

son'dan yardım istedi ve iki bin beyaz çiftçi Doyle'nin kaçmasına yardım etti.

Sınıf mücadeleleriyle ırk çatışmalarının iç içe geçtiği bir dönemdi. Watson'ın seçim kampanyası sırasında 15 siyah linç edilmişti. Ve ne gariptir ki, 1891'den sonra Georgia'daki eyalet meclisi İttifak'ın kontrolüne girince bir yıl içinde siyahlara karşı eyalet tarihinde görülmeyen sayıda yasa çıktı. Ama öte yandan 1896'da Georgia'daki Halkın Partisi örgütü hala linç yasalarına, terörizme karşı çıkıyor, ipotek sisteminin kaldırılmasını talep ediyordu. Tüm bunlarla birlikte Güney'deki Popülist deney eşsiz bir niteliğe sahipti; tarihçiler "O zamana kadar ve o zamandan bugüne Güney'de iki ırk bir daha hiç bu kadar yakınlaşmadı" diyordu.

Popülist hareket, kırsal kesimdeki çiftçiler için yeni ve bağımsız bir kültür yaratmaya dönük dikkat çeken girişimlerde bulundu. İttifak Konuşma Bürosu'nun 35 bin konuşmacısı vardı ve bütün ülkeye hitap ediyorlardı. Popülistler sayısız kitap ve broşür yayımlarken amaçları çiftçileri yeniden eğitmekti. Çocukların yanı sıra yetişkinlere de hitap ediyorlar, okullarda öğretilen tarihi "pratik olarak değersiz" ilan edip Yunanlılardan günümüze tarihi yeniden kaleme alan kitaplar hazırlıyorlardı. Tabii en yoğunlaştıkları alanlar ekonomi, politika teorisi, hukuk ve yönetimdi.

Popülist bir dergi olan National Economist'in 100 bin okuru vardı. Goodwyn'e göre 1890'larda ülkede toplam bin kadar popülist gazete çıkıyordu. Louisiana'da Comrade (Yoldaş), Georgia'da Toiler's Friend (Çalışanın Dostu) ve Revolution (Devrim), Alabama'da Living Truth (Yaşayan Gerçek) gibi adlar taşıyan gazeteler en etkili olanlardan bazılarıydı. Bu gazeteler zaman zaman ırkçıların ve başkalarının saldırılarına uğruyor, matbaaları yakılıyordu. Örneğin Living Truth 1892'de saldırıya uğ-

ramış, matbaa makineleri kırılmış ve ertesi yıl ise toptan yakılmıştı. Ama gazete çıkmaya devam etti, bir sayı bile aksamadı.

Popülist hareket yüzlerce şiir ve şarkı üretmişti. Ekonomi ve tarih üzerine yazılan kitaplar çok geniş okur çevrelerine ulaşıyordu. Tüm bunların sonucunda Popülist hareket o zamana kadar hiçbir toplumsal hareketin başaramadığı ölçüde Güney'deki yaşamı değiştirmeyi başarmıştı. Goodwyn'e göre, popülist hareketin kırsal alanda yaptığını emek hareketi de şehirlerde yapabilseydi, yani "kent işçileri arasında işbirliğini, özgüveni ve özsaygıyı ve ekonomik analiz yeteneğini içeren bir kültür yaratabilseydi, ABD'yi gerçekten değiştirecek büyük bir hareketin ortaya çıkması önlenemezdi." Çiftçi ve emek hareketi arasında yer yer koşullara bağlı bazı ilişkiler kurulmaktan ileri gidilemedi. Her iki taraf da diğerinin sorunlarına yeterince ilgi göstermekten uzak durdu. Oysa farklı koşullar altında, ortak bir bilincin birleşik bir harekete doğru ilerleyebileceğini gösteren kimi belirtiler de vardı.

Ortabatı bölgesinde çıkan popülist gazeteler üzerinde bir inceleme yapan Norman Pollacak, "Popülizm kendisini bir sınıf hareketi olarak görüyordu, çiftçilerin ve işçilerin toplum içinde aynı maddi koşulları paylaştığını düşünüyordu" diyor. Popülist gazetelerde 14 veya 16 saat çalışan adamların moral ve fizik olarak çöktükleri, düşünmeye ve fikri olarak kendilerini geliştirmeye zaman ve olanak bulamadıkları anlatılıyor ve yapılan işe yabancılaşmanın altı çiziliyordu. Pollacak'a göre, bu gibi noktalarda Popülizm ile Marksizm arasında ortak veya paralel görüşler vardı.

Hiç kuşkusuz, birçok beyaz Amerikalı gibi popülistler de ırkçı düşünceler taşıyor ve yabancı aleyhtarı tavırlar sergiliyordu. Ama bunun bir nedeni ırksal sorunları ekonomik sorunlar kadar önemli görmemeleriydi. Bundan dolayı İttifak'ın resmi yayın organı Farmer's Alliance şöyle yazıyordu: "Halkın Partisi, siyah

adamı özgürlüğüne kavuşturmak için değil bütün insanların kurtuluşunu sağlamak üzere endüstriyel özgürlüğü kazanmak için sahneye çıktı... Endüstriyel özgürlük olmadan politik özgürlük olamaz..."

Teorik bağlantıların ötesinde esas önemli olan işçilerin gerçek mücadelelerine popülist desteğin ifade edilişiydi. Örneğin Pittsburg'daki Caniege çelik işletmesindeki grev sırasında Nebraska'da yayımlanan Alliance-Independent gazetesi grevi destekliyor ve onu "emek ile sermaye arasındaki mücadelenin en önemli dönüm noktalarından biri olarak" değerlendiriyordu. Coxey'in işsizler ordusu yürüyüşünü pek çok eyaletteki çiftçiler yürekten desteklediler, Nebreska'da Coxey anısına düzenlenen bir pikniğe 5 bin çiftçi katılmıştı. Pullman demiryolu grevi sırasında Kansas valisine mektup yazan bir çiftçi şöyle diyordu:

"Hiç kuşkunuz olmasın ki, İttifak çiftçilerinin büyük bölümü, hatta belki de tümü, bu grevcileri her bakımdan destekliyor."

Siyahların ve beyazların, kentteki işçilerin ve kırsaldaki çiftçilerin birliğini engelleyen önemli hataların başında seçim politikalarının cazibesine kapılmak geliyordu; popülist hareketi tasfiye eden de bu oldu. 1896 seçimlerinde Demokrat Parti'nin başkan adayı William Jennings Bryan'ı destekleyen hareket böylece Demokratların politika denizinin içine çekilmiş oldu. Seçimde zafer kazanma beklentisinin baskısıyla popülist hareket büyük partilerle çeşitli şehirlerde uzlaşmalar yapmaya yöneldi. Demokratlar kazanırsa içlerinde eriyeceklerdi, kaybederse dağılacaklardı. Seçim politikaları hareketin liderliğini değiştirmişti; kırsal kesimin radikal unsurları gitmiş, yerlerine profesyonel politikacılar gelmişti.

Bu durumu gören radikal popülistler vardı. "Kazanmak" için Demokratlarla kaynaşmanın onlara en çok ihtiyaç duydukları şeyi, bağımsız bir politik hareket olma niteliğini kaybettireceğini söylediler. Gümüş para üzerine yapılan heyecanlı konuşmala-

rın ve bildirilerin kapitalist sistemde köklü bir değişikliğe yol açmayacağını ifade ettiler. Texaslı bir radikal, "Gümüş para çağı zenginliğin haksız bir şekilde belli ellerde toplanmasını sağlayan koşullara hiçbir şekilde dokunmayacaktır" diye uyarıyordu.

Sonuçta, ilk kez çok büyük miktarlarda paranın kullanıldığı bir seçim kampanyasında, büyük şirketlerin ve basının desteğini alan William McKinley karşısında Demokrat aday Bryan popülistlerin desteğine rağmen yenilgiye uğradı. Demokrat Parti içinde popülizmi çağrıştıran bazı lafların edilmesi bile hoş görüyle karşılanmamış, kurulu düzen bütün ağır toplarını ve silahlarını harekete geçirerek istediği sonucu almıştı.

1896 başkanlık seçimleri, yıllar süren protestolar ve ayaklanmalardan sonra, sistemin artık yeniden güçlendirilme zamanının gelmesi anlamını da taşıyordu. Güney'de siyahlar kontrol altında tutulmaya devam ediyordu. Kızılderililer Batı'da daha da ileriye doğru sürülüyordu; 1890 yılının soğuk bir kış gününde, Güney Dakota, Wounded Knee'de kamp kuran Kızılderililere karşı saldırıya geçen Amerikan ordusu 300 erkek, kadın ve çocuğu öldürmüştü. Kolomb'dan bu yana 400 yıldır süren bir anlayışın, kıtanın beyaz adama ait olduğunu iddia eden bir anlayışın devam ettiğini gösteren bir saldırıydı bu. Ama kıtayı sahiplenen "beyaz adam" da herhangi bir beyaz adam değildi; çünkü devlet, işçilerin grevlerini mümkünse yasal yollardan ama gerekirse şiddet kullanarak da ezmeye hazır bir şekilde bekliyordu. Ve nerede düzeni tehdit eden bir kitle hareketi gelişse, iki partili sistem bir parçasını göndererek o hareketi teslim almaya ve hareketin taşıdığı yaşam gücünü boşaltmaya hazır bir şekilde bekliyordu. Ve birikmiş sınıfsal öfkeyi ulusal birlik sloganlarının akıntısıyla boşaltmanın bir yolu olarak vatanseverlik her zaman hazır bir şekilde bekliyordu. Yeni Başkan McKinley para ve bayrak arasındaki bağlantıyı her zaman rastlanamayacak şu tumturaklı sözlerle ifade ediyordu:

"... Bu yıl vatanseverliğin ve kendimizi ülkemize adamamızın yılı olacak. Eminim ki, ülkemizin her parçasındaki insanlarımız kendilerini bir bayrağa, o muhteşem yıldızlara ve şeritlere adamış durumdadırlar ve yine hiç kuşkum yok ki, bu ülkenin insanları ülkenin mali onurunu bayrağın onuru kadar kutsal saymaktadırlar..."

Vatanseverliğin en üstün eylemi savaştı. McKinley'in başkan seçilmesinden iki yıl sonra ABD, İspanya'ya savaş açtı.

12

İmparatorluk ve Halk

1897 yılında Theodore Roosevelt bir arkadaşına şöyle yazıyordu: "Herhangi bir savaşı sevinçle karşılayacağıma eminim, çünkü şu anda bu ülkenin bir savaşa ihtiyacı olduğunu düşünüyorum..."

1890'da, Wounded Knee'de Kızılderili katliamının olduğu yıl ABD Nüfus Dairesi eyaletler arası sınırların kapatıldığını resmen açıkladı. Yayılmaya yönelik doğal bir eğilim taşıyan kara dayalı sistem gözünü çoktan deniz aşırı topraklara dikmişti. 1893'de başlayan ağır ekonomik kriz ülkenin ekonomik ve politik elitinde şu düşüncenin güçlenmesini de beraberinde getiriyordu: Eğer Amerikan malları deniz aşırı pazarlara ulaşabilirse, ülke içindeki tüketimin azlığından kaynaklanan ekonomik krizi önlemek ve aynı zamanda bu koşulların kışkırttığı sınıf mücadelelerinden kurtulmak mümkündü.

Ayrıca yabancı ülkelere doğru bir serüvenle birlikte grevlere ve protesto hareketlerine giden isyankar enerjinin bir bölümünü dış düşmana yöneltmeyecek miydi? Halkı, hükümetle ve orduy-

la birleştirmeyecek miydi? Herhalde bu, elitin büyük bir bölümünün bilinçli bir planı değildi ama kapitalizm ve milliyetçilik ikizinin yarattığı doğal bir gelişmeydi.

Deniz aşırı yayılma yeni bir düşünce değildi elbette. Meksika ile savaştan da önce güneye ve Karayipler'den öteye gözünü diken Monroe Doktrini zaten ABD'yi Pasifik Okyanusu'na taşımıştı. Latin Amerika ülkeleri İspanya'dan bağımsızlıklarını kazanırken, 1823 yılında ilan edilen Monroe Doktrini, Latin Amerika'nın ABD'nin etki alanı içinde olduğunu Avrupalılara açık bir şekilde söylüyordu. Çok geçmeden bazı Amerikalılar Pasifik'le ilgili olarak düşünmeye başlamışlardı bile; Hawaii, Japonya ve Çin'in büyük pazarları...

Aslında düşünmenin de ötesine gidiliyordu; Amerikan silahlı kuvvetleri deniz aşırı askeri harekatlarını sıklaştırmıştı. Dışişleri Bakanlığının resmi verilerine göre, 1798 ile 1895 yılları arasında Amerikan ordusu çeşitli ülkeler arasında meydana gelen 103 olaya müdahale etmişti. Senatoda açıklanan bir listeye göre, daha çok "Amerikalıların yaşamını ve mallarını korumak" gerekçesiyle yapılan bu askeri operasyonlarda; 1852-53'de Arjantin'e, 1853'de Nikaragua'ya, 1853-54'de Japonya'ya, 1853-54'de Benin adalarına, 1854'de tekrar Nikaragua'ya, 1855'de Uruguay'a, 1859'da Çin'e, 1860'da Angola'ya, 1893'de Hawaii'ye, 1894'de bir daha Nikaragua'ya askeri müdahalelerde bulunulmuştu.

Böylece 1890'lara gelindiğinde deniz aşırı sorunlar ve müdahaleler açısından oldukça tecrübe birikmişti. Genişleme ideolojisi askeri çevrelerin, politikacıların, iş adamlarının üst kesimlerinde hayli yayılmıştı, hatta çiftçi hareketinin bazı liderleri bile yabancı pazarların sorunlarının çözümüne faydalı olacağı beklentisiyle aynı doğrultuda düşüncelere sahipti.

Theodore Roosevelt ve diğer bazı politik liderlerden şiddetle etkilenen bir kaptan olan A.T. Mahan genişlemenin popüler bir

propagandisti olarak ün kazanmıştı; en büyük donanmaya sahip ülkenin dünyayı da avcunun içine alacağını söyleyen Mahan, "Amerikalılar artık uzaklara doğru bakmaya başlamalılar" diyordu. Massachusetts Senatörü Henry Cabot Lodge ise bir dergiye yazdığı makalede emperyalist emellerini açıkça savunuyordu; Nikaragua'ya kanal inşa ederek Atlas Okyanusu ile Pasifik Okyanusu'nu birleştirmek gerektiğini söyleyen Lodge, kanalı korumak için Nikaragua'da silahlı bir güç bulundurmanın zorunlu olacağını belirtiyor, ama bunun da yeterli olmayacağını iddia ederek Hawaii adaları ile Küba'nın da ABD'nin kontrolü altında olması gerektiğini vurguluyordu. Tüm bunları da Amerika gibi "büyük bir ulusun uygarlığa ve insanlığın ilerlemesine yapmak zorunda olduğu bir katkı" olarak değerlendiren Lodge, ABD'nin "bu sorumluluktan kaçmaya hakkı yoktur" diyordu.

ABD-İspanya savaşının hemen öncesinde Washington Post gazetesinin bir başyazısında şu görüşler yer alıyordu:

"Hepimiz yeni bir bilinçle donanıyoruz, güçlü olma bilinci; hepimiz yeni bir zevkin tadına varıyoruz, gücünü gösterme kükreyişi... İhtiras, çıkar, yeni topraklara açlık, gurur, savaş zevki, adına ne denirse densin, hepimiz yeni bir duyguyla canlanıyoruz. Tuhaf bir kaderle yüz yüzeyiz. Ormanda kanın tadı gibi insanların ağzında da imparatorluğun tadı var..."

İnsanların ağzındaki bu tat saldırı içgüdüsünün şehveti miydi, yoksa bazı acil kişisel çıkarlar mıydı? Ya da eğer gerçekten böyle bir tat varsa, acaba bu tat büyük basının, askerlerin, hükümetin yarattığı, cesaretlendirdiği, övdüğü ve abarttığı bir şey miydi? Siyaset bilimcisi John Burges, Alman ve Anglosakson ırkının kurduğu devletlere "dünyayı uygarlaştırma" misyonu yüklediğini söyleyerek bu durumu açıklamaya çalışıyordu.

Başkan seçilmeden birkaç yıl önce William McKinley, "Üretim fazlamız için yabancı pazarlara ihtiyacımız var" diyordu. Indiana Senatörü Albert Beveridge 1897 yılı başlarında şöyle ko-

nuşuyordu: "Amerikan fabrikaları Amerikan halkının kullanabileceğinden daha fazlasını imal ediyor; Amerikan toprakları tüketebileceklerinden daha fazla üretiyor. Kaderimiz politikamızı çizmiş bizim için; dünya ticareti bizim olmalı ve bizim olacak."

1898'de de ABD Dışişleri Bakanlığı resmen şöyle raporlar kaleme alıyordu:

"Amerikan sanayicilerinin ve zanaatkarlarının önümüzdeki yıl işlerini kaybetmelerini istemiyorsak her yıl artmakta olan üretim fazlası için yabancı pazarlar bulmak zorundayız. Dolayısıyla fabrikalarımızın ve işyerlerimizin yabancıların tüketimi için yaptığı üretimin artışı ticaretin yanı sıra devlet adamlarının da önemli bir sorunu haline geliyor."

Bu yayılmacı askeri çevreler ve politikacılar birbirleriyle temas halindeydiler. Theodore Roosevelt'in biyografi yazarlarından biri "1890 yılında Lodge, Roosevelt ve Mahan görüş alışverişi içindeydiler" diye yazıyor ve Mahan'ın deniz kuvvetlerindeki aktif görevinden ayrılarak "bütün zamanını yayılmacı görüşlerin propagandasına ayırmasını" sağlamaya çalıştıklarını belirtiyor.

Bazı Amerikalılar Hawaii'de kendi hükümetlerini kurduktan sonra ABD 1893'de Hawaii'yi ilhak etmeyince, Roosevelt bu tereddüdü "Beyaz uygarlığa karşı bir cinayet" olarak nitelendirdi. Ve Deniz Harp Okulu'nda şöyle konuşuyordu: "Büyük fatih ırkların hepsi savaşçı ırklardır... Barışın zaferi hiçbir zaman savaşın zaferi kadar büyük olamaz..."

Roosevelt aşağı olduğunu düşündüğü ırkları ve ulusları hor görürdü. New Orleans'da bir çete bazı İtalyan göçmenleri linç ettiğinde Roosevelt ABD'nin İtalya hükümetine tazminat ödemesi gerektiğini açıklıyordu ama kişisel görüşü çok farklıydı; kızkardeşine yazdığı mektupta linçin "hayli iyi bir şey olduğunu" söylüyor ve bu görüşlerini belli ölçülerde İtalyan asıllı diplomatlarla birlikte yediği yemekte de ifade ettiğini belirtiyordu.

Zamanın önde gelen anti-emperyalistlerinden biri olan düşünür William James, Roosevelt'in, savaşı insan topluluğunun "ideal var oluş biçimi" olarak ele aldığını ve yücelttiğini, barışı ise ancak zayıflar ve yeteneksizler tarafından savunulan ve gelişkin bir yaşam tarzına uymayan ağlamaklı bir durum gibi gördüğünü belirtiyordu.

Roosevelt'in yayılmacılık üzerine konuşmaları sadece erkeklik ve kahramanlık sorunu değildi, "Çin'le ticaret ilişkilerimiz" açısından da soruna yaklaşıyordu. Lodge, Asya pazarlarına üretim yapan Massachussets'deki tekstil sanayinin çıkarlarını düşünüyordu. Tarihçi Marilyn Young, Amerikan Çin Gelişme Şirketi için kaleme aldığı bir çalışmada ticari ve ekonomik nedenlerle Amerikan nüfuzunun Çin'de gelişmesi gerektiğinin altını çiziyor ve Çin'deki Amerikan diplomatik misyonunun Amerika'nın bu ülkedeki çıkarlarını korumak için her türlü yöntemi uygulaması gerektiğini vurguluyordu. *Young, The Rhetoric of Empire* adlı kitabında Çin pazarı ile ilgili tartışmaların sadece Çin'le yapılan o günkü sınırlı ticaret hacminin ötesine giden bir öneme sahip olduğuna işaret ediyor ve ABD'nin Hawaii, Filipinler ve Asya'nın diğer bölgelerine yönelik politikalarının şekillenmesi açısından taşıdığı öneme dikkat çekiyordu.

1898 yılı itibariyle Amerikan ürünlerinin yüzde 90'ı ülke içinde tüketilirken dış pazarlara satılan yüzde 10'undan da bir milyar dolar gelir elde ediliyordu. Walter Lafeber, 1893'de Amerikan ticaretinin İngiltere dışında bütün ülkelerden daha hızlı geliştiğini belirtiyordu; özellikle tütün, pamuk, buğday gibi tarım ürünleri ağırlıkla uluslararası pazarlara bağımlıydı. Ve 1895'den önceki 20 yıl içinde Amerikan kapitalistlerinin dünyanın çeşitli ülkelerindeki yeni yatırımlarının toplamı bir milyar doları bulmuştu. 1885'de çelik sanayiinin yayını Age of Steel üretim fazlası açısından iç pazarların yetersiz olduğunu artık sanayi üretiminin gelişen dış pazarlar tarafından yönlendirilmesi gerektiğini yazıyordu.

1880'ler ve 1890'larda petrol büyük bir ihraç ürünü haline geldi; Rockefeller ailesine ait Standard Oil Company 1891 yılı itibariyle Amerika'nın ihraç ettiği gazyağının yüzde 90'ını sağlıyor ve dünya gazyağı pazarının da yüzde 70'ini kontrol ediyordu. Artık ABD'nin ihraç ürünleri içinde petrol pamuktan sonra ikinci sırada geliyordu.

Aralarında bazı popülist liderlerin de bulunduğu büyük çiftçiler de ABD'nin yayılma politikalarını destekliyordu. Kansas'ın Kongre'deki popülist temsilcisi Jerry Simpson 1892'de yaptığı bir konuşmada büyük ölçeklere varan tarımsal üretim fazlasına dikkat çekiyor ve çiftçiler açısından "dış pazar bulmak bir zorunluluk haline geldi" diyordu. Evet, saldırıdan veya işgalden söz etmiyordu ama refah düzeyinin yükselmesi için dış pazarların önemi vurgulanmaya başladığında savaş da dahil olmak üzere her türlü yayılınacı politikanın meşruiyet alanı genişlemiş oluyordu.

Bu yayılınacı politikalar saygın ve onurlu bir eylem gibi sunulunca tabii ki daha da etkili bir şekilde uygulanıyordu; örneğin 1898'de Küba'da olduğu gibi yabancı boyunduruğuna son vermeye çalışan milliyetçi asilere yardım etmek çok akıllıcaydı. Kübalı milliyetçiler İspanyol egemenliğine karşı ayaklanmış üç yıldır ulusal bağımsızlık için savaşıyorlardı. Küba'ya müdahale açısından bu ortam çok uygundu.

Göründüğü kadarıyla önceleri iş dünyasının çıkarları Küba'ya askeri bir müdahale yapılmasını gerektirmiyordu. Pazarlara rahatça ulaşabildikten sonra Amerikan tüccarlarının sömürgelere veya savaşa ihtiyacı olmuyordu. "Açık kapı" düşüncesi 20. yüzyıldaki Amerikan dış politikasının egemen teması oldu. Avrupa'nın geleneksel imparatorluk oluşumlarıyla karşılaştırıldığında Amerika'nın emperyalizme doğru ilerleyişi daha inceliklidi. William Appleman Williams, *The Tragedy of American Diplomacy* adlı kitabında şöyle yazıyordu:

"Bu ulusal tartışma genellikle Roosevelt ve Lodge'un başını çektiği emperyalistlerle, William Jennings Bryan ve Carl Schurz'un başını çektiği anti-emperyalistler arasında bir savaş olarak yorumlanır. Oysa bu tartışmayı daha iyi kavrayabilmek için üçüncü bir tarafın da olduğunu görmek gerekir. Üçüncü taraf, bazı iş adamlarından, entelektüellerden ve politikacılardan oluşan bir koalisyondu ve geleneksel sömürgeci politikalar yerine 'açık kapı' politikasının izlenmesini savunuyordu. Çünkü ABD'nin büyük ekonomik gücünün girdiği dünyanın herhangi bir azgelişmiş bölgesi zaten bir süre sonra ABD'nin egemenliği altına da girmek zorunda kalıyordu."

Bununla birlikte, Williams'ın "resmi olmayan imparatorluk" olarak adlandırdığı bu iş adamları ve politikacılar grubunun savaşa başvurmaksızın yayılmayı tercih eden politikası her zaman için koşullara bağlıydı. Eğer bu "barışçı emperyalizm" herhangi bir nedenle yoluna devam edemezse onlar açısından da askeri eylem gündeme geliyor ve savunuluyordu.

Örneğin 1897 sonları ile 1898 başlarında Japonya ile savaştan yorulmuş ve zayıflamış Çin'e giren Alman askerleri Kiaochow Körfezi ağzındaki Tsingtao limanını işgal ettiler. Almanlar burada bir deniz üssü ve ayrıca yakındaki Shantung yarımadasındaki kömür madenlerinin işletme hakkını istiyor ve demiryolu kurmayı talep ediyordu. Bundan sonraki birkaç ay içinde Avrupa'nın diğer büyük güçleri de Çin'e girdi ve böylece başlıca emperyalist güçler tarafından Çin'in paylaşılması sürerken ABD geride kalmıştı.

İş bu noktaya gelince, özgür ticaretin barışçı yollardan gelişmesinin taraftarı olan New York Journal of Commerce gibi gazeteler birden eski tarz askeri sömürgeciliği savunmaya başladılar. Çin'in 400 milyonluk nüfusuyla nasıl dev bir pazar olduğunu hatırlatan gazete, Avrupa'nın emperyalist devletlerinin erken davranarak bu pazarı paylaşmasına karşı çıkıyor ve ABD için

askeri kuvvete başvurmanın gerekliliğine dikkat çekiyordu. Gazetenin çizgisinde birdenbire ortaya çıkan bu değişiklikten sorumlu olanlar ABD olmaksızın Çin'i aralarında paylaşmaya kalkışanlardı tabii! Gazete, Çin'in paylaşılması için emperyalistler arasında "eşit haklar" talep ediyordu.

1898'deki Küba politikalarıyla ilgili olarak da ABD iş dünyasında benzer bir ani değişiklik göze çarpıyor. İspanyol egemenliğine karşı patlak veren Küba ayaklanması elbette Amerikan iş adamlarını adadaki ekonomik çıkarları çerçevesinde ilgilendiriyordu. Başkan Grover Cleveland'ın daha 1896'da özetlediği gibi adada ciddi bir ABD yatırımı vardı:

"Adadaki plantasyonlarda, demiryollarında ve madencilikte 30 ile 50 milyon dolar arasında bir Amerikan sermayesi bulunduğu tahmin ediliyor. ABD ile Küba arasındaki ticaret hacmi ise 1889'da 64 milyon doları bulmuşken 1893'de 103 milyon dolara çıktı."

Küba devrimine sağlanan halk desteği, Amerikalıların 1776'da İngilizlere karşı verdiği bağımsızlık savaşının aynısını şimdi İspanyollara karşı Kübalıların yürüttükleri düşüncesine dayanıyordu. Bir başka bağımsızlık savaşının tutucu ürünü olan ABD hükümeti Küba'daki gelişmeleri izlerken gücü ve karı aklından çıkarmıyordu. Ne Küba ayaklanmasının ilk yıllarında başkan olan Cleveland, ne de onu izleyen başkan McKinley, Kübalı asileri resmen kavgayı başlatan taraf olarak ilan etti. Çünkü böylesi bir resmi nitelendirme ABD'nin Kübalı isyancılara, bir ordu göndermeden, yapabileceği her türlü yardımı yapmasını engellerdi. Ama bu arada, Kübalıların savaşı kendi güçlerine dayanarak kazanmalarından ve ABD'yi de ülkelerinin dışında tutmalarından bir ölçüde korkuluyordu.

Bunun yanı sıra bir korku daha vardı; Küba siyah ve beyaz olarak tam anlamıyla karışık bir nüfusa sahip olduğu için Cleveland yönetimi adada "bir siyah ve beyaz cumhuriyeti" kurulma-

sından ürküyordu. Hatta bu durumda siyahlar daha baskın taraf olabilirdi. Bu düşünce, annesi Amerikan, babası İngiliz olan genç bir emperyalist tarafından 1896'da The Saturday Reveiw gazetesinde dile getirildi; bu parlak gencin adı Winston Churchill idi. Churchill, İspanyol egemenliğinin kötü olduğunu ve Kübalı asilerin halkın desteğine sahip olduğunu kabul ediyor ama yine de adanın İspanyolların elinde kalmasının daha iyi olacağını söylüyordu:

"Büyük bir tehlike ortaya çıkıyor. Asilerin beşte ikisi tarlalardaki zencilerdir. Eğer başarılı olurlarsa, bu adamlar yeni kurulacak hükümette ağırlıklı bir yer isteyeceklerdir... sonuçta, yıllar süren kavgalardan sonra gelinecek nokta bir başka siyah cumhuriyet olacaktır."

Churchill'in "bir başka siyah cumhuriyet" olarak göndermede bulunduğu Haiti idi. 1803'de Fransa'dan bağımsızlığını kazanan Haiti yeni dünyada siyahlar tarafından yönetilen ilk devlet olmuştu. Kübalıları desteklemeleri için İspanyollar da ABD yöneticilerine aynı şeyi anlatıyor, bağımsızlık savaşının önderliğinin yanı sıra tabanının da "onda sekizinin zencilerden oluştuğunu" söyleyerek uyarıyorlardı: "Ada bağımsızlığını ilan ederse burnunuzun dibinde siyahlar büyük bir zafer kazanmış olacak ve siyah bir cumhuriyet kuracaklar..."

Hiç kuşkusuz ABD'deki McKinley yönetimi de tüm bu uyarıları dikkate alıyor ve Küba ile ilgili olarak yaptığı planlarda adanın bağımsızlığına yer vermiyordu. ABD yönetimi İspanya'dan savaşa bir an önce son vermesini istiyor ve gerekçe olarak da "savaş koşulları nedeniyle normal ticaretimizi yapamıyoruz, böylece refahın gelişmesi gecikiyor" diye şikayet ediyordu. Ama bu arada ABD yönetimi de ne adanın bağımsızlığından, ne de Kübalılar için adaletten söz ediyordu. Tarihçi Philip Foner'e göre, ABD yönetiminin telaş içinde İspanya'ya ültimatom vermesinin ve hızla savaşa doğrudan müdahale etmesinin nedeni,

eğer daha fazla beklerse Kübalı devrimcilerin zaferi kazanmaları ve İspanyolların sömürgeci yönetimi yerine kendi yönetimlerini kurma tehlikesinin kapıya dayanmasıydı.

Küba olaylarına ABD'nin gösterdiği yakın ilginin bir sembolü olarak Havana limanında bulunan Amerikan savaş gemisi Maine 1898 Şubatında esrarengiz bir patlama sonucunda 268 kişilik mürettebatıyla birlikte battı. Patlamanın nasıl meydana geldiği anlaşılamadı ama ABD kamuoyunda tansiyon hızla yükseldi ve başkan McKinley de savaşa doğru ilerlemeye başladı. Walter Lafeber şöyle diyor:

"Başkan savaş istemiyordu; barışı korumak için harcadığı çabalarda samimiydi ama aynı zamanda da yorgun düşmüştü. Mart ayının ortalarına doğru anlamaya başladı ki, savaş istemiyordu ama ancak savaşın sağlayabileceği şeyleri istiyordu, yani Amerikan politik ve ekonomik yaşamındaki belirsizliğin sona ermesi ve Amerika'yı yeni bir ekonomik imparatorluk olarak inşa etmeye olanak verecek sağlam bir zemin..."

O yılın baharında hem McKinley, hem de iş dünyası İspanya'nın Küba'dan atılmasının savaşsız gerçekleşemeyeceğini gördükleri gibi Küba'daki Amerikan çıkarlarının Kübalı asilere bırakılamayacağını ve dolayısıyla bir askeri müdahalenin şart olduğunu gördüler. Başlangıçta savaşa karşı olan The New York Commercial Advertiser gibi gazeteler Mart ayından itibaren "insanlık ve özgürlük aşkına" Küba'ya müdahale edilmesi çağrıları yapmaya başlamışlardı. Dünyanın her tarafında ticaretin ve sanayinin gelişmesi için tam bir özgürlük olmalıydı ama bunun sağlanması için de Küba'da savaşmak gerekiyordu.

Bundan önce Kongre'den geçirilen Teller Kararı ile ABD'nin Küba'yı ilhak etmeyeceğine söz verilmişti. Bu kararı, hem Küba'nın bağımsızlık savaşını destekleyen ve ABD emperyalizminin adaya müdahale etmesine karşı çıkanlar, hem de "açık kapı" politikasını yeterli görerek askeri müdahaleyi gerek-

siz bulan iş çevreleri destekledi. Ama 1898 baharıyla birlikte bu karar da eleştirilmeye ve kararın mantığının başka şeyleri öngördüğü konuşulmaya başlandı.

Savaştan doğrudan doğruya elde edilecek bir takım özel çıkarlar söz konusuydu. Demir sanayinin merkezi olan Pittsburg'da Ticaret Odası ve Chattanooga Tradesman gazetesi savaş olasılığının "demir ticaretini kesin bir şekilde ateşlediğini" bildiriyordu. Bunun da ötesinde "gerçek savaşın nakliye ve ulaşım sektörünü ciddi bir şekilde geliştireceği" ileri sürülüyordu. Bu arada Washington'da da Maine gemisinin batmasından bu yana ABD donanmasındaki "savaşçı ruhun" çok büyüdüğü ve donanmanın çeşitli ihtiyaçlarını sağlayan ticari çevreler ve iş adamları tarafından da teşvik edildiği doğrultusunda raporlar kaleme alınıyordu.

Banker Russel Sage "Savaş patlak verirse zenginlerin nerede duracağı gibi bir soru olmadığını" belirtiyordu. Diğer önde gelen bankerler ve iş adamları da kendilerini "militan" hissettiklerini açıklıyorlar ve İspanya ile görüşmeler yapmakla elde edilebilecek bir şey olmadığını vurguluyorlardı.

21 Mart 1898'de Başkan McKinley'e uzun bir mektup yazan Henry Cabot Lodge, Boston, Lynn ve Nahant'taki bankerlerle, sanayicilerle, borsacılarla, gazete yöneticileriyle görüşmeler yaptığını ve herkesin, "en tutucu olanların" bile Küba sorununun bir an önce "çözülmesini" istediklerini söylüyordu. Lodge şöyle diyordu: "İş dünyası için bir anlık şokun ve ardından sonucun gelmesi şimdi olduğu gibi sürüp giden spazmlardan daha iyi olduğunu ifade ediyorlar." Beyaz Saray'a savaşa bir an önce girilmesi için telgraflar geliyordu.

Tüm bunların ardından McKinley İspanya'ya bir ültimatom vererek ateşkes çağrısında bulundu. Küba'nın bağımsızlığı konusunda hiçbir şey söylenmiyordu. Kübalılar bu ültimatomun anlamını ABD'nin İspanya'nın yerini almak istemesi olarak yo-

rumladılar. Küba'nın bağımsızlığını tanımadan yapılacak her türlü müdahalenin "ABD ile Kübalı devrimciler arasında savaş ilanı anlamına geleceğini" açıkça belirttiler.

11 Nisanda Kongre'ye savaş ilanı için başvuran McKinley yine ne Küba'nın bağımsızlığından söz ediyordu, ne de asileri tanımaktan. Dokuz gün sonra McKinley Kongre'den istediği yetkiyi aldı ve Amerikan kuvvetleri Küba'ya hareket ettiğinde Teller Kararı uyarınca bağımsızlıklarının güvence altında olduğunu düşünen Kübalılar Amerikan askerlerini sevinçle karşılıyorlardı.

Amerika-İspanya savaşı üzerine yazılanlarda ABD kamuoyunun baskısı üzerine McKinley'in İspanya'ya savaş ilan edip Küba'ya asker gönderdiği söylenir. Evet, etkili gazetelerin bu doğrultuda hem de zaman zaman çılgınca bir baskı yaptığı doğrudur. Ve bu arada Teller Kararı'nı dikkate alan kimi Amerikalıların da bu askeri müdahalenin Küba'nın bağımsızlığına zararı olmayacağına inanarak savaşı desteklediği de görülmüştür. Ama McKinley'e savaş kararı verdiren kimi gazeteler değil esasen büyük şirketlerin, iş dünyasının baskısı olmuştur. Nitekim Küba savaşından birkaç yıl sonra Dış Ticaret Bürosu tarafından kaleme alınan raporlarda bu askeri harekatın sadece Küba açısından değil Batı Hint Adaları ve Güney Amerika cumhuriyetleri açısından da taşıdığı öneme dikkat çekiliyor ve ABD'nin bölgedeki yayılmasına yaptığı katkılar üzerinde duruluyordu. Sadece "yabancı müşteriler" bulmaktan da ötede ABD'nin yeni pazarlara "daha kolay, ekonomik ve güvenli bir şekilde girmesinin" böylece yolunun açıldığı belirtiliyordu.

Kübalıların 1895'de İspanya'ya karşı ayaklanmalarından itibaren Amerikan sendikaları, işçi örgütleri Kübalıların yanında yer aldı ve aynı zamanda da Amerikan yayılmacılığına karşı çıktılar. Hem Emeğin Şövalyeleri, hem de Amerikan Emek Federasyonu (AEF) 1897'de Başkan McKinley'in Hawaii'yi ilhak etme önerisine kesin olarak karşı çıktı. Bir yandan Küba'daki

ulusal bağımsızlık savaşını desteklerken, öte yandan ABD'nin askeri müdahalede bulunmasını isteyen bir önerge ise AEF'nin 1897 kongresinde reddedilmişti. AEF liderlerinden Samuel Gompers bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Bizim Küba'ya ilişkin duygu ve düşüncelerimiz gerçek, içten ve dostçadır ama bu, histeri krizine kendini kaptırmış bir takım maceracıların da tarafımızdan desteklenebileceğini bir an için bile ima edemez..."

Şubat ayında bir patlama sonucunda batan Maine savaş gemisinin ülke çapında yarattığı heyecan Uluslararası Machinistler Birliği'nin aylık yayın organı tarafından da paylaşılıyor ve olayın büyük bir felaket olduğu kabul ediliyordu, ama aynı zamanda iş kazalarında çok sayıda işçinin de ölmekte olduğu hatırlatılarak, bu durumun neden böylesi bir ulusal tepkiye yol açmadığı sorusu ortaya atılıyor ve Lattimer Katliamı'na işaret ediliyordu. Çünkü 10 Eylül 1897'de Pennsylvania'daki Lattimer kömür ocaklarında çalışan işçiler greve çıkarak karayolunda yürüyüşe geçmişler ve şerifle yardımcılarının açtığı ateş sonucu 19 işçi hayatını kaybetmişti. Birçoğu sırtından kaçarken vurulan işçiler daha birkaç ay önce grev kırıcısı olarak ABD dışından getirtilmiş Avusturyalı, Macar, İtalyan ve Almandı, ama daha sonra madenlerdeki koşulları görünce kendileri de örgütlenerek mücadeleye girişmişlerdi. Gazete haklı olarak soruyordu: Bu işçilerin sesi neden büyük basında duyulmuyor? Her yıl binlerce işçi iş kazalarında veya protesto gösterilerinde, hak arama mücadelelerinde ölüp giderken neden kamuoyunda hiçbir rahatsızlık görülmüyor?

AEF'nin Connecticut örgütünün resmi yayın organı The Craftsman Maine gemisinin batışıyla birlikte ortaya çıkan histeriyle ilgili olarak şu uyarıyı yapıyordu:

"ABD'yi askeri bir güç olarak savaşın ön saflarına sürmek üzere büyük bir kampanya yürütülüyor. Ama gerçek neden şu-

dur ki, kapitalistler çok şey istiyor ve işçiler ücretlerinin biraz artırılmasını istediklerinde ise sokaklarda köpekler gibi kurşunlanacaklar..."

Bu arada Birleşik Maden İşçileri gibi bazı sendikalar Maine gemisinin batmasının ardından askeri müdahale çağrısında bulundular. Ama sendikaların büyük çoğunluğu savaşa karşıydılar. Amerikan Liman İşçileri Sendikası'nın saymanı Bolton Hall'un kaleme aldığı "Emeğin Barış Çağrısı" işçiler arasında yaygın bir şekilde dağıtıldı ve okundu; işçilere şöyle sesleniyordu Hall:

"Bir savaş olduğunda bizim payımıza cesetler ve yeni vergiler düşer, başkaları da zaferi kazanırlar. Savaştan, ama aslında bizlerden, en büyük kazancı spekülatörler sağlar. Daha kötü mallara daha yüksek paralar ödemek zorunda kalırız. Her şeyin faturası bizim önümüze sürülür. Kazanacağımız tek şey ise yanı başımızdaki İspanyol işçiye düşman olmaktır; o işçi ki, aslında kardeşimizdir ve Küba'da yapılmakta olan hatalardaki payı en fazla bizim kadardır..."

Sosyalistler savaşa karşıydı. Sadece Yahudi Daily Forward gazetesi savaşı destekliyordu. Sosyalist Emek Partisi'nin gazetesi People, Küba'nın özgürlüğü "bahanesiyle hükümet işçilerin dikkatini gerçek sorunlardan başka taraflara saptırıyor" diye yazıyordu. Appeal to Reason, Voice of Labor gibi sosyalist gazeteler savaş nedeniyle işçilerin ülkenin içerdeki sorunlarıyla uğraşmasının engellenmek istendiğini ve Küba'daki İspanyol işçi kardeşlerini öldürmeye veya onlar tarafından öldürülmeye zorlanacaklarını belirterek, savaştan karlı çıkacak olanın "bir avuç kişi" olacağını vurguluyordu.

Ama savaş ilan edildikten sonra Foner, "İşçi sendikalarının çoğunluğu savaş hummasına yenik düştü" diyor. Samuel Gompers savaşı "muhteşem ve dürüst" bir olay olarak nitelendiriyor ve 250 bin sendika üyesinin savaşa katılmak için gönüllü olarak başvuracağını iddia ediyordu.

Savaş yeni iş olanakları yaratırken ücretlerin de yükselmesini getirdi ama aynı zamanda fiyatlar da yükseliyordu. Foner, temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının kısa sürede artmasının yarattığı şaşkınlığın yanı sıra dolaylı ve dolaysız vergilerdeki artış dolayısıyla da işçilerin gerçek gelirlerinde büyük bir düşüşün meydana geldiğini belirtiyor. Gompers savaşın başlamasından bir süre sonra yaptığı açıklamada işçilerin satın alma güçlerinde yüzde 20 düşüş olduğunu söylüyordu.

1 Mayıs 1898'de Sosyalist Emek Partisi New York'ta savaş karşıtı bir yürüyüş düzenlemek istedi ama yetkililer izin vermedi. Öte yandan Yahudi Daily Forward gazetesi Yahudi işçileri zorlayarak savaşı destekleyen başka bir 1 Mayıs yürüyüşü düzenlemek için girişimde bulununca ona izin verilecekti. The Chicago Labor World şöyle yazıyordu: "Bu yine yoksul insanların savaşı oldu; her türlü bedeli yoksul insanlar tarafından ödeniyor. Zenginler ise yine her zamanki gibi kar yapan taraf oluyor..."

Emeğin örgütlerinin birçoğu savaşın neye ve kime hizmet ettiğinin bilincindeydi. Açlıktan ölmekte olan Kübalılara yardım etme bahanesiyle başlayan savaşın bir fetih hareketine dönüştüğünü görüyorlardı.

Liman işçisi Bolton Hall'un savaşla ilgili öngörüleri tamamen doğrulanıyordu. Richard Morris *Encyclopedia of American History*'de şaşırtıcı rakamlar veriyordu:

"Amerikan-İspanyol savaşında görev alan ve hemen öncesindeki askeri harekat hazırlıklarına katılan 274 bin asker ve subaydan 5462'si öldü, bazıları savaşta, bazıları da ABD'deki kamplarda hayatını kaybetti. Bu ölümlerin sadece 379'u doğrudan savaş sırasında meydana gelirken diğerleri hastalık ve çeşitli nedenlerden kaynaklanıyordu.

Morris'in rakamlarını başka kaynaklar da veriyor ve ayrıca kokmuş etin veya bir generalin deyimiyle "mumyalanmış

sığır eti"nin ölüm nedenleri arasında ön sıralarda yer aldığını da belirtiyorlar.

Mayıs 1898'de Armour & Company, Chicago'nun en büyük et paketleme şirketlerinden biri orduya yaklaşık 250 bin ton sığır eti sattı. Ama bu etler bir önceki yıl İngiltere'ye, Liverpool'a gönderilmiş ancak oradan geri gelmişti. Hayvan Sanayi Bürosu'nun bir müfettişi tarafından kabul edilen ve damgalanan bu etleri iki ay sonra bir ordu müfettişi kontrol etti ve 751 tenekenin her birinde etlerin bozulmuş olduğunu saptadı. Açtığı ilk 60 tenekeden 14'ü neredeyse patlamak üzereydi. Binlerce asker gıda zehirlenmesine uğradı. Savaşmadan ölen o beş bin askerin kaçının bu etlerden öldüğünü saptamak mümkün değil.

İspanyol kuvvetleri üç ay gibi kısa bir süre içinde yenildi. Amerikan Dışişleri Bakanı John Hay'in daha sonra "sevimli bir küçük savaş" diye nitelendireceği çarpışmaların sona ermesinden sonra Amerikalılar sanki Kübalı bir asi ordu yokmuş gibi davrandılar. İspanyollar teslim olduğunda görüşmelere ve imza törenine hiçbir Kübalının katılmasına izin verilmedi. Amerikalı General William Shafter başkent Santiago'ya hiçbir silahlı asi Kübalının giremeyeceğini açıkladı ve Küba ordusunun komutanı General Calixto Garcia'ya Santioga belediyesindeki sivil görevlerin İspanyollar tarafından yürütülmeye devam edileceğini bildirdi.

Philip Foner, General Garcia'nin General Shafter'e şu protesto mektubunu gönderdiğini aktarıyor:

"Barış görüşmelerine veya İspanyolların teslim koşullarına ilişkin bana tek bir sözcük bilgi verme şerefini bile bahşetmediniz... Santioga'ya yerel yöneticilerin atanmasına ilişkin soruna gelince... Üzülerek görüyorum ki, sizin sözünü ettiğiniz yetkililer Kübalılar tarafından seçilmemiş ama İspanyol Kraliçesi tarafından atanmış kişilerdir... Benim ordumun Santioga'ya girişini yasaklamanızın gerekçesi olarak ortada dolaşan inanılması çok

güç söylentinin İspanyollara karşı yapılacak katliam ve intikam eylemleri olduğunu duydum. General, böyle saçma bir düşüncenin gölgesini bile protesto etmeme izin verin. Biz modern savaşın kurallarına uymayan vahşiler değiliz. Evet, yoksul ve paçavralar içinde bir orduyuz, ama sizin atalarınızın ordusunun sizin bağımsızlık savaşınız sırasında olduğu kadar yoksul ve paçavralar içinde..."

İspanyol bayrağının Küba'daki binalardan indirilmesini bile beklemeye tahammülü olmayan bir Amerikan güruhun adaya doluştuğunu belirten Foner, tüccarların, emlakçilerin, spekülatörlerin, maceracıların ve kısa yoldan zengin olma hayalinde olan binlerce Amerikalının hemen faaliyete başladığını bildiriyor. Bu arada Havana demiryollarını ele geçirmek için çıkan kavgayı en sonunda kazanan taraf ise Wall Street'i temsil eden Percival Farquhar oluyordu. Böylece askeri işgal ekonomik işgali başlatmıştı.

Amerikan kereste sanayinin sözcüsü The Lumbermen's Review savaşın ortalarında şöyle yazıyordu: "İspanyolların Küba'daki iktidarı sona erdiği an Amerikan kereste sanayicileri Küba'ya damlayacaktır. Zengin ormanlara sahip Küba'da hala 40 milyon dönümün üzerinde bakir ormanlar bulunmaktadır ve buralardan elde edilecek değerli keresteler ABD'de yüksek fiyatlarla satılabilecektir."

Savaş biter bitmez, Amerikalılar demiryollarını, madenleri, şeker imalathanelerini devralmaya başladılar. Birkaç yıl içinde Küba'ya 30 milyon dolarlık yatırım yapmışlardı. Amerikan gıda tekeli United Fruit Küba'nın şeker sanayiine el atarken dönümü 5 sentten 8 milyon dönüm toprak satın alıyordu. Amerikan tütün şirketleri de boş durmuyordu. 1901'de Küba'nın askeri işgali sona ererken Foner'in tahminlerine göre, adanın maden ihracının yüzde 80'i Amerikalıların, çoğunlukla da Bethlehem Çelik Şirketi'nin elindeydi.

Küba'nın askeri işgali sırasında bir dizi grev meydana geldi. Eylül 1899'da Havana'da toplanan binlerce işçi 8 saatlik işgünü için genel greve gittiler ve şöyle dediler: "İşçilerle kapitalistler arasındaki bu mücadeleyi daha da ileri götürmeye kararlıyız. Küba işçileri artık boyun eğmeyecek." Amerikan Generali William Ludlow, Havana belediye başkanına grevin 11 liderini tutuklamasını emretti ve ABD birlikleri demiryollarıyla limanları işgal etti. Polis harekete geçerek şehirdeki gösterileri dağıttı. Ama şehirdeki ekonomik hayat durdu. Özellikle tütün işçileri, matbaacılar ve fırın işçileri greve katılıyordu. Yüzlerce grevci işçi tutuklanırken bazı işçi liderlerinin gözü korkutularak greve son verme çağrısı yapmaya zorlandı.

ABD Küba'yı ilhak etmedi ama bir Küba Anayasa Kongresi, ABD Kongresi tarafından Şubat 1901'de kabul edilen Platt Kararı yeni Küba Anayasasına girinceye kadar Amerikan ordusunun adayı terk etmeyeceğini açıkladı. Kongrenin bu kararıyla ABD "Küba'nın bağımsızlığını güvence altına almak veya insanların yaşamlarını ve özgürlüklerini korumak için adaya müdahale hakkını" kazanıyordu. Ayrıca ABD kömür yataklarını işletebilecek ve istediği özel bölgelerde deniz üssü kurabilecekti.

Teller Kararı ve hem savaş öncesinde hem de savaş sırasında Küba'nın özgürlüğü üzerine yapılan konuşmalar birçok Amerikalıyı ve Kübalıyı gerçek bir bağımsızlık beklentisine sokmuştu. Oysa Platt Kararı sadece radikal yayın organları ve emek basını tarafından değil ülkenin hemen her yerindeki pek çok gazete ve grup tarafından bir ihanet olarak değerlendirildi.

Amerikan Anti-Emperyalist Birlik'in Boston'daki Faneuil Hall'da yapılan kitle toplantısında konuşan eski vali George Boutwell şöyle diyordu: "Küba'nın egemenliği ve özgürlüğüyle ilgili olarak verdiğimiz söze sadık kalmayarak adaya sömürge koşullarını dayatıyoruz."

Havana'da ise gece yürüyüşü yapan 15 bin kişi Anayasa

Kongresi'nden bu kararı reddetmesini istiyordu. Ama Küba'daki Amerikan işgal komutanı General Leonard Wood, Başkan McKinley'e güvence veriyordu: "Küba halkı her türlü protesto gösterisine ve yürüyüşlere çok hazır ve alışıktır, onun için bu gösterilere önemsememek gerekir."

Küba'nın Anayasa Kongresi'nden bir komite oluşturularak ABD'nin Platt Kararı'nın kabul edilmesi için yaptığı baskılara yanıt vermek üzere görevlendirildi. Santiago'dan siyah bir delegenin kaleme aldığı raporda, ABD'nin bu kararla eve istediği zaman girebileceği bir anahtar elde edeceğine vurgu yapılıyor ve gerekçeyi belirleme hakkının da yine "anahtarı elinde tutana ait olduğu" belirtiliyordu. ABD'nin Küba hükümetlerini belirleme hakkı kazanacağı da bildirilen raporda böylece hükümetlerin Kübalılardan çok Amerikalıların desteğini sağlamak için çalışmak zorunda kalacağına işaret ediliyordu. Kömür yataklarını işletme ve deniz üssü kurma hakkının "anavatanın kötürüm edilmesi" olarak değerlendirildiği rapor Kongre'de kabul edildi ve böylece Küba ABD'nin dayattığı kararı reddetmiş oldu.

Ancak bundan sonraki üç ay ABD her yolu kullanarak Küba üzerinde yoğun bir baskıya girişti ve Küba Kongresi daha önce birkaç kez reddettiği Platt Kararı'nı en sonunda kabul etmek zorunda kaldı. General Leonard Wood 1901'de Theodore Roosevelt'e yazdığı mektupta "Evet, doğrusu Küba'nın çok az bağımsızlığı kalıyor, belki de hiç kalmıyor" diyordu.

Böylece Küba doğrudan bir sömürge olmuyordu ama Amerikan etki alanının içine çekilmiş oluyordu. Ama bu arada Amerikan-İspanyol savaşı bölgede ABD'ye bazı ilhaklar yapma olanağı da sunmuştu. Karayipler'de Küba'nın komşusu olan eski İspanyol sömürgesi Porto Riko ABD silahlı kuvvetleri tarafından ele geçirildi. Pasifik Okyanusu'ndan Avrupa'ya giden deniz yolunun üçte biri gibi stratejik bir noktasında bulunan Hawaii de Kongre'nin Temmuz 1898'de aldığı bir kararla ilhak edildi. Ada zaten Amerikan misyonerlerinin ve ananas plantasyoncularının

işgali altındaydı ve Amerikan subayları tarafından "koparılmaya hazır olgun bir armut" olarak nitelendiriliyordu. Yine o sıralarda, Hawaii'nin 4500 km. kadar batısında ve Japonya yolu üzerindeki Wake Island da işgal edildi. Eski İspanyol mevzisi, Filipinler yolunun üzerindeki Guam da Amerikan askerleri tarafından ele geçirildi. Aralık 1898'de İspanya ile imzalanan barış anlaşmasına göre 20 milyon dolar karşılığında Guam, Porto Riko ve Filipinler ABD'ye bırakılıyordu.

Filipinler'in alınıp alınmaması üzerine ABD'de hararetli bir tartışma çıktı. Bir söylentiye göre Başkan McKinley de bu konuda çok tereddüt etmiş ve kesin bir karar vermeden önce uzun uzun düşünmüştü. Kendisini ziyaret eden bir grup iş adamı ve politikacıya anlattığına göre hemen herkese ve iki büyük partiye danışmıştı. Önce sadece Manilla'nın alınmasını düşünmüş ama sonra tüm adaların alınmasından başka çare görememişti. Filipinler'in İspanya veya bir başka ülkenin egemenliğine bırakılmasının ABD'nin çıkarlarına aykırı olacağını belirten McKinley, kendi kendilerini yönetmekten aciz olduklarını ileri sürerek bağımsız da kalamayacağını düşünmüş ve sonuçta ABD'nin burasını eğitip, geliştirerek Hıristiyanlığa kazandırmak üzere almak zorunda olduğuna karar vermişti. Böylece Tanrıya da hizmet edeceklerine inanarak rahat bir uyku çekmişti!

Ancak ABD'nin egemenliği altına girdikten sonra Filipinlilerin de McKinley'in bu kararından memnun olup, daha rahat uyumaya başladıklarını söylemek mümkün değil. Daha önce de İspanyol egemenliğine karşı mücadele eden Filipinliler Şubat 1899'da da Amerikan egemenliğine karşı ayaklandılar. İspanya'ya karşı savaşta Filipinli askerlere komuta etmesi için Amerikan savaş gemileri tarafından Çin'den getirilen Emilio Aguinaldo Amerika'ya karşı mücadelenin de liderliğini üstlenmişti. Aguinaldo, Amerikan himayesi altında Filipinlere bağımsızlık tanınmasını önerdi ama ABD tarafından kabul edilmedi.

Ayaklanmanın bastırılması ABD'nin üç yılını aldı; 70 bin kişilik bir ordu, yani Küba'ya gönderilen kuvvetlerin dört katı Filipinler'de savaşmak zorunda kalırken binlerce kayıp verildi. Gerçekten ağır bir savaş oldu. Filipinliler hem savaştan, hem de hastalıktan dolayı Amerikalılardan çok daha büyük kayıplar verdiler.

Artık imparatorluğun tadı politikacıların ve iş adamlarının damağındaydı. Irkçılık, ataerkil bir korumacılık ve para üzerine yapılan tartışmalar kader ve uygarlık üzerine yapılan tartışmalara karışıyordu. 9 Ocak 1900'da Senato'da bir konuşma yapan Albert Beveridge, ABD'nin ekonomik ve politik çıkarları ve geleceği açısından Filipinler üzerinden dünyanın doğusuna açılmanın önemi üzerinde duruyordu. Açık sözlü bir şekilde görüşlerini anlatan Senatör Beveridge, Çin'in artık ABD'nin doğal komşusu ve müşterisi olduğunu belirtiyor, Pasifik Okyanusu'nun artık ABD gölü olduğunu söylüyordu. Filipinlerin tarım ve madencilik bakımından çok zengin olduğunu anlatan Beveridge artık pirinç, kahve, şeker gibi ürünlere, kömür ve altın gibi madenlere bol miktarda sahip olunacağının altını çiziyor ve Anglosakson tarzı yönetimin ne olduğunu bilmeyen ve bu açıdan eğitilmeye muhtaç 5 milyon Filipinli olduğunu ileri sürüyordu. Bu bölgede yürütülen savaş ve yayılmacılığın haksız bir şekilde eleştirildiğini söyleyen senatör Beveridge ırkçılığını açıkça ortaya koyan şu sözlerle konuşmasını bitiriyordu: "Senatörler, unutmayın ki oralarda Amerikalılar veya Avrupalılarla uğraşmıyoruz, Doğululara uğraşıyoruz..."

Başkan McKinley'in söylediğine göre, asilerin Amerikan kuvvetlerine saldırmasıyla birlikte savaş zorunlu olarak başlamıştı. Oysa daha sonraları Amerikan askerleri ilk ateşin kendilerinden geldiğini itiraf ettiler. Savaştan sonra yine Boston'daki Faneul Hall'da yapılan bir toplantıda konuşan Amerikalı bir subay, emrinde olduğu albayın kendisine asileri provoke etme görevi verdiğini anlatıyordu.

Şubat 1899'da İspanya ile yapılan barışın Senato tarafından onaylanmasını kutlamak için Boston'da büyük bir ziyafet verildi. Tekstilci W.B. Plunkett tarafından düzenlenen ve o güne kadarki ülke tarihinin bu en büyük ziyafetine davet edilen iki bin kişiye dört yüz garson hizmet veriyordu. Davetliler arasında yer alan Başkan McKinsey artık emperyal gösteriden başka bir şey olmayan bu ziyafette bile hala, "Amerikalıların aklında emperyal tasarımların yeri yoktur" diye konuşmaya devam ediyor, Genelkurmay Başkanı General Charles Emory Smith ise "Biz sadece üretim fazlamız için pazar arıyoruz" diyordu.

Boston Transcript gazetesine yazdığı mektupta bu sözleri "soğuk bir şaka, kötü bir pot kırmak" olarak değerlendiren ve protesto eden Harvard Üniversitesi profesörlerinden William James, Filipinler'de yürütülen savaşın kamuoyunun ilgisini çekmemesini de eleştiriyordu. James, Filipinler'de ABD'nin "sessiz sedasız katliam yapmakta uzmanlaştığını" vurguluyordu.

William James, bazı tanınmış Amerikalı iş adamları, politikacılar ve aydınlar tarafından 1898'de kurulan Anti-Emperyalist Birlik'in üyelerinden biriydi. Bu kuruluş ABD'nin Filipinler'de yürüttüğü savaşın korkunç yüzünü kamuoyuna göstermek ve emperyalizmin kötülüklerini anlatmak için ciddi bir şekilde çalıştı, etkili kampanyalar düzenledi. Çelik sanayicisi Andrew Carniege de dahil olmak üzere, emek karşıtı aristokratların, öğretim üyelerinin de içinde yer aldığı bu tuhaf ve karışık grup Filipinler'deki savaşa karşı ahlaki bir çerçevede buluşmuştu. Diğer sorunlarla ilgili aralarındaki farklılıklar ne olursa olsun Filipinler konusunda William James'in şu öfkeli sözlerini paylaşıyorlardı: "ABD'nin Filipin Adaları'nda yaptığı iğrençliklerin Allah belasını versin!"

Anti-Emperyalist Birlik, Filipinler'de görev yapan askerlerin mektuplarını yayımlıyordu. Kansas'dan bir yüzbaşı şöyle yazıyordu: "Caloocan adasında 17 bin kişi yaşıyordu. 20. Kansas

Alayı adaya çıktı ve şimdi Caloocan'da tek bir kişi bile yaşamıyor." Aynı birlikte görev yapan bir er de "Caloocan'daki zaferden sonra ben kendi ellerimle elliden fazla Filipin evini ateşe verdim. Kadınlar ve çocuklar bizim ateşimizle yaralandı" diye itirafta bulunuyordu.

ABD'de ırkçılığın yoğun olduğu bir dönemdi. 1889 ile 1903 yılları arasında, her hafta ortalama iki siyah, çeteler tarafından linç ediliyordu; asılıyor, yakılıyor veya parçalanıyordu. Kahverengi Filipinliler de fizik olarak siyahlara benziyor, tuhaf bir dil kullanıyor ve Amerikalılara garip görünüyorlardı. Savaşın ortaya çıkardığı genel bir düşmanlığa böylece bir de ırkçı düşmanlık ekleniyordu.

Kasım 1901'de Philadelphia Ledger gazetesinin Manila muhabiri Filipinler'deki savaşla ilgili olarak geçtiği haberlerde Amerikan askerlerinin Filipinlileri köpekten daha değerli görmediklerini anlatıyor ve yakalananların konuşturulması için pompayla ağızlarından tuzlu su doldurulduğunu bildiriyordu. Teslim olan silahsız insanların bir köprünün üzerine dizilerek kurşunlandığını bildiren muhabir, nehirde sürüklenerek uzak noktalara gidecek cesetlerin gözdağı vermek için iyi birer örnek oluşturduğuna inandıklarını aktarıyordu.

1901 başında Luzon adasından ABD'ye dönen bir general adadaki nüfusun altıda birinin öldüğünü belirtiyor, yürütülen savaşın çok çetin olduğunu ama başka çarenin de olmadığını ileri sürüyordu.

Savaş Bakanı Elihu Root'un eleştirilere verdiği yanıtlarda Amerikan askerlerinin modern savaşın bütün kurallarına uyduğu, kendilerine ve insanlığa saygıda kusur etmeden görevlerini yaptıkları iddia ediliyordu.

Littletown Waller adındaki bir deniz binbaşısı Manila'da 11 silahsız Filipinliyi öldürmekle suçlanıyordu. Waller'ın ifadesini alan diğer subaylar şunları aktarıyordu:

"Binbaşı, General Smith'in kendisine öldürme ve yakma emri verdiğini ve ne kadar çok öldürür ve yakarsa o kadar memnun olacağını söylediğini bildirdi. Esir alınacak koşulların bulunmadığını belirten Binbaşı, General Smith'e öldürülecek kişilerin sayısının kaç olabileceğini sorduğunu ve Generalin de 'Onun üzerinde her sayı olur' dediğini bildirdi."

Filipinler'in Batangas eyaleti sekreteri 300 bin kişilik nüfusun üçte birinin çarpışmalardan, açlıktan veya hastalıktan öldüğünü tahmin ediyordu.

Filipinler'deki savaşa karşı çıkanlardan ve sesini duyurmaya çalışanlardan biri de ünlü yazar Mark Twain'di. Binlerce Filipinlinin öldürüldüğünü, evlerinin yakıldığını, kadın ve çocukların açlığa ve sefalete mahkum edildiğini belirten Twain, bu bataklığın üzerine Amerikan bayrağının dikilmesini protesto ederek şöyle diyordu: "Ve böylece, bu Takdir-i İlahilerle -kavram hükümete ait bana değil- biz artık bir Dünya Devleti oluyoruz."

Amerikan ateş gücü öylesine güçlüydü ki Filipinlilerin bununla başa çıkması mümkün değildi. Daha ilk çarpışmada Pasig Nehri'nde Amiral Devwey'in 250 kiloluk bombaları Filipin teknelerinin üzerine yağmaya başladığında ölen Filipinlilerin vücutları öyle yükseklere fırlıyordu ki, Amerikalılar bunları yakalıyor ve siper olarak kullanıyordu. Bir İngiliz gözlemci, "Bu savaş değil, basbayağı bir katliam, canice bir kasaplık" diyordu ama yanılıyordu; bu, bir savaştı!

Filipinli savaşçılar açısından ise bu vahşete dayanabilmelerinin yolu halkın desteğini almış olmalarından geçiyordu. Savaşın Amerikalı komutanı General Arthur MacArthur, Filipinli komutan Aguinaldo'nun askerlerinin halkın ancak küçük bir kesiminin desteğine sahip olduğunu iddia ediyor ve "Halkın çoğunluğunun bize karşı olduğuna inanmıyorum" diyordu. Ama öte yandan da Filipin ordusunun uyguladığı gerilla taktiklerinin "yerli nüfusun tümünün birleşik eylemine dayandığını" itiraf ediyordu.

Uygulanan vahşete ilişkin artan kanıtlara ve Anti-Emperyalist Birlik'in çalışmalarına rağmen ABD'deki bazı sendikalar Filipin savaşını destekliyordu. Matbaacılar Sendikası yeni bölgelerin ilhak edilmesini desteklediğini söylüyor ve gerekçe olarak da İngiliz dilinin ve okullarının bu bölgelerde yaygınlaşmasıyla birlikte yayıncılığın gelişeceğine dikkat çekiyordu. Cam yapımcılarının yayınları da yeni bölgelerde cam satışının artacağını öngörüyordu. Demiryollarındaki kalifiye elemanları barındıran "kardeşlik örgütleri" de yeni bölgelere ABD mallarının sevk edileceğini, böylece demiryollarında çalışmakta olan işçilerin işinin artacağını söylüyordu. Bazı işçi sendikaları büyük sanayi ile aynı ağzı kullanıyordu; yeni bölgelere doğru genişleme üretim fazlası mallar için yeni pazarlar demekti, bu ise yeni bir krizi önlerdi.

Ama öte yandan Leather Workers' Journal (Deri İşçileri Gazetesi) ülke içindeki ücretlerin yükselmesinin satın alma gücünü artırarak üretim fazlasını eriteceğini yazınca Carpenters' Journal (Marangozlar Gazetesi) bu görüşü destekleyerek soruyordu: "İngiltere'nin o kadar sömürgesi olmasına karşın İngiliz işçilerinin durumu çok mu iyi?" Demir, çelik ve kalay işçilerinin yayın organı National Labor Tribune Filipinler'in doğal kaynaklar açısından zengin olduğunu kabul ediyor ama ekliyordu: "Bu ülke için de aynı şey söylenebilir, ama birisi 'kömür, şeker, demiryollarına sizin mi' diye sorarsa 'hayır' demek zorundasınız... çünkü tüm bunlar tröstlerin elinde, birkaç kişinin kontrolündedir..."

1899'un başında Filipinler'in ilhakı ile ilgili anlaşma onaylanmak için Kongre'nin önüne geldiğinde Boston ve New York'taki Merkezi Sendikalar Birliği ilhaka karşı çıktı. New York'ta büyük bir miting düzenlendi. Anti-Emperyalist Birlik ülke çapında bir milyon broşür dağıtarak Filipinler'in alınmasına karşı halkı uyarmaya çalıştı. (Foner'in belirttiğine göre Birlik'in yönetimi aydınların ve iş adamlarının elindeydi ama yarım

milyona ulaşan üyelerinin büyük çoğunluğu kadınlar ve siyahlar da dahil olmak üzere işçi sınıfından geliyordu.) Ülkenin hemen her yerindeki Birlik lokallerinde kitlesel toplantılar düzenlendi. Gerçekten etkili bir kampanya yürütüldü ve sonuçta anlaşma Senato'da sadece bir oy farkıyla onaylandı.

Emeğin savaş karşısındaki bu dağınık ve karmaşık tepkisi düşündürücüydü; demek ki, emek hareketinin ne savaşı durdurmaya, ne de sınıf mücadelesini geliştirmeye gücü ve yeterli birliği vardı. Siyah askerlerin de savaşa karşı tavrı karmaşıktı; siyahlara başarı fırsatı tanımayan bir toplumda askeri yaşam başarı olanağı sunan ender alanlardan biriydi. Irklar arasında da bir yarış vardı ve siyahlar kendilerinin de beyazlar kadar cesur ve vatansever olduğunu kanıtlama ihtiyacını duyuyordu. Oysa öte yandan, renkli insanlara karşı yürütülen ve ABD'deki siyahlara karşı uygulanan şiddetin bir parçası veya uzantısı biçiminde süren zalim bir savaşı görmemek de mümkün değildi.

Willard Gatewood, *Smoked Yankees and the Struggle for Empire* adlı kitabında 1898-1902 yılları arasında siyah gazetelere yazan siyah askerlerin 114 mektubuna yer veriyor ve analizlerini yapıyordu. Bu mektuplar da kendi içinde tutarlı olmayan duygular yansıtıyordu. Florida, Tampa'da kamp kuran siyah askerler burada yaşayanların ırkçı tepkileriyle karşılaşmışlardı. Daha sonra Küba'daki savaşa katıldıklarında beyaz subayların oluşturduğu komisyonlar siyah askerleri ödüllendirmemişti. Siyah askerlerden oluşan alaylara beyaz subaylar komuta ediyordu.

Yine Florida'daki Lakeland'de siyah askerler kendilerine satış yapmayan bir dükkan sahibini tabancayla vurdular, ardından toplanan beyaz kalabalıkla çıkan kavga sırasında da bir sivil beyaz öldürüldü. Tampa'da sarhoş beyaz askerler nişancılıklarını göstermek için bir siyah çocuğu hedef olarak kullanmaya kalkışınca ırkçı bir kargaşa patlak verdi; gazetelerin yazdığına göre siyah askerler de bu duruma misilleme yapınca sokaklar "siyah-

ların kanlarıyla kızıla boyandı." 27 siyah asker ve üç beyaz ağır yaralandı. Tampa'daki bir siyah alayın papazı Cleveland Gazette'ye şöyle yazıyordu:

"Amerika İspanya'dan daha mı iyi? Herhangi bir yargıcın veya jürinin kararı olmadan her gün birilerin öldürülmesi gibi bir sorunu yok mu? Kendi sınırları içinde babalarının derileri siyah olduğu için yarı aç, yarı çıplak çocuklar yok mu? Tüm bunlara rağmen siyahlar ülkelerinin bayrağına bağlılar."

Aynı papaz, George Prioleau, Kansas City'de Küba savaşından dönen siyah askerlerin karşılaştığı kötü davranışlara da dikkat çekiyor. "Ülkemizin kahramanları olan bu siyah çocukların" diyor, "bir kafeteryada oturup, sandviç yemesine ve kahve içmesine bile izin verilmedi. Oysa öte yandan beyaz askerler gerçekten kahramanlar gibi karşılandı ve istedikleri her şeyi ücretsiz yiyebilecekleri ikramlarda bulunuldu."

Yine de siyahları savaşa militan bir şekilde muhalefet etmeye götüren olay Filipinler'deki savaş ve orada yaşananlar oldu. Afrika Methodist Kilisesi Piskoposu Henry M. Turner, Filipinler'deki savaşı "korkunç bir işgal savaşı" olarak ilan etti ve Filipinlileri de "siyah vatanseverler" olarak selamladı.

Filipinler'de görev yapan dört siyah alay vardı. Siyah askerlerin birçoğu adaların kahverengi derili yerlileriyle dostça ilişkiler kurdular ve beyaz birliklerin Filipinlileri "zenci" diye adlandırmalarına kızıyorlardı. Filipinler savaşı sırasında her zamankinden çok daha fazla sayıda siyah askerin firar ettiği görüldü. Filipinli savaşçılar da "Renkli Amerikan askerlerine" özel olarak propaganda yapıyordu; hazırladıkları afişlerle ABD'deki linç hareketlerini hatırlatıyor ve başka renkli insanlara karşı emperyalizme hizmet etmemelerini istiyorlardı.

Bazı firari siyah askerler Filipin ordusuna katılıyordu. Bunların en ünlüsü 24. Piyade Alayı'ndan David Fagan'dı. Gatewood'un söylediğine göre Filipin ordusundan para alıyordu ve iki yıl boyunca Amerikan kuvvetlerine ağır kayıplar verdirdi."

William Smith, Filipinler'den şöyle yazıyordu:

"Küçük bir Filipinli çocuğun şu sorusuyla sarsıldım: Neden Amerikalı zenciler bizimle savaşmak için buralara geliyorlar? Oysa biz onların dostuyuz, onlara hiçbir kötülüğümüz olmadı. O aynen benim gibi, ben de aynen onun gibiyim. Neden Amerika'da zencileri yakanlara karşı savaşmıyorlar?"

Filipinler'den gazetelere mektuplar gönderen siyah askerler çektikleri vicdan azabını yansıtıyorlar, Filipinlilere dostluk duygularını ifade ediyorlar ve ABD'nin haksız bir savaş yürüttüğünü anlatıyorlardı.

Savaştan evlerine dönen bir grup Massachussetsli siyah Başkan McKinley'e açık bir mektup gönderdi. Çektikleri acıların, karşılaştıkları sorunların Başkan'ın gözleri önünde cereyan ettiğini hatırlatan eski siyah askerler, ancak buna rağmen McKinley'in hiç sesini çıkarmadığını belirtiyorlardı. Kuzey Carolina'daki Wilmington'da siyahlara yönelik saldırılar ve linç olayları başladığında yüzlerini yine kendisine çevirdiklerini belirten siyah askerler iki gün süren vahşette, siyahlar sokaklarda kovalanıp ve köpekler gibi yerlerde sürüklenirken Başkan'ın yine sessiz ve duyarsız kaldığını, federal yardım isteklerini kabul etmediğini hatırlatıyorlardı. Yine Güney Carolina'daki Phoenix'de başlayan ırkçı saldırılarda Başkan'dan hiç olmazsa kendilerine sahip çıkan bir söz duymak istediklerinde de hayal kırıklığına uğradıklarını belirten askerler açık mektuplarını şöyle bitiriyordu:

"Ve nihayet tüm bu olaylardan kısa bir süre sonra Güney eyaletlerine yaptığınız gezi sırasında bu bölgedeki ırkçı önyargıları nasıl kurnazca beslediğinizi gördük... Uzun yıllardır acı çeken siyah yurttaşlarınıza sabır, sanayileşme ve ılımlılık tavsiye ederken, beyaz yurttaşlarınıza ise nasıl vatanseverlik, aşırı milliyetçilik ve emperyalizm aşıladığınızı gördük..."

Bununla birlikte, siyahlar için "sabır, sanayileşme, ılım-

lılık", beyazlar için ise "vatanseverlik" yaşamda yeterince karşılığını bulmadı. Devlet o kadar güçlenmiş olmasına rağmen, 20. yüzyılın ilk yıllarında giderek daha çok sayıda siyah ve beyaz adam ve kadın daha sabırsız, daha aşırı ve daha az vatansever oldular...

TARİH

YOKSULLARIN ÇIĞLIĞI HER ZAMAN HAKLI DEĞİLDİR, AMA ONA KULAK VERMEZSENİZ ADALETİN NE OLDUĞUNU HİÇBİR ZAMAN BİLEMEZSİNİZ!

ABD'nin tarihini anlatırken benim bakış açım değişik: Devletlerin hafızasını kendi hafızamız olarak kabullenmemeliyiz. Uluslar ortak çıkarlara sahip topluluklar değildir ve hiçbir zaman da olmadılar. Bir ailenin tarihi olarak sunulan herhangi bir ülkenin tarihi, fatihler ve fethedilenler, efendiler ve köleler, kapitalistler ve işçiler, egemen ırk ve egemen cins ile ezilenler arasında -bazen su yüzüne çıkan ama çoğunlukla bastırılan- şiddetli çıkar çatışmalarını gizler. Ve böylesi bir çatışma dünyasında, bir kurbanlar ve cellatlar dünyasında, düşünen insanların görevi cellatların tarafında yer almamaktır.

Dolayısıyla tarih içindeki seçimimden veya vurgularımdan kaynaklanan bu kaçınılmaz yer alışımda ben Amerika'nın keşfini Arawakların bakış açısıyla anlatmayı tercih ediyorum; Anayasayı kölelerin bakış açısıyla, Andrew Jackson'ı Cherakeelerin açısından, Amerikan İç Savaşı'nı New York Irish'a göründüğü gibi, Meksika Savaşı'nı Scott'un ordusundan firar eden askerlere, sanayinin yükselişini Lowell tekstil atölyelerindeki genç kadınlara, İspanyol-Amerikan Savaşı'nı Kübalılara, Filipinler'in fethini Luzon'daki siyah askerlere, Yaldızlı Çağ'ı güneyli çiftçilere, Birinci Dünya Savaşı'nı sosyalistlere, İkinci Dünya Savaşı'nı pasifistlere, New Deal politikalarını Harlem'deki siyahlara, savaş sonrası Amerikan imparatorluğunu Latin Amerika'daki gündelikçilere göründüğü gibi anlatmayı tercih ediyorum...

Howard Zinn

Haykırın!

ISBN 975-8337-09-2